

A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG

1919

(Válogatott dokumentumok)

A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG 1919

(VÁLOGATOTT DOKUMENTUMOK)

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1959

A szerkesztőbizottság tagjai:

BALÁZS JÓZSEF őrnagy, ERÉNYI TIBOR, GÁBOR SÁNDORNÉ,
HETÉS TIBOR, LIPTAI ERVIN alezredes,
RÉTI LÁSZLÓ, SZIKLAI SÁNDOR vezérőrnagy

Összeállította
HETÉS TIBOR

a bevezető tanulmányt írta
LIPTAI ERVIN
alezredes

a Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum munkatársai

LIPTAI ERVIN

A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG HADMŰVELETEI

A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG LÉTREHOZÁSA. A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG KATONAI HELYZETE AZ IMPERIALISTÁK TÁMADÁSA ELŐTT

A Magyar Tanácsköztársaságot létrejöttének első pillanatától kezdve halálos veszély fenyegette. Északon, keleten és délen a csehszlovák, román, francia és délszláv imperialista hatalmak hadseregei óriási harapófogóként vették körül, és nem volt kétséges, hogy az első adandó alkalommal megkezdik támadásukat a magyar proletárdiktatúra vérbefojtására.

A Magyar Tanácsköztársaság számára tehát élet és halál kérdése volt, hogy az imperialista hadseregekkel olyan fegyveres erőt állítson szembe, amely vissza tudja verni, vagy legalábbis fel tudja tartóztatni a várható támadást.

A Tanácsköztársaság az első időkben csupán a polgári köztársaságtól örökölt, kisszámú és csekély harcértékű hadseregre támaszkodhatott.

A belgrádi fegyverszünet után Magyarországon eredetileg öt korosztály maradt fegyverben, 1918 végén és 1919 elején azonban újabb három korosztály szerelt le, és így csak kettő maradt a hadsereg kötelékében. E két korosztály katonái alkották a demarkációs vonalakat biztosító egységeket. Ezek sem létszámukat, sem felszerelésüket, sem pedig morális állapotukat tekintve nem feleltek meg az előttük álló feladatoknak. A katonák az imperialista háború vérzivatarában elfáradtak, harci kedvük csökkent, fegyelmük meglazult. A hadsereg soraiban mind erősebbé vált a forradalmi hangulat, a polgári-szociáldemokrata koalíció politikájával való szembenállás.

A polgári kormányzat tudta, hogy ez a haderő nem alkalmas a határok biztosítására, de nem használható fel a fenyegetően növekvő szocialista forradalmi mozgalom leverésére sem. Ezért megkezdte a burzsoázia nacionalista és ellenforradalmi céljaira felhasználható zsoldos hadsereg létrehozását. Ebbe elsősorban a munkásarisztokrácia

elemeit kívánták bevonni. A vezetést a régi, császári és királyi hadsereg hivatásos tiszjeire akarták bízni.

Egy hónappal a proletárdiktatúra kikiáltása előtt jelent meg a hadügyminisztérium 2669/eln. 6. sz. rendelete¹, amely intézkedett a hadsereg átszervezéséről. A rendelet értelmében az új zsoldos hadseregnek hat gyaloghadosztályból, a Dunaőrsegből és az úgynevezett „székely különítményből” kellett állnia. Az önkéntes hadsereghez szükséges mintegy 70 000 katonát a polgári kormány toborzás útján kívánta biztosítani. A munkások azonban nem akarták vállalni a burzsoázia zsoldosainak szerepét, és csak igen kevesen jelentkeztek: a toborzás megkezdésétől a Tanácsköztársaság kikiáltásáig eltelt öt hét alatt az egész országban alig ötezren². A proletárdiktatúra győzelméig ezeknek is csak igen kis részét szerelték fel.

A Tanácsköztársaság létrejöttékor a hadsereg átszervezése még éppen csak elkezdődött, és ezért mind a frontokon, mind a hátszági alakulatoknál a legteltesebb zűrzavar uralkodott. Már megalakultak az új parancsnokságok, de még működtek a régié is, ezért az irányítás nehéz volt. A helyzetet még bonyolultabbá tette az, hogy az ország területén számtalan különböző katonai szerv tevékenykedett, amely nem rendelkezett harcoló egységekkel, és csak megnehezítette az amúgy is kuszált és összekeveredett csapatok áttekintését. Ilyenek voltak a régi honvéd és közös póttestek, népfelkelő parancsnokságok, katonai intézetek stb. Ezek számát szaporították a megszállt területekről visszavonult különböző katonai intézmények is. A frontokon az egyes alakulatok gyakran összekeveredtek. Általános jelenség volt, hogy a hadosztályparancsnokságok sem ismerték pontosan alárendelt egységeik létszámát és felszerelését. Még kevésbé tudta áttekinteni a helyzetet a hadsereg új irányító szerve: a Hadügyi Népbiztosság.

A Forradalmi Kormányzótanács megalakulásával a hadügyek élére Pogány József, a katonatanácsok volt kormánybiztosa került, helyetteseivé pedig Szamuely Tibort és Szántó Bélát nevezték ki. A szociáldemokrata Pogánynak és kommunista helyetteseinek alapvetően eltért a véleménye a Vörös Hadsereg szervezéséről. Pogány a polgári időszakban megkezdett módon, toborzás útján akarta biztosítani a hadsereg emberanyagát, míg Szamuelyék, szem előtt tartva az oroszországi tapasztalatokat, valamint a polgári köztársaság idején megkezdett toborzás csekély eredményét, a dolgozók általános hadkötelezettsége, a proletariátus általános mozgósítása mellett foglaltak állást.

¹ HIL A polgári demokratikus forradalom katonai iratai. 25. csomó.

² Juhász Nagy Sándor. A magyar októberi forradalom története. Budapest 1945. 453. old.

Az egyre jobban kiéleződő vita eldöntésére a Forradalmi Kormányzótanács végül is Kun Béla, Böhm Vilmos és Weltner Jakab személyében három tagú bizottságot küldött ki. A bizottság Pogány álláspontját fogadta el. E döntés helytelenségét hamarosan megmutatták az események.

Néhány nappal a Tanácsköztársaság kikiáltása után, 1919 március 24-én a Forradalmi Kormányzótanács rendeletet adott ki a Vörös Hadsereg megalakítására³. A rendelet mindenekelőtt a Vörös Hadsereg proletárjellegének kidomborítására törekedett. Leszögezte, hogy: „A Vörös Hadsereg elsősorban a szervezett munkásságból toborzott és a jelenleg fegyverben álló proletárkatonákból áll.” Kimondta, hogy a Vörös Hadseregnek, mint a proletariátus osztályhadseregének feladata „a forradalmi proletárság érdekeinek védelme minden külső és belső ellenség ellen, harc a világproletárság felszabadításáért”.

A rendelet nagy jelentőséget tulajdonított a megbízható parancsnoki kar kialakításának. Ennek érdekében intézkedett, hogy az alparancsnokokat lehetőleg a katonai ismeretekkel rendelkező munkások közül kell választani. Mivel az adott helyzetben elkerülhetetlen volt, hogy a magasabb katonai képzettséget követelő beosztásokba régi katonai szakembereket helyezzenek, a katonai politikai megbízottak rendszerének létrehozásával kívánták megoldani e régi tisztek ellenőrzését, a fegyelem biztosítását. A Hadügyi Népbiztosság, a Magyarországi Szocialista Párt előterjesztésére, politikai megbízottat nevezett ki minden csapattesthez és önálló osztályhoz. Célul tűzte ki proletárparancsnok-képző tanfolyamok megindítását is, amelyek elvégzése után a munkásokból lett parancsnokok magasabb katonai tudást igénylő beosztásokat is elláthatnak.

Igen lényeges a rendelet 11. pontja, amely kimondja, hogy a Vörös Hadseregben belül, annak tartalékaként munkás csapattesteket és tartalékszázaljakat kell felállítani. Ezzel a rendelkezéssel a Forradalmi Kormányzótanács olyan politikailag megbízható tartalék létrehozására törekedett, amelyet szükség esetén eredményesen használhat fel mind a külső, mind a belső ellenséggel szemben.

A Vörös Hadsereg megalakításáról kiadott rendelettel a magyar fegyveres erők történetének új szakasza kezdődött. A magyar nép történelme folyamán először jött létre olyan hadsereg, amely a kizsákmányolás és elnyomás minden válfajának eltörléséért indult harcba.

A rendelet megjelenésétől még hosszú és nehéz út vezetett a szocialista proletárhadsereg kialakulásáig. Egyelőre a Vörös Hadsereg nem volt más, mint a polgári korszak átkeresztelt fegyveres ereje, amely akkori állapotában teljesen alkalmatlan volt a Tanácsköztár-

³ Lásd e kötet 2. sz. dokumentumát.

saság előtt álló katonai feladatok megoldására. Minden attól függött, lesz-e elég idő az imperialisták támadásáig a hadsereg létszámának jelentős növelésére, a szükséges felszerelés biztosítására, és az új, szocialista öntudaton alapuló fegyelem kialakítására.

A súlyos katonai helyzet a Hadügyi Népbiztosságtól gyors és határozott cselekedeteket követelt. A népbiztosság élén azonban Pogány személyében olyan ember állt, akit sem a Vörös Hadsereg szervezésével kapcsolatos elvei, sem pedig egyéni adottságai nem tettek alkalmassá arra, hogy a hadseregre váró nagy feladatok végrehajtását irányítsa. Az első időkben a hadsereg szervezése igen lassú ütemben haladt.

Ilyen körülmények között került sor a Forradalmi Kormányzótanács április 2-i értekezletén Pogány és helyettesei nyílt összetűzésére. A hadügyi népbiztos beszámolójában a valóságosnál jóval kedvezőbb képet festett a Vörös Hadsereg helyzetéről, szervezésének menetéről⁴. Erősen eltúlozta a toborzás eredményeit, és azt hangoztatta, hogy az antant részéről jelentős erők támadása nincs kilátásban, mert annak csapatai védelmi állásokba helyezkednek el.

Szántó és Szamuely élesen szembeszálltak Pogány helyzetjelentésével. Rámutattak, hogy a hadsereg szervezésében súlyos mulasztások történtek. Míg a Tanácsköztársaság kikiáltása óta eltelt idő alatt az ellenséges hadseregek erejét lényegesen megnövelték a demarkációs vonalakon, a Vörös Hadseregnek a frontokon levő csapatait nem erősítették meg. Felhívták a Forradalmi Kormányzótanács figyelmét arra, hogy nem történtek meg a szükséges intézkedések a hadsereg egységes irányításának biztosítására, még nem rendelték ki a csapatokhoz a politikai megbízottakat, nem indították meg a proletárparancsnokok kiképző tanfolyamait.

Bár Szamuely hangsúlyozta, hogy a Pogány és közötte levő ellentétek nem személyi, hanem elvi jellegűek, a Forradalmi Kormányzótanácsban helyet foglaló jobboldali szociáldemokrata népbiztosok, Böhm vezetésével, személyi síkra terelték a vitát, és a Vörös Hadsereg szervezésében történt lemaradás okát nem Pogány helytelen koncepciójában, valamint gyenge szervező képességében jelölték meg, hanem a hadügyi népbiztos és Szamuely összeférhetetlenségében. Így sikerült elérniök, hogy Pogánnyal együtt a jobboldali szociáldemokraták egyik legkövetkezetesebb ellenfelét: Szamuelyt is leváltották a hadügyek éléről. Az ülésen határozatot hoztak, hogy a hadügyek vezetését Böhm veszi át, helyettesei Fiedler Rezső és Szántó Béla lesznek. A határozat végrehajtására azonban nem került sor, mert még nyilvánosságra hozatala előtt több budapesti alakulat katonái a

⁴ PI Arch. A Forradalmi Kormányzótanács április 2-i ülésének jegyzőkönyve.

Hadugyi Népbiztosság épülete elé vonultak, s heves tüntetéssel követelték Pogány és a Vörös Hadsereg szervezését akadályozó többi jobboldali vezető leváltását. A tüntetők, többek között, az éppen odaérkező Bohmot is megverték. Ezek után Bohm nem akarta elfogadni hadugyi népbiztossá történő kinevezését. Végül csak úgy vállalta a megbízatást, ha a népbiztosság vezető kollégiumának Kun Béla is tagja lesz, és népszerűségével biztosítja a katonai vezetés tekintélyét. Bohm kérésére a hadugyek irányításába bevonták még a jobboldali szociáldemokrata Haubrich Józsefet is. A Hadugyi Népbiztosság élére tehát öt tagú kollégium került, amelynek Kun Béla, Szántó Béla, Fiedler Rezső, Bohm Vilmos és Haubrich József voltak a tagjai⁵.

A hadugyek vezetésében bekövetkezett változás eredményeképpen a Vörös Hadsereg szervezésének uteme meggyorsult. Mindenekelőtt rohamosan növekedett a toborzottak száma. Míg április elején létszámuk alig haladta meg a húszezret, április 10-én már csaknem negyvenezer, 16-án pedig már csaknem ötvenháromezer főről számoltak be a toborzási helyzetjelentések⁶. Az elhelyezési és felszerelési nehézségek miatt azonban a toborzottaknak csak egy részét szervezték azonnal alakulatokba, a többieknek május folyamán kellett bevonulniuk. A toborzottak számának emelkedése tehát nem jelentette a Vörös Hadsereg számbeli erejének egyidejű, hasonló arányú növekedését.

A Hadugyi Népbiztosság nagy jelentőségű intézkedése volt a nemzetközi ezredek felállítása. Még márciusban, volt orosz hadifoglyokból megalakult az első nemzetközi zászlóalj. Április elején 1000 osztrák onkéntes érkezett, hogy részt vállaljon a magyar proletárdiktatúra védelmében. Egymás után jelentkeztek a Vörös Hadseregbe a Tanács-Magyarországon élő szlovákok, kárpátukránok, lengyelek, románok, délszlávok, olaszok, bolgárok legontudatosabbjai is. Ezek az internacionalista katonák felismerték, hogy a Magyar Tanácskoztársaság védelme az ő ügyük is, hogy saját sorsuk alakulása elválaszthatatlanul összefonódik a szocializmusért nemzetközi méretekben folyó harc kimenetelevel. Április 6-án adta ki a Hadugyi Népbiztosság az 1., 2. és 3. nemzetközi ezred megalakulásáról szóló rendeletét⁷. Az első ezred ekkor már létrejött, a második ezredet az osztrák onkéntesekből szervezték. A harmadik ezrednek egy székelv zászlóaljból, azonkívül román, bolgár, szerb, olasz és albán századokból kellett volna megalakulnia. Később azonban a szervezés alatt álló ezredet feloszlatták, és meglevő állományát a másik két nemzetközi

⁵ PI Arch. A Forradalmi Kormányzótanács április 4-i ülésének jegyzőkönyve

⁶ Lásd e kötet 17. sz. dokumentumát

⁷ Lásd e kötet 8. sz. dokumentumának jegyzetét

ezred feltöltésére használták fel. A nemzetközi ezredeknek az adott különös jelentőséget, hogy ezek az alakulatok voltak a Vörös Hadsereg első megbízható tartalékai.

Az új hadügyi vezetés nagy erővel látott hozzá a munkás tartalék-zászlóaljak felállításához is. Április 8-án a budapesti nagyüzemek munkásai lelkes gyűléseken határozatot fogadtak el, amely szerint „A gyár munkássága 1919 április 8-án megtartott gyári munkásgyűlésen elhatározta, hogy megalakítja a budapesti tartalék-munkáshadsereg gyári osztagait. A gyűlés kötelességévé teszi minden katonaviselt, gyárban dolgozó, egészséges elvtársnak, hogy haladéktalanul jelentkezék a munkáshadseregbe való belépés céljából...”⁸ A határozat nyomán a budapesti gyárakban egymás után alakultak meg a munkászászlóaljok. A munkászászlóaljok tagjai munkaidő után részesültek katonai kiképzésben. E zászlóaljaknál parancsnoki funkciókba kizárólag munkások kerülhettek. A kiképzés irányításába bevont katonai specialistáknak nem volt parancsnoki hatáskörük. Ez az intézkedés arról tanúskodik, hogy a Forradalmi Kormányzótanács a legmesszebbmenőkig igyekezett biztosítani a zászlóaljok megbízhatóságát.

Április 9-én a Hadügyi Népbiztosság szolgálatátételre hívta be a tényleges tiszteket. A Tanácsköztársaság vezetői tisztában voltak azzal, hogy a régi tisztek túlnyomó többsége ellenségesen áll szemben a proletárdiktatúrával. De nyilvánvaló volt, hogy tapasztalt parancsnoki kar nélkül egyaránt megoldhatatlan a hadsereg átszervezése, valamint hadműveleti vezetése az ellenség támadásának bekövetkezése esetén. A Forradalmi Kormányzótanács arra számított, hogy a tisztek hajlandók lesznek harcolni az imperialista hódító törekvésekkel szemben. Valóban, a tényleges tisztek többsége nem ellenkezett, amikor felszólították, hogy szolgálatot teljesítsen a Vörös Hadseregben. Elsősorban egzisztenciális okok vezették őket, másodsorban sokuknak imponált az a határozottság és erély, amellyel a tanácskormány az ország ügyeit — így a hadügyeket is — vezette, és abban reménykedtek, hogy a Tanácsköztársaság eredményesen fog szembe szállni a hódító törekvésekkel. Kétségkívül hatással volt rájuk az az egyöntetű lelkesedés is, amellyel a dolgozók a Tanácsköztársaság kikiáltását fogadták. Jelentős részük azonban úgy vélekedett, hogy a megszállt területek felszabadításáig végrehajtják a Forradalmi Kormányzótanács utasításait, utána pedig — felhasználva a hadseregben betöltött pozícióikat — megdöntik a Tanácsköztársaságot.

A régi katonai szakemberek ellenőrzését a katonai politikai megbízottak feladatává tették. A Vörös Hadsereg megalakulását kimondó március 24-i rendelet értelmében a Hadügyi Népbiztosság

⁸ Vörös Katona, 1919 április 10.

március 26-án intézkedett a politikai megbízottak rendszerének kialakításáról. Minden hadosztály-, dandár- és ezredparancsnoksághoz politikai megbízottat neveztek ki. A politikai megbízottak hatásköre a parancsnokok hadműveleti intézkedéseinek ellenőrzésére is kiterjedt. Kötelességük volt letartóztatni és a forradalmi törvényszéknek átadni azokat a tiszteket, akik árulást követtek el, szabotáltak, ellenforradalmi izgatást folytattak. A parancsnokok tevékenységének ellenőrzése mellett alapvető feladatuk volt a katonák fegyelmettségének és harci szellemének biztosítása.

A Forradalmi Kormányzótanács a Vörös Hadsereg megalakításáról szóló rendelet értelmében hozzákezdett a parancsnokképző tanfolyam szervezéséhez. A tanfolyam azonban nem indulhatott meg, mert a román támadás következtében a kijelölt hallgatóknak is a frontra kellett menniük.

A Hadügyi Népbiztosság különböző szervezeti rendelkezésekkel igyekezett a Vörös Hadsereg ütőképességét fokozni. Április 7-én a hadosztályok tűzértségének⁹, 8-án a repülőalakulatok átszervezéséről intézkedett¹⁰. Tizedikén elrendelte egy vasutas ezred megalakítását a katonai vasúti szállítások ellátására¹¹. Tizenharmadikán felvidéki menekültekből és a volt 16. honvéd gyalogezred maradványaiból Balassagyarmat székhellyel megalakította a „felvidéki vörösezredet”, amelyet a 3. hadosztályhoz tartozó 60. dandár alá rendelt¹². Április 14-én jelent meg a Hadügyi Népbiztosság rendelete a „ruszin vörösgárda hadosztály” megalakulásáról¹³. E hadosztályt a kárpátukrajnai területen kívánták megszervezni Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék túlnyomóan ruszin lakosságából. A hadosztály vezényleti nyelve ruszin lett volna. Megalakítására azonban már nem került sor, mert az imperialisták támadása következtében a kijelölt terület ellenséges megszállás alá került.

Nagyon nehéz, szinte megoldhatatlannak látszó feladat volt a Vörös Hadsereg felszerelése és ellátása a szükséges fegyverzettel, ruházattal és élelmiszerekkel.

A proletárdiktatúra igen súlyos gazdasági viszonyok között jutott uralomra. A világháború alatt Magyarországon az élelmiszerek termelése hatalmas mértékben csökkent. Míg a háború előtti években a kenyérgabona termelése átlagosan elérte a 60 millió métermázsát, 1918-ban csupán 34 millió métermázsra termett. Hasonló mértékben csökkent az ipari termelés is. Az acéltermelés az 1913. évi 808 500

⁹ HIL M. Tan. Közt. iratai. 26. csomó. 7575/eln. 6. sz.

¹⁰ HIL M. Tan. Közt. iratai. 26. csomó. 7848/eln. 37. sz.

¹¹ HIL M. Tan. Közt. iratai. 26. csomó. 7819/eln. 6. sz.

¹² HIL M. Tan. Közt. iratai. 26. csomó. 7701/eln. 6. sz.

¹³ Lásd e kötet 16. sz. dokumentumát.

tonnáról 1918-ra 426 000 tonnára esett vissza. Különösen komoly problémát jelentett a szénhiány, aminek következtében már 1918-ban több üzem beszüntette termelését. Mivel az antant röviddel a Tanácsköztársaság kikiáltása után blokádnál alá vette Magyarországot, a hiányzó nyersanyagok és élelmiszerek külföldről való pótlása lehetlenné vált.

Néhány nappal a Tanácsköztársaság kikiáltása után a Hadügyi Népbiztosság illetékes szervei felmérték a Vörös Hadsereg felszerelésének és ellátásának feladatait. Az erről készült jelentés összefoglalója pesszimistán ítélte meg a helyzetet: „Minden kevés, sürgős utánpótlás szükséges. Miből? Idő, mire utánpótlás jöhet!”¹⁴

A rendelkezésre álló eszközök és a lehetőségek alaposabb tanulmányozása során azonban kiderült, hogy a hadsereg felszereléséhez szükséges fegyverzet, löveganyag, valamint a legfontosabb élelmiszerek — ha szűkösen is — egyelőre biztosítva voltak. A ruházati ellátásban a legnagyobb nehézséget a köpenyek hiánya jelentette. Folyamatos gyártással azonban ezt is pótolni lehetett. Április elején a Hadügyi Népbiztosság már jóval derűlátóbban ítélte meg a hadsereg felszerelésének és ellátásának lehetőségeit, mint egy héttel előbb. „Átlagos számítás szerint 1919 augusztus végéig 200 000 ember felruházása és felszerelése biztosítva van” — állapította meg az egyik, április első napjaiban készült feljegyzés¹⁵.

A Vörös Hadsereg anyagi ellátása tehát nem volt megoldhatatlan. A központi ellátó szervek tevékenysége azonban nem tudott lépést tartani a hadsereg szervezésével, így az alakulatok ellátása csak lassan haladt előre. A román támadás kezdetekor a Vörös Hadsereg számos egységének katonái nem rendelkeztek kellő ruházattal, kevés volt a puská és a lőszer.

Bár Pogány leváltása és a Hadügyi Népbiztosság vezetésében történt változás következtében a hadseregszervezés meggyorsult, az imperialista támadás kezdetéig korántsem folyt olyan ütemben, ahogyan azt a körülmények lehetővé tették volna. Ennek oka főként abban rejlett, hogy a Forradalmi Kormányzótanács tagjai — közöttük a kommunista népbiztosok jó része is — lebecsülték az ellenség erejét, azt tartották, hogy az antant rövid időn belül képtelen támadást indítani a Tanácsköztársaság ellen, ugyanakkor túlértékelték a proletárdiktatúra fegyveres erőit, és nem vettek tudomást arról, hogy a Vörös Hadsereg akkori állapotában még nem volt igazi proletárhadsereg, csupán a régi ún. „Néphadsereg” némiképpen megreformált öröksége.

Április 11-én Kun Béla a Forradalmi Kormányzótanács ülésén

¹⁴ Lásd e kötet 22. sz. dokumentumát.

¹⁵ HIL M. Tan. Közt. iratai. 40. csomó.

még úgy ítélte meg a helyzetet, hogy „az antant nem tud csinálni semmit. A volt Osztrák—Magyar Monarchia területén alakult országokat nem tudja ellenünk vonultatni . . .”¹⁶ Böhm Vilmos beszámolója a Forradalmi Kormányzótanács április 12-i ülésén szintén azt tükrözi, hogy a hadügyi vezetés teljesen tájékozatlan volt az ellenség helyzetéről, szándékairól, ennek következtében alapvetően helytelenül ítélte meg a várható eseményeket: „A cseh front a leggyengébb frontunk, de összes jelentéseink úgy szólnak, hogy a csehek nem akarnak támadni. Csehországban óriási nagy az agitáció az ellen, hogy a csehek [ne] támadjanak . . . Ha az antant támadni akar, akkor csak délről támadhat, és a csehekkel csak az orosz segítséget akarná megakadályozni. A román front volt eddig a legerősebb front, és azt most még megerősítjük . . .”¹⁷ Ugyanezen az ülésen hasonlóan indokolatlan derűlátás nyilvánult meg Landler Jenő felszólalásában, aki úgy vélte, hogy az antant épp oly nehéz helyzetben van, mint a magyarországi munkáshatalom, és ezért nem is tudna támadni. Ugyanakkor, amikor a Forradalmi Kormányzótanács tagjai ilyen kedvezőnek találták a helyzetet, a román és a cseh ellenforradalmi hadseregek már felkészültek a néhány nap múlva megindítandó támadásra.

A hadkiegészítés helytelen módszere, az anyagi és szervezeti nehézségek, és nem utolsósorban az ellenséges támadás veszélyének lebecsülése következtében a Tanácsköztársaság megalakulásától a hadműveletek megkezdéséig eltelt több mint három hét alatt a Hadügyi Népbiztosság csupán 14 és 1/2 zászlóaljjal, 3 üteggel, valamint egy lovas és egy műszaki századdal tudta a demarkációs vonalakon álló csapatokat megerősíteni. Ennek is csak kisebb része — mindössze 5 zászlóalj, egy lovas és egy műszaki század — jutott a román arcvonalra, ahol az ellenséges támadás a legnagyobb arányokban indult meg.

1919 április közepén a Vörös Hadsereg hat gyaloghadosztályból, a székely különítményből, valamint a tengerészdandárból állott. Egyelőre csupán hátországi feladatok ellátására, a Vörös Hadsereg tartalékeként szervezték a munkászászlóaljakat.

Az április 17-i létszámösszesítés szerint a Vörös Hadsereg hat hadosztályának, a székely különítménynek és a tengerészdandárnak egyesített létszáma 56 215 fő volt¹⁸. Ez a szám azonban korántsem tükrözi híven a hadsereg tényleges erejét, mert magában foglalja a toborzáson jelentkezett, de még fel nem szerelt egyéneket is.

¹⁶ PI Arch. A Forradalmi Kormányzótanács április 11-i ülésének jegyzőkönyve.

¹⁷ PI Arch. A Forradalmi Kormányzótanács április 12-i ülésének jegyzőkönyve.

¹⁸ HIL M. Tan. Közt. iratai. 6. csomó.

A demarkációs vonalakon levő harcképes alakulatok állománya április közepén nem érte el a fenti létszám felét sem.

A Vörös Hadsereg hadosztályai az imperialista támadás megindulásának idején a következőképpen helyezkedtek el a demarkációs vonalakon:

Északon, a csehszlovák csapatokkal szemben mintegy 500 kilométeres arcvonalon három hadosztály állott. A Dunántúlon, a Duna jobbpartján a 4. hadosztály egységei helyezkedtek el, mintegy 150 kilométer széles fronton. Az Ipoly torkolatától Sajókazincig terjedő, szintén kb. 150 kilométer széles frontszakaszt a 3. hadosztály, a Sajókazinctól keletre terjedő arcvonalat az 5. hadosztály egységei védték.

Keleten, a Tiszántúlon, a frontnak Técsőtől a Kraszna-csatorna torkolatáig húzódó szakaszán a székely hadosztály foglalt állást. A védelmére bízott frontszakasz szélessége kb. 150 kilométer volt. Jobbszárnyán, Csucsától Halmágycsúcsig, 70 kilométer szélességben a 39. dandár, Halmágycsúctól a Tiszáig, mintegy 180 kilométeres fronton a 6. hadosztály helyezkedett el.

A déli frontnak a Duna és Tisza közötti 100 kilométeres szakaszán a 2. hadosztály állott. A Dunától Gyékényesig terjedő frontszakaszt 150 kilométer szélességben az 1. hadosztály alá rendelt 44. dandár védte. Gyékényestől az osztrák határig a Mura folyó mentén, 100 kilométeres arcvonalon a 4. hadosztály kötelékébe tartozó 20. dandár helyezkedett el.

A Tanácsköztársaság több mint 1200 kilométer kiterjedésű frontjain tehát elenyészően csekély erők állottak. A demarkációs vonalakon levő néhány hadosztály sem számított teljesértékű, harckész egységnek, hiszen szervezésük még csak folyamatban volt, komplett alakulatokkal alig rendelkeztek. A Hadügyi Népbiztosság április 15-i összesítése szerint a hat hadosztály és a székely különítmény minden alakulata közül csupán 11 zászlóalj volt teljesen menetkész állapotban, a többi szervezése még nem fejeződött be¹⁹.

AZ IMPERIALISTA INTERVENCIÓ ELŐKÉSZÍTÉSE A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ELLEN

Az első világháborúban győztes nagyhatalmak éppúgy, mint a Magyar Tanácsköztársaságot körülvevő kisebb országok imperialistái, a magyarországi proletárdiktatúra fennállásának első pillanatától annak megsemmisítésére törekedtek.

¹⁹ Menetkész alakulatokról jelentések. HIL M. Tan. Közt. iratai. 6. csomó.

A párizsi békekonferencián résztvevő nagyhatalmak vezetői egyetértettek abban, hogy Magyarországon vissza kell állítani a tőkésék és földbirtokosok uralmát. Az első időkben azonban véleményük nem egyezett meg abban, hogy melyek lennének a legalkalmasabb módszerek a Tanácsköztársaság megdöntésére. Míg a franciák kezdetől fogva a fegyveres beavatkozás hívei voltak, az amerikai és angol vezetők jobban szerették volna a magyar proletárdiktatúrát belülről, a jobboldali szociáldemokrata árulók felhasználásával megdönteni. Természetesen e törekvéseikben nem a humanizmus eszméi vezették őket. Tisztában voltak azzal, hogy a Magyar Tanácsköztársaság elleni háború komoly veszélyeket rejtene magában. A kapitalista országok dolgozói elítélték a proletárdiktatúra fegyveres megdöntésére irányuló terveket. Nem voltak eléggé megbízhatóak az intervenció céljaira az imperialista nagyhatalmak hadseregeinek katonái sem. Az amerikai és angol imperialistáknak a Tanácsköztársaság elleni intervenció következményeivel kapcsolatos aggodalmait fejezik ki Bliss tábornok Wilsonhoz intézett memorandumának szavai:

„Ha csatlakozunk a többi nagyhatalom kísérlétéhez, hogy Magyarországot, amelyet Oroszország támogat, fegyveres erővel kényszerítsük követeléseink elfogadására, hallatlan méretű és bizonytalan időtartamú háborúba keveredünk”²⁰.

A felsoroltakon kívül az amerikai és angol imperialistáknak más okuk is volt arra, hogy belülről próbálják a Tanácsköztársaságot megbuktatni. Míg amerikai és angol csapatok nem voltak Magyarország közelében, a Balkánon és Magyarország déli határain igen erős francia hadsereg állott. A Tanács-Magyarországot körülvevő államok hadseregeit a franciák ellenőrizték. Kétségtelen, hogy a Magyar Tanácsköztársaságnak francia, illetőleg francia irányítás alatt álló csapatokkal történő leverése és megszállása, Franciaország közép- és kelet-európai befolyásának erősödéséhez vezetett volna. Ezt pedig sem az amerikai, sem az angol politikusok nem kívánták.

Foch, a francia haderő főparancsnoka már március 27-én a párizsi békekonferencia elé terjesztette a Magyar Tanácsköztársaság ellen megindítandó hadműveletek terveit²¹. Egyelőre azonban még az az amerikai—angol álláspont kerekedett fölül, hogy tárgyalások útján kíséreljék meg kipuhatolni a magyarországi erőviszonyokat, és ha lehet, előkészíteni a proletárdiktatúra „békés” felszámolását. Ezért küldték Magyarországra április első napjaiban Smuts angol tábornokot.

²⁰ R. S. Baker—Woodrow Wilson. Memoiren und Dokumente über den Vertrag zu Versailles. (A versailles-i szerződésre vonatkozó emlékiratok és dokumentumok.) Leipzig 1923. III. köt. 208. old.

²¹ Ugyanott, 211. old.

Smuts Budapesten átnyújtotta a tanácskormánynak az antant követeléseit, amelyek bizonyos tekintetben mérsékeltebbek voltak, mint a március 20-i Vyx-jegyzékben foglaltak²². De a Smuts által benyújtott jegyzék is számos elfogadhatatlan követelést tartalmazott. Jelentős területek további megszállását írta elő, azonkívül keleten cseh—román korridorral akarta elvágni Magyarországot Szovjet Oroszországtól. A magyar tanácskormány képviselői nem utasították el mereven az antant javaslatát. Rámutattak, hogy a Magyar Tanácsköztársaság a problémák békés rendezését kívánja. Ugyanakkor azonban visszautasították az elfogadhatatlan feltételeket²³.

Párizsba visszatérve, Smuts a tárgyalások folytatása mellett foglalt állást.

A dolgok ilyen alakulását azonban nem nézték jó szemmel sem a franciák, sem pedig kelet-európai csatlósai. A tárgyalások folytatása, az esetleges megegyezés a Tanácsköztársasággal keresztülhúzta volna rabló, hódító terveiket. Ezért a békekonferencia háta mögött, titokban előkészítették csapataikat a támadásra. A csehszlovák, román és szerb burzsoázia támadó terveit a francia katonai missziók sugalmazták, és azok szervezték az előkészületeket is.

Klofáč, Csehszlovákia nemzetvédelmi minisztere március 29-én utasította Hennocque tábornokot, aki ebben az időben a 3. csehszlovák hadosztály parancsnokságával volt megbízva, hogy készüljön fel a Bodrogtól keletre levő területek megszállására²⁴. Április 7-én Klofáč már általános offenzíva előkészületeire adott utasítást: „Csapataink előnyomulása a volt Magyarország területén levő határmenti övezet megszállására a legközelebbi időben megkezdődik. A románok és a szerbek a csehszlovák hadsereggel egy időben nyomulnak előre”²⁵. Míg az előző parancs az imperialistáknak azt a törekvését tükrözi, hogy a ruszin területek megszállásával elvágják a magyar és az orosz Vörös Hadsereg egyesülésének útját, a második parancs már egy nagyarányú, a francia vezérkar által összehangolt támadási terv része volt. Ez a parancs a szlovákiai haderőt két csoportra osztotta. A keleti csoportnak Hennocque volt a parancsnoka, és állományába tartozott a 3. hadosztály, az I. dandár és a 67. ezred. A nyugati csoport parancsnoka Piccione olasz tábornok volt, neki rendelték alá a 6. és 7. hadosztályt, a II., III. és IV. dandárt, valamint a Poprádon alakulóban levő 4. hadosztályt. A keleti és nyugati csoport között a Tapoly, Ondava és a Bodrog folyó képezte a határt. Hennocque

²² Lásd e kötet 26. sz. dokumentumát.

²³ Ugyanott.

²⁴ KKL A köztársasági elnök katonai irodájának anyagai, 161. csomó. 1—2. sz. melléklet.

²⁵ KKL Nemzetvédelmi Minisztérium. S—1/27.

csoportja azt a feladatot kapta, hogy szállja meg Kárpátalját, és teremtsen összeköttetést a román csapatokkal. A Piccione alá rendelt csapatoknak déli irányban kellett előnyomulniuk, és meg kellett szállniuk többek között a salgótarjáni szénmedencét és a miskolci iparvidéket is. Klófác az előny mulás megkezdésének időpontját legkésőbb április 18-ban jelölte meg.

Hasonló előkészületek folytak a Tanácsköztársaság elleni támadásra Romániában is. A támadó hadműveletekhez a „kisantant” államai közül kétségkívül Románia rendelkezett a legmegfelelőbb erőkkel. Az erdélyi román hadsereg hat gyaloghadosztályból, egy lovashadosztályból és egy erős vegyes különítményből állott. A franciák Tanács-Magyarország fegyveres megdöntésére irányuló terveikben elsősorban a román hadseregre számítottak. „Bukarestben tudtak Franchet d'Esperey tábornok véleményéről, aki azt tanácsolta, hogy minden késlekedés nélkül, mi foglaljuk el Budapestet”²⁶ — írja emlékirataiban Bratianu román politikus. Április 8-án Franchet d'Esperey személyesen utazott Bukarestbe, hogy részt vegyen a Magyar Tanácsköztársaság elleni támadás előkészítésében. Április 10-én a román koronatanács jóváhagyta a támadás tervét, és 11-én a vezérkar már kiadta a parancsot az erdélyi csapatoknak, készüljenek fel a Magyarország elleni hadműveletekre. A román imperialisták támadó kedvét kétségkívül fokozta, hogy a velük szemben levő frontnak csaknem a felét tartó székely különítmény áruló tisztikara felajánlotta szolgálatait a magyar proletárdiktatúra elleni fegyveres harcra. Kratochwill ezredes, a székely különítmény parancsnoka április elején követeket küldött Berthelot francia tábornokhoz Aradra és Maniu Gyulához, a nagyszebeni román kormányzótanács elnökéhez. Kratochwill követi közölték, hogy a székely különítmény tisztikara a proletárdiktatúrával szemben ellenséges érzülettel viselkedik, és kész arra, hogy a román hadsereggel együtt Budapest ellen induljon.

A román vezérkar az erdélyi haderőt a Tanácsköztársaság elleni támadásra két főcsoportban egyesítette. Az északi csoportot, Mosioiu Traian tábornok vezette, és három gyaloghadosztályból (6., 7., 16.), a 2. lovashadosztályból és Olteanu tábornok vegyes különítményéből állt. A déli csoportot, amely az 1., 2. vadászadosztályt, valamint a 18. erdélyi hadosztályt foglalta magában, közvetlenül a 2. erdélyi román főparancsnokság alá rendelték.

A Magyar Tanácsköztársaság déli frontján, Aradtól az osztrák határig két francia és négy szerb hadosztály helyezkedett el. A franciák, az előbbieket során már ismertetett okokból, egyelőre nem

²⁶ Gh. I. Bratianu, *Actiunea politica si militara a Romaniei in 1919.* (Románia politikai és katonai akciója.) Bukarest 1940. 170. old.

indították csapataikat a Tanácsköztársaság ellen, a szerbek figyelmét pedig az Olaszországgal és Bulgáriával való konfliktusuk kötötte le, és csapataik hangulata miatt sem mertek nagyobb szabású akcióra vállalkozni áprilisban. Bár a francia és délszláv csapatok a proletárdiktatúra fennállása alatt nem indítottak magyarányú támadást a Vörös Hadsereg ellen, szándékukról egy pillanatra sem mondtak le, ezért a magyar katonai vezetésnek mindvégig számolnia kellett a délről fenyegető támadás lehetőségével.

AZ INTERVENCIÓ KEZDETE. A VÖRÖS HADSEREG VISSZAVONULÁSA

1919 április 16-án hajnali 3 óra 15 perckor az erdélyi román hadsereg megindította támadását a Tanácsköztársaság ellen.

A román támadó csapatok két csoportja három vonalban helyezkedett el: Az első vonalban Olteanu tábornok különítménye, a 6. és 7. gyaloghadosztály, valamint a 2. vadászadosztály vonult fel. A második vonalban az északi csoport tartalékaként a 16. gyaloghadosztály, a déli csoport tartalékaként az 1. vadászadosztály állott. A harmadik vonalban az erdélyi román haderő főparancsnokságának tartalékaként a 18. hadosztály helyezkedett el²⁷.

A román főparancsnokság tervei szerint a támadó csapatoknak az volt az első feladata, hogy áttörjenek az Erdély nyugati részén húzódó hegyeken, és elérjék a Huszt—Szatmárnémeti—Nagykároly—Nagyvárad—Nagyszalonta-vonalat. További feladatként a főparancsnokság a Vásárosnamény—Debrecen—Orosháza—Szeged-vonalra való kijutást jelölte meg. A kitűzött feladatok végrehajtása elsősorban az északi csoport, ezen belül is a fő irányban támadó 7. hadosztály tevékenységének eredményességétől függött²⁸.

A támadást a 6. és 7. román hadosztály kezdte.

A 7. hadosztály, amely Hadad—Győrtelek—Zilah körzetéből indult el, három oszlopban mozgott előre:

Az északi oszlop Hadad—Hadadnásd irányában, a középső oszlop Czigányiból kiindulva a Zilah patak völgyében Haraklán irányában, a déli oszlop Zilahról kiindulva, Egrespatak—Magyarkecel irányában támadott.

A 6. hadosztály szintén három csoportra oszlott. Az északi csoportnak Bogdánháza—Boján, a középső csoportnak a Sebes-

²⁷ G. D. Mardarescu. Campania pentru desrobirea Ardealului si ocuparea Budapestei. (1918—1920.) (Hadjárat Erdély felszabadításáért és Budapest elfoglalása.) Bukarest 1921. 38—39. old.

²⁸ Ugyanott, 40—41. old.

Körös völgyében Csucsá, a déli csoportnak Remec—Dealul mare irányában kellett előnyomulnia.

Az északi csoporttal egyidejűleg megkezdte támadását a déli csoport is. A 2. vadászadosztály fő ereje a Halmágy-csúcsnál elhelyezkedő magyar csapatokat támadta meg, egy oszlop pedig a Fekete-Körös völgyében, Vaskoh—Belényes irányában nyomult előre.

A támadó román csapatok balszárnyán, a Maros folyó völgyében az 1. vadászadosztály egyik erős különítménye kezdte meg előnyomulását.

A jobbszárnyon a 2. lovashadosztály és Olteanu tábornok különítménye a támadás első napján még nem folytatott nagyobb arányú harci tevékenységet, hanem elsősorban a magyar csapatok állásainak és erejének felderítésére szorítkozott.

A magyar védelmet a román csapatok támadása meglepetés-szerűen érte.

Bár számos jel már napokkal április 16. előtt nyilvánvalóvá tette, hogy a románok támadásra készülnek, a magyar hadvezetés nem számított arra, hogy az ilyen erővel fog megindulni.

A Vörös Hadsereg egységei csaknem az egész arcvonalon visszavonulásra kényszerültek, mert a székely különítmény parancsnoksága nem akart, a 39. dandár és a 6. hadosztály pedig a csapatok felkészületlensége és fegyvermeztelensége miatt nem tudott ellenállni.

A román csapatok támadása bizonyos fokig meglepte a székely különítmény áruő vezetőit is. Arra számítottak: a románok beleegyeznek abba, hogy a különítmény Budapest ellen vonuljon, vagy legalább őket is bevonják a hadműveletekbe. A támadás megindulása után a különítmény parancsnoka olyan utasítást adott alárendelt egységeinek, hogy „a felesleges vérontást kerüljük, és lassan vonuljanak vissza”²⁹.

Mivel a román csapatok északi szárnya április 16-án nem kezdte meg a támadást, a Szamos völgyében elhelyezkedett 12. székely ezred megtartotta állásait. A többi egység azonban visszavonult, maga után vonva az előnyomuló ellenséget. A visszavonulás következtében megszakadt az összeköttetés a székely különítmény és a Vörös Hadsereg tőle délre levő csapatai között.

A székely különítmény parancsnokai, hogy eltereljék a felsőbb szervek gyanúját és indokolják a visszavonulást, jelentéseikben igen súlyos, a valóságnak meg nem felelő veszteségekről számoltak be a Hadügyi Népbiztosságnak³⁰.

A csucsai szorosban védelemre berendezkedett 39. dandárcso-

²⁹ Kratochwill Károly. A székely hadosztály 1918—1919. évi bolsevistaellenes és ellenforradalmi harcai... Budapest é. n. 104. old.

³⁰ Lásd e kötet 34. sz. dokumentumát.

port egységei a 6. román gyaloghadosztály átkaroló támadása következtében a csucsai szoros feladására kényszerültek, Csucsától 10 km-re nyugatra, a Királyhágó környékén foglaltak újabb védelmi állást.

A dandársoport Vaskoh—Biharkristyórnál levő csapatait a 2. román vadászadosztály részei támadták meg, és a Dealul marera előretolt magyar biztosító osztagot visszavonulásra kényszerítették.

A 6. hadosztály balszárnyán, a Fehér-Körös völgyében Halmágy-csúcsnál álló csapatoknál az erős ellenséges támadás következtében pánik tört ki³¹. A csapatok egy része nem hallgatott a parancsnokokra és a politikai megbízottakra, a felszerelés egy részét hátrahagyva vonatra szállt, és visszavonult.

Eredményesen tevékenykedett az előrenyomuló ellenség feltartóztatásában és a visszavonulás fedezésében a 8. számú páncélvonat, amelynek bátor személyzete a heves ellenséges tűzérési tűz közepette a visszavonult csapatok által elhagyott értékes élelmiszer- és lőszerkészleteket mentett meg, azonkívül felrobbantott két ágyút, hogy ne kerüljenek az ellenség kezére.

A 6. hadosztály Maros menti frontszakaszán egyelőre nem indult komolyabb ellenséges akció.

A román csapatok támadása tehát már az első napon jelentős eredményeket ért el: a Vörös Hadsereg csapatai több száz kilométeres arcvonalon kénytelenek voltak visszavonulni.

A támadás második napján, április 17-én a román csapatok folytatták előnyomulásukat.

A székely különítmény a Sárköz—Aranyosmeggyes—Erdőd—Királydaróc—Érkávás—Tasnádszántó—Magyarzsákod—Széplak-vonalra vonult vissza, az eredeti állásoktól átlag 35—40 kilométerre.

A 39. dandársoport az ellenség nyomása következtében súlyos helyzetbe került. A dandárparancsnokság április 17-én délután 12 óra 50 perckor leadott jelentése így jellemzi az ott uralkodó állapotokat:

„Nagyváraddon a helyzet teljesen reménytelen. Barátkán egy zászlóalj tartja a vonalat. A többi csapat feloszlott... Sürgősen legalább kettő gyalogezredre, tűzérsegre, géppuskákra van szükség”³².

Nem alakult kedvezőbben a 6. hadosztály helyzete sem. A Fehér-Körös völgyében a Kőkaró és Dézna vonalára visszavonult csapatokat az ellenséges túlerő további visszavonulásra kényszerítette. A hadosztály csapatainak egy része felbomlott, egész alegységek parancs ellenére elhagyták védelmi állásaikat. A hadosztály tisztikara nem bírta megszilárdítani a fegyelmet, s a politikai megbízottak is gyengéknek bizonyultak.

³¹ Lásd a 6. ho. telefonjelentését. HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó.

³² HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó.

A Hadügyi Népbiztosság április 16-án még nem tudta eléggé felmérni a román csapatok kibontakozó támadásának erejét és következményeit. De a fronton április 17-én kialakult súlyos helyzet a Hadügyi Népbiztosságot határozott intézkedésekre kényszerítette. Mivel a Tanácsköztársaság többi frontján az ellenség egyelőre nem támadott, a Forradalmi Kormányzótanács elhatározta, hogy minden nélkülözhető erőt összevon a román előnyomulás megállítására. A Hadügyi Népbiztosság április 17-i, 415/63. hdm. számú rendelkezése szerint „A román előnyomulás ellensúlyozására az összes nélkülözhető erők Érmihályfalva—Nagykároly környékén összpontosíttatnak ellentámadás céljából”³³. Intézkedtek, hogy a többi arcvonalakról és Budapestről a legrövidebb időn belül 11 zászlóaljat és 5 üteget szállítsanak Érmihályfalva és Nagykároly környékére. Erre azonban nem kerülhetett sor, mert a székely különítmény, folytatva áruló visszavonulását, már 18-án feladta Nagykarolyt, és mire az ellenlökés végrehajtására kijelölt zászlóaljak a Tiszántúlra érkeztek, az ellenség már jóval túlhaladta a tervezett kiindulási vonalat.

Ezért április 19-én a Hadügyi Népbiztosság elhatározta, hogy a tiszántúli frontra küldött erőket Nyíregyháza és Debrecen vonalában vonultatja fel. Ezzel egyidejűleg újabb zászlóaljakat irányított át a többi arcvonalakról a román csapatok ellen. Az északi és a déli arcvonalon csak annyi erő visszamaradását engedélyezték, amennyi elengedhetetlenül szükséges a biztosító és megfigyelő szolgálathoz.

A keleti frontra átirányított alakulatok vezetését az 1. és a 4. hadosztály parancsnokságára bízta. Nyíregyháza térségében 11 zászlóalj és 3 üteg az 1. hadosztály, Debrecenben és környékén 8 zászlóalj és 8 üteg a 4. hadosztály parancsnoksága alatt szerveződött hadosztálykötelékbe.

A Hadügyi Népbiztosság, amely még semmit sem tudott a székely különítmény tisztikarának árulásáról, utasítást adott, hogy a különítmény igyekezzék a felvonulást biztosítani³⁴.

A székely különítmény parancsnokai azonban, a Hadügyi Népbiztosság utasítását szabotálva, folytatták egységeik visszavonását. Április 19-re Csenger—Érmihályfalva, 21-re pedig Mátészalka—Nyírbátor vonalára vonultak vissza. A Hadügyi Népbiztosságnak nyomós oka lett volna kételkedni a különítmény vezetőinek megbízhatóságában, hiszen már a román támadás előtt is érkeztek a népbiztosságra jelentések a székely különítmény tisztikarának

³³ Ugyanott.

³⁴ HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. A Hadügyi Népbiztosság 419/35. hdm. sz. rendelkezése.

ellenforradalmi beállítottságáról³⁵. Egyelőre azonban megtévesztették a népbiztosságot a különítmény jelentései, amelyek szívós ellenállásról, hatalmas veszteségekről és elszánt harci kedvről számoltak be.

A román csapatok nyomására a 39. dandár és a 6. hadosztály is folytatta visszavonulását.

A 39. dandár szakaszán, a Sebes-Körös völgyében harcoló csapatok fegyelme április 18-án és 19-én teljesen felbomlott. A visszavonuló egységek Fugyivásárhelynél egész tűzérségüket (12 löveget) elhagyták. A dandár déli csoportja a Fekete-Körös völgyéből, Nagyváradon keresztül, ugyancsak visszavonult. A Hadügyi Népbiztosság április 19-i összefoglaló jelentése szerint „a csapatok fegyelmetlensége mindkét csoportnál olyan fokú, hogy azok vezetése kérdésessé vált”³⁶. A románok előtt teljesen megnyílt az út a katonai és politikai szempontból egyaránt fontos Nagyvárad felé. Április 20-án a várost katonailag kiürítették, és oda rövidesen bevonult az ellenség.

Április 21-re a 39. dandár teljesen felbomlott. Parancsnoksága megadta magát az ellenségnek, egyes részei Berettyóújfalura vonultak vissza, mintegy 200 fő pedig Debrecenbe ment.

A 6. hadosztály parancsnoka április 18-án elrendelte csapatainak átcsoportosítását a Kürtös—Újszentanna—Szapáriliget—Apáti—Talpas-vonalon³⁷. A hadosztály frontján 18-án és 19-én uralkodó viszonylagos nyugalom kedvező helyzetet biztosított a tervezett átcsoportosítás megvalósítására. Nehézséget okozott azonban, hogy egyes csapatok fegyelmét még nem sikerült megszilárdítani. A makói és hódmezővásárhelyi zászlóaljok például szavazással döntöttek arról, hogy a hadosztályparancsnok elvonulási parancsát teljesítsék-e vagy sem. A makói zászlóalj nem volt hajlandó engedelmessé válni. Más egységeknél is előfordult, hogy a helyi származású katonák a visszavonulás során felszerelésükkel együtt lemaradtak csapatuktól.

A Forradalmi Kormányzótanács felismerte, hogy a proletárdiktatúra megmentése érdekében minden erőt mozgósítani kell a román csapatok további előny mulásának meggátolására. Április 19-én összeült a budapesti munkástanács, hogy megvitassa a Tanácsköztársaságot fenyegető halálos veszély elhárításához szükséges intézkedéseket. Az ülésen Kun Béla vázolta a súlyos katonai hely-

³⁵ A nagyváradai kormányzótanács elnöke már április 3-án értesítette a Hadügyi Népbiztosságot, hogy a székely különítmény legénysége „valószínűleg tisztjeitől befolyásolva nagyfokú bizalmatlansággal kezd viselkedni a Tanácsköztársasággal szemben”. HIL M. Tan. Közt. iratai. 1. csomó.

³⁶ HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó.

³⁷ Lásd Bengyel ho. vezérkari főnök telefonjelentését a Hadügyi Népbiztosság 5. osztályának. HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó.

zetet, és rámutatott, hogy egyedül az mentheti meg a tanács hatalmat, ha a munkásosztály csatasorba áll, és minden erejét megfeszítve szembeszáll a támadókkal³⁸. A munkásság küldöttei határozatot hoztak³⁹, amelyben kimondották, hogy a Forradalmi Kormányzótanács népbiztosainak és a munkástanács tagjainak fele, valamint az összmunkásság fele kimegy a frontra. A határozat felszólította az üzemekben maradó dolgozókat, hogy úgy dolgozzanak a gyárakban, mintha a fronton harcolnának. Kimondották, hogy a hadianyaggyárak munkásainak a termelést ünnepnapokon is folytatniuk kell.

A munkástanács ülését követő napon a népbiztosok elmentek a budapesti üzemekbe és a nagyobb vidéki városokba, hogy felszólítsák a munkásokat, jelentkezzenek a Vörös Hadseregbe, és maradéktalanul biztosítsák a front szükségleteit.

A Forradalmi Kormányzótanács és a Budapesti Munkástanács felhívására a következő napokban Budapesten és vidéken a munkások tízezrei jelentkeztek a Vörös Hadseregbe. A jelentkezők csapatokba szervezése és felszerelése azonban még mindig igen lassan ment, ezért május 1-ig az újonnan toborzottaknak csak kis része jutott ki a frontra.

Mivel a román támadást követő napok hadieseményei nyilvánvalóvá tették, hogy a Hadügyi Népbiztosság nem tudja a gyorsan változó harci helyzet követelményeinek megfelelően irányítani a csapatokat, a Forradalmi Kormányzótanács elhatározta, hogy a keleti fronton levő csapatok operatív vezetésének biztosítására létrehozza a tiszántúli hadseregparancsnokságot⁴⁰.

A tiszántúli hadsereg parancsnokául a jobboldali szociáldemokrata Böhm Vilmost nevezték ki. Böhm, aki a proletárdiktatúra ellensége volt — mint utóbb maga is elismerte —, csak azért vállalta ezt a tisztséget, nehogy helyette a következetes forradalmár Szamuely Tibort állítsák a hadsereg élére⁴¹.

Szerencsére a tényleges katonai vezetés a tiszántúli hadsereg vezérkari főnökévé kinevezett Stromfeld Aurél feladata volt. Stromfeld a régi hadseregben magas vezérkari tisztséget töltött be, azonban a szocialista eszmék hatására és a haza iránti szeretettől áthatva a proletárdiktatúra ügye mellé állt, s mindvégig hűségesen szolgált a Tanácsköztársaságot. Kiváló katonai tehetsége, fáradhatatlan munkabírása nagymértékben hozzájárult a Vörös Hadsereg sikereihez.

A Tiszántúli Vörös Hadsereg Parancsnokság április 21-én első intézkedésével⁴² igyekezett rendet teremteni a keleti arcvonal fej-

³⁸ Népszava, 1919 április 20.

³⁹ Lásd e kötet 41. sz. dokumentumát.

⁴⁰ Lásd e kötet 44. sz. dokumentumát.

⁴¹ Böhm Vilmos. Két forradalom tüzeiben. Népszava, Bp. 1946. 240. old.

vesztett zűrzavarában. A Hadseregparancsnokság 1. számú parancsa az alakulatokat a következőképpen csoportosította:

A Maros torkolata, Arad, Sebes-Körös által határolt területen levő csapatokat a 6. hadosztálynak rendelték alá.

A Sebes-Körös—Sáp—Hajdúböszörmény—Téglás—Nyíradony—Szaniszló területén álló parancsnokságokat és csapatokat a debreceni katonai kerületi parancsnokság alá rendelték.

Mindazok a csapatok, melyek a Szaniszló—Nyíradony—Téglás—Hajdúnánás—Ibrány—Csap által határolt körzetben voltak, az 1. hadosztály parancsnoksága alá kerültek.

Végül Püspökladány körzetében a dunántúli frontról áthelyezett 4. hadosztálynak kellett megalakulnia.

A Hadseregparancsnokság nemcsak a csapatok átcsoportosítását tartotta feladatának, hanem azt is, hogy véget vessen a passzív visszavonulásnak, és aktív, támadó szellemet vigyen az ellenállásba. Igen figyelemre méltó, hogy az egyes csoportoknak kiadott parancsában a védelem kordonszerűségének felszámolására törekedett, és a hadosztályokat az erők összpontosított alkalmazására, valamint az ellenség számára váratlan, átkaroló támadásokra utasította.

A Hadseregparancsnokság arra számított, hogy a románok előnyomulását sikerül feltartóztatni addig, amíg az 1. és a 4. hadosztálynak megfelelő erők fognak rendelkezésére állni az energikus ellencsapáshoz. De a székely különítmény parancsnokságának áru-lása, valamint a többi egységek fegyelmetlensége és a harci el-szántság hiánya miatt nem tudtak eredményesen szembeszállni a román támadással.

Miután a román csapatok elérték a Nagyszöllös—Tiszaújlak—Mátészalka—Nagykároly—Nagyvárad—Váradles—Tenke—Boros-jenő—Világos-vonalat, átmenetileg beszüntették előnyomulásukat. Ezt a Hadügyi Népbiztosság az ellenség csapatainak fáradtságával magyarázta⁴². Április 22-én azonban folytatták támadásukat, s ennek következtében a Vörös Hadsereg csapatai tovább vonultak vissza.

A székely különítmény parancsnoksága, miután egy ideig hatalmas veszteségekről és óriási ellenséges túlerőről szóló hamis jelentéseket adott, szabotálni kezdte a jelentéstételt. Így a vezető szervek teljesen tájékozatlanok voltak a keleti front balszárnán uralkodó helyzetet illetően. Végül is a Hadseregparancsnokság arra kényszerült, hogy az északi fronthoz tartozó 5. hadosztálytól kérjen felvilágosítást a különítményről. Az 5. hadosztályparancsnokság székhelye eredetileg Nyíregyházán volt, de — miután ott megalakult az 1. hadosztály —

⁴² Lásd e kötet 44. sz. dokumentumát.

⁴³ Lásd a Hadügyi Népbiztosság április 22-i helyzetjelentését. HIL M. Tan. Közt. iratai, 4. csomó.

áthelyezték Miskolcra. A Tisztántúlon az 5. hadosztálynak csak egy zászlóalja volt, az 1. hadosztály megalakulásáig azonban ideiglenesen rendelkezett a Nyíregyházára beérkezett új egységekkel is.

A székely különítmény visszavonulása az 5. hadosztály jobbszárnyát súlyos helyzetbe hozta, mert fedezetlenül hagyta a csehszlovák csapatokkal szemben széles arcvonalat védő hadosztály hátát. Az 5. hadosztály parancsnoka, hogy jobbszárnyát megóvja az elvágástól, kénytelen volt kiűrtetni Munkácsot és Beregszászt. A székely különítmény visszavonulása következtében a Debrecen térségében álló csapatok balszárnya és az 5. hadosztály jobbszárnya között rés támadt, amelyet a Hadseregparancsnokság nem tudott megfelelő erővel elzárni. Az 1. hadosztálynak nem maradt ideje arra, hogy bevárja az alárendelt egységek megérkezését, mert a székely különítmény nem fedezte a csapatok felvonulását, és így harcba kellett bocsátkoznia az ellenséggel, mielőtt teljesen megalakulhatott volna.

Az 1. hadosztály parancsnoka április 23-án délelőtt vette át a Nyíregyháza környékén levő csapatok felett a parancsnokságot. A hadosztály ereje április 23-án 4 zászlóalj és két üteg volt, a többi alárendelt egység még nem érkezett meg.

Igen súlyos helyzet alakult ki a debreceni frontszakaszon. A román hadsereg északi csoportjának parancsnoksága Debrecennel szemben két csoportot alakított. Debrecentől északkeletre, Hajdúsámson—Vámospércs vonalában a 7. hadosztály vonult fel, megerősítve a 6. hadosztály egy különítményével. Debrecentől délre, Hajdúszovátánál a 6. hadosztály összpontosította erőit a támadáshoz⁴⁴.

Debrecent mindössze néhány olyan zászlóalj védte, amely még nem esett át a tűzkeresztségen. Tartalékok nem állottak a debreceni kerületi parancsnokság rendelkezésére⁴⁵. A románok nagyerejű támadásának következtében a harcban járatlan katonák között pánik tört ki, és többségük parancs ellenére visszavonult. Egyes részek derekasán helytálltak, de a túlerőt nem tudták feltartóztatni. E harcok során halt hősi halált Leo Rothziegel, az osztrák internacionalista katonák vezetője. Halála előtt írott utolsó levele a nemzetközi proletárszolidaritás dokumentuma:

„A bojár imperialisták csapatai közelednek. Holnap tűzbe kerülünk. Boldogan megyek akár a halálba is a proletárok felszabadításáért, boldogan és büszkén. Örömmel hullatom véretem Szovjet-

⁴⁴ *Mardaescu*. Id. mű. 52. old.

⁴⁵ A Hadügyi Népbiztosság utasítást adott, hogy az 1. ho. egy zászlóalja menjen Nyíregyházáról Debrecenbe. A zászlóalj azonban nem teljesítette a parancsot, hanem önkényesen visszavonult.

Magyarorszáért, amelyet a nemzetközi proletariátus hazájának tekintek...'⁴⁶

Nagyszerű bátorságról és fegyelemről tettek tanúbizonyságot a debreceni munkások. Amikor a román csapatok április 22-én este megközelítették a várost, a munkásokat riadóztatták. A felfegyverzett szervezett munkások rövid idő alatt talpon voltak, és zeneszóval, énekelve vonultak ki a frontra. Hősies elszántsággal küzdöttek, s mindaddig feltartóztatták az ellenség előnyomulását, amíg be nem fejeződött a város katonai kiürítése. A román csapatok április 23-án elfoglalták Debrecen, és folytatták előretörésüket Hajdúszoboszló irányában.

Stromfeld nem akart belenyugodni az annyira fontos Debrecen elvesztésébe. Április 23-án délelőtt Böhmmel folytatott telefonbeszélgetésében kifejtette tervét: a Nyíregyháza környékén levő csapatokat vasúton Téglásra szállíttatja, és északi vagy északkeleti irányból támadva felszabadíttják Debrecen⁴⁷. A terv végrehajtására azonban nem került sor, mert a Vörös Hadsereg csapatainak az egész vonalon történt visszavonulása, az általános fejvesztettség és zűrzavar lehetetlenné tette az akciót.

A románok további tért nyertek a 6. hadosztály védőszakaszán is. Április 22-én az ellenség a hadosztály balszárnyát Kétegyháza—Nagypál—Kőtegyán—Zsadány vonalába nyomta vissza. A Hadseregparancsnokság 22-én utasította a hadosztályparancsnokságot, hogy megfelelő csoportosítás után támadólag vesse vissza a román csapatokat. Az állandó visszavonulás során demoralizálódott egységek azonban alkalmatlanok voltak ilyen feladat végrehajtására. A biztosításra kirendelt alegységek ismételten önkényesen visszavonultak, a csapatok fegyelme teljesen megrendült. Szerencsére a románok igen lassan nyomultak előre, és így a veszteségek aránylag csekélyek voltak. A 6. hadosztály jobbszárnyán, a Maros vonalán egyelőre nem támadott az ellenség, Arad és Békéscsaba között Kürtöst érte el.

A Hadseregparancsnokság igyekezett lelket önteni a csapatokba. Ismételten utasította a hadosztályparancsnokságokat, hagyjanak fel a passzivitással, és vegyék végre kezükbe a kezdeményezést. Április 25-én a Hadseregparancsnokság ismét utasította a székely különítményt, hogy szakítson a csapatok kordonszerű felállításával, és az erőket összevonva, támadó harcászati vezetéssel akadályozza meg az ellenség előnyomulását⁴⁸.

Mivel a Debrecennél támadt rés súlyos veszélyt jelentett a

⁴⁶ Vörös Ujság, 1919 április 29.

⁴⁷ HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó.

⁴⁸ Lásd e kötet 60. sz. dokumentumát.

Vörös Hadsereg csapataira, a Hadseregparancsnokság intézkedett a rés lezárásáról. A 4. hadosztály parancsot kapott, hogy Püspökladányból kiindulva Hajdúszoboszló irányában hajtson végre ellenlökést. Ugyanakkor utasították a Tiszafüredre visszavonult debreceni csoportparancsnokságot, hogy egységeinek maradványaiból állítson össze egy harcképes osztagot, és azt tolja előre Balmazújvárosra, hogy betöltse az 1. és a 4. hadosztály fedezetlen szárnyai között levő űrt⁴⁹.

A 4. hadosztály Hajdúszoboszlónál végrehajtott ellenlökése eredménnyel járt: átmenetileg sikerült Hajdúszoboszlót visszafoglalni. Az ellenlökésben azonban csak két zászlóalj és egy üteg vett részt, amelynek ereje elégséges volt a Hajdúszoboszlóra benyomult román elővédcsapatok visszaszorítására, de a nagyobb egységek nyomásának már nem tudott ellentállni, és visszavonult.

A Keleti Hadseregparancsnokság helyzetét megnehezítette, hogy az erősítések csak lassan és megfelelő fegyverzet nélkül érkeztek. Április 24-én az 1. hadosztály még csak 4 zászlóaljból és 3 ütegből állt. A 4. hadosztályhoz április 24-én ugyan 11 zászlóalj és 4 üteg tartozott⁵⁰, de ezek jelentős része eredeti állományának csak töredéke volt, mert az előző napokban lezajlott csatározások folyamán szétszóródtak. A csapatok gyors visszavonulása miatt nem jutott elég idő az újonnan frontra vetett zászlóaljok megfelelő csoportosítására és összevont alkalmazására. Ezért esetenként csak 1–2 zászlóaljat vetettek be oda, ahol a front helyzete a legegésztbben követelte. A kis egységek azonban egyenként felmorzsolódtak, így természetesen nem tudták megállítani az ellenség előnyomulását. Az új egységek részletekben történő bevetése azt is maga után vonta, hogy a munkásokból és internacionalista katonákból álló zászlóaljok harci szelleme a demoralizált, pánikba esett csapatokkal való keveredés következtében erősen hanyatlott, sőt sok esetben ilyen új alakulatok is alkalmatlanokká váltak a további harcra.

Április 24-én és 25-én a magyar csapatok visszavonulása tovább tartott. A székely különítmény — amelynek parancsnoka már napok óta folytatott tárgyalást a megadásról — Nyírájkó—Ramocsaháza—Ibrány—Levelek területére vonult vissza. Miután a Hadseregparancsnokság meggyőződött arról, hogy a különítmény nem alkalmas az előnyomuló ellenség feltartóztatására, utasítást adott: vonuljon vissza Rakamazra, védőszakaszát pedig az 1. hadosztály vegye át⁵¹.

⁴⁹ HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. VHP 424/10. hdm. sz.

⁵⁰ A Hadügyi Népbiztosság április 24-i kimutatása szerint 24-én délutánig a Szolnok—Püspökladány—Nyíregyháza térségébe beérkezett erősítés 20 zlj. és 6 üteg volt. Szállítás alatt volt 11 zlj. és 5 üteg. HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó.

⁵¹ HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó.

A székely különítmény visszavonulása az 1. hadosztályt is arra kényszerítette, hogy 25-én egységeit hátrább vonja, Nagykállótól nyugatra. Az ellenség még ezen a napon bevonult Nagykállóra. A kora délutáni órákban a 4. hadosztály Hajdúszoboszlónál álló egységeinek is vissza kellett vonulniuk. A hadosztályparancsnok jelentése szerint a csapatok erkölcsi állapota olyan volt, hogy esetleges ellenlökés semmi reménnyel nem kecsegtetett. A 6. hadosztály ugyancsak kénytelen volt visszavonulni, és éjszaka feladta Békéscsabát.

Stromfeld utasítására április 26-án a reggeli órákban a keleti hadsereg északi szárnyán az 1. hadosztály Nyíregyháza és Nagykálló között ellenlökést hajtott végre. A körülbelül egyenlő erejű magyar és román csapatok között késő estig tartott a harc, végül a román zászlóaljok kénytelenek voltak visszavonulni. Az 1. hadosztály hősie erőfeszítése azonban nem eredményezhette a front északi szárnyának tartós megszilárdulását, mert ezen a napon a székely különítmény vezetőinek árulása befejezett ténnyé vált: befolyásukra a különítményhez tartozó csapatok zöme letette a fegyvert a románok előtt. A székely katonák egy részét azonban nem sikerült árulásra bírniuk, tovább küzdöttek és a Vörös Hadsereg későbbi harcaiban is megállták a helyüket.

A keleti hadsereg frontjának többi szakaszán is kedvezőtlenül alakultak az események.

A 4. hadosztály Püspökladányból Karcag felé vonult vissza. Stromfeld a hadosztály parancsnokának azt a feladatot adta, hogy csapatainak egy részével Karcagtól keletre, a Hortobágy-csatorna vonalán tartsa fel az ellenséget, többi alakulatát pedig vonja vissza Kisújszállásra, és ott rendezze. A 6. hadosztály azt a parancsot kapta, hogy biztosítsa a Körös és a Berettyó jobb partját a Tisza és Pusztacseg között, s tartóztassa fel a románok előnyomulását Mezőtúr—Túrkeve irányában. A hadosztály nélkülözhető egységeit Szolnokra kellett küldeni.

Stromfeld intézkedései azt a meggyőződést tükrözték, hogy a Vörös Hadsereg, akkori állapotában, már képtelen a Tisza vonala előtt megállítani a román előnyomulást. A székely különítmény árulása, a csapatok demoralizáltsága, az utánpótlás hiánya arra az elhatározásra készítette a keleti hadsereg vezérkari főnökét, hogy a csapatok zömét újjászervezés, feltöltés és fegyelmezés végett a Tisza vonala mögé vonja vissza, és a Tisza bal partján mindössze néhány hídfőállást tartson fenn. A 4. és 6. hadosztálynak adott védelmi parancs célja a Tisza jobb partjára való visszavonulás biztosítása volt.

Az esti órákban az 1. hadosztály parancsnoka közölte a Hadseregparancsnoksággal, hogy meglevő erőivel nem tudja Nyíregyházát tartani. Mivel a hadosztály megerősítéséhez szükséges tartalék

nem állt a Hadseregparancsnokság rendelkezésére, utasítást adott, ürítsék ki a várost⁵². Az 1. hadosztály visszavonult Rakamazra.

Április 27-től a Vörös Hadsereg alakulatai már komolyabban nem akadályozták a román csapatok előnyomulását, s azok elérték a Tiszát. A Vörös Hadsereg zászlóaljainak zöme a Tisza-vonal mögé vonult vissza. Az ily módon még jobban meggyengült, fáradt alakulatokat azokat a hídfőket sem bírták tartani, amelyeket a Hadseregparancsnokság kijelölt. Stromfeld terve szerint a Tisza bal partján három hídfőt kellett volna megtartani: Szolnoknál és Rakamaznál egy-egy támadó, Tiszafürednél pedig egy védő hídfőt⁵³. 28-án azonban az 1. hadosztálynak a rakamazi hídfőben elhelyezkedett csapatai az ellenséges támadás következtében a Tisza nyugati partjára vonultak vissza. 30-án a Tiszántúlon már csak a tiszafüredi és szolnoki hídfőkben levő egységek maradtak. Május elsején azonban a román csapatok különösebb erőfeszítés nélkül a Tisza nyugati partjára vetették vissza ezeket az alakulatokat is.

A Keleti Hadseregparancsnokságnak, amely időközben Gödöllőre helyezte át főhadiszállását, május 1-én minden összeköttetése megszakadt a szolnoki és tiszafüredi csapatokkal. A főhadiszállásra olyan hírek érkeztek, hogy a románok a Tiszán átkelve Abony felé nyomulnak előre.

A Magyar Tanácsköztársaság helyzete válságosra fordult. Április utolsó napjaiban a cseh és a délszláv hadsereg is megkezdte támadását. A délszláv csapatok elfoglalták Makót és Nagylakot, majd bevonultak Hódmezővásárhelyre. A csehszlovák támadás Bánréve—Miskolc irányában bontakozott ki. A Vörös Hadsereg Csap körzetében elhelyezkedő egységeit bekerítés fenyegette, s ezért kénytelenek voltak visszavonulni. A Vörös Hadsereg 5. hadosztálya nem bírta feltartóztatni a csehszlovák előnyomulást. Az 1. hadosztály segítségül küldött zászlóaljainak harckészsége felőrlődött az előző napok csatározásaiban, fegyelme meglazult, így a legkevésbé sem voltak alkalmasak arra, hogy az intakt csehszlovák csapatokkal szemben eredményeket érjenek el. Ilyen körülmények között a Hadügyi Népbiztosság kénytelen volt elrendelni Miskolc kiürítését. Május 2-án az ellenség megszállta Miskolcot. Ugyancsak súlyos veszély fenyegette Salgótarjánt, amelynek elvesztése, az amúgy is katasztrofális szénhiány miatt, beláthatatlan következményekkel járt volna a Tanácsköztársaságra.

A proletárdiktatúra válságos katonai helyzetében a Forradalmi Kormányzótanács jobboldali szociáldemokrata és egyes centrista tagjai kapituláns álláspontra helyezkedtek. Azt hangoztatták, hogy a Tanácsköztársaság bukása elkerülhetetlen, és javasolták, hogy a

⁵² HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. VHP 426/15. hdm. sz.

⁵³ Lásd e kötet 66. sz. dokumentumát.

tanácskormány mondjon le, és adja át a hatalmat egy szakszervezeti kormánynak. Ez biztosította volna az átmenetet a régi rendszer restaurációjához. Böhm a Forradalmi Kormányzótanács háta mögött „tűzet szüntess!” parancsot adott a Vörös Hadseregnek. Kun Béla, Szántó Béla és Landler Jenő hadügyi népbiztosok, amint tudomást szereztek erről, azonnal hatálytalanították Böhm parancsát. Az ő határozott fellépésük mentette meg a Tanácsköztársaságot a katasztrofától.

A kommunisták a harc folytatásáért szálltak síkra, és követelték, hogy a proletárdiktatúra e sorsdöntő kérdésében forduljanak a munkásosztályhoz. Május 2-án délután a vas- és fémmunkások bizalmiférfiai, este pedig a Budapesti Munkástanács egyhangúlag a forradalmi honvédő háború folytatása, a Tanácsköztársaság védelme mellett foglalt állást. A munkástanács hatalmas lelkesedéssel fogadta el a határozatot, hogy a proletárhaza védelmére el kell rendelni a munkásosztály általános mozgósítását.

A budapesti munkásság vezetőinek állásfoglalására támaszkodva, a Forradalmi Kormányzótanács elrendelte a munkásosztály általános mozgósítását:

„A proletárforradalom megmentésére elrendeljük a proletárság általános mozgósítását. Minden katonailag kiképzett proletár haladéktalanul tartozik frontszolgálatra bevonulni. Minden katonailag kiképzetlen munkás vagy kiképző zászlóaljakra kerül, vagy pedig erődítési munkák végzésére köteles.

Budapestet a mai naptól fogva hadműveleti területnek nyilvánítjuk.

Felhívjuk a proletárságot, hogy a végsőig tegye meg kötelességét!”⁵⁴

A Forradalmi Kormányzótanács felhívására az elkövetkező napokban a munkások tízezrei siettek a Vörös Hadsereg zászlói alá. Ősz, idős férfiak és fiatal fiúk, sokszor a sorozóbizottságok kijátszásával, fegyvert fogtak, hogy megvédjék a Tanácsköztársaságot. Méltó válasz volt ez azoknak a kishitűeknek, akik néhány nappal előbb még azzal támasztották alá kapitulációs javaslatukat, hogy a munkásosztályban „nincs meg a harchoz szükséges erő és képesség”⁵⁵.

Május első napjaiban egymás után alakultak meg az új munkászászlóaljak. Néhány nap alatt a régi, megvert, demoralizált hadsereg helyett új, lelkesedéssel és harci elszántsággal teli fegyveres erő jött létre. A munkások tízezreinek belépése alapvetően megváltoztatta a Vörös Hadsereg szociális összetételét és szellemét. Az új hadsereg

⁵⁴ Lásd e kötet 77. sz. dokumentumának kommentárját.

⁵⁵ Kunfi Zsigmond felszólalása a Forradalmi Kormányzótanács ülésén. PI Arch A FKT május 1-i ülésének jegyzőkönyve.

már valóban proletár osztályhadsereg, a proletárdiktatúra Vörös Hadserege volt, amely a tisztikarban többségben levő árulók és a jobboldali szociáldemokraták aknamunkája ellenére ragyogó fegyvertényekkel bizonyította a hatalomra jutott munkásosztály hazaszeretetének erejét.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG FRONTJAINAK MEGSZILÁRDULÁSA. A VÖRÖS HADSEREG ÚJJÁSZERVEZÉSE ÉS ELSŐ GYŐZELMEI

A budapesti munkásosztály és a vidék dolgozóinak lelkes állásfoglalása új irányt szabott az eseményeknek. Április utolsó napjainak reménytelenségét és vereséghangulatát a bizakodás, a győzni akarás szelleme váltotta fel. Azok a megalkuvó vezetők, akik a Tanácsköztársaság súlyos katonai helyzetének megoldására néhány nappal előbb még a kapitulációt, a burzsoázia uralmához való visszatérést javasolták mint egyetlen lehetséges kiutat, most az általános hangulat hatására kénytelenek voltak visszavonulni, és látszólag belenyugodtak a tömegek akaratába.

A proletárdiktatúra súlyos helyzete a Tanácsköztársaság katonai vezetőitől sürgős és határozott intézkedéseket követelt. Május első napjaiban halaszthatatlanul meg kellett oldani két alapvető feladatot: a frontok megszilárdításával gátat vetni a román és csehszlovák csapatok további előnyomulásának, és ezzel párhuzamosan újjászervezni a munkások tízezreivel megerősödött Vörös Hadsereget.

A forradalmak történetében is ritka az a hatalmas lendület, amellyel a tanács hatalom hozzálátott e feladatok megoldásához.

Kun Béla, Szántó Béla és Landler Jenő még május 1. délutánján utasította a Keleti Hadseregparancsnokságot, akadályozza meg a románok átkelését a Tiszán, valamint a csehek további előnyomulását a Duna és a Tisza közötti területen. Egyidejűleg elrendelték a harcvonalról visszavont erők olyan csoportosítását, hogy azokkal eredményes ellencsapást lehessen mérni a Budapestet veszélyeztető csapatokra, akár keletről, délről vagy északról törnének elő⁵⁶.

Május első napjaiban a legnagyobb aggodalmat a román csapatok tiszai átkeléséről és Szolnok—Abony irányában történő előnyomulásáról szóló hírek keltették. Rövidesen kiderült azonban, hogy a románok a Tiszát Szolnoknál csak kisebb, felderítő egységekkel lépték át, amelyeket azután hamarosan visszavontak a folyó bal partjára. Bár a gyors sikerek hatására felvetődtek olyan tervek is, hogy a román csapatok folytassák előnyomulásukat Budapest elfoglalásáig,

⁵⁶ Lásd e kötet 72. sz. dokumentumát és az ehhez tartozó kommentárt.

ezt azonban egyelőre számos körülmény akadályozta. Az ukrán Vörös Hadsereg előnyomulása Besszarábiában arra kényszerítette a román hadvezetést, hogy figyelmét erre a frontra fordítsa. Ugyanakkor a Párizsban felmerült diplomáciai bonyodalmak (Wilson és Lloyd George tiltakozott, hogy a románok az ő hozzájárulásuk nélkül kezdték meg a hadműveleteket), valamint az erdélyi hadsereg katonáinak fáradtsága, az utánpótlás nehézségei is megállásra készítették a román hadsereget. Valószínű volt, hogy rövidesen nem várható nagyobb arányú román támadás.

Szólnokon fehér ellenforradalmi bandák ragadták kezükbe a hatalmat, ezeket azonban Szamuely vezetésével az odairányított különítmény, a helybeli munkásság segítségével, rövid idő alatt szétverte.

Annál kedvezőtlenebbül alakult a katonai helyzet északon, ahol a csehszlovák csapatok előnyomulása közvetlenül fenyegette Salgótarjánt.

Salgótarján térségében a front védelme a Vörös Hadsereg 3. hadosztályának kötelékébe tartozó 80. dandár feladata volt. Az amúgy sem erős dandár április második felében tovább gyengült, mert néhány alakulatát a keleti frontra szállították, így nem tudta szilárdan védeni a körülbelül 70 kilométer széles frontszakaszt. A dandár ereje a csehszlovák támadás megindulásakor 3 gyalogzászlóalj, egy üteg, egy híradó század, egy huszárszakasz és egy 140 főnyi vörössőr-osztág volt, együttesen körülbelül 2500 ember, 24 géppuska és 4 löveg⁵⁷.

Április 30-án kezdte meg előnyomulását Salgótarján irányában a II. csehszlovák dandár, amely két ezredből állott, s mindegyike 3 zászlóaljat foglalt magában. Taktikailag a dandár alá rendelték egy harmadik ezredet is ugyancsak 3 zászlóaljnyi erővel. A három ezreddel együtt a dandár 9 gyalogzászlóalj, 4 üteg, 1 páncélvonat, 2 lovaszakasz, valamint megfelelő nagyságú műszaki-, hadtáp- stb. alakulat felett rendelkezett⁵⁸. Összlétszáma megközelítette a hétezeret, tehát csaknem háromszorosa volt a 80. dandár állományának.

A II. csehszlovák dandár három oszlopban tört előre. Május 2-ig a balszárnyon támadó oszlop elérte Rimaszécset, ahol felvette az érintkezést a 6. csehszlovák hadosztály jobbszárnnyával. Ugyanezen a napon a dandár közepén előnyomuló fő erői elfoglalták Jánosit, és folytatták támadásukat Feled irányába. A jobbszárnyon támadó oszlop bevonult Guszonára és Nagydarócra. A 80. dandár nem gördített komoly akadályt a cseh csapatok előnyomulása elé, azok álta-

⁵⁷ Balázs József. Salgótarján 1919. Hadtörténelmi Közlemények, 1954. 3—4. sz. 295. old.

⁵⁸ KKL II. dandár. Szlovákia 1918—19. 1/8.

lában számottevő ellenállás nélkül foglalták el egyik várost a másik után. Csupán a Nagymarásra bevonuló csehszlovák egység jelentette, hogy a magyar katonaság és a civil lakosság erős tűzzel fogadta őket⁵⁹. Az itt harcoló magyar század (a füleki csoportparancsnoksághoz tartozó 8. szd.) bátor magatartását a 80. dandár parancsnoksága május 2-án kiadott parancsában példaként állította a dandár többi csapatai elé. Azok többsége azonban továbbra is komoly ellenállás kifejtése nélkül vonult vissza. Az ellenség mind közelebb került Salgótarjánhoz.

Böhm azzal a javaslattal fordult Kun Bélához és Szántóhoz, hogy ideiglenesen adják fel Salgótarját, mert megtartását az akkori körülmények között nem látja megvalósíthatónak⁶⁰. A 80. dandár parancsnoksága ugyancsak a város feladására gondolt.

Pusztán hadászati megfontolások alapján helyesnek látszott az a megoldás, hogy az erőket csak megfelelő szervezés és összpontosítás után vessék be, még akkor is, ha ez átmenetileg érzékeny területi veszteséggel jár. Az áprilisi napok tapasztalatai arra intettek, hogy a kellő erőt nem képviselő alakulatok egyenkénti bevetése csak a tartalékok fokozatos felörlődéséhez vezet. Salgótarján feladása azonban igen súlyos erkölcsi, politikai és gazdasági következményekkel járt volna. Kétségtelenül károsan befolyásolta volna a május 2-a után a hadseregben és a háterszágban kialakult lelkes hangulatot, és tovább rontotta volna az ország amúgy is elégtelen szénellátását. Ezenkívül a Vörös Hadsereg rendelkezett olyan egységekkel, amelyeknek felhasználása Salgótarján védelménél sikert ígért. Ezért a Hadügyi Népbiztosság elvetette a Salgótarján feladására vonatkozó javaslatot, és a város megvédésére utasította a Hadseregparancsnokságot.

Nem akartak belenyugodni Salgótarján elvesztésébe a környék és a város dolgozói sem. A szénmedence bányászai, a helybeli gyárak dolgozói fegyvert ragadtak, hogy védelmezzék otthonukat az idegen hódítókkal szemben. A munkászászlóaljak szervezését Hevesi Gyula és Rákosi Mátyás népbiztosok, a Forradalmi Kormányzótanács küldöttei irányították. A munkászászlóaljak a várostól északra védelemre rendezkedtek be, és megállásra kényszerítették az ellenséges csapatokat. A felfegyverzett munkások csatasorba állása komoly gondot okozott a csehszlovák parancsnokságoknak. A II. csehszlovák dandárhoz tartozó 7. ezred május 8-i jelentése részletesen foglalkozott tevékenységükkel.

„A II. zászlóalj jelenti: ... A lapújtői munkások fel vannak fegyverezve és el vannak látva dinamittal ... A salgótarjáni munká-

⁵⁹ KKL II. dandár. Szlovákia. 1918—19. S—15—2/7.

⁶⁰ Lásd e kötet 80. sz. dokumentumát.

sok szintén felfegyverkeztek, és beásták magukat a város előtt... A lapújtói és salgótarjáni munkások szavukat adták, hogy utolsó csepp vérükig harcolni fognak. Mindenütt kis osztagok alakulnak, amelyeknek az a feladata, hogy csapataink hátában megrongálják a vasúti vonalakat, megszakítsák a telefonösszeköttetést”⁶¹.

A növekvő ellenállás következtében a csehszlovák csapatok előnyomulása mind lassúbbá vált. Május kilencedikéig mégis sikerült a Szécsény—Endrefalva—Piliny—Karancsbeszteri—727 mp.—Somoskő—Cered—Pogony—Monosbél-vonalra eljutniuk.

Május 6-án a Hadügyi Népbiztosság a Keleti Hadsereg volt parancsnoksága alá rendelte a Vörös Hadsereg valamennyi hadműveleti egységét. Így akarták biztosítani a hadműveletek összehangolt, egységes vezetését.

Május 8-án a Hadsereg főparancsnokság rendeletet adott ki a hadsereg gyökeres átszervezésére⁶². A régi egységek újjászervezése és az új alakulatok létrehozása párját ritkító gyorsasággal történt. Május 10-re már 3 hadtest és 8 hadosztály állt fegyverben. (A 8 hadosztály egyike a budapesti vasashadosztály volt, amelynek feladatává tették a főváros védelmét.) Ezenkívül még 4 önálló dandár tartozott a hadsereg állományába. Néhány nap múlva egy újabb hadosztály alakult, majd megszervezték a IV. hadtestet is.

A Vörös Hadsereghez a május 15-én kiadott hadrend szerint⁶³ 38 gyalogezred, 113 gyalogzászlóalj, 8 géppuskaszázad, 8 lovaszázad, továbbá a Duna-őrseg 12 hajóegysége és 1 repülőszázada, azonkívül 8 repülőszázad és 16 műszaki század tartozott. A tüzérség 39 ütegből állott, 154 különböző kaliberű löveggel.

Az újjászervezett hadsereg a következőképpen csoportosult: Az I. hadtest (2. hadosztály, 7. hadosztály és a 39. dandár) a Duna—Tisza közén helyezkedett el. A II. hadtest (44. dandár, 20. dandár, 11. dandár és a győri katonai kerület) a Dunántúlon volt. A III. hadtest (1., 4. és 6. hadosztály), amelynek parancsnokául Landler Jenőt nevezték ki, Hatvan környékén csoportosult, mint hadseregtartalék. A IV. hadtest (vasashadosztály és hídfő hadosztály, Vörös Őrség) Budapesten és környékén helyezkedett el. Az Ipoly torkolata és Mezőcsát között a Hadsereg főparancsnokságnak közvetlenül alárendelt 3. és 5. hadosztály állott.

Az újjászervezés munkája nem folyhatott zavartalanul, mert a Salgótarján ellen indított csehszlovák támadás feltartóztatása és visszavetése komoly feladatot rótt a Vörös Hadsereg vezetőire.

A Hadseregparancsnokság elhatározta, hogy a 6. hadosztályt küldi a veszélyeztetett terület védelmére.

⁶¹ KKL II. dandár. Szlovákia, 1918—19. 1/18.

⁶² Lásd e kötet 103. sz. dokumentumát.

⁶³ HIL M. Tan. Közt. iratai. 47. csomó. VHP 515/19. hdm. sz.

A 6. hadosztály május 7-én este 9 órakor vette át a Salgótarjánban és környékén levő csapatok felett a parancsnokságot. Május 9-én a II. csehszlovák dandár már kénytelen volt jobbszárnyát visszavonni a Pöstény—Halászi—Endrefalva-vonalra. Május 10-én a magyar csapatok elfoglalták Szécsényt, és a Salgótarjántól északra levő csehszlovák csapatokat Fülekig szorították vissza. A Vörös Hadsereg megnövekedett ellenállása, a magyar erősítésekről érkezett hírek arra készítették a II. dandár parancsnokát, Hanák ezredest, hogy sürgős segítséget kérjen⁶⁴.

Május 11-én a csehszlovák csapatok visszavonultak a Pöstény—Halászi—Endrefalva—Karancsbeszteri—Fülek-vonalra. Délután a magyar egységek erős támadást intéztek Fülekpüspöki ellen, s éjszaka a csehszlovák csapatok kénytelenek voltak kiűriteni a községet. 12-én a Fülek—Losonc irányában védekező csehszlovák egységek rendezetlen visszavonulásba kezdtek. A magyar ellentámadás következtében a II. csehszlovák dandárban kialakult állapotokat jellemzi Hanák ezredes Piccionehoz küldött május 12-i távirata:

„Meggyőződtem róla, hogy a hozzám beosztott egységek fizikai és erkölcsi állapota ma olyan, hogy nem valószínű, hogy lehetséges lesz a nagy erővel történő magyar támadásoknak a következőkben ellenállni. Kérem tehát az ebben az akcióban résztvevő egységek leváltását és tartalékba való helyezését”⁶⁵.

Május 13-ra a Salgótarján térségében küzdő csehszlovák egységek az Ipolynyitra—Majom—Feled—Rimasimonyi—Borsodnádásd-vonalra vonultak vissza. Ezáltal a 6. csehszlovák hadosztály, amelynek jobbszárnya Apátfalvától délre állott, igen súlyos helyzetbe került. A magyar csapatok előretörése Feled irányában azzal a veszéllyel járt, hogy a hadosztály jobbszárnya fedezetlen marad. A Vörös Hadsereg támadása ezen a területen, kétségkívül katasztrofálisan érintette volna a 6. csehszlovák hadosztály egész védelmi rendszerét.

Piccione május 12-én javaslattal fordult Kľofáčhoz, hogy a csehszlovák és román csapatok kombinált támadást indítsanak Miskolctól délre, illetőleg a Tiszától nyugatra. „Ez a támadás nemcsak a két kommunista hadsereg közötti egész területet szabadítaná fel, hanem lekötné a II. dandár ellen operáló erők egy részét is, és ezzel könnyítene feladatának nehézségén.” Egyidejűleg Piccione sürgős erősítést kért, „amely nélkül a szlovákiai helyzet igen kritikussá válhat”⁶⁶.

Kľofáč még aznap válaszolt Piccione táviratára. Nem értett

⁶⁴ KKL A csehszlovák haderő szlovákiai főparancsnoksága. 15—1—1. II. ddr. 510/6. hdm. sz.

⁶⁵ KKL II. dandár. Szlovákia. 1918—19. 1/22.

⁶⁶ KKL Szlovákia. 1918—19. S—15—13/9.

egyét azzal, hogy a szlovákiai csapatok az április 7-i parancsban megállapított demarkációs vonalon túlmenjenek. Ugyanakkor utasította Piccionet, feltétlenül biztosítsa a Miskolc—Fülek—Losonc-vasútvonalat. Jelentős erősítést azonban nem tudott adni.

Ezekben a napokban a Vörös Hadsereg felderítő szervei a déli határokon történő újabb és újabb francia csapatösszevonásokról, támadó előkészületekről adtak hírt. A franciák már április folyamán foglalkoztak azzal a gondolattal, hogy saját erőikkel indítanak támadást a Tanácsköztársaság ellen, most pedig határozott lépéseket tettek erre. „Ebből a célból a magyarországi francia hadsereg (amely két, egyenként három ezredből álló hadosztályból, nehéztüzérségből, hat szenegál zászlóaljból és egy lovasdandárból állott) 1919 május második felében a Bánát északnyugati sarkában, Szeged—Nagykikinda körzetében összpontosult, azzal a céllal, hogy északnyugati irányban nyomuljon előre. A szerb csapatok pedig (egy 4 ezredből álló hadosztály és 1 lovasdandár) a Duna és Tisza között, Szabadka vidékén csoportosultak”⁶⁷.

A Vörös Hadsereg parancsnoksága, mérlegelve a helyzetet, már május 10-én arra az elhatározásra jutott, hogy az összes rendelkezésére álló erőket összevonja a Duna—Tisza közén, és visszaveri az előnyomuló ellenséget⁶⁸. Másnap, május 11-én Kun Béla és Szántó Béla Gödöllőn tárgyalást folytattak a Hadseregparancsnoksággal. Miután Stromfeld ismertette a helyzetet, a hadügyi népbiztosok a következő határozatot hozták:

„Az antant előrelátható általános támadása alkalmával a hadműveletek vezetésére a következő irányelvek mértékadók:

Az ország demarkációsális vonalain csak a legszükségesebb erők hagyandók meg, melyeknek feladata a megfigyelőszolgálat és az ellenség előnyomulásának lehető hosszú ideig való késleltetése.

Az összes ekként felszabadult erők a Duna—Tisza között előnyomuló ellenség ellen támadólag alkalmazandók”⁶⁹.

A Hadseregparancsnokság a délen várható támadás ellen elsősorban a III. hadtesthez tartozó csapatokat kívánta felvonultatni. Ezért utasította a III. hadtestet, készüljön fel arra, hogy a támadás bekövetkezése esetén vonattal azonnal Kecskemét környékére szállíthassák, ahonnan Kiskunfélegyháza irányában kell előnyomulását megkezdenie. Egyidejűleg parancsot adott a 6. hadosztálynak is⁷⁰, hogy amint a harci helyzet engedi, szüntesse be előnyomulását, és

⁶⁷ *Mardarescu*. Id. mű. 75. old.

⁶⁸ Lásd e kötet 119. sz. dokumentumát.

⁶⁹ Lásd e kötet 120. sz. dokumentumát.

⁷⁰ Lásd e kötet 121. sz. dokumentumát.

csapatait Salgótarjánban összevonva készüljön fel a déli frontra való elszállításra⁷¹.

Az északi fronton a Vörös Hadsereg csapatai egyelőre többkevesebb sikerrel folytatták a harcot. A 6. hadosztály 12-én elfoglalta Füleket, 14-én Feledet, az utóbbit azonban 15-én ismét fel kellett adnia. A hadosztály megközelítette Losoncot, ami komoly gondot okozott a csehszlovák hadvezetésnek. Az 5. hadosztály Apátfalvánál harcoló csapatai 11-én és 12-én az ellenséges nyomás következtében visszavonultak. A hadosztályparancsnokság kérte a Hadseregparancsnokság hozzájárulását a védővonal további hátravonásához, de az kateg rikusan megtiltotta a visszavonulást, s felszólította a hadosztályt, hagyja abba a passzív védekező taktikát és támadjon. A Hadseregparancsnokság energikus fellépésének eredményeképpen az 5. hadosztály már a következő napon Egertől északra visszaszorította a csehszlovák egységeket.

A csehszlovák nemzetvédelmi minisztériumot aggodalommal töltötte el a szlovákiai front kedvezőtlen alakulása. Május 13-án Klofáč utasította Piccionet, hagyjon fel a védekezéssel, és ellentámadással szorítsa vissza a magyar csapatokat az április 7-i parancsban megállapított vonalon túlra.

„Tekintettel a helyzet súlyosságára Losoncnál és a II. dandárnál, valamint arra a morális vereségre, amelyet a II. dandár nyilvánvalóan elszenvedett, a Nemzetvédelmi Minisztérium nem tartja megfelelőnek, hogy a további magyar előnyomulást pusztán védekezéssel akadályozzák meg.

Kérem, fontolja meg, és a legrövidebb időn belül valósítsa meg

⁷¹ A Vörös Hadsereg történetével foglalkozó kutatók jelentős részének az a véleménye, hogy a francia csapatok májusi támadási szándékáról szóló hírek nem feleltek meg a valóságnak. Sokan a Hadügyi Népbiztosság felderítő szerveiben meghúzódo árulók céltudatos megtévesztő tevékenységére hivatkoznak. Szerintük a Hadseregparancsnokságnak a kecskeméti csoport létrehozására irányuló törekvése hiba volt, amely helytelen információn alapult, és gátlóan hatott az északi hadszíntéren tervezett nagyszabású támadó hadműveletek kibontakozására. E rövid tanulmány keretében nincsen alkalmunk a kérdés alaposabb elemzésére, de szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy ezt a feltevést szán os külföldi forrás megráfolja. Clemenceau a május 19-én Wilsonnal és Lloyd George-al folytatott titkos megbeszélésen közölte, hogy: „A franciák Belgrádban készek Budapest megszállására...” (Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. The Paris Conference 1919. 5. köt. 707. old.) Kelemen Béla is megemlíti könyvében (Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez. 159. old.), hogy: „Charpy tábornoknak 65 000 embere van, bármikor kész elindulni, csak parancsot kapjon Párizsból.” A román és csehszlovák vezérkar szintén tudott a franciák támadási szándékáról. Hogy a támadás mégsem indult meg, azt egyrészt a francia—angolszász érdeellentétek, másrészt a német kérdés kiélezettsége (a franciák számítottak arra az eshetőségre, hogy a németek nem fogadják el a békefeltételeket és újabb fegyveres összecsapásra kerül sor), s nem utolsósorban az intervenciónak a francia dolgozók és katonák előtti népszerűtlensége magyarázza.

a 6. és 7. hadosztály egységeinek energikus offenzíváját a Losonc ellen támadó magyar erők mindkét oldalába, hogy ily módon a további magyar támadások lehetetlenné váljanak, és amint lehetséges, a magyarokat visszavessük a 10807/hdm. sz. parancsban megállapított új demarkációs vonal mögé⁷².”

Az utasításnak megfelelően Piccione parancsot adott alárendelt egységeinek, hogy 17-ére, illetőleg 19-ére készítsenek elő támadást a Losoncot fenyegető magyar csapatok oldalába. A 6. csehszlovák hadosztálynak Járdányháza—Apátfalva—Borsodnádasd körzetében 6 zászlóaljat és tüzérséget kellett összpontosítania azzal a feladattal, hogy május 17-én Pétervásárán át Kisterenye irányában nyomuljon előre. A IV. dandár azt a parancsot kapta, hogy Rimaszombat—Bátka—Rimaszécs területén összevont 6 zászlóaljjal és 2 üteggel 19-én kezdjen támadást Feled—Balogfala—Ajnácskő—Almágy—Tajti—Salgótarján irányában.

A II. dandár parancsnokságát Piccione utasította, hogy a 6. hadosztállyal és a IV. dandárral egyidejűleg a magyar csapatok bal oldalába mérjen csapást. E támadásokkal egyidejűleg a középén elhelyezkedett csehszlovák egységeknek frontális tüntető akciókat kellett végrehajtaniuk.

Az egész hadművelet vezetését Letovský altábornagyra bízta, aki átvette a Losonc körzetében levő valamennyi csehszlovák egység parancsnokságát.

A Salgótarján elleni újabb csehszlovák offenzívának kedvező körülményeket teremtett az, hogy a Vörös Hadsereg parancsnoksága, tekintettel a délről fenyegető támadás veszélyére, 17-én utasította a 6. hadosztály parancsnokságát, másnap reggel kezdje meg a csapatok elszállítását Kecskemétre. A 6. hadosztály 18-án megkezdte a parancs végrehajtását, és délután már a 80. dandár parancsnoksága vette át a Salgótarján körzetében levő alakulatok vezetését. A 80. dandár parancsnoksága utasítást kapott, hogy a demarkációs vonalon csak megfigyelő őrsöket hagyjon, a dandár zömét pedig Salgótarjánban vonja össze esetleges ellentámadásokra.

A Hadseregparancsnokság a 6. hadosztállyal egy időben megkezdte a 4. hadosztály Kecskemét körzetébe való átcsoportosítását is.

A Vörös Hadsereg ily módon meggyengült salgótarjáni frontszakasza ellen május 17-én megindult támadás aránylag könnyen tért nyert. Míg a balszárnyon, az Ipoly mentén egyelőre sikerült fel tartóztatni az ellenséget, a középén és a jobbszárnyon a magyar csapatok kénytelenek voltak visszavonulni. 18-án a csehszlovák csapatok a középén Somoskőig, a jobbszárnyon, Pétervásárát elfog-

lalva, Recsk községig, Eger irányában pedig Szarvaskőig jutottak előre.

Május 19-én Salgótarján helyzete kritikussá vált. Ezen a napon a Pétervásárát elfoglaló csehszlovák egységek Mátranovák—Homokterenye, valamint Nádújfalu—Németi—Kisterenye irányában nyugat felé nyomultak előre, így az a veszély fenyegetett, hogy délről teljesen bekerítik a várost. Salgótarján meggyengült védelme nem bírta elhárítani az egyre növekvő veszélyt. A Hadseregpáncsnokság Salgótarján felmentésére visszaküldte a 6. hadosztály 46. dandárját, s az újból bekapcsolódott a harcba.

Nyilvánvaló volt, hogy a salgótarjáni helyzet tartós megszi-
lárdulását addig nem lehet elérni, amíg Miskolc és az Egertől északra
levő terület az ellenség kezében van.

Mivel az antant május 12. táján várt déli támadása késett, a Hadseregpáncsnokság elhatározta, hogy csapást mér a Miskolcot és környékét megszállva tartó csehszlovák csapatokra.

A Hadseregpáncsnokság már május 15-én kiadta előzetes intézkedését Miskolc visszafoglalására⁷³. Az akció végrehajtásával a III. hadtest páncsnokságát bízta meg, amelynek alárendelte az 1. és 5. hadosztályt. Mivel az 5. hadosztály alapvető erőit a Miskolctól nyugatra álló csehszlovák és a Tisza vonalán elhelyezkedett román csapatok kötötték le, a feladat végrehajtása döntően az 1. hadosztályra hárult.

A jórészt munkászászlóaljakból alakult 1. hadosztály állományába két dandár (32. és 31.) tartozott. A III. hadtest páncsnoksága a miskolci hadműveletek idejére a hadosztálynak alárendelte a 10. dandárt, valamint az 5. hadosztály Cserépfalva területén levő két zászlóalját is.

A magyar felderítés adatai szerint Miskolc, Diósgyőr, Mályi környékén az ellenség nyolc zászlóaljjal és három üteggel rendelkezett. Ezenkívül Szikszónál két-három zászlóaljat, Putnoknál három zászlóaljat, Apátfalvánál pedig legfeljebb egy zászlóaljat tételeztek fel⁷⁴. Ezek az adatok annyiban tértek el a valóságos helyzettől, hogy Miskolcon és Szikszón együttvéve 6 zászlóalj és 3 üteg, Bánréve—Putnok—Ózd—Nádasd—Apátfalva körzetében pedig Angiono ezredes páncsnoksága alatt két zászlóalj és két üteg volt⁷⁵.

Az 1. hadosztály tehát, amely 16 zászlóaljjal, 8 üteggel és 3 páncélvonattal rendelkezett, megfelelő erőt tudott biztosítani az ellenség Miskolcon és közvetlen környékén levő 6 zászlóaljával és 3 ütegével szemben. A miskolci hadművelet sikerét nagyon veszélyez-

⁷³ Lásd e kötet 123. sz. dokumentumát.

⁷⁴ Ugyanott.

⁷⁵ KKL S—19—1/1.

tette az, hogy az 1. hadosztály támadásának a Tiszalúctól északnyugatra álló román csapatok vonala előtt néhány kilométerrel kellett elhaladnia. Ha a román csapatok a Miskolc felé előnyomuló magyar egységek jobbszárnya ellen támadást indítanak, az 1. hadosztály és az egész miskolci hadművelet válságos helyzetbe kerül.

A Vörös Hadsereg illetékes parancsnokai azonban arra számítottak, hogy a csehszlovák és a román csapatok között nincs meg-
szervezve az együttműködés, és legalább 1—2 napig tart, míg a román egységek csehszlovák szövetségeseik segítségére siethetnek. Ez alatt pedig Miskolc felszabadítását be lehet fejezni.

Május 20-án a kora reggeli órákban indult el a Vörös Hadsereg támadása Miskolc visszafoglalásáért. A közelebbi feladatot: Mályi község elfoglalását a rajtaütéstől meglepett csehszlovák csapatok komolyabb ellenállása nélkül sikerült végrehajtani. Az ellenség zavarodottságát és a védelem szervezetlenségét kihasználva, az egyik páncélvonat délelőtt betört a miskolci pályaudvarra, és hatalmas pánikot keltve, onnan vette tűz alá az Ávas hegyen elhelyezett ütegeket.

Az ellenséges védelem az első órák zavarodottsága után fokozatosan szilárdult, és az előnyomuló magyar csapatok növekvő ellenállásba ütköztek. Különösen súlyos veszteségeket szenvedett a 7. munkásezred, amelynek nyílt terepen, lövegek és géppuskák erős tüzeiben kellett előnyomulnia. Az ellenség Tapolca és Hejőcsaba irányából ellenlökésekkel igyekezett a vöröscsapatok támadását megállítani, illetőleg visszavetni, erőfeszítései azonban nem jártak sikerrel. Kora délután az 1. hadosztály egységei elérték Új-Janka pusztá—Szirma—Tapolca—Poklostető vonalát. A csehszlovák csapatok délután Hejőcsaba—Benedekhegy—Magoshegy között fejtettek ki erősebb ellenállást, de este 8 óra tájban innen is megkezdték visszavonulásukat.

Piccione tábornokot nem érte váratlanul a Vörös Hadsereg miskolci támadása. Klófáchoz és másokhoz küldött távirataiból kiderül, hogy már jó néhány nappal az akció kezdete előtt tudott a magyar csapatok terveiről. Meglepte azonban az az erő és energia, amely az 1. hadosztály katonáinak előnyomulását jellemezte. Ellenségeink közül senki sem számított arra, hogy alig több mint két héttel a Vörös Hadsereg súlyos válsága, a május elsejei fegyverszünetkérés után a magyar proletárhadsereg már nagyobb arányú támadó hadművelet végrehajtására képes.

Piccione, akinek utasítására a 6. csehszlovák hadosztály hat zászlóalját az előző napokban a losonci hadműveletnél felhasználták, igen nehéz helyzetbe került. Nem rendelkezett már olyan tartalékkal, amelyet a miskolci helyzet megszilárdítására bevetethetett volna. A Salgótarjánnál elhelyezkedett csapatokat Losonc komoly

veszélyeztetése nélkül nem gyengíthette meg. Mivel más erő nem állott rendelkezésére, a 3. hadosztály parancsnokát, Hennocque tábornokot utasította, hogy 3 zászlóaljjal és 1 üteggel Szerencs irányából támadja meg a magyar jobbszárnyat. Szikratáviratát a magyar felderítő szervek lehallgatták. A hadtestparancsnokság intézkedett, hogy az 1. hadosztály parancsnoka 21-re virradó éjjel legalább 3 zászlóaljat és 2 üteget csoportosítson Ládháza—Ónod—Sajópetri területén a Szerencs irányából előretörő ellenséges erők visszavetésére. Az 5. hadosztály parancsnokát utasította: Apátfalván át erélyesen folytassa támadását, és így tegye lehetetlenné, hogy a vele szemben álló csehszlovák csapatokat átirányítsák Miskolcra.

Rossi tábornok, a 6. csehszlovák hadosztály parancsnoka a 3. hadosztály közbelépésétől nem remélhette a helyzet stabilizálódását, ezért este 9 órakor utasítást adott alárendelt egységeinek Miskolc elhagyására. A visszavonuló csehszlovák csapatokat a miskolci és diósgyőri munkásság megtámadta, s ennek következtében az amúgy is rendezetlen éjszakai visszavonulás pánikszerű meneküléssé változott. Rossi eredeti elképzelése az volt, hogy Szirmabesnyő vonalában állítja meg csapatait, s onnan az egységek újjászervezése után a 3. csehszlovák és a 16. román hadosztály erőivel együtt koncentrált támadást indít Miskolc visszafoglalásáért. Menekülő csapatainak jó része azonban csak a Miskolctól több mint 20 kilométerre levő Edelénynél állt meg. „A visszavonulás olyan jellegű volt, hogy amennyiben a magyarok jobban lettek volna megszervezve, Kassát, Rozsnyót is elfoglalhatták volna, és veszélybe került volna a kassa—zsolnai vasútvonal” — jelentette Kopal őrnagy, akit néhány nappal később a csehszlovák hadsereg főszemlélője küldött ki a miskolci események okainak felderítésére⁷⁶.

Az 1. vörös hadosztály nem folytatta a Miskolcra kivonuló csehszlovák alakulatok üldözését. Az egész napos, súlyos harcban kifáradt csapatok az este 9 óráig elért vonalon töltötték az éjszakát, és csak másnap reggel vonultak be a városba, ahol a lakosság kitörő lelkesedéssel fogadta őket.

21 és 22-én a hadosztály felkészült a hamarosan várható ellentámadás visszaverésére. Miskolctól északra és keletre, Sajószentpétertől a Sajó és a Hernád vonalában építette ki védőállásait.

Az 1. hadosztály miskolci támadásával egyidejűleg az 5. hadosztály a Bükk-hegységben, Egertől északra nyomult előre. Május 21-én elérte Szilvásváradot, 22-én pedig Borsodnádasd—Pétervására vonalát.

Miskolc elfoglalása, és általában az 1. és 5. hadosztály sikerei

⁷⁶ KKL A csehszlovák hadsereg főszemlélőjének iratai, 1919. — 7/6—1275.

nemcsak az ország egyik legnagyobb iparvidékének felszabadulását eredményezték, hanem alapvető fordulatot idéztek elő a Salgótarjánnál folytatott harcok menetében is.

Pétervására visszafoglalása következtében egyszeriben azokat a csehszlovák zászlóaljokat fenyegette bekerítés, amelyek idáig maguk igyekeztek Salgótarjánt dél felől elvágni. A 6. hadosztály Salgótarján térségébe visszairányított egységei május 20-án Kisterenyénél visszaverték az ott harcoló III. csehszlovák dandár csapatait, Pétervására felől pedig az 5. vörös hadosztály zászlóaljai támadták meg őket. A visszavonuló ellenség mintegy 300 főnyi csoportja fogságba került, ugyanakkor 35 géppuska is zsákmányul esett. Salgótarján bekerítésének veszélyét ily módon május 21-re sikerült elhárítani.

A Salgótarjától északnyugatra és északra kialakult helyzet azonban még egy-két napig igen fenyegető volt. Az itt harcoló magyar egységek féltek a bekerítéstől, s 20-án és 21-én visszavonultak a Szécsény—Dolány—Karancsság—Lapújtó—Somosújfalú—Somoskő—Zagyvaróna-vonalra.

Piccione május 21-én megróttá Letovský tábornokot, amiért a III. és IV. dandár erélytelensége hozzájárult ahhoz, hogy a vörös csapatok súlyos vereséget mértek az elszigetelt III. dandárra. Ugyanakkor felhívta Letovskýt az együttműködés jobb megszervezésére, mert enélkül, szerinte, az a veszély fenyegeti a II., III. és IV. dandárt hogy a magyarok egyenként megverik őket.

A III. dandár visszavonulása Pétervásáráról és Kisterenyéről Pogonyba, mély aggodalmat keltett Letovskýban. Attól tartott, hogy az 5. magyar hadosztály további előnyomulása olyan helyzetet teremthet, amelyben egy átkaroló támadás a IV. dandár baloldala ellen katasztrófába sodorhatja az egész „losonci csoportot”. Ezért 22-re virradó éjjel elrendelte az általános visszavonulást a Mártonfalva—Feled—Ipolynyitra—Ipoly folyó vonalra. Letovský nem bízott csapataiban, mert lelkesedés nélkül harcoltak, és viselkedésükkel tanúsították, hogy nem érzik magukénak a csehszlovák burzsoázia ellenforradalmi, hódító céljait. A Salgótarján ellen indított második offenzíva kudarcáról szóló összefoglaló jelentés szerint: „A legénység vonakodott előnyomulni, az ellenséges támadás idején pedig egyszerűen megfutamodott. A tiszteknek nincs befolyásuk a legénységre... Egyeseknél vörös színű bolsevik szalagokat találtak⁷⁷”.

A Salgótarjától északra levő csehszlovák csapatok visszavonulásával befejeződött a város elfoglalásáért indított második offenzíva is. A vöröskatonák és a salgótarjáni bányavidék dolgozói-

⁷⁷ KKL Nemzetvédelmi Minisztérium. 1919. III—3—7/3.

nak hősiessége, valamint a legfelsőbb katonai vezetés helyes hadászati elgondolása ismét megmentette a várost.

Míg a Salgótarjánnal szemben álló csehszlovák egységek parancsnoka kénytelen volt visszavonulni és beismerni vereségét, a csehszlovák hadvezetés nem akart belenyugodni Miskolc elvesztésébe; a 6. hadosztály, a 3. hadosztály, és a szövetséges román csapatok egyesített erejével ellentámadást készített elő Miskolc visszafoglalására.

Május 23-án a kora hajnali órákban a 6. csehszlovák hadosztály északról, Edelény irányából, a 3. hadosztály keletről, Gesztely irányából, a románok pedig délkeletről megindították támadásukat. A Sajószentpéternél elhelyezkedett 32. gyalogezred nem bírta megállítani az előnyomuló csehszlovák egységeket, és rendezetlen visszavonulásba kezdett. Az ezred zöme szétszóródott, alig két századnyi erő maradt küzdőképes. E két század Miskolctól mintegy 2 kilométerre északra foglalt állást. Az 1. hadosztály parancsnoka a 8. munkásezred egyik zászlóalját küldte ide erősítésül, amelynek segítségével sikerült is az ellenség további térnyerését megakadályozni. Keleten a Szikszó és Gesztely irányából előnyomuló csehszlovák oszlopok a 8. és 9. munkásezred ellenállásába ütköztek. Felsőzsolca és Arnót között hosszú órákon át heves harc folyt, majd kora délután az erősítést kapott csehszlovák egységek közvetlenül Miskolc keleti szegélyéig szorították vissza a derekasan küzdő munkáskatonákat.

Délkeleten a 10. dandár állott szemben a Belsőbölcs—Sajólád irányában előnyomuló csehszlovák és román csapatokkal. Délelőtt a dandár hullámzó harcban lassan hátrált. A déli órákban a dandárparancsnok ellenlökést rendelt el az egység egész arcvonalán. A nehéz helyzetben széles arcvonalon megindított ellenlökés, melyet a 12-es számú páncélvonat igen eredményesen támogatott, sikerrel járt. A román és csehszlovák csapatok megkezdték a visszavonulást, helyenként pánik tört ki közöttük.

Julier, a III. hadtest vezérkari főnöke, az 1. hadosztály szorongatott helyzetére hivatkozva délután elhatározta, hogy elrendeli: éjszaka ürítsék ki Miskolcot. Ehhez azonban Stromfeld nem járult hozzá.

Délután a hadosztály utolsó tartalékának bevetése kedvezően megváltoztatta a Miskolc keleti szegélyén folyó harcok kimenetelét. A 8. és 9. munkásezred időnként heves kézitusákban viasszorította a csehszlovák csapatokat. Visszavonulásuk később rendetlen meneküléssé változott. A vöröscsapatok elfoglalták Felsőzsolcát, és a Sajó keleti partjára üzték az ellenséget.

Délkeleten a 10. dandár a vele szemben álló román és csehszlovák erőket a Hernád mögé szorította vissza.

A nagy erőkkal és nagy reményekkel indított kombinált cseh-

szlovák—román támadás kudarcot vallott. Az 1. vöröshadosztály katonái: a MÁV-gépgyár, az Istvántelki Főműhely, a Ganz-gyár munkásai nehéz harcokban bátor elszántsággal tettek tanúbizonyságot arról, hogy a proletárhazaszeretet nem csupán szalmaláng, hanem mély meggyőződésből fakad.

A miskolci kudarc igen komoly csapást jelentett a csehszlovák burzsoázia hódító terveire. A hadsereg harci kedve jelentősen csökkent, egyik legütőképesebbnek tartott hadosztályuk, a 6. hadosztály súlyos veszteségeket szenvedett. Mind a prágai politikai vezetőkörök, mind a csehszlovák tisztikar az olasz tábornokok tehetetlenségével magyarázták a vereséget. Piccione és Rossi a tekintélyükön esett csorbát úgy igyekeztek kiköszörölni, hogy jelentéseikben sokszorosára nagyították a Miskolcnál harcoló vöröscsapatok létszámát.

A csehszlovák kormány, amely politikai okokból már régebben kereste az alkalmat, hogy megszabaduljon az olasz missziótól, most elérkezettnek látta az időt, hogy „megköszönje az olasz tábornokok és tisztek szolgálatait”. A katonai missziót sürgősen visszahívták Olaszországba. Helyükbe a hadsereg valamennyi vezető pozíciójába francia tábornokok és tisztek kerültek. Május 26-án Pellét nevezték ki a csehszlovák hadsereg vezérkari főnökévé. A Szlovákiai Haderőfőparancsnokságot május 31-én, Piccione távozásakor megszüntették. A szlovákiai fegyveres erőket két hadtestre osztották: a nyugati hadtestre, amelynek élére Mittelhauser francia tábornokot nevezték ki, és a keleti hadtestre, amelynek parancsnokságát Hennocque vette át.

A csehszlovák politikai és katonai vezetők abban reménykedtek, hogy az új vezetés alatt a szlovákiai haderő eredményesebben fogja szolgálni ellenforradalmi és hódító törekvéseiket. A rövidesen bekövetkezett események azonban azt bizonyították, hogy a kudarcok oka nem az olasz parancsnokok képességeinek gyengeségében rejtett, hanem elsősorban abban, hogy a csehszlovák burzsoázia igazságtalan, reakciós háborút folytatott a Magyar Tanácsköztársaság ellen, s célkitűzései nem lelkesítették az egyszerű cseh és szlovák katonákat.

A Salgótarjánnál és Miskolcnál aratott győzelmek jelentősen megszilárdították a Magyar Tanácsköztársaság katonai helyzetét. A felderítők egyre megnyugtatóbb híreket jelentettek a román és a délszláv—francia frontról is. Kiderült, hogy a románok az ukrán Vörös Hadsereg besszarábiai előnyomulásának megakadályozására csapataik egy részét kivonták a Tiszántúlról, és keleti frontjukra vetették át. Bár az újabb felderítés adatai igazolták a Tanácsköztársaság déli határán álló francia csapatok jelentős megerősítéséről szóló híreket, a Párizsból szerzett értesülések alapján arra lehetett

következtetni, hogy a franciáknak az angolokkal és amerikaiakkal fennálló ellentétei egy időre megakadályozzák a francia és délszláv csapatok támadásának megindulását. Ezt a következtetést megerősítette az is, hogy a délszláv csapatok egy részét Laibachba szállították, mert Fiume miatt igen élessé vált a helyzet az olaszok és a délszlávok között.

A Vörös Hadsereg parancsnoksága a Forradalmi Kormányzótanáccsal egyetértésben elhatározta, hogy felhasználja az ellenséges hadseregek átmeneti passzivitását, és támadó hadművelettel magához ragadja a kezdeményezést.

Természetes volt, hogy nagyobb arányú ellen-offenzívát sikerrel elsősorban a front leggyengébb szakaszán: a csehszlovák burzsoá hadsereg ellen lehetett megvalósítani. A francia és délszláv csapatok megtámadása külpolitikailag helyrehozhatatlan hiba, katonailag pedig valóságos öngyilkosság lett volna. A román hadsereg elleni offenzív fellépés eredményességét számos tényező eleve kétségesse tette: a Tiszán való átkelés nehézségei, a román csapatoknak a csehszlovákokénál erősebb harci szelleme⁷⁸, valamint az, hogy ilyen támadás esetén a revansra vágyó csehszlovák katonai vezetők, felhasználva a Vörös Hadsereg lekötöttségét, igyekeztek volna ismét előnyomulni.

A Tanácsköztársaság politikai és katonai vezetői teljesen egyetértettek abban, hogy melyik ellenséges hadseregre kell az első csapást mérni, de jelentősen eltért a véleményük, hogy a front melyik pontján és milyen irányban indítsák meg a támadást a csehszlovák hadsereg ellen.

Landler és vezérkari főnöke azt az álláspontot képviselték, hogy az előnyomulást a csehszlovák front nyugati szárnyán, Salgótarján-tól északnyugati irányban kell megkezdeni, és a fő csapást a szlovákiai csehszlovák hadsereg nyugati csoportjára mérjék. Ez esetben azonban a Vörös Hadsereg teljesen intakt ellenséges egységekkel került volna szembe, és igen nagy nehézségekkel kellett volna megbirkóznia, hogy a fő erők előnyomulásának biztosítására a Dunántúlról jelentékeny erőket vethessen be. Ehhez sem a szükséges műszaki felszerelés, sem a megfelelő mennyiségű tüzérség nem állt rendelkezésre.

Sokkal nyomósabb érvek szóltak amellett, hogy a Vörös Hadsereg fő erői Miskolc—Kassa irányában kezdjék meg a támadást.

⁷⁸ Önkéntelenül felvetődik a kérdés: mi volt az oka annak, hogy a román csapatok harckészége magasabb fokon állt, mint a csehszlovákoké? Bár ez nyilvánvalóan számos tényező együttes hatásának a következménye, az alapvető okot a két ország munkásmozgalmának különböző fejlettségi fokában kell keresnünk. A legális sajtóval és a romániaiainál jóval nagyobb mozgási szabadsággal rendelkező csehszlovák baloldali szocialisták agitációja igen sok katonának felnyitotta a szemét, és szembefordította őket a burzsoázia imperialista céljaiért folyó háborúval.

Ezen a szakaszon a csehszlovák hadseregnek olyan egységei állottak, amelyek az előző harcokban vereséget szenvedtek és nagymértékben demoralizálódtak. Az ebben az irányban történő előnyomulással el lehetett vágni egymástól a csehszlovák és román csapatokat, így realisabbá vált volna az orosz és a magyar Vörös Hadsereg egyesülésének lehetősége. A Tiszától északra levő területek felszabadításával kialakulhattak a feltételei — az átkelésre alkalmasabb Felső-Tiszán keresztül — a Tiszántúlt megszállva tartó román csapatok szárnyába végrehajtott támadásnak. Végül: a borsodi és a nógrádi iparvidék sokkal megbízhatóbb hadtápterület volt a támadó hadművelethez, mint a Dunántúl, ahol az ellenforradalmi befolyás igen erősen érvényesült.

A Forradalmi Kormányzótanács úgy döntött, hogy a támadást a csehszlovák front Tisza és Losonc közötti szakaszán kell megindítani. Ennek alapján adta ki május 25-én a Hadseregparancsnokság az 525/II. hdm. sz. parancsot⁷⁹. Ez a parancs csupán a III. hadtestnek és a 3. hadosztálynak adott feladatot. A május 27-re tervezett támadás során a III. hadtestnek Miskolctól északkeletre kellett volna visszavetnie az ellenséget, hogy lehetővé váljék az előnyomulás Szerencs, illetőleg Szikszó irányába. Ezenkívül a Sajó vonalának megfigyelését Sajóvamos és Velezd között, valamint Bánréve és Rimaszombat visszafoglalását jelölte meg a parancs a hadtest feladataként. A 3. hadosztály elé a Hadseregparancsnokság azt a feladatot állította, hogy az Ipoly vonalát Várgedéig tartsa megfigyelés alatt, Losoncot vegye birtokába, és erőinek zömét Fülek—Rap térségében csoportosítva, készüljön fel a további előnyomulásra, illetőleg csapatainak vasúton való elszállítására.

Később a támadás tervei tovább fejlődtek, és fokozatosan egy nagyszabású offenzíva elképzelései alakultak ki. Május 27-én a Hadseregparancsnokság már így fogalmazta meg a támadás célkitűzését: „Politikai és gazdasági okokból a Hadseregparancsnokság elhatározása a cseh—román haderők belső szárnyát áttörni és először a cseheket megverni és azután a Tiszán átkelve a román haderő ellen fordulni”⁸⁰.

Az előkészületek elhúzódása miatt a támadás megkezdésének időpontját a Hadseregparancsnokság május 30-án reggel 6 órára tűzte ki. A támadás sikerének biztosítása, az ellenség félrevezetése érdekében a Hadseregparancsnokság utasította az I. hadtestet, hogy az offenzíva kezdetével egyidejűleg a Tiszán való átkelés szándékát tüntesse Szolnoknál kisebb, Csongrádnál nagyobb erőkkal.

A Vörös Hadsereg vezetői számítottak arra a lehetőségre is,

⁷⁹ Lásd e kötet 143. sz. dokumentumát.

⁸⁰ HIL M. Tan. Közt. iratai, Hadseregnapló. Máj. 27.

hogy a francia—délszláv erők támadást indítva sietnek a csehszlovák hadsereg segítségére. Ezért a budapesti katonai főparancsnokságot utasították, készítse elő a Pécs—Szabadka—Szeged—Budapest—vasútvonalak megromlását, gondoskodjék e vasútvonalak és a déli irányból a fővárosba vezető műutak tűzérési lezárásáról⁸¹.

Május 29-én a Hadseregparancsnokság már arról értesítette az I. hadtestet, hogy a Tiszán való átkelést Tokaj környékén június 3—4-e táján tervezi⁸². Az I. hadtest azt a feladatot kapta, hogy amikor a Tiszán át, Nyíregyháza irányában végrehajtott támadás következtében a román hadvezetés kénytelen a hadtesttel szembenálló erőit meggyöngíteni, az I. hadtest, a 2. és 7. hadosztállyal ugyancsak keljen át Szolnoknál a Tiszán. A Vörös Hadsereg parancsnokságának ebből az intézkedéséből kiderül, hogy nem egészen egy hét alatt olyan csapást akart mérni a csehszlovák hadseregre, amelyet az hosszabb ideig nem tud kiheverni, s így a tiszántúli román csapatok ellen támadó magyar hadsereg hátát északról ne fenyegethesse komolyabb veszély.

Határozott, merész, valóban forradalmi volt a Vörös Hadsereg legfelsőbb irányítása. Nem egészen egy hónap telt el a Tanácsköztársaság súlyos katonai és politikai válsága óta, és az újjászervezett Vörös Hadsereg, amely mögött már ott volt a salgótarjáni és miskolci győzelem, arra készült, hogy egymás után csapást mérjen az intervenciós hadseregekre.

A Vörös Hadsereg azért ért el eredményeket, és azért tűzhetett maga elé ilyen célt, mert ebben az időben a hadügyek irányításában érvényesült a kommunisták és a baloldali szociáldemokraták befolyása. A kommunista népbiztosok többsége megjárta a világháborút, és tapasztalatokat szerzett az oroszországi polgárháborúban is. Ezért a kommunisták a Forradalmi Kormányzótanácsban katonai tekintéllyel rendelkeztek, és állásfoglalásuknak nagy szerepe volt a katonai problémák eldöntésénél. A legsürgősebb stratégiai és hadműveleti kérdésekről általában szűkebb megbeszéléseken hoztak határozatokat. Ezeken a megbeszéléseken a Hadügyi Népbiztosságot Kun Béla és Szántó Béla, a Hadseregparancsnokságot pedig Böhm Vilmos és Stromfeld Aurél képviselte. Az itt hozott határozatokra Kun Béla és Szántó Béla politikai tapasztalata, forradalmi céltudatossága, valamint Stromfeld Aurél hadvezéri tehetsége nyomta rá bélyegét.

A Vörös Hadsereg vezetését igen megszilárdította, hogy az I., II. és a III. hadtest élére olyan következetes forradalmárok kerültek, mint Landler Jenő, Hamburger Jenő és Vágó Béla. Hadtest-

⁸¹ Lásd e kötet 148. sz. dokumentumát.

⁸² Lásd e kötet 150. sz. dokumentumát.

parancsnoki kinevezésük eredményeként Böhm általában csak rajtuk keresztül érintkezhetett a csapatokkal, ami ellenforradalmi tevékenységét jelentősen megnehezítette.

AZ ÉSZAKI HADJÁRAT

Május 30-án, a kora reggeli órákban 250 kilométer kiterjedésű arcvonalon megindult a Vörös Hadsereg támadása. Most kellett bebizonyosodnia, helyes volt-e a Forradalmi Kormányzótanács döntése, megfelelően készítette-e elő a Hadseregparancsnokság az akciót, és megállják-e helyüket a nagyszabású hadjárat nehéz viszonyai között a Vörös Hadsereg proletárkatonái.

Az offenzíva első napján a fő irányban támadó III. hadtest előnyomulása az ellenség erős ellenállásába ütközött. A 6. hadosztály északkeleti irányban, a Hernád völgyében előnyomuló egységei estére elfoglalták Szikszót és a várostól nyugatra emelkedő Frank-hegyet. Meghiúsították az ellenség próbálkozásait, hogy visszaszerezze Szikszót és a Frank-hegyet.

A Hernádon át Tiszaluc irányában támadó 1. hadosztálynak sikerült a nap folyamán a Tiszaluctól délkeletre levő Abonyi-pusztáig eljutnia, de a román ellenlökések és az igen erős tűzérsgéi tűz miatt vissza kellett vonulnia a Hernád partján fekvő Körömgig.

Az 5. hadosztály támadása sikeresebb volt. Az egész nap tartó harc során elfoglalta Bánrévét, és estére elérte Rimaszécs—Lénártfalva—Málihegy—Putnok—Csüre-hegy—Sajókaza vonalát.

A 3. hadosztály támadása ugyancsak eredménnyel járt. Nehéz harcokban visszaszorította a Letovský-csoport egységeit, és az esti órákban bevonult Losoncra.

A támadás balszárnyán az 1. dandár Szobról kiindulva, a dunai flottilla támogatásával, Garamkövesdig jutott. Elfoglalta a Balassagyarmattól északra levő magaslatokat is, s ezeket az erős ellenlökésekkel szemben is megtartotta.

Az esztergomi Vörös Őrség, a Hadseregparancsnokság tudta és engedélye nélkül átkelt a Dunán, és a Párkányánától északra emelkedő magaslatokig haladt előre. A délután megindított csehszlovák ellenlökés hatására azonban a vörösőrök kénytelenek voltak Párkányánát feladni.

Bár a Vörös Hadsereg az első napon nem mindenütt teljesítette a kitűzött feladatokat, a csehszlovák hadsereg vezetői igen komoly aggodalommal tekintettek a további események elé. Különösen súlyosnak tartották, hogy a Letovský-csoport feladta Losoncot. Ezt Letovský tehetetlenségével magyarázták, és elhatározták, hogy az idős tábornokot leváltják a fiatal, energikus, francia katonai isko-

lákat járt Šnejdarek ezredessel. Egyébként a csehszlovák hadvezetésnek a legnagyobb gondot a tartalékok hiánya okozta. Csehszlovákia és Lengyelország között, Těšín hovatartozása miatt, éppen ebben az időben volt a legfeszültebb a helyzet, s ezért a csehszlovák hadsereg egy részét, az ottani esetleges összezcapással számolva, készenlétben kellett tartani.

Május 31-én a III. hadtest északi irányban Edelényig, a Hernád jobb partján pedig Homrogd—Léh—Csobád vonaláig jutott előre. Az 1. hadosztálynak ezen a napon sem sikerült lényeges eredményt elérnie. Ezért a hadtest parancsnoksága elhatározta: másnap beveti az addig tartalékban levő 4. hadosztályt is, hogy visszavonulásra kényszerítse a Tiszaluc irányában magukat szilárdan tartó román csapatokat. Tekintettel az erős román tűzérsegre, a támadás előkészítésére és támogatására 20 üteget vont össze.

Május 31-én az 5. hadosztály elsősorban balszárnán ért el jelentős sikert: az esti órákban elfoglalta Rimaszombatot. Jobbszárnán azonban az igen nehéz terepviszonyok, valamint az erősebb ellenállás következtében csak lassabban haladt előre.

Ezen a napon a 3. hadosztály frontszakaszában nem történt különösebb esemény. Az előző nap harcaiban kifáradt csapatok zöme Losoncon pihent.

Az 1. dandár Balassagyarmattól északra folytatta előnyomulását. A Garam vonalán és Ipolyságnál azonban az ellenség szívósan tartotta magát.

Június 1-én a Vörös Hadsereg támadása további sikereket ért el. Különösen jelentős volt a III. hadtest 1. és 4. hadosztályának Tiszalúc irányában a román csapatok felett aratott győzelme. A nagyerejű tűzérsegi előkészítés, amelynek során az első világháborúban nagy tekintélyre szert tett 30,5-es mozsárágyút is alkalmazták, megtörte a román katonák ellenálló erejét, és a két vöröshadosztály támadására pánikszerű menekülésbe kezdtek. Csapataink délelőtt elfoglalták Tiszalúcot, és folytatták előnyomulásukat Szerencs felé. A román csapatok — mivel hátuk mögött volt a Tisza — nem kívántak összezcapni az 1. és 4. hadosztállyal, ezért egységeiket fokozatosan visszavonták a Tisza bal partjára. A románok visszavonulása, Szerencs kiürítése arra kényszerítette a 6. csehszlovák hadosztályt, hogy Szerencstől északra levő erőivel Sárospatak felé építsen ki védelmet, s így biztosítsa balszárnáját. Ezzel megkezdődött Hennocque hadtestének kettészakadása.

A 6. vöröshadosztály a Hernád völgyében Kupa—Selyeb—Forró—Hernádszentandrás vonalát érte el. A 10. dandár a Bodva völgyében Szendrő felé nyomult előre.

Hennocque tudta, hogy a Vörös Hadsereg előretörése a Hernád völgyében a legkomolyabban veszélyezteti Kassát. Mivel biztos volt

abban, hogy a rendelkezésére álló erőkkel nem bírja a magyarok előnyomulását megállítani, kérte a Nemzetvédelmi Minisztériumot, bocsássák rendelkezésére a Kassától délre, a hadsereg tartalékában levő VI. csehszlovák dandárt. Kérésére éjszaka igenlő választ kapott.

Az 5. vöröshadosztály szakaszában június 1-én nem történt lényeges változás. A 3. hadosztály Zólyom irányában nyomult előre. Litkétől északnyugatra az ellenség sikertelenül kísérletezett ellentámadásokkal. Az 1. dandár Léva irányában előnyomuló egységei Csánkot, a Zólyom felé haladók pedig Kékkőt és Csábot érték el.

A Vörös Hadsereg főparancsnoksága június 2-ára a csapatok alapvető feladataként azt jelölte meg, hogy kíméletlenül, minden erejük kihasználásával üldözzék a visszavonuló ellenséget.

Június 2-án a III. hadtest körzetében már érezhető volt, hogy a 6. csehszlovák hadosztályt megerősítették egy friss dandárral. Míg keleti irányban a 4. hadosztály már Tokajig jutott, a 6. hadosztály és a 10. dandár növekvő ellenállással találkozott. A 6. hadosztály a Hernád völgyében Garadna—Vilmány vonalát érte el, balszárnyával pedig Felsővadász—Szolnok vonalában állott. A 10. dandár Szendrőtől délre harcolt.

Az 5. hadosztály a Rima völgyében Kecegéig nyomult, a Sajó völgyében előrehatoló oszlopa pedig Tornaljától északra jutott el.

A 3. hadosztály Zólyom felé előnyomuló részei Lónyabánya—Burina vonaláig szorították vissza a szívósan védekező ellenséget.

Az 1. dandár egy zászlóalj a nap folyamán elfoglalta Lévát. A nyilvánvalóan hamarosan bekövetkező ellenlökést ez a zászlóalj nem tudta volna visszaverni, ezért a város megerősítésére egy ezredet küldtek. A dandár sávjában az ellenség visszavonult Selmecbánya—Korpona vonalába.

A csehszlovák hadvezetés minden erejével igyekezett a Vörös Hadsereg előnyomulását megállítani, de sikertelenül. A csehszlovák csapatok a napok óta tartó harcokban kimerültek, fegyelmük meglazult, az egységek jelentős része felbomlott. Hennocque csoportjára igen súlyos következményekkel járhatott a románok visszavonulása a Tisza vonala mögé. A francia tábornok kénytelen volt Sátoraljaújhely megerősítésére csapatokat biztosítani, ami tekintettel arra, hogy tartalékokkal nem rendelkezett, igen nehéz feladat volt.

A Vörös Hadsereg előnyomulása Léva és Érsekújvár irányában, szorult helyzetbe hozta Mittelhauser 7. hadosztályát. Mittelhauser utasította Letovskýt, aki Šnejdarek megérkezéséig még ellátta a II. és IV. dandár parancsnokságát, hogy a 7. hadosztály teher-

mentesítésére 3-án hajtson végre ellenlökést a II. dandárral Ipoly-ság, a IV. dandárral pedig Losonc irányában⁸³.

A Vörös Hadsereg parancsnoksága június 2-án — eredeti tervének megfelelően — utasította a III. hadtestet, hogy a 4. hadosztállyal kísérelje meg Tokajnál az átkelést a Tiszán. A többi támadó csoportnak parancsot adott az előnyomulás energikus folytatására⁸⁴.

Június 3-ra a román csapatok felrobbantották a tokaji közúti és vasúti hidat, így a 4. hadosztály nem kezdhette meg az átkelést. Ezért kelet felé folytatta előnyomulását, és Bodrogheresztúrig jutott. A 6. hadosztály a Hernád jobbpartján Göncruszkrét foglalta el, balszárnyával pedig elérte Magas-hegyet. A 10. dandár továbbra is igen nehéz harcot vívott Szendrőtől délre.

Az 5. hadosztály ezen a napon váltakozó sikerrel küzdött. Míg a Sajó völgyében behatolt Gömörpanyiba, a Rima völgyében harcoló egységei visszavonulásra kényszerültek.

A 3. hadosztály jobb- és balszárnya lassan tört előre, Lónyabányánál egész napos harc után átvágta az ellenség védelmi vonalát, és Gyetva felé nyomult.

Az 1. dandár északnyugaton elfoglalta Érsekújvárt. Németi és Rákócz körzetében a II. csehszlovák dandárral folytatott harcokban azonban nem sikerült felülkerekednie, és az esti órákban kénytelen volt visszavonulni.

Június 4-én a III. hadtest a 4. hadosztállyal és a 3. dandárral folytatta előnyomulását északkelet felé. A 6. hadosztály és a 10. dandár ezen a napon nem tudott jelentősebb eredményt elérni. Hennocque a legjobb erőit Kassától délre összpontosította, ahol Torna és a Hernád között szilárd védelmet igyekezett kiépíteni. Világos volt, hogy ha a Vörös Hadseregnek sikerül kijutnia a Kassától délre elterülő síkságra, e fontos város elfoglalását már alig lehet megakadályozni.

Az 5. hadosztály jobbszárnya Rudabánya irányában előretört, de a Sajó és Rima völgyében levő csapatait az ellenség visszaszorította.

A 3. hadosztály és az 1. dandár ezen a napon lassan nyomult előre.

Június 5-én kezdődött meg az északi hadjárat egyik legjelentősebb hadművelete: a kassai csata.

Pellé, aki semmi áron nem akart belenyugodni Kassa elvesztésébe, utasította Hennocque-t, hogy a 3. csehszlovák hadosztály

⁸³ Letovský 1919 június 10-i jelentése a köztársasági elnöknek. KKL II. dandár. Szlovákia. 1—45.

⁸⁴ Lásd e kötet 162. sz. dokumentumát.

és az I. dandár minden nélkülözhető egységét vesse be Kassa és Sátoraljaújhely védelmére. Ugyancsak Kassára vezényelték a 30. ezredet, amely addig a lengyel határ biztosítását látta el. Ez az erősítés lehetővé tette Hennocque számára, hogy Kassa térségében új tartalékokat és második lépcsőt hozzon létre.

A csehszlovák katonai vezetők reményeit azonban alaposan csökkentette az a hír, hogy a nap folyamán a Vörös Hadsereg elfoglalta Sárospatakot, és ezzel teljesen megszakadt az összeköttetés Kassa és a ruszinszkoói csoport között.

A 6. hadosztály 5-én hajnalban újult erővel megindított támadása elkecseregett ellenállásba ütközött. A jobbszárnyon Hidasnémeti, a balszárnyon Torna körzetében az ellenség igen szívósan tartotta magát. Végül is az döntötte el a harc kimenetelét, hogy a 46. dandár Losoncról vasúton átdobott egységei közepén, Buzitánál áttörték a csehszlovák védelmet, és gyors iramban hatoltak Nagyida felé. A kora délutáni órákban a csehszlovák csapatok Nagyidán elhelyezett tartalékának parancsnoka jelentette, hogy a magyarok délnyugatról bekerítették a helységet, katonái soraiban pánik tört ki, a tisztek minden befolyásukat elvesztették a legénységre. Ilyen körülmények között Hennocque kénytelen volt parancsot adni Nagyida kiürítésére. A 46. dandár áttörése következtében az ellenségnek vissza kellett vonnia az áttörés két oldalán levő csapatait is.

A 6. hadosztály támadási sávjában elért sikerek éreztették hatásukat a 10. dandárnál is. Kimozdult több napos egyhelyben topogásából, és Szendrőtől észak felé nyomult előre.

Az 5. hadosztálynak a Rima völgyében sikerült Ráhoig eljutnia, arcvonálának egyéb szakaszain azonban nem történt jelentősebb változás.

A 3. hadosztály balszárnya kisebb visszavonulást hajtott végre, centruma a Gyetvától délkeletre és délnyugatra levő magaslatokat foglalta el. Jobbszárnya Sóslehota—Uhorszka vonaláig nyomult előre, hogy tehermentesítse az 5. hadosztály balszárnyát.

Az I. dandár a nap folyamán elérte Aranyosmarót—Verebély—Érsekújvár vonalát. A lévai ezred Zólyom felé folytatta előnyomulását. Hennocque, bár nem sok kilátása volt a sikerre, utolsó kísérletet tett Kassa megmentésére. Június 6-ra virradó éjjel két zászlóaljjal és egy üteggel ellenlökést készített elő Nagyida irányában.

Június 6-án még hajnal előtt megindult az ellenlökés. A csehszlovák csapatok eljutottak Nagyida keleti határáig, innen azonban a magyar egységek mintegy három kilométerre visszavetették őket. Reggel 6 órára a csehszlovák különítmény már teljesen kifulladt, parancsnoka jelentette, hogy sem lőszere, sem tartaléka nincsen, ugyanakkor a Vörös Hadsereg újult erővel folytatta támadását.

Nem volt mit tenni; Chabord tábornok, a 6. csehszlovák had-

osztály új parancsnoka utasítást adott Kassa kiűrtésére. Még ezen a napon, a lakosság lelkesedése közepette, a Vörös Hadsereg 6. hadosztályának bátor katonái bevonultak Kassára.

A III. hadtest keleti irányban is sikert ért el. Estére Sátoraljaújhelyen is kitűzték a vörös lobogót.

A 4. hadosztály 6-ra virradó éjszaka Tokajtól keletre ismét megkísérelte a Tiszán való átkelést, de elég jelentős veszteséget szenvedett s kénytelen volt felhagyni szándékával.

A Hadseregparancsnokság azonban nem akart lemondani a románok elleni offenzíva tervéről, és június 8-a és 10-e közötti napokra újabb átkelést készített elő.

6-án az 5. hadosztály a Sajó völgyében Kövecses—Sajókeszi—Poszoba vonaláig tört előre. A 3. hadosztály minden irányban folytatta előnyomulását. Az 1. dandár Selmezbányát és Korponát foglalta el.

Június 7-e legnevezetesebb eseménye az volt, hogy a 16. gyalogezred elfoglalta Zólyomot.

Bár a több mint egy hét óta tartó harcok fáradalmi már kezdték éreztetni hatásukat, június 8-án folytatódott a Vörös Hadsereg diadalmenete. A III. hadtest egységei Kassától keletre és nyugatra is előnyomultak. Keleti irányban a 3. dandár Sátoraljaújhelytől északkeletre üldözte a visszavonuló ellenséget.

Az 5. hadosztály a Rima völgyében Nyustyáig, a Sajó völgyében pedig Deresk—Lice—Pelsőc—Szilice vonaláig jutott. A 3. hadosztály balszárnya Körmöcbánya és Besztercebánya irányában, jobbszárnya pedig Gyetvától északkeletre nyomult előre.

Az 1. dandár nagy területen szétszórt egységei nem tudtak egyre szélesedő frontjukon minden irányban megfelelő erővel fellépni. Ezért a Hadseregparancsnokság úgy tervezte, hogy a megerősített 3. hadosztállyal biztosítja a támadás nyugati szárnyát. Utasította a 3. hadosztály parancsnokságát, hogy Nyitra felé nyomuljon előre, a 80. dandárral pedig Ruttkánál vágja el a kassa—igló—poprádi vasútvonalat, és ezzel tegye lehetetlenné a kelet-szlovákiai csehszlovák csapatok visszavonulását, valamint az esetleges erősítések Kassa irányába való szállítását⁸⁵.

A hadsereg támadó balszárnjának megerősítését az is indokolta, hogy ezen a területen a csehszlovák csapatok ellenállásának fokozódására kellett számítani. Ennek jelei már mutatkoztak Érsekújvárnál, ahonnan az esti órákban az ellenséges támadás következtében a vörösőr-zászlóaljok kénytelenek voltak visszavonulni.

Június 7-én igen jelentős külpolitikai esemény történt, amely a továbbiakban döntően befolyásolta a Vörös Hadsereg tevékeny-

⁸⁵ Lásd e kötet 179. sz. dokumentumát.

ségét. Clemenceau a párizsi békekonferencia nevében jegyzéket intézett a Forradalmi Kormányzótanács⁸⁶hoz, amelyben felhívta a hadműveletek beszüntetésére. A jegyzék egyrészt kecsegtető ígéretet tartalmazott, mivel azt hangoztatta, szándékában van meghívni Párizsba a Magyar Tanácsköztársaság küldötteit a békefeltételek átvételére, másrészt azonban a hadműveletek folytatásának esetére erélyes szankciókkal fenyegette a magyar kormányt.

A Forradalmi Kormányzótanács haladéktalanul válaszolt a jegyzékre, amelynek nyilvánvalóan az volt a célja, hogy lélegzetvételnyi szünetet biztosítson a kritikus helyzetben levő csehszlovák hadseregnek. Válaszában rámutatott, hogy az ellenségeskedéseket nem a magyar tanácsállam kezdte, hanem a csehszlovák hadsereg, amikor önkényesen átlépte a demarkációs vonalat. Egyidejűleg a kormány javasolta, hogy a volt Osztrák—Magyar Monarchia területén alakult új államok egy szűkebb konferencián rendezzék kölcsönös problémáikat. A tanácskormány nem rendelte el a hadműveletek beszüntetését.

A szlovákiai csehszlovák hadseregnek, különösen a keleti csoportjának, kétségkívül nagy szüksége volt az antant közbelépésére. Csapataik az állandó visszavonulás következtében demoralizálódtak, számos közülük igen súlyos veszteségeket szenvedett. A magyar Vörös Hadsereg további előnyomulása azzal fenyegetett, hogy a ruszinszkoói csoport elvágása után most az egész Hennocque-hadtestet elszakítják a nyugati csoporttól. A 3. hadosztály előretörése miatt a volt Letovský-csoportból Šnejdarek vezetése alatt alkult 2. csehszlovák hadosztály IV. dandárja máris elszakadt hadosztályának többi részétől. Az Igló—Poprád—Zsolna-vasútvonal elvágása befejezte volna a szlovákiai csehszlovák haderő három részre szakítását.

A csehszlovák hadvezetés gondjait fokozta, hogy harcoló alakulatainak hátában a proletárdiktatúrával szimpatizáló szlovák dolgozók több helyen fegyveres felkelést robbantottak ki. Különösen erős volt a kommunista mozgalom Eperjesen és környékén.

Június 9-én az egész frontvonalon élénk harci tevékenység folyt.

A III. hadtest szakaszában a 6. hadosztály 101. ezredének egyik különítménye bevonult Eperjesre⁸⁷. A 3. dandár előretört élei Tőke-terebesig jutottak.

Az 5. hadosztálynak a Rima völgyében támadó egységei megközelítették Tiszolcot. A Jolsva-patak völgyében Jolsvát, a Sajó völgyében pedig Pelsőcöt érte el a hadosztály jobbszárnya.

A 3. hadosztály Besztercebánya felé folytatta előnyomulását.

⁸⁶ Vörös Újság, 1919 június 10.

⁸⁷ Lásd e kötet 180. sz. dokumentumát.

Az 1. dandár lévai csapatai ellen a Mittelhauser-hadtest erőteljes támadást indított. A csehszlovák hadvezetés a magyar csapatok viszonylag gyenge balszárnya ellen indított akcióval a Besztercebánya felé előretörő 3. hadosztályt kívánta megállítani és visszavonulásra kényszeríteni. Az 1. dandár a nap folyamán sikerrel visszaverte a koncentrikus támadást.

Ezen a napon a Hadseregparancsnokság jelentősen módosította a hadjárat korábban kidolgozott tervét. Reggel a III. hadtest parancsnoksága javaslattal fordult a Hadseregparancsnoksághoz⁸⁸: változtassa meg azt az intézkedését, hogy a napokban meg kell kezdeni az átkelést a Tiszán, és a tiszántúli román hadsereg ellen a támadást. A javaslat rámutatott, hogy az eddigi hadműveletek során a szlovákiai ellenséges erők még nem szenvedtek olyan döntő vereséget, amely lehetetlenné tenné gyors újjászervezésüket, és azt, hogy a tiszántúli operáció következtében meggyengített magyar északi arcvonal ellen erőteljes támadást kezdjenek. Hangsúlyozta továbbá, hogy a románok elleni támadáshoz tervbe vett erők (a 4. hadosztály, az újonnan szervezett 8. hadosztály, valamint az I. hadtest) nem elégségesek a feladat eredményes végrehajtásához. A III. hadtest parancsnoksága azt javasolta, mielőtt megindítanák az offenzívát, erőteljesen folytassák a támadást a csehszlovák hadsereg ellen mindaddig, amíg döntő győzelmet nem aratnak a szlovákiai ellenséges csapatok felett. A hadtest elképzelése az volt, hogy a Hernád és a Vág völgyében előnyomulva mérjenek rájuk megsemmisítő csapást.

A Hadseregparancsnokság eleinte nem értett egyet a javaslattal, végül azonban a stratégiai és külpolitikai szempontok alapos mérlegelése után elfogadta. Végeredményben az döntötte el a kérdést, hogy az antant, a június 8-i jegyzék után, kihívásnak tekintette volna a románok ellen indított támadást. Nyugaton a csehszlovák hadsereg támadásba ment át, s ezzel kifejezésre juttatta, hogy nem kíván eleget tenni az antant fegyverszüneti felhívásának. A Vörös Hadsereg ide irányuló ellencsapása tehát hadműveleti szempontból szükséges, külpolitikailag pedig indokolt és jogos volt.

A Hadseregparancsnokság a fenti megfontolások alapján a következő intézkedést hozta:

„Az általános helyzet megköveteli, hogy mielőtt a hadsereg zöme a Tiszán átkelve a román haderő ellen fordulna, a cseh hadsereggel hosszú időre leszámoljon.

Ennek folytán a Hadseregparancsnokság elhatározta, hogy a Dunától északra egy nagyobb erőcsoportot von össze, és ezzel nyugati irányban támadólag lép fel, míg a Hernád és Felsővág-völgybe

⁸⁸ Lásd e kötet 184. sz. dokumentumát.

jelenleg visszavonuló erőket csakis megfigyeli, és egy csoportnak Ruttká felé való előretolása által a Vág völgyének kiürítését kierőszakolja”⁸⁹.

A Hadseregparancsnokságnak ez az elhatározása június 12-én öltött végleges formát, amikor a 3., a 4. és a 8. hadosztályból létrehozott egy új hadtestet (V. hadtest), hogy az a Léva és a Duna közötti területen nyugati irányban kezdje meg támadását.

Június 10-én a 6. hadosztály előretolt osztaga elérte Bártfát. Az 5. hadosztály elfoglalta Tiszolcot és Rozsnyót. A 3. hadosztály a Garamnál állott erős harcban.

Két hét sem telt el az északi hadjárat kezdete óta, s a Vörös Hadsereg hőiesen küzdő katonái több mint 150 kilométer mélyen törtek előre az ellenség frontjában, és felszabadították Észak-Magyarország és Kelet-Szlovákia jelentékeny részét.

A vöröskatonák, akiknek jelentős része katonai tapasztalatok nélkül, rövid kiképzés után került a tűzvonalba, lelkesen küzdötték le a kétségbeesetten védekező csehszlovák csapatok ellenállását és a gyors előrenyomulást, az erdős, hegyes terep nehézségeit. „Amerre csak mentünk, mindenütt jókedvű legénységgel és vidám arcokkal találkoztunk, mintha lakodalom lenne és nem háború”⁹⁰ — emlékezett vissza ezekre a napokra a Vörös Hadsereg egyik volt katonája.

Június 10-e után a kelet-szlovákiai front fokozatosan megszilárdult. A csehszlovák vezérkar június 11-én az igló—poprádi vasútvonal biztosítására, a Hennocque és Mittelhauser hadtestek közötti tér betöltésére egy új hadosztályt alakított, amelyet „ideiglenes hadosztálynak” neveztek el. Parancsnokává Paris tábornokot nevezték ki. A hadosztályparancsnokság Poprádon rendezkedett be.

A következő napokban mind a csehszlovák, mind a magyar vezérkar figyelme a Dunától északra levő területek felé irányult. Június 11-én és 12-én Mittelhauser hadteste újból támadást indított Léva ellen, de a 3. hadosztálynak sikerült az ellenséget a Garam vonala mögé visszavetnie. A Vörös Hadsereg parancsnoksága megkezdte a 4. és 8. hadosztály átcsoportosítását a támadás körzetébe.

Június 13-án Clemenceau újabb jegyzékkel fordult a Tanácskormányhoz, amelyben ismételten követelte a hadműveletek beszüntetését⁹¹. Egyben ígéretet tett az antant nevében, hogy, ha a Vörös Hadsereg északon visszavonul a demarkációs vonalra, ugyanarra utasítják a román csapatokat is. Böhm Vilmos a jegyzéket parancsban közölte a csapatokkal, s ezzel olyan pacifista hullámot indított el a hadseregben, amely a katonák fáradtságával párosulva, kezdte aláásni a fegyelmet és a harci szellemet.

⁸⁹ Lásd e kötet 185. sz. dokumentumát.

⁹⁰ Sarló és Kalapács, 1931. 3—4. sz. 52. old.

⁹¹ Vörös Újság, 1919 június 17.

A csehszlovák hadvezetés, felhasználva azt a körülményt, hogy a Vörös Hadsereg az új offenzíva előkészületei során egyes frontszakaszokról csapatokat vont ki, 15-én és 16-án támadásokat indított, amelyek helyenként sikerrel jártak. 15-én Tiszolcot, 16-án Rozsnyót voltak kénytelenek kiűriteni a Vörös Hadsereg egységei. Kassa és Léva térségében szintén kedvezőtlenül alakult csapataink helyzete.

Június 16-hoz fűződik az északi hadjárat egyik legkiemelkedőbb eseménye. Ezen a napon kiáltották ki Eperjesen a felszabadult szlovák dolgozók a Szlovák Tanácsköztársaságot.

Az V. hadtest szervezése befejeződött, ezért a Hadseregparancsnokság elhatározta, hogy az egész vonalon támadásra indul. A III. hadtest és az 5. hadosztály június 16. és 22. között nehéz harcokban visszaverte az ellenséget, s az kénytelen volt lemondani Eperjes és Kassa visszafoglalásáról.

Június 17-én az V. hadtest három hadosztálya is megkezdte támadását. A 3. hadosztálynak Selmechánya, a 4.-nek Verebély, a 8.-nak Érsekújvár irányában kellett előnyomulnia.

17-én a 3. hadosztály változó sikerű harcokban Devicse—Perencsfalu, Apatin és Garamkeszi körzetében állott. A 4. hadosztály Lévától északnyugatra Új- és Óbars—Garamlők és Léva vonalában harcolt. E két hadosztálynak az ellenség szívós csapásait kellett visszavernie, és egyelőre nem tudta előnyomulását megkezdeni.

A 8. hadosztály gyengébb ellenállásba ütközött, így sikerült előnyomulnia Csúz, Kürt, Perbete, Marcelháza vonaláig.

18-án Lévánál az ellenség kifulladás, nyomása enyhült, és délután megkezdte visszavonulását.

A 8. hadosztály átkelt a Nyitrán, és eljutott Bánkeszi vonaláig.

Mivel a 3. és 4. hadosztály egységei erősen kifáradtak a súlyos harcokban, a Hadseregparancsnokság elhatározta, hogy a támadás lendületének fokozása céljából a Duna—Tisza közéről elvonja a 2. hadosztályt, és a Kisalföldön veti be.

19-én a 3. hadosztályt visszavonták pihenőre. A 4. hadosztály Győrödnél folytatott szívós küzdelmet, a 8. hadosztály Érsekújvártól keletre elérte Ohajt és Zsitvafödémest, délkeletre pedig Komárom-szentpétert és Marcelházát.

A következő napokban a Vörös Hadsereg támadó lendülete lényegesen csökkent. Bár a június 24-i fegyverszünet megkötéséig egyes csapatok még becsületesen helytálltak (elsősorban a 6. hadosztály bátor és fegyelmezett magatartásáról kell megemlékeznünk), egyre gyakrabban fordult elő fegyelmezetlenség, lazaság, sőt a parancs megtagadása. Június 20-án megkezdődött a hadsereg harci szellemének rohamos hanyatlása. Ezen a napon a 8. munkásezred, parancs ellenére, önkényesen visszavonult, és megtagadta a további harcot.

Az ezredet vissza kellett vonni a frontról. Az 1. hadosztály más egységeinél is felbomlóban volt a fegyelem. Hasonló jelenségek mutatkoztak, bár enyhébb formában, más alakulatoknál is.

Mi volt az oka annak, hogy sok proletárkatoná, aki rövid idővel azelőtt még halálmegvető bátorsággal, nagy lelkesedéssel küzdött, most kedvét vesztette, és nem akart tovább harcolni?

Kétségtelen, hogy a több mint egy hónapja tartó harcok, a nagy menetek, a nehéz terep, a pihenő hiánya fizikailag erősen megviselte a katonák nagy részét. De nem ez volt az alapvető ok, amiért a katonák harci kedve hanyatlott. A növekvő elégedetlenség egyik gyökere abban rejlett, hogy a katonák látták: amíg ők életüket kockáztatva, pihenés nélkül küzdenek, mások a hátszországban, biztonságban, kényelmesen élnek a munkanélküli segélyből. Mivel a munkások lajstromozását, toborzásukat a Vörös Hadseregbe, valamint a hadba-vonultak családtagjainak ellátását a szakszervezetek végezték, a jobboldali szociáldemokraták erős befolyást gyakoroltak a hadsereg utánpótlására és — az otthonmaradt családtagokon keresztül — a vöröskatonák hangulatára. Általános jelenség volt, hogy a szakszervezetben lebeszélték a bevonulni akarókat. Míg a lógósoknak bőkezűen fizették a szakszervezeti segélyt, a katonák hozzátartozóit gyakran legjogosabb igényeikkel is elutasították.

„A hadrakeltek családtagjait mindenünnen visszazavarják, minden igazolványuk dacára háttérbe szorítják, sőt gúnnyal illetik őket... Háztartási cikkekből, tüzelőanyagból, élelmiszerekből aránytalanul kevesebbet juttatnak nekik, mint az otthonmaradtak családtagjainak. Az elesettek családtagjait minden kérelmükkel elutasítják. Ha orvoslást kérnek, úgy a legrövidebb visszautasításban van részük, sőt gorombán is sértegetik stb”⁹². — jelentette június 20-án az 1. hadosztály politikai megbízottja.

Jellemző volt a jobboldali szociáldemokraták kétkulacsosságára, hogy a hátszországban a Vörös Hadsereg harcának értelmetlenségét hangoztatták, és számtalan módon kifejezésre juttatták ellenséges érzületüket a hadsereggel szemben, a frontokon azt mondták a katonáknak, hogy a hátszország cserbenhagyta a hadsereget.

Egyes alakulatoknál, a hiányos utánpótláson kívül, komoly gondot jelentett a felszerelés elégtelensége is.

A fenti problémák okozta elégedetlenség mellett a hadsereg hangulatának alakulására döntő hatással volt az antanttal történt jegyzékváltás nyilvánosságra hozatala. A katonák azzal a jelszóval, hogy „a határok meg lévén állapítva, azon a mi kormányunk változtatni mit sem tud”⁹³, feleslegesnek látták a további áldozatokat, és haza akartak menni.

⁹² A Marxizmus—Leninizmus Intézetének Levéltára. Moszkva, f. 21/49/op. 1. 13

⁹³ A III. hadtest parancsnokságának június 23-i jelentése. Ugyanott.

Ebben az időben már egyre erősebben ütötte fel a fejét az ellenforradalom minden irányzata. Az északi hadjárat első napjaiban a Dunántúlon vasutassztrájkot szerveztek, június 20-án pedig Dunapatajon, Fülöpszálláson és Hajóson fegyveres zavargást robbantottak ki.

Egyre jobban levetették álarcukat a jobboldali szociáldemokraták is. A kongresszuson a pártszervek választásánál puccsszerűen el akarták távolítani a vezetésből a kommunistákat. Június folyamán Böhm két alkalommal is megpróbálta a jobboldali szociáldemokrata vezetőket megnyerni egy fegyveres államcsíny gondolatának, amelyet ő, mint a Vörös Hadsereg főparancsnoka hajtott volna végre⁹⁴. Kísérletei azonban nem értek el eredményt, mert a jobboldali szociáldemokrata vezetők többsége tisztában volt azzal, hogy a kommunisták ellen, a proletárdiktatúra megdöntésére irányuló terveik mind a vöröskatonák, mind a munkások erős ellenállásába ütközne.

A jobboldali szociáldemokrata párt és szakszervezeti vezetők jelentős része kapcsolatban állt valamilyen imperialista állam missziójával. A szakszervezetek áruló vezetői az Abonyi utcában rendszeres értekezleteken tárgyalták meg a proletárdiktatúra megdöntéséhez szükséges lépéseket. Peyer, Jászai, Miákits és mások a szakszervezetek nevében tárgyalásokat folytattak Freeman kapitánnyal, az angol misszió egyik tagjával, hogy megszerezzék az antant támogatását az általuk alakítandó, ellenforradalmi szakszervezeti kormány részére⁹⁵.

Június 13-a óta egyre szélesebb körökben bontakozott ki a vita abban a kérdésben, hogy elfogadják vagy visszautasítsák az antant jegyzékét. A vélemények harca a Tanácskongresszuson érte el tetőpontját. A szociáldemokrata vezetők többsége, de a kommunisták egy része is, az antant követeléseinek elfogadásáért szállt síkra. Ellene emelte fel szavát Szamuely Tibor: „Egyelőre csak olyan követelések kiegyenlítéséről van szó — mondotta —, amelyek fejében az antant nekünk egyáltalán semmit sem garantál”⁹⁶. Továbbiakban hangsúlyozta, hogy a visszavonulás a Vörös Hadsereg harcoló egységeinek hangulatára igen súlyos következményekkel járhat. „Nem lehet a csapatokból a támadás szellemét — melyet május 2-a óta sikerült belevinni a magyar proletárhadseregbe — kiengedni azzal, hogy visszaadjuk a kapitalistáknak, a kizsákmányolóknak a már felszabadított területeket, ugyanakkor, amikor nem vagyunk biztosak afelől, hogy délről nem fenyeget bennünket egy újabb rabság, újabb elnyomás...”⁹⁷

⁹⁴ Böhm Vilmos. Id. mű. 335., 338. old.

⁹⁵ Jászai S. A magyar szakszervezetek története. Bp. 1925. 246—247. old.

⁹⁶ A Tanácsok Országos Gyűlésének Naplója. Bp. 1919. 124. old.

⁹⁷ Ugyanott.

A kongresszus hosszú vita után úgy döntött, hogy eleget tesznek az antant követelésének, és visszavonják a Vörös Hadsereget az északi hadjárat során felszabadított területekről.

Mi volt az oka, hogy a magyar kommunisták vezetője, Kun Béla maga is a visszavonulás mellett foglalt állást, bár Lenin táviratban figyelmeztette az antant csalárdságára? Kun Bélát, és a vele azonos álláspontot képviselő kommunistákat az a törekvés vezette, hogy még a visszavonulás, az imperialistáknak tett engedmények árán is lélegztvételnyi szünethez juttassák a proletárdiktatúrát. Ennek szükségességét az egyre erősödő belső ellenforradalom elleni harc, a Vörös Hadsereg megszilárdításának, újjászervezésének fontossága, az ország zilált gazdasági helyzete indokolta. Ugyanakkor a tiszántúli területek felszabadítása, amit az antant kilátásba helyezett, politikailag és gazdaságilag igen előnyös lett volna a proletárdiktatúra számára.

A fentiek ellenére mégis helytelen volt, hogy megfelelő biztosítékok nélkül tettek eleget az antant követeléseinek. Amint a későbbi események megmutatták, az imperialistáknak eszük ágában sem volt, hogy ígéreteiket megvalósítsák.

A vidéki ellenforradalmi zavargások után június 24-én Budapesten is kirobbantották a fegyveres ellenforradalmi lázadást. Az ellenforradalmárok a dunai flottillára, a Ludovika Akadémiára, valamint néhány félrevezetett kisebb alakulatra támaszkodva indították meg támadásukat. A monitorok tűz alá vették a dunaparti Hungária Szállót, a tanácskormány székhelyét, a ludovikások hatalmukba kerítették a józsefvárosi telefonközpontot. Bár a budapesti karhatalmi erők parancsnoka, Haubrich, előre tudott a lázadás előkészítéséről, nem tett semmit annak megelőzésére, és az ellenforradalom kirobbanása után is csak akkor intézkedett, amikor már világossá vált, hogy a lázadás kudarcra van ítélve. Az ellenforradalmárok azt remélték, hogy a felkelés kirobbanása után a tömegek hozzájuk fognak csatlakozni. De keservesen csalódtak, mert a főváros dolgozói elítélték az ellenforradalmat, a lázadás elszigetelt maradt, és a helyőrségnek a proletárdiktatúrához hű alakulatai rövid idő alatt leverték. A felázadt monitorok elmenekültek az országból, és megadták magukat az ellenségnek.

Június 30-án a Vörös Hadsereg győzelmes csapatai megkezdték visszavonulásukat a demarkációs vonalra. Amint azt Szamuely helyesen előre látta, a vöröskatonák nem értették, miért kellett a nehéz harcokban felszabadított területekről visszavonulniok.

„Hát ezért harcoltunk? Nem fájt volna, ha a cseh imperialista csapatok erősebbek lennének és harccal kivennének bennünket, de vérrel szerzett földet csak úgy vér nélkül oda adni, csak úgy lehetséges, hogy árulókkal vagyunk körülvéve. Ezt gondolta és mondta minden-

ki... Mindez úgy elvette a legénység harci kedvét, hogy lassan, de kezdett a züllés beállani⁹⁸. — Így jellemezte a vöröskatonák akkori hangulatát egy visszaemlékezés.

A munkásalakulatok egy részében a csüggedés, perspektívátlan-ság szelleme kezdett eluralkodni, a tisztán paraszti összetételű csapatoknál pedig egyre erősödött az ellenforradalmi tisztek befolyása.

Az ellenforradalmi beállítottágú tisztikar a visszavonulásban nacionalista törekvéseinek kudarcát látta, és most már egyre határozottabban igyekezett elősegíteni a proletárdiktatúra bukását. Stromfeld Aurél a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke, akinek tehetsége, tudása, szervezőkészsége nagyban elősegítette a magyar proletárhadsereg kiemelkedő haditetteit, mivel nem értett egyet az északon felszabadított területek kiürítésével, lemondott. Helyébe Julier Ferenc lépett. Julier személyében olyan egyén lett a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke, aki hathatósan támogatta és védte az ellenforradalmi tevékenységet folytató tiszteket, és maga is kapcsolatban állt a szegedi ellenforradalmi kormánnyal. A vezérkar proletárdiktatúra-ellenes magatartására jellemző például, hogy amikor a 6. hadosztálynál az ellenforradalmi összeesküvést szövő tiszteket a hadosztály politikai biztosa letartóztatta, Böhm és az új vezérkari főnök együtt siettek segítségükre, és néhány nap múlva, a proletárdiktatúrához hű katonák legnagyobb felháborodására, visszahelyezték őket eredeti beosztásukba⁹⁹.

A felvidéki visszavonulásnál károsan mutatkoztak meg a hadseregben végzett forradalmi politikai munka hiányosságai. A politikai megbízottak kiválasztásánál ugyanis a szakszervezeti tagság volt a fő szempont, ezért a hadsereg politikai apparátusába sok olyan elem került, aki nem akart vagy nem tudott megbírkózni az előtte álló feladatokkal. Csaknem kizárólag ott folyt megfelelő agitációs és nevelőmunka, ott valósult meg a hivatásos tisztek következetes ellenőrzése, ahol az oroszországi polgárháború iskoláját megjáró kommunisták irányították azt.

⁹⁸ Sarló és Kalapács, 1931. 3—4. sz. 53. old.

⁹⁹ Münnich Ferenc. A Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadserege. Lásd: A Magyar Tanácsköztársaság hősi küzdelmeiről. Szikra 1954. 161. old.

A VÖRÖS HADSEREG TISZÁNTÚLI TÁMADÁSA. A TÁMADÁS ÖSSZEOMLÁSA A TISZTIKAR ÁRULÁSA ÉS A JOBBOLDALI SZOCIÁLDEMOKRATÁK AKNAMUNKÁJA KÖVETKEZTÉBEN. A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG BUKÁSA.

A Vörös Hadsereg visszavonulása és a csapatok átcsoportosítása nagyjából zavartalanul folyt le.

Július első napjaiban nyilvánvalóvá vált, hogy az antant tudni sem akar a tanácskormánynak tett ígérete megvalósításáról, és nem vonja vissza a Tiszántúlt megszállva tartó román csapatokat.

Július 5-én Julier, a Vörös Hadsereg új vezérkari főnöke a következőket közölte az I., II. és III. hadtest parancsnokságával: „A Hadseregparság szándéka, tekintet nélkül arra, hogy a románok a tiszántúli területet kiűrtik vagy nem, a hadsereg zömével a Tiszán átkelni, és *egyelőre* a reánk erőszakolt demarkációs vonalig előnyomulni”¹⁰⁰.

Az utasítás szerint a hadtesteknek július közepéig kellett felkészülni a hadműveletekre.

Amint azt a későbbi események bizonyították, súlyos hiba volt e támadás elhatározása és megkezdése a túlerőben levő, pihent román csapatokkal szemben.

Kétségtől sok reális tényező szólt a támadás mellett. A Tiszántúl felszabadításával az ország élelmiszerellátása szempontjából igen nagy jelentőségű mezőgazdasági területeket nyert volna vissza a Tanácsköztársaság. A Vörös Hadsereg katonáinak jelentős része tiszántúli volt, akik az áprilisi visszavonulás során elszakadtak otthonuktól. Ezek a katonák szerették volna felszabadítani szülőföldjüket.

A támadás megindítása mellett szólt a tanácskormánynak az az értesülése is, hogy az imperialisták július folyamán egyesített erőikkel koncentrikus támadást akartak indítani a Tanácsköztársaság ellen. Az imperialisták támadását megelőzően, az egyik legjelentősebb ellenséges hadseregre mért sikeres csapás felboríthatta az ellenség terveit.

Az is kétségtelen, hogy a meglehetősen demoralizálódott csapatok harci kedvét egy sikeres támadással vissza lehetett volna állítani.

Ezek az érvek meggyőzték a Forradalmi Kormányzótanács többségét. Sajnálatos módon háttérbe szorultak a támadás megindítása ellen szóló józan megfontolások, pedig nyilvánvaló volt, hogy az a párhetes nyugalmi időszak, amely az északról történő visszavonulás és az új hadműveletek megindítása között a Tanácsköztársaság rendelkezésére állt, nem elégséges sem a Vörös Hadsereg megfelelő feltöltéséhez, újjászervezéséhez, a fegyelem helyreállításához, sem a háterszág megszilárdításához. Sajnos, a Tanácsköztársaság vezetői

¹⁰⁰ Lásd e kötet 242. sz. dokumentumát.

nem ismerték fel, hogy a Vörös Hadsereg az adott helyzetben nem rendelkezett annyi erővel és felszereléssel, amennyi a széles folyón való átkelés után a nagy erőt képviselő tiszántúli román csapatokkal szemben a sikert biztosíthatta volna. Ezt mindenekelőtt a hadsereg vezérkarának kellett világosan látnia. A tisztán katonai szempontok annyira a támadás ellen szólottak, hogy fel kell tételeznünk: a vezérkarban felelős beosztásban dolgozó ellenforradalmárok tudatosan olyan tervet sugalmaztak a Forradalmi Kormányzótanácsnak, amely a Vörös Hadsereget katasztrófába vitte.

A Hadseregparancsnokság július 5-én kiadta intézkedését a román hadsereg elleni támadás előkészületeire. A hadművelet végrehajtására két csoportot alakított. Az I. hadtest parancsnoksága alatt a 2., 6. és 7. hadosztályt Szolnok környékén, a 8. hadosztályt Csongrádnál összpontosította. Az 1. és 5. hadosztályt, valamint a 2. és 3. dandárt a III. hadtest parancsnoksága alatt Tokaj környékére vonta össze. Az I. hadtest feladatául azt tűzte ki, hogy főerőivel Békéscsaba, a 6. hadosztállyal Nagyvárad irányában nyomuljon előre. A III. hadtestnek az alárendelt egységek zömével Debrecen, egy dandárral Nagykároly irányában kellett előnyomulnia. A támadás tűzérségi támogatására a Hadtestparancsnokság egyelőre az I. hadtestnek körülbelül 40, a III. hadtestnek 34 üteget helyezett kilátásba¹⁰¹.

A 80. dandár azt a feladatot kapta, hogy az I. és III. hadtest között, Poroszlóról kiindulva, tüntető átkelést és támadást hajtson végre, s ezzel lekösse az ellenség figyelmét.

A hadsereg tartalékát a 3. hadosztály és a 4. hadosztály néhány alakulata képezte. A 4. hadosztály zömének a Duna—Tisza közén kellett védelemre berendezkednie, hogy biztosítsa a támadás déli oldalát.

Július folyamán, a román hadsereg elleni támadás előkészítése során előtérbe került az orosz és magyar Vörös Hadsereg stratégiai együttműködésének kérdése. A magyar Vörös Hadsereg szempontjából mérhetetlen jelentősége lett volna annak, ha a román hadvezetés arra kényszerül, hogy keleti frontján nagy erőket vessen harcba. Július 11-én Kun Béla táviratot küldött Moszkvába, amelyben kifejtette, hogy a „Galíciai offenzíva létkérdés számunkra”¹⁰². Ugyanezt megismételte az offenzíva megindulása előtti napon.

Sajnos, a fiatal Szovjet-Oroszország katonai helyzete ebben az időben igen válságos volt, és minden erejét a létét fenyegető halálos veszély elhárítására kellett összpontosítania. Amíg a tavaszi hónapokban az ukrán Vörös Hadsereg diadalmasan tört előre nyugat

¹⁰¹ Lásd e kötet 242. sz. dokumentumát.

¹⁰² A Marxizmus—Leninizmus Intézetének Levéltára. Moszkva. f. 21/49/op. 1. 9. A csepeli szikratáviró anyaga. „Elküldött táviratok.”

felé, most Gyenyikin nagyszabású támadása miatt összes energiáját a Don-medence védelme kötötte le. „Bekövetkezett a szocialista forradalom egyik igen válságos, sőt, minden valószínűség szerint a legválságosabb pillanata”¹⁰³ — írta Lenin július 3-án, a pártszervezetekhez intézett levelében.

Májusban a román vezérkar kénytelen volt 3 hadosztályt kivonni a Tiszántúlról, de az Ukrajnában megváltozott hadihelyzet következtében júliusban ismét meg tudta erősíteni a tiszántúli hadsereget a Besszarábiában felszabadult hadosztályokkal.

Mivel az orosz Vörös Hadsereg frontjairól nagyobb erőket nem lehetett elvonni, Lenin utasítására Kijevben megkezdtek egy internacionalista hadosztály szervezését, hogy azzal segítsék a Magyar Tanácsköztársaságot. A szervezés azonban lassan haladt, mert a volt hadifoglyok legjobb elemei már régen az orosz Vörös Hadseregben harcoltak. Ilyen körülmények között nem lehetett arra számítani, hogy a magyar Vörös Hadsereg támadásával egyidejűleg a román hadsereg keleti frontja ellen is nagyszabású hadművelet indul, ami a román hadvezetést nyugati frontjának meggyengítésére kényszeríti¹⁰⁴.

Míg a Vörös Hadsereg a tiszántúli támadás előkészületeit folytatta, az imperialisták is szervezték a maguk összefogott hadjáratát a Tanácsköztársaság megdöntésére. Foch marsall, az intervenció szervezője, megkérdezte Presan tábornokot, a román hadsereg vezérkari főnökét, milyen erőkkel tud bekapcsolódni a koncentrikus támadásba. Presan július 17-i válaszában közölte, hogy Románia a legszélesebb lehetőségeket nyújtja. Rámutatott arra is, hogy szükség esetén egykét hadosztályt elvonhatnak azok közül, amelyek a Dnyesztert őrzik¹⁰⁵. Foch kérdést intézett a csehszlovák kormányhoz is, hajlandó-e a támadásba bekapcsolódni. Masaryk július 15-én, katonás rövidséggel válaszolt: „Haderőnk az Ön rendelkezésére áll”¹⁰⁶.

Július eleje óta Erdélyben francia, román, jugoszláv, olasz katonai vezetők rendszeres értekezleteket tartottak a támadás előkészítésére. Néhány megbeszélésre a szegedi ellenforradalmi „kormány” képviselőit is meghívták. Az értekezleteken kidolgozták a támadás tervét. Román, jugoszláv és francia csapatokkal a Duna—Tisza közéről északi irányban Budapest felé akartak előnyomulni.

¹⁰³ Lenin Művei. 29. köt. Szikra 1953. 445. old.

¹⁰⁴ A Magyar Tanácsköztársaság és Szovjet-Oroszország fegyveres szövetségének kérdéséről lásd: *Liptai Ervin*. Adalékok a Magyar Tanácsköztársaság és Szovjet-Oroszország fegyveres szövetségének kérdéséhez. Hadtörténelmi Közlemények, 1958. 1—2. sz.

¹⁰⁵ *Kirițescu*. Istoria razboiului pentru întregirea României. 1916—1919 (Románia kiteljesedéseért folyó háború története.) 2. kiad. Bukarest. é. n. 430. old

¹⁰⁶ KKL A köztársasági elnök katonai irodájának anyagai. 167—1/52. 357.sz távirat.

A szegedi, főleg tisztekből álló ellenforradalmi bandának a rohamcsapat szerepét szánták. A csehszlovák vezérkar a Budapest ellen indítandó támadás céljaira Nyugat-Szlovákiában 4 hadosztályt kívánt összevonni. A támadás megindulásának időpontját pontosan nem állapították meg, mindenesetre július 20-a után szerettték volna megkezdeni.

A Vörös Hadsereg az offenzíva előkészületeit már új hadsereg-főparancsnok, Landler Jenő irányításával folytatta, aki a III. hadtest élén tanúbizonyságot tett nagyszerű parancsnoki képességeiről. Böhm Vilmos ugyanis július első napjaiban, betegségére való hivatkozással, lemondott. Rövidesen ezután mint a Magyar Tanácsköztársaság követe Bécsbe távozott, ahol szabadabban folytathatta áruló tevékenységét.

A Hadseregparancsnokság július 14-én kiadott parancsában¹⁰⁷ a tiszántúli támadás megkezdésének időpontját július 20-ban határozta meg. Az időpont megállapításánál döntő szerepet játszott, hogy a III. Internacionálé július 21-re egész Európa munkásságát a Szovjet-Oroszország és a Magyar Tanácsköztársaság melletti szimpátia-tüntetésre és sztrájkokra hívta fel. A tanácskormány azt remélte, hogy Európa proletariátusának megmozdulása a Magyar Tanácsköztársaság elleni intervenció beszüntetésére kényszeríti az imperialistákat.

A román burzsoá hadsereg a Vörös Hadsereg támadását teljesen felkészülten várta. A Vörös Hadsereg főhadiszállásán működő árulók gondoskodtak arról, hogy a támadás tervei, a Vörös Hadsereg hadrendje a legapróbb részletekig az ellenséges vezérkarok tudomására jussanak¹⁰⁸.

Az ellenség már a támadás előtt is nagyobb erővel rendelkezett, mint a Vörös Hadsereg két hadteste. Míg az I. és II. vöröshadtest ereje hat hadosztályból, négy önálló dandárból és egy lovasezredből állott, a Tiszántúlon nyolc hadosztály és egy erős különítmény várta a magyarok támadását. Az erőviszonyok összehasonlításánál figyelembe kell venni, hogy a Vörös Hadsereg parancsnoksága nem rendelkezett olyan tartalékokkal, amelyeket szükség esetén — a siker továbbfejlesztésére vagy az ellencsapások visszaverésére — bevetethetett volna, ugyanakkor a román hadvezetésnek még jelentékeny

¹⁰⁷ HIL M. Tan. Közt. iratai. 57. csomó. VHP 713/7. hdm. sz.

¹⁰⁸ A vezérkarban levő árulók a Vörös Hadsereg hadrendjét és felvonulási terveit eljuttatták a bécsi angol követségre. Innen Pallavicini őrgrof, angol futárlevéllel ellátva vitte az okmányokat Szegedre, ahonnan haladéktalanul továbbították a román vezérkarhoz. Ezzel egyidejűleg az angolok a francia katonai missziók útján az okmányok másolatait megküldték a Magyar Tanácsköztársaság ellen háborút folytató országok vezérkarának. Ezt bizonyítja, hogy például a prágai Központi Katonai Levéltárban, a szlovákiai nyugati csoport parancsnokságának anyagában (7-es csomó) a legapróbb részletekig megtalálhatók a Vörös Hadsereg júliusi hadrendjének, csoportosításának okmányai.

tartalékai voltak. A Vörös Hadsereg támadásának megindulása után a román vezérkar újabb két hadosztállal és három ezreddel erősítette meg tiszántúli frontját.

Az offenzíva kezdetéig a Vörös Hadsereg támadó erőinek csoportosulásában csupán egy lényeges változás történt: a Hadseregparancsnokság a Szolnoknál támadó főcsoport erejének növelésére a III. hadtestnek alárendelt 5. hadosztályt az I. hadtest alá rendelte.

Július 20-án, a hajnali órákban rövid, de nagy erejű tüzérségi előkészítés után, Szolnoknál a 7. hadosztály megkezdte az átkelést a Tiszán. Annak ellenére, hogy a folyó áradása az átkelést jelentősen megnehezítette, estig a 7. hadosztályon kívül a 6. és az 5. hadosztály is sikeresen átkelt, s mintegy 10 kilométer mélységben nyomult előre, keleti irányban.

Csongrádnál a 2. hadosztály átkelése is sikerrel járt, s a támadás első napján elfoglalta Mindszentet.

Tokajnál a III. hadtest szintén átkelt a Tiszán, és a nap folyamán elfoglalta Tiszaeszlárt és Rakamazt.

A Poroszlóról induló 80. dandárnak nem sikerült az átkelés.

A támadás első napja tehát eredményesen zárult. A Vörös Hadsereg döntő erőinek sikerült a Tiszán átkelni és a keleti parton megvetni a lábát.

Míg a támadás első napján a Vörös Hadsereg meglehetősen gyenge ellenállásba ütközött, július 21-én már jelentősebb erőkkal kellett megküzdenie. A támadás déli szárnyán a 2. hadosztálynak sikerült elfoglalnia Szentest. A főirányban a 7. hadosztály Szolnoktól délre igen erős ellenállással találkozott. Tőle balra az 5. hadosztály szintén csak lassan tudott előnyomulni. A szolnoki csoport balszárnyán támadó 6. hadosztály egy zászlóalja behatolt Törökszentmiklóstra.

A 80. dandár átkelési kísérlete az ellenség szívós ellenállásának következtében ezen a napon is kudarcot vallott.

Tokajnál az 1. hadosztály visszavert egy erőteljes ellentámadást, és egy-két kilométer mélységben nyomult előre.

Július 22-én tovább fokozódott az ellenállás. Szentesnél a 2. hadosztály déli szárnyán erős ellenlökés indult, amelyet azonban a hadosztálynak sikerült visszavernie. A szolnoki csoport ellen a kisújszállás—szolnoki vasútvonaltól délre szintén ellentámadás indult, de a 7. hadosztály, az 5. hadosztály segítségével sikeresen leküzdötte. A 6. hadosztály, üldözve a visszavonuló román csapatokat, Fegyvernek—Szapárfalu vonalába tört előre. Kisújszállás—Kenderes és Kunhegyes irányában a hadosztály egy-egy megerősített századot tolt előre.

A 22-re virradó éjszaka a 80. dandárnak is sikerült átkelnie a Tiszán.

Északon az 1. hadosztály közepén és északi szárnyán súlyos harcokban, lassan nyomult előre.

Július 23-án a 2. hadosztály a túlerőben levő ellenség támadása következtében kénytelen volt visszavonulni.

Ezen a napon a főerők jelentős sikereket értek el. A 7. hadosztálynak sikerült Mezőtúrig előnyomulnia, az 5. hadosztály elérte Túrkevét. A főerők északi szárnyán a 6. hadosztály elfoglalta Kisújszállást és Kenderest.

A 80. dandár 23-án Egyekig és Csegéig jutott előre. Az 1. hadosztály Gáva—Tiszaeszlár vonalát érte el.

A román hadvezetés kétségkívül nem számított arra, hogy a Vörös Hadsereg támadása — elsősorban a főirányban — ilyen sikereket fog elérni. A szolnoki csoporttal szemben, a román hadsereg első vonalában álló erők komoly veszteségeket szenvedtek, s egyes csapatoknál pánik tört ki. A román vezérkarnak még sem kellett kétségbeesnie, mert óriási tartalékokkal rendelkezett.

Július 24-én délelőtt a hadosztályok a főirányban tovább nyomultak előre. A 7. hadosztály egyik előretolt százada megközelítette Dévaványát, az 5. hadosztály Pusztacsegnél a Berettyóig nyomult. A 6. hadosztály egy különítménye elérte Karcagot.

A déli órákban azonban alapvetően megváltozott az események menete. Ekkorra már felfejlődtek a román hadsereg tartalékai, és megkezdtek támadásukat az előnyomult magyar csapatok bűnösen fedezetlenül hagyott szárnyai ellen. A szolnoki csoport északi szárnyán három hadosztály, a déli szárnyán két erős különítmény fejlődött fel.

A 6. hadosztályt a túlerő ellenséges támadása viaszorította Kisújszállás—Kenderes vonalába. Ennek következtében kénytelen volt visszavonulni az 5. és a 7. hadosztály is. A 2. hadosztály csapatai, az ellenség gyenge nyomására, a Tisza keleti partján egy szűk hídfőbe vonultak vissza. A hadosztály vezérkari főnöke, az áruló Polittovszky ezredes, Horthyék utasításának megfelelően szabotálta egységének a vezetését.

A 80. dandár Tiszafürednél súlyos vereséget szenvedett. A túlerőben levő ellenség támadása beszorította a dandárt a Tiszába. A katonák egyik része vízbe fulladt, másik része elpusztult az egyenlőtlen harcban. A dandár tragédiáját a vezérkar tudatos szabotázsza okozta. Útegeihez nem megfelelő kaliberű lőszert szállítottak, és ugyanakkor, amikor átkelő eszközök hiányában a dandár nem tudta a csapatokat a Tiszán átszállítani, Füzesabonyban mellékvágányra állíttattak egy teljes hadihíd-készletet¹⁰⁹.

¹⁰⁹ A vezérkar valóban tudatos szabotázsát bizonyítja a főhadiszállás volt magasbeosztású tisztjeinek hivalkodó beismerése is: „Mindjárt az első mozzanatnál nagyon komoly és különös jelenségek mutatkoznak. Az egyetlen 15 cm-es autósüteg lőszere az előző nap, vasúti szállítás közben, eltévedt. A hadihidak anyaga hiányos

Az 1. hadosztály szívós harcban megtartotta állásait.

24-én este a Hadseregparancsnokság utasította az I. hadtestet, hogy térjen ki a döntő harc elől, és csapatait megfelelő védőállásba vonja vissza, majd csoportosítsa át, és az erősítés megérkezése után ismét nyomuljon előre¹¹⁰.

Július 25-én a 2. hadosztály súlyos veszteséget szenvedett, és megkezdte visszavonulását a Tisza jobbpartjára. A nap második felében a szolnoki csoport északi és déli szárnya ellen is erőteljes támadás indult, s a csapatoknak Szajol—Szandaszőlős vonalába kellett visszavonulniuk.

Bár az I. hadosztálynak a nap folyamán sikerült állásait megtartania, a Hadseregparancsnokság úgy intézkedett, hogy a Szolnoknál kialakult helyzetre való tekintettel a hadosztály 26-ra virradó éjjel vonuljon vissza a Tisza nyugati partjára.

Július 26-án az I. hadtest Szolnok irányában folytatta visszavonulását.

Ezen a napon a csehszlovák csapatok is támadásba mentek át.

Július 27-én a Vörös Hadsereg szolnoki csapatai az ellenség nyomása miatt nem tudták tartani a Hadseregparancsnokság által kijelölt hídfőt, és a Tisza nyugati partjára vonultak vissza.

A román csapatok nem igen zavarták a Vörös Hadsereg egységeinek a Tisza nyugati partjára való visszavonulását, mégis az egységek jelentős része bomlásnak indult.

A tanácskormány és a Hadseregparancsnokság arra számított, hogy mint májusban, a román csapatok most is meg fognak állni a Tisza vonalánál, és így alkalom nyílik a Vörös Hadsereg újjászervezésére.

Még július 26-án a Hadseregparancsnokság a Tisza nyugati partján három csoportot alakított. A Tisza vonalának megfigyelése, és az esetleges ellenséges átkelési kísérletek visszaverése volt a feladatuk. Egyidejűleg újból létrehozták az V. hadtestet, amelynek a 2., 6. és 7. hadosztályt rendelték alá. E hadtestnek mint hadsereg-tartaléknak kellett volna visszavernie a Tiszán esetleg nagyobb erővel átkelő ellenséget¹¹¹.

Ezek az intézkedések azonban már nem tudták visszaállítani a Vörös Hadsereg ellenállóképességét. Az árulás, a visszavonulás mélyen aláásta a csapatok harci szellemét, és a kedvüket vesztett, reménytelen katonákba már nem lehetett új-erőt önteni.

volt. A Tiszafürednél átkelő nemzetközi dandár vaktöltényekkel indult harcba.” Lakatos és Fleischhacker: A főhadiszállás. Lásd: *Gratz G.* szerkesztésében: *A bolsevizmus Magyarországon.* 302. old.

¹¹⁰ Lásd e kötet 254. sz. dokumentumát.

¹¹¹ HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. VHP 726/8. hdm. sz.

„A Tisza nyugati partjára való visszavonása a hadseregnek a csapatok erkölcsi értékét, harcképességét a legnagyobb mértékben tönkretette. Ezen kudarc a csapatokban a hiábavaló küzdelem érzetét keltette a további harcra minden eredményes kilátás nélkül. Ez az oka annak, hogy egyes osztagok, századok már román járőrök elől elfutnak, állásukat elhagyják, s a tüzéséget ott hagyják. Tömeges szökések napirenden vannak... A katonákra a parancsnokok és politikai megbízottak lelkesítő beszédei és a helyzetről felvilágosító magyarázatai hatás nélkül maradnak”¹¹² — jelentette a III. hadtest július 29-én a Hadseregparancsnokságnak.

Július 29-én a román csapatok megkezdték az átkelést a Tiszán. A Hadseregparancsnokság kísérletet tett arra, hogy az ellenséget visszavesse a Tisza keleti partjára, ez azonban a csapatok bomlása és megfelelő friss erők hiánya miatt nem sikerült. Bár egyes egységek továbbra is becsülettel helytálltak, a Vörös Hadsereg alakulatainak nagy része már teljesen használhatatlanná vált. A tisztek elhagyták egységeiket, a vezetés nélkül maradt alakulatok katonái kezdtek elszéledni.

Ha a jobboldali szociáldemokraták és az ellenforradalmi reakció aknamunkája nem ásta volna alá a hátország, a munkásosztály hangulatát, még lehetett volna remény arra, hogy megismételve május első napjainak nagyszerű tetteit, a proletariátus általános mozgósításával visszaverjék az ellenséget. De a szisztematikus romboló munka, az árulás megtette hatását: a dolgozók reménytelennek látták a további harcot.

Mind a dolgozók, mind a Tanácsköztársaság vezetőinek állásfoglalását erősen befolyásolta az a tény, hogy a III. Internacionálé által július 21-re meghirdetett szimpátia-tüntetés, a jobboldali szocialisták árulása következtében, Európa legnagyobb országaiban nem bontakozott ki a várt mértékben.

A szociáldemokraták azzal a követeléssel léptek fel, hogy a tanácskormány mondjon le, és adja át helyét a szakszervezeti vezetők-ből alakítandó kormánynak. Azt hangoztatták, hogy egy ilyen kormány tekintéllyel rendelkezne az antant előtt, és alkalmas lenne a fehérterror megakadályozására, valamint a munkásosztály alapvető szociális vívmányainak megvédésére.

A kommunisták legjobbjai nem akarták feladni a küzdelmet. Követelték az eddig értetlen budapesti helyőrség bevetését a román támadók ellen. A budapesti helyőrségben körülbelül 22 ezer felfegyverzett munkás volt, s ennek a jelentékeny erőnek a bevetése megakaszthatta volna a román csapatok előnyomulását. Számos helyen a helyőrség katonái maguk követelték harcbavetésüket.

¹¹² Lásd e kötet 265. sz. dokumentumát.

A jobboldali szociáldemokraták azonban szembeszállva a kommunistákkal, a harc megszüntetése mellett léptek fel.

Ilyen körülmények között a tanácskormány céltalannak látta a további ellenállást, és július 31-én lemondott.

Egyes alakulatok még augusztus 2-át követően is harcoltak, de hősiességük már nem változtathatott a befejezett tényeken.

*

A magyar Vörös Hadsereg a sokszoros túlerővel szemben vereséget szenvedett. A magyar munkásosztály erőfeszítései azonban a vereség ellenére sem voltak hiábavalóak. A proletariátus hősi harca méltó folytatása volt azoknak a nagyszerű küzdelmeknek, amelyeket dolgozó népünk évezredes történelme során szabadságának megvédéséért folytatott.

Az a bátor elszántság, amellyel a szocialista hazáját védelmező munkásosztály szembeszállt az északról, keletről és délről a Magyar Tanácsköztársaság megfojtására törő ellenforradalmi hadseregekkel, az egész világ — mind a barátok, mind az ellenség — csodálatát vívta ki.

A magyar Vörös Hadsereg katonáinak lelkesedése, hősiessége, amely a teljesen reménytelennek látszó helyzetben is ragyogó győzelmekre vezetett, ugyanazon forrásokból táplálkozott, mint a Párizsi Kommün kommünárjainak rettenthetetlensége, vagy az orosz munkások és szegényparasztok elszánt győzniakarása a polgárháború éveinek súlyos megpróbáltatásai között.

A magyar dolgozók, akik a történelem folyamán először érezhették magukat a haza birtokosának, azért ragadtak fegyvert, hogy kivívott szabadságukat, a szocialista jövőt, a világ valamennyi elnyomott és kizsákmányolt dolgozójának felszabadításáért küzdő nemzetközi forradalom magyarországi bástyáját, ha kell, életük árán is megvédelmezzék. A proletárdiktatúra győzelme nyomán fakadó új érzés: a szocialista hazaszeretet készítette a dolgozók tömegeit arra, hogy a négyéves imperialista háború tengernyi megpróbáltatása, az ország mérhetetlenül súlyos gazdasági helyzete, az ellenséges hadseregek sokszoros túlereje ellenére is vállalkozzanak a szinte lehetetlennek látszó feladatra.

A Magyar Tanácsköztársaságot minden oldalról az imperialisták hadseregei vették körül. A magyar dolgozók, a Vörös Hadsereg katonái mégsem érezték magukat egyedül. Tudták, hogy velük küzd a szocializmus győzelméért a világ valamennyi öntudatos dolgozója, és velük harcol az imperialisták ellen a hatalmas szövetséges: Szovjet-Oroszország Vörös Hadserege. Ez a tudat megszilárdította a magyar vöröskatonák győzelembe vetett hitét, optimizmussal töltötte el őket. Tisztában voltak azzal, hogy a szocializmus győzelméért foly-

tatott harc nemzetközi frontjának egyes szakaszain átmenetileg felülkerekedhet az ellenforradalmi túlerő, de a harc végső eredménye elkerülhetetlenül az imperializmus veresége, a forradalmi erők győzelme.

A magyar Vörös Hadsereg elévülhetetlen érdeme, hogy ha csak rövid időre is, magára vonta az imperialisták balkáni haderejének egy részét, a francia, román, jugoszláv, valamint a cseh burzsoázia csapatait, s ezzel bizonyos mértékig tehermentesítette a nemzetközi intervenció ellen küzdő hős orosz népet.

A Vörös Hadsereg nagyszerű harcainak emléke az ellenforradalom nehéz éveiben hatalmas erőforrása volt a magyar nép legjobbjainak a fasizmus elleni küzdelemben.

Felszabadult népünk különös szeretettel ápolja a Magyar Tanácsköztársaság, a Vörös Hadsereg emlékét.

A kötet összeállításával az volt a célunk, hogy a szakembereken kívül a szélesebb olvasóközönség is megismerje a kor dokumentumainak tükrében a magyar Vörös Hadsereg történetét. A gyűjtemény a Horthy-korszak történetírásának hamisításával, torzításával szemben hiteles dokumentumokkal mutatja be a magyar Vörös Hadsereg hősi harcát a Tanácsköztársaság védelmében.

A közölt dokumentumok csak töredékét teszik ki a feldolgozott anyagnak. A kutatás elsősorban a budapesti Hadtörténelmi Levéltárban őrzött összefüggő forrásanyagra, így a Hadiügyi Népbiztosság, a Vörös Hadsereg Parancsnokság és az alárendelt csapatok irataira, másodsorban a Párttörténeti Intézet Archivumában levő töredékes anyagra terjedt ki. Ezenkívül feldolgoztuk az Országos Széchenyi Könyvtárban és a Párttörténeti Intézet Könyvtárában őrzött folyóiratokat és újságokat.

Anyagunk sokrétűbb lenne, ha a forrásgyűjtés területét kibővíthettük volna az ellenfél szándékát, terveit, intézkedéseit feltáró dokumentumokkal is. Sajnos, ez egyelőre nem állt módunkban.

A dokumentumok lehetőség szerint időrendben következnek. A fő fejezetek idő- és eseményhatárokat jelölnek, míg az alfejezetek egy-egy részlettemakört tartalmaznak. Az egy időben, de több területen folyó hadműveletekkel kapcsolatos dokumentumokat a könnyebb áttekintés kedvéért — még a kronológia rovására is — az események szerint csoportosítottuk, ezen belül ismét betartottuk a kronológiai rendet.

A terjedelem korlátozottságából logikusan következik, hogy csak a legfontosabb témakörök és ezen belül is a leglényegesebb dokumentumok szerepelnek.

A választott szerkezeti megoldás maga után vonja, hogy kimaradtak figyelmet érdemlő dokumentumok is, mert a kötet egyetlen témakörébe sem illettek bele.

Általában minden iratot teljes szöveggel és aláírással közlünk, csak egyes esetekben hagytunk el kevésbé lényeges vagy a témához egyáltalán nem tartozó részeket. A kihagyott rész rövid tartalmi kivonatát lábjegyzetben ismertetjük.

Minden egyes dokumentumot sorszámmal, alatta az irat keletkezésének dátumával (fontos hadműveleti dokumentum esetében óra, perc megjelöléssel) és szerkesztett címmel láttunk el.

Egyes dokumentumokhoz — ahol szükségesnek tartottuk — kommentárokat fűztünk és lapalji jegyzeteket adtunk.

Igen gyakori — különösen a szervezési és hadműveleti vonatkozású iratokban — a korábban megjelent rendeletre, illetve annak számára való hivatkozás. A hivatkozásokat nem jegyzeteltük, mert ez teljesen áttekinthetlenné tette volna a kötetet, csak egyes esetekben utaltunk az említett dokumentumokra vagy idéztünk abból részleteket. Ebből a szempontból tehát a könyv jegyzetelése hiányos.

A dokumentumokon levő feljegyzések a jegyzetekben találhatóak, a lényegteleneket elhagytuk.

Az egyes iratokat lehetőleg tisztázati alapján közöljük. Ettől akkor tértünk el, ha tisztázati példányt nem találtunk. Utólag készült másolat a kötetben nincsen. Mivel a fogalmazványról gyakran csak sokszorosított tisztázati készült, ezért az „Eredeti tisztázati” és „Tisztázati” megkülönböztető jelölést használtuk. Előbbin a fogalmazvány írógéppel vagy kézzel írt tisztázata, utóbbin a fogalmazványról készült nyomtatott vagy nyomdai úton előállított tisztázati értendő.

A Vörös Hadsereg működése során keletkezett iratok magukon viselik a gyorsan változó háborús élet nyomait. Ez nemcsak formailag, hanem tartalmilag is megmutatkozik az egyes dokumentumok helyesírásában, nyelvezetében és fogalmazásában. Ezért bizonyos — főként a helyesírással kapcsolatos — módosításokat eszközöltünk. A módosítások sehol sem érintik a tartalmat és a korabeli nyelvezetet. Javítottuk az irat keletkezése során elkövetett gép- és helyesírási hibákat, az elnevezésekben rendszertelenül használt kis- és nagybetűket, az ugyancsak rendszertelenül használt római és arab számokat. A két utóbbit a mai helyesírás, illetve katonai terminológia szerint javítottuk. A helységneveken nem változtattunk, — a kötet végén található helységmutató zárójelben feltünteteti a mai elnevezést. Az elvétve előforduló kirívó értelemzavaró hibákat a következőképp javítottuk: a felesleges szavakat vagy szóvégződéseket töröltük, a hiányzó szavakat, szóvégződéseket [] zárójelben beírtuk, a hiányzó írásjeleket pótoltuk.

Az idegen nyelvű dokumentumokat magyar fordításban közöljük.

A szövegben előforduló idegen katonai kifejezések magyarázata, valamint a rövidítések feloldása a kötet végén található.

* * *

Ezúton mondok köszönetet mindazoknak, akik a kötet összeállítása során munkámat támogatták.

Hetés Tibor

I. FEJEZET

KIKIÁLTJÁK A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁGOT. A VÖRÖS HADSEREG SZERVEZÉSE. A ROMÁN BURZSOÁ HADSEREG TÁMADÁSA ÉS A VÖRÖS HADSEREG VISSZAVONULÁSA

1919 március 21 — április 30

1919 március 21

MINDENKIHEZ!

Magyarország proletársága a mai nappal a maga kezébe vesz minden hatalmat.

A polgári világ teljes összeomlása, a koalíciós kormányzás csődjé kényszeríti rá Magyarország munkásságát és parasztságát erre a döntő lépésre. A kapitalista termelés összeomlott, a munkás-ság nem hajlandó többé a nagytőkések és nagybirtokosok igájába hajtani a fejét. Az országot az összeomlás anarchiájától csak a szocializmus, a kommunizmus megteremtése mentheti meg.

Ugyanakkor külpolitikailag is teljes katasztrófa előtt áll a magyar forradalom. A párizsi békekonferencia úgy döntött, hogy Magyarországnak csaknem egész területét katonailag megszállja, a megszállás vonalait végleges politikai határnak tekinti, és ezzel a forradalmi Magyarországnak élelmezését és szénellátását végképpen lehetetlenné teszi.

Ebben a helyzetben egyetlen eszköze maradt a magyar forradalomnak a maga megmentésére: a proletárság diktatúrája, a munkások és a földműves-szegények uralma.

A proletárság diktatúrájának döntő alapföltétele a proletárság teljes egysége. Éppen ezért, a történelmi szükség parancsára teljes egyesülését mondotta ki a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja.

E két párt helyett egyetlen proletárpárt fogadja magába ezután az ország minden dolgozó férfiát és asszonyát: a Magyarországi Szocialista Párt.

A kormányhatalmat a párt megbízásából Forradalmi Kormányzó-

tanács veszi át. E tanács kötelessége lesz a munkás-, paraszt- és katonatanácsok országos kiépítése. A törvényhozói, végrehajtói és bíraskodó hatalmat a munkás-, paraszt- és katonatanácsok diktatúrája gyakorolja.

Magyarország Tanácsköztársasággá alakul. A Forradalmi Kormányzótanács haladéktalanul megkezdi a nagy alkotások sorozatát a szocializmus, a kommunizmus előkészítésére és megvalósítására.

Kimondja a nagybirtokok, a bányák, a nagyüzemek, a bankok és a közlekedési vállalatok szocializálását. A földreformot nem törpebirtokokat teremtő földosztással, hanem szocialista termelőszövetkezetekkel hajtja végre.

Az árdrágítókat, az élelmiszeruzsorásokat, a tömegek éhségének és rongyosságának spekulációs haszonélvezőit irgalmatlan kíméletlenséggel üldözi.

Vasfegyelmet követel. Halállal sújt le az ellenforradalom banditáira, csakúgy, mint a fosztogatás brigantijaira.

Hatalmas proletárhadsereget szervez, amellyel a munkásság és parasztság diktatúráját érvényre juttatja a magyar kapitalistákkal és nagybirtokosokkal szemben csakúgy, mint a román bojárokkal és a cseh burzsoákkal szemben.

Kijelenti teljes eszmei és lelki közösségét az orosz-szovjet kormánnyal, fegyveres szövetséget ajánl Oroszország proletárjainak. Testvéri üdvözetét küldi Anglia, Franciaország, Olaszország és Amerika munkásságának, egyben pedig felszólítja őket, hogy ne tűrjék egy pillanatig sem kapitalista kormányaik gaz rablóhadjáratát a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Fegyveres szövetségre hívja fel Csehország, Románia és Szerbia meg Horvátország munkásait és földműveseit a burzsoák, a bojárok, a nagybirtokosok és a dinasztiaiak ellen. Felszólítja Német-Ausztria és Németország munkásait, hogy kövessék a magyar munkásság példáját, szakítsanak végleg Párizssal, szövetkezzenek Moszkvával, állítsák föl a tanácsköztársaságot, és fegyverrel a kezükben szálljanak szembe a hódító imperialistákkal.

A Magyarországi Szocialista Párt és a Forradalmi Kormányzótanács fölismeri, mennyi nehézséggel és áldozattal kell megküzdenie a magyar munkáságnak, ha elindul ezen a bátor és nagyszerű úton. Háborút kell viselnünk élelmünk és bányáink felszabadításáért, harcot kell vívnunk proletártestvéreink szabadságáért és a magunk léteért. Nélkülözések, nyomorgás, szenvedés várakozik ránk ezen az úton. És mégis rá kell lépünk, és mégis rá merünk lépni, mert bízunk a magyar proletárság hősiességében és áldozatkészségében. Rá kell lépünk, mert csakis így vihetjük győzelemre a szocializmus világot megváltó ügyét.

Minden munkást és földművest felszólítunk, hogy dolgozzon, termeljen vagy álljon be a proletárhadseregbe, verejtékével vagy vérével áldozzon az eszme diadaláért.

Bármí várjon ráuk, a szocializmus ügyének győznie kell! Éljen a proletárdiktatúra! Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!

Magyarországi Szocialista Párt
Forradalmi Kormányzótanács

Vörös Ujság, 1919 március 22. Mindenkihez!

A VÖRÖS HADSEREG FELÁLLÍTÁSA ÉS SZERVEZÉSE. INTÉZKEDÉSEK A PROLETÁRDIKTATÚRA VÉDELMEÉRE

2

1919 március 24

FELÁLLÍTJÁK A VÖRÖS HADSEREGET

A Forradalmi Kormányzótanács a Vörös Hadsereg alakítására a következő rendeletet adta ki:

1. A Forradalmi Kormányzótanács elrendeli a Magyarországi Tanácsköztársaság forradalmi fegyelmen alapuló új proletárhadseregének alakítását, a következő alapokon¹:

¹A Hadugyi Népbiztosság a Forradalmi Kormányzótanács elvi intézkedését 7119/eln.—6.—1919. sz. rendeletében a következőkkel egészítette ki: „1. A Vörös Hadsereg 2669/eln.—6.—1919. sz. hadugyminiszteri rendelet hadrendje szerint, a Vörös Hadsereg székely különítménye a 4571/eln.—6.—1919. sz. hadugyminiszteri rendelet szerinti hadrenddel alakul meg” (HIL M Tan. Kozt. iratai. 6. csomó.) A 2669/eln.—6.—1919. sz. rendeletet még a polgári demokratikus forradalom Hadugyminisztériuma adta ki Fontosabb elvi intézkedései a következők. „*Elnevezés:* Az újonnan felállítandó onkéntes hadsereg »a Magyar Népköztársaság onkéntes hadserege« elnevezést viseli... *Hadrend:* Eszerint az onkéntes hadsereg három-három dandár-csoportot összefoglaló 6 gyaloghadosztályból áll. Egy különálló része a »Dunaőrseg«, melyre nézve rendelkezés következik. A székely csapatok jelenlegi összeállításukban mint »székely különítmény« megmaradnak... *Alarendelés:* A Magyar Népköztársaság onkéntes hadserege közvetlenül a magyar hadugyminiszternek van alárendelve, ki e hadsereg szervezésénél, vezetésénél és alkalmazásánál a fennálló és a hadseregbe még hozandó néptörvények rendelkezései szerint jár el... *Szervezés.*... Az új hadsereg a Magyar Népköztársaság meg nem szállt részein lakó, illetőleg a megszállt részekről odamenekült, onként jelentkező oly tisztekből, altisztekből és köztársasági katonákból alakul meg, kik külön megállapított feltételeknek felelnek meg. Az onként jelentkezők — a menekültektől eltekintve — általában a területi kiegészítés elvének szem előtt tartása mellett osztatnak be az egyes alakulásokba... Az onkéntes hadseregben való szolgálat állami szolgálat... A legénységi állomány fedezése az onkéntes

A hadsereg neve: Vörös Hadsereg. A Vörös Hadsereg elsősorban a szervezett munkásságból toborzott és a jelenleg fegyverben álló proletárkatonákból áll. A hadseregbe való belépésre jogosít a csapattestek bizalmi testületének vagy a Magyarországi Szocialista Pártnak, vagy a szakszervezeteknek, vagy pedig a munkás- és földműves-szegények tanácsának ajánlata.

2. A Vörös Hadsereg katonái teljes ellátást, ruházatot, felszerelést és havi négyszázötven korona fizetést kapnak. A Vörös Hadseregben szolgáló katonák hozzátartozóiról gondoskodás történik olyképpen, hogy minden családtag után havonként ötven-ötven korona családi pótlékot kapnak. A családos katonák fél évenként 300 (háromszáz) korona lakbérben részesülnek. Jutalomdíj hat havi kifogástalan, fegyelmezett szolgálat után háromszáz korona. Karhatalmi kiküldetési pótdíj a helyőrségen kívül napi két korona. Ruházati pótdíj használható katonai egyenruha és lábbeli után napi két korona. Ruházati jutalom saját ruha hat havi viselése után kétszáz korona. A proletariátus felszabadító harcában sebesülés vagy betegség miatt munkaképtelenné vált proletárharcosokról vagy az elesettek hozzátartozóiról való gondoskodás a Tanácsköztársaságnak legszentebb kötelessége.

3. A Vörös Hadsereg legfelsőbb irányítója a Forradalmi Kormányzótanács. A hadsereg közvetlen irányítását és szervezését a Hadügyi Népbiztosság végzi.

4. A Vörös Hadsereg nagy szerepét, amely a proletárság forradalmának fegyverévé avatja, csak úgy töltheti be, ha forradalmi fegyelem tölti el. A Vörös Hadsereg forradalmi fegyelmén legfelsőbb fokon a forradalmi törvényszék őrökdi, kisebb fegyelmi vétségekben, mulasztásokban, hanyagságban az osztályok és a csapattestek választott esküdtszékei ítélik.

5. A Vörös Hadsereg a proletárság osztályhadserege. Minden katonájának egyenlő kötelessége a forradalmi proletárság érdekeinek védelme minden külső és belső ellenség ellen, harc a világproletárság felszabadításáért.

jelentkezés alapján, toborzás útján történik. Elvileg csak olyan, már katonailag kiképzett és a világháború alatt lehetőleg harcvezetési szolgálatot teljesített egységnek fel, akik: a) 1919-ben töltik be 24. életévüket vagy annál idősebbek, de 42. életévüket még nem töltötték be, illetőleg csak 1919-ben töltik be. b) Magukat a mellékelt »Kötelező« szerint legalább 6 havi tényleges katonai szolgálatra kötelezik, és magukat a katonai fegyelemnek és esküdtszéki intézménynek fogadalommal alávetik. c) Valamely politikai (közigazgatási) hatóság, illetőleg társadalmi, gazdasági vagy munkásszervezet írásbeli tanúsítványával erkölcsi megbízhatóságukat és kifogástalanságukat igazolják. d) A toborzó bizottság által a katonai szolgálatra alkalmasnak találtnak. A rendelet a továbbiakban irányelveket közöl a szervezés végrehajtására, amelynek három fázisban 1919 március 25-ig kell megtörténni, de március 20-án a demarkációs vonalon álló csapatokat már fel kell váltani. (HIL Polg. dem. forr. iratai. 4. csomó.)

A Vörös Hadseregben nem lehetnek osztálykülönbségek, semmiféle rendfokozatot és rangjelzést nem ismer, csak parancsnokai és katonái vannak. Parancsnok és vöröskatona egyformán szolgálja a proletárság felszabadításának ügyét.

6. A parancsnokokat századparancsnoktól kezdve felfelé a hadügyi népbiztos nevezi ki. Minden szakasz bizalmiférfit választ, aki egyben a szakasz parancsnoka. Minden raj rajvezetőt választ.

7. A gazdasági ügyek ellenőrzésére, az ellátás és a kulturális ügyek irányítására minden alosztály egy-egy külön jóléti bizalmiférfit választ. Ezek minden csapattestben jóléti bizottságokká alakulnak.

8. Az alosztályparancsnokok lehetőleg a proletárság katonai tapasztalatokkal rendelkező elemeiből kerüljenek ki. Magasabb parancsnokok csak kellő elbírálás után nevezhetők ki. Ebből a célból egy bizottság alakítandó, amely a Hadügyi Népbiztosság, a munkás- és katonatanácsok és a Magyarországi Szocialista Párt egy-egy kiküldöttéből áll. A Vörös Hadseregbe szolgálatra jelentkező volt tisztek (tényleges, tartalékos tisztek és tisztvizsgás egy évi önkéntesek) jegyzékét a sajtó útján állandóan közszemlére kell tenni, elsősorban a jelentkező régebbi ezredével kell közölni.

A jelentkezés napjától számított egy héten belül a jelentkezők egyéniségére, múltjára és politikai megbízhatóságára bárki megteheti észrevételeit a bizottságnál, amely ezeket a jelentéseket felülvizsgálja és a Hadügyi Népbiztossághoz jelenti.

9. Minden csapattesthez, illetve önálló osztályhoz a Magyarországi Szocialista Párt előterjesztésére a Hadügyi Népbiztosság politikai megbízottat rendel ki.

10. A proletárság soraiból kikerülő parancsnokok számának emelése érdekében a Hadügyi Népbiztosság külön parancsnokképző tanfolyamokat rendez.

11. A Vörös Hadseregen belül, mint annak tartaléka, munkástartalékszázalójak, csapattestek állítandók föl. Ezekben a parancsnokok kizáróan a munkásság soraiból kerülnek ki. A kiképzést kiképző tisztek végzik, akiknek sem parancsnokló, sem fegyverviselési joguk nincsen. A kiképzés a rendes munkaidőn kívül történik. A fegyvereket a gyári munkástanács őrzi.

¹ A Hadügyi Népbiztosság 7119/eln.—6.—1919. sz. rendelete a parancsnokok kinevezését a következőképp módosítja: „2. ... A parancsnokokat, századparancsnoktól fölfelé ideiglenesen a ho. parancsnokok, a bizalmiférfiak és a Hadügyi Népbiztosság politikai megbízottai meghallgatása után bizzák meg, és végleges kinevezés iránt nekem haladéktalanul tegyenek előterjesztést.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 6. csomó.)

A Keleti Hadseregpáncsnokság nem sokkal megalakulása után 143/Szü.—1919. sz. rendeletével megszünteti a parancsnokok választásának rendszerét. Egyúttal meghatározza, kinek áll jogában parancsnokokat kinevezni. (HIL M. Tan. Közt. iratai. 7. csomó. Hűnb. 9540/eln.—6.—1919. sz. rend.)

12. A Vörös Hadsereg toborzását és megszervezését e rendelet kiadása után haladéktalanul meg kell kezdeni, minden munkás-, katona- és paraszttanács, minden hatóság, hivatal és szerv a külön kiadandó végrehajtási utasítások szerint teljes erővel végezze el a kötelességét. Mindenki, aki a toborzást és a Vörös Hadsereg fölállítását akadályozza vagy hanyagságból károsítja, forradalmi törvényszék elé kerül.

Népszava, 1919 március 25. Felállítják a Vörös Hadsereget.

3

1919 március 23

A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS FELHÍVÁSA AZ OROSZORSZÁGBÓL HAZATÉRT VÖRÖSKATONÁKHOZ

— VÖRÖS UJSÁG —

Nemzetközi Vörös Proletárkatonák!

A nemzetközi proletariátus felszabadításáért harcoltatok és véreztetek Szibéria hómezőin, az Urál őserdőiben, a Volga völgyében és a turkesztáni síkságokon. A világ első szovjetköztársaságának forradalmi proletariátusa adott fegyvert a kezetekbe, hogy a világ minden elnyomottjainak forradalmi érdekeit szolgáljátok.

A győzelem, amely a proletárvérrel öntözött orosz földön első ízben szegődött proletár vöröskatonák fegyvereihez, a miénk lesz Magyarország forradalmi földjén is. Az első diadalnál, a proletárdiktatúra megvalósításánál azonban mi nem állhatunk meg.

Előre törhetetlenül új győzelmek, új diadalok, a világ összes proletárjainak felszabadítása felé!

Nemzetközi Vöröskatonák! A Ti feladatotok, a Ti kötelességeitek előljárni ebben a győzedelmes küzdelemben. A forradalom avantgárdja voltatok már akkor is, mielőtt csak derengeni kezdett az Urál felől a forradalom mindent bevilágító és mindent beborító fénye. Szovjet-Magyarország proletárhadseregében a legelső sorban van a Ti helyetek. Jöjjetek, a forradalmi Internacionálé proletárharcosai várnak rátok! Jöjjetek, és jelentkeztek az 1. budapesti nemzetközi vörösezeredbe. Senki sem vonhatja ki magát forradalmi kötelességeinek teljesítése alól. Szükség van mindannyiatokra!

Akik az orosz Vörös Hadseregben tanultátok meg teljesíteni a proletárforradalmi feladatot, akik orosz, német, cseh, tót, román és szerb proletártestvéretekkel együtt Szovjet-Oroszország nemzetközi Vörös Hadseregében tettetek hitvallást forradalmi tettekre kész-

ségtekről, jöjjetek, és jelentkeztek a nemzetközi vöröskatonák első csapatába. Jelentkezni minden délelőtt 9-től 2-ig a Várban, a Lovarda utca 1. szám alatt lehet. Minden hazatért vöröskatonának az új proletárhadseregben a helye.

Éljen a nemzetközi proletariátus forradalmi Vörös Hadserege!

Éljen a szociális világforradalom!

Éljen a Nemzetközi Szovjetköztársaság!

Vörös Újság, 1919 március 23. Felhívás az orosz Vörös Hadsereg hazatért proletárharcosaihoz.

4

1919 március 24

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG LÉGÜGYI OSZTÁLYA INTÉZKEDIK A REPÜLŐALAKULATOK HADIÁLLAPOTBA HELYEZÉSÉRŐL ÉS A LEG- FONTOSABB FELADATOKRÓL

Az összes rep.-alakulások megfelelő formában azonnal tájékoztatandók volnának a helyzetről, s egyben parancs volna kiadandó a legközelebbi teendők szabályozására¹.

Ebben a kiadványban a következő pontok foglalandók össze:

1. A párizsi békekonferencia Vyx alezredes útján f. hó 20-án a Magyar Népköztársaság elnökének átnyújtott jegyzékben olyan követelésekkel lépett föl, hogy a M. Népköztársaság kormánya azokat nem teljesíthette, és Károlyival az élén lemondott. Az uralmat Magyarországon a M. Szociáldemokrata Párt és a Magyarországi Kommunisták Pártjának egyesítéséből keletkezett Magyarországi Szocialista Párt vette át. Az új párt f. hó 21-én proklamálta a Magyar Tanácsköztársaságot, s a kinevezett Népbiztosok Tanácsa szövetséget kötött az orosz szovjet kormánnyal. Az összes repülőalakulások mostantól kezdve az új Vörös Hadsereg szolgálatában állanak, s hadiállapotba helyezettnek tekintetnek.

2. További intézkedésig az összes repülőalakulások beosztására a 2669/eln.6.sz. (toborzási) rendelet kiadása előtti rendelkezések a mérvadók. A toborzásra kiadott összes rendeletek egyelőre hatályon kívül helyeztetnek.

Ezek szerint fennállanak:

M. rep. Csap. parság
M. rep. Anyagszertár

Prk. Steiner Bp.
Prk. Majthényi
Cinkota

¹ Az iraton található jelzések szerint a parancsot Hughes-gépen és írásban is valamennyi csapatnak továbbították.

1. m. rep.-oszt.	Prk. Háy <i>Mátyásföld</i>
2. m. rep.-oszt.	Prk. Csenkey <i>Albertfalva</i>
3. m. rep.-oszt.	Prk. Endresz <i>Győr</i>
4. m. rep.-oszt.	Prk. Kammerer <i>Kaposvár</i>
4. k.m.rep.-különítm.	Prk. Albrecht <i>Szombathely</i>
8. m. rep.-oszt.	Prk. Hartzer <i>Rákos</i>
5. m. rep.-oszt.	Prk. Martinek <i>Szeged</i>
5. k. m. rep.-különítm.	Prk. Haag <i>Kecskemét</i>
6. m. rep.-oszt.	Prk. Korbuly <i>Békéscsaba</i>
7. m. rep.-oszt.	Prk. Alexay <i>Debrecen</i>
M. rep. kiképző oszt.	Prk. Horváth <i>Szeged</i>
M. rep. gép-jav. műhely	Prk. Fabinyi <i>Szeged</i>
M. Léghajós különítm.	Prk. Allendorfer <i>Székesfehérvár</i>
M. rep. Anyagraktár	Prk. Ehlers <i>Csóth</i>

3. Miután bármelyik órában a délvidéki megszállott területekről kiinduló repülőtámadás várható Bp. nagyobb üzemei ellen, már f. hó 22-én parancs adatott ki az illetékes katonai hatóságoknak, hogy Bp.-től cca. 90 km-re délre, félkörben — Székesfehérvártól — Kecskeméten át Szolnokig — repülő megfigyelő állomások állíttassanak fel, melyek jelentéseiket egyenesen a 37. (légügyi) oszt.-nak adják le. Ellenséges gépek esetleges támadását a budapesti rep.-osztályok hárítják el.

4. Az összes repülőosztályok utasítatnak, hogy ha bármi okból Budapestre indítanának repülőgépet, akkor ezt a szándékukat telefonon azonnal jelentsék, hogy vakriadók elkerültesse.

5. Egyben utasítatnak az összes rep.-alakulások, hogyha ellenséges repülőgépeknek Bp. irányában történő közeledését észlelik, akkor észlelésüket „repülőhír” jelszó bemondása mellett telefonon a légügyi osztálynak (Bp. 105—05) azonnal jelentsék.

A jelentésnek az ellenséges rep.-gépek kb. típusát, számát, irányát, helyét s az időpontot kell tartalmaznia.

A „repülőhír” jelszó bemondása utáni azonnali kapcsolásra a parancs a telefon-vezérigazgatóságnak már kiadatott.

6. A lehetőség szerint az összes használható rep.-gépeink a mellékelt rajzban feltüntetett jelvényekkel látandók el.

7. Az összes rep.-gépgyárakban levő rep.-gépek lefoglaltattak, s a gyárak egyben utasítást kapnak, hogy a rendelkezésre álló anyag és munkaerőhöz képest, az összes eddig megrendelés alatt állott rep.-gépeket gyártsák ki. A rendelkezésre álló hadi alkalmazásra felszerelt rep.-gépekhez mérten az összes rep.-osztályok és különítmények állománya rövid időn belül ki fog egészíttetni.

8. Az összes rep.-alakulatok kötelességévé teszem, hogyha saját telefonjuk nincsen, addig is, míg rendelkezések történnek a helyi előljáró katonai hatóságai útján, valamely alkalmas telefonállomásnak az illető rep.-alakulás részére való kiutalását vagy rekvirálását kérjék.

Az összes rep.-alakulások kötelesek az ekként megszerzett és mostantól biztosan rendelkezésükre álló telefonállomásaik számát mielőbb a 37. osztálynak s felettes rep.-parancsnokságaiknak tudomásul vételre bejelenteni.

Ezenfelül az összes rep.-alakulásoknak szigorú kötelességévé teszem, hogy bizalmi testületeik útján az illető rep.-alakulás bejelentett telefonállomásnál mostantól kezdve éjjel és nappal telefonügyleti szolgálatot teljesítsen, hogy a hadügyi népbiztosnak a rep.-csap. végrehajtó bizottsága útján bármily időben telefonon kiadandó parancsai mindenkor telefonkönyvben szó szerint felvehetők legyenek.

9. Egyben egyelőre még elrendelem, hogy ott, ahol a rep.-gép állományviszonyok azt megengedik, az összes repülőosztályoknál és rep.-különítményeknél naponta reggel 7 órától alkonyatig egy rep.-gép egy pilótával és egy megfigyelővel oly szigorúan készséget tartson, hogy a rep.-gép a parancs vételétől számított legalább fél órán belül felszállhasson.

Ezenfelül az összes bp.-i, a szegedi és a debreceni 7. rep.-osztályoknál legalább még egy rep.-gépnek kell a hozzávaló személyzettel akként készségben állani, hogy a parancs átvételétől számított 1—1½ órán belül reggel 8^h—du. 5^h-ig felszállhasson.

10. A szükséges benzinkutalásra a parancsok még következnek.

11. A miskolci különítmény a Debrecenben levő ember- és anyagállományával együtt egyelőre a 7. rep.-osztályhoz csatoltatik.

12. A telefonállomások számának bejelentésével egyidejűleg minden rep.-osztály és rep.-különítmény köteles a használható rep.-gépeinek számát is bejelenteni.

13. Végül tudomásulvétel és kihirdetés végett közlöm, hogy

a magyar Népbiztosok Tanácsa mindenkinek kötelességévé teszi, hogy helyén maradjon és a tanács rendeleteit teljesítse. A Magyar Pilóták Szövetsége is testületileg felajánlotta szolgálatait a m. Népbiztosok Tanácsának.

14. Mindennemű anyagigénylés egyelőre a Repülőcsapatok Végrehajtó Bizottságához — Hadügyi Népbiztosság 37. (légügyi) osztályánál (Bp. I. Bécsi kapu tér 4.) küldendő be¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai, 26. csomó. (Hüb. 737. bk/37.—1919. sz.) — Fogalmazvány.

5

1919 március 26

A POLITIKAI MEGBÍZOTTAKNAK KIADOTT ELSŐ MŰKÖDÉSI UTASÍTÁS

A Hadügyi Népbiztosság minden hadosztályparancsnoksághoz és ezredparancsnoksághoz politikai megbízottat nevez ki. — A hadosztályhoz beosztott politikai megbízott javaslatára helyettes megbízottat küld ki.

A hadosztályparancsnoksághoz kinevezett politikai megbízott közvetlenül a Hadügyi Népbiztosságnak, a kisebb egységekhez beosztott a hadosztályparancsnokság megbízottjának van alárendelve.

A politikai megbízott jogai és kötelességei:

Az egyes katonai egységekhez kinevezett, illetve beosztott politikai megbízottak képviselői a proletárdiktatúrának és a részekkel szemben az egész proletariátus forradalmi akaratának.

Mint a felszabadulásért küzdő proletariátus reprezentánsai ellenőrzik és figyelemmel kísérik elsősorban a proletárhadsereg nem proletárelemekből álló parancsnokait, alkalmazottait (a régi hadsereg tisztjeit), azoknak tevékenységeit, sőt katonai intézkedéseit is.

Gondoskodnak — agitátor kollégium szervezés útján — arról, hogy a forradalmi szellem, a proletárharcosoktól megkívánható forradalmi fegyelem a hadseregben fenntartassék.

E célból tervszerű és folytonos agitációt vezetnek be, és intézkednek, hogy a vöröskatonák részére állandóan felvilágosító írások, proletárújságok osztassanak ki.

Meglátogatják a különböző helyeken állomásozó, a hadosztályhoz tartozó csapatrészeket, és ellenőrzik intézkedéseik végrehajtását.

A toborzásoknál különös figyelemmel vannak arra, hogy a had-

¹ A Hadügyi Népbiztosság 7848/eln.—37.—1919. sz. április 8-án kiadott rendeletében intézkedik a repülőalakulatok átszervezéséről. Eszerint a légierőknél is a 2669/eln.—6.—1919. sz. rendelet elveinek megfelelően, toborzás útján kell az alakulatokat felállítani.

sereg proletár osztályjellege szigorúan megőriztessék, e cél elérésére kötelesek a hadseregben már bent talált és a forradalomra veszélyes egyének sürgős eltávolításáról gondoskodni.

Ahol munkában való hanyagságot, könnyelműséget, vétkes mulasztást vagy éppen szabotázst állapít meg, belátása szerint, de kérlelhetetlen és pártatlan szigorral lép fel a forradalom érdekeit veszélyeztető jelenségek azonnali kiküszöbölésére.

Akinek fenti magatartása fontosabb forradalmi érdekeket veszélyeztet, azt mint ellenforradalmárt haladéktalanul letartóztatja, és forradalmi törvényszéknek átadja.

A hadosztályhoz kinevezett megbízott kézben tartja és vezeti a hadosztály összes csapatrészeinél az agitációs munkát, szükség esetén a hadsereg egyes intézményeihez (kórház, gazdasági hivatal) helyetteseket küld ki, akiket saját megbízatása erejéig teljhatalommal ruházhat fel. Az egyes parancsnokok kötelesek a politikai megbízott intézkedéseinek végrehajtására a szükséges karhatalmat rendelkezésre bocsátani.

A hadosztályhoz kinevezett politikai megbízott ellenőrző jogai és kötelességei kiterjednek a hadosztály körletében levő közlekedés és egyéb oly közintézményekre, melyek a hadsereg akcióképességét bármely mértékben is befolyásolhatná.

A harctéren működő politikai megbízott kérlelhetetlen eréllyel és szigorral köteles eljárni.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 108. csomó. 156. sz. — Tisztázat.

6

1919 március 29

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG ELSŐ INTÉZKEDÉSE A PROLETÁRHATALOM VÉDELMERE

A jelenlegi demarkációs vonal ellen fegyveresen előnyomuló bármely hadsereghez tartozó csapat, ha lehetséges, vérontás nélkül lefegyverezendő. Ott, ahol a lefegyverezés kilátástalan volna, mindennemű ilyen előnyomulás ellen a legszívósabb ellenállást kell kifejtteni. A parancsnok csak abban az esetben van jogosítva visszavonulásra parancsot adni, hogyha az ellenállás teljesen kilátástalannak mutatkozik.

Indokolatlan visszavonulási parancsért a parancsnokot teszem felelőssé.

Ezzel mindama kérdezősködések, amelyek a csapatok magatar-

tása miatt az ország több részéből, akár a katonai parancsnokok, akár a helyi direktóriumok részéről ide érkeztek, elintézését nyernek.

E parancsom az egész katonaságnak és a csapatok közelében levő direktóriumoknak tudtul adandó.

Szántó s. k.
a hadügyi népbiztos helyett

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hüb. 328/92. hdm.—1919. sz.) — Másolat.

7

1919 március 30

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG RENDELETE A VÖRÖS HADSEREG TOBORZÁSÁRA

A Vörös Hadsereg toborzásának végrehajtására nézve a következő irányelvek mértékadók:

1. A toborzás vezetése.

A toborzást minden hadosztály területén belül a hadügyi népbiztos által kirendelt politikai megbízott irányítása szerint a kinevezett hadosztályparancsnok (a székelő különítmény parancsnoka) vezeti.

A politikai megbízott és a hadosztályparancsnok kötelességei:

- a) vezetik a hadosztály területén belül a toborzást és az alárendelt alakulások szervezését;
- b) megalakítják és utasításokkal ellátják a toborzó bizottságokat;
- c) ideiglenesen beosztják a parancsnokokat századparancsnoktól felfelé;
- d) felterjesztik a parancsnokok névjegyzékét végleges kinevezésük végett a hadügyi népbiztoshoz;
- e) gondoskodnak a volt tisztek nevének sajtó útján való közzétételéről, akik a Vörös Hadseregbe felvételre jelentkeznek;
- f) ideiglenesen összeállítják a hadosztályparancsnokságokhoz beosztandó személyzetet.

2. Toborzó bizottságok.

A toborzás végrehajtására a politikai megbízottak és a hadosztályparancsnokok minden dandársoport részére a szükséghez képest toborzó bizottságokat állítanak fel.

A bizottságok hatásköre eszerint a politikai megbízottak, illetve a hadosztályparancsnok utasításai értelmében vagy az egész dandársoport területére, vagy annak csak egy részére (vagy

egyes fegyvernemekre) fog kiterjedni. A toborzó bizottságok székhelyétül elvileg a Vörös Hadsereg állomáshelyei választandók.

Budapesten az 1. hadosztály az I., II. és III. kerületből jelentkezők részére a kelenföldi Bebel- (volt 29. honvéd) laktanyában, a 2. hadosztály a VIII., IX. és X. kerületből és Kispestről jelentkezők részére a Marx-laktanyában (volt 1. honv. gyalogezred) a külső Üllői úton, a 3. hadosztály a IV., V., VI., VII. kerületből, valamint az Újpest és Rákospalotáról jelentkezők részére a Martinovics- (volt 32-es) laktanyában, ezenfelül mind a három budapesti hadosztály számára a Szerb utcai laktanyában, a tengerészdandár pedig a Falk Miksa utcai laktanyában állított fel toborzó bizottságot. Valamennyi budapesti tüzér toborzása az Engels- (volt Vilmos) tüzérlaktanyában történik. Szükség szerint fiók toborzó bizottságok is felállítandók, ez azonnal a személyzet összeállításával előkészítendő.

A megszállt területekről menekültek toborzására közvetlen a demarkációsális vonalak mögött, a főútvonalak mentén a hadosztály- (dandárcsoport) parancsnokságok által szintén toborzó bizottságok állítandók fel.

A toborzó bizottságok egy katonaorvoson kívül három tagból állanak, kiknek kijelöléséről a hadosztályparancsnok gondoskodik, mindenkor a politikai megbízottakkal és a helyi direktóriumokkal egyetértően. Minden toborzó bizottsághoz a szükséges segédszemélyzet (néhány írnok és küldönc) a hadosztályparancsnokság által kirendelendő.

A fiók toborzó bizottságok orvos nélkül is működhetnek. Ez esetben az orvosi vizsgálat a csapattestnél ejtendő meg.

A toborzó bizottságok részére szükséges megfelelően berendezett toborzási helyiség rendelkezésre bocsátandó.

A toborzó bizottságok megalakulásuk után haladéktalanul lépjenek a területükön működő összes direktóriumokkal érintkezésbe.

A rendfenntartás a toborzás alatt a helyi direktórium hatáskörébe tartozik. A toborzó bizottság elnöke a szükséges intézkedéseket a direktóriummal megbeszéli.

A toborzó bizottság tagjainak az elhelyezésen és élelmezésen kívül lakóhelyükön (állandó tartózkodási helyükön) napi 40 korona, kiküldetéséknél napi 70 korona díj jár. Ezeknek az összilletményeknek kiutalása iránt az illetékes hadosztály hadbiztossága az alárendelt csapatok gazdasági hivatalait, illetve a hadosztályparancsnokság gazdasági hivatalait bízza meg.

3. A toborzás végrehajtása.

Alapelv, melytől semmi körülmények között eltérni nem lehet, az, hogy a Vörös Hadseregbe való toborzás csakis a fent megállapított toborzó bizottságok útján történhetik meg. Minden más szervezet

vagy testület által esetleg összetoborzott emberek mielőtt a Vörös Hadseregbe véglegesen felvételnének, a területileg illetékes toborzó bizottsághoz vezetendők, amely azután a toborzott embereket a toborzási lajstromba felveszi és a Vörös Hadsereg hadrendje szerint besztja.

Csak ez úton biztosítható a toborzottak élelmezése, felszerelése s a Vörös Hadsereg tervszerű szervezése.

Budapesten, valamint kis területtel bíró toborzó bizottságok a toborzást a toborzó bizottság székhelyén fogják végrehajtani. Nagyobb területtel bíró toborzó bizottságok a toborzást egyszerre a területek több pontján hajtják végre. Mozgó bizottságok gyors felállítására minden előkészület megteendő.

A jelentkezőkkel következőleg kell eljárni: Minden jelentkező, amennyiben a toborzó bizottság által megbízhatónak minősített és katonai szolgálatra alkalmasnak találtatott, valamint magát a mellékelt „Kötelező” feltételeinek (1. melléklet) aláveti, a Vörös Hadseregbe felvehető.

Mindenki, aki a Vörös Hadseregbe ily módon felvétetik a toborzó bizottság által, az ugyancsak mellékelt „Igazolvány”-nyal (2. melléklet) látandó el, melybe a bevonulási állomáshelye, csapatteste és a bevonulás napja bevezetendő.

Minden jelentkező a már kiadott toborzási lajstromba bevezetendő. Ezekből egy példány a hadosztályparancsnokságnak, egy példány pedig az aláírt „Kötelező” csatolása mellett az illetékes csapattest- (önálló osztály — alosztály) parancsnokságnak naponként beküldendő.

Elvileg minden jelentkező azon fegyvernemhez veendő fel, amelyenél a világháborúban szolgálatot teljesített. Minden fegyvernemről külön toborzó lajstrom vezetendő.

A gyalogsághoz, lovassághoz és tüzérséghez jelentkezők az előljáró dandársoport-parancsnoksághoz, az árkászok a hadosztályparancsnokság intézkedései szerint a dandársoport-hoz tartozó árkászszázadhoz, a távíró és repülőszázadokhoz jelentkezők az előljáró hadosztályparancsnoksághoz, egyéb különleges alakulásokhoz, és pedig a fényszórókhoz jelentkezők a fényszóró keretparancsnoksághoz Székesfehérvárra, a vasútezredhez jelentkezők Vácra a hídepítő zászlóaljhoz (volt Brückenbaon), a motorcsónak-osztaghoz és folyam akna osztaghoz jelentkezők Budapest, II., Pálffy téri Petőfi (volt Radetzky-laktanyába) irányítandók felvételük után.

Ha a toborzásnál véletlenül műszaki csapatnál kiképzett és ott szolgált emberek a gyalogsághoz (a gyalogsági műszaki század állományán felül) vagy a lovassághoz, vagy a tüzérséghez kerültek volna, úgy ezek az illetékes árkász-századhoz, illetve az egyéb különleges műszaki (vasút, fényszóró stb.) alakulásokhoz átteendők.

A katonailag ki nem képzett jelentkezők tartózkodási helyük

(lakásuk) és foglalkozásuk nyilvántartása mellett külön lajstromokba vezetendők be. Ezek az egyes dandárcsoportokban teljesen külön-külön kiképzési osztagokká egyesítendők, és kiképzésük rögtön megkezdendő.

A jelenleg tényleges szolgálatot teljesítő katonák a Vörös Hadseregbe átlépni tartoznak. Megkapják leszerelési illetéküket és a magasabb zsoldot március 25-től visszamenőleg. A rajtuk levő kincstári ruházat tulajdonukba megy át, de tartoznak ezt a Vörös Hadseregben való szolgálatuk alatt az előírt térítés ellenében viselni. Tartoznak aláírni az új „Kötelező”-t. Természetes, hogy a toborzó bizottságok a nem megbízható elemeket kizárhatják a Vörös Hadseregből.

4. Jelentések, kiegyenlítések.

A toborzó bizottságok naponként táviratilag vagy küldőncel az előjáró hadosztályparancsnokságnak s az illető csapattest (önálló osztály — alosztály) szűkebb kereteinek jelentik, hogy fegyvernemenként hány embert toboroztak. A hadosztályparancsnokságok ezek alapján szabályozzák a szervezést, intézkednek a raj- és szakaszparancsnokok azonnali megválasztásáról, és a hadosztályon belül szükséges kiegyenlítéseket, illetőleg a gyalogezredeknél a IV., V. stb. zlj. felállítást rendelik el. Ezen feles számú zászlóaljból a toborzás eredményes haladása esetén új ezredek keletkeznek.

A hadosztályparancsnokságok a toborzás eredményéről naponként a Hadügyi Népbiztosság 6. osztályához a 100 000/6.—1919. számú rendelettel kiadott jelentéseket terjesztik be.

Pogány
hadügyi népbiztos

HIL M. Tan. Közt. iratai. 6. csomó. (Hünb. 7353/eln. 6—1919. sz.) — Eredeti tisztázati.

A Hadügyi Népbiztosság 9000/eln.—6.—1919. sz. alatt ezt a toborzási rendeletét kiegészítette, majd 1919 április 26-án megjelent 8945/eln.—6.—1919. sz. rendeletében a toborzás végrehajtását megváltoztatta. A toborzás végrehajtásának új rendszere a Budapesti Munkás- és Katonatanács április 19-i felhívásának következménye. (Lásd 45. sz. dokumentumot.) Az április 26-án megjelent rendelet a következőket mondja:

„1. A laktanyákban eddig folytatott toborzás ezen parancs megjelenésével megszűnik.

2. A Vörös Hadseregbe való belépés ezentúl kizárólag a kerületi, illetve a környékbeli községek munkás- és katonatanácsánál szervezett lajstromozó bizottságok útján történhetik.”

1919 április 1

A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS A VÖRÖS HADSEREGBE HÍVJA
A MAGYARORSZÁGI VOLT OROSZ HADIFOGLYOKAT

— VÖRÖS UJSÁG —

Megkapóan szép és jelentőségteljes gyűlés folyt le vasárnap délután a Gólyavárban. A kommunista forradalom népének Budapestre szakadt fiai, orosz alattvalók és hadifoglyok tartottak gyűlést Berman Jakab elvtárs, moszkvai vöröskereszt-megbízott elnöklésével. Berman elvtárs felolvasta a következő rádiósürgőnyt, melyet az orosz szovjet kormány küldött:

„Ti hadifoglyok, kik végigéltétek az imperialista háborúnak minden borzalmát, kik saját bőrötökön tapasztaltátok az orosz és magyar burzsoának kizsákmányolását, minden erőttökkel támogassátok az ifjú Magyar Tanácsköztársaságot. Az ellenségek összefogtak már a magyar és az orosz proletár elnyomására. Minden orosz és magyar proletár és parasztnak a Vörös Hadseregben van a helye, éppúgy mint az Oroszországban tartózkodó magyar proletárok rendíthetetlenül küzdenek az ottani érdekekért. Védjétek meg a magyar proletárt! A magyar és az orosz proletár egyetemben küzd az összes proletárok közös érdekeiért.

Csicserin, orosz külügyi népbiztos.”

A távirat óriási lelkesedést keltett. Gábor Mózes a nemzetközi Vörös Hadsereg politikai megbízottja üdvözölte az egybegyűlt orosz munkásokat és parasztokat az 1. budapesti nemzetközi vörösezred IV. zászlóalja nevében. Ez a zászlóalj csupán orosz munkásokból és parasztokból áll. Az orosz proletárok fényes tanújelét adták a nemzetközi proletáregyetértés és testvéri szeretetnek, mert elsőnek siettek a proletárok fegyverrel való megvédésére. Philipoff Iván elvtárs népszerű előadásban beszélt a bolsevizmusról.

A munkásság csak azt a hazát védheti meg — mondotta —, melyben a munkásoké a hatalom. Ezért a bolsevikiek pártja küzdött 1914-ben a háború ellen, és a küzdelem győzelemmel végződött, mert Oroszország az első, ahol a tanácsok és munkások vezetik az államot. Az orosz állam azért ment tönkre, mert a munkás belátta, hogy idegen érdekekért küzd, és ezáltal még jobban a tőke hatalmába került.

A hallgatóság általános figyelme között emelkedett szóra Szamuely Tibor hadügyi helyettes népbiztos. A gyűlést, a Forradalmi Kormányzótanács nevében, orosz nyelven üdvözli.

A proletárnak nincs hazája — mondotta. — Mi nem akartunk addig hazatérni Oroszországból, míg nem volt biztosítva ott a munkások helyzete a kapitalistákkal szemben. Meg akartuk védeni az orosz proletariátust. Itt is a proletariátus vette kezébe a hatalmat. Kéri, támogassanak bennünket, az egész világ proletariátusa egyesülni fog. Példát kell mutatni az orosz és magyar proletároknak. Mi már elpusztítottuk a mi burzsoáhadunkat, de tönkre kell tenni a többieket is. Felszólítja az orosz elvtársakat a Vörös Hadseregbe való belépésre, hogy megvédjék a világproletárok egységét. Oroszországban Urál, Szamarkand, Don-vidék és Mandzsúriában harcolnak a nemzetközi ezredek, és tudják, hogy nemcsak az orosz, hanem a világ összes proletariátusának érdekeiért küzdenek. Mert — úgymond — az orosz ellenforradalom képviseli az egész ellenforradalmat. A küzdelemben önöknek is helyük van a Vörös Hadseregben.

Radionoff Vladimir volt a következő szónok. Két évvel ezelőtt — mondotta — még ellenségek voltunk, most azonban tudjuk, hogy minket félrevezettek. A magyar proletárok Oroszországban, nem törődve azzal, hogy talán sohasem térnek vissza hazájukba, és hozzátartozóikat nem fogják viszontlátni, beléptek a Vörös Hadseregbe. Aki nem lép be a Vörös Hadseregbe, annak szégyen itt maradni e szabad hazában. Magam is harcoltam Magyarország ellen, de sohasem éreztem ellenséges indulatot, ha nem a helyzet kényszerített erre. Utána Norber User beszélt, majd a gyűlés utolsó szónoka Rafalovics szólalt fel. Az elnök ezután a gyűlést azzal rekesztette be, hogy jelentkezzenek rögtön a Damjanich utca 50. szám alatti orosz toborzó helyiségben. A jelenlevők lelkesen siettek eleget tenni a felhívásnak¹.

Vörös Újság, 1919 április 1. A Budapesten időző oroszok belépnek a Vörös Hadseregbe.

¹ A Hadügyi Népbiztosság 1919 április 6-án 7820/eln.—6.—1919. sz. rendeletével intézkedik a nemzetközi vörösezredek megszervezésére. A rendelet kimondja: „Budapesten az 1., 2. és 3. önálló nemzetközi vörösezred alakul meg, mindegyike az 1. sz. mellékletből kivethető tagozással és a 2. sz. melléklet szerinti állománnyal. Az 1. sz. ezred ideiglenes parancsnokságával Friedrich Gyula elvtársat, a 2. sz. ezred ideiglenes parancsnokságával Rothziegel Leó elvtársat bízom meg.

Az 1. sz. ezred már megalakult, elhelyezése Bebel- (volt kelenföldi honvéd) laktanya.

A 2. sz. ezred a Bécsből ideérkezett 1000 elvtársból és a még toborzandókból alakítandó meg. Elhelyezés Jaurès- (volt Nádasdy) laktanya.

A 3. sz. ezred a székelj. zslj.-ból román, bolgár, szerb, olasz és albán századokból alakítandó meg...” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 26. csomó. — A nemzetközi ezredek további szervezését lásd a II. fejezet hadseregszervezéssel foglalkozó részében.)

9

1919 április 1

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG ELRENDELI A CSEPELI VÖRÖS GYALOG-
EZRED FELÁLLÍTÁSÁT

A csepeli szervezett munkásokból a „csepeli vörös gyalogezred” toborzandó és alakítandó. A toborzás végrehajtására folyó évi 7353/eln. 6. számú rendeletem határozványai mértékadóak. Egyelőre csupán kettő zászlóalj állítandó fel, és csak amennyiben a 2669/eln. 6. számú rendeletem 4. a. al melléklete szerinti állományok elértettek volna, kezdendő meg a III. zászlóalj felállítása. A felállítandó „csepeli vörös gyalogezredet” a 2. hadosztálynak, illetőleg a budapesti 1. dandár csoportnak rendelem alá. A csepeli vörös gyalogezred I. és II. zászlóaljának felállításához szükséges katonai szakközegek (volt tisztek) és parancsnokok kijelölésére a 2. hadosztályparancsnokság és a politikai megbízott a csepeli öt tagú intéző bizottsággal egyetértőleg április hó 2-án délelőtt 9^h-ig tegyen javaslatot, hogy a kiképzés azonnal megkezdhető legyen. Zászlóaljparancsnokul és századparancsnokul egy-egy katonai szakismeretekkel bíró munkás jelölendő ki, aki mellé egy-egy katonai szakközeg (volt törzstiszt, illetőleg főtiszt) osztandó be. Parancsnok és szakközeg neve ide szintén április 2-án délelőtt 9^h-kor bejelentendő. Hogy a toborzás könnyebben keresztülvihető legyen, a csepeli öt tagú intéző bizottság a 2. vörös hadosztályparancsnoksággal (Budapest, IV. ker. Veres Pálné utca 1.) lépjen érintkezésbe.

Czóbel s. k.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 6. csomó. (Hünb. 7507/eln.—6.—1919. sz.) — Tisztá-
zat.

10

1919 április 3

A VÖRÖS HADSEREG BUDAPESTI ALAKULATAI TÜNTETŐ GYŰLÉSEN
KÖVETELIK A HADSEREGSZERVEZÉS MEGGYORSÍTÁSÁT. A FORRA-
DALMI KORMÁNYZÓTANÁCS HATÁROZATOT HOZ A HADÜGYI VEZETÉS-
BEN TÖRTÉNŐ SZEMÉLYI VÁLTOZÁSOKRÓL

— A VÖRÖS UJSÁG TUDÓSÍTÁSA —

Az ország most a vajúadás állapotában van. A proletárság kezé-
be vette a hatalmat, hogy a régi bűnös rendszert lerombolja, új világot

alkosson. Most alakul ki a munkások, katonák és földművesek forradalmi serege, hogy az ország irányítását kezébe vegye. A Forradalmi Kormányzótanácsban mindenki megbízik, és mindenki tudja, hogy most vasfegyelemre van szükség, ha azt akarjuk, hogy a szocializmus diadalmasan bírkózhasson meg ellenfeleivel. A Tanácsköztársaság alkotmánytervezete már megjelent. A napokban megtörténnek a választások, és biztosítják azt, hogy az ország sorsát azok irányítsák, akikben a proletárság a diktatúra biztosítását látja.

A Forradalmi Kormányzótanács már szerdán számot vetett azokkal a szükségességekkel, amelyek a kongresszusig a kormányzat zavartalan vitelét biztosítják. Ezért nem helyes, hogy egyesek, bár jóhiszeműen, megnehezítik a Kormányzótanács munkáját, és olyan zavart támasztanak, ami úgy kül-, mint belpolitikai kihatásában a proletárdiktatúra ügyét veszélyeztetheti. Most feltétlen fegyelemre van szükség. Nem az egyesek külön akciói, hanem a választások juttatják kifejezésre a tömegek akarátát.

Az eseményekről a következő részletes tudósításunk számol be:

A szerdai éjszakai Kormányzótanács a Hadügyi Népbiztosság vezetésének ügyét tárgyalta. A tanácskozás eredményeképpen Pogány József beadta lemondását, amit a Kormányzótanács elfogadott. A hadügyi vezetésben történt eme személyi változás alkalmából csütörtökön reggel a forradalmi katonák és munkások ezrei zárt sorokban, fegyelmezetten, zenekarral fölvonultak a Várba.

A Szent György téren a Hadügyi Népbiztosság és a volt Miniszterelnökség palotája között hatalmas négyyszögben kordont vontak, amelyen belül helyezkedtek el a felvonult csapatok, arcvonallal a Hadügyminisztérium palotája felé. A tömegeből elkeseredett felkiáltások hangzottak el Pogány hadügyi népbiztos ellen.

Az első nemzetközi ezred parancsnoka beszél

A Hadügyminisztérium erkélyéről először az első vörös nemzetközi ezred parancsnoka beszélt a katonákhoz.

Eljöttünk ide — mondotta —, hogy megmutassuk a magyar proletariátusnak és az egész világnak, hogy készen állunk a harcra, és olyan erővel rendelkezünk, hogy a proletariátus igazát mindenütt diadalra vihetjük. Követeljük, hogy küldjenek bennünket a proletariátus ellenségei ellen, s jól tudjuk, hogy mire visszajövünk, diadalkapu fog bennünket itt várni, mert az elveknek tette kész és elszánt harcosai vagyunk.

Ezután az összes kerületi szovjetek megbízásából beszélt egyik elvtársunk. Aki többek közt azt mondotta, hogy az egész proletariátus szinte pillanatok alatt talpra állott, amikor a nagy ügyet

veszélyben látta. Eljöttünk azért is — folytatta —, hogy törhetetlen ragaszkodásunkat és tetterre kész lelkesedésünket fejezzük ki fennkölt vezérünknek, Kun Bélának s az ő igaz társainak, akikről tudjuk, hogy minden erejükkel a proletariátus uralmának megszilárdítására törekcszenek.

A Budapesti Forradalmi Munkás- és Katonatanácsok nevében ezután határozati javaslatot terjesztettek elő, amelyben bizalmatlanságot fejeznek ki Pogány népbiztossal szemben. A Budapesti Katona- és Munkástanácsok követelik, hogy Pogány népbiztost azonnal mozdítsák el...¹

Szántó elvtárs a hadsereg szervezéséről

A tüntetés elültével Szántó Béla elvtárs, hadügyi népbiztos helyettes szólott az elvtársakhoz.

A Forradalmi Kormányzótanács éjjeli ülésén — mondotta — megoldotta a Hadügyi Népbiztosság személyi kérdéseit. Akik ma már ezen a helyen ülnek, mind olyan elvtársak, akik tizenöt-húsz évi szervező munkára tekintenek vissza a magyar munkásmozgalomban, s garanciát nyújtanak arra, hogy a hadsereg szervezése körül szükséges munkát is a forradalmi időkhöz mért lendülettel és energiával el fogják végezni. Gondoskodni fognak arról, hogy ne csak embere legyen a Vörös Hadseregnek, hanem fegyvere és élelmiszere is, hogy nagy feladatának, a belső rend fenntartásának és az antant imperializmusa legyőzésének eleget tudjon tenni. Önökre vár a nagy feladat, hogy az imperialista hadseregek által megszállott részeit az országnak felszabadítsák, és lehetővé tegyék, hogy az orosz Vörös Hadsereggel egyesülhessünk. A Vörös Hadsereg tagjainak forradalmi fegyelemre van szüksége, mert e nélkül a forradalmat megvédeni nem lehet. Hisszük és tudjuk, mert ma már bizonyosságot tettek arról, hogy ezt a fegyelmet önök soraikban fönn tudják tartani, és meg vagyunk győződve arról, hogy önök lelkesedéssel teljesítik a parancsot akár arról szól majd, hogy a harctérre vagy az ellenforradalom ellen induljanak.

Az összegyűlték ezután Kun Béla elvtársat akarták mindenáron hallani. Lelkesen szólították őt az erkélyre, de az egyik népbiztos elvtárs közölte, hogy Kun Béla egy kültelki gyár munkásai közé ment, s ezért nem tud idejönni.

¹ A cikk a továbbiakban Vágó népbiztos beszédét közli.

Szamuely elvtárs beszéde

Lelkes éljenzés támadt, amikor Szamuely Tibor elvtárs hadügyi népbiztos helyettesnek alakját látták az erkélyen föltűnni. Szamuely néhány lelkes szót intézett a tömeghez.

Vörös katonaelvtársaim, munkástestvéreim! Magyarország Forradalmi Kormányzótanácsa mögött olyan hatalmas és erős, diadalmas és tettere kész katona-, és munkástömegek állanak, hogy a forradalom ügyét nemcsak Magyarországon, de a határokon túl is diadalra tudjuk vinni. A győzelem titka az a forradalmi fegyelem, amely el kell hogy töltsen a Vörös Hadsereg és a forradalmi munkásság minden egyes tagjának lelkét.

A ti proletáarakaratotok és forradalmi követelések minden teljesült. Magyarország sorsa nemcsak a katonáknak, hanem a munkásságnak forradalmi fegyelmetől is függ. A termelőmunkának egy pillanatig sem szabad állnia. A mi feladatunk, hogy benneteket, forradalmi katonák, minél előbb szervezett egységekben a proletariátus külső és belső ellenségei ellen küldhessünk. Ehhez azonban el kell látnunk benneteket municióval, élelemmel, ruházattal, s ennek előállításához munka kell.

Ne engedjétek tehát, munkástestvéreink, megakasztani a Vörös Hadsereg felszerelésének munkáját. Mutassátok meg, hogy a Vörös Hadsereg nemcsak küzdeni, de győzedelmeskedni is tud. Győzedelmeskedni tud ellenségei és diadalmaskodni tud önmaga felett is. Vonuljatok ugyanabban a rendben és fegyelemben kaszárnnyaitokba és munkahelyeitekre vissza, ahogyan idejöttetek, forradalmi lépések célját elérte. Éljen a nemzetközi forradalmi proletariátus!

A katonazenekarok rázendítettek a Marseillaise-re, s ennek hangjai mellett oszlott szét teljes rendben a hatalmas tüntető tömeg.

Vörös Újság, 1919 április 4. Pogány hadügyi népbiztos lemondott. A budapesti katonák és munkások tüntető felvonulása.

A Forradalmi Kormányzótanács Böhm Vilmost, Fiedler Rezsőt, Haubrich Józsefet, Kun Bélát és Szántó Bélát nevezte ki a Hadügyi Népbiztosság élére.

II

MIÉRT KELL A VÖRÖS HADSEREG¹?

Első pillanatra ellentmondásnak látszik, hogy a szocializmus, amely mindig küzdött a hadsereg ellen, mindig antimilitarista volt, most szervezeteinek minden erejével, agitációjának egész lendületével

¹ Dátum nélkül. Valószínűleg 1919 áprilisban adták ki.

hadsereget toboroz. De az ellentmondás csak látszólagos. Aki marxista szemmel nézi a dolgokat, annak tudnia kell, hogy minden intézmény aszerint működik, hogy melyik osztály tudja a maga szolgálatába állítani. Antimilitaristák voltunk, amíg a hadsereg a burzsoázia osztályhadserege volt, Vörös Hadsereget toborzunk abban a pillanatban, amikor a hadsereg a proletárság osztályhadseregévé lesz.

A „Kommunista Kiáltvány” állapította meg a híres tételt, hogy a proletárnak nincs hazája. De ez a tétel csak a kapitalista társadalomban igaz. Mihelyst a szocializmus, a kommunizmus rendszere válik uralkodóvá valamely országban, abban a pillanatban ez az ország már hazájává válik a proletárságnak.

Ma Oroszországban és Magyarországon van hazája a proletárnak. A szociális forradalommal elvesztette a proletárság a láncait, és bekövetkezett az, amit a „Kommunista Kiáltvány” ígért: nyert cserébe egy egész világot. Magyarország proletársága márciusi forradalmával kiverekedte magának ezt az új világot, és új kommunista társadalmi rendjét minden ellenféllel és ellenséggel szemben meg akarja védeni, fegyverrel a kezében is. Nem ellentmondás tehát, hanem a nagy történelmi változás felismerése, ha a marxista szocialista most antimilitarizmus helyett a Vörös Hadsereg megszervezését prédikálja.

Az októberi forradalom Magyarországon polgári forradalom volt. E revolúció előőrse, a munkásság, legelsősorban arra törekedett tehát, hogy szétzüllessze a régi világ nagy erőszakszervezetét: a bürokráciát és a hadsereget. A katonatömegek megalakították a katonatanácsot.

A katonatanács a maga forradalmi szerepét abban látta, hogy kicsavarja a hadsereg vezetését a régi bürokrácia fellegetvárának: a Hadügyminisztériumnak a kezéből, és hogy kiragadja a parancsnoklást az aktív tisztek markából. Egyik rohamot a másik után intézte a régi militarizmus drillje és vak fegyelme ellen. Megsemmisítette a kurtavas, a kikötés, az éhséggel szigorított magánfogság kínzását, választott esküdtszékek kezébe adta a fegyelmezés jogát. A céltalan kaszárnyai lödörgés és ácsorgás helyére szocialista előadásokat, tudományos tanfolyamokat állított, a trágár katonanóták helyére bevitte a munkásdalokat, a pokrócozás durvaságai helyére tette a sportot, a színházat, a mozit. Jóléti bizottságokat, könyvtárakat, olvasótermeket állított fel a kaszárnyákban. Mindent megpróbált, hogy a kaszárnyát kultúrpalotává és szociális otthonná tegye. Működésének kitűnő szimbóluma: szociális színházzá változtatta a 32-es kaszárnya hírhedt áristomát.

A márciusi szociális forradalom ismét új történelmi helyzetet teremtett. Most már a hadsereg teljesen a proletárság hatalmába került. Most már nemcsak, hogy semmi szükség sincsen az oszlatás munkájára, hanem egyenesen a proletárság ellen vétkezik, aki a leg-

kisebb csorbát üti a hadsereg szervezetén vagy fegyelmén. A fegyelmetlenség erény volt mindaddig, amíg a burzsoázia kezéből ki kellett csavarni a fegyvert, a fegyelmetlenség árulássá válik és ellenforradalmi cselekedetté abban a pillanatban, amikor a fegyver a proletárság kezében van. A megváltozott történelmi helyzet mindenestől megváltoztatta a hadsereg szerepét is: a Vörös Hadsereg osztályhadsereggé lesz. A régi rendben a magántulajdont védte, most a köztulajdont védi, a régi rendben a kizsákmányolás eszköze volt, most a szociális felszabadulásé. A Vörös Hadsereg legfontosabb történelmi feladata: a proletárdiktatúra megvédése, hatalomban tartása és hatalmi körének kiszélesítése.

A Vörös Hadsereg történelmi feladata, hogy fegyvere erejével legyőzzön minden ellenforradalmat, amely vissza próbálná állítani a burzsoázia és a nagybirtokosok társadalmi rendjét.

A Vörös Hadsereg történelmi feladata, hogy leszámoljon azokkal, akik nem akarnak beleilleszkedni a szociális világrendbe, és a maguk egyéni önzését, pártoskodását és egyéni hajlamaikat szegeznek szembe a kommunizmussal.

A Vörös Hadsereg történelmi feladata, hogy ne csupán a magyarországi tőkésekkel szemben szerezzen érvényt a proletárdiktatúrának, hanem mindazokkal az idegen imperialistákkal szemben is, akik fegyverrel törnek a Magyarországi Tanácsköztársaság ellen. Nem ismerhetünk különbséget magyar tőkések és nagybirtokosok meg cseh tőkések és román bojárok között. Nemzetközi gondolkodásunk egyenlő erővel akarja kipusztítani a kapitalizmus uralmát Magyarországon csakúgy, mint Csehországban vagy Romániában.

A Vörös Hadsereg történelmi feladata, hogy igazi tartalmat adjon a szocializálás nagy munkájának. Idegen rablók kezében vannak Magyarország legfontosabb bányái és legdúsabb élelmiszervidékei. A magyar munkásság történelmi küldetése követeli meg, hogy ne csupán a magyar tőkések és nagybirtokosok gyárait, bányáit és földjeit vegye köztulajdonba, hanem mindazokat a bányákat, gyárakat és földeket is, amelyek e pillanatban román bojárok, cseh tőkések és szerb tábornokok birtokában vannak.

A Vörös Hadsereg történelmi feladata, hogy ugyanakkor, amikor megvédi a magyarországi munkásság diktatúráját, amikor a proletárság kezébe juttatja a szocializmus megvalósításához szükséges nyersanyagot és élelmiszert, amikor megmenti az éhínségtől a dolgozó milliók asszonyait és gyerekeit, egyúttal segítsen felszabadítani minden más ország elnyomott és kizsákmányolt proletárjait is.

A Vörös Hadsereg történelmi feladata, hogy az oroszországi tanácsköztársaság működésének jelszavával és nem is nemzeti jelszóval indul a harcba, hanem a proletárság integritásának megvé-

dését írja zászlójára, és a nemzetköziség vörös lobogója vezeti a küzdelemben.

A Vörös Hadsereg történelmi feladata, hogy az oroszországi tanácsköztársaság Vörös Hadseregével egyesülve, teljessé tegye a szocializmus diadalát, fegyverrel a kezében verekedje ki a kommunizmus győzelmét az egész világ munkásai számára, és mindörökre megdöntse a kapitalizmust.

A legnagyszerűbb történelmi helyzetben a legnagyszerűbb történelmi feladatok megvalósítása vár a Vörös Hadseregére. Nem szocialista és nem kommunista az a munkás, aki ma nem siet lelkesen és elszántan a Vörös Hadsereg toborzó irodáiba.

HIL M. Tan, Közt. iratai, 105. csomó. — Miért kell a Vörös Hadsereg? — Röplap.

12

1919 április 5

BÉCSI KOMMUNISTA KATONÁK BELÉPNEK A VÖRÖS HADSEREG NEMZETKÖZI EZREDÉBE

— VÖRÖS UJSÁG —

Megjöttek tegnap a bécsi katona-kommunista elvtársaink. Kint a vasúti peronon az első nemzetközi vörösezred díszőrsége várta fegyveresen őket, három bizalmiférfival, akiket a Hadügyi Népbiztosság, az első nemzetközi vörösezred és a budapesti vöröskatonák küldtek a bécsi testvérek elé.

A fiúk, akik a nagy strapa ellenére f issek és jókedvűek voltak, mindnyájan Bécs városzülöttei. Sokan közülük az orosz Vörös Hadseregben szolgálták a proletárfőlszabadítás ügyét. Mind fiatalok, és tele vannak elszánt tettekkészséggel.

Az egyik, Vogelfünger elvtárs, a köréje gyűlt magyar elvtársaknak elmondja, hogy mi indította őket a magyar proletártestvérek küzdelméhez való csatlakozásra. Lendülettel beszél, okosan, az érveket úgy csoportosítva, hogy nem volt senkinek ellenvetése. Szinte áhitattal hallgatták.

Egy elvtárs megkérdezi:

— Nagy strapa volt ugye a gyaloglás Bruck-Királyhidáig Bécsből?

A bécsi elvtárs fölnevet:

— Hát az is valami? Negyven kilométer volt az egész. Hajnali öt órakor indultunk Bécsből, este nyolckor már Királyhidán pihenőt

tarthattunk. A vöröskatona több fáradságot bír el az imperialista katonánál; az csak természetes.

Sorakozót fújnak.

A bécsiek sorakoznak, a vörös díszszázad fegyveresen megnyitja a sort, a zászlóalj kivonul az indulóházból a Keleti-pályaudvar előtti nagy térségre, a barakk elé, ahol Steinbrück Ottó elvtárs, a Hadügyi Népbiztosság nevében, német nyelven köszöntötte a bécsi fegyveres munkástehtestvéreket. Ezek nevében Leo Rothziegel elvtárs, a zászlóalj parancsnoka szólt. Akkor azonban már nagy tömegek siettek mindenfelől a barakk elé, akiket a tüzes proletárbeszéd valósággal fölvilványozott.

— Mit dem letzten Tropfen unseres Herzblutes werden wir für die Sache des internationalen Proletariats kämpfen!

— Szívünk utolsó csepp vérét is az Internacionálé ügyének áldozzuk!

Ezzel fejezte be a beszédét, és a hurrá és az éljenzés valóságos orkánja visszhangzott rá.

A beszédnek olyan hatása volt, hogy a hallgatóság közül több németül beszélő elvtársunk ott a helyszínen jelentkezett a bizalmi-férfiaknál a Vörös Hadseregbe való felvételre.

Ebéd után, amely egyszerű volt (levest, húst főzelékkel és egy fél kenyert kaptak), a bécsi proletártestvérek fölvonultak a Hungária úti laktanyába.

Ma már föl is fegyverezték őket, és már gyakorlatoznak is.

Vörös Ujság, 1919 április 5. A bécsi kommunista katonák Budapestén.

13

1919 április 6

BOSNYÁKOK JELENTKEZNEK A VÖRÖS HADSEREGBE

— DOMBÓVÁRI PROLETÁR —

— Bosnyák vörösgárdisták. Igen, ilyenek is vannak, és pedig tekintélyes számmal. Százával, ezrével szöktek meg hazulról édes, de sovány szülőföldjükről, főleg a muzulmánok. Odalenn, úgy mondják, elviselhetetlen az élet: rongyosan, éhesen tengenek-lengenek, kiszolgáltatva teljesen a hódító testvérek önkényének. — Átúszták hát a Szávát, a Drávát, és felcsaptak magyar vörösgárdistáknak. A magyar fiúk szívesen fogadták őket, hisz régi ismerősök: valamikor a Dober-

ČERVENÍ VOJÁCI

[illegible]

1. **Identify the main purpose of the document.**
 2. **Summarize the key points.**
 3. **Identify the main arguments.**
 4. **Identify the main evidence.**
 5. **Identify the main conclusions.**
 6. **Identify the main recommendations.**
 7. **Identify the main limitations.**
 8. **Identify the main strengths.**
 9. **Identify the main weaknesses.**
 10. **Identify the main opportunities.**
 11. **Identify the main threats.**
 12. **Identify the main risks.**
 13. **Identify the main benefits.**
 14. **Identify the main costs.**
 15. **Identify the main impacts.**
 16. **Identify the main stakeholders.**
 17. **Identify the main interests.**
 18. **Identify the main values.**
 19. **Identify the main beliefs.**
 20. **Identify the main attitudes.**
 21. **Identify the main behaviors.**
 22. **Identify the main emotions.**
 23. **Identify the main thoughts.**
 24. **Identify the main feelings.**
 25. **Identify the main perceptions.**
 26. **Identify the main judgments.**
 27. **Identify the main evaluations.**
 28. **Identify the main assessments.**
 29. **Identify the main analyses.**
 30. **Identify the main interpretations.**
 31. **Identify the main explanations.**
 32. **Identify the main justifications.**
 33. **Identify the main defenses.**
 34. **Identify the main excuses.**
 35. **Identify the main reasons.**
 36. **Identify the main causes.**
 37. **Identify the main effects.**
 38. **Identify the main consequences.**
 39. **Identify the main results.**
 40. **Identify the main outcomes.**
 41. **Identify the main impacts.**
 42. **Identify the main influences.**
 43. **Identify the main contributions.**
 44. **Identify the main achievements.**
 45. **Identify the main successes.**
 46. **Identify the main failures.**
 47. **Identify the main challenges.**
 48. **Identify the main obstacles.**
 49. **Identify the main barriers.**
 50. **Identify the main hindrances.**
 51. **Identify the main impediments.**
 52. **Identify the main deterrents.**
 53. **Identify the main disincentives.**
 54. **Identify the main disinclinations.**
 55. **Identify the main disinclinations.**
 56. **Identify the main disinclinations.**
 57. **Identify the main disinclinations.**
 58. **Identify the main disinclinations.**
 59. **Identify the main disinclinations.**
 60. **Identify the main disinclinations.**
 61. **Identify the main disinclinations.**
 62. **Identify the main disinclinations.**
 63. **Identify the main disinclinations.**
 64. **Identify the main disinclinations.**
 65. **Identify the main disinclinations.**
 66. **Identify the main disinclinations.**
 67. **Identify the main disinclinations.**
 68. **Identify the main disinclinations.**
 69. **Identify the main disinclinations.**
 70. **Identify the main disinclinations.**
 71. **Identify the main disinclinations.**
 72. **Identify the main disinclinations.**
 73. **Identify the main disinclinations.**
 74. **Identify the main disinclinations.**
 75. **Identify the main disinclinations.**
 76. **Identify the main disinclinations.**
 77. **Identify the main disinclinations.**
 78. **Identify the main disinclinations.**
 79. **Identify the main disinclinations.**
 80. **Identify the main disinclinations.**
 81. **Identify the main disinclinations.**
 82. **Identify the main disinclinations.**
 83. **Identify the main disinclinations.**
 84. **Identify the main disinclinations.**
 85. **Identify the main disinclinations.**
 86. **Identify the main disinclinations.**
 87. **Identify the main disinclinations.**
 88. **Identify the main disinclinations.**
 89. **Identify the main disinclinations.**
 90. **Identify the main disinclinations.**
 91. **Identify the main disinclinations.**
 92. **Identify the main disinclinations.**
 93. **Identify the main disinclinations.**
 94. **Identify the main disinclinations.**
 95. **Identify the main disinclinations.**
 96. **Identify the main disinclinations.**
 97. **Identify the main disinclinations.**
 98. **Identify the main disinclinations.**
 99. **Identify the main disinclinations.**
 100. **Identify the main disinclinations.**

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

"Festa di disimpegno" spuntata alle angherie. Disimpegno respinto: i nostri
 non fondamento di tutto pu' essere un rinvio. Incontro di disimpegno: non
 una dibattito a tutto esaurimento, ma un incontro di disimpegno. Ormai
 un bilancio di tutto ad un momento. Solo un incontro di disimpegno si trova
 la legge di disimpegno di tutto.
 Amma: tutto ad un momento di tutto.
 tutti un incontro di tutto.
 tutto un incontro di tutto.
 tutto un incontro di tutto.

Clasa de 120 de elevi pe care lăsa să se descurde singuri, în timp ce el se ocupa de problemele administrative ale școlii. Într-o zi, un elev a fost rănit în timpul unei activități sportive. Profesorul a intervenit imediat și l-a dus la spital. După ce s-a stabilit că nu este grav rănit, profesorul a revenit la școală și a continuat să lucreze.

Dezvoltare și se imposibilitate

Rote Gardisten!

[illegible]

1. Die **Wahlberechtigung** ist die Befähigung eines Wahlberechtigten, an der Wahl teilzunehmen. Sie ist eine Voraussetzung für die Wahlberechtigung.

2. Die **Wahlberechtigung** ist eine **persönliche** Eigenschaft. Sie ist nicht übertragbar.

3. Die **Wahlberechtigung** ist eine **zeitliche** Eigenschaft. Sie ist nur für die Dauer der Wahl gültig.

4. Die **Wahlberechtigung** ist eine **örtliche** Eigenschaft. Sie ist nur für den Wahlbezirk gültig.

5. Die **Wahlberechtigung** ist eine **aktive** Eigenschaft. Sie ist nur für die Wahl gültig.

6. Die **Wahlberechtigung** ist eine **passive** Eigenschaft. Sie ist nur für die Wahl gültig.

7. Die **Wahlberechtigung** ist eine **aktive** Eigenschaft. Sie ist nur für die Wahl gültig.

8. Die **Wahlberechtigung** ist eine **passive** Eigenschaft. Sie ist nur für die Wahl gültig.

9. Die **Wahlberechtigung** ist eine **aktive** Eigenschaft. Sie ist nur für die Wahl gültig.

10. Die **Wahlberechtigung** ist eine **passive** Eigenschaft. Sie ist nur für die Wahl gültig.

1. **Einleitung**
 2. **Grundlagen**
 3. **Methoden**
 4. **Ergebnisse**
 5. **Diskussion**
 6. **Fazit**
 7. **Literaturverzeichnis**
 8. **Anhang**
 9. **Index**
 10. **Abbildung**
 11. **Tabelle**
 12. **Formel**
 13. **Diagramm**
 14. **Skizze**
 15. **Zeichnung**
 16. **Bild**
 17. **Abbildung**
 18. **Tabelle**
 19. **Formel**
 20. **Diagramm**
 21. **Skizze**
 22. **Zeichnung**
 23. **Bild**
 24. **Abbildung**
 25. **Tabelle**
 26. **Formel**
 27. **Diagramm**
 28. **Skizze**
 29. **Zeichnung**
 30. **Bild**
 31. **Abbildung**
 32. **Tabelle**
 33. **Formel**
 34. **Diagramm**
 35. **Skizze**
 36. **Zeichnung**
 37. **Bild**
 38. **Abbildung**
 39. **Tabelle**
 40. **Formel**
 41. **Diagramm**
 42. **Skizze**
 43. **Zeichnung**
 44. **Bild**
 45. **Abbildung**
 46. **Tabelle**
 47. **Formel**
 48. **Diagramm**
 49. **Skizze**
 50. **Zeichnung**
 51. **Bild**
 52. **Abbildung**
 53. **Tabelle**
 54. **Formel**
 55. **Diagramm**
 56. **Skizze**
 57. **Zeichnung**
 58. **Bild**
 59. **Abbildung**
 60. **Tabelle**
 61. **Formel**
 62. **Diagramm**
 63. **Skizze**
 64. **Zeichnung**
 65. **Bild**
 66. **Abbildung**
 67. **Tabelle**
 68. **Formel**
 69. **Diagramm**
 70. **Skizze**
 71. **Zeichnung**
 72. **Bild**
 73. **Abbildung**
 74. **Tabelle**
 75. **Formel**
 76. **Diagramm**
 77. **Skizze**
 78. **Zeichnung**
 79. **Bild**
 80. **Abbildung**
 81. **Tabelle**
 82. **Formel**
 83. **Diagramm**
 84. **Skizze**
 85. **Zeichnung**
 86. **Bild**
 87. **Abbildung**
 88. **Tabelle**
 89. **Formel**
 90. **Diagramm**
 91. **Skizze**
 92. **Zeichnung**
 93. **Bild**
 94. **Abbildung**
 95. **Tabelle**
 96. **Formel**
 97. **Diagramm**
 98. **Skizze**
 99. **Zeichnung**
 100. **Bild**
 101. **Abbildung**
 102. **Tabelle**
 103. **Formel**
 104. **Diagramm**
 105. **Skizze**
 106. **Zeichnung**
 107. **Bild**
 108. **Abbildung**
 109. **Tabelle**
 110. **Formel**
 111. **Diagramm**
 112. **Skizze**
 113. **Zeichnung**
 114. **Bild**
 115. **Abbildung**
 116. **Tabelle**
 117. **Formel**
 118. **Diagramm**
 119. **Skizze**
 120. **Zeichnung**
 121. **Bild**
 122. **Abbildung**
 123. **Tabelle**
 124. **Formel**
 125. **Diagramm**
 126. **Skizze**
 127. **Zeichnung**
 128. **Bild**
 129. **Abbildung**
 130. **Tabelle**
 131. **Formel**
 132. **Diagramm**
 133. **Skizze**
 134. **Zeichnung**
 135. **Bild**
 136. **Abbildung**
 137. **Tabelle**
 138. **Formel**
 139. **Diagramm**
 140. **Skizze**
 141. **Zeichnung**
 142. **Bild**
 143. **Abbildung**
 144. **Tabelle**
 145. **Formel**
 146. **Diagramm**
 147. **Skizze**
 148. **Zeichnung**
 149. **Bild**
 150. **Abbildung**
 151. **Tabelle**
 152. **Formel**
 153. **Diagramm**
 154. **Skizze**
 155. **Zeichnung**
 156. **Bild**
 157. **Abbildung**
 158. **Tabelle**
 159. **Formel**
 160. **Diagramm**
 161. **Skizze**
 162. **Zeichnung**
 163. **Bild**
 164. **Abbildung**
 165. **Tabelle**
 166. **Formel**
 167. **Diagramm**
 168. **Skizze**
 169. **Zeichnung**
 170. **Bild**
 171. **Abbildung**
 172. **Tabelle**
 173. **Formel**
 174. **Diagramm**
 175. **Skizze**
 176. **Zeichnung**
 177. **Bild**
 178. **Abbildung**
 179. **Tabelle**
 180. **Formel**
 181. **Diagramm**
 182. **Skizze**
 183. **Zeichnung**
 184. **Bild**
 185. **Abbildung**
 186. **Tabelle**
 187. **Formel**
 188. **Diagramm**
 189. **Skizze**
 190. **Zeichnung**
 191. **Bild**
 192. **Abbildung**
 193. **Tabelle**
 194. **Formel**
 195. **Diagramm**
 196. **Skizze**
 197. **Zeichnung**
 198. **Bild**
 199. **Abbildung**
 200. **Tabelle**
 201. **Formel**
 202. **Diagramm**
 203. **Skizze**
 204. **Zeichnung**
 205. **Bild**
 206. **Abbildung**
 207. **Tabelle**
 208. **Formel**
 209. **Diagramm**
 210. **Skizze**
 211. **Zeichnung**
 212. **Bild**
 213. **Abbildung**
 214. **Tabelle**
 215. **Formel**
 216. **Diagramm**
 217. **Skizze**
 218. **Zeichnung**
 219. **Bild**
 220. **Abbildung**
 221. **Tabelle**
 222. **Formel**
 223. **Diagramm**
 224. **Skizze**
 225. **Zeichnung**
 226. **Bild**
 227. **Abbildung**
 228. **Tabelle**
 229. **Formel**
 230. **Diagramm**
 231. **Skizze**
 232. **Zeichnung**
 233. **Bild**
 234. **Abbildung**
 235. **Tabelle**
 236. **Formel**
 237. **Diagramm**
 238. **Skizze**
 239. **Zeichnung**
 240. **Bild**
 241. **Abbildung**
 242. **Tabelle**
 243. **Formel**
 244. **Diagramm**
 245. **Skizze**
 246. **Zeichnung**
 247. **Bild**
 2

The **Chicago Herald**, the largest newspaper in the city, has been published since 1877. It is a daily paper, except on Sundays and holidays, when it is published as a Sunday paper. The paper is published by the Chicago Herald Publishing Co., 111 N. Dearborn St., Chicago, Ill. The paper is published by the Chicago Herald Publishing Co., 111 N. Dearborn St., Chicago, Ill. The paper is published by the Chicago Herald Publishing Co., 111 N. Dearborn St., Chicago, Ill.

1. Die ...
 2. Die ...
 3. Die ...
 4. Die ...
 5. Die ...
 6. Die ...
 7. Die ...
 8. Die ...
 9. Die ...
 10. Die ...
 11. Die ...
 12. Die ...
 13. Die ...
 14. Die ...
 15. Die ...
 16. Die ...
 17. Die ...
 18. Die ...
 19. Die ...
 20. Die ...
 21. Die ...
 22. Die ...
 23. Die ...
 24. Die ...
 25. Die ...
 26. Die ...
 27. Die ...
 28. Die ...
 29. Die ...
 30. Die ...
 31. Die ...
 32. Die ...
 33. Die ...
 34. Die ...
 35. Die ...
 36. Die ...
 37. Die ...
 38. Die ...
 39. Die ...
 40. Die ...
 41. Die ...
 42. Die ...
 43. Die ...
 44. Die ...
 45. Die ...
 46. Die ...
 47. Die ...
 48. Die ...
 49. Die ...
 50. Die ...
 51. Die ...
 52. Die ...
 53. Die ...
 54. Die ...
 55. Die ...
 56. Die ...
 57. Die ...
 58. Die ...
 59. Die ...
 60. Die ...
 61. Die ...
 62. Die ...
 63. Die ...
 64. Die ...
 65. Die ...
 66. Die ...
 67. Die ...
 68. Die ...
 69. Die ...
 70. Die ...
 71. Die ...
 72. Die ...
 73. Die ...
 74. Die ...
 75. Die ...
 76. Die ...
 77. Die ...
 78. Die ...
 79. Die ...
 80. Die ...
 81. Die ...
 82. Die ...
 83. Die ...
 84. Die ...
 85. Die ...
 86. Die ...
 87. Die ...
 88. Die ...
 89. Die ...
 90. Die ...
 91. Die ...
 92. Die ...
 93. Die ...
 94. Die ...
 95. Die ...
 96. Die ...
 97. Die ...
 98. Die ...
 99. Die ...
 100. Die ...

Der verantwortliche Ansprechpartner befindet sich nach Prüfung
 Ihrer Mitteilung
 in Berlin
 Rüdiger Fiedler

dón és a hajszás lengyel mezőkön együtt kínlódtak és véreztek céltalan célokért. Most a közös szenvedés még közelebb hozta őket.

Dombóvári Proletár, 1919 április 6. Bosnyák vörösgárdisták.

Az országban tartózkodó törökökből is többen beálltak a Vörös Hadseregbe. Erről a Hadügyi Népbiztosságnak a Hadseregarancsnoksághoz küldött 1919 június 1-i átiratában olvashatjuk: „A nemzetközi pótzlj.-nál délszláv zlj. számára török elvtársakból egy szakasz állítatik fel. Menetkészültségük határideje f. évi VI. 2.”

Az átirat tartalmazza még a Hadseregarancsnokság 601/53. hdm. sz. intézkedését: „A Balkán nk. zlj. számára Bpsten felállított török szakasz a II. hadtest kötelékébe Oroszlóra irányítandó.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. 12. sz.)

14

1919 április 4

ROMÁN PROLETÁROK CSATLAKOZNAK A VÖRÖS HADSEREGHEZ

— DEBRECENI UJSÁG —

Bihar megye 31 községében megalakultak a munkás- és katonatanácsok. A román proletárok kimondták csatlakozásukat a Tanácsköztársasághoz, és beléptek a Vörös Hadseregbe.

Debrecen, 1919 április 4. Románok a Vörös Hadseregben.

15

1919 április 13

A JÁSZBERÉNYI GIMNÁZIUM TANULÓI JELENTKEZNEK A VÖRÖS HADSEREGBE

— JÁSZBERÉNYI UJSÁG —

A lelkesedés, a szebb jövő reménye már erősen érezteti hatását a középiskolákban is. A fizikailag érett diákság örömmel siet a vörös zászló alá, hogy ő is közreműködhesen a szegények világának kiépítésében. Félreteszik egy időre a könyveket, hogy fegyvert fogjanak mindazok ellen, akik akár kívülről, akár belülről akarják veszélyeztetni a forradalom sokat ígérő vívmányait. Mintha a 48-as időszelét hozta volna magával a tavasz, azzal a különbséggel, hogy azok,

kiket akkor a népszabadság eltiprásában eszközül használtak fel, testestül lelkestül velünk vannak, és nem állnak meg addig, míg egy ember is lesz, ki ellene van a „mindenki boldogságának”. A helybeli főgimnáziumból: Kóródi József VI., Bartha Gyula, Bugyi Kálmán, Roszner József, Szabó Sándor VII., Freund Miksa, Baráth Béla, Tucho Tibor, Rákos László, Komáromi József VIII. oszt. tanulók léptek be a Vörös Hadseregbe.

Jászberényi Ujság, 1919 április 13. Gimnazistáink a Vörös Hadseregben.

Hasonló híreket közöl a hódmezővásárhelyi „Friss Hírek” 1919 március 27-i és a „Szolnoki Munkás” 1919 április 10-i száma is.

16

1919 április 14

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG A RUSZIN NÉPBIZTOSSÁGGAL EGYET- ÉRTÉSBEN INTÉZKEDIK A RUSZIN VÖRÖSGÁRDA HADOSZTÁLY MEGSZERVEZÉSÉRŐL

A folyó évi április hó 10-én kelt 7950/el. 6. sz. rendeletemet hatályon kívül helyezem. Ez a rendelet (mellékletek nélkül) azonnal megsemmisítendő. Helyette a következőket rendelem el:

1. Ruzska-Krajna területéből — azaz Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung vármegyék, főleg ruszinlakta részeiből, vagyis Máramaros vármegyében a Tisza völgyi, szigeti, taracvizi, técsői, huszti, dolhai és ökörmezői járások községeiből, valamint a felsővisői járásból Havasmező, Oroszkő, Visóoroszi, Petrovakraszna és Petrovabisztra községekből, Máramarossziget városból, Ugocsa vármegyéből, a nagyszöllősi és királyházi járás községeiből, Bereg vármegyében az alsóvereckei, szolyvai, latorcai, munkácsi és felvidéki járások községeiből és Munkács városából, továbbá a tiszaháti járásból, Alsóremete, Felsőremete, Kovászó, Makkosjánosi, Mezőhomok és Tizacsoma községekből, Ung vármegyében a nagybereznai, perecsenyi, ungvári, szerednyei és szobranci járás községeiből, valamint Ungvár városából, továbbá az ellenséges megszálló csapatok kivonulása után Zemplén, Sáros, Szepes, Abaúj és Gömör vármegyéknek a Ruszin Népbiztosság által megjelölendő ruszinlakta községeiből a Vörös Hadsereghez tartozó „ruszin vörösgárda hadosztály” alakítandó meg. Az ezen területen jelenleg levő vörös hadseregbeli alakulások a ruszin vörösgárda hadosztályba olvadnak be. Benti területeken másnak, mint a ruszin vörösgárda hadosztálynak toborozni tilos.

2. A hadosztály toborzását, megszervezését, politikai megbízottainak kirendelését a hadügyi népbiztosok és a Ruszka-Krajna-i népbiztos egyetértőleg eszközlik.

3. A ruszin vörösgárda hadosztály vezényleti és szolgálati nyelve: ruszin. Azonban az 1. pontban megjelölt területekről toborzott nem ruszin anyanyelvű katonák a ruszin vörösgárda kötelékében anyanyelvük szerint magyar, tót, román és német osztály, illetve alosztályokban lesznek csoportosítva, mely alakulatoknál a vezényleti és szolgálati nyelv az alakulatok katonáinak anyanyelve lesz.

Azon katonák, kik az 1. pontban körülírt területről toboroztattak és akik jelenleg az 5. vöröshadosztály állományába tartoznak, az 1. ruszin dandár csoport felállítása után a felváltással egyidejűleg az utóbbiba olvadnak be.

A magyar volt közös 85. pótkeretnél toborzott és folyó évi március havában az 1. székely csoportnak átadott zászlóalj Ruszka-Krajna területére illetékes katonái, tényleges állományú volt altisztjei és volt tisztjeivel együtt a ruszin vörösgárda hadosztálynak adandók át, s ez fogja azután képezni a ruszin vörösgárda 2. dandár csoportjának keretét. Az átadás időpontját a ruszin népbiztos a magyar Hadügyi Népbiztossággal egyetértőleg fogja elrendelni.

4. A hadosztályparancsnokság állomáshelye: Munkács. Az egyes alárendelt alakulatok elhelyezésére a ruszin vörösgárda hadosztály parancsnokság előterjesztése alapján a Ruszka-Krajna-i népbiztosság a Hadügyi Népbiztossággal egyetértően intézkedik.

Ennek megfelelően a 65. dandár csoport-parancsnokság Nyíregyházára helyeztetik át, és toborzási területül részére Szabolcs, Zemplén vármegyék, valamint Ung és Bereg vármegyéknek az első pontban fel nem sorolt területei utaltatnak ki.

A többi parancsnokságok az újonnan megalakuló Ruszka-Krajna-i parancsnokságok által történő leváltásukig helyükön maradnak.

5. A ruszin vöröshadosztály hadrendjét és állományát az 1—12. mellékletek és azok al mellékletei tüntetik fel, amelyek a folyó évi április hó 10-én kelt hasonló számú rendeletből idecsatolandók.

6. A ruszin vöröshadosztály toborzása a mellékelt 7353/eln. 6. sz. rendelet alapján lesz végrehajtandó.

7. A póttettek, kiegészítő parancsnokságok és pótkeretek besorozására nézve a 8148/eln. 6. 1919. sz. rendelet határozványai mértékadók. A ruszin hadosztály póttetteit a rendelet értelmében a nyíregyházi és debreceni kerületi parancsnokságok állítják fel.

8. A ruszin hadosztályba való toborzás megkezdésének időpontját a ruszin gárda hadosztály parancsnoka fogja megállapítani. Addig a toborzás a ruszin területen is a régi határozványok szerint és a régi keretekben folytatandó. A toborzás eredményéről a máso-

latban mellékelte 100 000/6. 1919. sz. rendelet határozványai szerint a jelentések a Hadügyi Népbiztosság toborzó osztályának és a Ruszin Népbiztosságnak megküldendőek.

Szántó
hadügyi népbiztos

HIL M. Tan. Kozt. iratai. 6. csomó. (Hünb. 7950/eln. — 6.—1919. sz.) — Eredeti tisztázat.

17

1919 április 16

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG JELENTÉSE A CSAPATOK LÉTSZÁMÁRÓL

L é t s z á m k i m u t a t á s ¹

1. ho.-parság (repülő- és távíró századdal)	108 fő, ebből ki nem képzett		— fő
69. ddr.-csop.	1087	„ „ „ „ „ „	576 „
17. „ „ „	1068	„ „ „ „ „ „	155 „
44. „ „ „	2842	„ „ „ „ „ „	246 „
Hadosztálylétszám:	5105 fő, ebből ki nem képzett		977 fő
2. ho.-parság (repülő- és távíró századdal)	31 fő, ebből ki nem képzett		— fő
1. ddr.-csop.	3938	„ „ „ „ „ „	34 „
30. „ „ „	1015	„ „ „ „ „ „	— „
38. „ „ „	1567	„ „ „ „ „ „	— „
I/V. vadász-zlj.	750	„ „ „ „ „ „	— „
Hadosztálylétszám:	7301 fő, ebből ki nem képzett		34 fő
A tegnapi jelentése téves volt.			
3. ho.-parság (repülő- és távíró századdal)	127		
29. ddr.-csop.	2176 fő, ebből ki nem képzett		345 fő
32. „ „ „	3333	„ „ „ „ „ „	708 „
68. „ „ „	2176	„ „ „ „ „ „	65 „
Hadosztálylétszám:	7812 fő, ebből ki nem képzett		1118 fő
4. ho.-parság (repülő- és távíró századdal)	239 fő		
20. ddr.-csop.	2183	„	
18. „ „ „	1622	„	
19. „ „ „	3029	„	
11. vadász-zlj.	309	„	
Hadosztálylétszám:	7382 fő		

¹ A jelentés első része néhány részletadatot közöl a csapatszervezés helyzetéről.

5. ho.-parság (repülő- és távíró századdal)	29 fő								
10. ddr.-csop.	1594	„							
60. „ „	1849	„							
65. „ „	1158	„							
Hadosztálylétszám:	4630	fő							
6. ho.-parság (repülő- és távíró századdal)	263	fő							
39. ddr.-csop.	—	„	még nem jelentett						
46. „ „	2177	„	ebből ki nem képzett		150	fő			
101. „ „	1801	„	„ „ „ „		—	„			
2. gy.e. „	1408	„	„ „ „ „		150	„			
33. gy.e. „	1408	„	„ „ „ „		—	„			
28. vadász-zlj.	151	„	„ „ „ „		—	„			
Hadosztálylétszám:	7208	fő	ebből ki nem képzett		300	fő			
Székely klt. parság (parság- nak közvetlenül alárendelt alakulatokkal)	796	fő							
1. csop.	3693	„							
21. „	194	„							
24. „	1662	„							
12. gy.e.	1831	„							
32. sz. [székely] v. ezr	1264	„	ebből ki nem képzett		123	fő			
23. vadász.-zlj.	138	„							
Különítménylétszám:	9578	fő	ebből ki nem képzett		123	fő			
			Tegnap jelentése téves volt.						
Tengerészddr.	3356	fő							
Vagyis összesen: 1. ho.	5105	„	ebből ki nem képzett		977	fő			
2. ho.	7301	„	„ „ „ „		34	„			
3. ho.	7812	„	„ „ „ „		1118	„			
4. ho.	7382	„	„ „ „ „		—	„			
5. ho.	4630	„	„ „ „ „		—	„			
6. ho.	7208	„	„ „ „ „		300	„			
Székely kltm.	9578	„	„ „ „ „		123	„			
Tengerészddr.	3356	„	„ „ „ „		—	„			
	52372	fő	ebből ki nem képzett		2552	fő ¹			

HIL M. Tan. Közt. iratai. 6. csomó. (Hűnb. 6. osztály. Menetkés alakulásokról jelentés.) — Eredeti tisztázat.

¹ A kötet összeállításakor mellőztük az ellenségre vonatkozó létszámadatokat, mert a Vörös Hadsereg Parancsnokság hírszerző osztályának adatai sok esetben megbízhatatlanok. Václav Král „A csehszlovák burzsoázia intervenció háborúja a Magyar Tanácsköztársaság ellen 1919-ben” (Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó 1956) című könyve a következő adatokat szolgáltatja:

„Z. Jezek kisebb létszámot igyekszik kimutatni a szlovákiai csehszlovák had-

1919 április 16

AZ ÚJ HADÜGYI VEZETÉS FELHÍVÁSA A VÖRÖSKATONÁKHOZ A SZILÁRD FEGYELEM SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL

Vöröskatonák!

Fegyelem nélkül a forradalom nem egyéb anarchiánál. A forradalmi fegyelem az a betontalapzat, amelyre a forradalom alkotásai felépülnek. Minden forradalomnak, amely nemcsak győzni, hanem élni és véglegesen berendezkedni is akar, legelső gondja az egységes, szilárd, harcra kész, vasfegyelmű hadsereg.

seregéről. 85 zászlóaljat és 24 tüzéruteget emleget. (Boj o Slovensko [Szlovákiáért vívott harcok] 9. old.) R. Kalhous azt állítja, hogy akkoriban 102 csehszlovák zászlóalj volt Szlovákiában, Leghitelesebbnek Mittelhauser bizalmas munkájának adatait tartjuk, melyet más szerzők számára hozzáférhetetlen levéltári anyag alapján dolgozott ki." (A szerző 34. lábjegyzete.)

Mittelhauser április 25-i adatai a következők:

„Az olaszországi légionáriusokból alakított 6. és 7. hadosztály, amelyek Piccione tábornok hadtestét alkotják. (Ezek az Olaszországban volt osztrák—magyar hadifoglyokból alakított hadosztályok egyenként három ezredből és hat tüzérutegből álltak. Föl voltak szerelve a szükséges közlekedési eszközökkel, hogy mozgékonyabbak legyenek. A magasabb parancsnoki helyeket és a különleges szolgálatot olasz tisztekkel töltötték be; Piccione tábornok a csehszlovák hadsereg főparancsnoka Szlovákiában.)

A 3. hadosztály (újonnan alakult, hazai egységekből — négy gyalogezredből és hat tüzérutegből áll, parancsnoka Hennocque francia tábornok; Piccione tábornok alárendeltje).

A 4. hadosztály (éppen most alakult meg Rada tábornok vezényletével Poprádon). Négy önálló vegyesdandár (egyenként két gyalogezred, egy lovasszáad, egy vagy két tüzéruteg, két-három utász-száad; a parancsnokok régi osztrák tisztek). 54 menetzászlóalj, melyek még nincsenek beosztva a fenti egységekbe.

Lovasság: 24 gyalogosított száad és 3 lovasszáad.

Műszaki csapatok: három utász-zászlóalj, egy távirász-zászlóalj, egy vasúti ezred.

A csehszlovák hadsereg teljes létszáma tehát mintegy 180 000 embert tett ki... Szlovákiában nyomban a megszállás kezdete után számoltak a hadműveletekkel, s ezért valamennyi nagyobb egységet itt helyezték el, elsősorban Piccione tábornok hadtestét, Hennocque tábornok hadosztályát, Rada tábornok hadosztályát és a négy önálló vegyesdandárt, megközelítőleg tehát vagy hat hadosztályból álló hadsereget...

A francia katonai misszió levéltárában talált jelentések alapján a magyar határon összevonott francia, román és szerb csapatok ereje 1919 április 25-én a következő volt: (35. jegyzet: Katonai Központi Levéltár — vezérkar 2. oszt. 1007. sz. — 2/EM.).

A román szakaszon: egy lovasdandár, két zászlóalj, két tüzéruteg és négy gyaloghadosztály (7., 6., 2., 1.);

a francia szakaszon: egy lovasdandár, két gyaloghadosztály (17. és 76.);

a szerb szakaszon: egy lovashadosztály és egy gyaloghadosztály (3.).

A Magyar Tanácsköztársaság határain tehát a csehszlovák haderővel együtt több mint 15 ellenséges hadosztály állt. A velük szemben álló magyar Vörös Hadsereg ereje aránytalanul gyöngébb volt..." (Kráľ. Id. mű. 102—04. old.)

A hadseregnek kell sakkban tartani az ország belsejében azokat az elemeket, amelyek nem akarnak és nem tudnak megnyugodni a változhatatlanba. A hatalmát és vagyonát vesztett osztályok, ha meglapulnak is forradalmunk elemi ereje előtt, sokkal jobban szeretik régi életük mocsarát, sokkal mélyebben beleélték magukat gazdasági, politikai és katonai zsarnokságukba, semhogy erről egykönnyen lemondanának. Azért van szükség a forradalmi Vörös Hadseregre, hogy a dúskálódó burzsoát, a dúsgazdag, henye mágnást, az elődsdi dzsentrit és a szolgálatukban álló papságot és bürokráciát minden reményről leszoktassa. Másodsorban szükség van rá, hogy lecsapjon, és lehetetlenné tegyen minden olyan támadást, amely kívülről akarja megsemmisíteni a forradalmi proletariátus kivívott eredményeit. Annak a hadseregnek, amely erre a nagy feladatra vállalkozik, minden egyes emberben s egészében, tökéletesnek kell lennie. Hibátlan, tökéletes forradalmi példányokból kell összeválogatni ezt a hadsereget. Ennek a hadseregnek minden egyes katonája kell hogy magának a forradalomnak eleven szobra legyen. Testileg, lelkileg, szellemileg kiváló.

A Vörös Hadsereg minden egyes katonája féltékenyen őrizze az egész hadsereg tiszta, forradalmi erkölcsét és szeplőtelen becsületét.

Gondja legyen reá, hogy aki nem odavaló, azt onnan eltávolítsák!

Az a katona, aki kívül-belül nincs acélból, az összeroskad a forradalom vasfegyelme alatt. Az ilyen gyengéknek a mi hadseregünkben nem lehet helye. Vak- és feltétlen fegyelmet követel ebben a hadseregben mindnyájunk ura: a forradalom. Mi valamennyien az ő világfelszabadító, népboldogító hatalmát szolgáljuk. Az is, aki parancsol a vöröskatonának, az is, akinek a vöröskatona engedelmeskedik. A mi hadseregünk a proletárok osztályhadserege, parancsnokai mellett ott áll a politikai megbízott, úgy, hogy a Vörös Hadsereg minden egyes katonája magának a Tanácsköztársaságnak parancsait követi.

Ezek a parancsok kemények, szigorúak, mint a proletár ökle. Ezeknek engedelmeskedni, ezeket követni kell. A Vörös Hadsereg fegyelme nem tűr ellentmondást, sem habozást. Aki a fegyelmet sérti, az ellenforradalmár!

A jó vöröskatonának minden parancsot híven teljesíteni kell. Nemcsak magát vizsgálja a Vörös Hadsereg katonája, de arra is ügyel, hogy minden bajtársa így tegyen. Az öntudatos vöröskatona tartózkodik minden kicsapongástól, nem részegeskedik, mert a szesz ellensége a test és a lélek egészségének, nem lop, nem rabol, nem duhalkodik, nem érezteti fegyveres erejét védtelen gyengékkel szemben, s ha megtudná valamelyik bajtársának hasonló botlását, gondoskodni köteles róla, hogy az illetőtől a Vörös Hadsereg megszabaduljon, s a bűnös forradalmi törvényszék elé kerüljön.

A Magyar Tanácsköztársaság a legféltőbb gonddal, óvatos válogatással szedte össze a Vörös Hadsereg katonáit. A magyar proletárunalomnak díszes testőrsége ez a hadsereg, minden reményünk benne van, hogy lehetővé teszi és megvédi a régi rossz világ lerombolásának s a dolgozók boldog, új országának felépítési munkáját. Össze kell fogni erre a nagyszerű munkára a katonai és a polgári proletárerőnek és tudásnak, és akkor nem lesz a pokolnak olyan hatalma, amely a Magyar Tanácsköztársaság épületét meg tudja ingatni vagy le tudja rombolni.

Katonák! Nem hódító vérengzésre, nem más testvérnépek leigázására, nem a nagy vagyon védelmére, hanem a proletárok uralmának védelmére kérjük ifjúságtok erejét, lelketek tiszta rajongását, és ezért tisztelünk meg benneteket a legnagyobb bizalommal, mikor a Vörös Hadseregbe fogadunk benneteket. Ti vagytok a világ sarából aranyvilágot gyűrő, szent forradalmi eszme ereje, hatalma!

HIL M. Tan. Közt. iratai. 104. csomó. (A Vörös Hadsereg Rendeletei. 25. sz.)

19

1919 április 18

A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS FORRADALMI KATONAI TÖRVÉNYSZÉKEK FELÁLLÍTÁSÁT RENDELI EL

A)

I. §

A Vörös Hadsereg forradalmi fegyelmét sértők katonai büntettek felett forradalmi katonai törvényszékek ítélnék.

Minden hadosztály vagy dandár székhelyén forradalmi katonai törvényszéket kell felállítani.

A forradalmi katonai törvényszék elnökből és ezenfelül két tagból áll. A forradalmi katonai törvényszék elnökét és tagjait, úgyszintén a vádbiztost és jegyzőkönyv-vezetőt Budapesten a központi tanács, másutt a munkások, katonák és földművesek helyi tanácsa választja katonák, továbbá katonaviselt munkások vagy földművesek sorából.

A forradalmi katonai törvényszék eljárására nézve a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében (I. a Tanácsköztársaság március 26-án megjelent 1. számában) megszabott rendelkezések irányadók.

2. §

Katonai büntettet követ el az a katona vagy parancsnok:

1. aki a Tanácsköztársaságnak akár külső, akár belső ellenségével összejátszik vagy egyetért;
2. aki az ellenséget kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy egyéb szolgáltatással támogatja;
3. aki bajtársára fegyvert fog, vagy a parancsnok parancsának ellenszegül;
4. aki őrszolgálati vagy egyéb fontos szolgálati kötelességét akár szándékosan, akár bűnös hanyagságból cselekvéssel vagy mulasztással megszegi;
5. aki az ellenség előtt gyáván viselkedik;
6. aki csapatától megszökik;
7. aki gyilkol, gyújtogat, rabol, fosztogat, lop, közvagyonot rombol, vagy védtelennel szemben erőszakoskodik;
8. aki katonatársát árulásra, lázadásra, fontos szolgálati kötelességének megszegésére vagy szökésre csábítja;
9. aki a felsorolt katonai büntettek valamelyikét megkísérli;
10. aki részt vesz oly összebeszélésben vagy egyesülésben, amelynek célja a felsorolt katonai büntettek valamelyike.

3. §

Katonai büntett büntetését a cselekmény súlyához képest forradalmi törvényszék szabja ki. Ha a büntett a Vörös Hadsereg forradalmi fegyelmét vagy a Tanácsköztársaság érdekét súlyosabban sérti vagy közvetlenül veszélyezteti, halálbüntetés is szabható ki.

4. §

Ez a rendelet kihirdetése napján azonnal életbe lép.

Budapest, 1919 április 12.

A Forradalmi Kormányzótanács

B)

A Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendelete.

1. § Forradalmi törvényszékek állíttatnak fel a szükséghez képest.

2. § A forradalmi törvényszék elnökből és ezenfelül két tagból áll.

A forradalmi törvényszék elnökét és tagjait, úgyszintén a vádbiztost és a jegyzőkönyvvezetőt a Forradalmi Kormányzótanács nevezi ki. Ezek a megbízások nincsenek képesítéshez kötve.

3. § Forradalmi törvényszék hatáskörébe az oly bűncselekmény miatt tartozik az eljárás, amelyet a Forradalmi Kormányzótanács külön rendelettel oda utal.

4. § A forradalmi törvényszék hatáskörébe tartozó ügyekben sem alakszerű nyomozó eljárásnak, sem vádirat benyújtásának nincs helye. Az egész eljárás elejétől végig az együttülő forradalmi törvényszék előtt, és ha csak lehet, félbeszakítás nélkül folyik le.

A terheltet elfogása után azonnal a forradalmi törvényszék elé kell állítani.

5. § A vádbiztos kötelessége a tárgyaláshoz szükséges bizonyítékokat előteremteni, főleg a sértettet, a tanúkat és a szakértőket, ha szükséges, közvetlenül megidézni, vagy elővezetésük iránt is intézkedni.

A forradalmi törvényszék bármely órában és a szabad ég alatt is megtarthatja ülését.

6. § A terhelt bárkit választhat védőjének. Ha a terhelt e jogával nem él, vagy ha a választott védőt a tárgyalásra azonnal meghívni lehetetlen, a bíróság bárkit hivatalból kirendelhet védőnek.

7. § A forradalmi törvényszék előtt a tárgyalás azzal kezdődik, hogy a vádbiztos a terhelt ellen fennforgó tényeket előadja.

A bizonyító eljárás befejeztével a vádbiztos annak eredményét kifejti, és indítványát megteszi. Erre a terhelt és védője felel, és ha a vádbiztos még válaszol, az utolsó felszólalás joga mindig a terheltet és védőjét illeti.

8. § A tárgyalás befejezésével a forradalmi törvényszék zárt tanácskozás után határoz. A bűnösség kérdésében a határozás titkos szavazással történik.

Halálbüntetést csak az elnök és a tagok egyhangú határozatával lehet kiszabni.

Az ítéletet rövid indoklással együtt azonnal írásba kell foglalni.

9. § A forradalmi törvényszék határozata ellen fellebbezhetnek vagy másféle perorvoslatnak helye nincs.

Az elítélt érdekében bárki által előterjesztett kegyelmi kérelemnek nincs felfüggesztő hatása a végrehajtásra.

10. § A forradalmi törvényszék által kiszabott büntetéseket az ítélet kihirdetése után azonnal végre kell hajtani.

Budapest, 1919. évi március hó 25-én.

A jelen körrendelet a Vörös Hadsereg minden köteléke előtt, egy héten át minden napiparancsban, a bevonuló katonák előtt pedig a fogadalom letételekor is kihirdetendő.

Kelt Budapesten, 1919. évi április hó 13-án.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 104. csomó. (A Vörös Hadsereg Rendeletei. 26. sz.)

20

1919 április 19

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG MEGSZERVEZI A VÖRÖS VASAS HADOSZTÁLYT

1. Célja:

A Budapesten elhelyezett csapatoknak az őrszolgálat (lakatnyák, raktárak, katonai célokat szolgáló nagyobb üzemek stb. őrzése) alól való mentesítése, a közbiztonsági szolgálat ellátása, a Forradalmi Kormányzótanács támogatása, a proletariátus védelme.

A hadosztály szervezésére tehát elsősorban ezen szempontok a mérvadók.

A hadosztálynak azonban képesnek kell lenni arra, hogy a proletariátus érdekeit Budapesten kívül is megvédelmezze.

2. Alárendelés:

A vörös vasas hadosztály katonaközigazgatási tekintetben a budapesti katonai kerületi parancsnokságnak, minden egyéb tekintetben pedig közvetlenül a Hadügyi Népbiztosságnak van alárendelve.

A hadosztály szolgálatait a hadosztályparancsnokság javaslatai alapján a Hadügyi Népbiztosság szabályozza.

3. Kiegészítés:

Elvileg csakis a Nagy-Budapest területén lakó vagy pedig ott illetékes, önként jelentkező, szervezett — lehetőleg szervezett — vas- és fémmunkások vehetők fel a vörös vasas hadosztályba.

4. Felállítás:

A hadosztály toborzását, megszervezését, politikai megbízottjainak kirendelését a hadügyi népbiztosok eszközlik.

A hadosztály felállításával Gerlach János és Hönig Vilmos (volt tűzérezr.-beli őrnagy) elvtársakat bízom meg.

Az alábbi hadrend mutatja a hadosztály azon szervezését, melynek fokozatos kiépítésére törekedni kell.

5. Hadrend és állomány:

A vörös vasas hadosztály hadrendjét és állományát az 1—5. sz. mellékletek és azok al mellékletei tüntetik fel¹.

6. Toborzás végrehajtása:

A hadosztály toborzása a 2669/eln. 6.—1919. és 7353/eln. 6.—1919. számú rendeletem értelemszerű alkalmazásával hajtandó végre.

A vasas hadosztály kivételes szolgálatából kifolyólag azok tagjai, a Vörös Hadsereg katonáitól eltérőleg, a laktanyában tartoznak lakni.

A laktanyában kötelező lakás és étkezés alól kivételesen a család-fenntartó s a laktanya közelében lakó katonák a csapatparancsnokok által felmenthetők.

7. Az illetmények kérdése legközelebb kiadandó rendelettel szabályoztatik...²

Szántó
hadügyi népbiztos

HIL M. Tan. Kozt. iratai. 1. csomo. (Hunb. 8041/eln. 6.—1919. sz.) — Eredeti tisztsáza.

21

1919 április 30

AZ OROSZORSZÁGBÓL HAZATÉRT CSEH LÉGIÓ KATONÁI JELENTKEZ- NEK A VÖRÖS HADSEREGBE

— SOMOGYI MUNKÁS —

Prága, ápr. 30. A „Svoboda” c. lap írja: „A Magyar Tanácsköztársaság első nemzetközi vörösezzrede minden nemzet proletariátusából alakult. Vannak köztük románok, németek, csehszlovákok, délszlávok, oroszok, olaszok, sőt franciák is, kiket a szaloniki fronton fogtak el. Lesznek burzsoá árdragítók, lánckereskedők, cseh Scheidemannok, akik ironikus mosollyal megkérdezik: tehát csehszlovákok is?

¹ Mellékletek: 1. A budapesti vörös vasas hadosztály tagozása.

2. Egy vörös vasas ezred tagozása.

2/a. Egy vörös vasas gyalogezred állománya.

2/b. Egy géppuskás-osztag tagozása.

2/c. Egy hegyi ágyús kísérő szakasz tagozása.

3. Egy vörös vasas tüzérezred állománya.

4. A vörös vasas lovasszázad állománya.

5. Egy automobil géppuskás-század állománya.

² A dokumentum 8. pontja a vasas hadosztály elhelyezésére vonatkozik, a 9. pont a jelentések felterjesztésének módját szabályozza, és a 10. pont a címzetteket sorolja fel.

És nem hiszik el. Igen, csehszlovákok, és hozzá még olyanok, akik Oroszországban a proletárköztársaság ellen harcoltak. Néhány nap előtt Oroszországból Budapestre érkezett mintegy 500 csehszlovák, akiknek nagy része Budapestre való érkezésükkor ebbe a hadseregbe lépett be. A cseh burzsoázia próbálja csak meg Magyarországra törni, vegyék mindjárt tudomásul, hogy elsősorban a cseh proletárok ellenállására bukkannak, akik fegyverrel kezükben szegülnek ellen a cseh burzsoáziának és szolgáinak. Csak a cseh proletariátus holttestén át törhet a magyar szovjetköztársaság területére a Csehszlovák Köztársaság hadserege, hogy azt leigázza.”

Somogyi Munkás, 1919 május 1. Csehszlovákok a magyar Vörös Hadseregben.

A VÖRÖS HADSEREG ANYAGI ELLÁTÁSA A SZERVEZÉS KEZDETÉN

22

1919 március 26

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE A HADSEREG KÉSZLETEIRŐL

1. Élelem:

Átlag rendelkezésre áll kb. 30 000 ember részére 2 hónapra a katonai raktárakban.

Jelenlegi létszám megközelítőleg 200 000 ember, 30 000 ló, tehát élelem 2 hónapra van¹.

Sürgős beszerzés szükséges²!

2. Fegyverzet:

Jelenlegi létszám fegyverrel el van látva a dem. vonalon.

Budapesti fegyvergyárban van	3900 95. M. i. p.
	3900 14. M. Mauser
	2000 orosz
	5000 Werndl
	1540 karabély, kurtály
	250 i. pisztoly
	4 géppuska.

Fegyvergyártás megkezdésére intézkedések kiadattak. Kb. 10 nap múlva eredmény. Ha üzem felvétetik — naponta 800 kész fegyver.

¹ A szövegben eredetileg 60 000 szerepel 1 hónappal. A fogalmazvány készítőjének az írásával a fentiek szerint javítva vannak az adatok. — A javított adatok nem fedik a valóságot, nyilvánvalóan elírásról van szó.

² Ceruzával beszúrva: „Határhoz közel levő élelmezési raktárak mentése.”

Lőpor semmi, minimális. Lőpor-gyártás felvételének előkészületei megkezdődtek.

Csapatnál van még: 43 350 — 95. M.; 9106 — 95. M. kurtály és tar.; 2892 Mauser; 1033 ism. pisztoly; 1038 géppuska.

3. Ruházat:

Köpeny nincs.

Köpeny nélkül teljes ruházat csak kb. 14 000 főre van.

Cipő (bakancs, hegyi bakancs) 68 000 főre.

Felszerelés, hát- és kenyérzsák kivételével, melyekből kevés van, elegendő kb. 150 000 főnek.

Sürgős beszerzés, gyártások sürgetése szükséges!

4. Gépkocsik:

Jelenleg van Bpsten 80 teher 60 személy

vidéken 40 „ 30 „

Rekvirálás 28-án kezdődik. Eredményről ma még beszélni nem lehet.

5. Lovak:

Bpsten	1456	ép állapotban csapatállomány = 5209	2638	mezőgazdák- nál = 7500
Szeged	2113		1437	
Nyíregyh.	800		1459	
Győr	740		1780	

Lókorházakban: 2700, ebből 10 % ép = 270.

6. Egészségügy:

24 700 sebkötöző csomag, megfelelő orvosi berendezéssel.

Sürgős utánpótlás szükséges.

7. Műszaki anyagról nincs jelentés.

8. Vonatanyagról nincs jelentés¹.

Resumec: Minden kevés, sürgős utánpótlás szükséges. Miből?!
Idő mire utánpótlás jöhet!

Ba.²

HIL M. Tan. Közt. iratai. 6. csomó. (Hünb. 6. osztály. 326/255. sz.) — Fogalmazvány.

¹ A fogalmazvány mellett a vonatanyaggal kapcsolatban a következő feljegyzés található; „500 mozgókonyha, 450 főzőláda, 250 táb. sütőkemence, 700 szekér, 2000 tűzérési 6-os fogat, 4000 köz. hámszerszám, 2000 málhásállat felszerelés, 30 000 hátasló felszerelés, 170 gp.-század — 140 kézi gp.-szakasz vonatanyaga.“

² Balázs — az anyagi osztály vezetője.

23

1919 március 30

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG KIMUTATÁSA A HOZZÁVETŐLEGES FEGYVERLÉTSZÁMRÓL

Nevezetesen	 95 M. gy. lőfegyv.	 7/12 M. gépp.	 7,5 cm 15 M. hegyi	 8 cm 5/8 M. tb. á.	 10 cm 14 M. tar.	 15 cm 14 M. neh. tar.
Szeged, Arad, Nagymih.	1 910	48			4	
Székely kül.	8 300	162	4	8	30	
39. ho (5)	1 200	24		2	2	
40. ho.	4 000	58		8	4	2
37. ho.	3 500	88		8		
Zalaegerszegi védő szksz.	3 200	58		6	6	
Bp. ker. védő sz.	2 400	32				
Dunapentele				4		2
Bp. ker. csapatok	2 000	316	4	4	45	14
Bp. ker. egyéb	2 700	92				
Szeg. ker. hátul	7 200	113		12	33	
Győri ker. hátul	3 000	30	11	5	15	
Kiskunfélegyháza	3 900	79				
Debrecen	3 500	36				
Ludovika Akad.			3	2	5	
Fegyvertár, kiadható	4 500	4	8	40	20	
Fegyvertár egyéb	35 000		16	65	87	3
Gyűjtőben			28	14	50	
Nemzetőrség	89 000	472				
Összesen ¹ :	175 410	1612	74	178	301	21
Kell a Vörös Hadseregbe	60 000	1412	92	88	168	42

HIL M. Tan. Közt. iratai. 6. csomó. (III. 30-i iratok.) — Eredeti.

24

1919 április 1

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZE- FOGLALÓJA A TŰZÉRSÉG HELYZETÉRŐL

Ezen tárgyban² 1919 április 1-én következő megbeszélés folyt le a vezérkari főnök úrnál:

Összerinte 12 ütegre szóló anyag áll rendelkezésre, az ezekkel

¹ Az eredeti dokumentum hibás végösszegét javítottuk.

² Az utalás a tüzérség szervezésének sorrendjére vonatkozik. A dokumentum eredeti címe ul. „A tüzérség szervezésének sorrendje.”

felszerelendő ütegek a következő frontrészek, illetve helyek számára utalandók ki elsősorban:

A miskolci ddr.-csoport számára	2 üteget
Nyíregyházára 1.	1 üteget
Salgótarján 40. ho. 60. ddr.-csoport	1 tt. üteg
	1 nehéztar. üteget
Székely hadosztály rossz lövegei kicserélendőők.	
Szeged és Arad a 101. és 46. ddr.-csop.	3 üteget
Duna—Tisza köze (38. ddr.-csop.)	3 üteget
Kaposvár (44. ddr.-csop.)	1 üteget
A francia léghárító üteg Bp.-re bevonandó.	

Ezekre Schreiner a következőket mondja¹:

1. Anyag Budapesten magában van 12 ütegre szóló. Az országban megvan az összes hadrendileg tervbe vett üteg tűzérési anyaga. Részben más lövegnek, mint az előírt kerül azonban kiadásra, pl. hegyi ágyú helyett hegyi tarack vagy tábori ágyú, nehéz tarack helyett régi, nehéz tarack vagy tábori tar. A megnevezett sorrend azonban be lesz tartva.

2. Szerszámzat kellő mennyiségen felül van az 53. oszt. kezelésében.

3. Ló a 38. osztály értesítése szerint egyáltalán nincsen, az eddig jelentett szám a már meglevő alakulások létszáma volt. Kiadvány készül a 38. osztály részéről oly irányban, hogy elsősorban a tűzérési számára kell lovakat lefoglalni.

4. Székelyektől 8 rossz löveg bevonatott, és a hiányzó 1 ágyú kiszállítottatott úgy, hogy a székely 1. tűzérezrednek van 4 ágyúja és 12 tarackja, a székely nehézrezrednek van 16 tarackja, a székely hegyi tűz. oszt.-nak 3 hegyi ágyúja.

5. A székelyeknek külön hátsó raktáruk is volt, ez bevonatott, mert különben az egységes kezelés hátrányt szenved. Ily raktár létesítésére most is törekszenek.

6. Az 50. osztály kéri, hogy a most dívó nagy fegyverigényléseket mint pl. 10 000 fegyver azonnali kiadását, az 5. oszt. ily formában tagadja meg, mert akkor a többi megalakuló ddr.-csoportnak nem jut fegyver. Tehát a tervbe vett ddr.-csop. kelláladéka utalandó ki, sőt ha 4. és 5. zlj.-ak alakulnak meg, az 50. oszt. a fegyverzetet abban a pillanatban kiszállítja, amikor egy-egy század megalakulását

¹ A Hadügyi Népbiztosság 50. osztályának vezetője.

jelentik, de raktáraknak, a nagyobb számú jelentkezések reményében, előre való megtöltésére nem telik.

7. Hogy hadosztályonként egy felelős közeg bírassék meg a tüzérsg szervezésével, égető szükségét képez.

8. Tüzér- és fegyverigényléseknél — a gyakran dívó fantasztikus számok elkerülésére — szükséges azt is megmondani, hogy az illetőnek miye van. Ugyanez áll a lövészerről is.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály.) — Eredeti tisztázat.

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ELLENI INTERVENCIÓ KÖZVETLEN ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS A ROMÁN HADSEREG TÁMADÁSA

25

1919 március 29

(Délelőtt 11 óra 45 perc)

AZ ERDÉLYI KERÜLETI PARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HADÜGYI
NÉPBIZTOSSÁGNAK A VÁRHATÓ ROMÁN TÁMADÁSRÓL. A HADMŰVE-
LETI OSZTÁLY VÉLEMÉNYE A ROMÁN TÁMADÁS JELENTŐSÉGÉRŐL

A helyzet felől kérdezve Stomm¹ következőket jelenti:

Már napok óta érkeznek hírek, hogy a románok erdélyi csapataikat észak felé összevonják (Máramarossziget—Zilah?). Két ma reggel érkezett bizalmiember ezen híreket konkrét formában megerősíti. Jelentésük szerint ugyanis a románok Zám—Déva—Piski vidékét kiűrtik, s onnan csapataikat északi irányban tolják el.

Hadműveleti osztály véleménye: Nincs kizárva, hogy ezen hír a valóságnak megfelel. A Maros völgyéből kivont román csapatokat ez esetben talán a Bácskából, Temesváron át eltolt francia csapatok pótolhatnák. Nincs azonban kizárva, hogy nemcsak román csapatok (2. vadászho., esetleg 1. vadászho.) irányíttatnak Déva—Gyulafehérvár vidékéről észak felé, hanem a Bánáton át a temesvár—marosillyei vasútvonal kihasználásával francia csapatok is szállíttatnak Ds—Nagybánya felé.

Ezen feltevés az ellenség szempontjából sok valószínűséggel

¹ A székely hadosztály parancsnokság vezérkari * tje. A beszélgetést a Hadügyi Népbiztosság 5. hadműveleti osztályának tisztje — Fischer — folytatta. A gépelt szöveg aláírása is Fischer.

bír. Ellenségeink részére kétségtelenül nagy előny volna, ha sikerülne nekik bennünket az oroszokkal való közvetlen érintkezéstől elvágni. Ezt legkönnyebben úgy érhetik el, ha a románok Máramarossziget—Zilah-vonalból, a csehek pedig Ungvár vidékéről Huszt, illetve Munkács irányában előnyomulnak. Egymással a közvetlen érintkezést itt vehetik fel legkönnyebben, mindkét félnek útja itt a legrövidebb, a megteremtendő korridor itt — északon a Kárpátok által, délen a Tisza és Szamos által határolva, orosz és magyar támadások ellen a legkönnyebben védhető. A korridor területét nagyrészt ruszinok lakják, kiknek fajtestvéreik az ukránok, az oroszokkal harcban állanak. Ezen korridor megteremtése egyébként a csehek és románok régi közös kívánsága.

Tekintettel arra, hogy a románok és ukránok egymással ugyan-csak harcban állanak, ellenségeink számára kézen fekszik az a megoldás, hogy a korridor megteremtését Erdélyből francia csapatok közreműködésével kíséreljék meg. Beérkezett hírek szerint Tőke-terebesen tényleg már mutatkoztak franciák. Észak-Erdélyben ilyen csapatokat még nem sikerült megállapítani. Tekintve azonban azon körülményt, hogy már napok óta erős francia csapatmozgás észlelhető Temesvár felé, viszont az előnyomulás ellenségeink részére Arad felől északi irányban sokkal kevesebb kilátással bír, gyors és döntő eredményre, mint a fentebb említett hadművelet valószínűbbnek látszik, hogy a franciák erőket Temesvár körül nem összpontosítanak, hanem azokat tovább szállítják, hogy az északi, Erdélyből indítandó akciót közvetlenül támogassák.

Az erdélyi ker. parság továbbá közli, hogy újabban is megerősítést nyer azon hír, hogy Besszarábiából egy további román hadosztály (a 9., mely állítólag Besszarábiában sok vért vesztett) jön Erdélybe, a Gyimesen keresztül. Ezen hadosztály csapatai azonban az arcvonalban mindeddig nem lettek megállapítva.

HIL M. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály. — Telefonbeszélgetés gépelt szövege.)

26

1919 április 7

A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS TÁRGYALÁSA SMUTS TÁBOR-NOKKAL, AZ ANTANT-HATALMAK MEGBÍZOTTJÁVAL

Smuts tábornok április 4-én a Magyarországi Tanácsköztársaságnak a következő ajánlatot tette:

I. A magyar kormány hajlandó visszavonni minden magyar csapatot és fegyveres erőt a következő vonaltól nyugatra:

A vonal három kilométerre Makótól keletre elhagyja a Marost és három kilométerrel keletre halad Tótkomlóstól, Békéscsabától és Békéstől, továbbá a berettyószentmártoni útkeresztezéstől, majd tizenöt kilométerrel Debrecentől keletre húzódik, és Debrecentől északkeletre fordulva, egy Nagyecsedtől öt kilométerrel nyugatra fekvő ponton megy keresztül, és a Szamos folyót Nagyecsedtől északra éri el.

2. Az összes román csapatok parancsot kaptak, hogy jelenleg elfoglalt állásaikon túl ne nyomuljanak.

3. Az a terület, amely az 1. §-ban megjelölt vonal és a román hadsereg jelenlegi vonala közé esik, semleges zónának tekintendő, és szövetséges haderőkkel, mégpedig angol, francia, olasz és ha lehetséges, amerikai csapatokkal szállandó meg.

4. A magyar kormány elfogadja annak a katonai szerződésnek a föltételeit, és ragaszkodik hozzájuk, amelyet az előbbi magyar kormány az antant és a vele szövetséges hatalmakkal 1918 november 13-án kötött, valamint elfogadja az 1918 november 3-án kötött fegyverszünet föltételeit is, és ragaszkodik hozzájuk.

5. Határozottan kimondatik, hogy a fentebb leírt demarkációs vonal nem gyakorol befolyást az esetleges békeföltételekben megállapítandó területrendezésre.

6. Smuts tábornok ajánlani fogja a Párizsban egybegyűlt nagyhatalmaknak, hogy Magyarország blokádját rögtön szüntessék meg, és léptessenek életbe könnyítéseket, abból a célból, hogy az elsőrendű szükségleti cikkeknek, jelesen zsírnak és szénnek, Magyarországra való azonnali behozatala lehetővé váljék.

7. Smuts tábornok továbbá ajánlani fogja a Párizsban egybegyűlt nagyhatalmaknak, hogy mielőtt Magyarország politikai határait a békeszerződésben végleg megállapítanák, hívják meg a magyar kormány meghatalmazott képviselőit, adják elő álláspontjukat a határok kérdésében és minden ebből származó gazdasági kérdésben egy értekezleten, amelyet a nagyhatalmak egy képviselőjének elnöklete alatt Csehszlovákország, Románia, Jugoszlávia és Német-Ausztria képviselőivel tartanának.

Budapest, 1919 április 5.

A tanácskormány válasza az antantnak

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya erre a következő jegyzéket intézte Smuts tábornokhoz:

Tábornok Úr!

A Magyarországi Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsa nevében köszönetet mondunk Önnek az antant megbízásából velünk folytatott tanácskozásai alkalmával az Ön részéről megnyilvánult nobilettáért és jóindulatért.

Mindamellett kénytelenek vagyunk kinyilatkoztatni, hogy az átadott föltételek olyanok, hogy ezeket csupán mint parancsot fogadhatják el azok, akik e föltételek mellett az ország kormányzását vállalni hajlandók.

Támaszkodva mégis ama jóindulatra, amely tábornok úr részéről számunkra oly szokatlan módon megnyilatkoztatott, kérjük, kegyeskedjék az antant-hatalmak kormányainál következő javaslatainkat tolmácsolni:

1. Semleges zónát hajlandó megalkotni Magyarország Tanácsköztársaságának jelenlegi kormánya is, de csupán abban az esetben, ha a semleges zóna határa a jelenlegi megszállási vonaltól kezdődően nemcsak nyugatra tolatik ki, a tábornok úr által megjelölt határokig, hanem keletre is, a Maros vonaláig, amelyet az 1918 novemberi katonai egyezmény mint demarkációs vonalat megjelöl, és amelyet Besan tábornok 938. számú parancsa önkényesen és egyoldalúan megváltoztatott, gazdasági életünk pótolhatatlan kárára. (Vyx 1918 december 16-ról kelt 384. számú átirata.)

a) A semleges zónának azon részén, amely csapataink által kiűritendő és tábornok úr ajánlata szerint is nemzetközi, vagyis angol, olasz, francia, esetleg amerikai csapatokkal volna megszállandó, érvényben marad a Magyarországi Tanácsköztársaság alkotmánya, és az ez által teremtett gazdasági és szociális viszonyokba semmi nemű beavatkozás nem történik. Természetes, hogy Szegeden és Aradon ennek megfelelően a Tanácsköztársaság alkotmánya visszaállítandó. Megfelelően amaz alapelveknek, amelyeken a Magyar Tanácsköztársaság alkotmánya nyugszik, természetesen semmi akadály sem lehet annak, hogy a közigazgatás a lakosság anyanyelvén történjék.

b) Legteljesebb, minden korlátozástól mentes forgalom a semleges zóna területéről, úgy a Magyar Tanácsköztársaság, mint a Román Királyság irányában.

c) Szabad tranzitóforgalom a Román Királyság által megszállva tartott erdélyi területeken.

2. Kérjük a blokádnak ezzel egyidejűen való teljes megszüntetését, a Tanácsköztársaságnak szénnel és zsírral való ellátását.

3. Kérjük az általunk ajánlott és tábornok úr által is javasolt konferenciának egybehívását, amely a párizsi békekonferencia tárgyalásaival párhuzamosan a Magyar Tanácsköztársaság, Csehország, Románia, Szerbia, Jugoszlávia és Német-Ausztria kiküldötteiből alakulva, lehetően Prágában vagy Bécsben a lehető legsürgősebben összeülne, és megállapítaná nemcsak a politikai határokat, de rendezné az országok között fölmerülhető összes gazdasági kérdéseket is. Ezzel kapcsolatban határozottan kijelentjük, hogy a Magyarországi Tanácsköztársaság nem a területi integritás elvének alapján áll,

de a területi kérdéseknek az imperialista hódítás alapján való megvalósítását ellenzi.

4. Kérjük annak lehetővé tételét, hogy úgy a felsorolt, mint a többi országokban is gazdasági képviselőt tarthassunk fenn, és viszont a külföldi államok is gondoskodhassanak megfelelő gazdasági képviseltetésükről a Magyarországi Tanácsköztársaság területén.

5. Kérjük, hogy az antant-hatalmak gondoskodjanak azonnal a barbár üldözések megszüntetéséről, amelyek a megszállott területeken a munkásmozgalom minden fajtájával szemben megnyilatkoznak.

Amikor mindezeket tisztelettel előterjesztjük, szíves figyelmébe idézzük tábornok úrnak, hogy kormányunk nemcsak rendeletet bocsátott ki az idegen alattvalók személyének különös védelméről, de késznek mutatkozott arra is, hogy az idegen alattvalók vagyonát is különös védelemben részesítse.

Fogadja tábornok úr kiváló nagyrabecsülésünk őszinte kifejezését.

Garbai
elnök.

Kun
kültügyi népbiztos

Népszava, 1919 április 7. A Magyar Tanácsköztársaság jegyzékváltása az antanttal. Smuts tábornok ajánlata.

27

1919 április 14

(Délután 9 óra 45 perc)

A BURZSOÁ ROMÁN HADVEZETÉS NACIONALISTA RÖPLAPOK LE- DOBÁSÁVAL KÉSZÍTI ELŐ TÁMADÁSÁT

A debreceni vonalparancsnokságtól a következő jelentést kaptuk¹: Ma reggel katonai helyzetjelentésünkben leadtuk, hogy Szilágy-somlyón a román repülőgép röpiratot dobott le. A röpirat tartalmát lefordítva közöljük: Román testvérek! Mi fegyveres francia, angol, olasz, amerikai testvérek, akik mindvégig küzdöttek 4 évig, hogy minket, a románokat a magyar járom alól kiszabadítsanak, elhatározták, hogy román és francia sereggel vegyék hatalmukba mindazon területet, ahol csak egy román lélek van. E dolog a tanult magyarokat méregbe hozván és hogy mások verejtékéből éljenek elhatározták, hogy 46 évig minden férfit fegyverbe állítanak.

¹ A telefonjelentést a Hüb. 11. (vasúti) osztálya vette fel, és továbbította az illetékes osztályoknak és személyeknek.

Román testvérek, a román fegyverek vezetői rájöttek, hogy titeket, román fiataiságot, akik Erdélyben, Bánátban, Biharban és Máramarosban laktok, a magyarok erőszakkal elvisznek a magyar hadseregbe, hogy véretekot ontsátok érettük. De a magyaroknak nincs igazságuk, hogy titeket fegyverbe állítsanak, mert ti románok vagytok, és a nagy néptanácsnál úgy határoztak, hogy mindenki csak az ő rokon hadseregében szolgáljon. Éppen ezért román hadseregbe nem akartunk felvenni magyarokat. Most a mi szent álmunk teljesezésben van. Ha a magyarok jönnek és kérnek benneteket, hogy menjetek az ő részükre, ők törvényt tipornak, ezért elveszik méltó büntetésüket. Ne hallgassatok reájuk, ők megkapták a parancsot, hogy induljanak a magyarjaikhoz, és az ő helyükbe jön a mi drága román hadseregünk. Várjátok bizalommal és testvéri szeretettel. Ne alázzátok meg magatokat a magyaroknak, és ne induljatok olyan komissziók után, amelyek mindent pusztítanak és eltékoznak, hogy azután benneteket okolhassanak. Román testvérek, maradjatok erősek a ti román hitetekben. Legyetek nyugodtak, mert velünk az igazság és velünk az isten, aki megsegít bennünket, hogy lássuk magunkat uraknak a mi országunkban. A román hadsereg már útban van, szívvel-lélekkel kész arra, hogy szeretettel ontsa vérét értetek, hogy felszabadítson benneteket a magyar iga alól. Ne menjetek a magyar hadseregbe, várjátok itten és testvéri szívvel, lélekkel minket. Ezt kérjük tőletek, és ezt a tanácsot adjuk nektek testvéreink.

*A magyar iga alól felszabadított terület
román nemzeti tanácsa*

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály. — Telefonbeszélgetés.)

28

1919 április 15

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZEFOGLALÓJA HADMŰVELETI, KARHATALMI ÉS POLITIKAI HELYZETRŐL

I. Hadműveleti helyzet

A) Cseh arcvonal

Hírek arra mutatnak, hogy a cseh hadseregben a felbomlás megkezdődik. Részletek az ellenséges híreknél. A dem. vonalon nagyobb változás nincs.

Részletek:

Saját helyzet:

4. ho. szakasza: a helyzet változatlan.

3. ho. szakasza: a pöstyéni Ipoly-hídra a csehek gp.-vel belőtték magukat. Azonkívül a csehek állandóan lőnek az Ipoly innenső partján haladó vonatokra.

A hadügyi npb. rendeletére Aszód környékén összpontosítandó 32. ddr.-csop. Aszód, Iklad, Bag, Hévízgyörk és Nagykartal községekben Aszód és Gödöllő között fog elhelyeztetni.

5. ho. szakasza: Az 1. vörösezred Sátoraljaújhelyen tartalék gyanánt elhelyezett százada a hegyaljai alszakasz keleti szárnyán levő alakulásokat felváltotta.

A felváltott csapatok Legenyealsómihályra — Sátoraljaújhelytől északra — lettek összevonva.

Málca községben — Hegyalja alszakasz keleti szárnyán, Ungvártól 34 km-re nyugatra levő tábori őrségünket — 17 ember — április 13-án éjjel egy cseh század megtámadta, saját őrsünk Abarára — Málcától délkeletre 6 km — visszavonult. A parnok és 5 ember eltűnt. Málca községet a csehek megszállva tartják.

Hírek az ellenségről:

A miskolci vp. jelentése szerint csehek a Bodvavölgyben és a torna—hidasnémeti dem. vonalon csak gyenge tábori őrsöket hagytak vissza, és a dem. vonal mögötti cseh csapatok állítólag felbomolva vonulnak Kassán át vissza.

Az 5. ho.-parság utasított, hogy ezen hírek beigazolódása esetén csapataink azonnal kövessék a visszavonuló cseheket, nehogy a kiürített területen anarchikus állapotok keletkezzenek.

Az 5. ho.-parság az említett parancsra jelenti, hogy a cseh hadsereg felbomlásáról szóló hírek állítólag egy, a megszállott területről jött parasztembertől származnak, és ellenőrizhetetlenek. A ho.-parság az ellenséges tábori őrsökre vonatkozó hírek felderítését rendelte el, vérontás elkerülésével.

Megállapításaink szerint Szakáltól (Nagyszécsénytől északra) északra levő szakaszban a csehek a 102. gy. e.-hez tartozó csapataikat cseh légionárius csapatokkal, a Szakáltól délre fekvő szakaszban pedig a 8. gy. e.-hez tartozó osztagokkal váltották fel.

Hadifoglyok jelentéseiből megállapítható: A 20. sz. csehszlovák lövészezred Sáros megyéből ismét a 6. csehszlovák ho. kötelékébe helyezettett át.

A 2. sz. ddr.-parság Losoncon, tábori posta száma 38., Rimaszombat vidékén a 19. sz. csehszlovák tüzérezred, mely Losoncról lett odahelyezve 2 héttel ezelőtt. A 32. csehszlovák légionárius ezred ismert helyzete nagyjában változatlan.

Francia és angol csapatok a felvidéken eddig nem észlelhetők.

A hadifoglyok vallomásai arra mutatnak, hogy a légionáriusok közt terjednek a bolsevik eszmék.

B) Román arcvonal

A helyzet általában változatlan. A román felváltásokat és csapateltolásokat eszközöl, állítólag egy új román ho. is beérkezett a dem. vonalra Nagybánya környékén. Így egy román támadás lehetősége megint előtérbe kerül. Részletes jelentés az ellenségekről szóló hírek alatt.

Részletek:

Saját helyzet:

Székely különítmény: Tekintettel a románoknál észlelt mozgolódás és megerősítésre a különítmény frontja előtt, a kül. parság Szatmáron a tartalékban álló zlj. és üteg részére vasúti szerelvényeket készenlétbe helyezett. 21. ezrednek Nagykároly, Tasnádra való szállítása, továbbá a gyalogsági és tüzérségi lőszer és gyalogsági fegyverek ki szállítása igen sürgős.

A különítmény parságnál és a 21. székely csoportnál általános a benyomás, hogy a románok támadást készítenek elő, mely tekintettel az ellenségnek máig megállapított csoportosítására, főleg pedig az új ho.-nak az arcvonalba való bevetésére, valószínű¹.

39. ddr.-csoport: a helyzet változatlan.

6. ho.-szakasz: változatlan, a 39. ddr.-csoporttal az összeköttetés felvétellett. Az ellenség Halmágycsúcs környékét állandóan tüzérségi tűz alatt tartja.

Hírek az ellenségről:

Románoknál az egész arcvonalon főleg a 21. és 24. székely csoportok előtt élénk mozgás volt megfigyelhető. Románok a 21. székely csoport arcvonalán élénk járőr- és tüzelési tevékenységet fejtenek ki.

Arcvonalbeli és hírszerző jelentések alapján, továbbá menekültek bemondásaiból megállapítható, hogy a románok a Nagybánya környékén gyülekeztetett egy gy. ho.-t az arcvonalba tettek.

A 7. román ho.-nak eddig Szélszegen — Szilágycsehtől északra a vasút könyökénél — volt 16. ezrede és 3. lovas százada, más-honnan érkezett 2 üteggel és egy motoros ágyúval Szilágycsehre, ugyanezen ho.-nak Nagybányán volt 14. ezrede Vártelek Nyíresre — Zilahtól északkeletre — érkezett meg.

A 7. román ho.-nak arcvonala jelenleg a saját jobbszárnytól Szilágycsehig bezárólag, míg az új, valószínűleg 8. román ho.-é Szilágycsehtől Msziget—Nagybánya közti távolság felé terjed.

Msziget és környékén az 5. román lovas ddr. van elhelyezve.

¹ A várható román támadásra vonatkozó sorok az eredetiben pirossal vannak aláhúzva.

Szeged környékén az algyői Tisza-vashíd a franciák által van megszállva. Hídórség a 210. francia gy. e. embereiből áll. Az algyői hídtól Algyő faluig fedezeteket¹ építenek. A műúton kb. a Pallavicini-majossal egy magasságban egy támpont van kiépítve, kb. 40 ember részére.

Szegeden, magában csend van. A városban még mindig a 210. gy. e. van, azonkívül sok legénység látható a 13., 52. és 157. ezredtől. Hogy ez a 3 ezred teljes létszámmal a városban van-e, az jelenleg meg nem állapítható. A szegedi francia csapatok parancsnoka Bertix ezredes.

F. hó 11-én Újszeged egy ismeretlen számú spáhi ezred által lett megszállva. A Szegedet és Újszegedet összekötő híd el van zárva, és csak oly egyének mehetnek át rajta, akiknek a francia parancsnoktól kiállított igazolványuk van. A szerb csendőrség azonban Újszegeden maradt, és ezen csendőrök azt mondják, hogy Újszeged elhagyása a szerbek részéről egy félreértésen alapszik. A szerb—horvát kormány úgy látszik rendszabályokat léptet életbe a Magyarországról jövő kommunista propaganda elhárítása céljából, amennyiben igen sok vasúti alkalmazottat, mérnököt úgy, mint a munkásokat kiutasítják.

Vasutas ruhában küldött kém- és vasútbiztosító osztag által kiküldött emberek egybehangzóan jelentik, hogy az aradi franciák, mégpedig marokkóiak és európai fehér franciák egy része, piros szalagokat hordanak a zubbonyuk alatt elrejtve, és csak az alkalmas pillanatot várják, hogy fellépjünk ellenük, mely esetben rögtön hozzánk csatlakoznak, a tisztjeiket ártalmatlanná teszik. A fegyverem, kivéve a fekete franciákat, látszólag lazult, amennyiben a frontra kirendelt franciák egyenként otthagyják helyeiket, és elszélednek a kávéházakba és vendéglőkbe.

Különféle hírek:

Személyvonat Szeged felé csak Hódmezővásárhelyig közlekedik. Az utasok, akik a műúton Algyőből Szegedre mennek és viszont, a franciák által fel lesznek tartóztatva és igazolásra szólítva. Egyes ügynökök bevallása szerint a jelenleg Szegeden levő francia csapatok közt van néhány egyén, aki a kommunisztikus propaganda részére kapható volna. Ami az úgynevezett fehérgárda szervezését illeti, pontos adatok még nem állnak rendelkezésre. Állítólag a burzsoázia fiatalsága szervezkedik.

Hódmezővásárhelyi p. u.-parság a „Szegedi Vörös Ujság”-ban megjelent következő cikket közli. Az újszegedi események, hogy a szerbek eldobták a fegyvert, még nem bizonyosodott be. Annyi azonban a sok hírből, ami a városban kering, megállapítható, hogy

¹ Valószínűleg fedezékeket.

Szerbiában forradalom van vagy készül. A szerbek tényleg elhagyták a hídat, de ma újból őrzik. A franciák is ott vannak, és csak a franciák által kiállított igazolvánnyal lehet közlekedni. A nap folyamán 4 vonat haladt át Szegeden, mind szerb katona, kik részben eldobták a fegyvert, részben lövöldözni kezdtek.

A Szilágysomlyón román repülők által ledobott röpirat az erdélyi románságot a magyarok ellen izgatja, a románlakta vidékek felszabadítását a magyar uralom alól kilátásba helyezi.

C) Délszláv arcvonala

A félegyházi védőszakasz a mai nap folyamán fő őrsvonalát Sátorfalva¹, Szatymaz-állomás, forosombai csárda vonalába tolta előre.

A 2. ho.-parság Kecskemétre beérkezett. Meg nem erősített hírek szerint a szerbek Bajánál tetemes megerősítést kaptak. A hírek a szerb forradalomról és a csapatok magatartásáról még mindig ellentmondóak. Különben a helyzet változatlan.

Részletek

Saját helyzet:

2. ho. szakasza:

A kiskunfélegyházi védőszakasz egy erős járőre Farkas parsága alatt a mai del. folyamán Dorozsma környékén a francia előőrs vonala mögé jutott, megállapította szemtanúk bemondása alapján, hogy a franciák a Tisza-hídat Szegeden 11-én dut. 4^h-kor gyarmati csapatokkal elzárták, mivel a szerbek Szőreget és Újszegedet, fegyvereiket elhagyva, kiürítik. A franciák szolgálatukat rendesen végzik.

1. ho. szakasza:

Saját 2/29. ágyús üteg 4 löveggel Dombóvárra beérkezett. Az irányzó készülékek hiánya miatt az üteg kb. 10 napig akcióképtelen². Az üteg Kaposszéken, Dombóvártól délre helyeztetett el.

Saját repülőfelderítés IV/14-én különös mozgolódást vagy csapatösszevonást nem állapított meg.

A Mozsgóról, Szigetvártól északkeletre, felderítésre kiküldött 4 főből álló járőrünket az ellenség elfogta, Szigetvárra vitte, és ott állítólag testüket vörösre festvén, kettőt közülük felakasztott.

¹ Sátorfalva elírás — valószínűleg Sándorfalva.

² Az eredetiben pirossal aláhúzott lapszéli megjegyzés: „50. o. értesítve.” Aláírás: „Ba” és „Sch”, a Hünb. 50. osztálya vezetőjének és tüzérségi előadójának kézzel.

Az ellenség tábori őrsünk tüzelését nem erősen viszonzta. Mánfánál, Pécsről északra, röpcédulákkal előreküldött vadászjárőrünket az ellenség megtámadta, és két embert elfogott.

20. ddr.-csoport szakaszában a helyzet változatlan.

Hírek az ellenségről:

A kalocsai védőszakasz jelentése szerint Bajánál a szerb csapatok tetemes megerősítést kaptak, úgy, hogy ott jelenleg állítólag 3 gy.-zlj., 6 gp.-szd., 2 lovasosztág és 3 nehézűteg lenne. A nehézűtegek francia tisztek parsága alatt állanak.

Bajáról jött kém jelentése: A szerbek Baján, Bokodon, Bácsalmáson, Zomborban csapatokat gyűjtenek, amelyek állítólag április 16-án a Duna—Tisza közt Budapest felé fognak előnyomulni. Belgrádból április 12-én este 5 nagy órhajó érkezett Bajára. Április 12-én este a 8. szerb ezred érkezett meg Pécsről és Mohácsról Bajára.

II. K a r h a t a l m i h e l y z e t

Tegnap del. Felsőlendván, 15 km-re északnyugatra Muraszombatól, lakosság megakadályozta a toborzó bizottság működését. 10 személyt, köztük Batthyány Ernestint, Muraszombatra bekísérték.

A belügyi npb. rendeletére f. hó 12-én este feltartatott a Bp. Józsefvárosi p. u.-on Wien—Ukrajna rendeltetésű kórházvonal, mivel a kórházvonal egy pár betegen kívül csupán csempészáruát továbbított. A vonat a belügyi npb. rendelete értelmében nem indítható el.

A 2. Bp.-i nemzetközi vörösezred parsága jelenti: hogy felszerelés hiánya miatt az I. és II. zlj. addig nem irányítható el, míg a szükséges felszerelési cikkek ki nem lesznek utalva.

5. osztály, éjjeli ügyeletes

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály. Összefoglaló jelentés.) — Eredeti tisztázati.

29

1919 április 24

BERTHELOT TÁBORNOK PARANCSA A FRANCIA ÉS ROMÁN CSAPATOK-
NAK MAGYARORSZÁG MEGSZÁLLÁSÁRA

Cs. s. i.¹ Nagyszeben, április 23. Berthelot tábornok a következő hadseregparancsot adta ki a Magyarországon levő francia csapatoknak, nemkülönben a román hadsereghez: „Katonák! Az ellenség

¹ Csehszlovák Sajtóiroda. A parancsot az 1919 április 16-án bekövetkezett támadás előtt, nyilvánvalóan április 15-én adták ki.

parancsainkat mellőzni merészelte! Meg kell tanítanunk az ellenséget arra, hogy akaratunk hajthatatlan. Katonák! Meg fogjátok szállni Magyarországot, és ott helyreállítjátok a rendet és a nyugalmat.”

Magyar Ujság (Pozsony), 1919 április 24. Magyarországi események.

30

1919 április 16

(Délelőtt 8 óra 45 perc)

A SZÉKELY KÜLÖNÍTMÉNY PARANCSNOKSÁG ELSŐ JELENTÉSE A ROMÁN TÁMADÁSRÓL

Románok ma reggel a zilahi és szilágycsehi szakaszban a támadást megkezdték.

Bialu maret és Haraklányt elfoglalták.

Saját állásaink a Szamos-völgyben erős ellenséges tüzérségi tűz alatt állanak. Ezen a területen szintén támadás várható.

Románok Alsó Berekszót rajtaütésszerűleg elfoglalták.

Helyzetre való tekintettel kérem sürgősen 21. ezrednek Tasnádra irányítását¹, továbbá gyalogsági és tüzérségi lőszernek kiszállítását soronkívül elrendelni².

Székely külön. par.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 1. csomó. (Hünb. 5. hadművelleti osztálya. A székely különítmény parancsnokság 663. hdm. sz. telefonjelentése.) — Eredeti tisztázat.

31

1919 április 16

(Délelőtt 10 óra 5 perc)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁGRA ÉRKEZETT TÁVIRATI JELENTÉS A ROMÁNOK TÁMADÁSÁRÓL A DÉLKELETI FRONTON

Ma reggel 6^h óta túlerős ellenséges támadás a Hereada magaslatot megszállva tartó csapataink ellen Lestyóra—Leasza és Vurfutamaiului irányából Talácsra, Rosia irányából Zöldesre ellenséges erők előnyomulásban. Saját részről tartalékban III/46. zlj. Honctő biztosítás-

¹ A lapszálen Tombor vezérkari főnök megjegyzése: „Egyelőre bevagónírozást elrendeltem.”

² A lapszálen Tombor vezérkari főnök megjegyzése: „elrendeltem”.

sal Zöldesen és két zlj. Talács. Csapataink harci kedve, fegyelme nem nagy. Újszentannai és világosi zlj.-ak alkalmazásra készenlétbe helyezettek. Egyébként változás nincsen.

6. ho.-parság¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. I. csomó. (Hadügyi népbiztos házikézelősege. 645. sz. A 6. ho.-parancsnokság. 411/I. hdm. sz. távirati jelentése.) — Eredeti tisztázat.

32

1919 április 16

(Délelőtt 10 óra 30 perc)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁGRA ÉRKEZETT VONALPARANC SNOKSÁGI JELENTÉSEK A ROMÁN TÁMADÁS KIBONTAKOZÁSÁRÓL

Debrecen vp. jelenti: Szinérváralja jelentése szerint a románok Iloba ellen tegnap este 8^h-tól ma reggelig ágyútűzzel támogatott támadásba mentek át. A székelyek állásaikat ez ideig tartják.

Békéscsaba vp. jelenti, hogy a románok a brádi vonalon erősen támadnak, és a mieink ezen vonalon visszavonulóban vannak.

Vp. balpart jelenti, hogy Szobnál jelenleg csend van.

Vp. Miskolc jelenti, hogy a csehek a mezőlaborci vonalon Legenye-alsómihályi irányából vonulnak elő, és a szörmegei hidat elfoglalták².

II. osztály

HIL M. Tan. Közt. iratai. I. csomó. (Hadügyi népbiztos házikézelősege. 644. sz. A Hadügyi Népbiztosság II. osztályának 1189. számra érkezett telefonjelentése.) — Eredeti tisztázat.

33

1919 április 17

(Délután 3 óra)

A NAGYKÁROLYI DIREKTÓRIUM SEGÉLYKÉRŐ TELEFONJELENTÉSE A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁGHOZ³

A románokkal Alsócobornál harcolunk, kintlevő erő igen gyenge, sürgősen kérünk muníciót, 2000 fegyvert és tüzérséget különvonattal Nagykárolyba. Két tábori ágyúnk van, azonban hozzávaló munícióval nem rendelkezünk⁴.

HIL M. Tan. Közt. iratai. I. csomó. (Hadügyi népbiztos házikézelősege. 647. sz. — Telefonjelentés.)

¹ A lapszálon Tombor és Böhm kézjegye.

² A lapszálon Tombor és Böhm kézjegye.

³ Leadta: Kovács elvtárs, nagykárolyi direktórium.

⁴ A lapszálon Böhm kézjegye.

1919 április 17
(Délután 8 órakor)

A SZÉKELY KÜLÖNÍTMÉNY PARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HAD- ÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK CSAPATAI VISSZAVONULÁSÁRÓL ÉS A VESZTESÉGEKRŐL

A 21. és 24. ddr.-csoportok túlerejű ellenséges támadások következtében Széplak—Magyarcsaholy—Tasnádszántó—Érkávás—Királydaróc vonalába vonultak vissza. Az ellenség a visszavonuló csapatokat nyomon követi, a 24. ddr.-csoportnál 2—3 század lovassággal is.

Az 1. székely csoport előretolt, elszigetelt állásából Sárköz—Ara-nyosmeggyes—Érdőd vonalába vonatott vissza.

Veszteségeink igen súlyosak, mintegy 60%-ra tehetők.

A csapatok fegyelme, dacára a nagy veszteségeknek és fáradalmaknak, mintaszerű, s az öntevékenység a legkisebb kötelékekben is érvényre jut¹.

A 24. ddr.-nál a lőszer (tüzérségi is) teljesen elfogyott, s a pótlás még nem érkezett meg.

Székely különítmény parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály. Székely különítmény parancsnokság telefonjelentése.)

¹ Meg kell jegyeznünk, hogy a székely különítmény parancsnokság leadott jelentése — több hadműveleti jelentéssel együtt — nem fedi a valóságot. Ez az iratok egybevetéséből is megállapítható, de meggyőzően bizonyítja Kratochwill — a székely hadosztály parancsnoka — „Emlékezés a székely hadosztályról” című cikkében (Had-történelmi Közlemények, 1929. 363. old.):

„1919 április 16-án az oláh csapatok nagy erővel megtámadták a székely hadosztály egész vonalát, de különösen Hadadnál. A székely hadosztály nagy dilemma előtt állt most. Az antantnak kijelentette, hogy nem bolsevista, sőt a bolsevizmus ellen akar fordulni. Ha most teljes erővel harcol az oláh hadsereg ellen, akkor megvédi Kun Bélát és a bolsevizmust. Kár minden csepp vérért, amely a bolsevizmus érdekében és védelmében hull. A csapatok tehát parancsot kaptak, hogy a felesleges ellentámadásokat kerüljék, s ott, ahol a nyomás nagy, lassan engedjenek . . .” (Kiemelés tőlem. — H.T.)

1919 április 17

(Délután 10 óra)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁGRA ÉRKEZETT JELENTÉS A SZÉKELY HADOSZTÁLY ELLENFORRADALMI TEVÉKENYSÉGÉRŐL ÉS A ROMÁN CSAPATOK ELŐNYOMULÁSÁRÓL¹

Dénes Sándor jelenti, hogy Szatmáron, a székelyek között kitört az ellenforradalom. A direktórium összes tagjait a székelyek letartóztatták. A városban legnagyobb a bizonytalanság, a vöröskatonák a városból eltűntek. Egy fél órán belül másodszor jelent meg Dénes Sándor lakásán egy járőr és egy tiszt, hogy letartóztassák Boromisza Tibort, a direktórium sajtóügyi politikai megbízottját, ki Dénesnél volt vacsorán. Boromiszát az egész városban keresik, de nem találták meg². Színérváralja elfoglalásáról szóló hír valótlannak bizonyult.

Debreceni sajtóelőadó jelenti, hogy este fél tízkor a románok két oszlopban nyomulnak Nagykároly és Érmihályfalva felé. Kémek jelentése szerint Debrecen nem szállják meg, hanem tőle keletre 15 km-re akarnak megállani. Összeköttetést keresnek a csehekkel. Francia motorútegekkel dolgoznak, valóságos pergőtűzet adnak le. Debrecenből 2 zlj.-erősítés indult el. Szatmár felől menekültekkel a sín párok zsúfolva, s így a II. zlj. csak éjjel 11-kor indul el. Nagykárolyban elfogtak egy román őrnagyot; irataiból megállapították, hogy 3 zlj. nyomul előre Tasnád felé, egy hadosztály lovassággal és 3 úteggel³. Nagykárolyban izgatottan várják a fejleményeket. A város menekül. A tasnádi munkástanács már útban van Nagykárolyból Debrecen felé. Debrecenben a munkástanács, aki a városparancsnok-

¹ A telefonjelentés eredetileg a Forradalmi Kormányzótanács elnökségére érkezett, és onnan továbbították a Hadügyi Népbiztosság címére.

² Az eredeti dokumentum itt csillaggal van megjelölve, és a lap alján a következő korabeli megjegyzés olvasható: „Erről a Hadügyi Népbiztóságnál ápr. 18-án összeállított összefoglaló jelentés azt mondja: »A Szatmárnémetiből a székelyek ellenforradalmáról érkezett jelentés, mely azonban izgatott emberektől származott, költött hírnek bizonyult.«”

Hozzá kell fűzni, hogy Kratochwill Károly „A székely hadosztály 1918/19. évi bolsevista ellenes és ellenforradalmi harcai”... című könyvében megerősíti mind a Dénes-féle esetet, mind a szatmárnémeti ellenforradalmi kísérletet.

Ugyancsak Kratochwill a székely hadosztály politikai beállítottságáról a következőket írja: „A székelyek... megtartották tollas Bocskay-sapkájukat, hajtókájukra piros-fehér-zöld szalagot varrtak, és parancsnokaikat rangjuk szerint szólították meg. Voltak azonban szomorú jelenségek is, melyek azt mutatták, hogy a bolsevista propagandának itt is volt hatása, de ilyesmi csak szórványosan fordult elő.” (*Kratochwill Károly*. Emlékezés a székely hadosztályról. Hadtörténelmi Közlemények, 1929. 362. old.)

³ Beszúrás ceruzával: Nagykároly felé.

sággal permanenciában dolgozik, intézkedett a menekültek éjjeli elszállásolásáról. Sürgősen szükséges volna Budapestről katonaság, muníció és felszerelés küldése¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály. — Telefonjelentés.)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ELLENINTÉZKEDÉSEI A TÁMADÁS ELHÁRÍTÁSÁRA

36

1919 április 18

(Délelőtt 8 órakor)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZE-
FOGLALÓ HELYZETJELENTÉSE VALAMENNYI ARCVONALRÓL AZ
INTERVENCIÓS TÁMADÁS KEZDETE UTÁN

Cseh arcvonal

Különös esemény nem fordult elő.

Részletek:

Saját helyzet:

4. h.o. szakaszában: változatlan.

3. h.o. szakaszában: A 4/10. tábori taracküteg Bánrévéről
Miskolcra bevonult.

5. h.o. szakaszában: változatlan.

Hírek az ellenségről

Tegnap egy százados vezetése alatt 25 fő különítmény érkezett Párkányba, 9. sz. ezredből és egy 30 főnyi különítmény a 3. ezredből. A lévai csapatok 33., 37. és 93. számokat viselik sapkájukon.

Román arcvonal

A románok folyó hó 16-án a Szamos és Maros között megindított támadásukat — a Sebes-Körös-völgyet kivéve — folyó hó 17-én

¹ A jelentés után a következő — géppel írt — szöveg olvasható: „Az 50. osztály utasítottat a löszernek Debrecenbe való sürgős elszállítására. Éjjel 1^h-kor (IV. 18.) a székely különítmény (Aszt.)-nyel beszéltem, mondta, hogy ott nyugalom van, a direktorium a helyén van. Péchy s. k.”

folytatták. A székely különítmény közepe (Sarmaság—Szopor) és jobb szárnya (Szilágysomlyó) nagy túlerejű átkaroló támadások következtében visszavonulni volt kénytelen. A visszavonulás átlaga a támadás előtti állástól számítva — 35—40 km. A székely különítmény balszárnya átkarolás előtt mintegy 20 km-re vonatott vissza, Sárköz—Erdőd vonalába.

A 39. dandárcsoport csucsai frontján 17-én ellenséges behatás nem volt. A belényesi csoport túlerővel szemben 20 km-re vonult vissza.

A 6. h.o. a Fehér-Körös völgyében levő csapatait erős átkaroló támadás előtt, 17-ről 18-ra hajló éjjel Sólyom—Bokszeg—Világos vonalába vonja vissza. (A támadás előtti állástól átlag 45 km-re.)

6. h.o. szakasza: A békéscsabai 101. dandárcsoport legénységének fegyelme züllött. Megparancsolt állásaikat otthagya, erőszakosan bevagonfirozták magukat, és Csaba irányában jönnek vissza. Minden intézkedés megtéetett, hogy a visszaözoñló csapatokat az ellenálló harc felvételére kényszerítsék. A hadoszt. keleti frontját Kőkaró és Dézna vonalában az ellenség megtámadta. Tekintettel az átkarolás és mindkét oldali megkerülésre, továbbá az igen kevés harcegységre, összesen 5 szd., a ho.-parnok elrendelte a következő új védelmi vonalnak Világos—Tormava—Selénd—Bodhely és továbbá északra Sólyom, a Fekete-Körösnel való megszállását. Ho.-nak 3 napon belül 4 zlj. és 1 üteg fog rendelkezésére állni. Ezen erővel, ha addig a viszonyok nem változnának, ellentámadást hajt végre. A Kőkaró—Dézna vonal az éj folyamán fog kiürítettetni.

39. dandárcsoport szakasza: A csucsai csoport a Királyhágótól északra és délre húzódó magaslatokat tartja megszállva. Ellenséges behatás ma nem volt. A belényesi csoport ellenséges támadás következtében Belényestől délkeletre Nyégerfalva—Talp vonalába vonult vissza, ahol jelenleg is védelmi állásban van, egyelőre ellenséges behatás nélkül.

Debrecenből még a mai dut. folyamán 1200 főnyi Vörös Őrség fog Nagyváradra érkezni, melyből egy szd. még az éj folyamán Hármaspatakra fog kiküldetni az élesd—szilágynagyfalui út elzárására.

Székely különítmény szakasza: A 21. dandárcsoport túlerejű ellenséges átkaroló támadások következtében Szilágysomlyóról Széplak—Magyarcsaholy (Tasnádtól 5 km-re délre) kényszerült visszavonulni. A 24. dandárcsoport ugyancsak erős átkaroló támadása következtében Magyarcsaholy—Tasnádszántó—Érkávás és Királydaróc vonalába volt kénytelen visszavonulni, annál is inkább, mert úgy a gyalogság, mint a tüzérség löszere elfogyott, és pótlás még nem érkezett.

Az 1. székely dandárcsoportot (Tisza és Szamos között) a székely különítmény parsága Sárköz—Aranyosmeggyes—Erdőd vonalába

vonta vissza, hogy előretolt, izolált helyzetében átkaroló ellenséges támadástól megóvja. Ezen csoportnál különösebb ellenséges behatás nem volt. Az ellenség a 21. és 24. dandárcsoportok visszavonuló csapatait nyomon követik, a 24. dandárcsoportnál 2—3 szd. lovassággal is.

A székely csapatok legénységét a 3 napi folytonos harcok nagyon elcsigázták, ennek, valamint a nagy 60%-os veszteség dacára a fegyverem mintaszerű, és az öntevékenységi a legkisebb kötelékeknek is teljes mértékben érvényesül. A székely különítmény parság — ha szükséges lesz — Érmihályfalvára fogja álláspontját áttenni.

Hírek az ellenségről

Nagy túlerő. Egyébként hír nincsen.

Egyéb

Vonalparság Orosháza jelenti: A franciák Sándorházát — Algyőrről kiindulva — megszállották. Szegeden 8—10 000 ember áll. A Tisza mentén mint egy 2000 lovas, afrikai vadászok és más gyalogságok vannak. A fehér csapatokat az első vonalból kivonják, és a városokban tartják. Tisztjeik azon kijelentést teszik, általában előnyomulásuk nincs tervben, amennyiben provokálnák őket, élnek retorzióval.

Szegedre se ki, se be nem engednek senkit.

Borossebesről a páncélvonat parnoka jelenti: A lehető legnagyobb fejetlenséget páncélvonatával fedezte, és fedezte a visszavonulást is, amennyire tőle telhetett. Honctőn a legénység által visszahagyott egy vagon fegyvert, lőszert, nagy mennyiségű élelmet nagy ellenséges tűz közepette sikerült megmentenie. 3 gpká.-ja lövés következtében harcképtelen. Saját tüzérségünk által Honctő mellett levő országúton visszahagyott 3 ágyú közül kettőt felrobbantott. Boncafalván és Honctő állomás előtt a románokat visszatartotta. Reguláris csapatok Bonca felől felfegyverkezett lakosságával egyetemben hátába került, és a sánt mögötte felszedte; nagynehezen sikerült menekülnie.

Borossebes pályaudvarparság jelenti: hogy a tegnapi nagy fegyverkezlettel kapcsolatos szétoszlás után ma nyugalom van. A visszamaradt jobbérzésű töredék és a segítségül érkezett zlj. az állomásokat elfoglalta. Ellenség részéről az éj folyamán támadás nem volt. Csapatainak egy része a 101., 102. és 107. zlj.-ből Lerehegyi szds. vezetése alatt 450 ember, továbbá a szegedi 1. vörös zlj.-ből 3 ember Borosjenőn áll. A szegedi osztag Moravec fhdgy. vezetése mellett 128 ember, 8 gpká. Rettegen. Waldtir?¹ ezred csoport, 4 szd. 2 gp.-szd. Borossebesen, úgyszintén a 28-as vadászok 200 embere. A 8. számú páncélvonat egész Honctőig vonult vissza,

¹ Így van az eredeti dokumentumban.

és egy síkságon felfejlődött reguláris ellenséges csapatot szétvert. Borossebes és Brád között pár helyen a vonalon robbantást végzett. Borossebes a végállomás, úgy érkezés, mint forgalmi tekintetben. A belényesi osztagparság jelentése szerint Vaskoh és Biharlonka állomásokat az ellenséges tüzérség összelötte. Kisszedresig (Belényestől délre) visszavonultunk.

Papp elvtárs Szatmárnémetiről jelenti: helyzet rosszabbodott, kér sürgősen intézkedést, hogy Szatmárnémeti—Nagykároly, Debrecen és Nagyvárad összes szervezett munkásai azonnal fegyverbe álljanak, különben Szatmárnémeti, Érmihályfalva, Nagyvárad és Nagykároly sorsa meg van pecsételve. Ezen csapatokat kéri lehetőleg a székely különítmény parsága alá rendelni.

Debreceni sajtóelőadó jelenti, hogy este $\frac{1}{2}$ 10-kor a románok 2 oszlopban nyomulnak Nagykaróly és Érmihályfalva felé. Kémek jelentése szerint Debrecen nem szállják meg, hanem tőle keletre 15 km-re akarnak megállni, összeköttetést keresnek a csehekkel. Debrecenből 2 zlj. erősítés indult el. Szatmár felől menekültekkel a sínpárok zsúfolva. Sürgősen szükség volna Budapestről katonaság, muníció és felszerelés küldése. Az 50. osztály utasított a lőszernek Debrecenbe való sürgős elszállítására.

Délszláv arcvonala

Változatlan.

Részletek:

Saját helyzet

A 2. ho. szakasza: Félegyházi szakaszban a legszélső balszárny — a Tisza töltésénél álló tábori őrség — közelébe egy francia járőr jött. Beszélgettek katonáinkkal, és a beszéd végén egy emberünket el akarták fogni, de az nem sikerült nekik. Erre kölcsönös lövöldözés támadt; sebesülés nem volt.

Szegedtől északnyugatra az ellenség 200 lépés távolságban a síneket felszedte, és Dorozsma irányában elszállította.

Az ellenségről újabb hír nincs.

A 44. dandár szakasza: Saját helyzet változatlan. Mozsgónál a szerbek kb. 200 méteres darabon felszedték a síneket.

A 20. dandár szakasza: Saját helyzet változatlan.

Hírek az ellenségről:

Zágrábból érkezett vasutas jelenti, hogy oda Fiuméből egymás után érkeznek szállítmányok antant-csapatokkal. Varasdon repülőparkot állítottak fel.

Telefonon lehallgattattott:

1. A magyar újságokban terjesztett hír a szerb köztársaság

kikiáltásáról nem igaz. A szerbek emiatt nagyon ingerültek, mert véleményük szerint, csak a szerb csapatok fegyelmének lazítása volt a cél.

2. Jugoszlávia felhatalmaztatott — antant-csapatokkal egyetértőleg — a Magyar Tanácsköztársaság ellen támadólag fellépni. Ez az antant-csapatok felvonulása után megtörténik.

3. Zágrábba folyton érkeznek antant-csapatok, és rövidesen észak és kelet felé tovább szállíttatnak.

Az 1. ho. jelentése szerint, az ellenség Szigetvártól észak-keletre Bükkösdön erősítést kapott. Jelenlegi létszáma kb. 200 fő.

Egyéb

Szegeden folyó hó 16-án állítólag egy francia tábornok csapat-szemlét tartott.

Szatmárnémetiben a székelyek ellenforradalmáról érkezett jelentés, mely azonban izgatott emberektől származott, költött hírnek bizonyult¹.

20. dandárparság jelenti: hogy Aranyosy volt századost (a gyékényesi védőszakasz parnokát) és Meyerhoffer volt hadnagyot politikai megbízottak letartóztatták — a vád ismeretlen.

Steinbrück elvtárs felhívására az 50. osztály utasított, a székelyek számára kiutalt lőszernek haladéktalanul Debrecenbe való irányítására és a székely ho. értesítésére².

Péchy s. k.

5. osztály ügyeletes

HIL M. Tan. Közt. iratai. 1. csomó. (Hünb. 5. hadműveleti osztálya, összefoglaló helyzetjelentés.) — Eredeti tisztázat.

37

1919 április 18

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK TAKTIKAI UTASÍTÁSAI A DEMARKÁCIÓS VONALON ÁLLÓ CSAPATOKHOZ

A beállott hadihelyzet az ellenség által meg nem támadott arcvonalakon, valamint a harckész alakulások csekély száma szükségessé teszi, hogy a rendelkezésre álló harcászati egységek akként

¹ Lásd e kötet 35. dokumentumát.

² A szöveg után Böhm kézjegye.

csoportosítassanak, miszerint más veszélyeztetett arcvonalakra gyorsan eltolhatók, avagy a helyszínen ellentámadásra alkalmazhatók legyenek.

E követelménynek nem felel meg azon eljárás, ha a demarkációs vonal mentén a megfigyelő szolgálatra a harcászati kötelékeket kordonszerű felállításban alkalmazzuk, mely által, a kordonszerű felállítás hátrányaitól eltekintve, a csoport fölösleges módon kifárasztatik és elhasználtatik.

Elrendelem tehát, hogy az összes arcvonalparságok a megfigyelő kordonszolgálatot — a helyi direktóriumokkal egyetértőleg szabályozva — lehetőleg mindenütt vörös őrségbeli alakulásoknak adják át, és a vörös hadseregbeli alakulásokat a kordon mögött nagyobb vasúti állomások mellett, honnan esetleges elszállítás könnyen lehetséges, együtt tartásák.

E rendeletem sürgősen végrehajtandó, és jelentendő, hogy mely egységek (századok, félzlj.-ak, zlj.-ak és ütegek) és mily létszámmal állanak tartalék gyanánt rendelkezésre.

A Belügyi Népb.-ot egyidejűleg megkerestem, a Vörös Őrség szerveinek megfelelő utasítása végett¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 418/94. hdm. 5. o.) — Másolat.

38

1919 április 18

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK VEZETŐJE TAKTIKAI UTASÍTÁST AD A ROMÁN HADSEREGGEL HARCBA ÁLLÓ CSAPATOK PARANCSNOKSÁGAINAK

A román fronton harcoló csapatparancsnokok teljesítményeinek teljes elismerése mellett szükségesnek tartjuk a következőket megjegyezni:

1. Feltűnő, hogy a románok több helyen átkaroló mozdulatokkal körülbelül egyenlő erős saját csapatokat készítették visszavonulásra. A részletes helyzet ugyan a Hadügyi Népbiztosságnál nem ismeretes, mégis felmerül a kérdés, nem lehetett volna-e a románok előnyomulásának megkezdésekor saját erőinket ellentámadásra készen, messzire

¹ Az utasítást megkapta a 3., 4. és az 5. hadosztályparancsnokság, továbbá a 20. és 44. dandárparancsnokság. Tudomásul vétel céljából a székely különítménynek és a 6. hadosztálynak is elküldték.

Az utasítás nincs aláírva, feltehetően az 5. hadműveleti osztály vezetője, Tombor Jenő készítette.

oldalt eltolni, és aktív védekezéssel az ellenfél megkerülő mozgulatait hatálytalanná tenni.

2. Más helyen a románok tűzérési előkészület után nagy erővel arcban támadtak. Röviddel a támadás megindítása után az a jelentés érkezett ide, hogy a parancsnokságnak tartalék nem áll rendelkezésére. Ebből arra lehet következtetni, hogy a tartalék arcban lett bevetve. A megtámadott csoport visszavonulni volt kénytelen. Feltűnő volt amellet, hogy az egész arcvonalon egyik szárnyán a románok csupán kis erővel támadnak. Ez a szárnycsoport tartotta is magát. Az itteni nyilvántartás szerint a szárny mögött voltak eredetileg az egész harccsoport tartalékai. Amennyire innen megítélhető, célszerű lett volna az összes tartalékokat a szárnycsoportnál ellentámadásra latba vetni, tekintet nélkül arra, hogy a románok arctámadása sikereket ért-e el vagy sem. Ebben az esetben is hiányzott tehát együtt tartott tartalékoknak aktív latbavetése.

3. Érthető, hogy azok a csapatok, amelyek az elmúlt világháborúban majdnem mindig zárt arcvonalakon harcoltak, amidőn a sikert rendszerint az áttörés eredményezte, figyelmüket most is látszólag főképp az ellenfél arctámadásaira irányították. A mai katonai helyzetnél nincsenek ilyen összefüggő arcvonalak, és ezért lehetőleg gyengén tartott, a támadás alól esetleg kitérő arcbeli csoportokkal és erős tartalékok megkerülő mozgulataival kell sikerre törekedni. Az orosz Vörös Hadsereg harcainál is az utóbb említett harcmód biztosította rendszerint a sikert.

Kiadatik: a székely különítmény parságnak, a 39. ddr.-parságnak és az 1—6. hadosztályparságoknak.

Hadügyi népbiztos rendeletéből

Tombor s. k.
vezérkari főnök

HIL M. Tan. Közt. iratai. 5. csomó. (Húnb. 418/75. hdm.—1919. sz.) — Másolat.

39

1919 április 19

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK INTÉZKEDÉSEI A ROMÁN TÁMADÁS ELHÁRÍTÁSÁRA¹

1. A román arcvonalon beállott események következtében a Hadügyi Népbiztosság a többi arcvonalakról *minden* rendelkezésére

¹ Az eredeti dokumentum tárgymegjelölése a következő: Felvonulás elrendelése Nyíregyháza és Debrecen környékén.

álló tartaléknak és a tüzérség zömének a Tiszántúl, Nyíregyháza, Debrecen vonalában és e mögött való felvonulását határozta el. A cseh és a délszláv arcvonalon csak annyi erő maradhat vissza, amennyi a biztosító és a megfigyelő szolgálatra elengedhetetlenül szükséges.

2. E célból a már elrendelt csapateltolásokon kívül még az alábbi csapatok irányítandók Debrecen irányával:

a) 4. ho.-parancsnokság és 19. ddr.-csoportból a már elirányítottakon kívül még 2 zlj. és 3 üteg, továbbá egy dunamenti üteg a 18. dandártól.

b) A 20. ddr.-csoport kettő 20. ezredbeli zászlóalja és egy ütege.

c) 44. ddr.-csoport II. és IV. zászlóalja és a 2/29. üteg.

d) A 2. hadosztály arcvonaláról a csepeli vörösezred alakulásai (egy zászlóalj és egy század), valamint a VI/38. zászlóalj.

e) A 3. hadosztály arcvonaláról a II/32. zászlóalj.

3. Ezen erők, valamint a már korábban elirányított erők következőleg vonulnak fel:

a) A 4. hadosztálybeli erők (19. ddr.-csoportból 5 zlj. és 5 üteg; a 18. dandártól 1 zlj. és 2 üteg; a 20. ddr.-csoporttól 2 zlj., 1 üteg) Debrecenben és környékén Békési hadosztályparancsnok alatt (8 zlj. + 8 üteg¹).

b) Az első hadosztálybeli erők (44. ddr.-tól 2 zlj. és 1 üteg), valamint a 3. hadosztálybeli erők (1. ddr.-csoporttól 2 zlj., 29. ddr.-csoporttól 1 kombinált zlj., 32. ddr.-csoporttól 2 zlj. Budapestről és Salgótarjánról 1—1 üteg), a 2. hadosztálybeli erők (a csepeli vörösezred és a VI/38. zlj.), Sipos hadosztályparancsnok alatt Nyíregyházán és környékén (11 zlj. + 3 üteg)².

4. Az érintett 1., 2., 3., 4. hadosztály és a 20. és 44. dandárparancsnokságok azonnal intézkedjenek, hogy az irányítási adatok a Hünb. II. osztályának bejelentessenek.

5. Sipos és Békési hadosztályparancsnokok a felvonulási körletbe az előkészítés végett azonnal megfelelő közegeket küldjenek ki, kik Budapesten való átutazás alkalmával a Hünb.-nél jelentkezzenek.

6. A székely különítmény további magatartását akként rendezze be, hogy a felvonulást biztosítsa.

7. Anyagi parancs következik...³

Szántó s. k.
hadügyi népbiztos

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 419/35. hdm.—1919. sz.) — Eredeti tisztázat.

¹ Ceruzával utólag beírva.

² Ceruzával utólag beírva.

³ A 8. pontban a következő címzettek vannak feltüntetve: 1., 2., 3., 4., 5. hadosztály, székely különítmény, 20., 39. és 44. dandár.

40

1919 április 20

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZEFOGLALÓJA A ROMÁN TÁMADÁS ELHÁRÍTÁSA ÉRDEKÉBEN TETT INTÉZKEDÉSEKRŐL¹

Tizántúl való felvonulásra Hadügyi Népbiztosság eddig következőleg intézkedett:

1. Nyíregyháza környékén hét zlj. és két üteg Budapestről és környékéről, és pedig I., II/29., II. III/32., két zlj./44., egy zlj./38., egy csepeli zlj. és két üteg, melyekből már 19-én elindult kettő zlj. és egy üteg. Parancsnok Sípós 1. hadosztálypar., ki ma dut. 5^h-kor útba indul.

2. Debrecen környékén tíz zlj. és 8 üteg Dunántúlról, és pedig I/71., I., II., III/19., I., II/13., III/18., két zlj./20., I., II/2. nemzetközi, négy üteg/19., két üteg/18., melyekből két nemzetközi zlj. már Debrecenben van, már 19-én elindult négy zlj. és két üteg. Ezenfelül nemzetközi orosz zlj. Érmihályfalvára 19-én elindult. Parancsnok Békési 4. hadosztályparnok., ki 21-én Debrecenbe beérkezik.

3. Berettyóújfalu környékére a 39. ddr. maradványai és két zlj. és egy üteg, és pedig I., II/1. Budapestről, melyek már 19-én dut. Püspökladányban — az itteni internáció ellenére — fel lettek tartóztatva. Parancsnok Raics ddr.-parnok.

4. Mint tartalék két tengerész-zlj. Püspökladánynál, melyből egy zlj. 19-én Pestről elindult.

5. Amennyiben Böhm népbiztos a parancsnokságot a Sebes-Körös és Tisza között átveszi, kéretik, hogy a vasúti irányítási tervezeten lehetőleg ne változtasson. Remény van rá, hogy székely kül. és 5. hadosztály csapatainak fedezete alatt ezen felvonulás nyugodtan befejezhető és azután egységes ellenakció megindítható lesz. Az ellenakcióhoz a parancsnok majd a helyzethez mért csoportosíthatja erőit.

6. A parancsnokság átvételéhez szükséges személyzetet kérem ideiglenesen erdélyi kerületi parság. személyzetéből venni. Stromfeld ma este érkezik Budapestre.

7. Sebes-Köröstől délre parancsnokságot Rab Ákos megtartja, kihez Münnich elvtárs leutazott, aki Rab működésével teljesen meg van elégedve.

Hadügyi Népbiztosság

HIL M. Tan. Közt. iratai, 4. csomó. (Hüb. 420/hdm. sz.) — Másolat.

¹ Az összefoglalót Böhm Vilmos hadügyi népbiztosnak küldték Debrecenbe.

A MUNKÁSOSZTÁLY FEGYVERBEHÍVÁSA A PROLETÁR- DIKTATÚRA VÉDELME. MUNKÁSEZREDEK SZERVEZÉSE

41

1919 április 20

„VESZÉLYBEN A FORRADALOM!”

A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT, A FORRADALMI KORMÁNYZÓ-
TANÁCS ÉS A BUDAPESTI FORRADALMI MUNKÁS- ÉS KATONATANÁCS
FELHÍVÁSA

Munkások!

Elvtársak! Elvtársnők!

A forradalom, a munkások, parasztok és katonák diadalmas forradalma, hívó szóval fordul hozzátok: fegyverkezzetek föl! Készüljetek a megtámadott proletárforradalom megvédelmezésére és továbbfejlesztésére, kiépítésére, hogy mindent megadhasson ez a forradalom, ami a szocializmus megvalósításához és a proletárok hatalmának végleges megszilárdításához kell!

Fegyverkezzetek — lélekben, gondolatban, érzésben.

A proletár lelki fegyvere: az a belátás, hogy csak az osztályharc kíméletlen és következetes folytatásából születhetik meg a kommunizmus társadalma, a magántulajdon és kizsákmányolás társadalmának romjain a dolgozók uralma az elnyomók eddigi hatalma helyett.

A proletár lelki fegyvere az a tudat, hogy önönmagán kívül senkiben sem bízhatik, és hogy ezért végleg és gyökeresen el kell szakadnia attól a gondolattól, hogy a társadalom bármely más osztályának vagy rétegének támogatására is számíthat a munka uralmáért és folszabadításáért folyó világtörténelmi küzdelmében.

A proletár lelki fegyvere az a tudat, hogy minden kizsákmányolt és elnyomott munkás testvére ebben a küzdelemben, hogy a proletár nemzetköziség világot átfogó közössége foglalja egységbe az elnyomott, megtaposott és kizsákmányolt milliók lázadó akaratát, forradalmi tettvágját.

Rakjon lelketekben lobogó tüzet az a fenséges hivatás, amelyet most a magyar proletárság betölt: az, hogy mi magyar munkások, parasztok és katonák ott járunk a világforradalom hadseregének élén, hogy a munkásosztály folszabadulásának ügye az orosz proletárokon kívül a mi öntudatos, forradalmi, bátor cselekedetunktől, a szocializmus világeszméjével való összeforrottságunktól függ!

Proletárok, fegyverkezzetek! De ne csak gondolatban, érzésben, lélekben. Izmos proletárkezetekbe is vegyetek fegyvert, mert a

magántulajdon, a kizsákmányolás, az elnyomatás híveinek kezében is fegyver van, és ezt a fegyvert ellenünk, proletárdiktatúránk, forradalmi hatalmunk ellen akarják fordítani! Amikor a magyarországi proletariátus elhatározta, hogy végleg és teljesen szakít a múlttal, hogy rá lép a szociális világforradalomnak orosz testvéreink és a szocializmus nagy tanítómesterei kijelölte útra: tisztában volt azzal, hogy a legszörnyűbb küzdelmek, a legádázabb osztályharc minden áldozatát és terhét magára kell vennie. A kapitalista társadalmat összerombolni, a szocializmus világát fölépíteni nem lehet pusztá szavakkal, rendeletekkel, régi szervezetek elpusztításával és újak megteremtésével, hanem csak cselekedetekkel, amelyeknek az élet kockázatevéséig és föláldozásáig is el kell menniök! Elérkezett a tettek ideje a nemzetközi proletárság magyarországi csoportja számára! Ellenségünk nemcsak az a magyar burzsoázia, amely meglapulva várja a világburzsoázia külső segítségét, hanem a nemzetközi világburzsoáziának az a fegyveres szervezete, amely az antant-hadseregek vasgyűrűjével veszi körül a Magyarországi Tanácsköztársaságot és amely ezt a pántot szorosabbra akarja kovácsolni körénk.

A román bojárok és tőkések a hatalmukért reszkető párizsi imperialisták parancsszavára pálinkával, gépfegyverrel, hazugsággal lerészegített és megfélemlített román parasztokat és proletárokat hajtanak küzdelembe a számra nézve kisebb magyarországi Vörös Hadsereg ellen, amely testéből és forradalmi lelkéből tart pajzsot a magyarországi munkások, parasztok és katonák hatalma fölé.

Bizonyos, hogy román proletártestvéreink soraiban is ott jár a szociális forradalom lelke! Bizonyos, hogy a kezükbe nyomott fegyvert ők is hamarosan elnyomóik és hóhéraik ellen fordítják majd!

Bizonyos, hogy a velünk szövetséges Szovjet-Oroszország Vörös Hadserege, amely átlépte Galícia határát, kelet felől támadja meg a bojárok és tőkések Romániáját.

Bizonyos, hogy a nemzetközi proletárforradalom föltartóztatatlanul halad előre nyugat felé, hogy a bajor, német proletárság döntő csapásra áll máris készen a nemzetközi imperializmusnak saját országukban tobzódó urai ellen.

A szociális világforradalom vörös hullámai hömpölyögve öntik el a kapitalista ellenforradalom országait és a fölvonuló proletár Internacionálé lépéseitől remeg az egész föld. A mi küzdelmünk a munka nagy forradalmának csak egyik ütközete, amelynek erőt, lendületet, forradalmi ihletet az ad, hogy belekapcsolódunk a proletárság világforradalmába, a szegénységnek a gazdagság ellen vívott végső és döntő csatájába. De minden ország proletárságának elsősorban saját országában, saját proletárházájában kell ledöntenie a kapitalizmus uralmát és megvédenie a proletárok uralmát ott, ahol sikerült azt már kivívnia.

A munkások, parasztok és katonák tanácsai átvették Magyarországon a politikai hatalmat. De a hatalom átvétele még nem jelenti a kommunista társadalom megvalósítását, a burzsoázia minden gazdasági, politikai és szellemi hatalmának kiirtását, nem jelenti azt, hogy a proletárság osztályharca már elérve célját, befejeződhetik. A proletárdiktatúra csak azt jelenti, hogy most a munkásosztály küzdheti végig oly kedvező föltételek között osztályharcát, mint amilyen előnyös föltételek között azelőtt a tőkések és birtokosok harcolhattak érdekeikért. A burzsoázia, amikor a politikai hatalom az övé volt, kíméletlen osztályharcot folytatott a munkásosztály, a földműves-szegénység, a kizsákmányoltak milliói ellen. Minden törvény, amelyet hozott, minden intézmény, amelyet megszervezett, minden nyomtatott vagy kiejtett szó, amelyet világgá röppentett: a tudatos osztályharcnak egy-egy cselekedete volt a vagyontalan osztályok, az elnyomottak és kizsákmányoltak ellen. A proletárdiktatúrát nem azért vívták ki a munkások, parasztok és katonák, hogy most már ezzel befejezzék az osztályharcot, hanem azért, hogy ezt a diktatúrát és a nemzetközi szolidaritást az osztályharc hatalmas fegyvere gyanánt fordítsák az egész tőkésosztály és a magántulajdon minden kitartottja, minden szövetségese ellen.

A proletárdiktatúra egy néhány hete kivette a legfontosabb termelőeszközöket a vagyonos herék kezéből, és a dolgozók szervezett társadalmának birtokába juttatta a bányát, gyárat, bankot, üzletet.

A proletárdiktatúra egy néhány hete megszüntette a kizsákmányoló háztulajdont, amellyel a vagyonosok egy kis csoportja adót vetett ki mindenkire, aki aludni, pihenni akart és védelmet keresett az időjárás viszontagságai ellen.

A proletárdiktatúra egy néhány hete lefoglalta a gazdagok kincseit, és véget vetett annak, hogy a tőkések és birtokosok munka nélkül, vagyis a mások munkájának eredményéből élhessenek meg.

A proletárdiktatúra egy néhány hete a nagybirtokosok és ezerholdasok összerablott földjeit a dolgozók összességének tulajdonává tette, és megmívelés céljából, boldogulásuk és tölszabadulásuk előmozdítására odaadta a falu szegényeinek.

A proletárdiktatúra egy néhány hete rést ütött a sötétség fellegvárán, amely a kapitalizmus kultúrája volt és a tudomány, művészet, színház kincseit teli kézzel készűl a mesterséges tudatlanságban tartott proletártömegek között szétszórni.

Ennek az ezer formájú, sokrétű, alkotó és romboló munkának azonban csak a kezdetén vagyunk. A bilincseket repesztettük meg, a börtönajtót nyitottuk csak meg, ébresztgetjük a proletárság alkotó erejét, teremő energiáit. De van-e egyetlen munkás is, van-e egyetlen földműves-szegény, van-e egyetlen proletárkatona, aki ne érezné, hogy soha még ilyen idő nem járt a világon? Van-e egyetlen proletár,

aki ne tudná, hogy sorsa most fog megpecsételődni és eldőlni? Van-e, aki ne tudná, hogy ha e küzdelemben elbuknék a szegénység, újból visszahajtanák a munkást a réginél is embertelenebb és tűrhetetlenebb szolgaságba? Van-e, aki ne tudná, hogy a munkanélküli jövedelem paradicsomából kikergetett burzsoázia a legszörnyűbb megtorlásra készülne minden proletár ellen, ha erre a proletárság gyöngesége neki módot adna? Van-e proletár, aki ne tudná, hogy a harc és átmenet nehézségei után emberséges élet, szabadság, jólét és erkölcsi fölemelkedés, testi és szellemi virágzás lesz a kommunizmus társadalmában minden dolgozó osztályrésze?

A hatalomért és mindazokért, amit a hatalom segítségével föl akarunk építeni: harcolni, áldozni, szenvedni kell! Azon a területen, amelyre a Tanácsköztársaság hatalma elér, a burzsoázia most lapul, mert erőtelen és meg van félemlítve. De lesben állva várja az alkalmat, vajon szövetségesei, az antant kis és nagy államainak burzsoáziája nem tud-e segédelmet küldeni számára. A demarkációs vonalon túl, a román, cseh-tót, francia fegyverek védelme alatt ellenben már nyíltan szervezkedik a fehér ellenforradalom. Szatmárnémetiben ugyanazok a polgárok, akik a proletárdiktatúra alatt nem győzték hangoztatni a szocializmushoz való hűségüket és a Tanácsköztársaság rendjéhez való alkalmazkodásukat, a román hadsereg közeledtének hírére azonnal föloldották a bankbetéteket, kiszolgáltatták az ékszereket, megszüntették a házak köztulajdonbavételét, a gyárak és üzemek szocializálását. A bankbetét, az ékszer, a magántulajdon, a kizsákmányolás eszközei: — íme ez a tőkések hazája, nemzeti érzése, politikai hűsége!

Az antant fegyvereinek védelme alatt a megszállott területeken ekképpen szervezkedik a fehér ellenforradalom. Összekötő szálai átnyúlnak a Tanácsköztársaság területére is. Egyelőre még titokban és csöndben készülődik arra, hogy aláaknázza és azután nyíltan megtámadja a proletárruralom várát.

A proletárság nem várhatja be ezt a támadást. Nem tűrheti az ellenség megerősödését és szervezkedését, mert ez veszedelembé döntené a forradalmat, és a munkásság csak nagy, újabb áldozatok után tudná csak újból visszaszerezni mindazt, ami már ma hatalmában van. A külső és belső ellenségtől, a nemzetközi burzsoáziától és cselédségétől fenyegetett magyarországi proletárforradalom védelmére szólítjuk föl a munkások, parasztok és katonák millióit. Kíméletlen erővel kell kiverni a burzsoáziát mindenhol, ahol hatalmának és fönnmaradásának alapjai vannak. Minden érzélgőség nélkül kell szétzúzni az elnyomók és kizsákmányolók hajdani várainak szervezeteit. De ugyanakkor, amikor a proletárdiktatúra minden követelését valóra váltjuk, amikor leromboljuk a kapitalista hatalom gazdasági, politikai és szellemi alapjait: a tett és áldozat erejével

kell a munkásoknak megmutatni, hogy mindenre készek saját hatalmukért, a nemzetközi, szociális világforradalom ügyéért. A Tanácsköztársaság hatalmát, a diktatúra rendjét, a szocializmus jövőjét, a forradalom minden vívmányát ma nemcsak itthon kell védenünk a burzsoázia ellen, hanem ott is, ahol az ellenséges imperialisták csapatai megkezdték az előnyomulást és megkezdték a munkások, katonák és parasztok tanácsainak felosztatását, ahol hatalom és fölszabadulás helyett a megbotozás és kikötés kapitalista és militarista igáját akarják újból a proletárságra rakni.

A proletárdiktatúrát, a szocializmus ügyét, a nemzetközi forradalmat ma a demarkációs vonalakon kell megvédeni. Ezért szólít rajtunk keresztül, a Forradalmi Kormányzótanácsra és a Budapesti Forradalmi Munkás- és Katonatanácsra keresztül a Vörös Hadseregbe benneteket a veszélyeztetett és támadott forradalom, proletártestvérek! Nem a mi szavunkat, de forradalmi és szocialista öntudatosok szavát hallgassátok meg, és seregeljetek velünk együtt minél nagyobb számban a nemzetközi szocializmusnak, a győzelmes kommunista forradalomnak lobogója alatt harcoló Vörös Hadseregbe!

Éljen a világ tanácsköztársaságainak nemzetközi szövetsége!
Pusztuljon a fehér ellenforradalom!
Fegyverbe, proletárok!

Testvéri üdvözléssel:

*A Magyarországi Szocialista Párt.
A Forradalmi Kormányzótanács.
A Budapesti Forradalmi Munkás-
és Katonatanács*

Népszava, 1919 április 20. Veszélyben a forradalom!

42

1919 április 22

**AZ AMOSZ¹ A VÖRÖS HADSEREGBE VALÓ BELÉPÉSRE SZÓLÍTTA FEL
A MÉRNÖKÖKET**

Az AMOSZ 1919 április 22-én a Gólyavárban tartott nagygyűlését Helfgott elvtárs nyitotta meg. Rövid beszédében rámutatott arra, hogy a szociális forradalom tulajdonképpen az emberiség életösztönének a küzdelme. A kapitalizmus nem tudta tovább

¹ Alkalmazott Mérnökök Országos Szövetsége és a szövetség lapjának címe

biztosítani a társadalom fejlődését, az emberi fajnak a haladását, és a tömegösztrön egy új rendnek, egy új organizmusnak a létrehozatalára törekszik, amely hivatva lesz biztosítani a Nietzsche által megjövendölt ember fölötti embernek a megszületését. A társadalom mai forrongása világszerte tulajdonképpen egy letűnő világnak egy születő világgal folytatott titáni küzdelme, és a mérnököknek tudniuk kell, hogy ők melyik világhoz tartoznak. Ennek a kérdésnek a megvilágítására fölkéri Dienes Kálmán elvtársat.

Dienes elvtársunk mindenekelőtt hangsúlyozta, hogy beszédében mérnöki következetességgel nem a hallgatóság érzelmeire, hanem az értelem logikájára kíván hatni. Rávilágított arra, hogy a mai szituációban a konzekvenciát két nagy szempont útmutatása szabja meg. Az első ezek között az a helyzetkép, amelyet nyerünk, ha az eseményeket a világforradalom szempontjából ítéljük meg. Ekkor ugyanis világosan láthatjuk, hogy ma két front áll szemben egymással: a világ burzsoáziájának frontja áll szemben a világ proletariátusának frontjával, és mindenki, aki a földön él, tartozik választani a két front között. Nincs helye az ingadozásnak, nyíltan színt kell vallania mindenkinek. Tudnunk kell, hogy ha a proletariátus győz, akkor a kommunista termelési rendet valósíthatjuk meg, amely végeredményben minden becsületes munkásembernek és minden tudományosan gondolkozó mérnöknek ideálját képezi. Ha a burzsoázia győz, akkor ismét visszatér a profit bálványimádó rendszere a proletariátusra sokkal rosszabb, sokkal súlyosabb viszonyok között, mint a múltban, mert a dolgozóknak akkor meg kell fizetniök nemcsak a saját országuk burzsoáziájának a létfenntartását és a profitját, hanem a győző imperialista országok burzsoáziájának a profitját is.

A második szempont, amely bennünket vezérel, az a megállapítás, hogy a szellemi munkások nem képeznek külön osztályt. A szellemi munkások osztályhelyezete egyszerű függvénye az osztályharc mindenkori állapotának, és megvallhatjuk, hogy a múltban a szellemi munkások nemcsak proletárok voltak abban az értelemben, hogy éhbérért dolgoztak és ily módon hozzájárultak a kapitalizmus profithalmozásához, hanem erkölcsileg és szellemileg is rabszolgák voltak, mert a mindennapi kenyérért folytatott keserves küzdelemben kénytelenek voltak egészen különös szolgáltatásokat teljesíteni a kapitalizmusnak. A világháború után a kapitalista rendszer fenntartása világgazdasági lehetetlenség. A munkástömegek semmi áron nem hajlandók túrni, hogy a régi rend akármilyen szelidített formában is feltámadjon. De ettől eltekintve tárgyilag is lehetetlen, mert manapság kapitalista alapon sem piacot teremteni, sem profitot előteremteni nem lehet.

Mindkét szempontból tehát a legszorosabb csoportérdek és a

legönzőbb egyéni érdek az egész szellemi munkásságot a proletariátus oldalához fűzi. Magyarországon elérkeztünk a világforradalom azon fázisához, amikor fegyverrel kell megvívni a világforradalom és a világellenforradalom harcát saját proletárországunk területén. Ezzel elérkezett az a lélektani pillanat, amikor a szellemi munkások minden hátsó gondolat nélkül tettekkel dokumentálják, hogy teljesen egynek érzik magukat a fizikai munkástömegekkel, és mindörökre el akarják törölni azt a mesterséges választófalat, amelyet a fizikai és szellemi munkások közé a kapitalizmus erőszakkal húzott.

Dienes elvtárs ezen előadásának konzekvenciájaképpen előterjesztette az alábbi határozati javaslatot, amelyet a nagygyűlés egyhangúlag és lelkesedéssel fogadott el: „Az AMOSZ-ban tömörült mérnökség egyezően csatlakozik a Vörös Hadsereghez, hogy megvédje a proletárdiktatúrát.”

Amosz, 1919. május 1. Be a Vörös Hadseregbe.

43

1919 április 27

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG RENDELETE A MUNKÁSEZREDEK VÉGLEGES MEGSZERVEZÉSÉRŐL

A folyó hó 23-án megtartott csapatszemlén részt vett gyári munkásezredek végleges megszervezését ezennel elrendelem. A tagozódást az 1. számú melléklet tünteti fel¹.

Az egyes századok, zászlóaljok és ezredek megszervezése és végleges felállítása mielőbb befejezést nyerjen.

A többi gyárak és üzemekből alakuló csapatrészek előzetes szervezése folyamatban van, végleges szervezéséről, valamint a parancsnokok kinevezéséről később külön intézkedem.

I. Munkásezredek célja

A Tanácsköztársaság a proletariátus hatalmának, kivívott jogainak és további fejlődésének megvédése minden oldalról jövő ellenforradalmi törekvésekkel szemben,

a saját üzem megvédése,

Budapest és környéke belrendjének biztosítása és védelme.

¹ A dokumentum mellékletei hiányoznak.

II. Ki lehet a tagja

Minden szervezett dolgozó munkás, akit az üzem ellenőrző munkástanácsa megbízhatónak ismer el.

Nem lehet tagja:

Aki munkanélküli-segélyt kap,

akinek a Forradalmi Kormányzótanács rendelete értelmében választójoga nincs.

A már eddig megalakított munkászászlóaljakra csak azok a munkások oszthatók be, akik előreláthatólag az üzemnél megmaradnak.

Azok a munkások, akik a Vörös Hadseregbe önként jelentkeztek, a gyári munkászászlóaljakra be nem oszthatók — illetve a már beosztottak onnan kiveendők. Ezek a Vörös Hadseregbe való behívásukig az üzemnél tovább dolgoznak, ezek kiképzés végett a gyári munkászászlóaljtól elkülönítve üzemenkint 1—1 osztagba egyesítendők, azonban felettük csakis az üzemi direktórium rendelkezik.

III. Felállítás és a parancsnokok, politikai megbízottak, valamint ezredparancsnoki segédek

Az eddig előzetesen megszervezett és fegyverzettel ellátott gyári munkásezredek felállítását, az ezred és zászlóalj tagozódását az ezred- és zászlóaljparancsnokok, valamint az ezredparancsnoki segédek neveit és beosztását az 1. számú melléklet tünteti fel.

Az ezred- és zászlóaljparancsnokok, valamint az ezredparancsnoki segédek folyó hó 28-án de. 10h-kor a Hadügyi Népbiztosság tanácsstermében jelenjenek meg, ahol kötelmeikre és kötelességeikre személyesen fogom kioktatni. Erről személyesen már értesítették. Az ezredparancsnokok parancsnoksági helyiségeiket az üzemi direktóriumokkal egyetértően úgy választják meg, hogy zászlóaljaik központjában legyen.

A zászlóaljparancsnokságok helyiségeinek felállítását az ezredparancsnokok szabályozzák.

Úgy az ezred, valamint a zászlóaljparancsnokságok csakis valamelyik üzemnél állíthatók fel: e célra a városban külön helyiségek nem vehetők igénybe.

A parancsnokságok felállítási helye, telefonszáma az ezredparancsnokságok által a Hadügyi Népbiztosság 51. osztályának (lehet telefonon is) mielőbb bejelentendők.

Az ezredparancsnokok mellé 1—1 politikai megbízott kinevezését magamnak tartom fenn, erre vonatkozólag később külön intézkedem.

Minden üzem ellenőrző munkástanácsa saját kebeléből az általa felállított munkászászlóalj parancsnokai mellé 1—1 politikai

megbízottat nevez ki. Ott, ahol több üzem állít fel 1 zászlóaljat, a politikai megbízottat a felállító üzemek munkástanácsai együttes ülésen — szintén saját kebelükből — választják meg, illetve nevezik ki.

A zászlóaljparancsnokok mellé kinevezett politikai megbízottak neveit az üzemi direktóriumok — jelen rendeletemre való hivatkozással folyó hó végéig a Hadügyi Népbiztosság 51. osztályába közvetlenül jelentsék be.

A megválasztott, illetve kinevezett zászlóaljparancsnoksági politikai megbízottak — megbízó leveleikkel együtt — folyó hó 30-án de. 10^h-ra a Hadügyi Népbiztosság tanácstermében jelenjenek meg.

Az ezred-, zászlóaljparancsnokok és az ezredparancsnoksági segédek, valamint az ezredparancsnoksági politikai megbízottak megfelelő kinevezési okmánnyal innen láttatnak el.

A zászlóalj politikai megbízottakat kinevezési okmánnyal a választást, illetve a kinevezést foganosító üzemek direktóriumai látják el.

Minden parancsnok és politikai megbízott szolgálatban a bal-karon 8 cm széles vörös karszalagot visel, amelyen az ezred, zászlóalj, század száma, valamint a beosztás fekete betűkkel feltüntetve legyen. (Pl. 3. gyári munkásezred-parancsnok, vagy 4. gyári munkásezred II. zászlóaljparancsnok, vagy 6. gyári munkásezred 5. század szakaszparancsnok, vagy 1. gyári munkásezred, III. zászlóalj politikai megbízott stb.)

Az ezred-, zászlóaljparancsnokok és ezredparancsnoki segédek, valamint az ezredparancsnoksági politikai megbízottak karszalagjainak beszerzése iránt a Hadügyi Népbiztosság elnöki csoportfőnökség haladéktalanul intézkedik, és azokat a kebelbeli 51. osztálynak adja ki.

A többi parancsnokok, valamint a zászlóaljparancsnoksági politikai megbízottak karszalagjainak beszerzéséről az illetékes üzemek direktóriumai mielőbb gondoskodjanak.

IV. Az ezredek tagozódása

Minden ezred 3—3 zászlóaljból, minden zászlóalj 4—4 századból, minden század 4—4 szakaszból álljon.

1—1 szakasz létszáma 50 főnél több, de 36 főnél kevesebb ne legyen. Ennélfogva a parancsnokon kívül 1—1 szakasz 50—50, 1—1 század 200—200, 1—1 zászlóalj 800—800, 1—1 ezred 2400—2500 fő létszámot meg nem haladhat.

A gyári munkásezredeknél kivételesen minden raj, szakasz és század a parancsnokát maga választja meg. Ezen parancsnokok megválasztásánál a zászlóaljparancsnokok és a zászlóalj politikai megbízottak jelen lenni tartoznak.

A megválasztott század- és szakasziparancsnokok nevei a 2. számú mellékleten az ezredparancsnokságok által — folyó hó végéig a Hadügyi Népbiztosság 51. osztályának közvetlenül bejelentendők.

Az egyes ezredekben belül a századok 1—12-ig folyó számot viselik.

Az ezredparancsnokságok minden szervezési, személyi, nyilvántartási ügyben a Hadügyi Népbiztosság 51. osztályához, minden kiképzés-, fegyverzet-, felszerelés- és lőszerügyben, valamint egyéb anyagi ügyekben pedig az 58. osztályhoz forduljanak közvetlenül. A zászlóaljparancsnokságok szolgálati úton tehát csakis az ezredparancsnokságaik útján fordulhatnak a fent megjelölt osztályokhoz.

Az ezredparancsnokságok zászlóaljaik létszámát üzemenként külön-külön 48 órán belül, a jövőben pedig minden hó 1-én és 15-én a mellékelt 3. számú minta szerinti kimutatáson közvetlenül az 51. osztálynak jelentsék be.

Ugyancsak ezen osztálynak jelentendő esetenként a 2. számú minta szerinti kimutatással minden szakasz- és századparancsnoki változás is.

V. Kiképzés

Ott, ahol a felállított gyári munkásezredekben még katonailag kiképzetlen munkások is osztatnak be, mielőbbi kiképzésükről az üzemi direktóriumokkal karöltve az ezredparancsnokságok haladéktalanul gondoskodjanak. A kiképzés általában az 58. osztály által kiadott irányelvek szerint, kezdetben természetes csak a legszükségesebb alaki gyakorlatokra, fegyverfogásokra, fegyver- és lőoktatásokra szorítkozzék.

A fő elv az, hogy mindenki a lőfegyverét ismerje, azt tökéletesen és célszerűen használni is tudja.

A kiképzetlenek kiképzése naponként 1 óra, a kiképzettek továbbképzése hetenként 2 délután egy-egy óra, és pedig csökkentett idővel dolgozó üzemekben azon idő alatt, melyért a szénsegély fizettetik: egyebütt az ellenőrző munkástanács által kijelölt napokon, illetve időben olyképp, hogy sem az üzem produktivitása csökkenve, se pedig a munkások szabad ideje túlságosan igénybe véve ne legyen.

A kiképzéshez szükséges oktatókat az ezredparancsnokok választják ki.

A kiképzetlen munkások kiképzésének felügyeletével minden ezrednél az egyik zászlóaljparancsnok bízandó meg. Ott, ahol lehetséges, a kiképzés lehetőleg egy osztagba eszközöltessék.

VI. Fegyverzet és lőszer

Az ezredparancsnokságok 48 óra alatt a Hadügyi Népbiztosság 58. osztályának közvetlenül jelentsék, hogy zászlóaljanként hány

és milyen gyártmányú lőfegyver áll rendelkezésre: van-e minden lőfegyverhez szurony, a fegyverek és szuronyok jókarban vannak-e: a zászlóaljknál mennyi még a fegyverszükséglet.

Az egyes gyártmányú fegyverekhez mennyi lőszer áll rendelkezésre.

Ugyanezen időre az üzemek direktóriumai szintén az 58. osztálynak jelenteni tartoznak, hogy az általuk alakított szakaszok, századok, illetve zászlóaljak megalakulása után még hány és milyen gyártmányú lőfegyver áll az üzem rendelkezésére.

Az üzemek ellenőrző munkástanácsai gondoskodjanak arról, hogy a fegyverek és a lőszer könnyen hozzáférhető helyen — de feltétlenül a gyár üzemén belül — raktároltassanak.

Fegyvert vagy lőszert senki magával sehová nem vihet, gyakorlat után a fegyverek kijelölt helyen lerakandók, és állandóan őrizet alatt tartandók.

Ennek pontos betartásáért a zászlóaljparancsnokok és a zászlóaljparancsnoki politikai megbízottak együttesen felelősek.

VII. Gyári munkásezredekkel való rendelkezés

A gyári munkásezredekkel — mint fegyvereserővel és karhatalommal — mindaddig míg másként nem intézkedem, rendelkezési jogot kizárólagosan magamnak tartom fenn.

Tehát ezen ezredekkel, valamint azok egyes alakulataival írásbeli meghatalmazásom nélkül senki nem rendelkezhetik.

Aki ezen rendeletem ellen vét, afelett a forradalmi törvényszék ítélkezik.

VIII. Fegyelem

Az ezred- és zászlóaljparancsnokok a katonai fegyelmet és magatartást jóakarató oktatással mielőbb honosítsák meg.

Fegyelmi fenyítő és megtorló intézkedésekre csakis az üzemi direktórium, illetve az ellenőrző munkástanács jogosult. Ennél fogva minden rend- és fegyelemellenes vétségek az üzemi direktóriumoknak tudomására hozandók, amelyek a szükséges intézkedéseket haladéktalanul megtenni kötelesek.

Az ezred-zászlóaljparancsnokok, valamint az ezredparancsnoki segédek felett fegyelmi fenyítő hatalmat a budapesti katonai kerületi parancsnokság gyakorolja.

A zászlóaljparancsnokságok az ezredparancsnokságaiknak vannak közvetlenül alárendelve.

IX. Illetékek

A gyári munkásezredekbe beosztott munkásoknak ezen szolgálataikért külön díjazás nem számítható fel.

Esetleges karhatalmi szolgálatra való igénybevételnél a megállapított órabérek lesznek fizetendők.

Az 1. számú mellékletben megnevezett parancsnokok és ezredparancsnoki segédek élelmezési állományba vételére és illetékeiknek folyósítására a budapesti magyar katonai kerületi parancsnokság sürgősen intézkedjen.

X. Riadó intézkedés karhatalmi szolgálatra való igénybevétel

Riadóra való intézkedések, a körzetek beosztására, valamint karhatalmi kirendelésekre vonatkozólag később külön intézkedem.

XI. Általában

Az ezred- és zászlóaljparancsnokok figyelmét felhívom arra, hogy az amúgy is kismérvű adminisztrációnál a teendőket saját maguk, illetve az ezredparancsnok segédje lássák el, e célra a beosztott munkásokból senki igénybe nem vehető...¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 30. csomó. (Hümb. 116. 721/5.—1919. sz.) — Eredeti tiszttáza.

A munkásezredek szervezésével kapcsolatban a Hadügyi Népbiztosság májusban további intézkedéseket hozott. (Lásd a II. fejezetben.)

1919 június 10-én a Hadügyi Népbiztosság 225 033/51—1919. sz. rendelete intézkedett a gyári munkásezredek pótkereteinek megszervezéséről. „A gyári munkásezred kötelékéből a harctérre kiküldött munkáskatonák nyilvántartása és a harctéri fogyatékok pótlása céljából (felgyógyult, beteg és sebesült elvtársakból), valamint az illetékek pontos folyósítása úgy a mögöttes országrészben tartózkodó, mint a harctéren levő munkáskatonák itthon maradt családtagjai részére, minden egyes gyári munkásezred számára egy-egy külön pótkeret felállítását rendelem el.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 30. csomó.)

¹ A rendelet további része adminisztratív intézkedéseket tartalmaz. Aláírás: Haubrich hadügyi népbiztos.

A KELETI HADSEREGPARANCSNOKSÁG MEGALKULÁSA ÉS TOVÁBBI INTÉZKEDÉSEK A VÖRÖS HADSEREG SZERVEZÉSÉRE

44

1919 április 21

A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS A VÉDELEM JOBB MEGSZERVEZÉSÉRE A KELETI ARCVONALON HADSEREGPARANCSNOKSÁG FELLÁLTÁSÁT RENDELI EL¹

1. A Tisza és Maros közötti területen levő és odairányított összes csapatok, parságok és hatóságok felett a parságot ezennel átveszem. Az alattam levő parság címe: Tiszántúli Vörös Hadsereg Parancsnokság. Székhelye április 22. délelőttjétől kezdve Szolnok.

2. A hadseregen belül a következő csoportosítás lép érvénybe:

a) 6. hadoszt.-parságnak (Békéscsaba) alárendeltetnek mindazon parancsnokságok és csapatok, valamint azok az intézetek, melyek hadműveletekre szükségesek, melyek a Maros beömlésétől a Tiszába, Arad és Sebes-Körös között állanak.

b) A debreceni katonai ker. parság. (Debrecen) alárendeltetnek mindama parságok és csapatok, melyek Sebes-Körös, Sáp, Hajdúböszörmény, Téglás, Nyíradony, Szaniszló területén állanak.

c) Az 1. hadosztály (útban Nyíregyházára) parancsnoksága alá lépnek mindama csapatok, parságok és hadműveletekre szükséges intézetek, melyek Szaniszló, Nyíradony, Téglás, Hajdúnánás, Ibrány, Csap területén állanak.

d) 4. hadoszt.-parság (Püspökladány) parsága alá lépnek az összes, a 4. hadosztály hadrendjében tartozó parságok és csapatok, továbbá a Debrecen részére szükséges hadművelleti intézetek.

3. Az egyes csoportok feladatai:

a) 6. hadosztály:

A Maros-vonal megfigyelése a Tiszától való beömléstől Aradig, valamint Arad és Sebes-Körös között az ellenség előnyomulásának feltartóztatása.

b) Debrecen katonai kerületi parancsnokság:

Az ellenség előnyomulásának megakadályozása a Sebes-Körös és Nyíradony, Téglás vonala között.

¹ A dokumentum a megalakult Hadseregparancsnokság 1. számú hadművelleti intézkedése.

c) 1. hadosztálynak:

Az ellenség előnyomulásának feltartóztatása Nyíradony—Tég-lás-vonaltól északra egészen a Tiszáig.

d) A 4. hadosztályparság:

A beérkező erőkből 3 zlj. és egy ütegből álló különítményt Balmazújváros környékére, a zömét a beérkező erőknél Nádudvar, Püspökladány környékére összpontosítsa. Feladata ezeket az erőket teljes harckész állapotba helyezni.

4. A 3. pontban említett feladatok végrehajtására a következő irányelvek mérvadók:

a) A Maros-vonal megfigyelése főképpen a Vörös Órség egyénei által eszközöltessék.

b) A Maros és Tisza között az arcvonaltól csakis felderítő osztagok hagyandók a főútvonalon (1 gyal.-szd., 2 gpka., néhány lovas), melyeknek feladata *feltétlenül* az ellenséggel az érintkezést fenntartani. — Tehát ilyen osztagok azonnal az ellenség irányába előretolandók.

c) A 6. hadosztályparság a rendelkezésre álló erőket egyrészt Kisjenő környékén, másrészt Nagyszalonta környékén összpontosítsa. — És ezekkel az erőkkel esetleg előnyomuló román erőket meglepőleg és átkarolólag támadja meg, és így verje vissza.

d) A debreceni katonai kerületi parság a rendelkezésére álló erőkből kettő csoportot alakítson. — Egy kb. zlj.-erős csoportot Berettyóújfalu környékén, melynek feladata, a Nagyváradról esetleg előnyomuló ellenséges csapatoknak támadó előnyomulás által (átkarolás) visszavetése.

A rendelkezésre álló többi erő Debrecenről keletre összpontosítandó, és ellenséges előnyomulást szintén átkaroló támadással az egész erőnek egy helyen való bevetésével akadályozza meg.

e) Az 1. hadosztályparság ugyanolyan elvek szerint járjon el a további védekezésben, mint a többi hadosztályok.

Minden erővel oda kell igyekezni, hogy az újonnan beérkező csapatok Nyíregyháza, Nagyálló, Napkor területén először gyülekeztessenek, és úgy mint a 4. ho. teljesen harckész állapotba helyeztessenek. — A székely különítmény szétugrasztott részeinek egy helyen való gyülekeztetése és ismét harckész osztagoknak szervezése a legnagyobb eréllyel hajtandó végre.

Addig amíg az 1. hadosztályparság teljesen nem tájékozódott, az 1. hadosztály csoportja fölött az 5. ho.-parság viseli a parságot.

5. Mindama katonai parságok, hatóságok, póttettek, egyes egyének, melyek nem a harcra hivatvák, a következőképpen gyülekeztetendők: A 6. ho.-parság területéről Tiszaföldvár, Kunszentmárton területére.

A debreceni kat. ker. parság részéről Törökszentmiklós, Tisza-

földvár területére (azokat, melyek Nagyvárad irányából vonultak vissza) és Tiszafüred—Madaras területére azokat, kik Debrecen irányából vonandók vissza.

Az 1. hadosztály területéről Tiszapolgár, Tiszalök területére.

6. A Hadseregparasághoz az első jelentést Szolnokra április 22-én déli 12^h-kor kell leadni. Ettől az időponttól kezdve minden közvetlen érintkezés a Hadügyi Népbiztossággal tilos, kivételt képez az 5. hadoszt.-pság, mely a Tiszától északra fekvő területről közvetlen jelent¹.

Böhm Vilmos s. k.
hadseregparnok

HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. (VHP 421/I. hdm. sz.) — Másolat.

A Hadseregparancsnokság megalakulása után közvetlenül két kiegészítő rendelkezés jelent meg. Az első — Hüb. 423/34. hadm/el. 5.—1919. sz. alatt — a hadműveleti események következtében megváltoztatja a Hadseregparancsnokság elnevezését. Mint a rendelet kimondja, a „Böhm népbiztos parancsnoksága alatt álló hadsereg elnevezése »keleti hadsereg«. A Szolnokon levő Hadseregparancsnokság, mint »Keleti Hadseregparancsnokság« jelölendő meg.”

A Hüb. 423/92. hdm. sz. — rendelete ismerteti a Hadügyi Népbiztosságnak közvetlenül alárendelt egységeket. Eszerint:

- „1. Duna arcvonal — a győri kerületi paraság alatt.
2. Ipoly-arcvonal — a Budapesten levő 3. h. o. -paraság alatt.
3. Felső-magyarországi arcvonal — a Miskolcra áthelyezendő 5. hadosztályparancsnokság alatt.
4. Keleti Hadseregparancsnokság (alárendelve: 1., 4., és 6. hadosztályparancsnokság és székely különítmény). Székhely: Szolnok.
5. Bácskai arcvonal — a Kecskeméten levő 2. hadosztályparancsnokság alatt.
6. Dunántúli arcvonal — a Kaposváron levő 44. ddr.-parancsnokság alatt.
7. Muramenti arcvonal — a Zalaegerszegen levő 20. dandárparancsnokság alatt.”

Eszerint tehát a Keleti Hadseregparancsnokság is — alárendelt alakulataival együtt — közvetlenül a Hadügyi Népbiztosságnak maradt alárendelve. Változás ezen csak 1919 május 5-én történt, amikor megalakult a Vörös Hadsereg Parancsnokság.

¹ A parancsot megkapták az 1., 4., 5., 6. hadosztályparancsnokságok és a debreceni katonai kerületi parancsnokság.

1919 április 21

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG IRÁNYELVEI A VÖRÖS HADSEREG
TOVÁBBI SZERVEZÉSÉRE

Folyó évi május hó 5-től kezdődőleg a hadműveleti és karhatalmi ügyek, a Vörös Hadsereg szervezési és gazdaszat-közigazgatási ügyeitől oly módon választandók el, hogy

a) a Vörös Hadsereg hadosztályparancsnokságai, a székely különítmény parancsnoksága, a tengerészdandár parancsnoksága, a 39. ddr.-csoportparancsnokság, a Ruzska-Krajna-i vörösgárda hadosztály parancsnoksága, valamint az ezen parancsnokságnak hadrendileg alárendelt csapatparancsnokságok és mozgó intézet parancsnokságok *kizárólag* csakis mint hadműveleti és karhatalmi parancsnokságok működnek, és csak belső gazdaszat-közigazgatási ügyeiket, mint gazdaszati és számadó testek intézik, míg

b) a Vörös Hadseregnek a mögöttes országrészekben folyó szervezési ügyeit, valamint a gazdaszat-közigazgatási szolgálat szervezését a Vörös Hadsereg *területi alakulásai* veszik át.

Ezeknek az alapelveknek végrehajtására a következőket rendelem el:

*I. Vörös Hadsereg**A) Hadműveleti szervezés*

1. Május hó 4-ig a hadosztályparságok stb. a jelenleg a demarkációs vonalon álló csapatokból, a (újonnan) toborzott emberekből, valamint a póttestek felesszámú, kiképzett emberanyagából megszervezik az I. melléklet szerinti hadrend és a 2669/eln. 6.—1919. számú rendelettel megállapított állományok szerinti alakulásokat olyképpen, hogy létszámhiányok esetén az egyes csapattesteken belül csak rendszeresített állományú, teljesen menetkész alakulások, pl. egész zászlóalj, lovas- és műszaki századok, ütegek stb., állíttassanak fel, illetőleg, hogy létszámfelesleg esetén az egyes csapattesteken belül további rendszeresített állományú alakulások, pl. IV., V., VI. zlj.-ak és ezekből a rendelkezésre álló törzsekhez mérten új ezredek állíttassanak fel.

A hadosztályparancsnokságok stb. felhatalmaztatnak arra, hogy úgy a saját törzsük, valamint az alárendelt csapatok kiegészítésére a kerületi parancsnokságoktól, illetőleg a póttestektől és kiegészítő parancsnokságoktól a szükséges szakképzett személyzetet a rendszeresített helyekre imperatívbe beosszák.

2. Az 1. pont alatti átszervezés után még fennmaradó kiképzett

és ki nem képzett személyzet május hó 5-ével az illetékes póttestnek (1. alábbi) adandó át, a további szervezésnél való felhasználás, illetőleg kiképzés végett.

3. Május 5-ével a működő Vörös Hadseregben belül mindenféle más szervezésnek, parságoknak és elnevezésnek meg kell szűnni, és csakis az 1. melléklet¹ szerinti szervezés és elnevezések maradhatnak meg.

4. Legkésőbb május hó 5-ig áthelyezendő: az 1. ho.-parság Székesfehérvárra, a 2. ho.-parság Kecskemétre.

B) Karhatalmak

1. Karhatalmak adására, amennyiben a belügyi népbiztosnak erre a célra rendelkezésre álló erők nem elégségesek, a működő Vörös Hadsereg van hivatva.

2. A karhatalmak elvileg, területileg fognak kirendeltetni. Éspedig kirendelik:

a) A budapesti városparancsnokság: a Budapesten levő vörös hadseregbeli csapatokat Budapest város területére, Újpest, Szentendre, Vác város, biai, pomázi, kispersti, gödöllői és váci járások területére.

b) Az 1. ho.-parság az alárendelt csapatokat Fehér-, Tolna-, Somogy- és Baranya vármegyék területére.

c) A 2. ho.-parság az alárendelt csapatokat Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyének nem a budapesti városparancsnokság hatáskörébe tartozó területére, Jásznagykunszolnok vármegye területére és Csongrád megyének a Tisza jobb partján levő területére, Bács-Bodrog vármegye meg nem szállt területére.

d) A 3. ho.-parság az alárendelt csapatokat Heves vármegye, továbbá Hont, Nógrád és Gömör megyék meg nem szállt területeire.

e) A 4. ho.-parság az alárendelt csapatokat Sopron, Moson, Zala vármegye területére, továbbá Esztergom, Győr és Komárom vm. meg nem szállt területeire.

f) A 20. dandársoport az alárendelt csapatokat Zala és Veszprém vm. területére.

g) Az 5. ho.-parság az alárendelt csapatokat Borsod és Szabolcs vármegyék területeire, továbbá Abaújtorna és Zemplén vármegyék meg nem szállt területeire, Ung és Bereg nem ruszinlakta területeire.

h) A székely különítmény parság az alárendelt csapatokat Szatmár megye területeire, Szilágy megye meg nem szállt területeire, továbbá Máramaros és Ugocsa megyék nem ruszinlakta vidékeire.

i) A 39. ddr.-parság az alárendelt csapatokat Hajdú és Bihar megyék területére.

k) A 6. ho.-parság az alárendelt csapatokat Békés és Csanád vár-

¹ A mellékletek hiányoznak.

megye területére, továbbá Csongrád vármegye Tiszántúli részeire és Arad megye meg nem szállt területére.

1) A ruszin vörösgárda-ho. az alárendelt csapatokat Máramaros, Ugocsa, Ung és Bereg vm. ruszinlakta területeire.

II. Területi alakulások

A) Kerületi parságok

Következő kerületi parságok alakulnak meg:

1. Budapesten az 1., 2., 3., hadosztály számára; hatásköre kiterjed az eddigi bpesti kat. ker. parság területére.

2. Győrött a 4. ho. számára; hatásköre kiterjed az eddigi győri kat. ker. parság területére.

3. Nyíregyházán az 5. ho. számára; hatásköre kiterjed az eddigi nyíregyházi kat. ker. parság területére, kivéve Máramaros, Ugocsa és Szatmár vármegyéket.

4. Debrecenben a 6. ho. (39. ddr.-csoport) és a székely különítmény számára; hatásköre kiterjed az eddigi erdélyi ker. parság területére, továbbá Máramaros, Ugocsa és Szatmár vármegyékre és Szilágy vármegye meg nem szállt területére.

A ruszin hadosztály részéről a nyíregyházi és debreceni kerületekhez egy-egy ruszin csoport osztatik be.

A kerületi parságok állomáshelyük után neveztetnek el, pl. a „debreceni katonai kerületi parancsnokság”.

A kerületi parságok részletes tagozását és állományát a 2. sz. melléklet tünteti fel.

Hatáskör: Minden katonai ker. parság saját területére nézve szervezési, pótlási, elhelyezési és gazdaszat-közigazgatási ügyekben területi hatóságot, a neki alárendelt parságokkal, hatóságokkal, intézetekkel és egyéb különleges alakulásokkal szemben pedig előjáró parságot képez.

Mint területi hatóságnak kötelességeihez tartozik tehát:

1. A toborzás és szervezés vezetése az illetékes hadosztályok, illetőleg különleges alakulások számára. Ezen célból minden ker. parságnál egy toborzási és szervezési alcsoport állítandó fel, mely anynyi alosztályra tagozódik, ahány hadosztály, illetőleg önálló más alakulás számára történik a szervezés. A ho.-parságok és önálló ddr.-parságok egy az eddigi toborzásban és szervezésben teljesen jártas előadót az illetékes ker. parság toborzó és szervező osztályába áthelyeznek. Oda helyezettnek át a hadosztályoknál eddig működött toborzási politikai megbízottak is.

2. A ker. területén elhelyezett parságnál, hatóságnál, csapatoknál és intézeteknél a gazdaszat-közigazgatási szolgálatnak vezetése és ellenőrzése.

3. A kerület területén az elhelyezési szükségletek és mellékszük-

ségletek (lő- és gyakorlati szükség táborok stb.) körül felmerülő kérdések műszaki és gazdasági elbírálása, illetőleg ez iránt javaslattevél.

4. A működő hadsereggel szemben a szállásmesteri ügykörnek ellátása, melynél vezető elvül felállítatik, hogy az összes anyagi, elhelyezési és egyéb igénylések elvileg a működő hadsereg hadosztályának és egyéb magasabb önálló parságok javaslatai szerint intézendők el.

5. A kiképzés vezetése az alárendelt póttestcsoportoknál.

6. Közreműködés a kerület területén elhelyezett, illetőleg a kerülethez utalt, működő hadseregbeli katonai alakulások egészségügyi szolgálatának vezetésében, utóbbiaknál szintén elvileg a működő parságok javaslatai szerint.

Mint előljáró parságot, a működő Vörös Hadsereget, kivéve a kerület területén elhelyezett összes többi parságok, hatóságok, csapatok és intézetek, valamint az ezek felszámoló keretei felett katonai parancsnoklási és a szolgálati kezelésének felügyelete és ellenőrzése illeti meg.

B) A Vörös Hadsereg póttestei

A mögöttes országrészben a Vörös Hadsereg számára folyó toborzást és szervezést f. évi május hó 5-ével a katonai kerületi parságok mint vezető szervek veszik át, végrehajtási szervül pedig nekik újonnan megalakítandó póttestek rendeltetnek alá. A póttestek állanak minden hadosztály számára egy póttestparság alatt egyesített 1—1 árkász, egészségügyi, élelmezési és vonat-pótalosztályból, továbbá minden ddr.-csoport számára egy póttestparság alatt egyesített 1—1 gyalog, lovas- és tűzér-pótalosztályból.

A póttestek beosztását a 3. sz. melléklet, állományukat pedig a 3/a, b) mellékletek mutatják.

Az autócsapatok, repülőcsapatok, vasútezred, vonatalakulások és távíró alakulások, a vörös vasashadosztály, a vörös tengerészddr. a munkás tartalék-zászlóalj, valamint a nemzetközi alakulások szervezése és pótlása továbbra is központilag a Hadügyi Népbiztonság illetékes osztályai által vezettetik, és az autó-pótkeret, a repülő-pótkeret, a vasúti-pótkeret, a távíró-iskola, a vörös vasas póttest, a vörös tengerész póttest, a vörös nemzetközi póttest által hajtatik végre. Erről a 3. sz. melléklet nyújt áttekintést.

A póttestek a kerületi parságuk részletes intézkedései alapján általában a következő irányelvek szerint állítatnak fel:

Személyzet: A személyi állomány fedezésére rendelkezésre állanak a jelenlegi volt közös és volt honvédpóttestek és kiegészítő parságok egész személyzete, azok kivételével, akik jelen rendeletem I. szakaszának 1. pontja értelmében a működő Vörös Hadsereghez imperatívén beosztattak. A személyzet kiválasztásánál annak alkalmasságára tekintettel kell lenni, és pedig:

a) Irodai szolgálatra elvileg csakis csapatszolgálatra nem alkalmas rokkant katonák osztandók be;

b) kiképzőkül és segédoktatókul az ezen szolgálatra legalkalmasabb harctéri tapasztalatokkal bővebben rendelkező egyének választandók ki. A jelenleg működő toborzó bizottságok és az ezeknél beosztott politikai megbízottak a póttestcsoport állományába átvételnek. Az ezen állomány fedezése után még fennmaradó tényleges állományú volt katonai havidíjasok, volt rangosztályba nem sorolt havidíjasok és volt hivatásos altisztek a Vörös Hadsereg további alakulásoknak szervezéshez, valamint fogyatékok pótlására állanak rendelkezésre.

C) Felszámoló póttestek és kiegészítő parságok

A Vörös Hadsereg póttestein kívül még meglevő volt közös és honvédkiegészítő-parságok, póttestek, népfelkelő parságok és huszár népfelkelő nyilvántartóságok¹ az alábbiak szerint részben teljesen megszűnnek, részben minimális állománnyal a likvidálást, illetőleg a még függőben levő ügyek elintézését, pl. rokkantak nyilvántartását, hadifogságból visszatérők leszerelését végzik.

Teljesen megszűnnek:

1. A népfelkelő parságok, melyek beleolvadnak a volt, velük egyenlő számot viselő honvédpóttestekbe.

2. A huszár népfelkelő nyilvántartóságok, melyek beleolvadnak az ugyanazon számot viselő volt honvéd huszár póttestekbe.

Átszervezetnek:

Az összes volt közös és honvédkiegészítő-parságok, valamint az összes eddigi közös és honvédpóttestek. Ezek mint felszámoló szervek beleolvadnak az ugyanazon állomáson működő állomásparságba. Az így kibővült állomásparságok tagozását a 4., állományát a 4/a. melléklet tünteti fel.

E felszámoló hatóságoknál elvileg csakis csapatszolgálatra nem alkalmas személyzet osztandó be.

Felesleges személyzetüket a Vörös Hadsereg póttesteinek állományába adják át, melyek ezt a személyzetet az előbbi határozványok szerint vagy saját állományának kiegészítésére, vagy új alakulásnak felállításához, vagy kiképző szolgálatra használja fel.

A felszámoló póttesteknek és kiegészítő parságoknak az állomásparságokba való beolvadását külön szakmegbízottak útján fogja a Hadügyi Népbiztosság ellenőrizni.

Nagyobb állomásokon pl. jelenleg Budapesten állomásparancsnokság helyett városparancsnokság működik.

¹ Nyilvántartó osztályok.

D) Egyéb hatóságok, intézetek és különleges alakulások

A jelen rendeletben nem említett hatóságok, intézetek és egyéb különleges alakulások átszervezésére és hovatartozandóságára külön rendelkezések fognak kiadatni. Addig is elvileg mindazok a hatóságok, intézetek és különleges alakulások, melyek az eddigi rendelkezés szerint nem közvetlenül a Hadügyi Népbiztosságnak voltak alárendelve, a területileg illetékes kerületi parságnak maradnak alárendelve. Ezek jelenlegi tagozásáról, állományáról és elhelyezéséről a ker. parságok f. é. május hó 5-ig részletes kimutatást terjesszenek be a Hünb. 6. és toborzó osztályának.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 6. csomó. (Hünb. 8184/eln. 6.—1919. sz.) — Eredeti tisztázat.

46

1919 április 23

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG ELRENDELI A VOLT TISZTEK ÉS ALTISZTEK KÖTELEZŐ BEVONULÁSÁT¹

A tényleges állományú volt katonai havidíjasok, rangosztályba nem sorolt volt havidíjasok és tényleges állományú volt hivatásos altiszteknek a Vörös Hadseregbe való kötelező jelentkezésére kiadott különböző intézkedések folytán felmerült kételyek eloszlátása végett a fent felsorolt hivatásos katonai egyének kötelező jelentkezésére a következő összefoglaló rendelet adatik ki:

1. Minden tényleges állományú, hivatásos katonai egyén (volt tisztek, tisztjelöltek, hasonállásúak, rangosztályba nem sorolt volt havidíjasok és továbbszolgáló volt altisztek) parancsnoki helyen vagy katonai szakközeg gyanánt való alkalmazás végett a Vörös Hadseregbe való belépésre jelentkezni tartozik.

A volt tisztek (hasonállásúak) annál a hadosztályparancsnokságnál, illetve a székely különítmény parancsnokságnál, a rangosztályba nem sorolt volt havidíjasok és továbbszolgáló volt altisztek pedig annál a vörös hadseregbeli csapattestnél (önálló osztálynál, alosztálynál) tartoznak azonnal felvételre jelentkezni, melynek — az önkéntes hadsereg szervezésére kiadott 2669/eln. sz. rendeletben előírt — kiegészítési területébe a felvételre jelentkező egyén állományilletékes póttesszte tartozik.

Kétes esetekben tartózkodási helyükhöz legközelebb eső had-

¹ A dokumentum tárgymegjelölése a következő: „Vörös Hadseregbe való belépés kötelezettségére összefoglaló intézkedés.”

osztály (székely különítmény), illetve csapattest-parancsnokságánál jelentkeznek.

2. Jelentkezésre kötelezve nincsenek:

a) Nyugállományban vagy rendelkezési állományban lévők.

b) Azok, akik a Hadügyi Népbiztosságnál, a katonai kerületi parancsnokságoknál, pótkereteknél, katonai intézeteknél, katonai hatóságoknál vagy egyéb katonai beosztásokban jelenleg is *tényleg* szolgálatot teljesítenek, addig, míg ezen beosztásukban meghagyatnak.

c) Azok a rokkant, arcvonalbeli szolgálatra teljesen alkalmatlan, hivatásos katonai egyének, akik a Vörös Őrségnél teljesítenek szolgálatot.

A Vörös Őrségnél (vagy a volt nemzetőrségnél) szolgálatot teljesítő összes csapatszolgálatra alkalmas, hivatásos katonai egyének — amennyiben osztagaik már nem osztattak volna be a Vörös Hadseregbe — a Vörös Hadseregbe való belépésre azonnal jelentkezni tartoznak:

d) Várakozási illetékkel és illeték nélkül eddig szabadságolt, tényleges állományú, hivatásos katonai egyének.

e) A kórházi ápolásban lévők felgyógyulásukig, az egészségi tekintetből szabadságoltak szabadságuk leteltéig.

f) Azok, akik számára tanulmányaik folytatása végett folyó évi március hó 21. előtt szabadság engedélyeztetett. Ezek azonban szabadságuk letelte után jelentkezni tartoznak.

g) Mindazok, akik a nyugállományba való helyezésüket felülvizsgálat útján eddig kérték, továbbá kiknek felülvizsgálata hadifáradalmak, sebesülés vagy betegség következtében folyamatban van.

h) Azok, [akik] alkalmazás végett bármi okból a Hadügyi Népbiztosság (volt Hadügyminisztérium) által valamely katonai kerületi parancsnokság rendelkezésére bocsáttattak, mindaddig, míg a katonai kerületi parancsnokság által — igénylés folytán — a Vörös Hadseregbe nem osztatnak be.

i) Akik a tartalékállományba szolgálton kívüli viszonyba vagy rendelkezési állományba való helyezésük iránti kérelmeiket legkésőbb folyó évi március hó 21-ig bezárólag benyújtották, tekintet nélkül arra, hogy kérelmük ez ideig elintézést nyert-e vagy sem.

j) Akik megszállott területen visszamaradtak.

3. Mindazok a jelentkezésre kötelezettek, akik ezen rendeletnek folyó évi május hó 1-ig eleget nem tesznek, forradalmi törvényszék elé fognak állíttatni.

4. A jelentkezettek beosztását külön kiadandó intézkedések fogják szabályozni.

5. A még tényleges szolgálatra önként visszamaradt, nem hivatásos volt tisztek és tisztjelöltek (hasonállásúak) közül

a) a csapatszolgálatot teljesítők a Vörös Hadseregbe való belépésre jelentkezni tartoznak.

b) Csapatszolgálatot nem teljesítők közül azok, akik arcvonalbeli szolgálatra alkalmasak, a Vörös Hadseregbe való belépésre szintén jelentkezni tartoznak. Akik a Vörös Hadseregbe való belépésre nem jelentkeznek, leszerelendők. Utóbbiak közül a leszerelés alól mentesek azok, akik beigazoltan a megszállott területekről *menekültek*, és visszatérésük rájuk nézve életveszedelemmel járna.

6. Azok a *nem hivatásos* volt altisztek és köztársasági katonák (volt legénységi állományú egyének), akik a Vörös Hadsereg felállításakor a magyar néphadsereg csapatainál és működő hadosztály-, valamint dandárparancsnokságainál teljesítettek szolgálatot, a folyó évi 7353/eln. 6. számú rendelet értelmében a Vörös Hadseregbe átlépni és ennél fogva a vörös katona „kötelező”-jét aláírni tartoznak. Akik ezen rendelkezésnek eleget tenni nem akarnak, forradalmi törvényszék elé állítandók.

Azok a *nem hivatásos* volt altisztek és köztársasági katonák (volt legénységi állományú egyének), akik a Vörös Hadsereg felállításakor nem a magyar néphadsereg csapatainál vagy működő hadosztály- és dandárparancsnokságainál, hanem más beosztásokban (pl. kerületi parancsnokságoknál, póttesteknél stb.) teljesítettek szolgálatot, ezen beosztásukban további intézkedésig megmaradni tartoznak. Ha azonban ezen beosztásaikban valami okból (pl. felsőbb rendeletre) feleslegessé válnak, közülük a fegyveres hadiszolgálatra alkalmasok, valamint a különleges kiképzéssel bírók a Vörös Hadseregbe átlépni tartoznak.

7. A hadosztályparancsnokságok (székely különítmény, tengerészdandár) naponként expressz jelentsék a Hadügyi Népbiztosságnak a 31. osztályának a naponként jelentkezett hivatásos katonaegyenek nevét és volt rendfokozatukat, fegyvernemek, illetve állománycsoportok szerint.

8. Ezen rendelettel a tényleges állományú katonai egyéneknek a Vörös Hadseregbe való köteles belépésére kiadott és a napi sajtóban közzé tett 7806/eln. 6. 8054/eln. 31. és 102 200/6. számú hadügyi népbiztossági rendeletek hatályukat veszítik.

Fiedler R.
hadügyi népbiztos

HIL M. Tan. Közt. iratai. I. csomó. (Hünb. 8335/eln. 31.—1919. sz.) — Eredeti tisztázat.

A parancsnoki kar utánpótlásának biztosítására eredetileg a Forradalmi Kormányzótanács intézkedett. Ennek szellemében adta ki a Hadügyi Népbiztosság április 14-én (Rendeleti Kisközlöny, 23. szám) a parancsnokképző tanfolyam megszervezéséről szóló rendeletét. A rende-

let szerint: „1. A Forradalmi Kormányzótanács rendelete alapján a Hadügyi Népbiztosság Budapesten parancsnokképző tanfolyamot állít föl. 2. A tanfolyam célja a proletártömegek előtt megnyitni az utat, hogy azok, akik a szocializmus tüzeiben edzett jellemük, szeplőtlen múltjuk és képességeik folytán proletár katonai társaiknak vezetésére, támogatására vannak hivatva, a rendelkezésre álló rövid idő alatt megkapják az útmutatást azon legszükségesebb katonai és szociális ismeretek megszerzésére, melyek a Vörös Hadseregben a parancsnoki állások betöltésére képesítenek. 3. A tanfolyam tartama a gyalogsági és lovassági hallgatók számára egyelőre 6 hét, a műszaki és a tüzérségi hallgatók számára a megállapítandó szükség szerint hosszabb idő.”

Ezt a tervet nem sikerült végrehajtani — valószínűleg a katonai helyzet alakulása miatt.

Június 2-án a Hadügyi Népbiztosság újabb rendelete került nyilvánosságra. E rendelet más módon kívánta a tisztképzést megoldani. Abból indult ki, hogy a már részben kiképzett, volt akadémiai növendékek képzését kell befejezni.

„A Hadseregfőparancsnokságtól rövid úton vett értesülés szerint a hadrakelt sereg részére fiatalabb parancsnokok pótlásáról 6 hónapra előre gondoskodni kell. Cél az, hogy a Hadseregfőparancsnokság kívánásának minél gyorsabban lehessen eleget tenni, és hogy a hadrakelt sereg részére átadandó parancsnokok képzettsége minél tökéletesebb legyen. A parancsnokok kiképzésére Budapesten a Ludovika Akadémia épületében katonai főiskolai tanfolyam létesül. Az oktatás 1919 június hó 15-én kezdődik, és november hó 30-án végződik. A tanfolyam hallgatói a volt hadapródiskolák 4. évfolyambeli növendékei és a volt Ludovika Akadémia 2. évfolyambeli hallgatói. Ezeknek közműveltségi tárgyakban való ismerete nem egyenlő ugyan, de a különbség nem nagy mértékű. Lényeges korkülönbség nincs közöttük (egyév). Tehát egy tanfolyamban egyesíthetők.

Remélhető létszám 200 fő.

A volt akadémikusok túlnyomórészt a hadrakelt seregnél teljesítenek szolgálatot, ezek jelenlegi foglalkozásukat, mely nekik ideiglenesen megélhetést biztosít, fizetéssel is jár, bizonyára nem szívesen cserélik fel az iskolapaddal, de kíváncsok, hogy éppen ezek a tanfolyamon lehetőleg teljes létszámban résztvegyenek, mert a hallgatók között ők képviselik az értékesebb elemet. Szükséges tehát, hogy a tanfolyam hallgatására a volt Ludovika Akadémia 2. évfolyambeli hallgatói, de a hadapródiskolák 4. évfolyambeli növendékei is szoríttassanak. Szolgálati kényszer alkalmazására jogot ad az a körülmény, hogy az említettek már előbb katonai pályát választottak hivatásul, és már egy évig legalább, de sokan 4 vagy több évig is állami nevelésben részesültek.

Felkérem tehát, utasítsa arra az alárendelt parságokat, hogy a hadapródiskola 4. évf. növendékeket és a volt Ludovika Akadémia hallgatókat Budapestre a Ludovika Akadémia épületébe a katonai főiskola parságához úgy indítsa útba, hogy ott június 12-én jelentkezhessenek. Ha az említettek a tanfolyamon részt venni nem akarnak, akkor a hadrakelt seregnél se élelmezést, se zsoldot ne kapjanak. *Fiedler* s. k. hadügyi népbiztos”. (HIL M. Tan. Közt. iratai 52. csomó. 218. sz. (Hüb. II. 133/eln. 31—1919.) — Tisztázat.)

A június 15-re tervezett tanfolyam sem indult meg. Végül július 21-én — az április 14-i rendelet szellemében — megkezdődött a parancsnokképzés. Befejezésére a Tanácsköztársaság bukása miatt nem került sor.

47

1919 április 26

MŰKÖDÉSI UTASÍTÁS A POLITIKAI MEGBÍZOTTAK RÉSZÉRE

1. Politikai megbízott minden cselekedetében és föllépésében erélyes és határozott legyen. Ha kell, irgalmatlanul vegye igénybe a proletárdiktatúra által rendelkezésére álló büntető eszközöket.

2. A parancsnokkal egyetértésben szervezzen a legmegbízhatóbb és legöntudatosabb katonákból fegyelmi gárdát, és ezekkel együtt gondoskodjék a fegyelem fenntartásáról és a kiadott parancsok végrehajtásáról.

3. A politikai megbízott legyen a katonák jóléti gondozója. Amennyire a hadműveletek helyzete és a csekély készletek megengedik, gondoskodjék a parancsnokkal egyetértőleg a katonák elhelyezéséről, ételmezéséről, ruhaellátásáról és az általános szükségletek lehető kielégítéséről.

4. Mindenkor ismerje a hadihelyzetet, és legyen segítségére a parancsnoknak a hadifeladatok megoldásában.

5. A hadügyi politikai megbízottaknak kötelessége a fronton harcoló és a front mögött tartalékban álló csapatok harci készségét a forradalom és a Tanácsköztársaság védelmére fenntartani, a fegyelmet és a harcra való készséget minden rendelkezésre álló eszközzel biztosítani.

6. Kötelessége a megbízottaknak a fegyelem fokozása szempontjából minden lehetőst elkövetni. Fel kell hívni a csapatok figyelmét arra, hogyha a régi kapitalisztikus rendszer alatt tudtak a kizsákmányolók érdekében fegyvert ragadni, és négy és fél esztendőn keresztül ezért a lövészárkokban, idegen országokban szenvedni, tudjanak a proletárhaza érdekében — amely most már a dolgozók társadalmáé — vért áldozni, és ezért, ha kell, életüket is adják oda. Meg kell magyarázni a vöröskatonáknak és világosan meg kell velük értetni, hogy minden harci tűz és lelkesedés hiábavaló akkor, ha a nemzetközi ellenforradalom sikerrel támadhat a nemzetközi proletárforradalomra. Mit ér a forradalom, ha az országot az idegen imperialista uralom katonái tartják megszállva. Mindent el kell tehát követnünk, hogy a forradalmat, a Tanácsköztársaságot megtisztítsuk az imperialista hadseregek katonáitól. A mi forradalmunk leveretése az egész nemzetközi forradalom vereségét jelenti, és visszaveti a forradalmi proletá-

Utasítás

a keleti hadseregparancsnokság által kinevezett politikai megbízottak részére.

1. Politikai megbízott minden cselekedetében és álláspontjában **erélyes és határozott** legyen. Ha kell, **irgalmatlanul vegye igénybe** a proletár diktatúra által rendelkezésre álló büntető eszközöket.

2. A parancsnokkal egyetértésben szervezzon a legmegbízhatóbb és legfontosabb katonákból **fegyelmi gárdát** és ezekkel együtt gondoskodjék a **legyelem fenntartásáról** és a kiadott parancsok végrehajtásáról.

3. A politikai megbízott legyen a **katonák jóléti gondozója**. Amennyire a hadműveletek helyzete és a csekély készletek megengedik, gondoskodjék a parancsokkal egyetértőleg a katonák elhelyezéséről, élelmezéséről, ruházatairól és az általános szükségletek lehető kielégítéséről.

4. Mindenkor ismerje a **hadihelyzetet** és legyen **rápírtására** a parancsnoknak a hadiüldések megoldásában.

5. A hadügyi politikai megbízottaknak kötelessége a fronton harcoló és a front mögötti tisztelekben álló csapatok **harcakésztséget a forradalom és a tanácsköztársaság védelmére fenntartani, a fegyelmet és a harcba való készséget** minden rendelkezésre álló eszközzel biztosítani.

6. Kötelessége a megbízottnak a **legyelem fokozása szempontjából** minden lehető elkövetni. Fel kell hívni a csapatok figyelmét arra, hogyha a régi kaptahszákus rendszer alatt tudtak a kizsákmányolók érdekében legyvert ragadni és negy és fél ezretől keresztül ezen a lövészárkokban, idegen országokban szenvedni, tudjanak — a proletárhaza érdekében, amely most már a dolgozók társadalmá — **vert áldozni és ezért ha kell, életüket is adják oda**. Meg kell magyarázni a voros katonáknak és világosan meg kell velük érteni, hogy **minden harc tőz és lelkesedés hiába való akkor, ha a nemzetközi ellenforradalom sikerrel tamadhat a nemzetközi proletárforradalomra**. Műtér a forradalom, ha az országban az idegen imperialista uralom katonái tartják megszállva. Minden el kell tehát követnünk, hogy a forradalmat a tanácsköztársaságok megtisztítsuk az imperialista hadseregek katonáitól. A mi forradalmunk leveretése az egész nemzetközi forradalom vereséget jelent és visszaveti a forradalmi proletárráival evitőkre a felszabadulástól. A mi győzelmünk azonban győzelmet jelent az egész világ proletáriátusának, felszabadulását minden, a kapitalizmus igája alatt nyomorgó testvérünknek.

7. A csapatok parancsnokai kötelesek a hadügyi politikai megbízottakkal a **tőrekvésükben a legmesszebbmő módon támogatni**. A megbízottak a csapatok parancsnokaival a legteljesebb egyetértésben szolgálják a forradalmi proletárráit. A politikai megbízottak **szerepe az a határozott parancs** hogy a voros katonákkal és azok parancsnokaival szemben a legudvariasabb módon tárgyaljanak. Nem selen azonban az az, hogy a megbízott ne lépjen fel **kello erellyel**. Általában rendkívül nagy figyelemmel és a forradalom szent ügyében szolgáló teljesítő elvárások mélysegi komolysággal kell szolgálatára állni a tanácsköztársaságnak.

8. Ha valahol a politikai megbízott azt tapasztalná, hogy a csapatok között **figyelmetlenség**, vagy pláne ellenforradalmi hangulat van, a **legerélyesebb intézkedéseket** kell foganatosítani. A bűnösöket minden esetben a rögtönítélő bíróságnak el kell állítani.

9. A hadügyi politikai megbízottak **nem szabad beleavatkoznia hadműveleti ügyekbe**. Ezeket a hadvezetőség parancsai szerint kizáróan a parancsnokok intézik.

10. Kötelessége a politikai megbízottak arról gondoskodni, hogy a parancsnokok által kiadott parancsok és utasítások **haladéck és késedelem nélkül** azonnal foganatosításának. Minden parancs, amit a csapatparancsnokok kiadnak, a hadsereg főparancsnokának nevében adják ki. A hadsereg főparancsnoka megbízottasága a forradalmi kormányzatnak, tehát a magyar proletáriátus megbízottainak kapták. Aki a parancsnok elleneségül vagy a kiadott parancsot nem teljesíti, az egész proletáriátus diktatúrájával helyezkedik szembe és azokkal szemben **egy kell elbanni**, mint a proletárdiktatúra arulójával és elleneségeivel.

Hadsereg, 1919 április 20.

A keleti hadsereg parancsnoksága

Működési utasítás a politikai megbízottaknak.

riátust évtizedekre a felszabadulástól. A mi győzelmünk azonban győzelmét jelenti az egész világ proletariátusának, felszabadulását minden, a kapitalizmus igája alatt nyomorgó testvérünknek.

7. A csapatok parancsnokai kötelesek a hadügyi politikai megbízottakat e törekvésükben a legmesszebbmenő módon támogatni. A megbízottak a csapatok parancsnokaival a legteljesebb egyetértésben szolgálják a forradalmi proletariátust. A politikai megbízottak részére az a határozott parancs, hogy a vöröskatonákkal és azok parancsnokaival szemben a legudvariasabb módon tárgyaljanak. Nem jelenti azonban ez azt, hogy a megbízott ne lépjen fel kellő eréllyel. Általában rendkívüli nagy figyelemmel és a forradalom szent ügyében szolgálatot teljesítő elvtársak mélységes komolyságával kell szolgálataira állni a Tanácsköztársaságnak.

8. Ha valahol a politikai megbízott azt tapasztalná, hogy a csapatok között fegyelmetlenség vagy pláne ellenforradalmi hangulat van, a legerélyesebb intézkedéseket kell foganatosítani. A bűnösöket minden esetben a rögtönítélő törvényszék elé kell állítani.

9. A hadügyi politikai megbízottnak nem szabad beleavatkoznia hadműveleti ügyekbe. Ezeket a hadvezetőség parancsai szerint kizáróan a parancsnokok intézik.

10. Kötelessége a politikai megbízottnak arról gondoskodni, hogy a parancsnokok által kiadott parancsok és utasítások haladéktalanul és késedelem nélkül azonnal foganatosítsanak. Minden parancs, amit a csapatparancsnokok kiadnak, a hadsereg főparancsnokának nevében adják ki. A hadsereg főparancsnoka megbízatását a Forradalmi Kormányzótanácstól, tehát a magyar proletariátus megbízottaitól kapta. Aki e parancsnak ellenszegül vagy a kiadott parancsot nem teljesíti, az egész proletariátus diktatúrájával helyezkedik szembe, és azokkal szemben úgy kell elbánni, mint a proletárdiktatúra árulóival és ellenségeivel.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomó. (VHP 510/18. sz.) — Tisztázat.

Működési utasítás az 1919 március 26-ihoz hasonlóan (lásd 5. dok.), főleg a 9. pontban tér el jelentősen. A március 26-i utasítást még a honvédő harcok megindulása előtt adták ki, míg az április 26-át akkor, amikor a Vörös Hadsereg visszavonulása miatt gyengült a parancsnokok tekintélye. A katonai helyzet javulása viszont nagymértékben a parancsnoki tekintély, a forradalmi tekintély helyreállításán múlt. Ezért az áprilisban kiadott működési utasítás hangsúlyozza a parancsnokokkal való jó együttműködést. Sajnos, az együttműködés hangsúlyozása mellett az ellenőrzés háttérbe szorult, s ez a későbbiek során károsan éreztette hatását. (Pl. a június 24-i ellenforradalom idején. Vö. 237. dok.-al.)

Említésre méltó, hogy az április 26-i működési utasítással egy időben más tartalmú irányelveket is adtak ki egyes csapatrészeknél a politikai megbízottak részére. Például Karikás Frigyes az általa kiadott

irányelvekben a politikai megbízottak feladatairól többek közt a következőket mondja: „Mint a felszabadulásért küzdő proletariátus reprezentánsai ellenőrzik és figyelemmel kísérik elsősorban a proletárhadsereg nem proletár elemekből álló parancsnokait és azok tevékenységét.” — (PI Arch. Böhm irattár. 156. dosszié. 124. pallium. — Fotomásolat.)

Karikás Frigyes azok közé tartozott, akik a Magyar Tanácskőztársaság kikiáltását megelőzően részt vettek a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban és polgárháborúban. Amikor a székely hadosztály parancsnokság árulása után megkezdődött a proletárdiktatúrához hű székely csapatok újjászervezése, Karikás, okulva az áruláson, még fokozottabb mértékben ragaszkodott a parancsnokok ellenőrzéséhez. Ezért Böhm — hivatkozva az április 26-i utasításra — egyik átiratában közölte az újjászervezést vezető Sároi-Szabóval, oktassák ki Karikást, hogy a jövőben katonai jellegű kérdésekbe ne avatkozzék. — (PI Arch. Böhm irattár. 138. dosszié. 8. pallium. — Fotomásolat.)

JELENTÉSEK A SZEMBENÁLLÓ HADSEREGEK KATONÁINAK FORRADALMI HANGULATÁRÓL

48

1919 április 14

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁGRA ÉRKEZETT HÍRSZERZŐ JELENTÉS EGYES FRANCIA CSAPATOK POLITIKAI HANGULATÁRÓL¹

Aradról beérkezett jelentés szerint és az oda kiküldött titkos megbízottunk jelenti, hogy a francia katonaság nagy része, különösen az arabok és a fehér európai franciák között olyan a hangulat, hogy részünkről egy határozott akciót várnak hozzánk való átpártoláshoz, és azonkívül a kedvező pillanatot felhasználhassák, tisztjeiknek ártalmatlanná való tételére. Nagyon soknak piros szalagja van a dolmánya alatt elrejtve, és azt az Áradra menő elvtársainknak azzal a megjegyzéssel mutogatják, hogy mi is vörösök vagyunk. Általában a francia katonaság között nagy fegyelmetlenség tapasztalható. A tisztjeik parancsait nem respektálják, sőt azokat nyílt utcán tettelegesen inzultálják, mint az esetről, egy általunk Aradra beküldött

¹ A jelentést a demarkációs vonalon szolgálatot teljesítő Kalmár osztagparancsnok küldte, és a békéscsabai vonalparancsnokság továbbította a Hadügyi Népbiztosságnak 11. osztályának.

ember személyesen is meggyőződött. Itt a vonalon a helyzet változatlan.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály. — Telefonjelentés.)

49

1919 április 17

A VÖRÖS UJSÁG CIKKE A PÉCSET MEGSZÁLLÓ SZERB—FRANCIA CSAPATOK HANGULATÁRÓL

Terjed a megszálló szerb csapatok között a bolsevizmus. Még a franciák sem akarnak fegyvert fogni a proletárok ellen.

A megszállott Pécsről csempészték át hozzánk a demarkációs vonalon keresztül az alábbi tudósítást:

A megszállott Pécs proletariátusa a legnagyobb bizalommal és lelkesedéssel fogadta a proletárdiktatúráról érkezett első híreket. A város sorsa felől mindenki teljesen nyugodt. Bízunk abban, hogy rövid időn belül sikerül lerázni nyakunkról a szerb imperializmus ólomsúlyával ránk nehezedő igáját, és hogy az eszme átcsap Szerbiába is, amiről már biztos értesüléseket szereztünk.

Tudomásunk szerint a belgrádi szocialista párt és a jugoszláviai kommunista párt a katonák között és egész Szerbiában a legerősebb agitációt fejtí ki.

Ennek ellensúlyozására a szerb parancsnok hetek óta nem engedi be katonáit a városba, hanem a huszárkaszárnyába zárja őket. Okot erre az adott, hogy a pécsi bányákban elhelyezett 400 szerb katona vörös zászlókkal éltette a magyar proletariátust: „Zsivio magyarszki proletár”¹.

¹ Hasonló esetről számol be az Almamelléken állomásozó század politikai megbízottja is 1919 április 15-i jelentésében: „Almamellékről jelentem, hogy Szulimánnál levő szerb katonák a katonáink jelentése szerint sapkájukra kitűzték a vörös szalagot . . . Ők nem lőnek proletárookra.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. Jelentések április 17-ről.)

Az I. hadtestparancsnokság május 16-i jelentése szintén egyes szerb katonai alakulatok forradalmi szellemét bizonyítja: „Egy szerb katonaság soraiból átszökött egyén a csoportnál kihallgatva a következőket jelenti: . . . A franciák úgy szállották meg a vonalat, hogy a szerb katonaság előtt színes és fehér francia katonákat helyeztek el az okból, hogy a szerb legénység átszökését megakadályozzák. A szerb katonaság fegyelme még meglehetősen jó, s igen nagy szigorral tartatik fenn. Ennek dacára előfordul ismételt, hogy a szerb legénység az engedelmisséget megtagadja. Így pl. f. é. május elsején egy támadási parancs végrehajtását megtagadták. Előfordult, hogy a »Drina« -ho. legénysége fegyvereit a Tiszába dobta. Az elemzés általában rossz és elégtelen. A szerb legénység nem lehet a Vörös Hadsereg ellen támadásra vinni, mivel át vannak hatva a bolsevizmus eszméitől.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 48. csomó. 257. sz.)

A villányi állomást az ott elhelyezett szerb katonaság össze-lövöldözte, és belélt a dandárparancsnok lakására is, amire a pécsi szerb parancsnokság lefoglalta a táblabíróság tíz szobáját a villányi brigadéros és tisztikara számára.

A városban állandóan szállítanak szerb katonaságot, a mostani létszám 3000 ember. A demarkációs vonal egy részén rajvonalak állanak, patrulok járnak, és mindenkre lőnek, aki a közelükbe merész-kedik.

A város hónapok óta el van zárva a külvilágtól. A szerbek állandó erősítéseikkel a gyűrűt mind szorosabbra vonják, és így sem újságokat, sem leveleket nem kap a lakosság.

Az első magyar repülőgép egy héttel ezelőtt jelent meg a város felett, magyar és szerb nyelvű röpiratokat dobott le, s bár a szerbek minden járókelőt megmotoztak, az összes iratok eljutottak rendeltetési helyükre, főleg a szerb kaszárnyába.

A szerbek két héttel ezelőtt népszavazást rendeltek el, bízva abban, hogy a budapesti eseményektől megrémült burzsoázia rájuk fog szavazni, mert tény, hogy burzsoá, főleg papi körökben Szerbia mellett erős agitáció folyik. A szervezetek propagandájának eredménye, hogy maguk a pécsi kereskedők kérték azt, hogy nyíltan szavazhassanak, hadd lássa mindenki, hogy Magyarországhoz akarnak tartozni.

A népszavazás azonban csak humbug volt a szerbek részéről, ennek az örve alatt a legnagyobb erőszakot követik el. Pandurovics jugoszláv főispán és pécsi kormánybiztos karhatalommal átvette a városházát. Szombaton, április 12-én a szerbek kidobták a tanfelügyelőséget, és a szerb tanfelügyelő bejelentette látogatását az elemi iskolákban, amire azzal feleltek, hogy a bizonyítványokat rögtön kiadták és a tanítást beszüntették.

A szerb imperialista hadvezetőség is érzi, hogy erőszakosságai már saját katonaproletárjai körében is visszatetszést szülnek. Hogy a szerb megszálló csapatok között a rendet fönntarthassák, francia katonaságot hoztak, körülbelül 100—150 embert. De ezeket nem engedik ki a városba, hanem egy kaszárnyában tartják őket bezárva. Hangulatukra jellemző, hogy ők maguk terjesztették a város lakossága között azt a hírt, hogy az egész 102. divízió, amelyet az oroszok ellen akartak vinni, egyhangúlag megtagadta az engedelmes-séget.

Pécs proletariátusa a megszállás dacára végzi az agitáció veszélyes munkáját. A Kormányzótanács rendeleteinek végrehajtását előkészítették, s kidolgozzák már például az üzemek szocializálásának tervét is.

1919 április 25

A VÖRÖS UJSÁG CIKKE A CSEHSZLOVÁK HADSEREG EGYES ALAKULATAINAK FORRADALMI HANGULATÁRÓL ÉS CSATLAKOZÁSUKRÓL
A MAGYAR VÖRÖS HADSEREGHEZ

Ungvárnál két cseh zászlóalj csatlakozott a Vörös Hadsereghez. A Losoncon állomásozó cseh géppuskások felrobbantották munícióraktárukat.

Amit mindennap vártunk, végre bekövetkezett, megindul a forradalom a Tótföldön, megmozdul a cseh katonaproletárok tömege, a cseh imperialista kormány eddig megdönthetetlennek hitt támasza.

A demarkációs vonalon, Ungvárnál két zászlóalj cseh katonaság jött át a Magyar Tanácsköztársaság területére, azzal az elhatározással, hogy a magyar proletariátus Vörös Hadserege ellen harcolni nem fog, hanem a nemzetközi szocializmus intenciói szerint együtt harcolnak a magyar proletariátussal a Tótföld és Csehország proletárjainak felszabadítása, valamint az egész világ proletárjainak érdekében.

A forradalmi mozgalom és a cseh katonaság elégedetlensége éppen így nyilvánul meg a Tótföld belsejében: A Losoncon állomásozó cseh gépfegyver-ezred osztagai fellázadtak, megtagadták az engedelmességet, és levegőbe röpítették lőszerraktárukat, összes muníciókészletükkel együtt¹.

Érsekújváron, ahol nagy tartalékok, a cseh imperialista köztársaság nagy reménysege állottak, amelyeket a demarkációs vonal legfontosabb részeire akartak vinni, határozatot hoztak arról, hogy részlegesen le fognak szerelni. Minden harminc esztendősnél idősebb katona hazájába visszatér, a többiek rendfenntartásra visszamaradnak, de harcolni nem fognak.

A budapesti cseh és tót szocialista szekció, amely tudomást szerzett erről az eseményről, üdvözlét küldte a cseh és tót harcosoknak, akik a magyar szocialista köztársaság mellé állottak. Köszön-

¹ E hírt megerősíti és egyéb adatokat szolgáltat dr. A. Szana „Die Geschichte der Slovakei” (289. old.) nyomán Oldner Vladimír. „A Szlovák Tanácsköztársaság (1919)” című tanulmánya. „A Magyar Tanácsköztársaság megalakulása óta a tanácsok egyre nagyobb hatást gyakoroltak a cseh hadseregére is — írja. Április végén két cseh zászlóalj Ungvárnál Tanácsmagyarország területére lépett át, azzal az elhatározással, hogy nem harcol a Vörös Hadsereg ellen, hanem a magyar proletariátussal együtt felszabadítja Szlovákia és Csehország proletariátusát.

Ezzel csaknem egyidejűleg fellázadt a losonci géppuskás-ezred, és felrobbantotta a hadianyag-raktárt.” (A Magyar Tanácsköztársaság hősi küzdelmeiről. Szikra 1954. 208. old.)

tötte a losonci géppuskások és az érsekújvári cseh katonaproletárokat, és felszólította az összes cseh és tót katonákat, hogy kövessék az ungvári, losonci és érsekújvári példát.

Vörös Ujság. 1919 április 25. A cseh—tót katonaság lázadása a Tótföldön.

VÉDELMI HADMŰVELETEK A TISZÁNTÚLON, ÉS E TERÜLETEK KIÜRÍTÉSE. A HADVEZETŐSÉG TERVEI ÉS INTÉZKEDÉSEI A TISZA-VONAL VÉDELMÉRE

51

1919 április 22

A 6. HADOSZTÁLY POLITIKAI MEGBÍZOTTJÁNAK JELENTÉSE A CSAPATOK FEGYELMI HELYZETÉRŐL

Csapatparnokok egybehangzó jelentése és személyesen szerzett meggyőződéseim szerint az eddigi rendkívüli nagy veszteségek oka a teljes fegyelmezetlenség. Ezen fegyelmezetlenség fő oka a parancsadás és így a vezetők hiánya. A parancsadás és a vezető azért hiányzik, mert hirtelen átmenet folytán a volt tisztek volt parancsoló tekintélye nincs meg. A legénység több ízben ignorálja és inzultálja őket. Az annyira jól bevált tovább szolgált altiszti [és] egyéb altiszti vezetés teljesen megszűntnek mondható. Úgy [az] előre-, mint hátramennel[nél] sokszor nem katonai alakulatok[ról] és formákról, hanem egy magától mozgó tömegről lehet [beszélni], ahol mindenki parancsnok. A fegyelem annyira süllyedt, hogy alosztályok harci beavatkozás nélkül a frontot önhatalmúlág elhagyják. Az ügy érdekében fekvőnek találom, hogy oly változás történjék sürgősen, amely ezen állapotokat teljesen megváltoztatja, mert jelen körülmények semmiféle katonai sikert nem biztosítanak. A jelentéshez teljes mértékben hozzájárulok.

Münnich s. k.

6. hadosztályparancsnokság¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály. — A 6. hadosztály 422/9 hdm. sz. telefonjelentése.)

¹ A fogalmazványt Münnich Ferenc, a 6. hadosztály politikai megbízottja írta alá, míg a jelentés elkészítése a parancsnok munkája. Erre utal a jelentés utolsó mondata is.

52

1919 április 23

A HADSEREGPARANCSNOK TÁVIRATA A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK A DEBRECENI MUNKÁSOK HELYT- ÁLLÁSÁRÓL ÉS A VÁROS KIÜRÍTÉSÉRŐL

Debrecen kiürítése befejezést nyert. Csapatok részben Balmazújváros, részben Hajdúszoboszló, Püspökladány felé vonulnak vissza. Mindkét oldalon erős különítményeket állítottam fel csapatok fegyelmezésére. Délelőtt tízkor utazom Szolnokra, ahonnan részletes jelentést vezérkari iroda küld. Debrecenben a munkásság utolsó pillanatig kezében tartotta a hatalmat, elismerésre méltó bátorsággal és fegyelmezettséggel teljesítette kötelességét, elsősorban Vágó népbiztos erőteljes fellépésének hatása alatt. Jelen távirat bizalmas jellegű, népbiztosokkal közlendő.

Böhm

HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. (VHP 423/5. hdm. sz.) — Távirat.

53

1919 április 23

JEGYZÖKÖNYV NAGY PÁL SZÉKELY DANDÁRPARANCSNOK ELLEN- FORRADALMI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

Felvétetett: 1919. évi április hó 23-án a Hadügyi Népbiztosság politikai osztályában.

Jelen vannak: *Tóth Gusztáv* a nagykárolyi direktórium elnöke, *Márkus Gyula* a nagykárolyi munkástanács tagja, párttitkár.

Tárgy: *Nagy Pál* székelly dandárparancsnok kijelentései a Tanácsköztársaság tagjairól.

Nevezettek előadják a következőket:

F. évi április hó 17-én a románok 10—20 kilométernyi távolságra megállottak Nagykárolytól. Rémhírek keringtek a városban, s azért, hogy a valóságot megtudjuk a vasútállomáshoz mentünk, ahol *Nagy Pál* székelly dandárparancsnok két székelly zászlóaljjal befűtött vonatok előtt állott. Megjegyezzük, hogy már megelőzőleg lehetetlen volt Budapesttel és a környékkel telefonkapcsolást szerezni, mert *Nagy Pál* a postaépületet is saját embereivel szállotta meg. Az állomáson arra kértük, hogy adjon fegyvert és muníciót rendel-

kezésünkre, míg kellő számú embert toborozunk, s azokkal igyekszünk feltartani a románokat. Érdeklődtünk a románok előnyomulása iránt és a hadihelyzetről. *Nagy Pál* a következőkben válaszolt: Fegyverem és munícióm nincs, nincs is célja semmiféle toborzásnak, jönnek a románok, de ez így van jól, csodálkozom azon, hogy önök, munkásemberek, ez ellen állást foglalnak egy ilyen kormányzattal szemben...¹ Helyesen van, hogy jönnek románok mert hiszen az antant felszólította a kormányt, hogy adja át a helyét egy másik kormánynak, amelyet az antant akar, amellyel tárgyalni is fog, de nem tette meg, most aztán lássa a következményét; fél órával később a beszélgetés után ellenünk és az exponált elvtársaink ellen *Nagy Pál* elfogató parancsot adott ki, lakásunkon kerestek is az őrzéjratok, és menekülésünk csak úgy történhetett meg, hogy az őrzéjratban levő két elvtársunk figyelmeztetett az elfogató parancsra, és hívott fel a menekülésre.

Később menekülő elvtársainktól tudjuk, hogy a régi rendet még azon éjjel Nagykárolyban a régi vezetőkkel visszaállították.

Megjegyezzük még, hogy fenti beszélgetést *Putovics László* a nagykárolyi Vörös Őrség politikai megbízottja és *Torma István* a nagykárolyi Vörös Őrség parancsnoka is végighallgatták.

A székelyek a nagykárolyi Vörös Őrséget le akarták fegyverezni, ezek közül azonban 170-en a városból elmenekültek. Ezt a Vörös Őrség elmenekült tagjaitól tudjuk. (Tudomásul az összes népbiztos és Freistadt elvtársnak és az 5. osztálynak.)

HIL M. Tan. Közt. iratai. 108. csomó. 461. sz. — Eredeti tisztázat.

54

1919 április 24

(Délután 10 óra)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁGNAK A SZÉKELY HADOSZTÁLY VISSZAVONULÁSÁRÓL

Az utolsó jelentés óta a székely különítmény a következő vonalba ment vissza: Nagyvarsány—Ilk—Petneháza—Ibrány. Ellenség Nyírmada—Nyírbakta—Ófehértó—Máriapócs vonalában, járőrei Apagy és Kállósején vonalában. Egy lovaskülönítmény Kopácsapátnál átkelt a Tiszán és dut. 11-kor Mándok felé menetelt.

¹ A továbbiakban *Nagy Pál* különböző diktatúraellenes kijelentéseiről van szó.

A saját 4. ho.-nál a már jelentett saját különítmény Hajdúszoboszlót megszállotta.

A 6. ho. szakaszában Ottlaka és Gyula az ellenség által megszállva.

Keleti Hadseregparság¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. (VHP 424/15. hdm. sz.) — Eredeti fogalmazvány.

55

1919 április 24

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ HELYZETJELENTÉSE VALAMENNYI ARCVONALRÓL ÉS A FRONTRA IRÁNYÍTOTT, ÚJONNAN FELSZERELT ZÁSZLÓALJAKRÓL

Cseh arcvonal

A Duna és Ipoly mentén a helyzet változatlan.

Sátoraljaújhelytől 20 km-re északkeletre Málca községnél a csehek IV. 23-án a demarkációs vonalon át kb. 5 km-re előre nyomultak, és elfoglalták Abarát és azon községeket, amelyeket 10 nappal azelőtt már egyszer birtokba vettek, de ellenakciónkra ismét kiűrítették. Ungvártól 4 km-re délnyugatra átkeltek az Ungon, és megszállották Órdarma ungmenti községet. Ezen előnyomulásoknak csak lokális jelentősége van, mert csak gyöngye erők által hajtatták végre. Ellenakció csehek visszaverésére folyamatban.

Az Ungváron álló 36. cseh ezredben terjed a kommunista szellem. A legénység nem akar szolgálatot teljesíteni, 120 ember le van tartóztatva.

Az abaújnádasdi parlamentar tárgyalás helyi érdekűnek bizonyult. Az abaújnádasdi cseh védőszakasz-parancsnok Tincone tábornok parancsára felvilágosítást kér a Hidasnémeti—Lasztóc-szakasz magyar parancsnokától, hogy miért szálltak meg magyar csapatok egyes olyan községeket is, melyek a fenti 2 pont közötti légvonalról északra fekszenek.

Ruszkrajna

Munkácson kikiáltották a ruszin köztársaságot. Stefan kormányzó ellen merényletet követtek el, de sikerült elmenekülnie. A tegnapielőtti harcoknak több halottja és sebesültje van.

¹ A lap alján Stromfeld kézjegye.

Csap—Bátyu—Munkács-vasútvonal még szabad, de Csap kivételével csapatok által nincs biztosítva.

Beregszászra a románok bevonultak.

Keleti hadsereg arcvonala

A legészakibb szárnyon Csap és Vásárosnamény között semmi különös.

Vásárosnamény, Nagydobos, Vaja, Nyírbátor vonalában a székely különítmény 10 zlj.-a áll. Meglehetősen szoros érintkezés az ellenséggel, melynek egy kb. ddr. erős csoportja Mátészalkát tartja megszállva, és a székely különítmény vonala ellen erősebb különítményeket tolt előre. Az ellenség előnyomulását — nyilván a székelek zárt felállítása miatt — egyelőre nem folytatta.

A székely kül. parság jelenti, hogy a csapatok állománya a súlyos veszteségek miatt a felére olvadt le. Legénység a 7 napos mozgóharc következtében kimerült, de elkeseredetten harcol. Nyomasztólag hat, hogy egyes felelőtlen osztagok székely katonákat helyenkint minden ok nélkül lefegyvereznek, és parnokait inzultálják.

A székely különítmény fedezete alatt a bpesti 29. és 32. ddr.-csoport részei Nyíregyháza környékén gyülekezőben. A parnokságot 1. ho. (Sipos elvtárs) vette át, 5. ho.-parság (Szakáll elvtárs) IV/24. Miskolc¹. Sipos-csoport a székely különítmény déli szárnyának meghosszabbítására Balkányra egy zlj.-at (29. ezredből) tolt előre, és Hajdúhadháza felé a felderítést bevezette. Erdély ker. parság (Sároi—Szabó) részeivel összeköttetés hiányzik.

Az ellenség IV/23-án a déli órákban vonult be Debrecenbe. Lovassága Balmazújváros felé előrenyomulását azonnal folytatta, és ezen vonalat állítólág már el is érte. Saját csapataink zöme Debrecenből Hajdúszoboszló felé vonult vissza, s ott IV. 23-án részben gyülekezett, egy kisebb csoport ellenséges lovasság által üldözve, Balmazújvárosnak vett irányt, egyes részek Hajdúhadházát szállották meg. A helyzet Debrecenből nyugatra még nincs felderítve. Minden valószínűség szerint a visszaözoñló csapatok zöme a 4. ho.-parság (Békési elvt.) hatásköre alá kerül és Püspökladányban lesz gyülekeztetve. Egyes zlj.-ak önhatalmúlag vonaton a Tisza mögé vonultak vissza. Ezek közül egy tengerész-zlj. Füzesabonyból, a soproni III/18. zlj. Hatvanból lett a front felé visszairányítva a Keleti Hadseregparság rendeletére.

Berettyóújfalunál álló csoport Sáp—Földes vonalába vonult vissza.

Püspökladányból úgy Berettyóújfalu mint Hajdúszoboszló felé egy-egy páncélvonatunk felderítés végett előretolva.

¹ Ismeretlen személytől tintával beszúrás: Ma teszi át székhelyét.

A 6. ho.-parság szakaszában az ellenség előrenyomulását folytatta. Nagyváradról előrenyomuló osztagaival a Sebes-Körös mentén Komádi és Zsadány községeket érte el. Nagyszalonta felől ellenállás hiányában Sarkadig nyomult előre. E vonalon álló saját I/46. és VI/101. zlj.-ak vonakodtak a ho.-parság. által elrendelt Kőtegyántól keletre fekvő állásban megállani, gyorsabb visszavonulás végett szekeret rekviráltak, és végül kierőszakolták vasúton Szeghalomra való elszállításukat. A Kőtegyán—Szeghalom vasúti vonalat a III/46. zlj. Vésztőnél biztosítja. Békésgyula irányában az ellenség a Sarkad—Gyula—Vári-vonalat érte el. Gyula úgy katonailag, mint anyagilag kiüritetett. Az itt álló három 101-es zlj. Békésgyulától 6—8 km-re keletre és délkeletre félkörben vettek felállítást.

Úgy a 6. ho.-parság, mint a ho. pol. megbízottja jelentik, hogy az alárendelt csapatok fegyelme felbomlott, s ellenállóképessége megszűnt. Előfordult, hogy a legénység illetményeinek kifizetését kierőszakolta, azután elszéledt.

Arad és Békéscsaba között a románok elérték Kürtöst. Maros mentén a helyzet változatlan, Makón ellenforradalmi mozgalom, Vásárhelyi elvt. politikai megbízottat meggyilkolták. A direktórium helyén van, és kihirdette a statáriumot.

A keleti hadsereg arcvonalára irányított erők helyzete. IV/23-án dut.

1. *Beérkeztek Nyíregyháza—Debrecen—Szolnok területén:*

I/9., II/29., I/32., III/32., I/71., III/18., I/2. nk., II/2. nk., IV. nk. or., II/1. tg., I/2. tg. I/1., II/1., II/44.....	16 zlj ¹
3/1., 2/29., 3/29., I/18., 3/19., 5/19.	6 üteg

2. *Szolnokra útban vannak:*

I/19., II/13., IV/44., IV/20., II/18., I/csep. ²	6 zlj.
I/19., 2/19., 4/19.	3 üteg

3. *IV/24-én indul:*

Egy zlj./20. Alsólendváról, VII/38. Kiskunhalasról, egy 68. zlj. Szolnokról, 1 munkászlj. Aszódról, 1 vörös őrségbeli zlj. Budapestről	5 zlj.
Egy 20. ezredbeli üteg a Mura frontról	1 üteg

4. *Menetkészültség elrendelve:*

IV/32. és III/29. Bpest, II/19. Győr, 2 zlj. 17-es Szé- kesfehérvár, 2 zlj. 68-as Szolnok, 1 zlj. 69-es Bpest, 1 zlj. 30. és 1 zlj. 38 Duna—Tisza köz.	10 zlj.
és IV/25-től naponta 1 vörös őrségbeli zlj. Bpsten (összesen 9 zlj.)	9 zlj.

¹ Az eredetiben tévesen 16 zlj.

² A csepeli I. zászlóalj.

Déli arcvonal:

Duna—Tisza köze: Újra jelentik, hogy a szerbek a Szabadka—kiskunhalasi-vasútvonalon állásaik előtt javíttják az elrontott pályát. A hír valódiságának megállapítását a 2. ho.-parság elrendelte. Ezen védőszakasz egyik tábori őrséje előtt 3 szerb katona összetörte fegyverét, mert nem akar ellenünk harcolni.

A Duna—Tisza közti légi felderítés Szabadkán négy 100 tengelyes vonatot állapított meg, egyébként semmi különösét nem észlelt.

A Dunától nyugatra levő szakaszban Szt. Lőrincnél járőrharcok. A szerbek e szakaszban erősebben portyáznak, hogy a demarkációs vonal átlépését megakadályozzák.

Pécs, Villány, Baranyavár, Pálmonostoron álló szerb csapatok állítólag parancsot kaptak vasúti szerelvényeket a létszámhoz képest készen tartani.

A Mura mentén a helyzet változatlan.

Hadihajózás: Ellenséges monitorok ellen való védekezés céljából a Tisza, Szentestől egy km-re délre, kettő aknavonallal elzáratott.

Repülőik: Felderítésen kívül röpiratok ledobattak: Komárom, Érsekújvár, Párkányána és Baja fölött.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály. Összefoglaló helyzetjelentés.) — Tisztázat.

56

1919 április 24

A CSEHSZLOVÁK SAJTÓIRODA CÁFOLJA A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ELLEN INDÍTOTT OFFENZÍVA HÍRÉT

A csehek nem kezdték el az offenzívát. A csehszlovák csapatok előnyomulásának híresztelése nem felel meg a valóságnak

Pozsony április 23. Azok a híresztelések, melyek a csehszlovák csapatoknak a demarkációs vonal átlépésére és az offenzíva megkezdésére vonatkoznak, a csehszlovák csapatok főparancsnokságának hivatalos jelentése szerint nem felelnek meg a valóságnak¹.

Magyar Ujság (Pozsony), 1919 április 24. A csehek nem kezdték el az offenzívát.

¹ Král, a már idézett könyvében, érdekes adatokat közöl e cáfolattal kapcsolatban. Előzményként megemlíti, hogy Klofáč csehszlovák hadügyminiszter április 7-én adott parancsot a Magyar Tanácsköztársaság elleni intervencióra. Ezt követően a csehszlovák burzsoá sajtó tele volt olyan jellegű cikkekkkel, amelyek mind azt bizonygatták, hogy a magyarok provokálták a háborút. Majd így folytatja: „Az emlékezetes 1919 április 24-én, mikor a csehszlovák hadsereg megkezdte az offenzívát a magyar

57

1919 április 25

(Délután 3 óra 30 perc)

**A KISKUNHALASI KATONAI PARANCSNOKSÁG TÁVIRATBAN ÉRTESÍTI
A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁGOT A SZERB DEMARKÁCIÓS VONALON
BEKÖVETKEZETT HANGULATVÁLTOZÁSRÓL**

A demarkációnális vonalon levő jó baráti viszony a szerb katonákkal a mai nappal megszűnt. A szerbek azt üzenték, hogy mindenkít, aki feléjük közeledik, rögtön agyonlőnek. Szerbek szemmel láthatólag sokkal szigorúbban látják el a szolgálatukat, az őrsöket gyakran váltogatják. Bácskából jött 3 egyén egyhangú kimondása szerint Dél-Bácskában nagyobb francia csapatok vannak. Szabadkán szikratávirót állítottak fel, néhány falut a vonal mögött teljesen elzártak a szerbek. A lakosságnak sem ki, sem befele nem szabad menni. Szegedre és Bajára nagyobb csapat-összpontosítások vannak.

Katonai parság
Kiskunhalas

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály. — Táviratmásolat.)

58

1919 április 25

**KUN BÉLA JAVASLATOT TESZ BÖHM VILMOSNAK
A HADSEREG EGYSÉGES VEZETÉSÉNEK MEGTEREMTÉSÉRE**

A hadsereg egységes vezetése és szervezése érdekében a következő sürgős intézkedésekre, azaz reformokra volna szükség:

I. Egy működő Hadsereg főparancsnokság felállítására. — II. Egy hadtápfőparancsnokság felállítására. — ad I. Feladata a hadsereg nagybani, operatív vezetése. — A vezetés megkönnyítése céljából a következő front, azaz hadseregparancsnokságok volnának felállítandók: 1. az északi cseh front parancsnoksága (az osztrák

Vörös Hadsereg ellen, a polgári és reformista sajtó nem írt többé a szlovákiai eseményekről. Mit tehetett mást, mint hogy mélyen hallgatott, hiszen már az intervenciós hadjárat első napján tagadta, hogy a csehszlovák katonaság átlépte volna a demarkációs vonalat" — írja könyvében. (Id. mű. 97. old.)

Ezért vette át a pozsonyi magyar nyelvű lap is a közölt cáfolatot.

határtól a Tiszáig Csap—Ungvár vonaláig), 2. román arcvonaltól parancsnoksága, 3. Tisza és Duna közti szakasz parancsnoksága, 4. dunántúli délszláv szakasz parancsnoksága, 5. Budapest közvetlen védelmét intéző parancsnoksága — mindkét főparancsnokság, úgyszintén hadseregpáncsnokságok élére hadügyi népbiztosok volnának kinevezendők, kik mellé vezérkari főnökök volnának beosztandók. — ad II. Feladata a hadsereg megszervezése, annak anyagi ellátása. — Ez nagyjában megfelelne a Hadügyi Népbiztosság eddigi működő körének, melyből csak azok az osztályok és csoportok volnának kiveendők, melyek a működő Hadsereg főparancsnokság munkaköréhez szükségesek. — Feladata következő főbb pontokra osztható: 1. A működő hadsereghez tartozó, azaz pótlásul behelyezendő egységeknek megszervezése, másodsor a munkás-tartalékszázalójak megszervezése, 3. Fegyverzet, lőszer, 4. tüzérségi anyag, 5. autóügyeknek radikális megszervezése, 6. légügyeknek radikális megszervezése, 7. ruházat, felszerelés, 8. ételmezés, 9. utánszállítás (vasút), távirat, telefon, 10. belrend, ellenforradalom leküzdése. — E célból a Vörös Őrség neki alárendelendő volna. — A hadtápfőparancsnokság munkakörén belül önállóan működő szerv, mely természetszerűleg mindenben a működő Hadsereg főparancsnokságának volna alárendelve.

Kérek ehhez a javaslatlételelemhez állásfoglalást, azaz a javaslatot.

Kun Béla
hadügyi népbiztos¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. (VHP 425/18. hdm. sz.) — Távirat.

¹ A távirat a Hadseregpáncsnokság különvontára érkezett. A fenti szöveg után a következő megjegyzés olvasható: „Ezen távirat közvetlen ide érkezett. Böhm elvtárs már lepihent, és ezért neki nem mutattam be. Hozzászólás és javaslatlétel céljából Stromfeld elvtársnak előterjeszttem azzal, hogy az állásfoglalás tudtul adása szombat délutánra, Böhm elvtársnak a frontról való visszaérkezése utánra kéretett. Kovács páncsnór elvtárs.”

Alatta Böhm kézírásával és aláírásával: „Szóbelileg megbeszéltem, egyelőre tárgytalan. IV. 27. Böhm.”

Stromfeld véleményét a táviratra nem vezették rá. Ismeretes azonban a Tombor (a Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának vezetője) és Stromfeld közötti telefonbeszélgetésről készült feljegyzés 1919 április 30-ról. Ebben — többek között — a következőket olvashatjuk: „Stromfeld vállalta az újonnan felmerült feladatot, vezérkari főnöki minőségben... Stromfeld megjegyzi, hogy ha a páncsnokságot át is veszik, azáltal azon az állásponton nem változtatnak, hogy a keleti hadsereg csapatai jelenleg nem harc képesek, és csak három hét múltán érnék el harc képesésgüket, feltéve, hogy a kívánt anyag pótlásokat és pótalakulásokat (szervezett munkásokat) megkapják... A Hadseregpáncsnokság székhelyéül Stromfeld Gödöllőt tartotta megfelelőnek, és a páncsnokságot a Gödöllőre való beérkezés után vélne átveendőnek.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 5. csomó. Számnélküli feljegyzés. — Eredeti.)

59

1919 április 25

A VÖRÖS UJSÁG CIKKE HAJDÚSZOBOSZLÓ VISSZAFoglalÁSÁRÓL ÉS DEBRECEN KIÜRÍTÉSÉRŐL

Debrecenből Hajdúszoboszlóra kisebb román járőr érkezett, amely a páncélvonaton előrehaladó csapataink előtt a síneket föl-szedte, és a páncélvonatra tüzet adott le. Vöröscsapataink azonban előrenyomultak, a vasúti pályatestet helyrehozták, és a várost visszafoglalták.

Most érkeznek részletek Debrecen városának kiürítéséről.

A román támadás hírének közeledtére Debrecenben 22-én este riadót fújtak. Tíz órakor már az egész helyőrség és a felfegyverzett szervezett munkásság talpon volt, és zeneszóval, énekelve vonultak ki a frontra. Ezek a munkáscsapatok hősieleszantsággal mindaddig tartották a frontot, míg fontos stratégiai okokból Debrecen városának katonai kiürítése vált szükségessé.

A kiürítés teljes rendben előre megállapított terv szerint történt, a város direktóriuma a katonai hatóságokkal utolsó percig helyén maradt, és teljesítette kötelességét. Közben megérkezett a jelentés, hogy a Vámospércsen levő bécsi nemzetközi ezred kénytelen a román túlerő elől visszavonulni. Rothziegel elvtárs, parancsnok elesett, Böhm, a tengerészek parancsnoka, fogságba jutott. Háromnegyed tizenkét órakor kiadták a visszavonulási parancsot. A katonai intézmények hosszú trénsorai szállították el a katonai felszereléseket.

Vörös Ujság, 1919 április 26. Hajdúszoboszló visszafoglalása.

60

1919 április 25

A KELETI HADSEREGPARANCSNOKSÁG ÉRTÉKELI A KIALAKULT HELYZETET, ÉS PARANCST AD ELLENTÁMADÁS VÉGREHAJTÁSÁRA NYÍREGYHÁZA TÉRSÉGÉBEN

24-én dut. 11h-ig a hadsereg északi szárnyán a helyzet a következő képet mutatja:

a) 1. ho. Biri—Nagykálló—Napkor-vonalában a rendelkezésére álló négy zlj.-t és kettő üteget kitolta, egy üteg még Nyíregyházán.

b) A székely különítmény teljesen elfáradt, és elcsigázott csapatai a mai egész napon harcban állottak, melynek végeredményeként Ibrány—Pap (Kisvárdától 2 km keletre) vonaláig vonultak vissza.

Sem az ellenség csoportosításáról, sem annak ténykedéséről a Hadseregparancsnokság jelentést a különítménytől nem kapott.

F. hó 25-re a Hadseregparancsnokság a következőképp rendelkezik:

a) 1. ho. a még Nyíregyházán levő üteg és esetleg egyéb harc képes csapatot szintén az elől levő csapatokhoz vonja.

A Hadseregparancsnokság elvárja, hogy ezekkel a pihent erőkkel a ho.-parancsnokság helyes harcászati vezetés által a románok előnyomulását nemcsak feltartóztatja, hanem a kellő pillanatban ellentámadásba átmenve, ezek folyékony előnyomulásának hosszabb időre gátat vet.

b) A székely különítmény parancsnokság végre szakítson a kordonszerű felállítással és Kisvárdá—Nyírkarász—Ramocsaháza—Ibrány között csoportokat összevonja, és ezen csoportoknak egyöntetű és támadólagos harcászati vezetése által szinte vessen gátat az inferior ellenség előnyomulásának.

Egyszersmind elrendelem, hogy a székely különítmény parancsnokság az előírt időben a saját és ellenséges helyzetről a Hadseregparancsnokságnak jelentsen, mert jelentés nélkül a vezetés lehetetlen.

Keleti Hdsg.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. (VHP 425/1. hdm. sz.) — Fogalmazvány.

61

1919 április 25

(Délelőtt 8 óra 45 perc)

AZ I. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A NYÍREGYHÁZA TÉRSÉGÉBEN FOLYTATOTT VÉDELMI HARCOKRÓL ÉS VISSZAVONULÁSRÓL

Nagykállói csoport 7^h óta harcban. Csapatok ellenálló ereje igen gyöngye. Előreláthatólag a mai nap folyamán a visszavonulást meg kell kezdeni. Szándék: utolsó emberig kitartani, és csak azután visszavonulás Rakamaz felé.

Kérek intézkedést, hogy a Hadosztályparancsnokság hová menjen¹.

Papp—Szabó²

HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. (VHP 425/—sz.) — Telefonjelentés.

¹ Délután 6 óra 45 perckor Stromfeld a következő parancsot küldte: „Az 1. hadosztály csapataival Hajdúhadház—Bököny vonalában és Nyíregyházától keletre okvetlen tartsa magát. Nyíregyházát feladni nem szabad.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. VHP 425/13. sz.)

² Ismeretlen személytől korabeli feljegyzés a lap alján: „Rakamaz—Szerencs—Miskolc-irányban van összeköttetés.”

62

1919 április 26

(Déli 12 óra)

AZ I. HADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁGA JELENTÉST TESZ A NYÍREGYHÁZA ELŐTT MEGINDÍTOTT ELLENTÁMADÁSRÓL

Nagykálló község irányából ellenség támad. Az összes erőkkel szembemegyünk (ellentámadás).

Ma del. 8^h óta tart a harc. Legalább két zlj. sürgősen kell.

I. ho.¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. (1. ho.-pság. helyzetjelentése.) — Telefon-jelentés.

63

1919 április 26

(Délután 5 órakor)

AZ I. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A KELETI HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A NYÍREGYHÁZA TÉRSÉGÉBEN KIFEJLŐDÖTT HARCRÓL

Tegnap este Nagykállóból visszavonult saját csoport Nyíregyháza előtt gyülekeztetve, ma reggel támadásra rendeltetett a Nagykállóból kifejlődött ellenség ellen. Terv volt a támadást a balszárnyról átkarolólag végrehajtani. Mikor a saját csapatok Nyírjestanya—Szászkúttanya vonalát érték el, az Oros—Pazony vonalában álló csoporttól — Orostól délre — az átkaroló támadás megindult, mely ellen a Kállai-tanyától közvetlen nyugatra levő erdőből kb. hason erejű ellenséges oszlop fejlődött ki. A harc de. 8 óra óta állandóan tart. Az a benyomás, hogy kb. egyenlő erők állanak egymással szemben. Eredmény ismeretlen. A székely különítmény helyzetéről semmi tudomásunk nincsen. Az újfehértói vörösőr-különítmény dél folyamán jelentette, hogy reggel Debrecenből Nyíregyháza irányában egy

¹ A lap alján Stromfeld kézjegye.

erősebb lovaskülönítmény indult el. Ezen különítmény valószínűleg Nagykálló felé tért ki, mert Újfehértót nem érintve járőrei délben Nyíregyházától közvetlen délre jelentek meg. Nyíregyháza katonai kiürítése végrehajtva. Az összes hadianyagok és államjavak biztonságban. A székely hadosztály bizonytalan helyzetére való tekintettel a székely csoportoknak Tokaj—Szerencs körletében való gyülekeztetésére szóló parancsot az 1. hadosztály hajtja végre. Részletes jelentés következik¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 44. csomó. (1. hó.-pság helyzetjelentése.) — Telefonjelentés.

64

1919 április 26

A SZÉKELY HADOSZTÁLY PARANCSNOKSÁG MEGBÍZOTTAI ALÁÍRJÁK A FEGYVERLETÉTELI JEGYZŐKÖNYVET A II. ROMÁN LOVAS-HADOSZTÁLY KIKÜLDÖTTJE ELŐTT

Jegyzőkönyv

Felvétetett 1919 április hó 26-án a székely különítmény fegyverletételi tárgyalásán.

Jelen voltak a székely különítmény részéről mint teljhatalmú megbízottak:

Fülek Dezső százados, vezérkari főnökhelyettes,
Grofs Márton százados,
Molnár Béla főhadnagy.

A 2. román hadosztály részéről:

Guliano Alexandru főhadnagy.

A székely hadosztályparancsnokság alulírott teljhatalmú megbízottai elfogadják az alábbi fegyverszüneti feltételeket:

- a) azonnali fegyverletétel,
- b) a tiszteknek és csapatoknak internálása azon időpontig, míg a jelenlegi román akció be nincs fejezve,
- c) biztosítva van a székely különítmény hozzátartozóinak életük, vagyonuk és teljes szabadságuk, ha a román rendeleteket és törvényeket tiszteletben tartják.

d) Azonnal, amint a pillanatnyilag folyamatban levő harcok be lesznek fejezve (körülbelül 8—10 nap), míg a románok a Tiszáig

¹ Pap-Szabó vezérkari főnök telefonjelentése.

Keleni hadsereg Parancsnokság

Beérkezett: Ber dátum: 24 vonalon1919 19 hó: 28 nap: 10 - óra: 30 - p. ó.Vette: Me

Távirat.

= hadsereg parságnak szólnok :

SS 1 - ho .- parság 19: -19: 4/28: -5.- n

- * Pogany haduegyi megbízott küldi a Kratochwill fele arulás dokumentumát. Székely külföldi parancsnokság 749: -
ndw .- szan demecser 1919: - április 25.- en állomáshely
a román királyi csapatok parancsnoksága a székely
hadosztalynak a következő ajánlatot tette : a román
királyi hadsereg nem tekinti a székely hadosztály
csapatait se bolsevista sem voeröes sem kommunista
csapatoknak tudja azt hogy a voeröes csapatok ellenséges
erzuelettel vannak a székely ho csapatai iránt ezzel fogva a
román királyi hadsereg megszuetteti az ellenségeskedést
akkor ha kész ek vagyunk mi is a fegyverletetelre
jelzi egyuttal hogy az antant csapatok tehát a román
királyi csapatok is azért támadnak mert a kommunizmus
letöresere egész magyarországot meg akarja szállni és
erre a célra minden oldalon nagy erőket összpontosítottak
Debreczen már két nap óta román és francia csapatok által
van megszállva és antant csapatok már nyíregyháza közeleiben
állanak ti székelyek és erdélyi magyarok hónapok óta
közösesen és becsuelettel harcoltatok a legnehezebb
viszonyok között erdély országért a nép székely földért
most tíz nap óta egyes egységek ti védteletok
magyarországot az antant csapatokkal szemben. nagy hang
a híretekkel biztatott benneteket a jelenlegi kormány a
hárcra segítséget erőes voeröes csapatokban is ígérve erdély
felszabadítására a kormány azonban semmi fele ígéretet be

Részlet Kratochwill parancsából. Arulását indokolja a székely
katondknak.

eső területet megszállni szándékoznak, a székely különítmény hozzátartozói szabadon bocsáttatnak és otthonukba visszatérhetnek.
Nyírbakta, 1919 április 26-án d. e. 1 órakor.

Grofs Márton szds. s. k.

Molnár Béla fhdgy. s. k.

Füleký Dezső szds. s. k.

Parlamentar al. Div. II. Cavaleria. Locot. Guliano s. k.¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 78/a csomó. (A székely hadosztály iratai sz. nélk.) — Másolat.

A székely hadosztály csapatainak csak egy része jutott román fogságba. A Vörös Hadsereggel visszavonult székely alakulatokat a Hadseregparancsnokság 506/22. hdm. sz. intézkedésével újjászervezte. (HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomó. 127. sz.) Az újonnan megalakult 2. székely dandár mindvégig kivette részét a Vörös Hadsereg harcaiból.

Június 5-én Stromfeld ismertette a román sajtóiroda jelentését a román fogságba jutott székelyek sorsáról:

„A román sajtóiroda hivatalosan közli, hogy az április hó közepén román fogságba jutott székely hadosztály, mely Nagyszeben környékén volt internálva, éhség miatt zendülést támasztott. A zendülést azonban fegyverrel letörték, s az egész hadosztályt jelenleg kis csoportokra osztva tartják fogságban.

Az összes beosztott székely alakulásokkal ez közlendő azon hozzátevással, hogy ismét bebizonyosodott, minden árulás előbb vagy utóbb elveszi méltó jutalmát.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. (VHP 605/7. hdm. sz.) — Eredeti fogalmazvány.)

Füleký Dezső és Stomm Marcell a székely hadosztályparancsnokság több tisztjével együtt júniusban már a szegedi ellenforradalmi Hadügyminisztérium szolgálatában beosztott hadműveleti tisztként dolgozott. (Lásd: Honvédelmi Minisztérium (1919 Szeged) iratai. 431. csomó.)

65

1919 április 28

PRESAN TÁBORNOK MAGYARORSZÁG TELJES MEGSZÁLLÁSÁT JAVASOLJA FOCH TÁBORNAGYNAK

Van szerencsém a következőket Foch tábornagy úr tudomására hozni:

1. A magyar haderők nemsokára teljesen át lesznek vetve a Tisza nyugati partjára.

¹ A II. lovashadosztály kiküldöttje, Guliano főhadnagy sajátkezűleg.

2. E hadművelet befejeztével kénytelenek leszünk erőink legnagyobb részét a Dnyeszter mentére küldeni, ahol feltétlenül és sürgősen szükség van rájuk.

3. Hogy e változás Románia katonai és politikai helyzetének kompromittálása nélkül legyen végrehajtható, a magyar veszedelem teljesen ki kell küszöbölni. E célból szükséges, hogy Budapest elfoglaltassék, és hogy a magyar hadsereg teljesen lefegyvereztessék.

4. Az általunk végrehajtott akció azt mutatta nekünk, hogy a jelenlegi körülmények között ez a művelet könnyű leend, kivált ha az haladéktalanul és a Magyarországgal szomszédos összes szövetséges csapatok által egyszerre lesz végrehajtva.

5. Miután általános érdek, hogy minden figyelem, minden energia és az összes rendelkezésre álló erők észak felé összpontosíttassanak, véleményem szerint szükség van egy Magyarország felé indítandó hadműveletre. E hadműveletben Románia 2 hadosztállyal vehet részt, amelyeket a hadműveletek vezetésével megbízott parancsnokság rendelkezésére bocsátana mindaddig, amíg a kitűzött cél el nem éretik.

6. Az esetre, ha a szövetségesek e hadművelet céljaira semmit se áldoznának, a román csapatok a Tisza mentén megállanak, ahol a legkönnyebben állhatnak ellen a magyarok újabb támadásainak, s innen jobban támogathatják a határmenti lakosságot is.

Közlő: Doberdói Breit József. A magyarországi 1918/19. évi forradalmi mozgalmak és a vörös háború története. Budapest 1929. 223-24. old.

66

1919 április 27

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG ELŐKÉSZÍTI A TISZÁNTÚLI TERÜLETEK KIÜRÍTÉSÉT ÉS A CSAPATOK ELHELYEZÉSÉT A TISZA JOBBPARTJÁN, VALAMINT A DUNA—TISZA KÖZÖTT

1. Keleti hdg. csapatai zömét retablirozás végett *fokozatosan* a Tisza mögé vonja vissza, és a keleti parton csak a Rakamaznál, Tiszafürednél és Szolnoknál építendő hídfőket tartja.

Csapatelhelyezési területül szándékoltatik:

a) 1. ho. a rakamazi hídfőben.

b) A 39. ddr. maradványai a tiszafüredi hídfőben.

c) A 4. ho. Szolnokon át egy különítménnyel a szolnoki hídfőben, dunántúli csapataival Jászladány, Újszász, Tápiószéle, Jánoshida területén, budapesti csapataival (1. ezred, nemzetközi alakulások és tengerészek) Cegléd, Alberti Irsa területén.

d) A 6. ho. általában Mezőtúron át Nagykőrös és Kecskemét területén.

e) Székely különítmény Tokajon át Füzesabony — Kál területén.

2. Az 5. hadosztály és 2. hadosztály fentiekre való tekintettel a Tisza, valamint az Olaszliszka—Szerencs—Miskolc—Kál-vasút-vonal, továbbá a Jászapáti—Nagykáta—Pilis—Lajosmizse—Kecskemét—Alpár közötti területet csapatoktól ürtse ki.

A 2. ho.-prság. továbbra is Kecskeméten maradjon.

3. Az 5. hadosztály jobb szárnya, mely Ungvárról a Latorcára vonatott vissza, csak abban az esetben vonandó fokozatosan a Sátoraljaújhegytől keletre fekvő magaslatokra, — legfeljebb Sárospatak környékére vissza, ha azt az ellenség délről vagy északról jövő előnyomulása elvágatással veszélyeztetné. A Bodrogközben levő Tisza- és Bodrog-átjárók (kompok) biztosítandók.

4. A 2. hadosztályt ápr. 27. reggel 9h-tól a keleti hdg.-nek alárendelem.

E hadosztály feladata ez ideig egyrészt a keleti hdg. déli oldalának fedezése, másrészt a csongrádi híd és a tiszai kompoknak Alpártól délre való biztosítása, melyekhez azonnal különítményeket rendeljen ki a 6. hadosztály esetleg e szakaszban visszamenő alakulásainak felvételére és a Nagykőrös—Kecskemét területére való irányítására.

A 2. hadosztály a csongrádi hídtól délre épített aknázáshoz egy géppuskás-osztagot különítsen ki.

Hadügyi Népbiztosság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 5. csomó. (Hüb. 426/35. hám.—1919. sz.) — Eredeti tiszlatzat.

67

1919 április 28

A CEGLÉDI NÉPAKARAT TUDÓSÍTÁSA A VÁROS MUNKÁSAINAK HARCTÉRRE INDULÁSÁRÓL. VÁGÓ ÉS SZAMUELY NÉPBIZTOSOK BESZÉDE AZ ÚJ HARCOSOKHOZ

Eltávoztak tőlünk testvéreink, a ceglédi vöröskatonák. Ma elhagyták az otthont, mert a proletárkötelesség így kívánja, mert szükséges, hogy fegyverrel a kezekben védje, még az élete árán is minden egyes proletár azt a forradalmat, amely megteremtette a proletariátus hatalmát, diktatúráját, a Tanácsköztársaságot.

A proletárforradalom ceglédi harcosai délután 5 órakor katonás rendben felvonultak laktanyájukból a városháza elé.

Cegléden éppen átutazóban volt Vágó Béla és Szamuely Tibor népbiztos, akik az eltávozó vöröskatonákhoz beszédet intéztek a városháza erkélyéről.

Reiner elvtárs jelentette be, hogy Vágó népbiztos elvtárs fog a vöröskatonákhoz szólni, majd Vágó elvtárs lelkes éljenzés közepette a következőket mondotta:

„Amikor a proletárdiktatúrát kikiáltottuk, amikor a munkásság kezébe vette a hatalmat, hogy felépítse a szocialista társadalmi rendet, akkor nem áltattuk a munkásságot, nem ígértünk lehetetlent. Hatalmunkkal összetörtük a régi idők rabszolgaságát, a szabadság tavaszát hoztuk. A múltban minden hatalom s minden erő a munkássággal szemben állt készenlétben. Mi mindent elvettünk a gazdagoktól, és odaadtuk a közösségnek, a dolgozóknak. Mi megmondottuk, el kell lennünk készülve a harcra, mi megmondottuk, hogy az osztályharcnak még nincs vége, csakhogy fordított viszonyban kell megvívunk. A munkások mindent hatalmukba vettek, ami eddig a gazdagok hatalmát szolgálta, és megvalósítják azt az ígét, hogy csak az ehessék, aki dolgozik!

Nekünk, amint megmondottuk, azt a hatalmat, amelyet a munkások és parasztok kezükbe vettek, a forradalmat, amelynek tüzét szítjuk, meg kell védenünk a rablók ellen. Megmondottuk, hogy ennek az ideje bekövetkezik, és íme el is érkezett. A forradalom hív bennünket, az ország jövője, a munkásság jövője áll előttünk, és ezért a jövőért nincs proletár, aki ne szívesen áldozná fel életét, ha kell! *(Éljen! Úgy van! Úgy van!)* ...¹

... A katonának mikor innen elindul, tudnia kell, hogy fegyelmet kell tartani. Minden proletárkatonának tudnia kell teljesíteni a parancsot, amelyet a saját érdekében teljesít. Aki nem akarja vagy nem tudja teljesíteni, az pusztuljon a sorainkból! *(Éljen! Éljen!)* A román katonákat volt tisztek, burzsoák hozták a nyakunkra, hogy visszaállítsák a régi rendszert. Élethalálharc ez, amit most vívunk, ez a harc a munka és a naplopók között. A hatalom a mi kezünkben van, és tudom, hogy minden munkás és minden katona átérzi azt a történelmi és dicsőséges szerepet, amelyet betölt. És éppen ezért nem lesz egyetlen egy sem gyáva, pribék gazember, hanem szívesen megy, ha kell a halálba is. Bátran megyünk előre, és szétszórjuk, mint a pelyvát az ellenségeinket. Győzni fogunk, mert győznünk kell. Előre a munkára! Akik itthon vannak, dolgozzanak a Tanácsköztársaság fönntartásáért, a vöröskatonák pedig védjék meg. Éljen a támadó Vörös Hadsereg!”

Lelkes éljenzés követte Vágó elvtárs szavait, aki után Szamuely

¹ A kihagyott részben Vágó Béla a belső ellenforradalomról, a klerikális reakcióról és a hadseregben mutatkozó fegyelmetlenségekről beszélt.

népbiztos elvtárs lépett az erkélyre, ahonnan a következő beszédet intézte a vöröskatonákhoz:

„Amikor százezer és millió munkást és parasztot hajsztak vágóhídra, azt mondták a kapitalisták, hogy ez lesz az utolsó háború. Nem igaz! Ahogy mindenben hazudtak, úgy hazudtak ebben is. Ez a volt háború egy új háborút szült. A szegények háborúját a gazdagok ellen.

Ebben a harcban Magyarország munkásai és földműves-szegényei győzelmet arattak már a gazdagjaik felett március 21-én. Kicsavarták a hatalmat a kezükből, és a társadalmi és gazdasági rend irányítói a munkások és földműves-szegények lettek.

A szövetkezett nemzetközi burzsoá szövetségre lépett a mi elűzött kizsákmányolóinkkal is. A mi földbirtokosaink, gyárosaink, bankárjaink testvéri szeretettel ölelték magukhoz a mocskos rablóbandát, melyet idecsálnak, hogy letiporják és vérbe tapossák a magyar munkásság forradalmi diktatúráját. Tudjátok jól, miért folyik a harc. A magyarországi proletariátusnak azért van kezében a fegyver, hogy megakadályozza a régi rend visszatérését. Nem hiszem, hogy visszatérjen a királyok és grófok világa. *(Le velük! Le velük!)* Nem hiszem, hogy akarná egy is közületek, hogy az élősködők, a kihízottak ismét a nyakunkra üljenek, hogy ismét aranygallérosok köttessenek ki bennünket óraszámra, hogy milliók lehessenek a tőkések, bankárok kizsákmányoltjai. Meg vagyok győződve róla, hogy ti, akiknek jó része éveken át harcolt és vérzett idegen érdekekért, harcolni tud most is, amikor a saját érdekeiért kell harcolni! *(Úgy van! Úgy van!)* Arról van szó, visszatérjen minden, ami régi volt, a régi szolgaság, vagy a tettek legyen a termelés java, vagy a tettek legyen minden emberi szabadság! *(Felkiáltások: Éljen a proletárdiktatúra!)* Hitvány gyáva az a proletár, aki nem tudja megvédeni a saját érdekét. Méltó lenne arra, hogy hitvány féregként pusztuljon el, és ismét a tőke legyen úr rajta, amely hét bőrt húzzon le róla, ha most, amikor a hatalom a kezében van, nem arra használná fel azt, hogy megvédje a testvéreit, a szüleit, jövőjét és boldogságát.

E fegyvereket a Magyarországi Tanácsköztársaság a nemzetközi proletariátus nevében adta a kezetekbe. Ez nemcsak a mi fel szabadulási harcunk, ez harc a nemzetközi tőke, a nemzetközi rablók és kizsákmányolók ellen. A mi győzelmünkkel fog ez végződni. És ez a mi forradalmunk a nemzetközi forradalom megteremtője lesz!

A parancsot, amelyet hozzátok intéznek, legyen az akár nagy fontosságú, legyen az kis fontosságú, többé nem ófelsége a császár vagy a király nevében adják ki, hanem ez a parancs magának a munkásságnak a parancsa, és ezt minden körülmények között teljesíteni kell. Nincs kibúvó, alku, és ha tudatok érdekeitek elleni parancsot

teljesíteni, tudjatok olyan parancsot [is] feltétlenül teljesíteni, amely egyedül a munkátestvéreitek javát szolgálja. (*Úgy van! Úgy van! Éljen!*)

A mi győzelmünktől függ a nemzetközi proletárdiktatúra sorsa, rend és fegyelem töltse el tehát soraitokat! Nem szabad hátrálni, csak előre! A forradalom azt jelenti, hogy a hátunk mögött minden hidat felégettünk, nincs hátrafelé út — út csak előre van. Ha nem győznénk, akkor kettős kizsákmányolásban lesz részetek. Nemcsak a magyar tőkésék és gyárosok, hanem a nemzetközi rablók is a nyakatokra ülnek. Ezt nem bírja ki egyikőtök sem.

Aki felesküdt a forradalom zászlójára, annak a számára nem vezet visszafelé út. Elöl vérvörös színekkel a győzelem, amely a mienk lesz, mert a munkásság győzni fog, a forradalom győzni fog a világ minden országában!”

Lobogó lelkesedéssel éljenezték meg Szamuely elvtárs beszédét, aki után Reiner Albert és Mátyás József elvtársak búcsúztak el a ceglédi vöröskatonáktól.

A beszédek után a vörösök cigányzenekara rázendített a Marseillaise-re, amely munkásinduló mellett a proletárforradalom harcosai elindultak a vasúti állomás felé.

Népakarát, Cegléd, 1919 május 1. Vágó és Szamuely népbiztosok a proletárforradalom harcosaihoz. Eltávoztak a ceglédi vöröskatonák.

68

1919 április 29

A KELETI HADSEREGPARANCSNOKSÁG ELRENDELI A TISZÁNTÚLI TERÜLETEK KIÜRÍTÉSÉT ÉS ISMERTETI A HADSEREG ÚJJÁSZERVEZÉSÉRE ÉS A TÁMADÓ HADJÁRAT ELŐKÉSZÍTÉSÉRE VONATKOZÓ TERVÉT

A folyó hó 29-re virradó éjjel a Hadseregparancsnokság kényszerítve volt a Körös- és Hortobágy-csatorna vonalának és a Tisza balpartjának a kiürítését elrendelni. Ezen elhatározás részben a románok támadása, részben az egyik parancsnok helytelen és valótlan jelentése (amint az eddig megállapítható volt)¹. A csapatok magatartása kielégítő volt. Ezen intézkedés folytán az ellenséggel való érintkezés fenntartására kirendelt erőknél kívül csakis a szolnoki támadóhídő és a tiszafüredi védőhídő van a Tisza keleti partján saját

¹ Az eredetiben az állítmány hiányzik.

birtokban. A következő időre a Hadseregparancsnokságnak az a terve, hogy a hadsereget támadólagos hadjáratra előkészítse. Ezen előkészület két részből áll:

1. A meglévő csapatok fegyelmezése, kiképzése, kiegészítése és felszerelése.

2. A hadsereg részére a Tisza nyugati partján a nagy hadművelati tervnek megfelelően a szolnoki hídfő biztosítása, hogy a támadólagos hadműveletek megkezdhetők legyenek. Ezen hídfő megtartását a Hadseregparancsnokság igen fontosnak tartja, mert csak ezáltal látja biztosítottak a hadseregnek a Tiszán túl való kibontakozását. Egy oly nehéz feladat megoldása, mint a Tisza forszírozása egy rövid idő alatt még mindig nem teljes értékű hadsereggel oly feladat, melytől a hadsereget meg kell kímélni. Ezért a Hadseregparancsnokság igyekszik a szolnoki hídfőt minden körülmények között tartani, természetesen, hogy a Hadseregparancsnokság mindent megtesz, hogy a hídfőben álló csapatok esetleges visszaverésénél emberben és anyagban lehetőleg minél kevesebb veszteség álljon be. Ezen második pont egyúttal jelentést képez a Hüb. 428/33/5. számú rendeletére¹. ad. 1. A Hadseregparancsnokság a támadó hadműveletre a hadseregen belül a következő alakulásokat akarja felállítani:

6. *hadosztály* áll a 46. és 101. ddr.-ből, mindegyik 2—2 három zlj.-ből álló gyalogezredből alakul, ezenkívül 2 lovasszázadból és legalább 4 ütegből (1 hegyiágyús, 1 táborigyús, 1 táborigyús, 1 kettő lövegből álló nehéz tarack) álló tüzérezredből; azonkívül ezen hadosztályba tartoznak az 51. és 52. vörösr-zlj.-ak a nagyváradi vörösr-kerületből és egy táborigyús szolgálatot teljesítő különítmény.

Árki-csoport: ebben a következő csapatok tartoznának hadosztálykötelékben: tengerésddr. (6 zlj.), nemzetközi ezred (3 zlj.), budapesti 1. vörösezred (4 zlj.), bihari gárda (1 zlj.), összesen: 14 zlj. Továbbá megfelelő lovasság és tüzérség.

4. *hadosztály* alakul: 10. ezredből (3 zlj.), nagykanizsai ezred (3 zlj.), az eddigi 20. és 44. zlj.-ak, 18. ezred (3 zlj., 2 zlj. 18-as

¹ A Hüb. 428/33/5. hdm. sz. rendelete Tombor átirata az *offenzív* hídfők kiépítése miatt. Az átirat szövege a következő:

„A Keleti Hadseregparancsnokság megfontolásába ajánlom, hogy a kiépítés alatt álló offenzív hídfőket csupán az esetben szállja meg nagyobb erővel, hogy ha e hídfők megtartása túl erős ellenséges támadással szemben is biztosítottak látszik. Ellenkező esetben a hídfők csapatokat emésztene fel vagy kötnek le, értékes és nem pótolható hadianyag (ütegek) elvesztésével járhatnak. A hídfőknek felhagyása még nem jelenti az offenzív szándék feladását, mivel támadó fellépés a Tiszántúl meglepetészerűen kevésbé a hídfőkből, mint inkább meglepő átkelésel hajtható végre. Ez a mérlegelés azt teszi kívánatosá, hogy csupán a legfontosabb pontokon és csupán defenzív hídfők (hídbiztosítás) szállassanak meg kellő erővel, amely hídfőkből egy későbbi átkelésel kapcsolatos támadó hadművelet sikere esetén a hídfőnél készenlétbe helyezett csapatok a hidakon átvonulhatnak.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 5. csomó.)

és 1 zlj. eddigi 13/III. és V/1. vadászlj.-ak, mint ezredcsoport). Továbbá hadosztálytüzérség és lovasság.

Székely különítmény: az eddigi jelentések szerint 1 [ezr.] kb. 5—6 zlj., némi tüzérség és némi lovasság.

Az 1. hadosztály parságának parsága alatt a 29. és 32. ezredek-ből alakult 3—3 zlj., továbbá a csepeli munkáslj. tüzérséggel és lovassággal szintén ddr. kötelékben. Ehhez a székely különítmény volna hozzácsatolandó.

Ez a 4 hadosztály képezné a támadó hadsereget, és elsősorban ezen 4 hadosztály felszerelésére, kiegészítésére és kiképzésére volnának az összes anyagi eszközök és az összes erők fordítandók. A csapatok kiegészítésére csakis és kizárólag szervezett, komoly, megbízható munkások volnának felhasználhatók.

ad. 2. A szolnoki hídfő tartására a 68. gyalogezred 2 zlj.-a és egy 6 zlj.-ból álló vörösőr-ddr. volna szükséges. Felváltásukra ezenkívül Budapesten készenlétben volna tartandó 3 vörösőr-zlj. A tiszafüredi hídfőben, felváltásokat beleszámítva, 3 zlj. vörösőr volna szükséges. A Hadseregparásznak ezen tervezetét fölterjesztem a Hünb.-nek azon kéréssel, hogy véleményét ezen terv mellett a Hadseregparászával mielőbb közölje. A terv elfogadása esetén a hadsereg vezérkari főnök a részletek megbeszélése végett személyesen fog érintkezésbe lépni a Hünb.-el.

Keleti Hadseregparáság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 40. csomó. (Keleti Hadseregparancsnokság. 429/10. hdm. sz.) — Másolat.

69

1919 április 29

(Délelőtt 9 óra)¹

A 3. HADOSZTÁLYPARANC SNOKSÁG CSEH CSAPATOK TÁMADÁSÁRÓL TESZ JELENTÉST A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZ- TÁLYÁNAK

Helyzetjelentés. Budapest, 1919 április 29. del. 9.^h

Ma del. 6.^h a csehek a bánrévi szakaszban támadást kezdtek. Méhi elesett. Miután a helyszínen levő parnokok a helyzetet tartathatatlannak tartották, a hadosztályparáság jóváhagyta, hogy a bánrévi szakasz összes erői a Rimától délre foglaljanak állást, és a Rima-vonalat tartsák. Telefonösszeköttetés Bánrévével megszakadt. A

¹ Az óra megjelölése valószínűleg helytelen, ugyanis a Hadügyi Népbiztosságon mint 9 órai jelentést vették a 3. hadosztály 11 óra 20 perckor leadott jelentését.

putnoki direktórium a fenti parancsnokság jelentését megerősíti. A rendelkezésre álló 2 vörösr-század parancsot kapott, hogy Bánrévére útbainduljon, és az ottani parságnak alárendeltetik. A salgótarjáni V. szakasz-parságnak rendelkezésére álló tartalékok menetkészültségbe helyezettek. A szükséges garnitúrák és mozdonyok biztosítottak. Szándék: Feledről, a Hünb. részéről kilátásba helyezett, Putnokról jövő ellentámadással összhangban a Rima-völgybe az előnyomuló csehek ellen ellentámadásba menni át. A váci v.-szakasz. Bartóffy két zlj.-ának menetkészültség rendeltetett el. A 3. repülőszd. tegnap del. propagandarepülést végzett. Felderítés felhők miatt nem volt lehetséges. Újabb légi felderítés a Rima völgyében elrendeltetett. Az 5. h. o. részéről hasonló felderítés kívánatos lenne.

3. ho.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 5. csomó, (Hünb. 5. osztály. 3. hadosztályparancsnokság. 74/2. op. sz. távirati jelentése.) — Táviratmásolat.

70

1919 április 30

(Délután 11 óra 50 perc)

AZ 5. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A HAD- ÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK A CSEH TÁMA- DÁSRÓL

A csehek a késő délutáni órákban nagyobb erővel, erősebb tűzérési előkészítés után Sajószentpétert megtámadták, és heves, váltakozó harc után visszaverettek. Sajószentpéteren álló saját vörös hadseregbeli egységeink (a 10. vörös gy.-ezred részei) részint a heves harc következtében, részint, mert állásaikat önkényileg elhagyták szétszóródtak. Jelenleg sajószentpéteri Vörös Őrség tartja a falut megszállva. A Sajó északi partján jelenleg nyugalom van. A csapi alszakaszból Miskolcra beérkezett erők jelenleg kötelekeiket rendezik, azonban nem hajlandók Sajószentpéterre kimenni.

A 65. dandárparság. csapatainak maradványaival (III/10. zlj. és 1 munkászlj. Sátorlajaujhelyről) Miskolcra este beérkezett és Borsodnyékre továbbindított, ahol feladatuk kötelekeik rendezése után a Kakasnyílás és Borsodnyék, Nagycsécson vonalában holnap délig védelmi állásba berendezkedni. A Szikszón állott 1/2 IV/10. zlj. az est beálltával, tekintettel az általános helyzetre, Felsőszolcára (Miskolctól 3 km-re keletre) visszarendeltetett, honnét a Sajó-átjárókat biztosítják kelet felé.

A 10. dandár feladata a rendelkezésre álló csekély, megbízható erőkkkel a jelenlegi védelmi vonalat Sajószentpéter és Boldva vonalában feltétlenül addig tartani, míg az 1. ho. erői Tokajról Miskolcra áthaladtak. Utóbbiakról jelentés érkezett, hogy Tokajon állítólag boros pincéket feltörtek, lerészegedtek és garázdálkodtak.

A csapatok harckészsége minimális, fegyelmük laza. Ütegeink telefonanyag és irányzó eszközök hiányában csak direkt löhetnek, és ezért könnyen leküzdhetők.

5 ho.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 4. csomó. (Hünb. 5. osztály helyzetjelentése.) — Telefon-jelentés.

71

1919 május 1

(Délelőtt 8 óra)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE VALAMENNYI ARCVONALRÓL ÉS A MÁJUS 1-IG KIALAKULT KATONAI HELYZETRŐL

I. Cseh arcvonal

A Duna mentén a helyzet változatlan. Hírszerzőink megállapítása szerint a csehek Lipótvár—Zsolnán át erőket tolnak el Kassa felé.

A győri ker. parság politikai megbízottja IV. 30-án jelentette, hogy az újszönyi vöröscsapatok a komáromi munkássággal titkos egyetértésben még az éj folyamán el akarják foglalni Komáromot. Szántó népbiztos parancsára úgy a győri pol. megbízott, mint az újkomáromi védőszakasz-parság utasított, hogy az akciótól, tekintettel annak kilátástalan voltára és a külpolitikai következményekre, álljanak el¹.

Az Ipoly mentén a helyzet változatlan, a csehek soha sem mentek át támadásba. Balassagyarmatnál a cseh őrségek figyelmeztették őrségeinket, hogy ha vörös szalagokat vagy kommunista röpcédulákat visznek vagy dobnak át, tüzelni fognak. A szemközti cseh parság pedig balassagyarmati parancsnokunkat felszólította, hogy

¹ A jelzett katonai akciót május elsején végrehajtották. A rossz előkészítés és vezetés miatt — a résztvevők forradalmi lelkesedése ellenére — a hadműveletek balul ütöttek ki. A visszavonulásra kényszerített csapatok és a felfegyverzett komáromi munkások súlyos emberáldozat után feladták a harcot.

támadásuk esetén ne fejtünk ki ellenállást. A támadás idejét még meg fogják izenni.

A rimaszombati szakaszban a csehek erősítéseket toltak előre védővonalaink felé. A 3. ho.-parság véleménye szerint valószínű, hogy a bánrévi támadáshoz csatlakozóan a csehek a füleki szakasz ellen is meg fogják kezdeni a támadást.

Az 5. ho. Miskolc körüli helyzete kritikus stádiumba jutott.

Rimaszécsnél, Bánrévénél és Putnoknál a csehek átlépték a Sajót, és megszállottak egyes, a Sajó déli partján fekvő községeket. A 60. ddr.-csoport itt harcban állt, 1 1/2. zlj.-a és az ózdi munkáskülönítmény fokozatosan visszavonulóban. — Az utóbbiak harcértéke nem nagy. A 60. ddr.-csoport a fő ellenállást Mikófalva—Apátfalva vonalában (Egertől 20 km-re északra) akarja kifejteni.

Miskolc irányában a csehek nagyobb erőkkel Sajószentpéterig nyomultak elő. E községet tüzérségi előkészítés után IV. 30. délután megtámadták, de heves és váltakozó harc után visszaverettek. Az itt állott csapataink — I/10., II./10., zlj. 4/10. üteg — a harc után részben szétszéledtek. A község biztosítását helybeli Vörös Őrség vette át.

A csapi és [sátoralja]újhelyi csapatok legnagyobbbrészt Miskolcra már beérkeztek, de vonakodnak [Sajó] Szt. Péterre állásba menni. Így a ho.-parság ezen erőknek a Miskolctól kb. 10 km-re délre eső Kakasnyílás, Borsodnyék—Nagycsécs-állás megszállását utalta ki feladatul, ami végrehajtás alatt van.

A Hernád völgyében álló IV/10. zlj.-at a ho.-parság a Sajó keleti partjára N.-Zsolcára (Miskolctól 4 km-re keletre) rendelte vissza — feladata e hídfőt tartani és az 1. ho. csapatainak vasúton folyamatban levő visszavételét a Sajó mögé takarni.

Az 1. ho. csapatai Tokajról Miskolcra szállítás alatt. Ezekről az a jelentés érkezett, hogy Tokajon boros pincéket feltörték, lerészegedtek és garázdálkodtak. Az 1. ho.-parság Mezőkövesdre beérkezett. Az 5. ho.-parság marad egyelőre Miskolcon.

Az 1. ho.-parság jelenti, hogy a csapatok harckészége minimális, fegyelmük laza.

Miskolc biztosítására az I/10. zlj.-ak parancsot kaptak Sajószentpéter—Boldva-vonalat feltétlenül tartani. Ezeknek támogatására a Miskolcra beérkezett II/18. zlj. Sajószentpéterre kirendeltetett. Mint további erősítés a II/19. III/19. zlj.-ak és a 3/68. üteg, IV. 30.-án este Budapestről Miskolcra továbbítottak. A holnap Bpestre érkező 3/18. üteg (Esztergomból) ugyancsak Miskolcra fog továbbíttatni.

Másodszorban tekintetbe jönnek a Hatvanba irányított következő erők: I/1. teng. zlj. (elindult IV. 30. este), egy teng. üteg, Budapestről és 3/17. üteg Velencéről (indulnak V. 1-én délben).

A ho. parság igyekezni fog Miskolcot tartani és az 1. ho. csapatainak a Sajóra való visszavitelét biztosítani. Ha Miskolc feladása mégis szükségessé válnék, úgy a ho. a következő vonalat fogja tartani: Apátfalva, Bükk-hegység, Borsodnyék, Sajó vonala.

II. Keleti hadsereg arcvonala

A románok a szolnoki és tiszafüredi hídfő kivételével mindenütt elérték a Tiszát.

Részletek:

Rakamaz és a Tiszadob körüli eseményekről nincsen új hír. De miután az 1. ho. csapatai a Tiszáról a Sajó mögé vették vissza, feltételezhető, hogy a románok a szakaszban már átlépték a Tiszát.

Sárai Szabó csoportjánál a tiszafüredi hídfőben a helyzet változatlan. A románok a Hortobágy-csatornánál és Tiszaszentimrénél (Tiszafüredtől 15 km-re délre) állanak.

A szolnoki hídfővel szemben a románok Törökszentmiklós előtt állanak, elérték Pusztapó vasúti állomást (Mezőtúrtól 15 km-re északnyugatra), és megszállták Tiszaföldvárt. A Mezőtúrt megszálló ellenséges csapatok tisztjei tökéletesen beszélnek magyarul.

Szentesnél álló osztagainkat (6. ho.-tól) a Tisza jobbpartjára vontuk vissza. — A románok itt Szentes, Szegvár, Mindszent vonalában állanak. Csongrádnál és Mindszenttől nyugatra álló biztosító osztagainkat tüzéségükkel lötték. Csongrádnál gyalogsági tűzharc is volt.

A Hódmezővásárhelyen át előnyomuló francia szpáhik elérték a Tiszát.

Szegedtől 10 km-re északra Sándorfalvánál járőrcsatározás a franciákkal.

III. Déli arcvonala

A helyzet változatlan. Az ellenség sehol sem ment át támadásba.

Részletek:

Bajánál átszökött szerb katona, ki magát a nemzetközi vörös hadseregbe felvettette, jelenti, hogy tisztjeik a Budapest elleni előnyomulás mellett agitálnak.

Hírszerzők jelentése szerint Pécsen 6000 szerb katona van. A Pécsről északra húzódó demarkációs vonal mentén a szerb megszállás erősödött. E szakasz több pontján járőrcsatározás.

A Mura mentén lévő szakaszban nyugalom.

IV. Német—osztrák határ

A gyanafalvi (Szombathelytől 50 km-re délnyugatra) állomásfőnök több oldalról azt az értesülést vette, hogy a közeli osztrák falvakban (Fehring környéke) 250 fő osztrák katona, nagyjából részben tisztek érkeztek, azon feladattal, hogy a határt elzárják.

Egy szombathelyi jelentés szerint az osztrák határzár igen szigorú. Az osztrákok, állítólag antant-segítséggel május 1-én Vas, Sopron és Moson vármegyék területére benyomulni készülnek. A 18. ddr.-csoport az ellenintézkedéseket megtette.

HIL. M. Tan. Közt. iratai. 5. csomó. (Hűnb. 5. osztály. Összefoglaló helyzetjelentés.) — Eredeti tisztázat.

II. FEJEZET

POLITIKAI ÉS KATONAI FORDULAT MÁJUSBAN. A VÖRÖS HADSEREG ÚJJÁSZERVEZÉSE. MISKOLC VISSZA- FOGLALÁSA ÉS SALGÓTARJÁN FELMENTÉSE

1919 május 1 — május 24.

72—139. dokumentum

A MÁJUS 1-I POLITIKAI FORDULAT ÉS A KATONAI HELYZET. A SZOLNOKI HÍDFŐ ÉS SALGÓTARJÁN VÉDELME

72

1919 május 1
(Délután 2 óra)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG PARANCROT AD A TISZA-VONAL TARTÁ- SÁRA ÉS A TOVÁBBI ELLENÁLLÁS MEGSZERVEZÉSÉRE

A Keleti Hadseregparancsnokságnak feladata hadműveleti körletében a románoknak a Tiszán át való átkelését megakadályozni, a cseheknek előnyomulását a Duna és Tisza között feltartóztatni, és a harcvonalból jelenleg visszavont erőket mielőbb harckész állapotba helyezni, abból a célból, hogy ezekkel az erőkkel egységes ellentámadást intézhessen az ellenségnek ama részei ellen, amelyek a Tanácsköztársaság központját, Budapestet a leghathatósabbban veszélyeztetik, vagy amelyek ellen az ellentámadásnak a legtöbb sikerre van kilátása.

A keleti hadsereg hadműveleti körlete a Duna—Tisza között meg nem szállott terület, Solt—Fülöpszállás—Alpár vonalától északra az említett községeket és Budapest területét bele nem számítva.

A Hadseregparancsnokság fel van jogosítva arra, hogy hadműveleti körletében a nem katonai hatóságoknak és a lakosságnak is teljhatalmú parancsokat adjon, amennyiben ezt a Hadseregparancsnokság a hadműveletek érdekében szükségesnek találja¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 5. osztály. (Hünb. 501/30. hdm. sz.) — Tisztázat.

A Forradalmi Kormányzótanács május 1-i és 2-i ülésein, a fenyegető helyzetben, a jobboldali szociáldemokrata vezetők támadásba mentek a magyar proletárdiktatúra felszámolásáért. A kötetnek nem feladata a lefolyt küzdelem bemutatása, csupán annak legfontosabb hadügyi vonatkozására tér ki.

¹ A tisztázaton Tombor és Szántó kézjegye. — Leadták Hughes-gépen 2 óra 45 perckor.

Böhm Vilmos, a keleti hadsereg parancsnoka, a Forradalmi Kormányzótanács tudta nélkül, kifejezetten annak megkerülésével május 1-én *fegyverletétellel* egyenértékű utasítást adott a fronton álló csapatok parancsnokságainak. Ezt bizonyítja a salgótarjáni csoportparancsnokság május 2-ről keltezett, de elsejére vonatkozó, a felettes 3. hadosztály parancsnokságnak szóló jelentése. A jelentés szerint a parancsnokság érintkezésbe lépett a Hadseregparancsnoksággal” ... és ott semmit sem tudnak a békeajánlatról és az ellenségeskedések beszüntetéséről.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó. A salgótarjáni csoportparancsnokság távirati jelentése „Az ellenségeskedések beszüntetésére vonatkozó 77/7. op. sz. ho. paracsra”.) Ott valóban nem is tudhattak, mert Böhm nem tartózkodott Gödöllőn, és a Hadseregparancsnokságon csak Stromfelddel léphettek érintkezésbe, aki nem tudott Böhm utasításáról.

Böhm fegyverletételi ajánlatáról szóló parancsát a 6. hadosztály is megkapta. Erről említést tesz tanulmányában Münnich Ferenc is, aki ekkor a 6. hadosztály politikai megbízottja volt. (A Magyar Tanácsköztársaság hősi küzdelmeiről. Szikra 1954. 129. old.) Böhm tevékenységét bizonyítja a Forradalmi Kormányzótanács ülésének május 2-i jegyzőkönyve, továbbá Böhm könyve is alátámasztja.

A Forradalmi Kormányzótanács május 2-i ülésén Kun Béla ismertette a katonai helyzetet. Ennek során bejelentette: „Böhm minden hadműveletet beszüntetett.”

A hadműveletek beszüntetésével a Forradalmi Kormányzótanács kommunista és baloldali szociáldemokrata tagjai nem értettek egyet. Ez világosan kitűnik az ülés jegyzőkönyvének további részéből: „(Kun) bejelenti, hogy a hadműveletek beszüntetésének *meggátolására* (Kiemelés tőlem. — H.T.) Landler és Szántó elvtársakkal egyértelműleg járt el, és azoknak hozzájárulásával intézkedéseket tett a hadműveletek további folytatása iránt.”

Böhm Vilmos „Két forradalom tüzeiben” (Népszava 1946. és Bécsi Magyar Kiadó 1923.) című könyvében meglehetősen pontosan ismerteti a május 2-i ülés jegyzőkönyvét, de elhallgatja a Kun—Landler—Szántó-féle ellenintézkedéseket. Nyilván úgy érezte, hogy annak közlése saját árulásának beismerését jelenti.

Végül meg kell jegyezmem, hogy 1919 április 30-án — a Forradalmi Kormányzótanács *tett* fegyverszüneti ajánlatot Wilsonnak, a cseh, a jugoszláv és a román kormánynak. Ez — az adott körülmények között — helyes *diplomáciai lépés* volt, és semmiképpen nem azonosítható Böhm lépésével, a hadműveletek beszüntetésével, amely végrehajtása esetén *fegyverletételt jelentett volna*. Nyilvánvaló az is, hogy Kun Béla bejelentése a hadműveletek beszüntetésének meggátolására kiadott intézkedésről, nem értelmezhető másként, mint amely ellenlépés volt Böhm intézkedésére.

73

1919 május 1

A SALGÓTARJÁNI CSOPORTPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁGNAK A CSEHSZLOVÁK CSAPATOK TÁMADÁSÁRÓL

Részletes harcjelentés a Nagydaróc mellett május hó 1-én lefolyt harcokról.

Persén levő századhoz május 1-én délután 5 órakor az a jelentés érkezett, hogy a Nagydarócon levő őrségünket a csehek megtámadták. A persei század parancsnoka 42 embert és 2 géppuskát kocsikon Nagydaróc felé előrerendelt, és egy ellentámadással körülbelül 150 fő erejéig cseh csapatot sikerült Nagydarócról kivenni. A csehek Nagydarócon a kastélyt kifosztották. Az ellentámadás után a csehek Nagydarócról északra és nyugatra visszavonultak, visszavonulás közben a kastélyból elrabolt tárgyakat eldobálták. Beérkezett jelentések szerint a cseheknek több sebesültjük volt a harcoknál, de csak egy súlyos sebesültet sikerült elfogni, aki hátraszállítás közben meghalt. Saját részről csak egy könnyű sebesültünk volt. Ezzel egyidejűleg a csehek Guszona községet is megtámadták, és ottlévő 4 katonánkat, név szerint Husztai Jánost, Kós Pétert, Kis Györgyöt és Gróher Antalt elfogták. A harcnál a IX. század katonái, akik az ellentámadást végrehajtották, mintaszerűen viselkedtek. Gyors harckészültségüknek köszönhető, hogy a túlerővel rendelkező ellenséget gyorsan visszaverték. A mai nap lefolyt harcoknál is a IX. század katonái mintaszerűen viselkedtek. A mai napi harcról részletes jelentés még hiányzik.

*Dandárparancsnokság,
Salgótarján*

HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó. (Csop.-pság. Salgótarján. 122/17. hdm. sz.)
— Eredeti tisztázat.

74

1919 május 2

(Délután 11 óra 55 perc)

A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS UTASÍTTJA A KELETI HADSEREGPARANCSNOKSÁGOT A TOVÁBBI ELLENÁLLÁS KIFEJTÉSÉRE

A Kormányzótanács az összes frontok részére a legerélyesebb ellenállás kifejtését rendeli el. Budapest összes munkásai kiküldetnek a frontra, hogy a csapatokat megerősítsék. A csapatok

frontról való visszaszállítása haladéktalanul beszüntetendő, és a már esetleg visszairányított csapatok is azonnal a frontra rendelendők vissza. Az összes parancsnokok hassanak oda, hogy az embereket a proletárdiktatúra ügyéért föllelkesítsék¹.

Hüb.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 45. csomó. (VHP 502/-hdm. sz.) — Távirat.

A Kormányzótanács fegyverszüneti javaslatára — amint az várható volt — teljesen elfogadhatatlan válasz érkezett. Román részről a következő ajánlatot tették: „1. Teljes lefegyverzés és leszerelés. Összes, a leszerelésből eredt anyag átadása (tíz napon belül). 2. Vasúti anyag kiadása, mely a Tiszától keletre Magyarország területén volt és Romániában zsákmányoltatott. 3. Hajózási anyag kiadása, mely Csap és Szeged közt a Tiszán van. 4. Összes hadifoglyok és túsok, valamint a visszavonuló csapatok által evakuált népség hazaküldése. 5. Tisza jobbpartján 20 km mélységben Csap, Tokaj, Tiszapolgár, Csege, Tiszafüred, Kisköre, Szolnok, Csongrád, Szegednél hídfők fognak megszállatni, míg fegyver sz. feltételek végre nem hajtottak. 6. Az egyezmény végrehajtásának ellenőrzésére egy román misszió jön Budapestre. 7. Abban az esetben, ha a magyar parancsnokság a megszabott feltételeket a kitűzött időben végre nem hajtja, a román hadsereg újra megkezdi Magyarország ellen offenzív hadműveleteit.” (A Hadseregparancsnokság hadműveleti naplója alapján. 1919 május 5.)

¹ A Forradalmi Kormányzótanács a válságos helyzetben Budapest munkásságához fordult: fogjon fegyvert a proletárdiktatúra védelmére. A felhívásra a munkások tízezrei jelentkeztek. Ezekben a napokban az ellenség két ponton veszélyeztette a proletárdiktatúra létét: Szolnoknál és Salgótarjánál. A veszély gyors elhárítása érdekében a Forradalmi Kormányzótanács teljhatalmú politikai megbízottakat nevezett ki, Szamuely Tibort Szolnokra, Rákosi Mátyást Salgótarjánba küldte az ellenállás és ellen-támadás megszervezésére. (Lásd: Forradalmi Kormányzótanács május 2-i ülésének jegyzőkönyve. Salgótarjánban tartózkodott ebben az időben Hevesi Gyula népbiztos is, aki Rákosi Mátyással együtt szervezte a salgótarjáni bányászokat.)

A Forradalmi Kormányzótanács elhatározását a Hadügyi Népbiztosság már korábban közölte a Keleti Hadseregparancsnoksággal, semmint a Kormányzótanács távirata megérkezett volna. Ennek alapján adta ki Stromfeld május 2-án este 11 órakor a legerélyesebb ellenállásra vonatkozó parancsát: „Minden félreértés elkerülésére és a forgalomban levő kósza hírek ellenére tudatom, hogy az eddig kiadott parancsok teljesen érvényesek, tehát az ellenséggel szemben a legerélyesebb ellenállást kell kifejteni.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 45. csomó. 159. sz.)

Keleti hadsereg parancsnokság.

502/16

Tartalom: Ellenőrzés levél és katonák

1. k. parancs	Működés 1.	Telefon	911
2. k. parancs	Működés 2	Telefon	913
3. k. parancs	Működés 3	Telefon	914
4. k. parancs	Működés 4	Telefon	915

1919. V. hó 2. a.

502/16 Hdm szám.

Lásza kiadás után:

7 a legutóbb

1-4
Minden felvett ellenőrzés
a forgatásban lévő katonák
között ellenőrzés - ~~személyes~~
személyes ellenőrzés parancs
bármelyik irányú ellenőrzés
személyes ellenőrzés az ellenőrzés
személyes ellenőrzés határ-
főnök

Keleti hadsereg
502/16 hdm

recue 2.-(913.- /915) vettem 919 5/2 11 s kor ? mottne .

Tisztázta:

Egyeztetve:

Kiadta:

Kiadta Horvát

75

1919 május 2

A SALGÓTARJÁNI CSOORTPARANCSNOKSÁG MEGDICSÉRI A FÜLEKI CSOORT HARCOSAIT

A füleki csoportparancsnokság alá tartozó 9. század úgy a tegnapi, mint a mai nap Nagydarócnál lefolyt harcoknál túlerőben levő ellenséggel szemben igen szívósan és mintaszerűen harcolt. Ennek volt köszönhető, hogy a tegnapi nap folyamán ügyesen végrehajtott ellentámadással sokkal erősebb ellenséges csapatot Nagydarócból kivenni sikerült.

A mai nap lefolyt harcoknál is a 9. század, megerősítve a füleki munkások csoportjával mintaszerű viselkedésével a cseh támadásoknak egész nap ellenállott, és csak midőn az ellenség még nagyobb erővel támadott, vonult vissza. A füleki csoport északi szárnyát a Fülektől északra fekvő magaslatokra vonta vissza, ahol újból szívós ellenállást fog kifejteni.

A dandár többi csapatai egyelőre helyükön maradnak. De el kell készülnie, hogy a csehek a közeli órákban támadásba mennek át.

A füleki csoport csapatainak mintaszerű viselkedése a lefolyt harcoknál a csapatoknak kihirdetendő.

Kiadatik: Csoortparancsnokság, Füle, Litke, Nagyszécsény.

Dandárparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó. (Csop.-pság Salgótarján 122/19. hdm. sz.)
— *Eredeti tisztázat.*

76

1919 május 3

(Délelőtt 8 óra)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE VALAMENNYI ARCVONALRÓL ÉS A MÁJUS 3-IG KIALAKULT KATONAI HELYZETRŐL

I. Cseh arcvonal

A Duna és Ipoly mentén a helyzet változatlan.

Az 1. dandárparság f. hó 3-án a váci védőszakasz fölötti parancsnokságot átveszi, Szobtól az Ipoly mentén a szécsényi Vörös Őrség szakaszáig.

A salgótarjáni védővonalon a csehek f. hó 2-án délután a nagydaróci őrségünket túlerővel megtámadták. A persei század ugyan ellentámadásba ment át, és visszavert két ellenséges támadást, végül azonban kénytelen volt visszavonulni. Nagydarócot a csehek megszállották. Csapataink a Zsomapataktól északra fekvő helyekben újólág állást foglaltak.

Saját csapataink 3 cseh foglyot ejtettek.

Az egri 60. dandár a bánrévi szakasszal együtt az 5. hadosztály kötelékébe ment át.

II. Keleti hadsereg arcvonala

A szolnoki csoport csapatai útban Cegléd felé. A románok állítólag elérték Abonyt.

Szolnoktól északra Kisköréig a Tisza nem áll megfigyelés alatt, miután a 4. hadosztály csapatai Győrbe elindultak.

Kiskörétől Dorogmaig a Tisza megfigyelését Sárói végzi a következő csapatokkal: I/39. és egy üteg Tiszanánán, a tiszafüredi vörös zászlóalj Sarudon, Verbőczy-zászlóalj és egy üteg Poroszlón, III. vörös zászlóalj Valkón. Ellenség a Tiszát itt nem lépte át.

Az 1. hadosztály gyülekezik Mezőcsát-Hejőkeresztúr környékén, és a fegyverszünet tárgyában az érintkezést a csehekkel fölvette. (Később ettől eltiltatott.)

Az 5. hadosztály szakaszában a csehek f. hó 2-án dut. 3h-kor Miskolcot megszállották.

II. és III/19. zászlóaljak útban Eger felé.

I/1. tengerész-zászlóalj szállítás alatt Budapestre.

Különben változatlan.

III. Délszláv arcvonal

A Duna—Tisza között a helyzet nagyban változatlan.

Sándorfalva környékén a francia tábori őrsők feketék által lettek felváltva.

A csongrádi 30. zászlóalj 27 embere a parancsnok tilalma dacára, egy önkéntes vállalkozást kezdeményezve átment a hídon, ahol erős ágyú- és géppuska-tűz fogadta őket. Veszteségük súlyos.

A 44. dandárcsoportnál folyó hó 1-én dut. helyenként eredményes járőr harc.

A 20. és 18. dandárcsoportoknál nyugalom.

5. osztály ügyeletes

1919 május 4

A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS FELHÍVÁSA A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG FEGYVERES VÉDELMERE

Általános mozgósítás!

Valamikor szörnyű átok, kapitalista erőszak. Ma a fölszabadítás, a nemzetközi forradalom parancsa.

A proletariátus általános mozgósítását a Forradalmi Kormányzótanácsnak el kellett rendelnie. Minden proletárnak fegyverbe kell állania! A Kormányzótanács mozgósító rendeletéből a nemzetközi forradalom parancsának viharos ereje zúgja ezt a proletariátus felé. A jelenünk áll elénk, a jövőendő kényszerít, és a becsület kötelez. Nincs ellentmondás! Nincs tévovázás! Minden proletárnak fegyverbe kell állania!

A magyarországi proletariátus a megismerésnek teljes öntudatával áll a forradalomra tört veszedelmek előtt. Osztályöntudata és évtizedes forradalmi nevelése megadta neki a képességet, az erőt és a méltóság komorságát, hogy a veszedelmek viharos bonyodalmaiban megálljon a talpán, és a szervezett forradalmi cselekvés lendületével feszüljön neki az ellenforradalom támadásának. A forradalmi harcoknak állandó szervezője és kezdője, a budapesti proletariátus, amely mindig méltó volt arra, hogy a magyar proletariátus élén haladjon, ma is méltó önmagához. Szónoklatokra és értekezleti vitákra nem volt többé szüksége. Megértette mindazt, amit magába sűrít a Kormányzótanács parancsa, és nyomban cselekedett! Ezrével vonult ki a frontok tűzébe, és ezrével tódult a kaszárnnyákba, hogy fölszerelve, fegyvert fogva, készen álljon az indulási parancsra! A szakszervezeti központokban megkezdődött a lajstromozás új munkája, s ezek, mint állandóan működő, újfajta káderek ontani fogják magukból a pótló csapatokat.

Ez már cselekedet, szervezett cselekvése a forradalomnak.

Ez biztató jele annak, hogy az osztályöntudat, a forradalmi öntudat, ami bevitte a tömegeket a forradalom fegyveres csapataiba; továbbra is elvégzi a maga munkáját és végre igazán hadsereg lesz a Vörös Hadsereg. Mert a hadbaállás, a toborzás sikere, az még nem minden. A minden ott kezdődik a frontokon. A kitartás hősiességénél kezdődik, és a támadó szellem viharos lendületével folytatódik. Értsük meg egymást mindnyájan, akiknek idege, lelke, egész forradalmi gondolkodása rezonált a tornyosuló veszedelmekre, és beállottunk a sorba, hogy a vérnek és az életnek föláldozása árán is megállítsuk és visszaverjük a nemzetközi ellenforradalom támadó seregeit.

Értsük meg egymást, miről van szó?

A forradalom parancsát a végrehajtásban csak megközelítették, csak egyetlen lépést tettek érte mindazok azzal a ténnyel, hogy fegyverbe állottak. A fegyelemnek és a kitartásnak még számos hősi fegyvertényére van szükség, hogy ez a parancs teljes egészében végrehajtott parancs legyen. Mindenki gondoljon arra, ami elmúlt, amit levertünk és megbuktattunk, és arra, ami lesz és ami lehet! Az események, amelyek ránk következtek, ordítva zúgják felénk, hogy a kapitalizmus nem szentimentális. Ezt éppen most mutatta meg legjobban! Most dobta el magától a nacionalista frázisok csörgő-sipkáját, és most ültette a lelkébe meg a szájára az ujjongást a gyűlölet és az uszítás helyére, amit a románok, a csehek és a szerbek múlt esztendei előrenyomulása idején megnyilatkoztatott. Ez a kapitalizmus a legelső volt, amely a most megszállott városokban fegyvert ragadott a dolgozók forradalma ellen, ez esküdött össze a külföld kapitalistáival külföldre szökött csőcseléke útján, ez a kapitalizmus, ha visszakerül hatalmi pozícióiba, nem fog érzelegni és nem lesz kegyelmes! Nem akarunk mi itt rémítgetni. Nem a magunk életéről van szó, amit föl kellett ajánlanunk a forradalomnak, és nem az üldöztetésről, amelyet jól ismerünk a feudális urak tegnapi országából. Az az élet, amit a kapitalizmus visszaállított uralma meghagyna nekünk, csak nyomorult, koldus tengődés volna, nem élet.

A forradalom van itt kockán, és meg kell tudnunk, mi az, ha a forradalom elbukik?

A régi, hatosos napszámok. Ez az, ha a forradalom elbukik. A hosszú munkaidő, a termelés új anarchiája és örült fokozása, hogy a munkába belerokkanva és az életbe ezerszer beleutálva, kifizessük az antant hadisarcát, és eltartsuk a hazai kizsákmányolókat! Ez jön, ha újra jön a kapitalizmus! Fekete, ronda élet, amelynek nincs derűje, nincs nyugalma, csak könnye van, szennye és hajszája. Összeomlása mindennek, amit fölépítettünk a dolgozó ember örömére és dicsőségére, és visszaállítása mindennek, amit összetörtünk, amit kiégettünk és ami tudatlanság volt, égis éró nyomor, megalázottság és rongyosság, koldusság a dolgozó osztályok elnyomatásában. Ez jön, ez mind visszajön, ha elbukik a forradalom, és a kapitalizmus újra beleül oda, ahonnan kivertük!

A forradalmat meg kell mentenünk, mert nem akarhatjuk azt, hogy a halálnál is szörnyűbb élet legyen a miénk.

Soha sem nézett felénk úgy a világ proletariátusa, mint most, és sohasem dőlt el annyi életfontosságú kérdés a mi magunktartásán, mint amennyi eldőlt most. Minden elgondolásba égjen bele ez, és minden proletár fontolja meg ezt. Belépni a hadseregbe: proletár-férfinak nagy elhatározása, de ismerje föl mindenki, hogy ez a lépés

csak kezdete a kötelességteljesítésnek. A fegyelem csodákat teremtő ereje és az önfeláldozás szent nagysága vértessen föl mindenkit a frontokon. Amit négy éven át a militarizmus hóhérfegyelmének a nyomása alatt a harctereken megtanultak és gyakoroltak, azt használja föl most mindenki a forradalom, a maga és gyermekei érdekében. Minden harcos egy-egy agitátor legyen, aki magával ragadja társait, és a kitartás hősiességével állja meg a helyét, vagy a rohamok lendületével megy neki az ellenforradalom félrevezetett tömegeinek. Ha így lesz, aminthogy így kell lennie, a siker a miénk! Mert nincs az a százszorosán fölemelt zsold és nincs az a pálinkagőzben nevelt vadság, ami ellenállhat az öntudat erejének.

Az öntudat ereje: ez viszi Budapest munkásainak tömegeit a forradalom hadseregébe! Ez támadjon föl minden dolgozó lelkében, és ez vigye őket tízezerrel továbbra is a csapatokba. Mindenkinek tudnia kell, miről van szó. Most nincs tétovázás, nincs fontolgató habozás, és nem lehet olyan szennyes gyávaság, ami letéríthetne bárkit is a fegyveres harc útjáról.

A forradalom van veszélyben!

Álljon fegyverbe minden proletár!

Népszava, 1919 május 4. Fegyverbe minden proletár.

Ugyanezen a napon a Forradalmi Kormányzótanács a következő parancsot adta ki: „Mozgósítási parancs! A proletárforradalom megmenntésére elrendeljük a proletárság általános mozgósítását. Minden katonailag kiképzett proletár haladéktalanul tartozik frontszolgálatra bevonulni. Minden katonailag kiképzetlen munkás vagy kiképző zászlóaljakra kerül, vagy pedig erődítési munkák végzésére köteles.

Budapestet a mai naptól fogva hadművelleti területnek nyilvánítjuk.

Fölhívjuk a proletárságot, hogy a végsőkéig tegye meg kötelességét!” (Népszava, 1919 május 4.)

A mozgósításra kiadott parancs csak a Budapesten és környékén levő munkásságra vonatkozott.

78

1919 május 3

(Délelőtt 11 óra 45 perc)

AZ ÁRKY-CSOPORTTÓL A KELETI HADSEREGPARANC SNOKSÁGRA
ÉRKEZETT JELENTÉS ABONY VISSZAFOGLALÁSÁRÓL

Szamuely népb. a csapatokkal Abonyt rövid harc után elfoglalta. Abonyt kb. 150 fehérgárdista g. p.-kal védte. Csapatunk előnyomulását Szolnok felé folytatja.

Kémhírek szerint Szolnokon kb. 200 fehérgárdista tartja fenn

a belrendet. Románok csak a Tisza keleti partján vannak. Ismételt felszólítás ellenére nem voltak hajlandók Szolnokra bevonulni.

Árky-csof.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 45. csomó. (VHP 503/3. hám. sz.) — Foglalmazvány.

79

1919 május 5

(Dél előtt 8 óra)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE, FŐKÉNT A CSEHSZLOVÁK ARCVONALON TÖRTÉNT ESEMÉNYEKRŐL

Cseh—román arcvonal

A Duna-szakaszban semmi változás.

Balassagyarmat körül a csehek igen izgatottak, és élénken lövöldöznek.

A vasút Drégelypalánk és Balassagyarmat között egy találalat következtében használhatatlan.

A salgótarjáni csoportnál a csehek lassú nyomása folytatódott, ennek következtében az I/53. zlj. a fővédelmi vonalba Somosújfalutól északra visszavonult.

Egy cseh páncélvonat Nyékládházáig jött előre, és Nyékládházát géppuskatűzzel megtámadta (Nyékládháza Miskolctól kb. 14 km-re délre fekszik)¹.

Dédesről Egerbe a csehek azt az üzenetet küldték, hogy a vöröskatonák a várost ürítsék ki.

Egy Mátranovákról Pétervásárára előrerendelt saját század állítólag Egertől nyugatra Pétervásáráig a falvakban mindenütt ellenállásra talált, úgyhogy az adott parancsnak nem tehetett eleget.

A Keleti Hadseregparság jelentése szerint a rendelkezésre álló csapatok egy része a Tisza-vonal megfigyelését átvette, az azonfelüli harc képes egységek északra felé eltolatnak.

Szamuely elvtárs népbiztos tegnap délután 6 órakor Szolnokról a Keleti Hadseregparságot értesítette, hogy saját csapatokkal meg fogja kísérelni a szolnoki híd keleti oldalát a fehérgárdistáktól elfoglalni.

Elfogott fehérgárdisták és egyéb egyének kihallgatása alapján

¹ Mezőnyékládházáról van szó.

megállapítható, hogy a románok a Tiszát, legalábbis egyelőre, nem akarják átlépni, és hogy a Tisza-vonalig csak gyenge ellenséges erők nyomultak előre.

Ezúton arról is jött értesítés, hogy a Hadseregparság által kiküldött parlamenter (Werth Henrik elvtárs) egy magasabb ellenséges parancsnokságnál (dandárparságnál?) beérkezett.

Délszláv arcvonal

Szobákpusztánál (Pécstől északra) a szerbek egy üteget (4 ágyút) állítottak fel, máskülönben a helyzet változatlan.

Vízvárnál (Barcstól kb. 23 km északnyugatra) átszökött horvát katona bementése szerint a Dráva-vonalon a szerb katonaságot francia és angol csapatok váltották fel. A horvátokat lefegyverezték. (A május 4-i délutáni összefoglaló jelentésben már más forrásból is hasonló jelentés érkezett.)

A 2. ho. jelentése szerint Farkas vezérkari főnökről, ki fegyverszüneti tárgyalásokra f. hó 3-án Bajára ment, eddig semmi hírv nem érkezett.

A német—osztrák határ mentén csak erős kordon áll. Egy oszt-rák tiszt állítása szerint az osztrákoknak támadási szándékuk nincsen, csupán a bolsevizmus terjedését akarják megakadályozni, és azért zárták el a határt.

5. osztály éjjeli ügyeletes

HIL M. Tan. Közt. iratai. 5. csomó. (Hünb. 5. osztály. Reggeli összefoglaló helyzet-jelentés.) — Tisztázat.

80

1919 május 5

BÖHM VILMOS SALGÓTARJÁN FELADÁSÁT JAVASOLJA KUN BÉLÁNAK

A csehek készülődése azt mutatja, hogy Salgótarján felé támadást fognak intézni, anélkül, hogy ez a támadás egy nagy stratégiai mozdulat volna, csupán úgy látszik, hogy Salgótarjánt el akarják foglalni. A magam részéről nem tartanám helyesnek megint zászlóaljpolitikát űzni, s egyes már kész zászlóaljakat kitolni, hogy Salgótarjánt ideig-óráig védelmezzék. Ennek az volna a következménye, hogy az így kiküldött zászlóaljak demoralizálódnának, s valószínű, hogy ennek ellenére is Salgótarjánt elveszítenénk. Célszerűbbnek tartom, hogy kitartsunk eredeti hadműveleti tervünk mellett. A csapatokat összegyűjtjük, erős, egységes hadsereget szervezünk a most induló munkás-zászlóaljakból, és ezzel egységes erővel lépünk fel, ami feltétlenül biztosítja számunkra a cél elérését. Ilyen körülmé-

mények között Salgótarjának néhány napra való elvesztése se jelentene nagy veszedelemet, mert biztos, hogy néhány nap után feltétlenül minden körülmények között visszakapjuk. Hogy ez elérhető legyen, kérem azonban Önt, hogy minden személyes befolyásával igyekezzék a csapatok kiküldését siettetni, hogy az eddigi felvonulási tervünket megvalósíthassuk. Kérem azonnali válaszát, hogy tervünket helyesli-e. Jelen távirat elküldetett Szántó és Kun Béla elvtársaknak.

Böhm

HIL M. Tan. Közt. iratai. 45. csomó. 306. sz. — Távirat.

Böhm Salgótarján feladására vonatkozó javaslatával sem Kun Béla, sem Szántó Béla nem értett egyet. A város védelmét nem „zászlóalj-politikának” tekintették. Mint ismeretes a bekövetkezett hadműveleti események azt bizonyították, hogy a várost meg lehet védelmezni.

A két népbiztos válasza a következő volt:

„Hadseregőparancsnokság, Böhm elvtárs.

Ha lehetne összeegyeztetni Salgótarján védelmét az általános felvonulási tervvel, azt nagyon szeretném. Ennek elsősorban morális és politikai szempontból volna fontossága. A csapatok kiküldését minden erővel siettetjük. Kun.” (PI Arch. Böhm irattár. 157. dosszié. II. pallium. — Fotómásolat.)

„Hadseregőparancsnokság, Böhm.

Kun táviratában foglaltakhoz hozzájárulok, Szántó.” (PI Arch. Böhm-irattár. 157. dosszié. II. pallium. — Fotómásolat.)

Mindkét távirat alapján Böhm kézjegye.

81

1919 május 6

A 3. HADOSZTÁLYPARANC SNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREG-PARANC SNOKSÁGNAK A SALGÓTARJÁNI HARCOKRÓL

Az 1. ddr. szakaszában a Szécsény elfoglalásával megbízott Kecskeméti volt főhadnagy Pöstyént is visszafoglalta, és a cseheket Nógrádludányba űzte, hol még utcai harcok folynak.

Salgótarjáni csoport balszárnyával az összeköttetés helyreállítatott. 11. cseh ezred Nógrádludány környékén egy fogoly által megállapítottatott. Egyébként nincsen változás.

Salgótarjánért a küzdelem folyik. Az egyik nyomás Karancsberény és Karancskeszi irányából, a másik Vecseklő—Zagyvaróna felől érezhető. A beérkezett IV/46. zlj. (180 puská) Karancsaljára lett irányítva.

A 6. ho. értesítése szerint 4. zlj. már ma beérkezik Pásztó környékére.

Javasolom a Tura—Aszód körül gyülekező székely osztagokhoz mielőbb egy tetterős parancsnokot kirendelni, ki a szervezést és a parancsnoklást átveszi. Egyelőre teljes tájékoztatlanság és vezetés [hiánya] van a székely csapatoknál. Kár az itt levő értékes anyagot szervezetlenül hagyni (több mint 2000 fő, sok gp. és nagy tűzéri anyag).

3. ho.-párság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomó. (sz. nélk.) — Telefonjelentés.

82

1919 május 6

ABONY ÉS SZOLNOK VISSZAFOGLALÁSA ÉS AZ ELLENFORRADALOM LETÖRÉSE

— A Ceglédi Népakarat Tudósítása —

Néhány óráig május 2-án közvetlen veszélyben forgott a magyarországi proletariátus uralma, olyan veszedelemben, amely az egész nemzetközi proletárforradalomra is kihatással bírhatott volna.

A veszedelmet a proletárszolidaritás, a proletáröklök kemény munkájával sikerült elhárítani a fejünk felől, és a román hordáknak segítséget nyújtó aljas és a burzsoázia nemzetközi szolidaritása révén ellenforradalomra mindig szervezett burzsoázia fehér forradalmát levertek.

Alább számolunk be ezekről az eseményekről.

*

Mialatt május elsejét ünnepeltük, a román csapatok Szolnok felé közeledtek, és ennek hírére a fehérgárdisták a szolnoki burzsoáziával egytemben a legképtelenebb rémhírek terjesztésével zavart okoztak nemcsak a városban, de a vöröskatonák soraiban is. A volt tisztek, volt rendőr- és csendőraltiszték a románok közeledésének a hírére ellenforradalmi elhatározásokkal a már jó előre elkészített fehér szalagokat és karszalagokat előszedték, és munkához fogva a proletárkatonák egy részét néhány megfélemlített gyáva ember segítségével lefegyverezték. Elöl a hídon jöttek a románok, de egyben a szorongatott vöröskatonákat a burzsoázia bérencei a városból orvul hátba támadták. A két tűz közé került csapatoknak vissza

kellett vonulniok, és a szolnoki házakra hamarosan fehér zászlók kerültek ki, és mindenünnen eltűnt a vörös szín. A vöröskatonák egy kis részét elfogták, később azonban ezek is kiszabadulva Budapest irányában elmenekültek.

Ugyanez történt a csapatok legnagyobb részével is, amely a trénnel és ágyúkkal futva menekült. Útközben a menekülő csapatok nyomán a legörültebb rémhírek keltek szárnyra, és ennek következtében több helyütt a fehérgárdáknak sikerült felülkerekedniük.

A Cegléd¹től alig 16 kilométernyire fekvő Abonyban a románok közeledésének már csak a hírére is felütötte fejét az ellenforradalom.

A hadifőparancsnokság¹ hagyta ott elsősorban állomását, majd Abony direktórium²a is fejvesztve hagyta ott helyét, és szökve igyekezett bőrét megmenteni, anélkül, hogy a legkisebb ellenállást is megkísérelték volna.

A táviró gyorsaságával rohanó rémhírek délben már azt jelentették Ceglédre, hogy a románok Abony alatt állanak, és hogy ott már teljesen a fehérgárdisták lettek úrrá. Úgy látszott mintha a proletárforradalom végképpen elveszett volna, mert a rémhírek szerint a vöröscsapatok ellenállásra képtelenek, mert a proletariátus nem tudja megérteni, hogy a saját uralmának a megvédéséről van szó.

A helyzet ilyennek mutatkozott, és bár hatalmas csapatok álltak Cegléden is a Tanácsköztársaság rendelkezésére, már-már arról beszéltek illetékes helyen, hogy fel kell adni minden reményt, a románokat visszaszorítani nem lehet, és jobb hogy ha egészen Budapestig még a védekezést sem kíséreljük meg.

Ekkor következett be az a történelmi szerep, amelyet ezek a halálosan komoly órák a ceglédi direktóriumnak juttattak, mert ez a direktórium mindenkinek a véleményével szemben azt a határozott álláspontot képviselte, hogy ha tényleg jönnek a románok, akkor minden meglevő erőnkkel az utolsó csepp vérünkig védeni kell a proletariátus diktatúráját, és nemcsak védenünk kell, hanem offenzívába kell átmennünk, és az ellenforradalom letörésével egyben meglepetésszerűen vissza kell szorítanunk a román hordákat.

Mindenütt nagy volt a csüggedés, és aligha volt egy hely, ahol oly nagy elhatározással néztek volna az események elébe, mint itt a direktóriumban, amely állandó telefonösszeköttetésben állott a vidékkel, igyekezett a rémhírekkel szemben mindenütt a való tényállásnak megfelelően ismertetni a helyzetet, és megnyugtatni azokat, akik reszketve néztek a román csapatok beözönlése elé. Nemkülönből állandó érintkezést tartottak fenn Stromfeld vezérkari főnökkel, az összes népbiztosságokkal, akik előtt folytonosan hangoztatták, hogy

¹ A Hadseregparancsnokság nem tartózkodott Cegléden. Nyilván valamelyik katonai parancsnokságról van szó.

az itt állomásozó vöröscsapatok offenzív erővel bírnak. Közben a város rendjének és nyugalmanak a megőrzésére emberfeletti munkát fejtettek ki a városparancsnoksággal és a város szovjetjének őrzésére rendelt nemzetközi vörösezreddel karöltve. Egyben azonban nemcsak a fegyverek erejével igyekeztek a város nyugalmit biztosítani hanem Reiner elvtárs, miután erre nézve (nemkülönben a dolgok intézésére nézve) a Belügyi Népbiztosságtól szabad kezet nyert, nyugodt mérlegelés után egybehívatta a ceglédi burzsoákat, akik előtt föltárta a helyzetet, és akik az értekezletből kifolyólag a város rendjének biztosítása céljából a következő felhívást bocsátották ki:

„Városunkban felelőtlen egyének rémhíreket terjesztenek. Ezek a rémhírek alkalmasak arra, hogy a város rendjét és a lakosság nyugalmit megzavarják. A helybeli munkás-, katona- és paraszttanács vezetősége kijelentette, hogy a város rendjét és nyugalmit, a lakosság személy- és vagyonbiztonságát minden rendelkezésre álló eszközzel meg fogja védeni. Ehhez azonban a város összes lakosságának támogatására van szükség. Mi, alulírottak kérjük ennél fogva a város összlakosságát, hogy a Munkás-, Katona- és Paraszttanácsot a rend és közbiztonság fenntartására irányuló rendelkezéseiben teljes erejével támogassa. A város rendje, a lakosság személy- és vagyonbiztonsága legfőképpen attól függ, hogy a lakosság nyugalmit megőrizze. Felhívjuk ezért a város lakosságát, hogy a rémhírek terjesztőinek és a bujtogatóknak szavára ne hallgasson, mindenféle csoportosulástól saját érdekében tartózkodjék, és higgadtságát ne veszítse el. Cegléden, 1919. évi május hó 2-án megtartott értekezlet nevében: Id. Füle János, dr. Nagy Sándor, Sándor Rezső, Szilágyi Imre r. kat. plébános, Takács József ref. lelkész, E. Tóth János.”

Estefelé ezután elrendelték — a Budapesti Munkás-, Katona- és Paraszttanács történelmi ülése után — a támadást a román csapatok ellen.

A csapatok teljes felszereléssel és óriási lelkesedéssel, nótával az ajkukon és vörös zászlókkal vonultak az abonyi határ felé. Minden egyes csapatkötéléket előre küldtek, és tartalékul, nemkülönben a város védelmére a városparancsnokság alá rendelt nemzetközi vörösezredet hagyták hátra, amely az új járásbíróház épületében helyezkedett el, onnan irányítva a posta, a pályaudvar és a középületek őrizetét és a város nyugalmanak fenntartását. — A direktórium a városházát is géppuskákkal vette körül.

Érdekes jelenség volt, hogy miként tűntek el az ablakokból a vörös zászlócskák és a proletárdiktatúrát éltető feliratok. Ekkor láttuk csak voltaképpen, kik azok, akikre minden időben számítani lehet.

Lassankint ráborult az éjszaka a városra, és ezen az éjszakán, amíg mindenki más álomra hajtotta a fejét, a városháza egyik szobá-

jában a legnagyobb lázassággal dolgoztak a direktóriumnak azon tagjai, akik a végsőkre is elhatározták magukat. Mindegyikük készen arra, hogy a következő pillanatban talán el kell esnie az eszméért vívott harcban, mégis ezen a dolgozó direktóriumon, amely a legnagyobb nyugalommal várta a következendőket és közben, amikor a munka engedte, még jóízű tréfákat is kocsoltak, célozgatván lámpavasra és a legördülő fejekre... nem láthatta volna meg senki, hogy a legkomolyabb perceit éli át. Tudták valamennyien hogy vagy-vagy...

Vagy a mi fejünk, vagy az ellenségeink fejei gördülhetnek le. Valamennyien megegyeztek egyben, abban ti., hogy előbb és inkább a burzsoák fejei kerüljenek a fűrészpóros kosárba. Így érte őket a hajnal és a reggel, amikor a munka legnemesebb része következett.

Kora reggel a direktórium három tagja a Vörös Hadsereg által reggel megindított támadás hírére Abony felé indult, ahol a csapatok már megindultak, hogy ott is visszaállítsák a proletariátus diktatúráját és elűzzék a románokat.

Csapatainkat azonban csupán a fehérgárdák várták tüzzel, a románoknak azonban híre-hamva sem volt. Kisebb harcok után lefegyverezték a fehérgárdát, amelynek tagjai, nemkülönben mindazok, akik hozzájuk csatlakoztak és hivatalos funkciót végeztek a néhány órás uralom alatt, hurokra és akasztófára kerültek.

A harc után csapataink — élükön vezetőikkel és a ceglédi direktórium 3 tagjával bevonult Abonyba, ahol a hivatalokat egy ideiglenes direktóriummal töltötték be, visszaállították a proletariátus diktatúráját, és megfelelő számú csapatot hagytak hátra a munkásság védelmére.

A hős vöröskatonák tovább vonultak, és délután 6 órakor heves harcok után Szolnok is a kezükben volt, az ellenforradalmat vérbe fojtották, a románokat visszavonulásra kényszerítették és a fehérgárdát megsemmisítették.

Az események így igazolták a ceglédi munkásdirektóriumot, így igazolták azt a felfogásunkat, hogy a proletariátus egy jó része a legvégsőbb harcra is kész, és éppen ezért csakis a Vörös Hadsereg támadása az, amely a román hadsereget, a lerongyolt, kiéhezett és fázó, vak tömeget feltartóztatni és visszavonulásra kényszeríteni képes.

A proletárforradalom megmentésének a munkája a vöröskatonák érdeme, de nem kisebb része volt a ceglédi direktóriumnak is ebben, amely a nagy zűrzavarban és fejetlenségben is megállotta a helyét, tudta mi a kötelessége, nyugodtan dolgozott, és mint egy jól megerősített vár állotta meg azt a helyet, amelyre a proletariátus érdekének a megőrzésére állították oda őket.

Népakarát (Cegléd), 1919 május 6. A proletárforradalom megmentői.

202
 Képző hadsereg Parancsnokság

1919

1919

503/369

Jenny
 Leada Jelen

Távirat.

Hads fi parancs Godoll

A Steinbrück elzász mellett álló
 csoport 1/3 a "3. 30" k. behatolt Szol-
 noka és annak utcai harcok után megérkezett
 a város az ellenforradalomtól, a támadás alatt
 a csoportok katonák katonák magukat,
 a megérkezett város katonák tovább harcol-
 tak a támadásban különösen az 1. város
 területén. A Tiszta nyugati partja megérkezett,
 Szolnoknál az 1. v. c. által, Szolnok partján
 jelenleg bihar, város erőd börtönét ének felé.
 A Górgye nyugati Tengerész csoportoknál meg-
 érkezett önkéntesek

Bp. csoport parancs
 503/9 hadm. n.

83

1919 május 6

A SALGÓTARJÁNI CSOPORTPARANCSNOKSÁG KARANCS VISSZAFOGLALÁSA ÉRDEKÉBEN MEGERŐSÍTI AZ OTT HARCOLÓ II/53. VADÁSZ-ZÁSZLÓALJAT

A zlj. azonnal induljon Karancsalja községbe, ahol a II/53. vadász-zlj.-parságnak lesz alárendelve, amely az ottani védőszakasz parnoka.

A zlj.-nak készen kell arra lenni, hogy Karancsaljába való beérkezése után azonnal harcba tudjon lépni. A szükséges tájékoztatást a II/53. zlj. parnoka, Puppi volt szds. fogja megadni.

A vonatból csak a legszükségesebb rész viendő el, a többi Salgótarjától Karancsalja felé vezető út mellett visszahagyandó. Salgótarjánban lovak elhelyezésére hely nincsen.

R¹

dandárparancsnok

HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó. (Csop.-pság Salgótarján. 126/13. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

84

1919 május 7

A SALGÓTARJÁNI CSOPORTPARANCSNOKSÁG KITARTÁSRA BUZDÍTTJA EGYSÉGEIT A FELMENTŐ CSAPATOK BEÉRKEZÉSÉIG

A Homorú tető, Láz oldal, Sátoros, Medves magassa és Vecseklőpuszta vonalában álló csapataink Medves-alsópuszta és Medves magassánál ok nélkül kitört pánik következtében, amely azután a fent jelzett vonalra is átragadt, a legnagyobb rendetlenségben egész Salgótarjániig visszavonultak.

A visszavonuló emberek ezen magatartását annál inkább kell elítélni, mert megállapítást nyert, hogy éppen ezeken a pontokon, ahol a visszavonulás történt, az ellenség nem is támadt és indokolatlan visszavonulásokkal a többi csapatokat is állásuk elhagyására kényszerítették.

Ott pedig, ahol az ellenség támadt, mint pl. Lapújtónél, a 6. és 12. szd. egész napon át tartó harcokban helyét kiválóan megállta.

¹ Radváner.

Éppen így ki kell emelnem azon csapatrészeket is, amelyek dacára annak, hogy egyes részek visszavonultak, helyükön törhetetlenül kitartottak.

A dandárhoz beosztott ütegek a harcoknál fényes munkát végeztek. A legnagyobb ügyességgel minden felfejlődő ellenséges csapatot azonnal tűz alá vettek, és igen sokszor már csírájában fojtották el támadási törekvésüket.

Ennek köszönhető, hogy az ellenség támadása nem történt olyan erővel, mint ahogy történhetett volna.

Minden embernek tudnia kell, hogy Salgótarján milyen fontosságú az országra nézve, éppen ezért Salgótarjánt minden erőnk megfeszítésével tartanunk kell, addig, míg a hátul gyülekező 6. hadosztály be nem érkezik és a támadást meg nem kezdheti. Addig is 1—2 napig, amíg ez bekövetkezik, megfelelő erősítések még az éj folyamán be fognak érkezni, melynek segítségével addig kitarthatunk, és a csehek minden támadását visszaverhetjük.

A dandár csapatai az éj folyamán a Ságújfalu, Kása h., Csingés h., Ivánka, Kercsek-tető, K. Salgó, Schlossbg., Zagyvaróna vonalában gyülekeznek és rendezkednek.

A vonalon túl minden hátrálóra méltó büntetés vár.

Az új védőállásban az alábbi védőszakasz-beosztás lép érvénybe.

Ságújfalu melletti Vár h., 313, a 7. d.-parság, Daráska, Kása h., Csingés h., Ivánka h., a II. zlj.-parság, Kercsek-tető, Bezerme h., az I. zlj.-parság, K. Salgó, Schlossbg., Freireich-csoortparság, Schlossbgtől Zagyvaróna magaslatig a 10. szd.-parság.

Az 53. vörösezred parság átveszi a parságot az I. zlj. Freireich-csoport és 10. századparság védőszakasza fölött, mint közbeeső főcsoortparság.

A csoportparságok és a főcsoortparságok kötelessége mindent elkövetni, hogy a csapatok a vonalat tartsák, és az egyes részek az összeköttetést egymás között fenntartsák.

A kötelékek rendezésére pillanatnyilag idő nincsen, de az egyes védőszakaszokon belül az egy kötelékbe tartozó emberek egyesítendőek, s ezután később lesznek a kötelékek rendezve.

Vázlat a csapatok helyzetéről déli 12 óráig a csoportparságok által ide beküldendő.

A tüzérség külön utasítást kap a tüzelőállások elfoglalására. Kiadatik: 53. vörösezred-parság, II. zlj., I. zlj., 10. szd. és a 7. szd.-parságnak, Freireich-csoport és II/68. tüzéroszt.-parságoknak.

Dandárparancsnok

1919 május 7

**A 6. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG ÁTVESZI A PARANCSNOKSÁGOT
VALAMENNYI SALGÓTARJÁN KÖRNYÉKI KATONAI EGYSÉG FELETT,
ÉS ISMERTETI A TOVÁBBI FELADATOKAT**

A ho.-parság május hó 7. dut. 9 órakor átveszi mindama parságok, intézetek s többi felett a parságot, melyek Szentjakab—Pétervására (ezt kizárólag) —Feled és Szentjakab—Megyer (Nagyszécsénytől 8 kilométer nyugatra)—Endrefalva között tartózkodnak, illetőleg működnek.

A 6. ho. feladata: ezzel a rendelkezésére álló erővel egyelőre az ellenségnek Salgótarján felé való előnyomulását föltétlenül megakadályozni.

Ennek alapján következőket rendelem el:

1. A salgótarjáni ddr.-parságot még az éj folyamán átveszi Köller volt alezredes. Hozzá beosztva Folkusházy. Egy motor Köller ddr.-parnok rendelkezésére bocsátatik kisterenyei pályaudvaron.

2. A I. és 46. zlj.-ak, továbbá a 6. ho. rohamszázada és 46. ár-kász fél század id. Szabó volt százados parsága alatt folyó hó 8-án délelőtt 6 órakor beraknak (vonat nélkül) Kisterenyén és vasúton Salgótarjánba szállíttatnak, ahol Köller ddr.-csoport rendelkezésére bocsátatnak (vonat gyalogmenetben követi a csapatokat).

A Köller-ddr. feladata:

a) Az ellenséges előnyomulást a salgótarjáni ddr. jelenlegi első vonalában feltétlenül megakadályozni.

b) Nagyszécsény—Losonc—Fülek és Almágy irányában intenzíven felderíteni, és a szomszédos csapatokkal összeköttetést keresni és fenntartani.

3. Az I., V., I/101. zlj.-ak, a 101. ár-kász félszázad, 2. és 4/101. ütegek Polyákovics ddr.-csoport parnok vezetése alatt folyó hó 8-án délelőtt 6 órakor gyalogmenetben Pálfalvára útba indul. Ott akként csoportosul, hogy úgy északnyugati, [mint] északi és északkeleti irányban harcba vethető legyen.

4. A VI/46. zlj. ifj. Szabó zlj.-parnok vezénylese alatt folyó hó 8-án délelőtt 6 órakor Etele-pusztára megy (Pétervásárától 10 kilométer nyugatra), ott biztosítja Nádújfalu és Etele vonalában a ho.-nak Salgótarján irányában megindított akcióját azon ellenséges erőkkel szemben, melyek esetleg Pétervásáráról Nádújfalu irányában előnyomulnának.

Felderítési körlet:

A kisterenye—pétervásári-vasútvonaltól északra Magyarzabar—Bárna vonaláig bezárólag.

5. Egy század biztosító szolgálatban Alsózsunynál (pásztó—szécsényi-úton).

6. Lőszer felvételezés kisterenyei pályaudvaron május 8-án délelőttől.

7. Betegek, sebesültek a Köller-ddr.-tól a salgótarjáni, a 46. ddr.-tól és az ifjabb Szabó zlj.-tól a pásztói kórházba szállítandók.

8. Élelmezési raktárak:

Salgótarjában és a kisterenyei pályaudvaron.

9. A 6. ho.-parság folyó hó 8-án délelőtt 7 órakor motoron a kisterenyei pályaudvarra teszi át székhelyét.

10. Kiadatik: a salgótarjáni és 46. ddr.-parságnak, 2/46. és 2/101. ezredparságnak, ifj. Szabó zlj.-parnoknak és Köller volt alvezredesnek. (Kézbesítés: a 46. ddr.-csoportparság által.)

Rab
ho.-parnok

HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó. (Csop.-pság Salgótarján. 128/5 sz.) — Eredeti tisztázat.

86

1919 május 8

**A SALGÓTARJÁN FELMENTÉSÉRE BEÉRKEZETT 6. HADOSZTÁLY-
PARANCSNOKSÁG ELŐZETES INTÉZKEDÉSEKET AD KI A HADMŰVELE-
TEK ELŐKÉSZÍTÉSÉRE**

A 6. hadosztály ismert feladata, hogy a Köller-dandárral és a 6. ho.-nak Salgótarján területére szállított és még szállítás alatt álló 11 zászlóaljával és 6 üteggel a közeli időben a cseheket megtámadja és visszavesse.

A támadás végrehajtására vonatkozó parancsok annak idején tudtul fognak adatni. A támadás előkészületeire vonatkozólag az alábbiakat rendelem azonnali fogatosításra.

1. Köller-dandár alapos harcfelderítést végezzen egész harcvonala előtt, hogy az ellenség ereje, kiterjedése és összetétele megállapíttassék. A pontos harcfelderítés eredményéhez képest állapítatik meg a következő támadási csoportok feladata.

2. Kisterenyére beérkezett 3/69. taracküteg és 5/29. nehéz taracküteg május 9-én Kisterenyéről gyalogmenetben Salgótarjánba menetel, ahol a Köller-dandárparságnak rendeltetik alá azon fel-

adattal, hogy Karancsaljától keletre állásba menjenek, fő lőirány Karancsapátfalva. Ezen ütegek parnokai május 9-én Salgótarjánba előrelovagolnak, és ott a Köller-dandárparságnál a további parancsokat átveszik.

3. Útszemrevételezések hajtandók végre, mégpedig: 46. dandár: Salgótarján—Karancsalja, továbbá Andrásfalva—Ságújfalu, VI/46. zlj.: Homokterenye—Mátranovák—Bárna—Fajti.

4. Biztosítás minden csoport által önmagában, mégpedig a 46. ddr. által a baglyasalja—lajosaknai-vonaltól délre eső területen, különös tekintettel a nyugatról és keletről betorkolló utakra. VI/46. zlj. Mátraszele—Mátranovák—Pétervására irányában. A VI/46. zlj. állítsa helyre az összeköttetést a Pétervásárán levő 5. hadosztálybeli egy gyalog- és egy géppuskás-századdal.

5. Felderítés valamennyi csoport által intenzíven folytatandó az 507/30. hdm. számmal kiadott intézkedés szerint. Kémek felfogandók, jutalmazásuk pénzzel. E célból a Köller és 46. ddr.-parságoknak 5000—5000 koronát, a VI/46. zlj.-nak 1000, azaz egyezer koronát kiutalok. Fontos tudnunk, hogy az ellenségnek mily ereje van az Ipolytól északra és különösen Losoncnál, továbbá, hogy mily erők vannak Felednél és Rimaszombatnál.

6. Minden helyzetjelentésben jelentendő (reggel 6, del. 11 és dut. 5 órakor), hogy mennyire haladt az ellenség felderítése.

7. Minden csoport mozgékonyra teendő (vonat, mozgókonyha), hogy az előnyomulás akadálytalanul történhessék. A felszerelés mindenütt tökéletesbítendő és kiegészítendő. Kötelékek rendezendők! Fegyelmzés, szigorú szolgálatkövetelés. A vétkesek megfenyítendők. A politikai megbízottak teljes eréllyel álljanak a parnokok segítségére, hogy ahol a fegyelem még meg nem szilárdult volna, az helyreállíttassék.

8. Kiadatik: titkos közlésként Köller-dandár, 46. dandár, 3/69. üteg, 5/29. üteg, VI/46. zlj.-parságoknak¹.

Rab
hadosztályparancsnok

HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó. (Csop.-pság Salgótarján. 1919. hdm. sz.)
— Eredeti tisztaírat.

¹ Az intézkedést „Titkos! Sajátkezű felbontásra.” jelzéssel a 6. gyaloghadosztályparancsnokság 508/25. hdm. — 1919. sz. alatt Kisterenyéről adta ki.

1919 május 9

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG FELHÍVJA A 6. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG FIGYELMÉT A CSEHSZLOVÁKOK TÁMADÁSI SZÁNDÉKÁRA ÉS UTASÍTÁST AD ELLENTÁMADÁSRA

Lehallgatott távbeszélő beszélgetés szerint a csehek ma Salgótarján irányában támadni szándékoznak.

A Hadseregparancsnokság elvárja, hogy a 6. ho. a támadást nemcsak visszautasítsa, hanem kellő pillanatban ellentámadásba átmelve a cseheket északi irányba visszaveti. A ho. parancsnokság ennek a parancsnak megfelelő harcászati csoportosítást azonnal kezdje meg.

Hadseregparancsnokság¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomó. (VHP 509/7. hdm. sz.) — Távirat fogalmazvány.

1919 május 10

A 6. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDÉSE A SALGÓTARJÁNI MEDENCE FELMENTÉSÉRE IRÁNYULÓ HADMŰVELETEK ELŐKÉSZÍTÉSÉRE

A folyó hó 8-án kelt 508/23. hdm. számú parancsom kapcsán a Losonc irányában végrehajtandó támadásra vonatkozólag rendelem:

1. A támadás az alábbi intézkedések szerint a legkisebb részletekig pontosan úgy készítenendő elő és az összes alcsoportparancsnokságokkal úgy beszélendő meg, hogy még később adandó *rövid avisora* azonnal megkezdhető legyen.

2. Támadási csoportok:

a) *Fő támadó csoportok*: Polyákovits volt alezredes elvtárs az I., V., IX/101. és IV/46. zlj.-jal, a karancsalji tüzércsoport parsággal (3/69., 5/29., 3/17., 3/101. üteggel) támad, egy negyed óra hosszat tartó erős tüzérségi és géppuska bevezető tűz után Karancsaljáról Lapújtó irányában.

¹ A lap alján Stromfeld kézjegye.

Feladata: Az ellenséges arcvonalat Losonc irányában áttörni, és tekintet nélkül a szomszéd csoportok helyzetére, feltartóztatás nélkül Losoncra előnyomulni.

A csoport gyorsabb előnyomulása céljából a támadó csapatok egy része úgy tartandó készenlétben, hogy egy ágyús üteg és a hadosztályparancsnokság által készenlétbe állított autóoszlopon legalább egy gyalogszázad az áttörés után Losonc irányában előre mehessen. A támadás ideje május x-én¹ del. 5. órakor.

b) *Biztosító csoport:* Köller volt alezredes elvtárs az egész 53. vadászezreddel a rendelkezésre álló I. és V/46. zlj.-jakkal.

Feladata: a Polyákovits-dandár támadását a Salgótarján ellen netalán irányuló ellenséges támadásokkal szemben biztosítani. A Gácspatak völgyében Osváth Béla volt százados elvtárs parancsnoksága alatt egy különítmény tolandó előre, azon feladattal, hogy a Gács völgyében levő ellenséget megtámadja, és Fülekre bevonulva, az ellenség háta mögött zavart és rendetlenséget idézzon elő.

Ez a különítmény a 2-es és 8-as páncélvonatból és a hadosztály rohamszázadából áll, amely a két páncélvonat között vasúti szerelvénybe rakva nyomul előre. Füleket elérve ez a különítmény a rohamszázaddal és a 8-as számú páncélvonattal megszállja Füleket, míg a 2. számú páncélvonat feltartóztatás nélkül Losoncra megy és oda előrenyomulva támogatja a Polyákovits-dandár előrenyomulását Losonc felé. A Köller-dandár zöme az 53. vadászezred és a salgótarjáni tüzércsoport (2/68., 3/18., 1/101. és 4/101. üteggel) a Polyákovits-dandár előnyomulásához képest követi Fülekre az Osváth-különítményt, azzal a feladattal, hogy annak szárnyát biztosítsa a netalán Fülek felől előre nyomuló ellenséges erőkkel szemben. A gyors előrenyomulás elősegítésére a vadászezred egy részének számára Salgótarjánban vasúti szerelvény állíttatik készenlétbe.

Az I. és V/46. zlj.-ak a füleki előnyomulásban nem vesznek részt, azok mint hadosztály-tartalék Salgótarján nyugati részén a Losonc felé vezető út mentén állítandók készenlétbe. Az Osváth-különítmény támadását Fülek irányában május x-én del. 5 órakor kezdi meg.

c) *Demonstráló csoport:* Tóth volt főhadnagy parsága alatt a VI/46. zlj. május x-én reggel akként indul el Homokterenyéről, hogy Bárnán át előnyomulva Bárnáról del. 5 órakor további előnyomulását Cered felé megkezdhesse. E csoport feladata a Zagyvarónánál álló ellenség déli szárnyát átkarolva megtámadni és Tajti—Cered környékét, birtokba véve a Köller-dandár keleti szárnyát, az Almágy felől netalán előnyomuló ellenséges erőkkel szemben biztosítani.

¹ Vagyis egy később megállapított időpontban.

d) Leöchey volt alezredes elvtárs a II., VI/101. zlj.-akkal követi mint hadosztálytartalék a Polyákovits-csoportot, úgyhogy a hadosztálytartalék elé május x-én del. 5 órakor élével 318. magaslatnál legyen (Salgótarjántól 1 és $\frac{1}{2}$ km-re északnyugatra).

3. Parságok felállítási helyei:

- a) Hadosztályparancsnokság május x-én del. 5 órától Eisenbahnstation Salgótarján (Déli-pályaudvar, Fő-pályaudvar).
- b) Polyákovits-dandár a losonci országút a Koch-pusztá mellett.
- c) Leöchey-dandár 318 magaslat Salgótarjántól nyugatra.
- d) Köller-dandár Salgótarján irodahelyiségében.
- e) Tüzér-dandárparság a Koch-pusztánál a Polyákovits-dandárral.

4. Minden előkészület feltűnés nélkül teendő meg, a tüzéség feltűnés nélkül lője be magát. Titoktartás!!

5. Jelentések május x-én del. 5 órától kezdődőleg minden csoport által óránként.

6. Az anyagi intézkedések külön adatnak ki.

7. Minden parancsnok kötelessége teljes erejével azon lenni, hogy az alája rendelt vöröskatonákat a remélhető siker jegyében lelkesítse és buzdítsa.

8. Mint összekötő tisztek beosztatnak:

- a) A Köller-dandárhoz Hemledi volt őrnagy.
- b) A Leöchey-dandárhoz egy autó és 10 lovas.
- c) A Tóth zlj.-hoz 3 kocsi és 4 lovas.
- d) Köller-dandárhoz egy sínen futó motoros kocsi.

Egyébként minden csoport elsősorban a meglevő telefonokon keressen a hadosztályparancsnoksággal összeköttetést.¹

Münnich

Rab

HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomó. (6. vörös hadosztályparancsnokság. 510/1. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

¹ A 6. hadosztályparancsnokság ezt az intézkedést a Hadseregparancsnokság május 10-én kelt 510/10. hdm. sz. parancsára adta ki, melyben elrendeli: „A 6. ho. május 12-én vagy V. 13-án reggel 5 órakor Losonc irányában támadni fog. Fő támadás Polyákovits-csoport 4 zlj. és 4 üteg Karancsalja—Lapújtó irányában...”

89

1919 május 10

A SALGÓTARJÁNI CSOORTPARANCSNOKSÁG JELENTÉST TESZ A
6. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁGNAK KARANCS
VISSZAFoglalásáról

Ma reggel Puppi II/53. vadászlj.-parnok vezetése alatt csapatainknak sikerült Karancs 727 magaslati pontot elfoglalni, és ott 3 géppuskát zsákmányolni. Erre föl a csehek Somosújfaluból, valamint Somosújfalutól északra álló tüzérségük északi irányba menekülés-szerűen visszavonult. Tüzérséggel a visszavonuló cseheket tűz alá vettük. Karancs elfoglalása lehetővé tette, hogy a Tarján völgyében levő csapatainkat kb. Karancs 727 Somosújfalu vasútállomástól egy kicsit délre és 409 magaslat vonalába előbbre vittük.

Karancs-magaslat biztos megtartása céljából 4/46. zlj. egy százada, egy géppuskás-szakasszal parancsra felrendeltetett. A szd. most van odamenetben.

A védőszakasz többi részében nincs semmi változás.

Dandárparság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó. (Csop.-pság Salgótarján. 130/2. hdm. sz.)
— Eredeti tisztázat.

90

1919 május 10

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG A BEÉRKEZETT JELENTÉS ALAPJÁN
KÖZLI A HADSEREGPARANCSNOKSÁGGAL SZÉCSÉNY ELFOGLALÁSÁT

1919 május hó 8-án délután 3 órakor kimentünk az általunk tartott Szécsény körüli vonalra, hogy ott a katonáinkat, akik minden rémhírnek felültek, felvilágosítsuk, fegyelemre és kitartásra buzdítsuk. 48 óra legénység közötti munkánk után a vonalunkat teljesen megerősítettük. 10-én délután erős gépfegyvertűz alatt tartották állásainkat a csehek, közben megjelent egy páncélvonat, amely több gránátlővést adott le a Herminapusztára, ahol egy lakóházat erősen megrongált, de emberéletben kárt nem okozott. 10-én éjjel 12 órakor, mikor az előőrsöket ellenőriztük, egyszer csak a legnagyobb golyózápor közepette Kovács István és Uffring Vilmos vörösezred-

beli katonák, akik a megszállás alatt Szécsényben bújkálva fegyvereikkel együtt átszöktek hozzánk, és a szécsényi helyzetről bennünket a következőképpen informáltak: a csehek körülbelül 3000-en vannak, 42 géppuskával és egy páncélvonattal, de távirati parancsot kaptak azonnali visszavonulásra Losonc felé. Ezek után a következőket határoztuk, tekintettel a kis erőnkre, 30 gépfegyverrel és 150 főből álló gyalogsággal a csehek kivonulási útját fedett helyről, oldaltűzzel meglepjük, azért, hogy felszereléseiket részünkre zsákmányul ejthessük, összpontosítva a fent említett erőnket, mire megállapított helyre jutottunk, 10—15 perccel előbb a csehek kivonultak a városból. Bevonultunk a városba a lakosság legnagyobb örömeire, és a közigazgatást átvettük. További támadások ellen saját belátásunk szerint mindenintézkedést megtettünk. Jelenleg továbbra itt maradunk.

Elvtársi üdvözlettel

Schwartz Kálmán

Jártó Gyula

vörösezred politikai megbízott

belügyi politikai megbízott

HIL M. Tan. Közt. iratai. 47. csomó. (VHP 514. sz.) — Másolat.

91

1919 május 11

(Délelőtt 10 óra 30 perc)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG KÖZLI A 3. ÉS AZ 5. HADOSZTÁLYAL, VALAMINT A III. HADTESTTEL A 6. HADOSZTÁLY JELENTÉSÉT A CSEHSZLOVÁK CSAPATOK SALGÓTARJÁN KÖRNYÉKI VISSZAVONULÁSÁRÓL

6. ho. jelenti, hogy a csehek Salgótarján környékéről és attól nyugatra, északi irányban visszavonulóban vannak Fülek és Losonc felé.

A 6. ho. előnyomulását Fülek és Losonc felé megkezdte. Repülő felderítés bevezetve¹.

Hadseregparság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 47. csomó. 9. sz. (VHP 511/7. hdm. sz.) — Fogalmazvány.

¹ A fogalmazvány tartalmazza még a 6. hadosztálynak szóló parancsot a légi felderítés bevezetéséről Fülek—Losonc térségében. — A táviratot „Nagyon sürgős” jelzéssel továbbították.

92

1919 május 14

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG DÍCSÉRETE A SALGÓTARJÁN VÉDEL-
MÉBEN RÉSZT VETT CSAPATOKNAK ÉS PARANCSNOKSÁGOKNAK

A salgótarjáni és füleki harcokban a 6. hadosztály és annak kötelékében harcoló dandárok és zászlóaljok proletárkatonái valóban minden dicséretet megérdemlő elszántsággal és támadó lendülettel verték meg a magyarországi proletárruralmat veszélyeztető ellenséget.

A fiatal Tanácsköztársaság hálásan emlékezik meg a proletárhősökről. A Tanácsköztársaság Kormányzótanácsa és a magam nevében különös elismerésemet fejezem ki a harcokban részt vett valamennyi zászlóalj parancsnokainak, politikai megbízottainak és vöröskatonáinak. Külön dicséretet érdemel a harcokban részt vett 2., 6. és 8. számú páncélvonat parancsnoka és vöröskatonái, akik a legnagyobb eréllyel, proletárbátorsággal biztosították proletárcsapataink előrenyomulását. A céltudatos és fáradságot nem kímélő vezetésért pedig külön elismerésemet fejezem ki Rab Ákos hadosztályparancsnoknak, Bengyel Gyula vezérkari főnöknek és Münnich Ferenc politikai megbízottnak.

Böhm

hadsereg főparancsnok¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 47. csomó. 220. sz. (VHP 514/13. sz.) — Eredeti tisztázat.

A MUNKÁSOK TÖMEGES FELFEGYVERZÉSE A PROLETÁR-
DIKTATÚRA VÉDELMÉRE

93

1919 május 6

A BUDAFOKI MUNKÁSOK JELENTKEZNEK A VÖRÖS HADSEREGBE

A budafoki direktórium jelentése szerint budafoki elvtársakból egy teljes zlj. állítható fel.

Felhívom a budafoki direktóriumot, hogy ezen zlj.-at haladéktalanul alakítsa meg, és pedig 4 gyal.-századdal, á 150 ember.

¹ Lap alján: Stromfeld kézjegye. Alatta: V. 14. dut. Hughesen továbbítva, Erb.

Amennyiben a zlj.-törzs ott jelentkezett volt tiszt elvtársakból fel nem állítható, megfelelő zlj.-parnok és segéd beosztása iránt a Hadügyi Népbiztosság 31. osztálya, század- és szakaszparnokok beosztása iránt pedig a 69. dandárcsop.-parság intézkedjék. A direktórium az említett parancsnoki szükségletet a 69. dandárcsoport-parsághoz jelentse be.

A megalakult zlj. mint a 8888/eln. 6.—1919. sz. rendelettel felállítandó zlj.-ak egyike a 69. gyal.-ezred „II/69. zlj.” ezen ezred kötelékébe tartozik, és megalakulása után lehetőleg még f. hó 10-én a 69. gyal.-ezred laktanyájába (Bebel volt 29-es kelenföldi laktanya) vezetendő. A zlj. elhelyezése, további felszerelése és menetkész állapotba helyezése iránt a szükséges intézkedéseket és igényléseket a 69. gyal.-ezr. parsága tegye meg.

Ezen zlj. mihielyt menetkészültségét eléri a hadsereg főparancsnokságának fog rendelkezésére bocsáttatni azon célból, hogy a már a frontra kiküldött és igen alacsony létszámmal bíró II./69. zlj. ebbe beleolvasszassék. A hadsereg főparancsnoksága tudassa ide, hogy az újonnan alakuló II/69. zlj. hová irányíttassék.

A népbiztos rendeletéből:

Tombor s. k.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 7. csomó. (Hünb. 9504/eln. 6.—1919. sz.) — Másolat.

94

1919 május 9

A PROLETÁR HADSEREG MUNKATÁRSÁNAK TUDÓSÍTÁSA A FRONT MÖGÖTTI MUNKÁSZÁSZLÓALJAK SZEMLÉJÉRŐL

A 2. munkásgyalogezred szemléje¹

Böhm elvtárs hadseregfőparancsnok Kun Béla, Landler Jenő és Pogány József elvtársak kíséretében pénteken korán reggel indult el a front mögött tartalékba helyezett munkásgyalogezredek szemléjére. Először a második munkásezredet látogatták meg, amely a Lipták, Hofherr, Teudloff, Dietrich, Schrantz, Orenstein és Koppel gyárakból, valamint a volt autójavító-műhely régi fegyelmezettséggű munkásai-ból alakult meg három zászlóaljjal. Békési elvtárs hadosztályparancsnok fogadta a főparancsnok elvtársat és kíséretét, és tette meg neki jelentését a munkászászlóaljokról és elhelyezésükről. Az ezred oszlopok-

¹ A cikk bevezető része általánosságban méltatja a munkászászlóaljak szerepét.

ba felsorakozva várta a hadsereg főparancsnokot, aki végignézte a vasfegyelmezettségre valló soraikat, azután a négyszögbe felállított ezredhez rövid beszédet intézett...

— Eljöttem — mondotta —, mint a hadsereg főparancsnoka, Kun Béla elvtárrsal, hogy megsemléljük a Vörös Hadsereg első, igazi munkáskatonáit. Örömtől repeső szívvel látom, hogy mennyivel nagyszerűbb katonák önök, mint az első idők katonái voltak. Az igazi, az öntudatos proletárság ragadott fegyvert, amikor önök a fegyvert a kezükbe vették, és ezt a fegyvert nem fogják kiadni soha többé a kezükből. Ha eddig is olyan lett volna a fegyelem mindenütt, mint amelyet önöknél látok és tapasztalok, akkor a Magyar Tanácsköztársaságot már nem szorongatnák többé az idegen rablók hadai. Fölösleges itt sokat beszélni. Nem kérek, nem könyörgök, hanem parancsolok a proletárság nevében, mert a proletárság parancsolja önöknek, hogy biztosítsák a Tanácsköztársaságot minden ellenségeivel szemben. Fegyelmezetten és újra fegyelmezetten: előre, előre!

Kun Béla elvtárs mondott még az ezredhez rövid beszédet.

— Elvtársak, vöröskatonák — mondotta — a Forradalmi Kormányzótanács és a még Budapesten lévő proletárság üdvözlét hozom önöknek, és megmondom, hogy azok a burzsoák, akik még pénteken kárörvendő mosollyal nézték és várták a proletárság vereségét, azoknak úri ajakára ráfagyott a korai mosoly. Mert megmozdultatok ti és megmutatjátok, hogy nem vagytok hajlandók a hatalmat kiadni a kezetekből. Akik azt hitték, hogy a proletárság veresége fog következni, csalódottan néznek, mert tudják és látják, hogy Budapest proletársága talpra állt, és félelmetes erővel és fegyelmezettséggel indult el a döntő harcba ellenségei ellen. Itt a ti erőtök, a ti fegyelmetek, harcra és minden áldozatra készségtek a biztosítéka annak, hogy nem térhet többé vissza a proletárság leigázottságát jelentő kizsákmányolás. A fegyverek, amelyeket eddig idegen kapitalista érdekekért kellett forgatnotok, most a kezetekben felszabadító fegyverekké váltak, amiket soha többé kiadni a kezetekből nem fogtok. Éppen előttetek nem kell külön hangsúlyoznom, hogy fegyelemre és újra fegyelemre van szükség, ha a harcot diadalmasan meg akarjuk nyerni. A parancs, amely erre hív fel benneteket, az egész világ proletárságának parancsa, és azt teljesíteni ellentmondás nélkül és mindenre elszántsággal minden öntudatos proletárkatonának kötelessége. Minden erőnket megfeszítve mozdultunk meg, mozdultatok meg, hogy ne legyen itt többé úr fölöttetek a kizsákmányolás, hanem a tiétek legyen itt minden, akik az élet javait megteremtitek. Kiáltásatok velem, hogy éljen a Magyar Tanácsköztársaság, éljen az orosz szövetséges szovjetköztársaság, éljen a világforradalom, azután előre, előre!

Kun elvtárs szavait éppen úgy, mint a főparancsnok elvtárs szavait, a vörösezred dörgő éljenzése követte.

Innen a hadseregfőparancsnok elvtárs és kísérete a 22. munkás-ezred megszemlélésére ment. Ez az ezred, ha lehet, még gyönyörűbb, még egyszerűbb képet nyújtott minden tekintetben. A csepeliek ezrede ez, akiknek fegyelmezettségét és forradalmi elszántságát régóta ismeri az egész magyar proletárság. Kifogástalanul felszereltek, és olyan kemény, olyan gyönyörű fegyelmezettségűek, amilyennel még a háború első idejében sem találkoztunk bármilyen csapattestnél. Biztató és lelket gyönyörködtető látvány volt nézni a mozdulataikat, a menetelésüket és a fegyverforgatásukat. Ennek az ezrednek a fegyelmezettsége is épp úgy, mint a többi ezredeké, nagyrészen köszönhető a fáradhatatlan, odaadó politikai megbízottaknak és főbizalmiaknak.

Böhm elvtárs hadseregfőparancsnok és Kun elvtárs a csepeliek nagyszerű gárdájához néhány rövid lelkesítő szót intézett.

— Ma egy hete kiáltotta felétek Kun elvtárs — mondotta többek között Böhm elvtárs —, hogy ha nem jöttök a Tanácsköztársaság, a proletáruralom védelmére, akkor elveszett minden, s elpusztultok valamennyien. De ha jöttök, mindent megnyerünk. És ti jöttetek, talpra állt és jött az egész magyar proletárság, hogy teljesítse kötelességét. Eddig több mint húsz munkászászlóalj sorakozott már a magyar proletárhadsereg piros lobogói alá, seregünk napról napra nő, és nemsokára eljön az ideje, amikor megmutatjuk, hogy itt nem lehet úr többé a kizsákmányolás, hogy a Magyar Tanácsköztársaságot megdönteni, orvtámadásokkal elpusztítani nem lehet. Csepeliek, nem kell sok beszéd, csak azt mondom még, hogy győzni fogtok, mert győzni kell. Előre!

Kun elvtárs elmondotta, hogy a napokban jártak nála a csepeli proletárok feleségei, akikkel beszélgetett, s akik azt üzenik most általa a forradalom harci zászlaja alá sorakozott férjeiknek, hogy nem akarják soha többé, hogy a csepeli gyár a Weiss Manfrédéké legyen, azt akarják, hogy a férjeik védelmezzék meg a Magyar Tanácsköztársaságot. A csepelieknek nem kell ezt mondani, a csepeliek meg fogják védeni, s azt sem kell mondani a csepelieknek, hogy fegyelem nélkül nem lehet a nagy harcot megvívni. Meg fogjuk vívni úgy, hogy abból erőt meríthet az egész világ proletársága. Előre az imperialisták banditái ellen, előre, hogy a proletárság hatalmát senki többé meg ne döntesse itt!

A hadseregfőparancsnok elvtárs megszemlélte még az ezred jól felszerelt és szintén nagyszerű fegyelmezettségű gépfegyveres osztagát, azután az ezred csapattestekre oszolva megkezdte gyakorlatait ...¹

Proletár Hadsereg, 1919 május 10. A munkászászlóaljak szemléje.

¹ A tudósítás befejező része a 29. munkás-ezrednél tartott szemlét ismerteti, és közli Böhm Vilmos nyilatkozatát a megtekintett csapatokról.

95

1919 május 14

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG RENDELETE A SOPRONI MUNKÁSOK MEGSZERVEZÉSÉRŐL

A soproni direktórium jelentése szerint az ottani szervezett munkások hajlandók a Vörös Hadseregbe belépni.

A direktórium ezen egyéneket bocsássa a 18. ddr. rendelkezésére. Ezekből a szervezés alatt álló 18. gy.-ezred azonnal teljes állományra egészítendő ki, és fokozatosan a IV., V. stb. zászlóaljak állítandók fel...¹

A népbiztos rendeletéből:
Tombor s. k.

HIL M. Tan. Közt. iratai, 1. csomó. (Hünb. 10167/eln. 6.—1919. sz.) — Tisztázat.

96

1919 május 14

A KAPOSVÁRI SZERVEZETT MUNKÁSOK FELVÉTELÜKET KÉRIK A VÖRÖS HADSEREGBE

Értesülésem szerint, a kaposvári szervezett munkásokból egy gyalogezred volna felállítható².

A direktórium ezen egyéneket bocsássa a 44. dandár rendelkezésére. Ezekből a szervezés alatt álló 44. gy.-ezred azonnal, teljes álló-

¹ A rendelet a továbbiakban néhány adminisztratív intézkedést tartalmaz.

² A kaposvári szervezett munkások már áprilisban is szolgálatot teljesítettek a demarkációs vonalon, mint erről az ott állomásozó 44. dandár politikai megbízottja április 23-i jelentésében beszámolt.

„Szerb demarkacionális vonalról a népbiztosság rendeletére minden erő elvonatván, jelenleg oly gyengén van megszállva, hogy még legkisebb erővel végbevitt támadást is alig lehetne tartani. Ezért szükséges volt felfegyverzett munkásokat e vonalra állítani, akik mint katonai alakulatokban rendes szolgálatot teljesítenek. Számuk jelenleg 700, és fokozatosan nő. Kérem ddr.-parságot sürgősen utasítani, hogy ezen felfegyverzett munkásoknak szolgálatuk igénybevételének tartamára ugyanazon illetményeket fizesse ki, amint a vöröskatonák kapnak. *Hajdu Gyula* a ddr. pol. megbízottja”. (HIL M. Tan. Közt. iratai, 4. csomó. Hünb. 5. osztály. — Távirat-másolat.)

mányra egészítendő ki, azután pedig fokozatosan a IV., V. stb. zlj.-ak állítandók fel...¹

A népbiztos rendeletéből:
Tombor s. k.

HIL M. Tan. Köst. iratai. I. csomó. (Hünb. 1966/eln. 6.—1919. sz.) — Tisztázat.

97

1919 május 17

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG A DIÓSGYŐRI VASGYÁR MENEKÜLT MUNKÁSAIBÓL MEGSZERVEZI AZ 5. MUNKÁSEZREDET

A diósgyőri vasgyár menekült munkásaiból a Hadsereg főparancsnoksággal történt megállapodás szerint az 5. munkásezred állítandó fel. — Az ezred állományára folyó évi 2669/eln. 6. sz. rendeletem mérvadó.

Az ezred törzs a Martinovics-laktanyában levő személyzetből állítandó fel. Esetleg szükséges volt havidíjasok közvetlenül a Hadügyi Népbiztosság 31. osztályától igénylendő.

Az ezred törzs felállításával Kossatzky (volt százados) elvtársat bízom meg, aki a Budapesten felállítandó zászlóaljak megszervezésénél is közreműködni tartozik.

Az 5. munkásezred I. zászlóalját a 69. ezred V. zászlóalja képezi, mely folyó hó 16-án a harctérre útbaindított.

II. zászlóalja a Martinovics-laktanyában jelenleg elhelyezett katonailag kiképzett diósgyőri menekült elvtársakból állított fel. Ez a zászlóalj V. 17-én fut. indul a harctérre.

III. zászlóalja a Martinovics-laktanyában jelenleg elhelyezett XV/32. zászlóalja képezi. Szintén V. 17-én indul el a harctérre.

Az ezred részére szükséges anyagi felszerelés a Hadügyi Népbiztóságtól már igényelve és kiutalva.

A Diósgyőrről menekült, katonailag ki nem képzett elvtársak Budapesten egyesíttetnek, ahol is velük a kiképzés haladéktalanul megkezdendő.

E célból felkérem a Hadsereg főparancsnokságot, hogy az Emőd, Harsány és Kisgyőrré, valamint ezen községek környékére menekült diósgyőri arcvonalbeli fegyveres szolgálatra alkalmas, katonailag ki nem képzett elvtársakat szállítmányokba alakítva Budapestre a Pong-

¹ A rendelet a továbbiakban néhány adminisztratív intézkedést tartalmaz.

rác utcai üdülőbe irányítani. Felkérem a Hadsereg főparancsnokságot, a szállítmányok létszámát — irányításuk előtt — a Hadügyi Népbiztosság 6. osztályának tudtul adni.

Ezen a Pongrác utcai üdülőben elhelyezendő elvtársak kiképzését a 29. dandárpóttest-parancsnokság vezesse. Kiképző személyzet a Hadügyi Népbiztosságtól lesz kirendelve, és a parancsnokságnál való jelentkezésre utasítva.

Élelmezésbe ezek a 32. tüzérpótalosztálynak (Frank¹ Leó lak-tanya) adandók át.

A *Buharin* és *Bebel*-laktanyában elhelyezett diósgyőri menekült, katonailag ki *nem* képzett arcvonalbeli fegyveres szolgálatra alkalmas elvtársak katonai kiképzése jelenlegi elhelyezési körletükben a 69. dandárpóttest, illetőleg a *Buharin* laktanyaparancsnokság vezetése mellett haladéktalanul megkezdendő.

A folyó hó 18-án hason szám alatt kiadott rendelet hatályon kívül lép és megsemmisítendő.

Szántó
hadügyi népbiztos

HIL M. Tan. Köst. iratai. 1. csomó. (Hüb. 10251/eln. 6.—1919. sz.) — Tisztázat.

98

1919 május 23

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG INTÉZKEDÉSE A SALGÓTARJÁNI ACÉL- GYÁRI MUNKÁSOK KATONAI KIKÉPZÉSÉRŐL

A Salgótarjánban lévő acél- és löveggyári munkások közül azok, akik katonai szolgálatra alkalmasak a 30. és 38. ddr.-póttestnél rövid katonai kiképzésben fognak részesülni, és azután zászlóalj-
ban alakítva a Hadseregparancsnokság rendelkezésére fognak bo-
csátatni².

Kérem, hogy a Hadseregparancsnokság aziránt intézkedjék, hogy az említett munkások közül 800—800 a 30. ddr.-póttesthez Ceglédre és 38. ddr.-póttesthez Kecskemétre szállíttassék.

¹ Helyesen: Frankel.

² A salgótarjáni acélgári munkások megszervezésére már áprilisban sor került. A zászlóalj megszervezésének befejezését a Hadügyi Népbiztosság 8808/eln. 6.—1919. sz. rendeletével biztosította: „A salgótarjáni acélgárban a munkásság körében egy munkásgárda felállítása van folyamatban. Ezen egység a Vörös Hadsereg kötelékébe »Salgótarjáni acélgári zászlóalj« elnevezés alatt sorolandó be... A zlj. parancsnokául Winkler Károly volt százados elvtársat nevezem ki. Nevezett útbaindítása innét elrendeltetett...”

A budapesti katonai kerületi parancsnokság gondoskodik arról, hogy ezen munkások ott megfelelően elhelyeztessenek, és századokba formálva katonai kiképzésük megkezdessék.

A katonailag már kiképzettek természetesen külön századokba alakítandók...¹

Szántó

HIL M. Tan. Közt. iratai, I. csomó. (Hünb. 131. 575/6.—1919. sz.) — Tisztázat.

A VÖRÖS HADSEREG PARANCSNOKSÁG MEGALAKULÁSA ÉS A HADSEREG ÚJJÁSZERVEZÉSE

99

1919 május 5

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG MEGALAKULÁSA. INTÉZKEDÉS A HADSEREG ÁTCSOPORTOSÍTÁSÁRÓL

A Kormányzótanács határozata alapján a köztársaság összes harcra kész csapatai felett a parancsnokságot május 6-án du. 6^h-kor átveszem. Eme csapatok, parancsnokságok stb. összes ügyeit ennél fogva a „Hadseregparancsnokság” vezeti, Gödöllő székhellyel.

A hadseregen belül a következő csoportosítást rendelem el.

1. *Ceglédén felállítatik az I. hadtestparancsnokság.*

Hadtestparancsnok: Vágó Béla népbiztos elvtárs, vezérkari főnök: Politovszki elvtárs.

A hadtestparancsnokságnak alárendeltetnek: a 2. hadosztályparancsnokság és a budapesti csoportparancsnokság az ezeknek alárendelt parancsnokságokkal és csapatokkal.

Feladata: Duna és Tisza közt fekvő terület, valamint a Tisza mentének Alpártól Kisköréig bezárólag való megfigyelése.

A hadtest csapataiból egy erős tartalékcsoport vonandó össze Nagykörös—Cegléd—Abony területére. A Hadseregparancsnokság óhaja az volna, hogy ezen területen legalább a 68. gyalogezred és az 1. vadászezred alakulatai nyerjenek elhelyezést.

2. 5. *hadosztályparancsnokság. Székhelye: Füzesabony.*

Hadosztályparancsnok: Szakáll Kálmán elvtárs, vezérkari fő-

¹ A továbbiakban néhány adminisztratív intézkedés következik.

nők: Németh elvtárs, hadosztály politikai megbízott: Illés népbiztos elvtárs.

Az 5. hadosztályparancsnokság átveszi a parancsnokságot a jelenleg már a hadosztályparancsnokságnak alárendelt csapatok és a Sároi-Szabó-dandárcsoport felett.

Feladata a Tisza-vonal megfigyelése Kiskörétől északra, továbbá a Tisza és Verpelét—Pétervására—Rimaszécs (az összes helységeket beleértve) között fekvő terület megfigyelése.

3. 3. hadosztályparancsnokság: Székhelye Aszód.

Hadosztályparancsnok: Ferjentsik Ottó elvtárs, vezérkari főnök: Horváth Dénes elvtárs, hadosztály politikai megbízott: Pogány József elvtárs. Feladata: a jelenleg a hadosztályparancsnokságnak már alárendelt csapatokkal az 5. hadosztálytól nyugatra és az Ipolynak a Dunába való beömlése között fekvő terület megfigyelése.

4. Székesfehérváron felállított a II. hadtestparancsnokság.

Hadtestparancsnok: Hamburger népbiztos elvtárs, vezérkari főnök: Craenenbrock Edgár elvtárs.

Ennek a hadtestparancsnokságnak alárendeltetnek az egész Dunántúl területén levő összes parancsnokságok és csapatok, melyek hadműveletekre alkalmasak.

Feladata: északon a Duna-vonal, délen a jelenlegi demarkációnális vonal megfigyelése. A II. hadtestparancsnokság csapatainak zömét Hajmáskérre, Veszprém területén mint hadtesttartalékot vonja össze. A Hadseregparancsnokság óhajtáná, hogy ezen területen kb. 9 zlj., megfelelő számú tüzérség és lovasság legyen összpontosítva.

5. III. hadtestparancsnokság: Hatvan székhellyel a III. hadtestparancsnokság állítatik fel. Parancsnok: Landler népbiztos elvtárs, vezérkari főnök: ...¹

A III. hadtest kötelékébe kerülnek az összes tartalékba, illetve gyülekezésben lévő seregtestek és pedig az 1., 4., 6. hadosztályok és a székely különítmény.

Hadműveleti területek:

Hadműveleti területet képez az egész terület, amely a Dunától északra és keletre fekszik, Budapestet beleértve, a dunántúli területből pedig a Dunántúl és a Jugoszláv demarkációs vonaltól 20—20 km-re északra, illetve délre fekvő terület.

A hadműveleti területből az egyes rendelkezési egységeknek kiutaltatik:

¹ Néhány nappal később nevezték ki Julier Ferencet.

1. I. hadtestparancsnokságnak a Dunaegyháza—Pilis—Jászberény—Jászapáti—Kisköre-vonaltól keletre, illetve délre fekvő terület.

2. Az 5. hadosztályparancsnokságnak az I. hadtestparancsnokságtól északra fekvő terület Jászberény—Gyöngyös (ezt kizárólag) Pétervására—Rimaszécs (ezeket a helységeket beleértve) közötti terület.

3. A 3. hadosztályparancsnokságnak az 5. hadosztálytól nyugatra és Gyöngyös—Vác-vonaltól északra fekvő terület.

4. A II. hadtestparancsnokságnak a dunántúli összes hadműveleti területek.

A fent nem említett és hadműveleti területet képző egyéb terület a Hadseregparancsnokságnak közvetlenül marad alárendelve.

A kiutalt hadműveleti területeken belül az összes direktóriumok és egyéb politikai hatóságok a parancsnokságokat legteljesebb mértékben támogatni kötelesek, és így ezekkel az érintkezés az irányban azonnal felveendő. Ennek ellenében az illető parancsnokságok a belrend teljes fenntartásáért felelősek, és ott, ahol szükséges e tekintetben a direktóriumokat stb. támogassák.

Böhm

HIL M. Tan. Közt. iratai. 45. csomó. (VHP 505/12. hdm. sz.) — Másolat.

100

1919 május 7

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG RENDELETE A HARCTÉRI ÉS A HÁTORSZÁGI ÜGYEK INTÉZÉSÉNEK KÜLÖNVÁLASZTÁSÁRÓL

A hadműveletek egységes vezetése érdekében a következőket rendelem:

1. F. hó 6-tól dut 6^h-tól kezdve Böhm Vilmos népbizt. a magyar Vörös Hadsereg összes hadműveleti egységei felett átveszi a parancsnokságot, mint a magyar Vörös Hadsereg főparancsnoka. Állomáshelye: Gödöllő.

2. A Hadseregparancsnokság szárazföldön, vizen és levegőben minden hadműveleti egységgel kizárólagosan intézkedik, és ezek [a] főparancsnokságnak alárendeltetnek.

3. A Hadseregparancsnokság hatáskörének megfelelően a Hadügyi Népbiztosságnak a következő közegei helyeztetnek át f. hó 6-ával Gödöllőre, és rendeltetnek alá a főparságnak.

a) Az 5. osztálynak hadműveleti alosztálya és nyilvántartó

alosztályának azon része, amely a hadműveleti kész egységek nyilvántartását végzi.

b) A 62. osztályból Bartha Károly (műszaki) és Heckl Frigyes (vonat).

c) A 14. osztályból Kankovszky Ede mint a hadihajózás összekötő szerve.

d) A 37. osztályból két hadműveleti és egy műszaki előadó.

4. Az 5. osztálynak hírszerző alosztálya és a hadihajós főparancsnokság a Hadsereg főparancsnokságnak rendeltetik alá, ezeknek állomáshelye azonban Budapest marad. A katonai helyzetet a Hadügyi Népbiztosság részére a hírszerző alosztály fogja nyilvántartani.

5. A 11. osztály a Hadügyi Népbiztosságnak marad alárendelve, a Hadsereg főparancsnokságnak közvetlenül veendő irányítási parancsait azonban a hadműveleti körletben teljesíteni tartozik.

6. A 14. és 37. osztály a szervezési, kiképzési és egyéb közigazgatási tekintetben a Hadügyi Népbiztosságnak marad alárendelve, a hadműveletekre vonatkozó intézkedéseket azonban, amennyiben szükséges, ezen osztályok közvetítésével csakis a Hadsereg főparancsnokság adhatja ki.

7. A 14., 37. és 61. osztály abban a terjedelemben, amennyiben ezen osztályok a Hadügyi Népbiztosságnak vannak alárendelve, a közlekedési csoportban egyesítettnek, csoportfőnök: Somogyi Lajos, a csoport alárendeltetik a szervező főcsoportnak — a szervező főcsoport vezetője Tombor Jenő.

8. Az 5. osztály nyilvántartó alosztályának az a része, amely a nem hadműveleti egységek nyilvántartását végzi, továbbá a 62. osztálynak néhány közege a 6. osztályba olvad bele. A 62. osztály eszerint feloszlik.

9. A Hadsereg főparancsnokság a Duna-arcvonal parancsnokságával egy külön hadműveleti parancsnokságot bíz meg, abból a célból, hogy a győri ker. parancsnokság mint a Hadügyi Népbiztosságnak alárendelt hatóság kizárólag szervezési és közigazgatási tekintetben működhessek.

IOI

1919 május 7

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ELRENDELI A FORRADALMI KATONAI
TÖRVÉNYSZÉKEK FELÁLLÍTÁSÁT

A Hadsereg főparancsnokság parancsnoksága alatt álló minden zászlóaljparancsnokságnál, minden ezredparságnál, minden önálló dandár-parságnál, minden hadosztály- (hadosztálycsoport) parancsnokságnál, minden hadtestparságnál és a Hadsereg főparancsnokságánál egy-egy forradalmi katonai törvényszék állíttatik fel.

I

Összeállítás

Minden forradalmi katonai törvényszék az elnökből és kettő tagból áll. Azonkívül egy állandó vádbiztos és egy állandó jegyzőkönyvvezető van a forradalmi katonai törvényszék mellé beosztva.

Az egyes forradalmi katonai törvényszék elnöke az illető alakulat politikai megbízottja, a kettő tagját, valamint a vádbiztost és jegyzőkönyvvezetőt a parancsnok a politikai megbízottal egyetértőleg nevezi ki.

II

Az egyes katonai forradalmi törvényszék hatásköre

A zászlóaljparancsnokság forradalmi katonai törvényszéke alá tartozik minden a zászlóalj kötelékébe álló egyén, kivéve a zászlóaljparancsnokságnál beosztottakat.

Az ezredparság forradalmi katonai törvényszéke alá tartoznak az ezrednek alárendelt zászlóaljparságok, valamint az ezredparságnak alárendelt és nem zászlóaljkötelékbe tartozó alakulatok.

Az önálló dandár-csoport-parságok forradalmi kat. törvényszéke alá tartoznak az alárendelt ezredparancsnokság és a dandár-csoportparancsnokságnál alárendelt és nem ezredkötelékbe tartozó alakulatok.

A hadosztály-, hadcsoportparság forradalmi kat. törvényszéke alá tartoznak az alárendelt ezredparancsnokságok, dandárparságok, továbbá a hadosztályparancsnokságnak, illetve a dandárparancsnokságoknak közvetlenül alárendelt alakulatok.

A hadtestparancsnokság forradalmi kat. törvényszéke alá tartoznak a hadosztályparancsnokságok és a hadtestparancsnokságnak közvetlenül alárendelt alakulatok.

A Hadsereg főparancsnokság forradalmi kat. törvényszéke alá tartoznak a hadtestparancsnokságok, a Hadsereg főparancsnoksághoz beosztottak és a közvetlenül a főparancsnokság alá rendelt alakulatok.

Forradalmi katonai törvényszék bírálja el mindama cselekményeket, melyek megtorlására a parancsnok a fegyelmi fenyítőhatalmat elégtelennek találja.

Forradalmi kat. törvényszékek előtti eljárásra a Forradalmi Kormányzótanács IV. számú rendeletében (közzététetett a „Vörös Hadsereg Rendeletei, Szabályrendeletek” folyó évi április hó 18-án kiadott 26. számában) foglalt rendelkezések mérvadó¹.

Jelen parancs kihirdetése napján azonnal életbe lép.

Böhm
hadsereg főparancsnok

HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomó. 134. sz. (VHP ikt. sz. nélkül.) — Tisztázat.

102

1919 május 8

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG RENDELKEZÉSE A PARANCSNOKOK FEGYELMI JOGAIRÓL

A fegyelmi fenyítő hatalom gyakorlására a következőket rendeljük.

Mindenféle esküdtszék azonnal megszűnik, a fegyelmi fenyítő hatalmat kizárólag a parancsnok gyakorolja. A beosztott politikai megbízottnak ellenőrző joga van, de kötelessége a parancsnokot e tekintetben teljes erejével támogatni is.

A fegyelmi fenyítő hatalom addig is, míg a részletes határozványok ki nem adatnak, értelemszerűen a Szolgálati Szabályzat I. Rész XIII. fejezete alapján gyakorlandó.

Fenyítési nemek mindenkire egyformán [vonatkoznak], azonban kizárólag a következők [lehetnek]:

1. Dorgálás a kihallgatásnál.
2. Dorgálás az egész alosztály parancsnokai és katonái előtt. Parancsnokok (vezetők) dorgálása csak egyenrangú és magasabb parancsnokok előtt.
3. Sértő szavak visszavonására és a megsértett megkövetésére való utasítás.
4. Zsoldmegvonás 30 napig. Más illeték nem vonható meg.
5. Szobafogság 21 napig.

A parancsnoki állásból büntetésképp való elmozdítás, valamint a Vörös Hadsereg kötelékéből való kizárás a hadrakelt sereghez nem

¹ Lásd e kötet 19. sz. dokumentumát.

tartozó alakulásoknál a katonai forradalmi törvényszék hatáskörébe tartozik.

A Szolgálati Szabályzat I. Rész 659. pontjának a parancsnok fegyverhasználatára vonatkozó 1., 2. és 4. bekezdése érvényes, mely szerint, ha kivonult csapatoknál egyeseknek ellenszegülése fordul elő, a parancsnoknak kötelessége az engedelmességet kieroszakolni, a körülményekhez képest az ellenszegülőt egy név szerinti felhívás útján azonnal alakítandó járőr által letartóztatni.

Szükség esetén, nevezetesen riadóknál, a közrend és csend fenn-tartására vagy helyreállítása okából való kivonulásoknál, valamint heveskedve vagy tettelesen ellenszegülő alárendeltek ellenében minden előljáró parancsnoknak jogában áll fegyverét használni, hogy a parancsai iránt szükséges engedelmességet kieszközölje, ha ahhoz más eszköz rendelkezésére nem áll.

Ugyancsak érvényben van a 33. pont, mely szerint: Aki ellenség előtt válságos pillanatokban csüggeteg szavakat ejt, aki fegyvert vagy lőszert elhány, az engedelmességet megtagadja, magát az ütközetből önhatalmúlag kivonni igyekszik vagy zsákmányol, az elrettentő példa gyanánt a csapat szeme láttára, a csapatparancsnok, illetőleg a közbelépő előljáró által személyesen vagy ennek parancsára haladéktalanul felkoncoltatik.

A parancsnok, aki ezen rendkívüli rendszabályok egyikét alkalmazta, az esetet azonnal legközelebbi előljárójának bejelenteni tartozik.

A Szolgálati Szabályzat rangi megkülönböztetései természet-szerűleg megszűnnek. Altiszti és tiszti megjelölés értelemszerűen a megfelelő beosztásban levő jelenlegi parancsnokokra vonatkozik.

Ezen rendelet a katonai forradalmi törvényszékeket nem érinti, melyek továbbra is a Vörös Hadsereg forradalmi fegyelmén legfelsőbb fokon őrködnek. Ezzel a 32203/eln. karh. 918. körrendelet a 2092/eln. 7. és ezek kiegészítésére kiadott rendeletek hatályon kívül helyeztetnek.

HIL M. Tan. Köst. iratai. 104. csomó. (A Vörös Hadsereg Rendeletei. 35. sz.)

103

1919 május 8

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDÉSE A HADSEREG ÚJ SZERVEZETÉNEK KIALAKÍTÁSÁRA

Az utóbbi hetek eseményeinek természetes folyománya volt, hogy a hadseregen belül és az ország területén a legkülönbélebb ala-

kulások szerveztettek meg. Hadműveleteket csak akkor lehet vezetni, ha rend és rendszer uralkodik. Minden felesleges törzset és alakulást meg *kell* szüntetni, mert csak így lehet a rendelkezésre álló erőt és anyagot gazdaságosan kihasználni. Ennek következtében a hadsereg területén belül a következő szervezést rendelem el:

Magasabb parságok:

Mint magasabb parságok, a következő parságok működnek:

1. Hadseregparancsnokság,

2. I., II., III. hadtestparság.

3. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. ho.-parságok.

4. Dandárparságok:

1., 10., 32., 65., 46., 101., 39., 38., 19., 20., 44.

5. Gyalogság: hadrend mellékelve.

6. Lovasság, tüzérség stb. hadrendjei legközelebb kiadatnak. Fenti parancs végrehajtására a következőket rendelem:

1. Magasabb parságok:

a) A budapesti csoportparság május hó 10-én délelőtt 6h-tól a 7. ho.-parság nevét veszi fel.

b) A Sározi-Szabó-csoport május 10-én d. e.-től 39. dandárparság nevét veszi fel.

2. Sörgyalogság:

a) 1. vörösezred alakul a Szolnoknál lévő 1. vörösezred parságából és az ugyanott már összpontosított I/1., II/1., IV/1. z. aljakból, továbbá a jelenleg az 5. hadosztály kötelékében levő III/1. zlj.-ból. Utóbbi zászlóaljnak az ezred zöméhez való mielőbbi átirányítását a hadseregparság tervbe vette.

b) A 3. gy. e. a 3. h. o. kötelékben lévő 1. vörösezred parságából, továbbá a V/1., VI/1., VII/1 zlj.-akból alakul.

c) A 4. bihari ezred a jelenlegi bihari gárdából alakul.

d) A 10. ezred az 5. h. o. kötelékében levő összes 10. ezredbeli, 65. ezredbeli, 66. ezredbeli alakulásokból, továbbá a gömöri zlj.-ból alakul meg.

e) A 16. ezredet az eddigi felvidéki ezred képezi.

f) A III/18. zlj. mint önálló zászlóalj a 4. h. o. kötelékében megmarad.

g) A 19. ezred az 5. és 4. h. o.-nál levő 19. ezredbeli z. aljakból alakul meg.

A hadseregparság szándéka az egész ezredet az 5. h. o. körletébe összpontosítani.

h) A 29. ezred az 1. h. o. kötelékében levő II/29., 29/25. Tisza menti vadász-zászlóaljakból alakul meg.

i) A 32. ezred az 1. h. o. kötelékében levő I., II., III. 32. z. aljakból alakul az 1. h. o. kötelékében.

j) A 30. és 38. gy.-ezredet a 2. h. o.-parság állítja fel. A 68. gy. e. felosztandó. Ezen ezred összes részei a 2. h. o. -parságnak rendelkezésére bocsátandók.

k) A 46. és 101. gy. e.-ket a 6. h. o.-parság állítja fel.

l) Az 53. gy. e. jelenlegi szervezését megtartja, és az összes budapesti vadászvezred egyéb alakulásait magába felveszi. Tehát az I. hadtest kötelékében levő alakulás[ai] a vadászvezrednek mielőbb Hatvanba vonattal elszállítandók.

m) A 83., 20., 44. gy. e.-ket a II. hadtestparság állítja fel. A 20. és 44. ezredek már a rendelkezésére álló zj.-aiból.

n) A 39. ezredet a Sároi-Szabó-csoportnál levő összes gyalogsági alakulásokból a Sároi-Szabó-dandárcsoport állítja fel.

3. Munkáscsapatok:

a) A 2., 13. és 22. munkásezredek jelenlegi összes alakulásukban megmaradnak.

b) A 6. munkásezredet a 4. h. o. kötelékében levő három/29. munkászászlóaljból alakítsa meg a 4. h. o.-parság.

c) A 7. munkásezredet az 1. h. o.-parság a h. o.-parság alá rendelt négy/32. munkászászlóaljból alakítsa meg.

4. A tengerészgyalogság:

A hadrend szerint alakítandó meg.

Minden egyéb gyalog alakulása a tengerészdandárnak feltétlenül beszüntetendő. A tengerészdandár-parság május 15-én megszűnik, és ezredparsággá alakul át. A megalakítást a 7. h. o.-parság rendeli el és ellenőrzi.

5. Nemzetközi gyalogság:

A nemzetközi gyalogság szintén a hadrend szerinti alakulásokat állítja fel. A megalakítás a 7. h. o.-parság feladata.

A déli fronton levő bosnyák nemzetközi zászlóalj a II. hadtest kötelékébe fog szállíttatni.

6. Vörös Őrség tábori alakulás:

a) Az 50., 52. zászlóaljak megalakítása a 7. h. o.-parság feladata.

b) Az 1. és 2. tábori vörösezred szervezését a Hadseregparáság maga fogja intézni.

c) Egyéb Vörös Őrség tábori alakulásaira még külön fogok intézkedni¹.

¹ 1919 május 10-én jelent meg a Hadseregparancsnokság 510/309. — 1919. sz. rendelete a Vörös Őrség tábori alakulatainak végleges megszervezéséről és feladatairól: „Az összes karhatalmi szerveknek legintenzívebb kihasználása és céltudatos együtt-

A Hadseregparancsnokság elvárja az összes katonáktól, hogy fenti parancs intencióit megértve a legnagyobb eréllyel és a leggyorsabban ezt a parancsot végrehajtsák.

Az új számozás folyó hó 12-én del. 6h-kor lép érvénybe.

Mindent el kell követni, hogy a szervezés maga folyó hó 15-ig befejezést nyerjen.

Fenti szervezés végrehajtásának alkalmával számos anyag (gépp. fegyverzet, mozgókonyha, jármű) és számos ló fog felszabadulni és új alakulások felszerelésére rendelkezésre állani. Mindezen felszabadult anyagokat az I. hadtest Cegléden, a II. hadtest Székesfehérváron, a III. hadtest, 5. ho., 3. ho. Hatvanban gyűjtse össze, és folyó hó 15-én dut. 6 órakor jelentse az összegyűjtött anyag minőségét és mennyiségét a Hadseregparancsnokságnak.

F. hó 16-tól a hadsereg egész területén repülőbizottságok fognak működni, melyek fenti parancs végrehajtását a legszigorúbban ellenőrizni fogják. Azokat, akik a fenti parancsnak nem feleltek meg teljesen, vagy pedig anyagot stb., visszatartottak, a Hadseregparancsnoksághoz szállítják be, és ezek felett azután a Hadseregparáság forradalmi törvényszéke fog ítélni.

A székely különítmény nem szállíttatik el Csótra.

A volt székely különítmény megmaradt csapatrészeiből zászlóaljak szervezendők.

A Hadseregparáság a közeli napokban a székely csapatokat meg fogja látogatni.

A szervezés és alakulás előrehaladása jelentendő.

Kiadatik: az alárendelt hadtestparancsnokságoknak és az összes hadosztályoknak és tudomásul a Hadügyi Népbiztosságnak.

Hadseregparancsnokság
Böhm s. k.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomó. (VHP 508/17. hdm. sz.) — Tisztázat.

működésük biztosítása érdekében a Vörös Őrség országos főparancsnokságával történt megállapodás alapján a következőképpen rendelkezem:

Szándékom:

I. A Vörös Őrség által már kiállított tábori alakulatok harci értékét emelni.

II. A hadsereget tehermentesíteni akként, hogy a demarkációs vonal mentén a megfigyelő és biztosító szolgálatot az e célra szervezendő vörösőr-alakulatok veszik át.

III. A tábori rendészeti szolgálatot fejleszteni.

IV. A belrend fenntartása szolgálatában maradó vidéki Vörös Őrségeknek a működő hadsereghez való viszonyát elvileg szabályozni."

A rendelet a továbbiakban részletesen ismerteti az I—IV. pontokban foglaltak végrehajtására vonatkozó utasításokat. A szervezést május 20-ig be kellett fejezni. „F. hó 21-től kezdődőleg az 1. tábori vörösőr-ezred a 23. számot, a 2. tábori vörösőr-ezred a 24. számot viseli és vörös gyalogezrednek nevezetik.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomó.)

1919 május 10

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDÉSE A HADSEREG POLITIKAI MEGBÍZOTTJAINAK KINEVEZÉSÉRE ÉS TEVÉKENYSÉGÉRE

Kiadandó valamennyi hadosztályparságnak és önálló dandárparságnak, továbbá valamennyi hadosztályhoz és önálló dandárhoz beosztott politikai megbízottnak.

A Hadseregfőparság hatáskörének kiterjesztése következtében a Keleti Hadseregparancsnokság a politikai megbízottakra vonatkozó rendeletei a fronton levő valamennyi fegyveres haderő alakulataira kiterjesztetnek. A politikai megbízottak hatáskörének egységes kezelése s a hadműveletek vezetésének szakszerű biztosítása céljából a politikai megbízottakra nézve a köv. rendelkezéseim irányadók:

1. Politikai megbízottak csak a köv. alakulatokhoz oszthatók be:

- a) zászlóalj,
- b) ezred,
- c) dandár,
- d) hadosztály.

Századhoz politikai megbízottak nem oszthatók be. A fent jelzett alakulatoknál mindenütt legfeljebb csak egy politikai megbízott működhet.

2. Politikai megbízó igazolványokat csak a Hadseregfőparság adhat ki. Mindazok a politikai megbízó levelek, amelyeket nem a Hadseregfőparság adott ki, jelen rendeletem napjától kezdve érvénytelenek. Elvileg csak oly politikai megbízottak nevezhetők ki, akik a főhadiszálláson levő politikai megbízotti tanfolyamot elvégezték. Kivételt ez alól csak a hadseregfőparancsnok személyesen adhat.

3. A politikai megbízottak kinevezésére vonatkozóan köv. elvek irányadók:

A Hadseregfőparság minden hadosztály és önálló dandár részére egy politikai megbízottat nevez ki. Ez a politikai megbízott tesz előterjesztést a parságához tartozó alakulatok politikai megbízottainak kinevezésére vonatkozólag. A megbízóleveleket a hads.-főparság állítja ki és kézbesíti a kinevezett politikai megbízottnak.

A hdo. politikai megbízottak rendszerint csak olyan elvtársakat ajánljanak politikai megbízottul, akik a jelzett tanfolyamot elvégezték. Kivételes esetben olyanok, akik tanfolyamot nem végeztek, de hosszabb idő óta megalégedésre és helyesen töltik be a politikai megbízotti tisztet, szintén ajánlhatók kinevezésre.

4. Politikai megbízottak hadműveleti kérdésekbe semmi körülmények között be nem avatkozhatnak. Azok a politikai megbízottak,

kik hadműveleti kérdésekbe beavatkoznak, helyükről haladéktalanul elmozdítandók. Erről a körülményről a Hadsereg főparság politikai osztálya (különvonat) értesítendő, hogy az ilyen, hatáskörüket túllépő megbízottak többé kinevezhetők ne legyenek.

5. Politikai megbízottak magatartására nézve a mellékelt utasítás irányadó, amelyből egy-egy példány minden politikai megbízottnak kikézbcsítendő¹.

HIL M. Tan. Köt. iratai. 46. csomó. (VHP 510/18. sz.) — Tisztázat.

105

1919 május 12

AZ I. HADOSZTÁLY POLITIKAI MEGBÍZOTTJA JAVASLATOT TESZ BÖHM VILMOS HADSEREGPARANCSNOKNAK A POLITIKAI MUNKA JOBB MEGSZERVEZÉSÉRE

A mai napon érkezett általános rendelkezésre (a politikai megbízottakra nézve) a következőket jelentem:

Hadosztályparancsnoksághoz politikai megbízottul *Kun Béla* népbiztos elvtárs által küldettem ki a Hadügyi Népbiztosság 6. osztályából folyó év április hó 17-én, és azóta ezen minőségben teljesítek szolgálatot, az I. hadosztálynál (előzőleg az 5. hadosztálynál).

En a főparancsnokságnál felállított politikai megbízott tanfolyamot nem végeztem, s megbízólevelem sincs a főparancsnokságtól.

Így a rendelet értelmében, ha beosztásomban nem maradhatok, kérem egy oly ezred parancsnokságával megbízni, melytől nagy teljesítményeket lehet várni és megkövetelni, mivel körülbelül egy évig vezettem ezredet, és *Kun Béla* is alattam szolgált a 21. ezredben, vagy vezérkari minőségben való alkalmazásomat kérem, hol több nehézséggel kell küzdeni.

Tekintettel, hogy a mai nehéz viszonyok között is mai minőségemben több tapasztalatot szereztem, ezen új intézmény szervezésére sokoldalú ember és feltétlen képzett katona alkalmazását tartom ideálisnak, ki amellet sok tapintattal és tapasztalattal is kell hogy bírjon.

Kérem a hadosztálytól felfelé minden parancsnokságnál egy politikai osztály felállítását is elrendelni, melynek vezetője a politikai megbízott lenne.

¹ A mellékelt utasítás azonos az április 26-án kiadott „működési utasítással”. — Lásd e kötet 47. sz. dokumentumát.

Ezen osztályban lenne feldolgozva minden politikai irányzattal bíró esemény, kémszolgálat, a hadosztály csapatainak a körletében a direktóriumokkal való szoros érintkezés (ellenőrzés, azok megalkítása, új direktórium választása stb.) felvétele és fenntartása, s így a hadsereg zavartalan működése; rekvirálás ellenőrzése és szabályozása; ellenforradalmi mozgalom leleplezése és elfojtása; forradalmi törvényszékek központi vezetése, a hadosztály csapatainál személyes (volt tiszti) ügyekbe való betekintés a hadműveletekre nézve helyes megítélőképességgel, szükség esetén jelentéstétel; fegyelem és az alárendelt parancsnokságoknál működő politikai megbízottak ellenőrzése.

Nyomozók központi vezetését csak ezen parancsnokságtól felfelé tartom megengedhetőnek. Körülbelül ez lenne a hadosztály-politikai megbízott hatásköre.

Ezen osztály több személyt ölelne fel, és pedig egy helyettest, továbbá egy volt hadbíró, mint igazságügyi előadót, ki a forradalmi törvényszékben a hadosztálynál vádbiztos, 2 fogalmazót, 1 irodavezetőt, 15—20 volt csendőrt vagy detektívet, 1 gépirót, 2 küldöncöt.

A hadosztály-politikai biztos a hadosztály parancsnoka alá nem rendelhető, de mint a politikai osztály vezetője a hadosztályparancsnok referense, és minden ilyen irányú intézkedése a hadosztály eligazításában adandó ki.

Javaslatom jóváhagyásáig ily értelemben dolgozom, kérek erre vonatkozólag sürgős utasítást¹.

Domján s. k.

I. vöröshadosztály pol. biztos

PI Arch. Böhm-irattár. 150. dosszié. 9. pallium. — Fotómásolat.

¹ A lap alján a Hadseregparancsnokság pecsétje, Böhm kézjegye és dátum: „Gödöllő, 1919 május 14.” — A hátulapon megjegyzés: Böhm hadseregparancsnok elvtársnak: „Sok igen jó eszme van a jelentésben. Célszerű volna, erről tényleg komolyan gondolkodni. — V. 14. Stromfeld.”

Mielőtt Domján politikai megbízott javaslatait felterjesztette volna, a hadosztályon belül annak szellemében dolgozott. Erről jelentést is küldött Böhm hadseregparancsnoknak. A jelentés nyomán a következő táviratváltás zajlott le a hadseregparancsnok és Domján politikai megbízott között:

„1. hadoszt. pol. megbízottja, Vámosgyörk.

A pol. megb. a parancsnok jogaihoz semmi körülmények között sem avatkozhatik bele, s így 42. számú, táviratilag bejelentett intézkedései teljesen helytelenek. A pol. megbízott csak az alája rendelt és a pol. megbízottak hadrendi beosztása tárgyában tehet hozzám javaslatot. — Böhm s. k. főparancsnok.”

„Hadseregfőparság, Böhm hadseregfőparancsnok, Gödöllő.

291. sz. táviratra jelentem, hogy a parancsnok jogaihoz nem avatkoztam bele. 42. sz. táviratra jelentem: intézkedéseket a ho.-parság tette Landler és Pogány népbiztos elvtársak utasítására. Így az intézkedésekről a megjegyzés a népbiztos elvtársakat érinti, amiért 10 h-kor a hadtestparancsnok elvtársnak jelentést is tettem. — Domján 1. ho. politikai megbízott.” (Mindkét távirat: HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomóban található.)

1919 május 16

A HADSEREGPARANCNSOKSÁG RENDELETE A HADSEREG VÉGLEGES SZERVEZETI FORMÁJÁRÓL

A Hadseregparancsnokság május hó 8-án 508/17. számú rendeletének¹ kiadása óta a hadsereg szervezése kialakult, s így ennek a rendeletnek a kiegészítése válik szükségessé.

A hadsereg részére a következő szervezés állapíttatik meg:

I. Magasabb parancsnokságok:

1. Hadseregparancsnokság.

2. Hadtestparancsnokságok: I., II., III.

3. Hadosztályparancsnokságok: 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8.

4. Dandárparancsnokságok: 1., 2., 3., 10., 17., 18., 19., 20., 29., 30., 31., 39., 44., 46., 65., 69., 80., 101.

II. Gyalogság:

1. Gyalogezredek: 1., 2. m., 3., 6. m., 7. m., 8. m., 9. m., 10., 11. m., 12., 13., 14. m., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22. m., 23., 24., 30., 31., 32., 33., 38., 39., 44., 46., 49., 53., 101. tengerész- és nemzetközi gyalogezred.

Az ezredek megjelölésére az 508/17. számú rendelet mértékadó. Tehát a megjelölések: 1. vörös gyal.-ezr., 2. vörös munkás gyal.-ezr. tengerész vörös gyal.-ezr., nemzetközi vörös gyal.-ezr.

Különleges megjelöléssel megjelöltetnek a 4. vörös gyal.-ezr., mint „bihari”, a 16. mint „felvidéki”, a 15. gyal.-ezr. mint „bácskai” gyalogezred.

A 31. vörös gy.-ezr. harmadik zászlóaljja mint VI/31. vadász-zászlóalj szerepel.

A II/13. és III/47. zászlóaljak addig, míg csapattesteikhez be nem vonulnak, mint önálló gyalogzászlóaljak szervezendők meg.

2. Vadász-zászlóaljak: II., IV., V. vadász-zlj.

3. Önálló zászlóaljak: az I. m., 51. és 52. zlj.-ak és a 6. hadoszt.-parság kötelékébe tartozó 6. rohamzlj.

Fenti gyalogsági alakulások felállításának történetét, azaz, hogy az egyes ezredek mily zászlóaljakból alakultak, mily zászló-

Böhmnek ez a merev elzárkózása minden javaslat elől, végigvonul egész működésén, és kifejezetten azt a célt szolgálja, hogy egyrészt biztosítsa legközvetlenebb befolyását a politikai munkára, másrészt biztosítsa a volt tisztek befolyását a politikai megbízottak háttérbeszorításával.

¹ Lásd e kötet 103. sz. dokumentumát.

aljakból vonattak össze és hogyan számoztattak át, az első számú melléklet mutatja.

A gyalogsági csapattestek stb. seregtestekbe való összevonását a második melléklet mutatja.

III. Lovasság:

A) Minden hadtest- és hadosztályparancsnokságnál 10 lovasból álló törzs lovasszakasz rendszeresített.

B) Hadosztálylovasságként egyelőre minden hadosztálynál egy három szakaszra tagozódó lovasszázad felállítását rendelem el.

A hadosztálylovasságként alkalmazott ezen 8 lovas századon felül még felállítandó lovasszázadokat önálló lovasosztályokba fogom összevonni.

A lovas géppuskás-századok felállítása az anyaghiányra való tekintettel egyelőre beszüntetendő.

A lovas géppuskás-kereteknél meglevő géppuskás és kiképzett géppuskás-legénység a gyalog géppuskás-századok felállítására használandó fel.

A törzs lovasszakaszok és lovasszázadok felállítása, illetve összevonása részleteit a harmadik számú melléklet tartalmazza.

A lovasság átszervezését az erre kirendelt parancsnokságok a legnagyobb eréllyel és sürgősen hajtsák végre.

IV. Tüzérség:

A tüzérség egy újabb átszámozását elkerülendő, továbbra is a 2669/eln. 6. Hüb. rendelet szerint tartandó hadrendszerűleg nyilván.

A hadosztályok mindig a megfelelő harchelyzetnek és az esetleges szándéknak megfelelőleg lesznek tüzérséggel dotálva. A tüzérség jelenlegi csoportosítását az 514/121. hdm. számú rendelet tartalmazza, (melléklet kiadatik). Ezen csoportosítás jelenleg folyamatban van.

V. Műszaki csapatok:

Minden hadosztály számára csak egy árkász-századot rendszeresíttek, mely az illető hadosztály számát viseli. A hadosztály árkász-századon felül még felállítandó árkász-századok 11-től kezdődőleg számoztatnak, és a hadtest, illetve Hadseregparancsnokság rendelkezési egységeit képezik.

Az árkász-századok átszámozását, illetve megalakításának részleteit a 4-es számú melléklet tartalmazza.

Műszaki munkásszázadok felállítása a rendelkezésre álló emberanyaghoz képest szintén folyamatba vétetett.

A hadtestparancsnokságok, illetve Hadseregparancsnokság rendelkezési egységeit képezik.

A műszaki munkásszázadok megalakításának részleteit szintén a 4. számú melléklet tartalmazza.

VI. Különleges jegyvernemek:

A) Repülőszázadok:

A 8. repülőszázad hadrendileg a hason számú hadosztályparancsnokságnál tartatik nyilván. Alkalmazásuk és alárendeltségük az eddig kiadott intézkedések szerint.

B) Páncélvonatok:

A páncélvonatokkal közvetlenül a Hadseregparancsnokság intézkedik. A harchelyzetnek megfelelően egyes páncélvonatok a hadosztálynak rendeltetnek alá.

VII. Intézetek:

A ho.-ok intézetei, valamint a hadsereg hadtápalakulások felállítására külön intézkedem.

Fent elrendelt szervezés a legnagyobb eréllyel hajtandó végre. A Hadseregparancsnokság meg van róla győződve és elvárja, hogy mindenki fenti keretekbe értelemszerűleg teljesen beleilleszkedik, és belátja, hogy csak egységesen szervezett alakulásoknak van létjogosultságuk.

Ennek a szervezésnek befejeztével sem a Hadseregparancsnokság, sem pedig a Hadseregparancsnokság alá tartozó egyéb parancsnokságok szervezéssel többé nem foglalkoznak.

Ezzel a megszervezett erővel kell a hadműveleteket végrehajtani. És ennek a vezetése leendő úgy a Hadseregparancsnokság, mint az egyéb parancsnokságok kizárólagos feladata.

A további szervezés, valamint elsősorban a fenti rendelet szerint megszervezett alakulások állományának állandó fenntartásáról a Hadügyi Népbiztosság fog gondoskodni.

A pótlásként szükséges metalakulások igénylésére az intézkedések később fognak kiadatni.

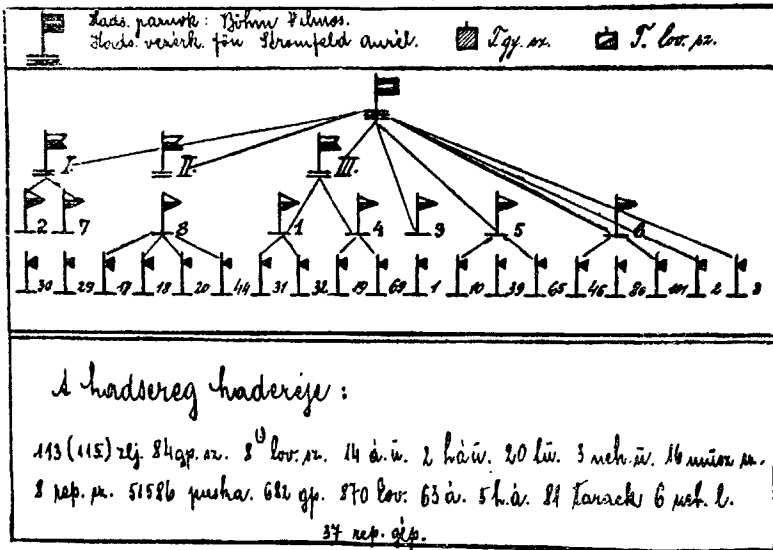
A hadosztályparancsnokságok az alájuk rendelt összes alakulásokról az 5. számú melléklet szerinti létszámkimutatást pontosan kitöltve minden hó 10., 20. és 30-ig a Hadseregparancsnokságnak terjesszék elő. — Első terminus május 20.

A helyesbített hadrendek minden hó 13. és 27-én ezen nappal lezárva felterjesztendő. — Az első helyesbített hadrend a rendelet kézhez vétele után azonnal beterjesztendő.

Böhm
hadseregparancsnok

Hadseregparancsnokság

515/19. hadm. számh.

8. melléklet.HadrendLeírva 1919. évi május hó 15-én.

A Vörös Hadsereg hadrendje 1919 május 15-én

107

1919 május 16

A HADSEREGPARANCNSOKSÁG INTÉZKEDÉSE A PARANCNSOKI JELZÉSEK BEVEZETÉSÉRŐL A HADSEREGBEN

Az elmúlt harcok tapasztalatai világosan mutatták, hogy a harcoló csapat érdekében feltétlenül szükséges, hogy azok a katonák, akik arra vannak hivatva, hogy társaikat a harcban vezessék, ismeretőjelekkel láttassanak el.

Ezen ismertetőjel kizárólag csakis a betöltött parancsnoki állást jelöli meg, s arra szolgál, hogy a harcvezetést megkönnyítse; semmi esetre sem akar azonban rang- vagy rendfokozati megjelölés lenni.

Az alább megjelölt jelvényeket tehát kizárólag azon katonai személyek viselhetik, kik a működő hadsereg kötelékében a Hadsereg-parancsnokság alá tartozó csapatoknál tényleg parancsnokságot viselnek.

Nem jogosultak tehát az ismertető jel viselésére pl: a századnál a szolgálatvezetői teendőkkel megbízott katona, magasabb parancsnokságoknál beosztott szakelődök, fogalmazók stb.

Magától értetődik, hogy a nem harcoló csapatoknál, intézeteknél stb. ismertetőjelvények nincsenek.

A jelvény viselésének joga azonnal megszűnik, mihielyt az illető a parancsnokságot átadja, vagy oly szolgálati állásba helyeztetik, hol jelvényviselésre jogosultsága nincs.

Egyidejűleg a különböző felírásokkal ellátott parancsnoki kar-szalagokat beszüntetem.

A hadihajós főparancsnokság ezen rendeletem szellemének megfelelően ide mielőbb tegyen javaslatot.

A rendelet kihirdetése napján lép életbe.

Mindazok felett, akik a parancsnokok részére rendszeresített jelvényeket jogtalanul viselik, vagy annak viselését igazolni nem tudják, a forradalmi katonai törvényszék ítélkezik.

Parancsnokságot nem viselő katonák által eddig a sapkán hordott, s tisztán az ügy iránti lelkesedésből eredő különböző vörös szalagok — melyek ezek után megtévesztésre vezetnek — szintén azonnal beszüntetendők, és ezek helyett a sapkarózsa helyén vörös gomb alkalmazandó¹.

A jelvények a zußbony és köpeny jobb karjának az ujján (a legalsó sáv a köpeny- zubbonyujj alsó szélétől 6 cm-re), valamint a sapkarózsa helyett tervbe vett 5 ágú csillag elkészültéig a sapkán is viselendők.

És a következők:

Rajparancsnok: egy körbefutó 1 cm széles vörös csík.

Szakaszparancsnok és zászlóaljsegéd: két 1 cm széles vörös csík.

Századparancsnok és ezredsegéd: 3 cm széles vörös csík.

Zászlóaljparancsnok és ddr. vezérkari szakközeg: egy 3 cm széles vörös csík, és felette (1 cm térközzel) 1 cm széles vörös csík.

Ezredparancsnok és ho. vezérkari főnök: egy 3 cm széles vörös csík és felette két 1 cm széles vörös csík.

¹ Az orvosok továbbra is viselték az április közepén bevezetett vöröskeresztes jelzésüket.

Ddr. parancsnok: egy 3 cm széles vörös csík és felette három 1 cm széles vörös csík.

Hadosztályparancsnok és hadtest vezérkari főnök: egy 3 cm széles vörös csík és felette két 1 cm széles sárga csík.

Hadtestparancsnok és hadsereg vezérkari főnök: egy 3 cm széles, vörös csík és felette 3 egy cm széles sárga csík.

A sapkán viselendő parancsnoki jelvények az újonnan rendszerezített tányér alakú sapkán úgy helyezendőek el, hogy a raj, szakasz, és századparancsnokok jelvényei a sapka legalsó részét képező merev keretre kerüljenek.

Ugyanerre a felületre kerülnek, zászlóaljparancsnoktól felfelé a 3 cm széles vörös csíkok, míg az efelett viselendő egy cm széles vörös, illetve sárga csíkok a sapkának legbővebbre szabott kerületén arányosan helyezkednek el.

A régi szabású tábori sapkán a csíkok elhelyezése hasonló, azonban feltétlenül a sapka külső vázát képező kereten. (S nem a sapka tetejét képező puha részen.)

Hadseregfőparancsnok

HIL M. Tan. Közt. iratai. 48. csomó. (VHP 516/8. hdm. sz.) — Tisztázat.

A „Proletárhadsereg” 1919 június 12-i számában megjelent a rendelet, hogy parancsnoki jelzéseket kell bevezetni a Dunaórség és a Vörös Órség tábori alakulatainál is. A rendelet szerint az alábbi jelzéseket vezették be:

Dunaórség: „Hajómester hajón, ágyúnaszádon, őrnaszádon, gépmester hajón, ágyúnaszádon, őrnaszádon, ágyúmaster hajón (monitoron), aknamester folyamvédvonalnál, torpedómester torpedóvető-állomáson, repülőmester vízirepülő-állomáson, távirómester parton, rádióállomás-parancsnok, külön kinevezett uszályparancsnok, hadihajós megfigyelő-állomás parancsnoka: a zubbony és köpeny mindkét alsó ujján egy körbefutó egy cm széles, fekete csík; motorosnaszád-parancsnok két csík; vízirepülő-állomásparancsnok, folyamvédvonal-parancsnok, torpedóvető-állomásparancsnok, hajóparancsnok-helyettes, gépparancsnok helyettese három csík; hajóparancsnok, aknaosztág-parancsnok, torpedóosztág-parancsnok, vízirepülő-osztágparancsnok, hajóshadtáp-parancsnok, hajóraj törzskari főnöke, gépparancsnok egy három cm széles és fölötté egy keskeny fekete csík; hajóparancsnok, hadihajós főparancsnokhelyettes, hadihajós főparancsnok törzskari főnöke egy széles és két keskeny csík; hadihajós főparancsnok egy széles és három keskeny csík; szakképzett önálló hadihajósok (motornaszád-parancsnokok és magasabb parancsnokságot viselők) felső sávja egy 4 cm külső és 2 cm belső átmérőjű hurkot képez, a műszakiak jelvénye ezen hajóshurok nélkül.

A sapkán, a tervezett öt ágú csillag elkészültéig ideiglenesen egy vörös gomb viselendő. Ezen kívül az alsó merev kereten a hajómester (és a vele egy csoportba soroltak) egy 5 cm széles körbefutó fekete csíkot, motorosnaszád-parancsnok két csíkot, vízírepülő-állomásparancsnok stb. három csíkot, hajóparancsnok stb. 1 cm széles és két keskeny csík, hadihajós főparancsnok egy széles és három keskeny csík.

Akik nem viselnek semmilyen parancsnoki jelvényt, azok a sapkán a hajó nevét viselik szalagon vagy a »Hadihajó-raj« felírást."

Vörös Őrség: „A Hadsereg főparancsnokság jelvények viselésére vonatkozó rendeletét a Vörös Őrség alakulatainak parancsnokaira, akik arcvonalban, kombattáns csapatokkal együttműködnek, kiterjesztem, s elrendelem, hogy ugyanazokat a parancsnoki jelvényeket ugyanoly módon viseljék, mint azt a Hadseregparancsnokság hivatkozott rendelete a hadsereg tábori alakulatainak parancsnokaira nézve elrendelte.” (E jelzéseket lásd a 107. sz. dokumentumban.)

108

1919 május 23

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDÉSE A POLITIKAI MEGBÍZOTTAK ISMERTETŐ JELVÉNYEINEK BEVEZETÉSÉRŐL A HADSEREGBEN

A parancsnoki jelvényeket szabályozó rendeletemben lefektetett elveknek megfelelően a hadrakelt seregnél beosztott politikai megbízottak részére is rendszeresíttetnek ismertető jelvények.

Általános ismertető jelvény egy 12 cm széles vörös karszalag, amely a bal felsőkaron viselendő. Ennek a közepén arányosan elhelyezve a zlj.-parancsnok mellett beosztottak egy körülfutó 1 cm széles sárga csíkot, az ezredparancsnok mellé beosztott kettőt, dandárparancsnok mellé beosztott hármat! A hadosztály politikai megbízott egy 3 cm széles sárga csíkot visel.

A sapkán ismertető jelvények nincsenek.

Ezen karszalagok hordására a parancsnoki jelvényeknek megfelelően csakis a harcoló csapatoknál beosztott és fent említett politikai megbízottak jogosultak.

Ezen rendeletem kihirdetése napján lép életbe.

Böhm
hadsereg főparancsnok

A VÖRÖS HADSEREG ANYAGI ELLÁTÁSA

109

1919 május 15

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG MOZGÓ VASÚTI ÉLELMISZER-, ILLETVE LŐSZERRAKTÁRAK LÉTESÍTÉSÉRŐL INTÉZKEDIK

A hadseregvonatok teljes hiánya, a hadosztályok nagyfokú mozgékonyságának szükségessége arra készítetik a Hadseregparancsnokságot, hogy hadosztályonként vasúton mozgó lőszer- és eleségraktárakat létesítsen. Ezen vonatok legcélszerűbben a hadosztályparság állomáshelyén levő vasúti állomáson állíthatók fel, és a hadosztálynak kibővített „ellátó hivatalát” képezik.

Ezen lőszer- és eleségraktár egy 100 tengelyes vonatban elhelyezhető volna, de vasúttechnikai okokból (nagy súly stb.) kettő — legfeljebb 60 tengelyes vonat — veendő igénybe. Ezek célszerű tagozása az alábbi lehetne:

1. Egyik vonat főleg mozgó vasúti lőszerraktár. Megterhelése 506/106. tűz. hdm. szám alatt kiadott intézkedés szerint az ott kiszabott lőszermennyiség. A hadosztályon belül maximumnak tekintendő. Ezen vonatban azon lőszermennyiség raktározandó el, amely az ütegnek nincs kiadva. A hadosztály-lőszervonaton helyezhető még el az egészségügyi felszerelésből a gőzfertőtlenítő, valamint egyéb egészségügyi anyag és a hadosztályparság intézkedései szerint esetleg autó — (műszaki stb.) anyag is.

2. A másik vonat mozgó vasúti élelmiszerraktár. Tartalma: a hadosztály összes létszámára (úgy embernek, mint lónak) 4 napi szabványos és 2 napi tartalékadag. Azonfelül ugyancsak ezen vonaton kell lenni az 509/557. szám alatt elrendelt vasúti kocsira szerelt sütődének is (a vonaton levő 4 szabványos adagnak megfelelő liszt-készlettel). Mindkét vonat üres kocsijai a manipuláció (kiadás, raktározás, valamint személyzet lakása stb.) céljaira és nem több tartalékkészlet elvitelére szolgálnak. A személyzet a minimumra redukálendő.

Tekintettel a 3. hadosztály különleges ellátási viszonyaira (váci dandár Budapestről láttatik el) nála a lőszer és eleség egy 60 tengelyes vonatban egyesítendő.

Jelen rendeletem 1., 2., 3. és 4. hadosztálynál azonnal, többieknél 18-án estig hajtandó végre. Végrehajtás jelentendő.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 7. csomó. (Hünb. 517/257. Ht/6—1919. sz.) — Eredeti tisztázata.

Az itt közölt szöveg a Hadseregparancsnokság 515/406—1919. sz. alatt a Hadügyi Népbiztosságnak megküldött átirata alapján került közlésre. A Hadügyi Népbiztosság 1919 május 17-én adta ki. A kiadványt a népbiztos rendeletéből Tombor írta alá.

A hátországi hadtápfelügyelőség szervezésére a Hadügyi Népbiztosság 614/266. Ht/6.—1919. sz. alatt 1919 május 31-én adott ki rendeletet. A rendelet kimondja:

„1. Három hadtápfelügyelőség állíttatik fel, és pedig Hatvanban, Cegléden és Székesfehérváron. A hatvani működési területe északon és nyugaton a front, illetve a Duna, keleten a front, illetve a Tisza, délen pedig Pécel—Kóka—Jászberény—Jászapáti—Kisköre-vonal által van határolva. (Az említett helységek kizárólag.)

Ezen vonaltól délre a Duna és Tisza, valamint a déli front közötti területen működik a ceglédi hadtápfelügyelőség.

A székesfehérvári hadtápfelügyelőség működési tere a Dunántúlra terjed ki.

Budapest területére egyik hadtápfelügyelőség hatásköre sem terjed ki.

A hadtápfelügyelőségek elsősorban felügyelő és csak másodsorban adminisztratív szervek. Parancsnokának tehát lankadatlan buzgalommal a helyszínen kell meggyőződnie a dolgok állásáról. Hiányt, mulasztást gyorsan orvosolni, vagy az orvoslást illetőleg a hadseregparancsnokságnak konkrét javaslatot tenni.

Elv: Sokat látni, a helyszínen intézkedni, keveset írni!

Hadtápfelügyelőség állománya: egy parancsnok, két segéd (volt századosok), egy írnok és három katona.

A hadtápfelügyelőségek közvetlenül a hadseregparancsnokságnak vannak alárendelve . . .”

II O

1919 május 24

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG LÉGÜGYI OSZTÁLYÁNAK ELŐTERJESZTÉSE A REPÜLŐGÉPGYÁRTÁSRÓL

A múlt tapasztalataink okulva arra kell törekedni, hogy a szűkös hazai viszonyok mellett *egy kicsi, de kiváló* rep.-csapatot tartsunk fenn. A rep.-csap. nagyságának meghatározásánál a gyárak termelő-képességét, illetve egy rep.-századnak $\frac{1}{4}$ évi rep.-gép elhasználását veszem alapul, és pedig gyárt a

Magy. Ált. Gépgyár (Mág) havonta 6 rep.-gépet,

Magy. Rep. Gépgyár (Máre) " 10 " "

Lloyd Rep. Gépgyár (Lloyd) " 4 " "

összesen 20 drb. rep.-gépet, $\frac{1}{4}$ évenként tehát 60 drb.-ot. Egy 10 rep.-gépéből álló század átlag $\frac{1}{4}$ év alatt használja el teljes rep.-

gépállományát, a fenti 60 drb-ból iskolacélokra és Sicherheitskoefficiens-ként 10 gépet levonva, 5 századnak rep.-gép ellátását lehet tehát csak a jelenleg üzemben levő rep.-gépgyárak által biztosítani.

Ezen öt századból álló rep.-csapatnak emberállománya a szükséges intézetek (anyagszertár etc.) és a vízi rep.-századot is bele számítva kb. 1500 fő volna...¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 26. csomó. (Hünb. 1257/bk/37.—1919. sz.) — Eredeti tisztázat.

III

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG A VÖRÖS HADSEREG SZÜKSÉGLETEINEK FEDEZÉSÉRE ELRENDELI A RUHÁZATI ANYAGOK BESZOLGÁLTATÁSÁT

A Hadügyi Népbiztosság rövid idővel ezelőtt a Vörös Hadsereg szükségletének fedezésére elrendelte a textilanyagoknak és a kész ruházati cikkeknek a magánosoktól, üzemektől, gyáraktól ipartelepektől, kereskedőktől és őszerezektől való elrekvirálását. A rekvirálás a legnagyobb energiával folyt le, és elég jó eredménnyel járt. Felszerelési cikkek és bőrárúk nagy mennyiségben állanak rendelkezésre, és csak kész textiláruban van némi hiány. Ennek az az oka, hogy a nagy mennyiségű gypjú nyersanyagot a rendelkezésre álló gyár még éjjel-nappali munka mellett sem képes feldolgozni.

A rekvirálás, mint említettük, elég jó eredménnyel járt, és ennek további intenzív kihasználása folyamatban van. Hiány főleg köpenyekben mutatkozik, mert ennek készítéséhez egyelőre nehéz (meleget tartó) szövet nincs elég. Ezzel szemben a hadügyi igazgatás ezt a kérdést sokkal praktikusabban oldja meg, mint az előző rendszerek, mert prémmellényt és posztóból készült, úgynevezett alsóköpenyt ad a katonáknak, amely egyrészt könnyebb, másrészt sokkal jobban tartja a meleget.

A fővárosban történt rekvirálásról az illetékes megbízottak már jelentést tettek. Minthogy azonban a Vörös Hadseregnek az ország összes területén rekvirált anyagra és ruhaneműre is szüksége van, a Hadügyi Népbiztosság ismételten felszólítja a Csepelen, Erzsébetfalván, Kispesten, Újpesten, Rákospalotán, Pestszentlőrincen, Budafokon, Albertfalván, Szentendrén, Rákosfalván, Cinkotán, Rákoskeresztúron, Pomázon, Budakalászon, Ürömön, Békásmegyeren,

¹ A továbbiakban a várható anyagi szükségletekről és adminisztratív intézkedésekről van szó. — Lent az osztályvezető olvashatatlan aláírása és Hegyi politikai megbízott neve.

Pesthidegkúton, Budakeszin, Budaörsön és Soroksáron működő rekviráló bizottságokat, valamint az ország különböző területén működőket is, hogy a rekvirált készleteket haladéktalanul jelentsék be a Hadügyi Népbiztosság 42. (ruházati és felszerelési cikkeket beszerző) osztályának, és az átvett dolgokat az illető fórumoknak a legrövidebb időn belül adják át.

A Hadügyi Népbiztosság ismételten felszólítja az összes proletárokat, hogy a hadsereg ruhaellátása érdekében a rendeletben előírt anyagokat az illetékes fórumoknak, annál inkább is szolgáltatassák be, mert ez proletárkötelességük, másrészt az anyagok elrejtése, illetve be nem jelentése, büntetendő cselekmény.

A Munka, I. évf. 11. sz. 10. old. (A folyóiraton dátum nem szerepel.) A Vörös Hadsereg ruházattal való ellátása.

112

A VÖRÖS HADSEREG A CSAPATOK ELLÁTÁSA ÉRDEKÉBEN FÖLD- BIRTOKOKAT VESZ IGÉNYBE

A Vörös Hadsereg katonáinak élelmiszerral való ellátása igen nagy munka. Ezt a munkát akarta megkönnyíteni Pest vármegye birtokrendező és terméstabiztosító bizottsága akkor, amikor akciót indított, hogy a vármegye területén megfelelő birtokokat bocsássanak egyes alakulatok rendelkezésére, s e birtokok termését a Vörös Hadsereg szükségletének kielégítésére fordítsák. Az akció eredménnyel járt, és ma már közel másfélezer holdon gazdálkodnak a Vörös Hadsereg gazdasági szakemberei. Az akció eredményéről a vármegye gazdasági fő megbízottja a következőket mondotta:

Kezd[eményez]ésünkre tárgyalás indult meg Pestszentlőrinc munkástanácsa és az 1. számú vörösezred parancsnoksága között. A tanácskozás azzal az eredménnyel járt, hogy Pestszentlőrinc határában Szemere Miklós volt 1495 holdas gazdaságából ezer holdat átadtak az 1. számú vörösezrednek. A község kikötötte, hogy az átadott területen 100 holdon a község részére konyhakertészetet kell berendezni, a telep termékeit pedig a mindenkori hatósági árral a községben kell értékesíteni. Kikötötték azt is, hogy a birtokon létesítendő tehenészet termelésének harminc százalékát a maximális áron szintén a község részére kell eljuttatni. Az ezred elfogadta a feltételeket, és a munka már zavartalanul folyik. A 100 holdon kívül még 300 holdon rendeztek be konyhakertészetet, ez az ezred szükségletét fedezi. A régi gazdatiszt megmaradt, és az ezred bizalmi testületének irányítása mellett vezeti a gazdálkodást. A birtokon 600 holdon szántógazdaság van.

A munkát részint a helybeli földmunkások látják el, de szó van arról, hogy az egyik kadetiskola kétszáz növendéke jön ide, hogy a munkálatoknál segítsen. Ezenkívül harctéri szolgálatra alkalmatlan katonák is fognak alkalmasint dolgozni.

Vácott is kaptak földet a vöröskatonák. Itt a Vörös Hadsereg 3. hadosztályának adott át a község 150 holdat a volt Marx-féle gazdaságból. Ezt a területet minden kikötés nélkül kapta meg a hadosztály, amely ott konyhakerti gazdaságot létesített. A rokkantak is kaptak földet Pest megyében: Károlyi László volt gyálpusztai uradalmából adtak át a Timót utcai utókezelő intézet rokkantjainak 90 holdat. Ezen a területen szintén konyhakertészetet rendeztek be, és ott jobbra a rokkantak maguk dolgoznak.

A Munka, I. évf. 6. sz. 10. old. (A folyóiraton dátum nem szerepel.) A Vörös Hadsereget saját birtokai élelmezik.

KÍSÉRLETEK A SZOVJETOROSZ—MAGYAR KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS MEGTEREMTÉSÉRE

II3

1919 május 5

KUN BÉLA BIZALMAS KÜLPOLITIKAI ÖSSZEFOGLALÓJA A HADSEREG- PARANCSNOKSÁGNAK

Ezentúl naponta kap jelentést, ha fontos események történnek, esetleg többször is naponta. Belpolitikában különösebb újság nincs, Hódmezővásárhelyen tegnapelőtt a fehérgárda kerekedett felül, letartóztatták a direktóriumot. Embereink ott vannak, és remélhetőleg már rendet teremtettek. Délszláv mozgolódás Hamburger biztatása szerint két napon belül meg fog állni, mögöttük insurrectio. Csehországban semmi változás. Az esetben, ha a kormány invázióra határozna el magát, megáll a munka, különösen pedig a széntermelés, minthogy Chladno a mi kezünkben van. Csicserin távirata szerint az orosz előnyomulás Kelet-Galíciában megkezdődik. Nyugat felé folytatódnak a nem kötelező megbeszélések, személyváltozás és a propaganda megszüntetése alapján. Konfliktus az antant körében, nevezetesen a délszláv—francia-blokk és Olaszország között kiéleződtek. Olaszok összeköttetést keresnek velünk, kiküldötteik Buda-

pesten vannak, nem hivatalosan tárgyalunk, eddigelé csak kereskedelmi kedvezményekre és úgynevezett morális támogatásra hajlandók, mint amilyen a fiúmeieknek a Tanácsköztársaság védelmére alá való helyezése. Kérem a közleményeket, melyek csakis Önnek és a népbiztosoknak szólnak, megfelelő módon felhasználni¹.

Kun

PI Arch. Böhm-irattár. 150. dosszié. XII. pallium. — Fotomásolat.

A Magyar Tanácsköztársaság ellen 1919 áprilisában megindított román támadás után az ukrán Vörös Hadsereg fokozta tevékenységét a vele szembenálló román csapatok ellen. Ennek eredményességéről tanúskodik Presan tábornoknak Foch tábornagyhöz intézett előterjesztése is. (Lásd e kötet 65. sz. dokumentumának 2. pontját.)

Ismeretes Leninnek egy április végén keltezett parancsa, amelyben az ukrán Vörös Hadsereg vezetőit utasítja, hogy fokozott erővel folytassák a galíciai hadműveleteket a Magyar Tanácsköztársaság megsegítése érdekében. A parancsot a „Lityerturnaja Gazeta” 1957 április 21-i száma közölte. Magyar fordítása a következő:

„A Galícia és Bukovina egy részébe történő előnyomulás a Tanácsmagyarországgal való kapcsolat miatt szükséges. E feladatot minél gyorsabban és tartósabban meg kell oldani, e feladat határain túl azonban Galiciának és Bukovinának semmiféle elfoglalása nem kell, ugyanis az ukrán hadseregnek semmilyen körülmények között se szabad eltérnie két legfőbb feladatától. Éspedig: az első, legfontosabb és legsürgősebb — segítséget nyújtani a Don-medencének. E segítséget gyorsan és nagy arányban kell elérni. A második feladat — szilárd vasúti kapcsolatot teremteni Tanácsmagyarországgal.

Tájékoztassanak az Antonovnak adott utasításairól és a végrehajtásuk ellenőrzésére tett intézkedéseikről.

A Védelmi Tanács Elnöke:
Lenin”

A fentiekben közölt május 5-i külpolitikai összefoglalót követően Kun Béla május 12-én ismét foglalkozott a szovjet-országi katonai helyzettel és a Magyar Tanácsköztársaság megsegítésére indult támadással:

„A szovjet csapatok fő tevékenységüket e pillanatban a románok ellen koncentrálják, a románok ellen vonják össze csapataikat, és Trockij a keleti frontról a nyugatira utazott. A hangulat Oroszországban teljesen mellettünk van. A Magyarországi Tanácsköztársaság ügyét a nemzetközi politika legfontosabb ügyének tekintik.” (PI Arch. Böhm-irattár. 150. dosszié. XII. pallium. — Fotomásolat.)

¹ A hátlapon: Bizalmas! Betekintésre Stromfeld elvtársnak. B.

II4

1919 május 11

STROMFELD VEZÉRKARI FŐNÖK ÖSSZEFOGLALÓJA KUN BÉLÁNAK
A SZOVJETOROSZ KATONAI SEGÍTSÉG SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL

„A Magyar Tanácsköztársaságnak rendelkezésére álló katonai erőből jelenleg öt hadosztály áll a demarkációnális vonalon, s három hadosztály áll a tanácskormány részére mint tartalék. Ezen utóbbi csapatok a legjobb és legfegyelmeltebb erőt képviselik. Az ellenség a demarkációnális vonalukkal szemben mindenütt legalábbis egyforma erővel áll; ezenkívül Zagrebtől északra legalább három antant-hadosztály, a Duna és Tisza között pedig három francia és két gyenge szerb hadosztály vonult fel. A román erők le vannak kötve, látszólag csak egy hadosztály áll a román hadvezetőség részére mint mozgó tartalék. Úgy látszik, hogy az antant általános támadása előtt állunk.

A Magyar Tanácsköztársaságnak léteérdeke, hogy az orosz erők Kolameából Stryjen át Csap felé előretörjenek, s ezáltal a magyar csapatokat legalább a román fronton tehermentesítsék”¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 47. csomó. (VHP 511/15. hám. sz.) — Fogalmazvány.

II5

1919 május 13

SZAMUELY TIBOR JELENTÉSE A ROMÁN HADSEREG ÁLLAPOTÁRÓL

Szamuely Tibor jelenti, ma Főlegyháza körül két francia altisztet fogtak el a 145. francia tüzérezredből, akik eltévedtek, és így a mieink kezébe kerültek. Szamuely hallgatta ki őket, állításuk szerint egyáltalán nincsenek felkészülve támadásra. Az első vonalban állanak mindössze két kis kaliberű üteggel. Szerintük nagyon csekély francia erők vannak együtt. A legénységet és altiszteket óriási honvágy kínozza, melynek kifejezést is adnak, semmiről nem akarnak hallani,

¹ Az iraton Stromfeld kézjegye. — A közölt szöveg után még a következők olvashatók: „Van szerencsém a katonai helyzet rövid összefoglaló méltatását az alábbiakban megkülönböztetni.”

A helyzetösszefoglaló összeállításának fontosságát — segítség kérése a várható antant-támadás elhárítására — aláhúzza a Hadseregparancsnokság hadműveleti naplójában történt bejegyzés május 11-én: „Tekintettel az antant közeli támadására, Kun Béla felkérte, hogy eszközölje ki (Kiemelés tőlem. — H.T.) az orosz Tanácsköztársaságnál az orosz hadsereg mihamarábbi előrenyomulását Stryjen át Csap felé...”

csupán a hazamenetelről. Ugyancsak Szamuely jelenti, hogy a Tiszán két fehérgárdista jött át, akik attól való félelmükben menekültek hozzánk, hogy a románok Besszarábiába akarják őket szállítani. A 82-es brassói gyalogezredhez tartoznak. A románok a megszállott területen szászokat, magyarokat és németeket soroztak, azzal a hitegetéssel, hogy a magyar kommunisták ellen vonultatják őket, de most, hogy állításuk szerint Besszarábiát támadják, ezeket a besorozottakat az oroszok ellen vonultatják. A román hadsereg óriási ruha hiányban szenved. Kicsiny erők felett rendelkezik. A legénység nem egy ízben szállott már szembe tisztjeivel. Szamuely szerint egy kis nyomás elegendő volna a román hadsereg dezorganizációjához, ezt a jelentést azonnal megtáviratoztuk Oroszországba¹.

HIL M. Tan. Köst. iratai. 47. csomó. 180. sz. (VHP R. 513/- sz.) — Távirat.

116

1919 május 15

LENIN TÁVIRATA KUN BÉLÁNAK UKRÁN SZOVJET CSAPATOK DNYESZTER MENTÉN INDÍTOTT TÁMADÁSÁRÓL

A tegnapi román jelentés arról számol be, hogy a románoknak sikerült megakadályozni az oroszoknak a Dnyeszteren való átkelését. Ezzel szemben Lenin egy ma érkezett chiffrírozott szikratáviratban határozottan állítja, hogy az ukrán csapatok legyőzték a románokat, és átlépték a Dnyesztert. Egyébként Lenin távirata, mely különben is érdekes dolgokat tartalmaz, a következőképp hangzik:

„Kun Bélának

Budapest

Csupán május 13-án kaptam meg április 22-i levelét. Meg vagyok győződve, hogy Magyarország proletárai az óriási nehézségek ellenére is megtartják a hatalmat és megszilárdítják azt. Üdvözlöm a magyar munkások és parasztok erősödő Vörös Hadseregét. Az antant kegyetlen békéje fokozza a Szovjethatalommal való együttérzést.

Tegnap ukrán csapatok, a románokat legyőzve, átlépték a Dnyesztert.

¹ Szamuely Tibor jelentését a Hadügyi Népbiztosságnak küldte, melyet onnan továbbítottak a Hadseregparancsnokságnak.

Legszívélyesebb üdvözetemet küldöm Önnek és az összes magyar elvtársaknak.

Lenin''

HIL M. Tan. Kozt. iratar. 48. csomó. 27. szám. (VHP R.-516/- sz.) — Másolat. (Lásd még: Lenin Magyarországról. Szikra 1954. 96. old.)

Lenin a fenti táviratot május 13—14-e között küldte. Mivel az ukrán csapatok Dnyeszter menti támadása csak egy nappal előbb indult, Lenin még nem ismerhette a megkezdett támadás fejleményeit. A két hír között tehát nincs ellentmondás.

A román sajtójelentést a Hadügyi Népbiztosság hírszerző osztálya is megkapta május 14-én. A jelentés a következőket tartalmazza: „Sajtójelentések: Román főhadiszállás május 12-én: Keleti front: Az oroszok azon kísérlete, hogy a Dnyeszteren átkeljenek, tűzértségünk által meg hiúsított, és nagy veszteséggel járt. — Nyugati front: a Tisza mentén jelentéktelen csatározás.”

A fentieket a Hadügyi Népbiztosság tudatta a Hadseregparancsnoksággal.

II7

1919 május 16

A CSONGRÁDI PROLETÁR A SZOVJETOROSZ CSAPATOK DNYESZTER MENTI TÁMADÁSÁNAK JELENTŐSÉGÉRŐL

Néhány nap előtt jutott köztudomásra az a hír, hogy úgy az orosz, mint az ukrán szovjet csapatok a Dnyeszter folyó mentén megtámadták a román hadsereget, azzal a célzattal, hogy a Magyar Tanácsköztársaságon segítve, a reájuk nehezedő imperialista nyomást gyengítsék, és a román bojárok uralmát végképp megdöntsék.

Ez a rövid jelentés nagyon sokat mond. Legelsősorban az európai imperializmus bukását s az egész dolgozó emberiség felszabadítását jelenti a földkerekségen.

Közel van az a pillanat, amikor az egész világ munkássága összefogva megdönti a reá nehezedő tőke uralmát, s szabaddá, boldoggá, megelégedetté teszi az egész dolgozó emberiséget.

Történelmi pillanatokát él át jelenleg nemcsak Magyarország, hanem az egész világ dolgozó népe. Most a jelen napokban döntünk saját magunk és gyermekeink sorsa felett. Ha összetartunk, ha a szociális eszme hí követői leszünk, akkor győztünk, akkor szabadok, megelégedettek, boldogok leszünk; de ha a kishitúséget, meghunyászkodást választjuk, akkor el leszünk nyomva az idő végtelenségéig, s a tőke, a csengő arany rabszolgái leszünk mindörökre.

A jelen nagy napok megmutatják, hogy mit választ a munkásság, a szegények nagy tömege. Inkább választja a dicső halált, a sok szenvedést, a nagy nélkülözést egy rövid időre, de rabszolga sorsba nem akarja tudni továbbra sem magát, sem gyermekét.

Közeleg az a pillanat, amikor a dolgozó emberiség megdönti a pénz urainak hatalmát, s az a munkáshadsereg, amely ma fegyverben áll, meglegedetten, boldogan tér vissza a régi helyéhez, a munka asztalához.

Csongrádi Proletár, 1919 május 16. Történelmi pillanatok.

Szamuely Tibort a Forradalmi Kormányzótanács május közepén Szovjet-Oroszországba küldte. Szamuely az utat Kievig repülőgépen, onnan Moszkváig autóval tette meg. Kievben Podvojszkij ukrán hadügyi népbiztossal, Moszkvában Leninnel tárgyalt. A megbeszélés részletei ma még ismeretlenek. Több adatból mégis arra következtethetünk, hogy szovjetorosz katonai segítségről is szó volt.

Szamuely Tibor május végén tért haza, és még hazatérése napján beszámolt a Budapesti Forradalmi Munkás- és Katonatanács ülésén. Itt is kifejezést adott a szovjetorosz katonai segítség reményének: „Mondom ezzel a bandával 12 nap alatt végzett az ukrán Vörös Hadsereg (Grigorjev atamán fehérgárdista hadseregéről van szó. — H.T.), és ugyanakkor volt ideje arra és volt benne erő és készség arra, hogy testvéri segítséget nyújtson nekünk, és támadást indítson a román bojárok hada ellen. (Éljenzés.) Közölhetem, elvtársak, hogy az ukrán Vörös Hadsereg, átkelve a Dnyeszteren, elfoglalta Budești városát, és 13 versztnyre, 13 kilométerre tartózkodik most Kisinyev vár stól.”

Mint ismeretes, Grigorjev csapatait — májusban — nem sikerült teljesen megsemmisíteni. A Dnyeszter mentén indított támadás sikerelenségének egyik oka éppen Grigorjev csapatainak lázadása és nagyerejű támadása volt. Tény azonban, hogy a szovjetorosz támadás célja a Magyar Tanácsköztársaság megsegítése volt. Erre mutat a moszkvai „Vecsernyje Izvesztija” május 16-i számában megjelent és a „Proletárhadsereg” 1919 május 31-i számában közölt cikk: „Az ukrainai szovjet csapatok áttörve a román frontot, Tanácsmagyarország segítségére sietnek, és a segítség a magyar munkásságnak idejében jön. Az ukrainai támogatás nagy diadala a szocialista forradalomnak. Ez *valóban alapra állítja a szövetséget* az orosz szovjet köztársaság és Tanácsmagyarország között.” (Az én kiemelésem. — H.T.)

A szovjetorosz és magyar Vörös Hadsereg egyesülésére nem kerülhetett sor.

Lenin és Szamuely tárgyalásaira, valamint a katonai együttműködés és a helyzet perspektivikus értékelésére adatokat szolgáltat Szamuely Tibor „Riadó” című könyvének Kun Béla által írt bevezetője is: „Este beszámolt nekem moszkvai útvjáról — írja Kun Béla —. Reggelig beszélgettünk. A beszámoló lényege az volt, hogy nem számíthatunk hamarosan arra, hogy Kelet-Galícian keresztül egyesülhessünk az orosz Vörös Hadsereggel; lehetséges, hogy a Besszarábia elleni katonai

tüntetéssel a románok figyelmét keleti határaikra vonja az ukrainai szovjet kormány, de a katonai helyzet Szovjet-Oroszországban még nehezebb mint nálunk." (Szamuely Tibor. Riadó. Kossuth könyvkiadó 1957. 32. old.)

II8

1919 május 26

KUN BÉLA ÉRTESÍTI A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MOSZKVAI KÖVETÉT A DNYESZTER MENTÉN INDÍTOTT SZOVJETOROSZ TÁMADÁS KEDVEZŐ HATÁSÁRÓL, EGYÚTTAL TOVÁBBI SEGÍTSÉGET KÉR¹

A Dnyeszter-átkelésről még mindig nem vagyunk tökéletesen tájékoztatva, kérjük a hadműveleteket folytatni, hogy a román erőket lekössék. A keleti csapás már ma érezhető nyugaton. Részünkre igen kívánatos lenne, ha az internacionalisták támadást intéznének Galícia vagy legalább Csernovic ellen. Egyébként ahhoz tartsa magát, amit Szamuely mond.² Igen kevés repülők van, ezért nem vagyunk abban a helyzetben, hogy rendszeres repülőösszeköttetést tartsunk fenn, talán az oroszok meg tudják ezt tenni. Kérem a hadifoglyok között azt felhasználni, hogy a kisparasztokat nem sajátítjuk ki, sőt inkább minden szénagyűjtőt elengedtünk; hadifoglyokat ne küldjenek Magyarországra³, azokat a csehek elfogják, megkínózzák és bebörtönzik. Kérem ezt a tényt agitációra is felhasználni.

Kun

PI Arch. TK. (F 21. (49) op. 1. 13.) — Távirat fotomásolata.

¹ Az eredeti címzés: Rudnyánszky, Moskau. — A dokumentum német nyelvvé.

² Szamuely Tibor ebben az időben tartózkodott Moszkvában.

A HADSEREGPARANC SNOKSÁG HADMŰVELETI TERVEI ÉS A CSAPATOK „KECSKEMÉTI FELVONULÁSA”

II 9

1919 május 10

A HADSEREGPARANC SNOKSÁG INTÉZKEDÉSEI A DÉLI IRÁNYBÓL VÁRHATÓ ELLENSÉGES TÁMADÁS ELHÁRÍTÁSÁRA

Az általános külpolitikai helyzet, valamint az ellenségről beérkezett hírek lehetségessé teszik, hogy az ellenséges csapatok általában délfelől az előnyomulást a legközelebbi napokban (május 12-én?) megkezdik¹.

A Hadseregparancsnokság szándéka ez esetben az összes rendelkezésre álló erőket egységesen felvonultatni, és az ellenséges előnyomulást támadólagosan visszaverni.

Ezen cél az összpontosított erők gyors felvonulását követeli meg, mert elsősorban a meglepetés sikerével kell számítani. A Hadseregparancsnokság minden előkészületet megtett, hogy naponta 24 katonavonattal a csapatokat elszállíttassa az új felvonulási körletbe.

Eltolásra elsősorban a III. hadtestparancsnokság az 1. és 4. ho.-kal fog kerülni, melyek már most két nagy berakodó csoportban Hatvan és Vámosgyörk környékén vannak összpontosítva.

¹ A fenti intézkedést megelőzően a Hadseregparancsnokság hírszerző csoportja naponta jelentette a déli demarkációs vonal mögötti csapatmozdulatokat. „Utóbbi időben francia csapaterősítések érkeztek be Steinbrück—Zagreb—Gyékényes vidékére (állítólag 9 hadosztály). Zagreb tömve van francia katonasággal (egy onnan visszaérkezett v. vzk. tiszt jelentése). Általános benyomás, hogy délszláv fronton az antant támadásra készül.”

„Kémhírek szerint Újvidékről Bajára gyarmati csapatok vannak eltolás alatt. Bajánál a szerbek állítólag antant-csapatok által váltatnak fel. Zagreb tájékán nagyobb francia csapatok felvonulása állapítottatott meg.” (Hadseregparancsnokság hadműveleti naplójának május 7-i és 9-i bejegyzése alapján.)

Az ellenséges területről visszatért hírszerzők jelentései is megerősítik az antant-csapatok támadási szándékát. „A franciák csapataikat tovább képezik, és határozott támadási célzattal vannak Budapestre. Utóbbi tényezőt több francia tiszt megerősítette.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 46. csomó. — VHP 508/182. hir. sz.)

A déli demarkációs vonal mögötti csapatmozgásokról tömegével érkeztek jelentések. Egyes kortársak és történészek szerint a déli támadásnak semmi alapja nem volt; a beérkezett jelentéseket a Hadseregparancsnokság ellenforradalmi érzelmű hírszerző tisztjei és a hírszerző csoport vezetője, Stojakovits Döme félrevezető szándékkal állították össze.

A kérdés teljesen még nem tisztázott, de a támadási szándék kétségkívül megállapítható. Függetlenül a hírek túlzottságától vagy hamisságától, a jelentések komolyan foglalkoztatták a legfelsőbb vezetést (lásd a további dokumentumokat), mert a román és csehszlovák burzsoá hadseregek támadása után nem hagyhatták figyelmen kívül az esetleg délről bekövetkező támadás veszélyét sem.

Az elszállítást egységes vasúti szerelvények, éspedig egy-egy zászlóalj vagy egy-egy uteg részére összeállítva fogják végezni.

A III. hadtest jelentse, hogy Hatvan és Vámosgyörk környékén mely állomásokra és hány szerelvény szükséges.

A berakodás a következő állomásokon történik

A hatvani csoportnál Hatvan, Hort, Tura, Isaszeg állomás.

A vámosgyörki csoportnál Vámosgyörk, Jászárokszállás, Jászdósa, Adács jönnek tekintetbe.

Az egyes berakó állomásokra mozgó síklókat fog a vasút kuldeni.

A III hadtestparancsnokság az elszállításra szükséges előkészületeket tegye meg, és a csapatok felszerelését, tartalékélelmét, fegyverzetét, lőszerét és ruházatát egészítse ki. Avval kell számítani, hogy az elszállítás május 12-én este megkezdődjön.

Fenti parancs kizárólag a hadtestparancsnok és vezérkari főnök tudomására szolgál, és a rendes katonai foglalkozást, valamint kiképzést, fegyelmezést nem szabad, hogy befolyásolja.

A tett intézkedésekről május 12-ig délelőtt 9 óráig jelentést várook.

Hadseregparancsnokság

Stromfeld
vezérkari főnök

HIL M Tan Kozt iratai 46 csomó (VHP 510/28 hdm sz) — Eredeti tisztázat.

120

1919 május 11

A HADSEREGPARANCNSOKSÁGON TARTOTT HADITANÁCS HATÁROZATA A DÉL FELŐL VÁRHATÓ TÁMADÁS ELHÁRÍTÁSÁRA

Május hó 11-én del. a Hadseregparancsnokságnál Kun Béla, Szántó Béla, Bohm Vilmos nepbiztos elvtársak a katonai viszonyok ismertetése után¹ a következő

¹ A katonai viszonyokat Stromfeld ismertette. Beszámolója szerint az ellenséges támadás Gyékényes vagy Szeged irányából várható. Elsősorban gazdasági okokra hivatkozva, a Gyékényes irányu offenzív fellepest javasolja, mivel a Szeged irányából bekövetkező támadás esetén még a vedekezés is kedvezőbb számunkra. A haditanács fenti határozata azt mutatja, hogy az offenzív fellepest csak az ellenséges támadás bekövetkezése után kívánták (HIL M Tan Kozt iratai 46 csomó 329 sz.)

Határozatot hozták¹:

„Az antant előrelátható általános támadása alkalmával a hadműveletek vezetésére a következő irányelvek mértékadóak:

Az ország demarkacionális vonalain csak a legszükségesebb erők hagyandók meg, melyeknek feladata a megfigyelőszolgálat és az ellenség előnyomulásának lehető hosszú ideig való késleltetése.

Az összes ekként felszabadult erők a Duna—Tisza között előnyomuló ellenség ellen támadólag alkalmazandók.

Kun Béla, Szántó Béla, Böhöm²

HIL M. Tan. Közt. iratai. 47. csomó. (VHP 511/12. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

121

1919 május 11

STROMFELD VEZÉRKARI FŐNÖK MEGSZERVEZI A DÉLI IRÁNYBÓL
VÁRHATÓ TÁMADÁS VISSZAVERÉSÉT

Beérkezett hírek szerint nagyobb ellenséges erők előnyomulásával az egész déli frontról észak felé számolni kell.

A támadás megkezdése május 12-étől kezdődőleg várható.

A kormány elhatározásából az esetben a hadseregnek csak legszükségesebb része marad a demarkacionális vonalakon, a többi összes erők a Duna és Tisza között összevonatnak, és egységesen az előnyomuló ellenség ellen támadólag fognak felhasználtatni.

Fenti elhatározás alapján a következőket rendelem:

I. Támadó erő összevonása:

1. Mint támadó erő elsősorban a III. hadtestparancsnokság alatt a mellékelt hadrendben (1. melléklet) feltüntetett parancsnokságok, csapatok stb. jönnek tekintetbe. Szándékom ezt a hadtestet vasúton, Kecskemét környékére eltolni, hol a hadtest a hadtestparancsnokság által akként csoportosítandó, hogy az a Hadseregparancsnokság parancsára Kiskunfélegyháza irányában támadó előnyomulását megkezdhesse.

2. A III. hadtestet közvetlenül követni fogja a 6. hadosztályparancsnokság parancsnoksága alatt mindama erő, amely a cseh frontról elvonható lesz.

¹ A Hadseregparancsnokság hadműveleti naplójának május 8-i bejegyzése alapján ismeretes, hogy Kun Béla, Stromfeld Aurél és Böhöm Vilmos egy ízben már tárgyalást folytattak ugyanezen célból.

II. A demarkációnális vonalon meghagyott összes csapatok feladata leendő az ellenséges előnyomulást teljes erejük latba vetésével a lehetőségig késleltetni, hogy így a hadsereg támadó csoportjának ideje legyen nemcsak ezen az egy irányban a döntést végrehajtani, hanem azután más helyen ismét, más ellenséges csoportok ellen támadólag fellépni.

III. Irányelvek a végrehajtásra:

1. III. hadtest.

A) A vasúti eltolás időpontja az ellenség támadásának megkezdésétől függ.

Az előkészületek azonban akként hajtandók végre, hogy az első szállítmányok berakása május 12-én délután 6^h-tól kezdve megkezdhető legyen. A hadseregparancsnokság május 12-én délelőtt a hadtestparancsnokságot az általános helyzetről és elhatározásáról az időpontra nézve értesíteni fogja.

B) A vasúti szállítás végrehajtására a III. hadtestparancsnokság részére egy külön utasítás mint 2. melléklet mellékelve van.

2. 6. hadosztály

A 6. hadosztály abban az időpontban, amikor a harcászati helyzetet alkalmasnak tartja, az észak felé való előnyomulást beszünteti, és amennyire a harcászati viszonyok azt megengedik, a mellékelt — 3. melléklet — hadrendben feltüntetett parancsnokságokat, csapatokat stb. Salgótarján környékén egyelőre mint tartalékot összevonja.

A 6. hadosztályparancsnokság felelős azért, hogy eme mozgások és csapatkivonások által Salgótarján felé az ellenség eredményt ne érjen el.

6. hadosztályparancsnokság további intézkedésig az eddigi csapatok felett a parancsnokságot megtartja, azonban minden előkészületet tegyen meg, hogy a hadosztály elszállítása esetén a parancsnokságot ismét a 3. hadosztályparancsnokság átvehesse.

3. A demarkációs vonalon megmaradt II. hadtest, I. hadtest és 5. hadosztály, valamint a 3. hadosztály eddigi feladataikat megtartják.

A Cegléden, illetőleg Füzesabonyban összevonandó tartalékok feletti rendelkezési jogot a Hadseregparancsnokság magának fenntartja.

IV. Anyagi intézkedések:

1. Élelmezés:

a) Az elszállításokra tekintetbe jövő csapatok az 511/555. számú rendelet értelmében felvételezendő 2 napi tartalékélelem-adagon kívül még 2 nap szabványos adagot is visznek magukkal.

A szállítás alatt az étkezés a vonaton (mozgókonyhákban) készíthető el.

Hatvanon, Rákoson, Cegléden étkezési állomások vannak felállítva, ezek azonban csak oly szállítmányok által vehetők igénybe, melyek mozgókonyhával (főzőládával) ellátva nincsenek. Az étkezés ezen állomásokon idejekorán táviratilag igénylendő.

b) Ceglédi pályaudvaron élelmezést felvételező állomás működésben.

2. *Lőszer:*

Cegléden löszertelep van felállítva.

3. *Egészségügy:*

Cegléden egy tábori kórház állíttatik fel a III. hadtest és 2. hadosztály összes betegei és sebesültjei részére.

4. *Hadianyag:* A csapatok csak az előírt mennyiségű hadianyagot (ló, jármű, élelem stb.) vihetik magukkal, minden felesleg a hatvani pályaudvaron felállított anyaggyűjtő-állomásnak adandó le.

Ugyanott a pályaudvar mellett egy beteg nyugvó állomás már működésben, Cegléden és Kecskeméten állandóan egy kórházvonal áll rendelkezésre¹.

Böhm

HIL M. Tan. Közt. iratai. 47. csomó. (VHP 511/21. hdm. sz.) — Tisztázat.

MISKOLC FELSZABADÍTÁSA ÉS A SALGÓTARJÁN FELMENTÉSÉÉRT FOLYTATOTT HADMŰVELETEK BEFEJEZÉSE

122

1919 május 14

LETOVSKÝ ALTÁBORNAGY, A CSEHSZLOVÁK HADSEREG „LOSONCI CSOPORT”-JÁNAK PARANCSNOKA INTÉZKEDIK SALGÓTARJÁN BEKERÍTÉSÉRE ÉS ELFOGLALÁSÁRA

Irányelveink az ellentámadás keresztülvitelére:

1. M. N. O. nem akarja, hogy a magyar előnyomulás tovább menjen, és 14 922. számú paranccsal elrendelte, hogy legsürgősebben ellentámadást intézzünk a Losonc felé előnyomuló magyarok szárnyai ellen, és verjük őket vissza az új demarkacionális vonalra.

¹ Stromfeld kézjegye. — A támadás elhárítására kiadott előzetes intézkedés a következő mellékleteket tartalmazza: 1. A III. hadtestnek a felvonulás idejére szóló hadrendjét. 2. A vasuti szállításra vonatkozó utasítást. 3. A 6. hadosztály hadrendjét. 4. A hadsereg- és hadtestparancsnokság közötti összeköttetés megteremtésére vonatkozó utasítást.

2. Szándékom elsősorban Salgótarján körletét megszállani és biztosítani. E célból a kiinduló helyzetből Kisterenye—Fülek vonala ellen akarok ellentámadást intézni, és az ellenséget az Ipoly folyó elhagyására kényszeríteni.

3. Ellenséges helyzet: A salgótarjáni körlet a magyar 6. hadosztály által van megszállva, mely számos felfegyverzett munkással van megerősítve.

4. Az erők elosztása:

a) 6. hadosztály részei, zlj.-ak és ágyúk a III. ddr.-parság alatt május 16-ig Járdánháza, Nádasd, Apátfalva körletén gyülekeznek.

b) IV. dandár május 18-ig 4 zlj.-at küld ki, ezekből kettőt a 67. gyalogezredtől, mint az én tartalékom, és két üteget Rimaszombatra, egy zlj.-at Rimaszécsre, egy zlj.-at Bátkára.

c) II. dandár május 19-ig Törincs—Pöstyén-vonalra küld ki 3 zlj.-at és egy gépfegyversz.-ot, a 7. dragonyos szd.-ot Pöstyén közelebe az ágyúüteget nem messze Bussától.

5. Az ellentámadás keresztülvitele:

a) a III. dandár május 17-én Pétervására, Nagyújfalun át Kisterenyére kezdi előnyomulását, és összeköttetést tart fenn a IV. dandárral Pétervásárról Zabar—Tajtin át Salgótarján felé.

b) a IV. dandár Rimaszombat—Bátka—Rimaszécs gyülekezéséből Feledet koncentrikusan foglalja el, azután Balogfalva—Ajnácskő—Almad—Tajtin át Salgótarjánt és Somosújfalut szállja meg. Ajnácskőről egy zlj.-at küld Fülek elfoglalására. Összeköttetést tart Simonyi—Péterfálván és Ajnácskőről—Zabar—Pétervásáron át a III. dandár részeivel. Amint Feled el van foglalva, a IV. dandár vonala a balszárnnytól kezdve Fülek keleti bejárata felé, tartalékai a IV. dandár fő oszlopának Feled—Almágyon át Salgótarjánra követik.

c) a II. dandár május 20-án Törincs—Pöstyén-vonalán demonstrál, és mielőtt az ellenség ezt a vonalat elhagyja, előnyomulását a következőképpen kezdi meg:

1 zlj. és a lov. szd.-dal Szécsény—Toldon át megszállja Bokri- és Topke-hegyeket és Pásztót,

1 zlj. a légion. gépfegyver szd.-dal és 1 üteggel Endrefalván át megszállja Andrásfalvát és Alsópálfalvát,

1 zlj. Litke—Karancskeszin át Salgótarjánra.

II. dandár előnyomuló részei Salgótarján nyugati részeit foglalják el.

6. A földérítő szolgálat továbbra is minden eszközzel folytatandó, az ellenséggel való harcérintkezés minden áron fenntartandó.

7. Elesik.

8. A helyzetjelentések naponta reggeli 7, délelőtti 11 és esti 7 óráig esedékesek.

9. Ezen parancs szigorúan titkos.
 10. Ezen parancshoz kiegészítések adatnak ki.
 E parancs vétele táviratilag elismerendő.
 Elosztó: II., III., IV. dandár, 4. 6. 7. hadoszt., belterületi katonai prsg., fölterjesztve a főprsg.-nak.

Losonc, 1919 V. 14.

Letovský altbgy.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 70. csomó. (III. hdt.-pság. sz. nélk.) — Fordítás a csehszlovák parancs eredeti példányáról.

A fenti parancsot a III. hadtest hírszerző csoportja fogta el. A csehszlovák parancs eredeti száma op. 48. Ezzel együtt a III. hadtest hírszerző csoportja elfogta az op. 550. számú parancsot is, melyet Letovský altbgy. adott ki a III. dandárparancsnokságnak Putnokra: „A 48. hadm. számhoz, mely futárral küldetett át: A IV. dandár-prsg. V. 15-én dél. 9^h jelenti, hogy Feled el van foglalva. Ennek folytán a IV. dandár V. 19-ig Rimaszombat—Bátka—Rimaszécsről Feled körletébe tolja erőit (9/6 zlj. 2 üteg). A II. dandárral az összeköttetést fenntartja, s Füleken át Salgótarjánra nyomul elő, és harci érintkezést tart fenn az ellenséggel. Előnyomulás május 20-án az op. 48. parancs szerint...” A parancsból önmagából is kitűnik, hogy a Salgótarján elfoglalását célzó ismételt támadásnak nagyobb a jelentősége, mintsem hogy helyi jellegű katonai akcióként lehetne kezelni. Mindezt — lényeges kiegészítő adatok közlésével — alátámasztja V. Kral a már idézett könyvében:

„A második dandárnak ez az első és komoly kudarca Salgótarján mellett. (A szerző a salgótarjáni harcok első szakaszáról beszél — a május 1—14-i támadásról és kudarcról. — *H.T.*) szorongatott helyzetbe juttatta a 6. hadosztályt, mely Miskolc környékét szállta meg... Klofác minisztériuma ezért május 14-én parancsot adott Piccionénak... hogy indítson ellentámadást a Vörös Hadsereg salgótarjáni egységei ellen. Piccione a támadási övezetben összevonta a II. és a IV. dandárt, úgyhogy a csehszlovák egységek itt jelentős számbeli fölényre tettek szert... A nyugatról, északról és keletről Salgótarjánra támadásra készülő három dandár parancsnokává Letovský altábornagyot nevezték ki...

A május 16-i, tisztjeinek szóló hadműveleti parancsban az új támadás célját így határozza meg: »Hadseregünknek az újonnan megszállandó területen az a feladata, hogy mielőbb rendet és nyugalmat teremten, a magyar bolsevik kormányt eltávolítsa, szerezen érvényt a csehszlovák kormány tekintélyének, biztosítsa az állami és a magántulajdont, és fegyverezze le a polgári lakosságot» (17. jelzet: KKL — Szlovákia 1919. Letovský-csoport 3/1/20.) Az új offenzívának tehát világosan intervenciós jellege volt: a gazdag salgótarjáni szénmedence elfoglalásán kívül az volt a célja, hogy eltávolítsa a magyar bolsevik kormányt.” (V. Kral. Id. mű. 161—62. old.)

123

1919 május 15

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ELŐZETES INTÉZKEDÉSE MISKOLC FELSZABADÍTÁSÁRA

1. A Hadseregparancsnokság szándéka Miskolc környékét visszafoglalni.

2. Az ellenségről ismeretes, hogy Miskolc, Diósgyőr, Mály környékén körülbelül nyolc zászlóalj és három üteg van. Ezen csapatok a 6. hadosztályhoz tartoznak és Zenkone olasz tábornok parancsnoksága alatt állanak. Eddig a 32-es légiós ezred jelenléte ismeretes. Lehetséges, hogy Szikszó környékén (Miskolctól északra) még kettő—három zászlóalj van elhelyezve. Putnok környékén körülbelül három zászlóalj. Apátfalva környékén legfeljebb egy zászlóalj ellenség.

3. A parancs végrehajtása a III. hadtestparancsnokságra bízatik, melynek az 1. és 5. hadosztály¹ alá rendeltetik.

A támadás gyors és meglepetésszerű végrehajtása céljából az 1. hadosztály csapatai minél előbb Emőd, Harsány és Vatta környékén gyülekezendők, és akként csoportosítandók, hogy a főerővel Harsány, Miskolc irányában, mellékerőkkel pedig Mály, Kistokaj irányában az előnyomulást megkezdhesék.

A Hadseregparancsnokság avval számol, hogy az előnyomulás május 17-én délelőtt megkezdetik.

Gyors vasúti szállítás végrehajtásához a központi vonalparancsnok a III. hadtestparancsnoksághoz kirendeltetik.

4. A III. hadtestparancsnokság állomáshelyét Füzesabonyba tegye át.

5. A feladat keresztülvitele után egyelőre a Sajó—Hernád, továbbá a Szikszó—Sajószentpéter—Apátfalva-vonal biztosítandó. A csapatok zöme Miskolc környékén összetartandó.

6. A 4. és 6. hadosztály², mint hadseregtartalék, az előbbi a mostani körleten, az utóbbi Salgótarján környékén elhelyezésében megmarad, azonban vasúttal való elszállításra kész legyen.

Hadseregparancsnokság³

HIL M. Tan. Közt. iratai. 47. csomó. (VHP 515/17. hdm. sz.) — Tisztázat.

¹ Beszúrás Stromfeld kézírásával: „(utóbbi V. 16. déli 12^h-tól)”.
² Beszúrás Stromfeld kézírásával: „A Hadseregparancsnokságnak közvetlenül alárendelve”.
³ Stromfeld kézjegye.

124

1919 május 17

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG TÜNTETŐ FELLÉPÉSRE AD PARANCSOT A ROMÁN FRONTON ÁLLÓ I. HADTESTNEK

A III. hadtest az alárendelt 1. és 5. hadosztállyal május 19-én¹ reggel Kisgyőr, Borsodnyék környékéről Miskolc felé a támadó előnyomulást megkezdi.

A miskolci akció támogatására az I. hadtest szakaszában az elleneségek erők demonstráló magatartással a következőképpen lekötendők:
1. Mindszenttől Kisköréig alkalmas helyen járőrökkel a Tiszán való átkelés megkísérlendő.

Gyalogsági és tüzérségi tűz fokozandó.

2. A szolnoki hídon (ha a harcászati viszonyok megengedik) igyekezzék egy különítmény a Tiszán átkelni. A különítmény a híd közvetlen biztosítására egy kis hídfőt szálljon meg, mely hídfőt csak akkor ürítené ki, ha az ellenség határozott ellentámadási szándéka nyilvánvalóan mutatkozik.

3. A kiskörei hídon át egy vegyes különítmény mint portyázó csapat Kunhegyes felé derítsen fel. A sötétség beálltával ezen különítmény visszavonandó a nyugati partra. A különítmény 1–2 gyalogszázad erős legyen.

4. Ezen akció egyszersmind nagyobb mértékű felderítésre is felhasználandó.

A miskolci akció esetleges elhalasztását idejekorán tudtul fogom adni.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 48. csomó. (VHP 517/15. hdm. sz.) — Tisztázat.

¹ A Hadseregparancsnokság a támadás megkezdésének időpontját módosította május 20-ra. Erről 518/9. hdm. sz. alatt értesítette az I. hadtestparancsnokságot: „...Ennek következtében az 517/15. sz. hdm. számmal elrendelt közreműködés május 20-ra elhalasztandó.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 48. csomó. 256. sz.)

1919 május 19

A SALGÓTARJÁNI CSOPORTPARANCSNOKSÁG FELJEGYZÉSE A CSEH-SZLOVÁK CSAPATOK MÁJUS 19-I SALGÓTARJÁN ELLEN INDÍTOTT TÁMADÁSÁRÓL ÉS A NAP FOLYAMÁN TÖRTÉNTÉKRŐL

Del. 8^h II/53. zlj.: Ellenség Péterfalva, Zabár irányából támad. III/46. 1 százada Zabár felé harcol, a többi Salgó irányában elment. Az ellenség túlerőben van. IV/53. megpróbál mindent, de ha nem sikerül, hová vonuljon vissza. Feltétlenül ellentámadni. Vecseklő-psz. Gegy-h. túl nincs visszavonulás.

Del. 9^h 45: 3. ho.: III/46. zlj. alá rendeltetik.

Del. 10^h: II/53: a csehek Ajnácskőt elfoglalták. Parancs: Almágyon lévő csapatokkal ellentámadás. Ajnácskőt visszavenni (Péterfalva, Zabárról még jelentés nem jött).

Del. 10^h 15: I/53. is jelenti, hogy II/53. Almágy irányában visszament.

Del. 10^h 20: 3. ho. II/11. zlj. 5—6 óra múlva Kisterenyén lehet, alárendeltetik. Ddr. kéri ezt Kisterenyén hagyni vasúti szerelvénnel.

Del. 10^h 30: Mátranovákba a csehek bevonultak, erő ismeretlen (telefonon).

Del. 10^h 35: III/46. parancs 139/16.

Del. 10^h 40: Salgó telefonista: a telefonállomás Cereden ki-csatolt, Tajtira megy.

Del. 10^h 50: Mátramindszent vasúti állomás: A csehek Mátramindszent vasúti állomástól északra 2000^x állást vettek és lövik a páncélvonatot. A páncélvonat lövi őket.

Del. 11^h 17: Kisterenye: nagyobb cseh erők Nádújfaluról nyugatra előnyomulnak, saját gyalogságunk Nemti körüli magaslatokat megszállta, a páncélvonat előttünk operál. Páncélvonat-parság, Hinckel, leadta: távirás.

Del. 11^h 30: III/46. zlj. 2 szd. Salgón, 1 szd. harcban Zabár felé.

Parancs: A 2 szd. ebéd után Zagyvarónán át Gegy-h.-re megy, ott biztosít és egy ellenséges támadást oldaltámadással visszavet. 1 munkászlj. Zagyvavölgy és Szilvaskő. Összeköttetés Szilvaskőre keresendő.

Del. 11^h 50: 3. ho.: A csehek Recsket elérték. A III. hadtest reméli, hogy a Batától észak felé induló támadás következtében a Recski cseh erők visszavonulnak. A 3. ho.-parság tájékoztatott a III/46. helyzetéről és a 3 munkásszd. kirendeléséről.

Dut. 1^h-kor: Páncélvonat: Dandárparság Salgótarján—Kisterenye állomáson át jelenti, hogy egyelőre Nemtit tarthatjuk, a csehek túlerőben előnyomulnak. Kérek sürgősen erősítést. Ungár. Páncélvonatparnok.

1^h 22' 3. ho.

Dut. I/II. zlj. 2 órán belül Kisterenyén lesz. A parnok jelentkezett telefonon. Legjobb lesz ott, a helyszínen (Kisterenyén) a helyzetről tájékoztatni. 3. ho. vezr. főnök.

Dut. 1^h 25': Mátranovákról elmenekült 10 fő vöröskat. (oda való munkás) azt mondja, hogy oda del. 10^h 30-kor 250 fő cseh katona 3 irányból bevonult. Nádújfalu felől jött a fő csapat.

Dut. 1^h 30': a baglyasi bányagazgatóság jelenti, hogy mizserfai szénrakodót a csehek megszállták.

Dut. 2^h.: Ddr.-parnok személyes benyomása: 7. szd. és 8. sz. páncélvonat Nemtitől keletre még tartják magukat. A csehek tényleg túlerőben vannak.

Dut. 2^h 05: 3. ho. helyzetről tájékoztatott. 3. ho. közölte, hogy II/II. zlj. nem volt hajlandó menni, mert sok a beteg, még Hévízgyörkön van. I/II. zlj. ellenben szerelvényben Hatvanban a hdsg.-parság rendelkezésre bocsátotta. 4^h-ra Kisterenyén lehet (ddr.-parnok parancsot már otthagytott részére Kisterenye vasúti állomáson).

Dut. 2^h 10: Munkásezred-parság parancsot kapott, hogy a 3 szd. azonnal induljon útba. Ezredparság jelentette, hogy 25' múlva indulnak.

Dut. 2^h 15: Vasúti szerelvény a III/53. zlj. részére Ragyolcra és MÉMOSZ¹ részére kirendeltetett.

Dut. 2^h 20: 53 e.-nek: a Ragyolcon levő 2 szd. és MÉMOSZ-gp. [-ok] vasúton Salgótarjánra indul[nak], vonat gyalog, 3/18 üteg szintén Salgótarjánba.

Dut. 2^h 45: vasúti nagy állomás közli, parancsot kapott a kiürítésre.

Dut. 3^h 04: II/53.: változatlan a helyzet. Zabáron rend. Almágyon szintén. zlj.-parnok most megy Ajnácskőre².

HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó (Csop.-pság. Salgótarján. 139/1. sz.) Fogalmazvány.

¹ A Magyar Építőmunkások Országos Szövetségének (MÉMOSZ) tagjaiból szervezett egységről van szó.

² Aláírás nincs.

126

1919 május 19

A 80. DANDÁRPARANCSNOKSÁG UTASÍTTJA A SALGÓTARJÁNI MUNKÁSEZRED EGYSÉGEIT AZ ELLENSÉG FELTARTÓZTATÁSÁRA

Miután a III/46. zlj. a dandárparancsnokságnak alárendeltetett, és ez a biztosítást Cered felé átvette, a munkásezreddel következőképpen intézkedem:

A munkásezredtől két jó század induljon azonnal útba a Zagyva völgyében Mátraszelén át Homokterenye és egy század Kazáron át Nádújfalu irányában, és az ott levő kisebb cseh erőket vesse vissza. Tájékoztatásul közlöm, hogy a csehek ma reggel óta Pétervására felől Kisterenye irányában előnyomulnak, és ma déli 11 óráig Nádújfalu és Mátranovák községeket érték el. Kisterenyéből Nemti felé a 6. sz. páncélvonat és az 53. ezred VII. százada nyomul elő. Két tábori vörösőr-járőr Kazár és Mátraszele községekbe küldtetett előre biztosításra és felderítésre. Egy lovasjárőr Salgótarjánból a Zagyva völgyében Mátraszele és Homokterenyén át Nádújfalu felé előreküldtetett. A III/46. zlj. Gegy-h. 483. magaslaton van, és biztosítja a dandár jobb szárnyát Cered felől. A III/46. zlj.-al való összeköttetés céljából a Zagyva-völgyben előreküldendő két századtól egy erősebb járőr Szilvaskő 628. magaslatra küldendő ki.

A kazári század a parancs vétele után azonnal indul.

Az ezred többi része egyelőre Salgótarjában marad.

Köller

dandárparancsnok

HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó. (80. ddr.-pság. 139/20. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

127

1919 május 20

A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG PARANCSOT AD „AZ IPOLY MENTI ÁLLÁSOK VISSZAFoglalására”

Hadseregparancsnokság értesítése szerint a salgótarjáni helyzet visszaállítása céljából a 80. ddr. szakaszában a következő erők irányítottak: 46. ddr.-parság, I., II/101. zlj.-ak, IV/46. zlj., egy üteg Hatvan környékéről azonnal, III/11. zlj. Füzesabonyból rövidesen.

A 46. ddr.-parság feladata a 80. ddr.-parsággal egyetértőleg a fent rendelkezésre álló csapataival az Ipoly menti állások visszafoglalására ellentámadásba átmenni. Időpont a tlatrani¹ csoport beérkezésétől, de lehetőleg még május hó 21-én délelőttjén, a 80. ddr. elsősorban a tűzértségét és a szárnyak biztosítására nem okvetlen szükséges egyéb csapatait állítsa az ellentámadó csoport rendelkezésére.

Az 5. ho. balszárnán kialakult helyzet lehetővé fogja tenni a jobbszárnny lendületes előrevitelét.

Szándékolt csoportosítás a támadás iránya, megindításának időpontja ide jelentendő. A 16. ezred jobb szárnya K. H. Putri, Dolány, Baronits-psz. és Szalmatercs vonalában. 3. szd. egy páncélvonattal megerősítve szintén az ottani előnyomulással összhangban a régi vonalak elérésére támadásba fog átmenni².

HIL M. Tan. Közt. iratai. 84. csomó. (Csop.-pszág. Salgótarján. 140/19. hdm. sz.) — Telefonjelentés.

128

1919 május 20

A 3 HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG REPÜLŐGÉPRŐL LEDOBOTT PARANCSÁBAN UTASÍTTJA A SALGÓTARJÁNNÁL BEKERÍTETT CSAPATOKAT DÉLI IRÁNYÚ TÁMADÁSRA

Kisterenyénél az összeköttetés a salgótarjáni 80. ddr.-ral megszakítva. A 3. repülőszázad haladéktalanul küldjön repülőt Salgótarjánba, aki ott a 80. ddr. számára a következő parancsot dobja le: „Pétervására visszafoglalva. Kisterenyénél álló ellenséget délről támadjuk. Salgótarjáni csapatok feladatai Kisterenyére északról és északkeletről azonnal támadni és az ellenséget bekerítve elfogni.”

3. ho.-par.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 26. csomó. (3. ho.-pszág. 95/6. hdm. sz.) — Tisztázat.

¹ Eredetiben így.

² A rendelkezést aláírás nélkül a 3. hadosztályparancsnokság adta ki 950/32. hdm. sz. alatt a 80. és 46. dandárparancsnokságnak, és tudatta az 1. dandárparancsnoksággal.

129

1919 május 20

(Délelőtt 8 óra)

A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A HADSEREG-PARANCSNOKSÁGNAK A MISKOLC FELSZABADÍTÁSÁRA INDÍTOTT TÁMADÁS MEGKEZDÉSÉRŐL ÉS AZ ELÉRT EREDMÉNYEKRŐL

Helyzet május 20-án del. 8^h : I. hadosztály csapatai támadó előnyomulásban Borsodnyék—Aranyos—Harsány—Kisgyőr vonalából. Mályin előretolva volt ellenséges század észak felé megfutamodott. A 7. ezred Mályit már elérte. Az 5. hadosztálynál a I/39. zlj. tegnap, 19-én dut. 7^h 10'-kor Pétervásárt elérte. Lakosság szerint 2 ellenséges ezred vonult Pétervásáron át Kisterenye felé. Pétervásáron levő I/39. zlj. északi és nyugati irányban biztosító osztagokat tolt ki. A 11. számú páncélvonat del. 7^h 30'-kor Recskről továbbgurult Kisterenye felé. Recsken ellenséget nem talált. Bátor környékén váltakozó harcok. A helységet még az ellenség bírja. Az Eger völgyében a V/20. és I/5. zlj.-ak előnyomulást Apátfalva felé megkezdtek. Jelenleg Felnémettől északra mozgásban vannak. A I/19. zlj. Felsőtárkányt érte el, és folytatja előnyomulását Ördög-hegyen át Apátfalva felé. III/5. zlj. hadtesttartalék Egerben. Harci repülő del. 7^h 45'-kor Mezőkövesden átrepült az 1. ho. támadási területére a helyzet felderítésére. Az 1. hadosztály parancsnokság, valamint hadtest- és hadseregparság az aranyosi csárdánál (Harsánytól északra).

III. hadtestpar.

HIL M. Tan. Közt. iratai, 48. csomó. 263. sz. (III. hdt. 520/10. hdm. sz.) — Távirat.

130

1919 május 20

A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG MÓDOSÍTJA AZ 1. ÉS AZ 5. HADOSZTÁLY FELADATÁT, ÉS PARANCSOT AD A MISKOLC FELSZABADÍTÁSÁÉRT INDÍTOTT TÁMADÁS FOLYTATÁSÁRA

1. Felfogott szikratáviratban a cseh parancsnokság következőket közli az ungvári cseh hadosztállal: „Magyarok Miskolc és Apátfalva irányában előnyomulnak. Rossi tbk. hat zlj.-a segítségünkre jött ahhoz a művelethez, mely a losonci szakaszon folyt le. Tartalékja már nincs, nekem sincs. — Kérek a magyar jobbszárny ellen Szerencs

irányából előretörést. — Ezt a műveletet egy 3 zlj.-ból és 1 ütegből álló oszlop hajtja végre, amely oszlop vasúttal Sátoraljaújhely—Sáropatak—Szerencsen át Tiszalúra volna eltolható. — Románokkal vasút használatára érintkezésbe lépni. — A művelet haladéktalanul végrehajtandó.”

2. Fentiek alapján elrendeltetik:

A Miskolc visszafoglalására irányuló és folyamatban levő támadás folytatandó. — Miskolc elfoglalása esetén egyelőre csak biztosító csapatok különítendőek ki északi és keleti irányban, a hadosztály zöme Miskolc—Diósgyőr—Csaba—Szirma-körletben készenlétben tartandó.

Legalább 3 zlj. és 2 üteg egy dandárparnok vezetése alatt még a 21-ére virradó éjjelen Ládháza—Ónod—Sajópetri-körletben gyülekeztetendő, ezen csoport 21-én erősebb különítményekkel, erőszakos felderítést hajtson végre Tiszalúc—Gesztely irányában.

Az 5. hadosztály 21-én támadást Apátfalván át erélyesen folytassa, és lehetőleg Yisnyó—Nádasd vonalát érje el.

Kiadatik az 1. és 5. ho. parságnak.

III. hadtestpar.¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 70. csomó. (III. hdt. 520/5. hdm. sz.) — Táviratfoglal-mazvány.

131

1919 május 21

(Délelőtt 1 óra 15 perc)

AZ 1. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG ISMERTETI A III. HADTEST-PARANCSNOKSÁGGAL A HADOSZTÁLY MÁJUS 20-I ESTI HELYZETÉT ÉS TOVÁBBI TERVEIT

Az 1. ho. csapatai Csaba—Benedekhegy—Magoshegy vonalában álló ellenséggel dut. 6^h-kor erős harcban állottak.

8^h-kor koncentrikus támadással az ellenség a Benedekhegyről visszadobotott. Az ellenség ellenállása erre megtört, s a visszavonulást megkezdte.

A ho. csapatai az ellenséget Avas- és Magoshegy irányába üldözték, s jelenleg a következő vonalban állanak: 10. ddr.-csoport zöme Ujjenke-pusztá és Szék-nál — 32. ddr. 7. ezrede Szirma—Görömböly keleti vége vonalában — 8. ezred két zlj.-a Csaba—Görömböly — 9. ezred Dudoiha-pusztá—Magoshegy—Benedekhegy körletében.

¹ A lap alján Julier kézjegye. — Az elfogott táviratot a Hadseregparancsnokság továbbította a III. hadtest részére 520/22. szám alatt. (HIL M. Tan. Közt. iratai. 48. csomó. 220. sz.)

I/8. zlj. egy üteggel Poklostető—Nagykőmázsa-hegy területén. Négy üteg a Csomatetőn, egy ágyús és két tarackos üteg Kistokaj és Pusztaujjenkénél. A 32. ezred mint ho. tartaléka Csomatetőn.

Szándék f. h. 21-én: A 8. ezreddel az ellenség üldözése Besenyő—213 ◊—Csatos-irtás—Kerekhegy vonaláig, és azután az érintkezés fenntartása az ellenséggel, felderítés útján.

A 9. ezred az üldözést Miskolctól délre fekvő magaslatokig folytatja, azután Miskolcra, a Rudolf-laktanyába vonul be.

A tüzérség öt ütege az üldözés alatt a miskolci és diósgyőri magaslatokon fog készenlétben állani. A 32. ezred egyelőre Csabára menetel.

A 10. ddr. a hdts. által adott feladat megoldására — a változott viszonyok folytán —, most már az egész 7. ezreddel és két üteggel lesz megerősítve és Ónod—Sajópetri—Ládháza körletében gyülekezik.

A Miskolcon való megfelelő átvonulásra a ho. az intézkedéseket megteszi.

. I. ho.-parság.¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 70. csomó. (521/1. hdm. sz.) — Távirat.

132

1919 május 21

**A HADSEREGPARANCSNOKSÁG VALAMENNYI HADTEST- ÉS HAD-
OSZTÁLYPARANCSNOKSÁGGAL KÖZLI MISKOLC VISSZAFOGLALÁSÁT**

A Landler-hadtest nagyszerű proletárkatonái minden dicséretet felülmúló hatalmas lendülettel elfoglalták Miskolcot. Pétervására mellett támadó csapataink elfogtak egy zászlóalj-törzset két cseh ezrednek a maradványaiból, 295 katonát, azonfelül 35 gépfegyvert és sok hadianyagot zsákmányoltak. Az új Vörös Hadsereg nagyszerű proletárkatonáinak ez a sikere biztos záloga jövő győzelmeinknek. A proletárság örök hálája illeti meg önfeláldozóan harcoló vöröseinket. Éljen a Tanácsköztársaság! Éljen a proletárdiktatúra! Éljen a Vörös Hadsereg!

Jelen táviratom távirati vagy telefonúton haladéktalanul kihirdetendő valamennyi a fronton és tartalékban levő csapattestek katonái előtt.

Böhm
hadseregfőparancsnok

HIL M. Tan. Közt. iratai. 70. csomó. (III. hdt. 521/3. hdm. sz.) — Távirat.

¹ A fejlécen Julier kézjegye.

133

1919 május 22

(Délután 2 óra)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE AZ ELLENSÉG
ÜLDÖZÉSÉRŐL

1. hadosztály 32. ezred Sajószentpéter felé előnyomulóban. Felderítő különítmények Sajókazinc—Edelény—Szikszó—Tiszalúc felé útban. Gesztely (Miskolctól 12 km-re keletre) ellenség által megszállva. A 12. számú páncélvonat útban Szikszóra. II/13. zlj. egy hegyi üteggel menetben áll Hámorról Tardon át Tapolcsány—Bánfalvára. 5. hadosztály Apátfalvától északra álló csapatok helyzete nagyban változatlan. Szilvástól nyugatra fekvő magaslaton és Balaton községben saját biztosító csapatok felderítése Visnyó felé bevezetve. Pétervására és Erdőkövesd között álló kettő zlj.-unk éjfélig nehéz harcban állott, az ellenség visszaveretett, jelenleg nyugalom. Pétervásári csoport megerősítésére II/5., III/39., III/5. zlj.-ak útban. Ezen erősítések beérkezése után Pétervásárán a 39. dandárparság vezeti a csoportot. A pétervásári csoport 23-án Magyarzabár felé nyomul elő. Vasúti hír szerint Tornalja—Pelsőc között nagy vasúti összeütközés volt, minekél 80 cseh katona meghalt.

III. hadtest

HIL M. Tan. Közt. iratai. 49. csomó. (III. hadtest. 522/4 hdm. sz.) — Távirat.

134

1919 május 23

(Dél előtt 9 óra)

A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG A CSEHEK SALGÓTARJÁNI
VISSZAVONULÁSÁT JELENTI A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

Az Ipoly-szakaszon Hugyagig a helyzet változatlan. Szécsénytől délre tábori őrs vonalunkat az esteli órákban Krivacsi, Kaprányipusztá 166. és 229. magassági pontokig (1:75 000) toltuk előre. Az éj folyamán a 16. gye. osztagai páncélvonattal Szécsény felé erőszakosan felderítettek, és az ellenséget nyugtalanították. Most előnyomulóban Szécsény felé. A csehek a salgótarjáni szakaszban mindenütt visszavonulóban, csapataink erélyesen üldözik¹. A 46. gye. osztagai Hideg-

¹ Salgótarján felmentése befejeződött. Ugyanezen a napon a Salgótarjában tartózkodó termelési népbizos jelentést küldött a Hadseregparancsnokságnak, amely-

kútot, Egyházaspásztót elérték, és előnyomulóban vannak Almagyar, Zabár felé. A 101-es csapatok éleikkel Mázahegyet, Ragyolcot, Béna hegyet elérték, és előnyomulóban vannak Fülek felé. Az V. vadász-zászlóalj Karancsberényben tüzéségünk hathatós támogatásával 2 századnyi ellenséges erőt szétugrasztott, és a helység menekülésszerű elhagyására kényszerített. A Nagypatak völgyében csapataink Szalma-tercset elhagyták, és Endrefalva felé nyomulnak előre. Az üldözés teljes eréllyel folyik. A MÉMOSZ géppuskás-század ma éjjel vonattal Mezőnyárádra irányított. A III/II. zászlóalj megérkezett, és az I/II.-et felváltotta. Az I/II. pihenés végett Mátraverebélyen helyeztetett el. Az éj folyamán 2 nemzetközi ezred és 3/30. üteg Salgótarjánba beérkezett. A legutóbbi ellenséges támadások folyamán összesen 32 cseh foglyot szállítottunk be. Kisterenyénél az ellenség kezébe került gépkocsijaink ismét visszavétettek. A III. hadtesttel egyetemben a jobbszárnyon a következő határ állapított meg: Simonyi (Feledtől DK.)—trig. 257—trig. 309—trig. 352—Lóhullás 466—Dudar 369.

3. hó.-pság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 49. csomó. 122. sz. (3. hadosztály. 98 a/1. op. sz.) — Távirat.

135

1919 május 22

AZ 1. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG A III. HADTESTPARANCSNOKSÁGNAK JELENTÉST TESZ A CSEHSZLOVÁK CSAPATOK MISKOLC ELLEN INDÍTOTT KONCENTRIKUS TÁMADÁSÁRÓL

1. hadosztály harcban áll. — Ellenség Miskolcot koncentrikusan támadja jelentékeny erőkkel. — Sajószentpétert ellenség megszállta. — Kíváncsok, hogy az 5. hadosztály Dédesi csoportjának részei még ma 23-án a Sajó völgyét elérjék és Sajókazincon át az ellenséget hátában nyugtalanítsák¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 70. csomó. (III. hdt. 523/10. hdm. sz.) — Táviratfoglalmarvány.

ben többek között beszámolt a szénbányászat helyzetéről. Beszámolójának ez a része híven tükrözi Salgótarján felmentésének gazdasági jelentőségét: „A cseh támadást megelőzőleg a szénbánya elérte már a napi 259 kocsi termelést, és 19-én tisztán a nyugtalanító hírekre ez a mennyiség 172 kocsira süllyedt le, 20-án pedig már csak 76 kocsi volt a termelés. A csehek visszaszorítása következtében a termelés felemelkedett 21-én 144 kocsira, 22-én pedig már 151 kocsira, és amennyiben a helyzet állandó szilárdságot fog mutatni, úgy a termelés fokozása napról napra várható.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. 35. sz.)

¹ Aláíróként a III. hadtestparancsnokság szerepel, mert a telefonon beérkezett és papírra vetett feljegyzést egyúttal a kiadásra kerülő intézkedés fogalmazványaként

136

1919 május 23

A III. HADTEST VEZÉRKARI FŐNÖKÉNEK VISSZAVONULÁSI SZÁNDÉKA ELLENÉRE, STROMFELD PARANCROT AD MISKOLC FELTÉTLEN MEGTARTÁSÁRA

A III. hadtest dut. 6^h-kor telefonon a következőket jelenti: Csapataink helyzete Miskolctól északra és északkeletre teljesen ismeretlen.

A 32. gye. teljes felbomlásban vonult vissza.

Miskolctól keletre levő Sajó-hídnál a 8. és 9. munkásezred maradványai csehekkel harcban állanak. Miskolcon nagy pánik. Az 1. ho. parsággal összeköttetés délelőtt óta nincsen.

Alsózsolca és onnan délkeletre saját csapataink.

A III. hadtest szándéka:

Miskolcot az éj folyamán kiüríteni és az ottan levő csapatokat Alsózsolca—Szirma—Benedekhegy—Magoshegy vonalába visszavenni.

Május 24-én reggel Magoshegy és Alsózsolca irányába ellentámadással Miskolcot visszafoglalni.

Hadsereg vezérkari főnök dut. 6^h 30'-kor a III. hadtest vezérkari főnökével a következőket tudatta:

1. Miskolc kiürítésével nem ért egyet, Miskolc feltétlenül tartandó.

2. Ha csapataink Miskolcot mégis kiürítenék, a fent említett vonalban gyűjtendő, és az ellentámadással Miskolc visszafoglalandó¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 49. csomó. 120/I. sz. (VHP sz. nélkül.) Telefonjelentés.

használták fel. A lap alján Julier kézjegye és az 1., valamint az 5. hadosztálynak szóló címzés is az ő írása.

¹ Aláírás nincs. A feljegyzés alatt a Hadseregparancsnokság hadműveleti tisztjeinek kézjegye.

137

1919 május 23—24

AZ 1. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A III. HADTESTPARANCSNOKSÁGNAK A CSEHSZLOVÁK ELLENTÁMADÁS SIKERES ELHÁRÍTÁSÁRÓL

F. hó 23-án az ellenség Miskolc ellen 4 irányból koncentrikus támadást intézett. A ho. arcvonalára legveszélyesebb és legerősebb támadás keleti irányból történt. Az ellenség ezen csoportjának támadása a ho. összes tartalékának felhasználásával ismételt ellentámadások árán megtört, és az ellenség Sajóhídvég, Telegrad-pusztá, Onga vonaláig vonult vissza. Ezen vonalból f. hó 24-én del. csak Sajóladházától keletre volt némi mozgás látható, mely azonban tüzéségi tüzünkre megszűnt.

A ho. parságnál kihallgatott foglyok egybehangzó bemondása szerint és a foglyoknál talált okmányokból, valamint egyenruhájuk számozásából megállapítottatott, hogy a f. hó 23-i támadásnál Tiszalúcról Sajólad irányában a 81. román ezred 3 zlj., Ongáról Felsőzsolcára II/21. zlj. a 23. francia—cseh légio és 1 olasz légio, Szikszóról Felsőzsolcára a 31. cseh ezred ismeretlen részei 2—3 zlj., Sajószentpéterről Miskolcra 32. morva ezred 1 zlj.-a, az első tót ezred 1 zlj. és a 35. ezred cseh zlj., mindegyik csoport 2—3 üteggel támogatva vett részt. Miskolctól északra húzódó arcvonalak ellen f. hó 24-én kora del. az ellenség 3 zlj.-al támadáshoz csoportosult, és a 281., 282. magassági pontok vonalába felfejlődött. Az ezen várt támadás elhárítására felállított 5 ütegünk csoportosított tüze az ellenséget előnyomulásban megakadályozta, és részben visszavonulásra kényszerítette.

A del. folyamán beérk. ismételt és egybehangzó jelentések szerint ellenséges járőrök és 2—3 szd.-ra becsült ellenséges rajvonal a Lyukovölgybe, Nereujötető¹ és Ostoros-hegyen előnyomulásban észleltetett.

Diósgyőrnél és a Szarkatetőn felfejlődött tartalékunk a diósgyőri és vasutas munkásokból felfegyverzett osztagaink az ellenséget részben visszavetették, részben vele még harcban állnak.

Az utolsó napi harcokban főleg a 8—9 munk.-ezr. tűnt ki hősie magatartásával. Saját veszteségeink még ismeretlenek.

I. ho.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 70. csomó. (1. ho. 524/4. hám. sz.) — Távirat.

¹ Valószínűleg elírás

1919 május 24

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A MISKOLC KÖRNYÉKI HADMŰVELETEK SIKERES BEFEJEZÉSÉRŐL

Cseh—tót arcvonal:

Duna és Ipoly mentén a helyzet változatlan.

3. ho. csapatai Fülek tájékát érték el, és Salgótarjántól északkeletre Feled irányában vannak előnyomulóban.

Az 5. ho. csapatai a Bükk-hegységben Ózd és Tapolcsány irányából Putnok felé nyomulnak előre.

A tegnapi nap folyamán a csehek és románok egyesített támadása Miskolc ellen és Miskolctól délkeletre az esti órákig tartott.

Váltakozó harcokban a románokat a Hernádtól keletre vetettük vissza.

Alsó- és Felsőzsolca községeket ellentámadással visszafoglaltuk (Miskolctól keletre). Miskolctól északnyugatra fekvő magaslatok saját csapataink által vannak megszállva. A miskolci harcokban 12 géppuskát és 2 ágyút zsákmányoltunk.

Román arcvonal:

Mindszentnél a románok átkelést kíséreltek meg, tűzzel visszaverettek.

Délszláv arcvonal:

Változatlan.

Hadihajós helyzetjelentés:

Helyzet változatlan¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 49. csomó. (VHP 524/2. sz.) — Tisztázat.

A sikeres harcok nemcsak a magyar vöröskatonákat töltötték el lelkesedéssel, hanem a Vörös Hadsereg soraiban küzdő internacionalistákat is. Erről szól az alábbi távirat:

„Következő távirat érkezett: csapataink sikeres előnyomulása nagy lelkesedéssel tölt el bennünket, és kérjük a hadseregparancsnokot, hasson oda, hogy a szerb fronton álló jugoszláv zászlóalj 3. százada, kiegészítve a Babel-laktanyában levő tót elvtársakkal az északi sereg kötelékében harcolhassanak a cseh imperialisták ellen. A század megbízásából Maszele századparancsnok. — Beosztásuk kívánatos, lehetőleg kiegészítve mint önálló zlj.² III. hdt.-pars.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. 341. sz. (III. hdt. 526/5. hdm. sz.) — Távirat.)

¹ A helyzetjelentést Stromfeld láttamozta. Aláírás a dokumentumon nem szerepel.

² Az utolsó mondat a III. hadtestparancsnokság megjegyzése.

Hadsereg Parancsnokság.

Beküldött.....rőj. V. 17 sz. vonalon
 1919.....hó.....nap.....óra.....p. 1. sz.
 Vétel.....

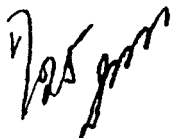
Távirat.

s svergoes 3 hadtestpars 393 24 10/16 n

- hadseregpar goedoelloe .

- helyzetjelentés majus 24, en dnt 9 h az ellenségnek
 miskolcz visszafoglalására irányult koncentrikus támadása
 véglesen visszaverinek tekinthető pont ellenség az est
 beálltával a babonytól délre levő magaslatoikról
 visszavonulását mérkezdette, a 12. Páncélvonat jelentése
 szerint ellenséges psztagok saját eőseg és saját szét peteren at
visszavonultak, nevezett községekben raboltak és fosztogattak
 pont, - miskolctól keletre és eszakkéltre az ellenség a
 hernád mögé illetve szikszóra vonult vissza pont, -1
 hadosztály csapatai a 23 és 24 iki nehéz harcok és
 teljesítmények folytan kimerültek miért is előerőnyomulás
 miskolctól északra csak 25 en reggel folytatattatik pont,
 - saját veszteségeink 23 iki harcokban 30-40 halott és 200-250
sebesültre tehető betegfogyatéak kb. 300 fő, -5 hadosztály
 helyzete változatlan pont, magyar zaborról a rima völgye
 fele előnyomult 39, . dandársóport (rom 1/10 , rom 1/39,
 s rom 3/5 zljak) hollete összekoettetes híjjan meg
 ismeretlen pont = rom 3 hdt par 524/17 hdm)

Zaborról lehet zaborról és más is ar ?x"

HADSEREG PARANC		A"	
ÉRKEZETT			
1919		✓	25
.....			
.....			
Ldm. csoport			

139

1919 május 24

A DIÓSGYŐR-VASGYÁRI MUNKÁSOK HARCA
A CSEHSZLOVÁK MEGSZÁLLÓK ELLEN

— MISKOLCI MUNKÁS —

Ha elgondoljuk a vasgyári munkásság forradalmi szerepét, az jut eszünkbe, hogy a szociális forradalom olyan, mint a mesebeli sárkány. Egy helyen leütik a fejét, a másik helyen tíz új fej nő helyette. Lokális vereségekkel nem lehet megölni. Nem lehetett megölni a vasgyári munkásság forradalmi szellemét sem, pedig a világháború utáni idők hoztak neki igazán keserű napokat.

Az októberi forradalom napján a gyárban a fegyveres hatalmat egy 16 tagú bizottság vette át. A gyár vezetését Allender igazgató távozása után ideiglenesen Malasits Géza miniszteri biztos, a vasmunkások szakszervezetének titkára vállalta magára. Később Garami, volt kereskedelmi miniszter kinevezte gyárigazgatónak. A 16 tagú bizottság megmaradt továbbra is; állandó permanenciában volt a miskolci nemzeti tanáccsal. Voltak napok, amidőn az egész Borsod megyében a vasgyári karhatalmi készültség tartotta fenn a rendet. A vasgyári munkásság március 19-én az ózdi vasmunkássággal önként készültségbe lépett, mert a demarkációs vonal oly közel volt, hogy ki volt téve a fontos vastelep egy támadás veszélyének.

Amidőn március 21-én a proletárforradalom kitört, a vasgyári munkásság a legnagyobb lelkesedéssel és a legnagyobb természetességgel állott a proletárdiktatúra zászlója alá. Az országban itt alakították meg először a munkázászlóaljakat. Amikor a Vörös Hadsereg helyzete Miskolc körül bizonytalanná vált, a vasgyári munkásság volt az, amelynek nagyon sokat, talán mindent köszönhetünk. — Garadnán a cseheket 90 vasgyári munkás hetekig tartotta föl sikerrel. Amikor a Vörös Hadsereg Sajószentpéternél megkezdte visszavonulását, ismét a vasgyári munkásság karhatalmi zászlóaljára hárult a feladat, hogy Miskolcon és a vasgyártelepen a közbiztonságot megőrizze.

Azon a napon, amidőn a csehek bevonultak Miskolcra, a vasgyárban a munkásság még megünnepelte a május elsejét. A munkás-étteremben összegyűlt több ezer elvtárs előtt Malasits és Hajdu elvtársak beszéltek a nap jelentőségéről, délután mezeiőadást tartottak a gyermekeknek, és ingyen zsemlét osztogattak. Tehették mindazt a legnagyobb lelki nyugalommal, mert nem volt semmi közük a csehek bevonulásához.

A vasgyári munkásság Miskolc átadásába nem egyezett bele

A város megszállása után három nappal inkognitóban jött ki a gyárba két cseh tiszt, hogy a helyzetről kémkedjék. Azután egy bizottság akart a csehek részére nagyobb rendelést végezni a vasgyárban. Később megérkezett a vasúti vonalon Krisko Bohus csehszlovák kormánybiztos Esner vasúti főfelügyelővel, és a diósgyőri műúton két század cseh katona felfejlődött és megszállta a gyárat.

Krisko sietett az összehívott vezetők előtt kijelenteni, hogy a gyár a csehszlovák állam tulajdona és ugyanezen nyilatkozatát megismertette a munkásság előtt is. A munkásság vezetői tiltakoztak az ellen, hogy a megszállást véglegesnek jelenthesse ki valaki, hivatkoztak a párizsi békekonferencia döntésére, és kijelentették, hogy magukat továbbra is a Tanácsköztársaság tagjainak érzik és vallják.

Krisko azonban ragaszkodott előbbi kijelentéséhez, és hozzátette, hogy a gyár hivatalos nyelve ezentúl a tót, és mindenkinek meg kell tanulni tótul.

Ennek hatása alatt a vasgyárból százas csoportokban szöktek át az emberek Emődre, ahol jelentkeztek a Vörös Hadseregbe való felvételre. A munkások közötti nyugtalanságot fokozta az a Miskolcon kiragasztott plakát, hogy minden 18 éves férfiúnak jelentkezni kellett összeírás céljából, amelyet ők úgy magyaráztak, hogy a jelentkezés sorozás végett történik. Ennek eredménye az lett, hogy mintegy 7000 ember hagyta el a gyárat, és átszökött a Vörös Hadsereghez.

Erről tudomást szerzett a Miskolcon székelő Zincone tábornok, városparancsnok. Az olasz tábornok nyomban kijött, és beszélt a vasgyárban maradottakhoz. Biztosította őket, hogy amíg ő itt lesz, nem történik senkinek bántódása, és kérte a munkásokat, hívják vissza dolgozni a társaikat.

Zincone tábornok másodszor is kiment, és egy láda narancsot osztatott szét a kórház betegei között. Kijelentette a vezetőség előtt, hogy jön még idő, amikor még egyszer eljön a vasgyárba, és akkor bizonyítsák majd be a feleségüknek, hogy ő már járt itt a munkások között.

De akkor már Kun Béla is megígérte, hogy jönni fog és a vasgyáriak inkább Kun Bélának hittek, mint Zincone tábornoknak.

A Vörös Hadsereg május 21-én¹ megkezdte támadását. Ekkor a csehek mindenkit le akartak tartóztatni. Zincone felelősségre vonta Malasitsot, hogy a vasgyár élélmezi a vörösöket. Malasits azt mondta, hogy a szekér élelmiszereket az erdőben dolgozó famunkások részére küldeti, és nem tehet róla, hogy a vörösök azt elveszik. Zincone tehetetlen volt vele szemben. Este már pánik-

¹ Pontosan: május 20-án,

szerűen menekültek a vörösök előtt, akiket a gyári munkások vezettek be.

Diadalmámmal fogadták a győzelmes vörösöket. Virággal és élelemmel. Sőt helyettük, a fáradt vöröskatonák helyett, a munkásság ment ki biztosító osztagokul a hegyekre. A vasgyár ezután is úgy segítette a vörösöket, ahogyan tőle csak tellett. Olajjal, élelmiszerrel, ágyúk, fegyverek, páncélvonatok, autók javításával. Beláthatatlan horderejű volt a gyári munkásság akciója, úgy erkölcsileg, mint anyagilag.

A vasgyári munkásság önmagához méltóan harcolta meg szabadságharcát.

Miskolci Munkás, 1919 július 12. A Diósgyőr-vasgyári munkásság szabadságharca a cseh uralom alatt.

III. FEJEZET

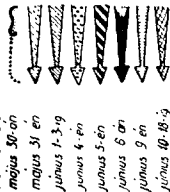
A VÖRÖS HADSEREG ÉSZAKI HADJÁRATA

1919 május 24 — június 20

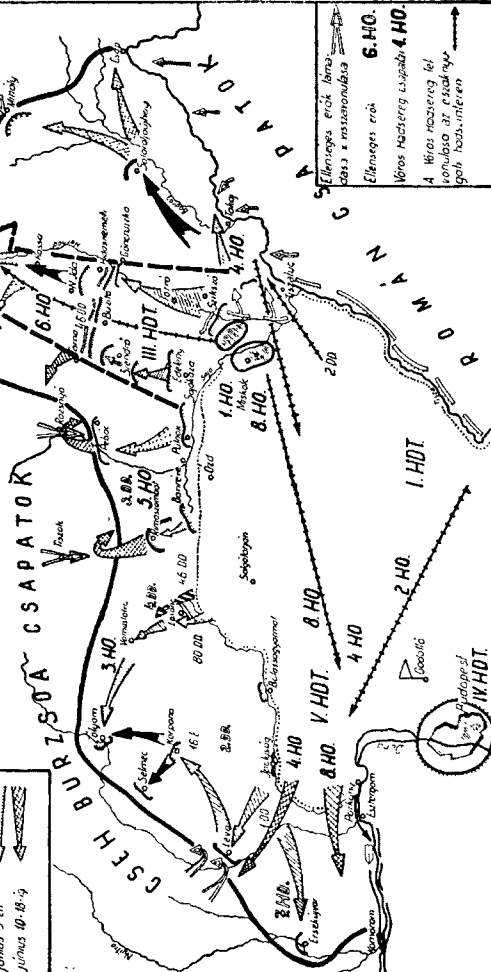
140—216. dokumentum

Jelmagyarázat!

Hadműveletek:

CSÉH BURLSÓA CSAPATOK

Ellenkezes erők láma:
 data: a mészárlása
 Ellenkezes erők
 Vörös Hadsereg uszák 4 HO.
 A Vörös Hadsereg fel
 vonulása az eszékny
 gati hód. m. ére

A Vörös Hadsereg északi hadjárata

INTÉZKEDÉSEK AZ ÚJJÁSZERVEZETT HADSEREG TOVÁBBFEJLESZTÉSÉRE

140

1919 május 26

A HADÜGYI NÉPBIZTOSÁG INTÉZKEDÉSE A NEMZETKÖZI EZREDEK ÁTSZERVEZÉSÉRŐL ÉS PÓTZÁSZLÓALJUK FELÁLLÍTÁSÁRÓL

Tekintettel arra, hogy a nemzetközi ezredek számára a pótlásra csak az eddiginél kisebb mértékben lehet számítani, a Hadsereg főparancsnoksággal egyetértésben a nemzetközi ezredek átszervezése tárgyában a következőket rendelem el:

A jövőben csupán az 1. és 2. nemzetközi gyalogezredek fognak megmaradni, míg a 3. és 4. ezred feloszlik, illetőleg ezeknek Budapesten levő részeiből két megmaradó ezred számára egy pótzászlóalj fog szerveztetni, mely a nemzetközi ezredek szervező és toborzó irodájával egybeolvadva végzi a kintlevő csapatok számára a pótláshoz szükséges emberek toborzását, a menetszázadok összeállítását, a ki nem képzettek kiképzését.

Nemzetközi ezredekbe orosz hadifogságból hazatért magyaroknak és székelyeknek további beosztásától el kell tekinteni, miután a magyarok idővel a már megalakított vörösezredekbe nyerne majd beosztást, illetőleg a székelyek a külön megalakítandó székely pótzászlóalj után a székely csapatokba.

Ezen alapelvek szem előtt tartása mellett az átszervezés a következőképpen hajtandó végre:

1. Az 1. nemzetközi vörösezred megalakul a már a harctéren levő eredetileg az 1. ezredhez tartozó nemzetközi zászlóaljakból a Hadsereg főparancsnokság intézkedései szerint.

Ezen ezredbe a jövőben csak szlávok és románok fognak beosztást nyerni.

2. A 2. nemzetközi gy.-ezred megalakul a már a harctéren levő eredetileg a 2. ezredhez tartozó alakulásokból, továbbá a folyó hó 19-én Budapestről a harctérre elindított III/2 zászlóaljból a Hadsereg főparancsnokság intézkedései szerint.

A 2. nemzetközi ezred parancsnoksága a 2. és 4. ezredparancsnok-

ságból alakítandó meg a 7820/el. 6.—1919. számú rendelet 2. melléklete szerinti állománnyal.

Ezen ezred parancsnokságával a jelenleg beteg Malasevitz volt alezredes ezen parancsnokság alóli egyidejű felmentése mellett, König Oszkár volt őrnagyot, a 4. nemzetközi ezrednek jelenlegi parancsnokát bízam meg.

A 2. ezredparancsnokság megalakítása után még megmaradó személyeknek felhasználása tekintetében már 10615/el. 6.—1919. számú rendelettel intézkedtem.

3. A 3. és 4. nemzetközi vörösezred feloszlik, úgyszintén az 1. nemzetközi gy.-ezrednek Budapesten levő pótteste is.

Ezen feloszló alakulásokból következő új alakulások szervezendők, illetőleg azoknak menetkész részei a következőképpen használandók fel:

I. A 3. nemzetközi vörösezred parancsnoksága beleolvad a felállítandó pótzászlóaljba.

II. Az I/3. székely zlj.-ból a 2. (székely) ddr.-csoport számára egy székely pótzászlóalj alakítandó.

Ideiglenes parancsnoka Hódy János elvtárs volt főhadnagy.

A székely pótzászlóalj a fehérvári úti Lassalle- (volt Hadik) laktanyában helyeztetik el. Az erre vonatkozó intézkedések már a 10525/el. 6.—1919. számú rendeletben kiadattak.

Ezen pótzászlóalj vegye fel a székely csapatoknál szolgálni akaró székelyeket és a románok által megszállott területről menekülőket, gondoskodik a székely különítménytől elszakadt és Budapesten jelentkező székelyeknek a 2. ddr.-hoz való visszairányításáról, és egyáltalában ezen ddr. számára pótlásokról, a kiképzetlenek kiképzéséről.

A már a harctéren levő I/3. székely zászlóalj a Hadsereg főparancsnokság intézkedései szerint a nemzetközi ezredek kötelékéből kivétetni és a 2. ddr.-csoport kötelékében levő többi székelyekkel egyesíttetni fog.

III. A II/3. zászlóaljból és a III/3. zászlóaljból egy menetszázad alakítandó, és mint pótlás a harctéren levő III/3. zászlóaljhoz kiküldendő.

Ezen utóbbi zászlóalj a jövőben „Balkán vörös zászlóalj” nevét viselje, és számára pótlásképpen délszlávok és olaszokból összeállított menetszázadok fognak küldetni.

A zászlóalj átnevezése és mint önálló zászlóaljnak valamely ddr.-csoportba való beosztása iránt a Hadsereg főparancsnokság fog intézkedni.

IV. A IV/3. zászlóalj (román) feloszlik. A jelenleg Piliscsabára internáltak közül kiválasztandók azok, akik a Vörös Hadseregben szolgálatot teljesíteni hajlandók, és akiknek felvétele kívánatos.

Ezekből egy menetszázad alakítandó, és harctérre az 1. nemzetközi ezred számára mint pótlás kiküldendő.

A meg nem felelő katonák leszerelendők, és a Vörös Hadsereg kötelékéből elbocsátandók.

V. A folyó évi 10615/eln. 6.—számú rendelet alapján 2. és 4. ezrednek Budapesten levő IV/2. és I/4. zászlóaljból egy nemzetközi német pótalosztály szerveztetett meg Cinkotán.

Ezen pótalosztály a nemzetközi vörösezredek pótzászlóaljába beleolvad, és mihelyt a székely pótzászlóalj a Bebel-laktanyából a Lasalle-laktanyába átköltözött, a Bebel-laktanyában fog elhelyeztetni.

VI. A nemzetközi vörös pótzászlóalj felállítása.

Az 1. és 2. nemzetközi ezredek számára Budapesten egy pótzászlóalj szervezendő. Ezen pótzászlóalj megalakítandó az 1. ezrednek póttestéből, a 3. ezrednek ittlelvő részeiből és a 2. és 4. ezredből alakított német pótalosztályból.

Nemzetközi ezredek szervező és toborzó irodája a pótzászlóaljba beleolvad, és mint a pótzászlóalj-parancsnokságnak egy része a pótzászlóalj parancsnokának alárendelve tovább működik. Állomány a pótzászlóalj-parancsnokság állományánál meg van állapítva.

A pótzászlóalj a *Bebel-* (volt kelenföldi 29-es) laktanyában helyeztetik el...¹

Szántó
hadügyi népbiztos

HIL M. Tan. Közt. iratai. 7. csomó. (Hünb. 10 636/eln. 6. — 1919 sz.) — Tisztázat.

A Hadügyi Népbiztosság 137 426/6.—1919 sz. 1919 május 30-án megjelent rendelete intézkedik részint a nemzetközi ezredek átszervezéséről, részint új zászlóaljak megszervezéséről. A rendelet kimondja: „A Hadseregőparancsnokság 520/22 hdm. sz. átirata szerint a harctéren levő nemzetközi ezredből, továbbá a még Budapesten felállítandó és a harctérre kiküldendő zlj.-akból 26., 27-es nemzetközi gyalogezred állítandó fel.

A 26. nemzetközi gy.e.-be oroszok és magyarok, a 27-be osztrákok—németek osztandók be. A 26. gy.-ezred megalakul az 1. nemzetközi gy.-ezred parancsnokságból, a I/1. a III/1. és a Budapesten felállítandó II/26. zászlóaljból. A 27. nemzetközi gy.-ezred megalakul a már a harctérre kiküldött eddigi 2. ezredparancsnokságból a II/1. (osztrák—német) és a Budapestről f. hó 19-én elindított III/2. zlj.-ből, továbbá a Budapesten felállítandó I/27. zlj.-ből.”

¹ A rendelet a továbbiakban ismerteti a pótzászlóalj tagozását, az alája rendelt parancsnokságok, osztályok állományát, valamint a székely pótzászlóalj állományát és a ki nem képzetekre vonatkozó utasításokat.

141

1919 május 26

A HADSEREG UTÁNPÓTLÁSÁNAK BIZTOSÍTÁSÁRA A HADÜGYI NÉPBIZTOSÁG INTÉZKEDIK A HÁTORSZÁGI PÓTTESZTEK ÚJJÁSZERVEZÉSÉRŐL

A folyó évi 8184/eln. 6.—1919. számú rendelet kapcsán:

A Hadseregparancsnokságnak a folyó hó 16-án kelt 515/19. hdm.—1919. számú rendeletével¹ a működő hadsereg új hadrendi beosztását szabályozta. Ennek megfelelően szükséges a működő hadsereg pótlására szolgáló mögöttes országbeli alakulásokat újjászervezni, illetve azt a működő hadsereg szervezésével összhangba hozni.

A működő hadsereg fogyatékainak fedezésére a póttesztek hivatottak.

A póttesztek újjászervezésére, valamint a hadsereg fogyatékainak pótlására a következők mérvadók.

I. A póttesztek tagozódása:

A póttesztek beosztását, alárendeltségét és elhelyezését az 1. számú melléklet mutatja².

Ennek folytán:

1. a folyó évi 8184/eln. 6.—1919. számú rendelettel felállított „hadosztály különleges póttesztcsoportok” megszűnnek, s helyettük a budapesti és győri katonai kerület számára egy-egy egészségügyi és élelmezési pótosztály és egy-egy vonat-pótszázad állítandó fel.

Elnevezés: pld. „Budapesti vörös vonat-pótszázad”, „Budapesti vörös egészségügyi pótosztály”.

Állomány: a 2. számú melléklet szerint.

A 8184/eln. 6.—1919. számú rendelettel a dandárpóttesztcsoportoknál létesített huszár-pótalosztályok megszüntetendők. A működő hadsereg lovasságának állománynyilvántartását a katonai kerületeknél felállítandó „vörös huszár-pótszázad” eszközli. Állománya a 2. számú melléklet szerint. Tekintettel a rendelkezésre álló loanyaghiányra a Hadügyi Népbiztóságnak a folyó évi 9888/eln. 6.—1919. (kapták a kat. ker. parságok, hadsereg és II. hdt. parságok) és a Hadseregparancsnokság 515/19. hdm. 1919. számú rendeletével kimondott huszár-alakulásokon kívül, további huszár-alakulások nem állítandók fel.

¹ Lásd e kötet 106. dokumentumát.

² A rendelet mellett egyetlen melléklet sem található.

A dandárpóttesteknél levő lovassági szolgálatban kiképzettek és nem lovasíthatók közül a lóval bíró fiatalabb volt tisztek mint parancsőrök fognak a magasabb parancsnokságokhoz, az idősebbek és a lóval nem rendelkező fiatalabbak a gyalogsághoz beosztatni. Ezeknek a nevei, a régebb viselt rendfokozat és életkor megjelölése mellett, a Hadügyi Népbiztosság 31. osztályának jelentendők. A tényleges volt altisztek és katonák az illető dandár tűzér-pótüteghez osztandók be, mint altisztek, illetőleg hajtótüzérek.

Volt számvivő altisztek a Hadügyi Népbiztosság 40. osztályának név szerint jelentendők.

2. A 8184/eln. 6.—1919. számú rendelettel felállított dandárpóttest-parancsnokságok gyalogpótzászlóalj-parságokká alakulnak át.

Elnevezés: „32. vörös gyalogpótzászlóalj-parság.”

Állomány: a 3. számú melléklet szerint.

3. Az eddig a dandárpóttest-parancsnokságoknak alosztályát képező tűzérpótalosztályok: önálló pótütegeket képeznek.

Elnevezés: „32. vörös tűzérpótüteg.”

Állomány: a 4. számú melléklet szerint.

4. A felállítás alatt levő nehézüzerség számára a budapesti katonai kerületi parság intézkedése szerint felállítandó Budapesten (Soroksári út 126. szám) a „Budapesti nehézüzér-pótüteg”.

Állomány: a 4. számú melléklet szerint.

5. A nemzetközi ezredek, valamint székely gyalogalakulások számára felállítandó pótzászlóaljak számára a f.é. 10636/eln. 6.—1919. számú rendelet, a tengerészalakulások pótzászlóalja számára a f. é. 10347/eln. 6.—1919. számú rendelet határozványai mérvadók.

6. Műszaki póttestek: Árkász-pótszázad. A budapesti katonai kerületnél kettő, és pedig „Budapesti I. számú árkász-pótszázad” (alakul a budapesti 41. árkász-pótkeretből) és „Budapesti II. számú árkász-pótszázad” (alakul az újvidéki árkász-pótkeretből), továbbá a győri katonai kerületnél egy, mint „Komáromi árkász-pótszázad” (alakul a komáromi I. és II. árkász-pótkeretekből).

Állomány: az 5. számú melléklet szerint.

Hídépítő pótszázad a budapesti katonai kerületi parságnak alárendelve, állomány a 6. számú melléklet szerint.

II. Személyzet kiegészítése

A személyzet kiegészítésére a folyó évi 8184/eln. 6.—1919. számú rendelet határozványai mérvadók.

III. Nyilvántartás és pótlás

A fentiek alapján átszervezett vörös hadseregbeli póttestek csakis és kizárólag a Vörös Hadsereg tagjait tartják nyilván a Vörös Hadseregbe való felvételük pillanatától kezdve, s ők vannak hivatva

arra, hogy a Vörös Hadsereg nyilvántartásukban álló tagjainak a póttestek ügyköréhez tartozó ügyeit vagy önállóan, vagy a felszámoló pótkeretekkel egyetértően intézzék.

A 7. számú melléklet áttekintést nyújt arról, hogy az egyes pótzlj.-ak és pótütegek mily alakulások katonáit tartja nyilván.

A nyilvántartás részletes végrehajtására külön rendelkezések következnek.

A harctéri alakulásoknál beálló fogyatékok pótlásánál elvül szolgáljon, hogy a jövőben a pótzlj.-aknál (pótütegeknél) felállított menetalakulások — tekintet nélkül azok hova tartozására (pl. csepeliek, MÉMOSZ stb.) — egységesen állítandók fel, és bocsátandók a Hadsereg főparancsnokság rendelkezésére, mely parancsnokság a menetalakulásokat a beálló fogyatékok szerint fogja felhasználni. Amennyiben azonban azt a viszonyok megengedik, úgy az egyes üzemek stb. katonái a menetalakuláson belül bizonyos harcászati egységekbe (szakasz, század) foglalandók össze.

Ezen rendelkezés folytán az egyes póttesteknél jelenleg létező különleges gyalog-pótalosztályok (pl. MÉMOSZ stb.) megszűnnek és beolvadnak a pótzlj. állományába.

A működő hadsereg kötelékébe tartozó vörösőr-alakulások számára külön póttestek a Hadügyi Népbiztosság által nem állíttatnak fel. Ezen alakulások nyilvántartásáról és fogyatékeinak pótlásáról a Vörös Őrség országos főparancsnoksága tartozik gondoskodni.

IV. A működő hadsereg további fejlesztése

A működő hadsereg további kiépítésénél párhuzamosan új pótzlj.-ak (pótütegek) felállítása a Hadügyi Népbiztosság által esetről esetre külön szabályoztatik.

Egyebekben a f. é. 8184/eln. 6.—1919. számú rendelet határozványai értelemszerűen mérvadóak maradnak, azon megjegyzéssel, hogy a budapesti katonai kerületi parancsnokság hatásköre kiterjed a volt kassai, szegedi és erdélyi katonai kerületi parancsnokságoknál alárendelt póttestekre is.

A folyó hó 18-án kelt 10448/eln. 6.—1919. számú rendelettel bekövetelt jelentések ezen rendeletem figyelembe vételével terjesztendők fel.

Szántó
hadügyi népbiztos

142

1919 május 27

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG ELRENDELI A DUNÁNTÚLI SZERVEZETT MUNKÁSSÁG ÖSSZEÍRÁSÁT ÉS KATONAI EGYSÉGEKBE SZERVEZÉSÉT

A Vörös Hadsereg harctéri alakulatainak szaporítása és a Dunántúl[on] elhelyezett pótzászlóaljknál a 2669/el. 6—1919. és 8184/el. 6.—1919. számú rendeletek alapján szervezés alatt álló alakulások létszámának kiegészítése és új csapatok szervezése céljából elrendelem a Dunántúl meg nem szállott területén lakó, még a Vörös Hadsereg kötelékébe nem levő szervezett munkásság lajstromozását és katonai egységekbe való szervezését.

I. A lajstromozás.

A. A vidéki szakszervezetek a szakszervezethez tartozó elvtársakat a mellékelt utasítás értelmében lajstromozzák.

A lajstromozáshoz szükséges nyomtatványoknak a megyei direktóriumokhoz való kiszállításáról a Hadügyi Népbiztosság toborzó osztálya fog gondoskodni.

B. A szakszervezetek a lajstromozandókat 5 kategóriába sorolják be, s minden kategóriát külön-külön lajstromban nyilvántartják. Éspedig az I. *kategóriát* képezik azok a szakszervezeti tagok, akik katonailag ki vannak képezve és fegyveres arcvonalbeli szolgálatra alkalmasak, de szakaszparancsnoki vagy ennél magasabb parancsnoki helyen huzamosabban alkalmazva még nem voltak. Ezeknél a lajstromok „megjegyzés” rovatába a speciális gyalogsági kiképzés (géppuskás, telefonista stb.) feltüntetendő.

Azon szakszervezeti tagok, akik speciális katonai kiképzésük folytán különleges alakulatok kiegészítésénél jöhetnek tekintetbe, külön lajstromozandók. Az ezekről szerkesztett külön lajstromok egy példánya a Hadügyi Népbiztosság toborzó osztályához küldendő.

Ezen lajstromba felveendők:

1. volt tengerészek,
2. mindazok, akik a volt közös hadseregbeli vagy honvéd táviró alakulásoknál mint távbeszélők, távirászok, építők, műszerészek stb. voltak beosztva,
3. azok, akik fényszóró alakulásoknál szolgáltak,
4. a különleges árkász-alakulatoknál (motorcsónak, folyam-akna, kőfúró osztagok) szolgáltak,
5. repülők,
6. gépkocsivezetők.

A II. *kategóriát* képezik azon szakszervezeti tagok, akik katonailag ki vannak képezve, fegyveres arcvonalbeli szolgálatra alkal-

masak, és a háború folyamán szakaszparancsnoki vagy ennél magasabb parancsnoki állást töltöttek be. Ezen elvtársaknál a lajstromok „Megjegyzés” rovatába volt rendfokozatuk, fegyvernemük és a betöltött parancsnoki állás feltüntetendő.

A III. kategóriát képezik azon szakszervezeti tagok, akik katonailag ki vannak képezve, de fegyveres arcvonalbeli szolgálatra nem alkalmasak. Ezen lajstromok „Megjegyzés” rovatába a speciális kiképzés (gyalogság, tüzérség, lovasság stb.) feltüntetendő.

A IV. kategóriát képezik azon szakszervezeti tagok, akik katonailag *nincsenek* kiképezve, de fegyveres arcvonalbeli szolgálatra *alkalmasak*.

Végül az V. kategóriát képezik azon szakszervezeti tagok, akik katonailag *nincsenek* kiképezve és fegyveres arcvonalbeli szolgálatra *nem* alkalmasak...¹

Szántó
hadügyi népbiztos

HIL M. Tan. Közt. iratai. 1. csomó. (Hüb. 10 729/eln. 6.—1919. sz.) — Eredeti tisztázat.

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ELŐKÉSZÜLETEI AZ ÉSZAKI HADJÁRAT HADMŰVELETEIRE. SIKERES HARCOK AZ ÉSZAKI ARCVONAL KÖZÉPSŐ ÉS NYUGATI SZAKASZÁN

143

1919 május 25

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG TÁMADÓ HADMŰVELETEKRE VALÓ FELKÉSZÜLÉSRE UTASÍTTA A III. HADTESTET ÉS A 3. HADOSZTÁLYT

Az általános helyzetből kifolyólag a Hadseregparancsnokság elhatározta, hogy a Tisza és Losonc között fekvő területen mindazon előkészületeket megteszi, amelyek egy esetleges nagyobb támadó hadművelethez szükségesek.

¹ A rendelet a továbbiakban részletezi, hogy az egyes kategóriákba sorolt egyéneket milyen alakulatokba kell beosztani.

Ezen elhatározás végrehajtására a következőket rendelem:

1. A III. hadtest feladata:

a) Támadó jobbszárnyával általában Tiszalúc—Sashalm—Pusztaiújfalu—Sajóvamos területéről az ellenséget visszavetni, és ezáltal a lehetőségét biztosítani annak, hogy saját erőink Szerencs, illetőleg Szikszó felé előnyomulhassanak, melynek birtokbavétele a román és cseh haderők közötti összefüggést legalábbis erősen befolyásolná.

b) Sajóvamos—Velezd között a Sajónál megfigyelendő — a megfigyelő erőnek zöme Sajószentpéter környékén akként vonandó össze, hogy az ellenség Miskolc felé való előnyomulását megakadályozzák.

c) A hadtest balszárny csoportjának feladata:

Bánréve környékét s Rimaszombatot birtokába venni, ennek folytán a III. hadtest és a 3. hadosztály között a hadműveleti határ a következő: Dudar magaslat (Pétervásárától északnyugatra), Várgeda (Feledtől nyugatra), Babahegypuszta (Rimaszombattól nyugatra). A balszárny hadosztály lehetőleg erős erőket tartson Sajónémeti—Ózd területén vissza, melyek vagy Edelény, vagy Rimaszombat felé juthassanak működésbe.

2. A 3. hadosztály feladata:

a) Halászi északi szegélyétől—Várgedéig az Ipoly—Bonapatak—Síp—Csákánypuszta—Várgede-vonalat megfigyelni.

b) Losoncot birtokába venni.

c) Erőinek zömét Fülek—Rapp—Mucsiny területén összpontosítani akként, hogy ezeket az erőket a Losonc irányában való további előnyomulásra, vagy pedig vasúton való elszállításra lehessen felhasználni.

d) A hadműveleti határ 26-án del. 9^h-tól kezdve a 3. ho. és az 1. ddr. között Halászi északi szegélye—Nagygyéc.

3. Úgy a III. hadtest, mint a 3. ho. parság az összes előkészületeket akként tegyék meg, hogy a támadást az egész vonalon folyó hó 27-én del. 9^h-kor megindíthassák.

Hadseregparancsnokság

1919 május 26

A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG PARANCSOT AD A CSAPATOK FELVONULÁSÁRA

1. A Hadseregparság szándéka a III. hadtest által már folyamatban levő hadműveletet újabb seregtestekkel Kassa irányában folytatni.

Ezen nagyobb szabású hadművelet előkészítése céljából a III. hadtest jobbszárnya Tiszalúc—Sashalom—Csalános—Sajóvamos vonalába előretolatik.

Ezzel kapcsolatban a hadtest balszárnya Bánréve vasúti gőcpont környékét és Rimaszombatot fogja elfoglalni, a 3. h. o. pedig Losoncot veszi birtokába.

2. Május 28-án délig a következő csoportosítás veendő fel:

a) A 10. dandár (II., III., IV/10. zlj., 4/10. üteg) Sajószentpéter—Kápolna—Bábony körletébe jusson, és a Sajó biztosítását Sajókeresztúrtól (kizárólag) — Sajókazincig (bezárólag) vegye át. E dandár V/28. déltől kezdve hadtest-közvetlen.

b) Az 1. ho. (7., 8., 9., 32. ezred, a 6. rohamszázad a miskolci és diósgyőri munkásalakulások, a 32. és 38. tüzérezred, I/10. osztálytörzs, 2/10., 3/19., 3/29. üteg) a Sajó-vonal biztosítása mellett Sajókeresztúr és Poga között támadáshoz akként helyezkedik készenlétbe, hogy a támadás V/29. del. 9^h-kor megkezdhető legyen.

Irány: balszárnny szikszói hegy, közép Sashalom, jobbszárnny Strázsahalom.

c) *Verbőczy-csoport* (II., III/39. és 4/1. üteg) — mely az 5. h. o. által vasúton akként szállítandó el, hogy V/28. délig Borsodnyékre beérkezzék (elhelyezés Ládháza—Hejőkeresztúr) a támadást az 1. ho. jobbszárnnya mögött lépcsőben követi, irány: Tiszalúc.

d) Az 5. ho.-ból (5. ezred I/39., I/10., II/13., I., II., III/19., V.¹ zászlóalj, 4/65., 3/68., 1/38. üteg).

A 39. dandár (I/39., I/10., III/5. zlj. és 4/65. üteg) Simonyi—Gesztete—Gortvakisfalud-körletbe.

A 65. dandárból egy csoport (I., II/5. két-három dunántúli zlj. és 1 üteg) Sajónémeti—Sajópüspöki—Várkony-körletbe, egy csoport (a dunántúli zlj.-ak fennmaradt része és 1 üteg) Bánhorvát és Vadna közé jusson.

Az 5. h. o. feladata lesz az 1. h. o. támadásával egyidejűleg Rimaszombat és Bánréve elfoglalása.

¹ A szöveg itt olvashatatlan.

3. A Tisza mentén álló csapatokat (II/39. zlj. és a 12/10. szd.) a mai nap folyamán Vörös Órség fogja felváltani.

A II/39. zlj. az 5. ho. által a 2/c. pont szerint irányítandó, a 10. század pedig az 1. ho. által a 10. dandárhoz irányítandó.

4. A támadás tervszerű végrehajtásához szükséges minden előkészület (felderítés, tüzérségi átcsoportosítás és belövés, anyagi ellátás berendezése stb.) azonnal megteendő.

5. Az 1. ho. rendelkezésére bocsátott tüzérség lehetővé teszi, hogy a támadás veszteségek nélkül, főleg tüzérségi tűzzel hajtassék végre.

6. A hadtesthez a május 25/26. éjjel beérkezett 3. dandár (23. és 24. ezred) mint hadtesttartalék nyer elhelyezést, és pedig a dandárparság Mályi, a 23. ezred Mályi, *Borsodnyék*, Aranyos — 24. ezred Szirma—Csaba—Görömböly-körletben.

Hadtestparancsnok helyett:

Julier
pk. vezérkari főnök

HIL M. Tan. közt. iratai. 50. csomó. (VHP 526/1. hám. sz.) — Másolat.

145

1919 május 27

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ISMERTETI A TÁMADÓ HADMŰVELETEK CÉLJÁT ÉS A TÁMADÁS LEFOLYTATÁSÁNAK FŐ MOZZANATAIT. A 3. HADOSZTÁLY ÉS AZ 1. DANDÁR PARANCSOT KAP: A FŐ TÁMADÁS MEGKEZDÉSE ELŐTT FOGLALJA EL LOSONCOT, ILLETVE LÉVÁT¹

A Hadseregparáság szándéka a cseheket a Duna és Tisza között megtámadni, fő erejével Kassa—Sátoraljaújhely felé előnyomulni, és a Tiszán átkelve a román haderő ellen fordulni.

Ezen cél elérésére *feladatok*:

1. *III. hadtest* lehetőleg gyorsan Sátoraljaújhely—Kassa—Sepszonalát elérni.

2. *5. hadosztály* Rimaszombat megszállása és erős különítmények kitolása Rozsnyó és Tiszolc felé. Fő erő Putnok—Bánréve és Rimaszombat környékén gyülekeztetve.

¹ A dokumentum eredeti tárgymegjelölése: Irányelvek a legközelebbi hadműveletekre. Címzése: 1. dandárcsoport-parancsnokságnak, Vác. A fejlécen: Szigorúan titkos. Kizárólag a parancsnok, vezérkari főnök tudomására.

3. 3. *hadosztály* feladata 29-én Losoncot megszállani, és a város bevétele után azonnal kiválogatott csapatokból összeállított erős különítményt Zólyomra előretolni. A hadosztály zöme Losonc környékén, és feladata egyelőre az Ipoly északi partján álló cseh erőket végleg visszavetni és lehetőleg megsemmisíteni.

4. Az 1. *dandár* május 29-én ne hírszerző különítményeket küldjön ki, hanem egy erős különítményt Lévára toljon előre. Mihelyt ezen különítmény hatását érezteti, a Duna hajórajjal összeműködve az Ipolyság és Szob között álló saját csapatokat a Garamig tolja előre¹. Nagyobb csoportok Kisoroszka és Párkányra irányítandók.

A hadseregparság megjegyzi, hogy ezen hadműveletek sikerétől nagyon sok függ, és elvárja, hogy úgy a parságok, mint a csapatok a legnagyobb eréllyel, körültekintéssel és alakiságoktól ment merészséggel hajtják végre a fenti irányelveket. Ez utóbbi parancs úgy a parancsnokoknak, mint a politikai megbízottaknak behatóan megmagyarázandó.

Hadseregparság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. (VHP 527/22. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

146

1919 május 27

A 3. HADOSZTÁLYPARANC SNOKSÁG JELENTÉST TESZ A HADSEREG-PARANC SNOKSÁGNAK LOSONC ELFOGLALÁSÁNAK HADMŰVELETI TERVÉRŐL

A f. hó 29-i akcióttervet alábbiakban jelentem: del. 5^h-kor áttörés Ráros-psz.-nál Strazna Hora megszállása. Del. 7^h-kor erélyes tüntetés Tarnóc—Vilke környékén. Del. 7^h-kor a páncélvonat Fülek felől Gallán át előretör. Tüzérségi tűz a fő támadás előkészítésére megkezdődik. Legkésőbb 8^h-kor fő támadás megkezdendő. Ennél egy zlj. Sidtől északi irányban tör előre Guszona felé. Két zlj. Sávolý, Ipoly, Nyitrán át, két zlj. a fülek—losonci-vasút mentén

¹ A Hadseregparságnak a hadihajós főparancsnokságot is utasítja a hadművelet támogatására: „A hadihajós főparancsnokság demonstráció céljából egyidejűleg a »Szamos« monitorral és a »Komárom« ágyúnaszáddal az ellenségnek az Ipoly torkolatánál a Dunára támaszkodó szárnyát támadja, és hatásos ágyútűzzel visszavonulásra kényszerítse.” (A Hadseregparságnak 525/15. hdm. sz. intézkedéséből. HIL M. Tan. Közt. iratai. 49. csomó.)

Ugyancsak a hadihajós főparancsnokság feladata, hogy a kötelékébe tartozó vízi repülő-század is avatkozzon a harcokba: „Ipoly mentén álló cseh csapatokat támadja meg gépfegyverrel és bombákkal.” A Hadseregparságnak 528/10 hdm. sz. intézkedéséből. (HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. 112. sz.)

támad Losoncra. Az akció sikerültekor a starjáni munkászlj. és a fő támadást észak felé biztosító zlj. Bencsehegy—Magoshegy-vonalat iparkodjék elérni. Jobb szárny zlj. összhangban a Rimaszombat felé működő csoporttal nyomul elő. Losonc biztosítására erős osztagok Pinc, Kálnó, Podrecsány (esetleg Losoncon improvizált páncélvonattal) és Gács vonaláig tolandók előre, a Vilkétől északra fekvő 284 trig. a 80. ddr. által megszállandó, Rárós—Mulyádtól délre az Ipoly vonala tartandó. Kérem a hds.-parságot a Losoncon alakítandó Vörös Őrség felfegyvezésére kb. 1000 db fegyvert, derékszíjat és töltenytáskát kiutalni, melyek vasúton lennének Losoncra szállítandók.

3. ho.-pars.¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. 73. sz. (3. ho. 102/10. hdm. sz.) — Távirat.

147

1919 május 29

AZ I. DANDÁRPARANCSNOKSÁG JELENTÉST TESZ A HADSEREG-
PARANCSNOKSÁGNAK LÉVA ELFOGLALÁSÁNAK HADMŰVELETI
TERVÉRŐL

A dandár holnap támad. A támadás következőképp történik. 1. Balassagyarmati csoport: dejtári és ribai századai megtámadják Nagycsalomját és Kővárt. Nyírjes-szállásnál tartalék a 3. ezred III. zlj.-a. Tüzérség Nyírjes-szállásnál. 2. Ipolysági csoport: Hidvég és Gyerk ellen megrohanás. Az ottani őrségek lefegyverzése. Ipolyság, Tesmag és Pereszlényen át 3 századdal meg lesz támadva. Egy század tartalék Ipolyságnál, egy század tartalék Kemencénél. 3. Börzsönyi csoport megtámadja az Ipoly-őrségeket Visk és Letkés között, előnyomul a Garam felé, azt birtokába veszi. 4. Szobi csoport a hajóraj támogatásával igyekszik Garamkövesdet birtokába venni. 5. Siker esetén Pálmay a IV. v. zlj.-al kocsikon Lévara előnyomul, azt birtokba veszi: Bátra egy félszázadot kikülönít. Páncélvonat Korpona felé visz egy századot, mely mint összeköttetés Zólyom és Léva között Selmezbányára irányíttatik Németiről. 6. Balassagyarmati csoport egy részével a cseheket üldözi, a többit Ipolyságra összesíti. 7. A dandár többi részével Deménd-Százd-ál. Szemerédre tartalékba vonatik.

Schwarczér
ddr.-parnok

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. 169. sz. (1. ddr. 527/2. hdm. sz.) — Távirat.

¹ A távirat alján Stromfeld kézjegye.

148

1919 május 28

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG MEGBÍZZA A BUDAPESTI KATONAI
FŐPARANCSNOKSÁGOT A DÉLRŐL VÁRHATÓ ELLENSÉGES TÁMADÁS
FELTARTÓZTATÁSÁRA

A Hadseregparancsnokság szándéka a cseh—román haderők belső szárnyát áttörve a cseheket megverni, és azután a Tiszán átkelve a román haderők ellen fordulni.

E célból Miskolc környékén a rendelkezésre álló hadosztályok összpontosíttatnak.

Ezen akció alatt az ország többi részeiben nagyobb mozgó tartalék nem áll rendelkezésre.

A déli fronton ellenséges előnyomulás nem valószínű, de lehetséges. A déli fronton bekövetkező esetleges támadás esetén, első-sorban a déli fronton levő csapatok és végleg a budapesti hídfő feladata az ellenség előnyomulását addig feltartani, amíg a Hadseregparancsnokság megfelelő haderőt az előnyomuló ellenség ellen felvonultat.

Budapest katonai főparancsnoksága a következő előkészületeket tegye meg:

1. A Budapestről Szeged—Szabadka—Pécs felé vezető vasútvonalakat megrongálásra a hídfő előtt előkészíteni.

2. Arról gondoskodják, hogy a nevezett vasútvonalak, továbbá a Duna mentén, Kecskemét és Cegléd [felé] vezető műutak tüzésége által elzárassanak.

3. A déli, délkeleti és délnyugati védőszakaszok gyalogsággal még meg nem szállandók. A megszállásra szánt csapatok azonban tájékoztatandók, hogy szükség esetén a megszállás súrlódás nélkül és gyorsan végrehajtható legyen.

Böhm

Hadseregparancsnokság¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. 125. sz. (VHP 528/14. hdm. sz.) — Eredeti tiszttárazat.

¹ A lap alján Stromfeld kézjegye.

149

1919 május 28

(Délelőtt 11 óra)

A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG KITŰZI A TÁMADÁS IDŐPONTJÁT, ÉS INTÉZKEDIK A TÁMADÁS VÉGREHAJTÁSÁRA

1. A Hadseregparancsnokság szándéka a cseh—román haderők belső szárnyát áttörve a cseheket megverni, és azután a Tiszán átkelve a román haderő ellen fordulni.

Ezen szándék bevezetésére a III. hadtest május 30-án a fő támadást általános iránnyal Kassa és Sátoraljaujhelyre megkezdí.

A III. hadtest kötelékébe tartoznak május 29. déltől: 1., 4., 6. hadosztályok, a 10. dandár (II/13., II. és III/10. zlj.-ak, 4/10. üteg) és 3. dandár (23. és 24. ezredek).

2. A III. hadtest feladata: a Tisza és Bodvavölgy között erős déli szárnyal Sátoraljaujhely—Kassa és Torna fő irányokkal előnyomulva, lehetőleg gyorsan Sátoraljaujhely—Kassa—Szepsi vonalát elérni.

3. A III. hadtest május 30-án hajnalig következő csoportosítást veszi fel:

a) 10 dandár Sajószentpéter—Sajóecseg—*Bábon*y területben állva marad, és a parancs vételétől hadtest-közvetlen.

b) 1. h. o.: 32. ezred biztosítással Alsózsolca—Onga—Arnót vonalában zömével Felsőzsolcán marad, és 29-én délelőtt 8^h-kor a 6. h. o.-parságnak rendeltetik alá.

A 8. és 9. ezred 29-én reggel Miskolcot kiüríti és Kistokaj—Sajópetri—Ónod—Ládháza—Borsodnyék—Aranyos—Mályi-körletben helyezendő el. Az ezen körletben levő 7. ezred megmarad.

1. h. o.-parság 29-én déltől Borsodnyéken vegyen álláspontot.

Az 1. h. o.-tüzérségből 3 üteg a 6. h. o. rendelkezésére Miskolc környékén visszahagyandó, a hadoszt.-tüzérség többi ütege Alsózsolca, Poga között foglaljon állást úgy, hogy május 30-án reggel az 1. h. o.-nak Strázsahalom—Sashalom elleni támadásánál közreműködhesen.

c) A 3. dandárnak Alsózsolca—Poga vonalában biztosító szolgálatban álló 3 zlj.-a 30-án délig az 1. h. o.-parságnak marad alárendelve, és az említett vonalban meghagyandó, a Miskolctól délre elhelyezett 3. dandár fennmaradó 3 zlj.-a 30-án reggel kora hajnalban Diósgyőrré meneteljen, és ott helyezendő el. A 3. dandár május 30-án déltől hadtest-közvetlen. Dandárparság 29-én déltől Újdiósgyőrben legyen.

d) A Verbőczy-csoport (III/39. zlj.-a és 4/I. üteg) 29-én reggelig a hadtest körletébe beérkezik és Poga—Nagycsécson helyezendő el. Ezen csoport az 1. h. o.-parságnak alárendeltetik.

e) A 6. h. o. *Miskolc*—Szirma—Görömböly—Csaba területén nyer elhelyezést, a 6. h. o.-parságnak a Felsőzsolcánál álló 32. ezred és a b) pontban említett 3 üteg és a 4. sz. páncélvonat az 1. h. o.-tól alárendeltetik.

f) A 4. h. o. Emőd és Borsodnyéken kivagoníroz és Hejőkeresztúr—Szakáld—Hejőbába—Igrici—Vatta—Harsány körletben nyer elhelyezést. Hadosztparság Emődön.

4. A támadás végrehajtására következőképp intézkedem:

A 6. h. o. és 1. h. o. a támadást május 30-án délelőtt 5^h-kor egyidejűleg megkezdik, mégpedig 6. h. o. irány Szikszó, 1. h. o. Strázsahalom irányra. A 6. h. o. a Hernádtól nyugatra eső területben, a 32. ezreddel Gesztely—Sashalom felé támad. Az 1. h. o. Sajópetri—Poga között a Sajón és Hernádon át balszárnnyával Sashalomra, jobbszárnnyával Tiszalúcon át támadjon. Az 1. h. o. a támadás megindulásakor a Sajó mentén álló 3. dandárbeli csapatokat visszahagyja a 3. dandár rendelkezésére.

Kíváncs, hogy a támadó 6. és 1. h. o. május 30-án lehetőleg Strázsahalom—Sashalom—Szikszó—Frankhegy vonalát érje el.

5. A hadtestparság szándéka május 31-én az 1. és 6. h. o.-val az előnyomulást Szerencs—Abaújszántó—Lak vonaláig folytatni, és ezen vonalban a 4. h.-osztályt — mely addig hadtesttartalék viszonyban marad — az 1. h. o. felváltására és az előnyomulás folytatására felhasználni.

A 10. dandár május 31-én olyképp tartandó készenlétben, hogy a 6. h. o.-nak Szikszó—Frankhegy vonalából való további előnyomulásakor a Bodva völgyében Szendrő felé az előnyomulást megkezdhesse.

6. A hadtest támadásával egyidejűleg az 5. h. o. Rimaszombatot és Bánrévét fogja elfoglalni, ezen hadosztály május 29. déltől a hadtest kötelékéből kilép és hadsereg-közvetlen lesz.

7. A hadtesthez irányított egy 30,5 mocsárüteg E. St. Zsolcánál megy állásba és a 6. h. o.-parságnak rendeltetik alá.

A Hadseregparság által még kilátásba helyezett ütegek a beérkezés szerint az 1. és 6. h. o. rendelkezésére fognak bocsátatni. Repülőök beosztásáról külön intézkedem.

8. A május 30-án meginduló offenzívához a Hadseregparság összes rendelkezésre álló erőket a fenti cél elérésére felhasználta. A Hadseregparság tehát elvárja, hogy úgy a parságok, mint a csapatok a legnagyobb eréllyel, körültekintéssel és sablonoktól ment merészséggel hajtják végre a támadó műveletet.

Az ezen pontban foglaltak valamennyi parságnál a csapatoknak behatóan megmagyarázandók a parancsnokok és politikai megbízottak által.

9. Kiadatik: 1., 4., 6. és 5. h. o.-parságoknak, továbbá a 3. és 10. dandárparságoknak.

Julier
hadtest vezérkari főnök¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. (III. hadtest. 528/5. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

150

1919 május 29

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ELŐKÉSZÍTI AZ I. HADTEST TÁMADÓ
FELLÉPÉSÉT A ROMÁN HADSEREG ELLEN

A Hadseregparancsnokság szándéka június 3—4-e körül Tokaj környékén a Tiszán átkelni. Előnyomulási irány nagyban Nyíregyháza felé.

Ha ezen támadó előnyomulás hatása az I. hadtest előtt érezhetővé lesz, az I. hadtest Szolnoknál az összevont 2. és 7. ho.-val szintén a Tiszán átkelni fog.

Kisebb ellentámadás az ellenség részéről letörendő, és elsősorban a tüzérség megfelelően összevonva elhelyezendő.

Ezen szándék értelmében az előkészületek megteendők.

Hadseregparancsnokság²

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. (VHP 529/18. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

151

1919 május 30

(Délután 3 óra)

AZ 5. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG PUTNOK ELÉRÉSÉT JELENTI
A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

A 65. ddr. feladatát teljes eredménnyel megoldotta. — A 19. ezred egy zlj.-a Sajókaza elfoglalása után az északra fekvő Csüre magaslatokat megszállta. — Némethy ddr.-parnok vezetése alatt

¹ Szöveg alatt ceruzával írva a következő megjegyzés: „10. ddr. is támadjon (demonstráljon), mert 5. ho.-t is támogatni kell.”

² A lap alján Stromfeld és Böhm kézjegye.

az 5. ezred kiváló munkásokból és menekültekből álló zászlóaljai Kosatzky ezredparnok parnoksága alatt kitörő lelkesedéssel, mintaszerű támadásban előretörve a cseheket Bánréve környékéről — egy Putnok felől Pogonyi-pusztá és Hétfalu irányában megindított erős ellenséges ellentámadást fényesen visszaverve — északi irányban visszadobtak, és Lénártfala—Abafala—Málé-vonalat érték el. — A csapatok ezen sikerét a 3/68. üteg derék magatartása és kiváló teljesítő képessége nagy mértékben mozdította elő. — Ellenség pánikszerű menekülésben északra Putnokot kiűrtette. — Rimaszécsnél és ettől nyugatra csapataink erős harcban állanak. — Feled és Várgede között az ellenség különösen szívós ellenállást fejt ki¹.

5. h. o.-p.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. 229. sz. (5. hadosztály. 530/3. sz.) — Távirat.

152

1919 május 30

A SZELLEMI TERMÉKEK ORSZÁGOS BIZTOSA JELENTÉST TESZ A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A VÖRÖSKATONÁK NEVELÉSE ÉRDEKÉBEN HOZOTT INTÉZKEDÉSEKRŐL

Füleki kirendeltségünk propagandaanyaggal tegnap óta működik, „Népszavá”-t és „Vörös Újság”-ot, „Proletárhadsereg”-et megindítottuk. Rinaldo és egyéb ponyvák kiadóinak raktárát és készletét lefoglaltuk, és zúzdába szállítottuk. Gondoskodtam katonáknak olcsó szépirodalmi, úgymint Világosság könyvtár és Olcsó regénnyel való ellátásáról. Kirendeltséget utasítottam, hogy az ezredparancsnoksággal haladéktalanul lépjen érintkezésbe.

Barna²

PI Arch. Böhm-irattár. 138. dosszié. 6. pallium. — Fotómásolat.

¹ Az 5. hadosztályparancsnokság ugyanezen a napon délelőtt 10 órakor a következő jelentést adta le: „A 65. ddr. az 5. ezred csapataival Bánrévét del. 9^h-kor elfoglalta. Ellenség pánikszerűen menekül északi irányban. Putnokon még ellenség. Kivezése Dubicsányon át. Intézkedések folyamatban.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. 216. sz.)

² A lap alján Böhm kézjegye.

153

1919 május 30

A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG LOSONC VISSZAFOGLALÁSÁT JELENTI A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

A 80. ddr. csapatai (II.—III.—V. n. zlj.-ak) dut 7^h körül Losoncba bevonultak. Rend teljesen helyreállítva, posztógyár megszállva. Kész posztó nincs, csak kb. 2 hónapra való nyersanyag¹. — 80. ddr. általában a losonc—kálnói-vasútvonaltól nyugatra, 46. ddr. ettől keletre Osgyán—Pinc—Velkáves—Tamási—Gács vonaláig biztosított és felderít. Ho.-parság székhelyét éjjel Fülekre teszi át. Az I. m.-zlj. cseh beszélgetést hallgatott le, mely szerint a 8. cseh zlj. a túlerő elől Szabatka-psz.-tól Rimabánya felé vonul vissza. — A III. cseh ddr. vezetői emiatt panaszkodtak csapatjaikra. — A harcvezetés, miután a ho.-nak csak egy rossz autó áll rendelkezésére, a vasúti motor javításra Gödöllőre küldetett, a telefonanyag hiányos, nagyon nehézkessé vált.

3. ho.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. (3. hadosztály. 105/24. hám. sz.) — Távirat

154

1919 május 31

A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A LOSONC VISSZAFOGLALÁSÁÉRT FOLYTATOTT HARCOKRÓL

A 80. ddr. szakaszában a támadást del. 5^h-kor az I. n. (orosz) zlj. kezdte meg Ráros-psz.-nál. Erős ellenséges ellenállás, három rohamunkat verték vissza. Saját veszteség: több halott és sebesült — köztük a 3. szd. parancsnoka is. A del. folyamán mégis sikerült a 333. trig.-t elfoglalni. A III. n. (magyar) és V. (német) zlj.-ak del. 7^h 30'-kor támadtak Litke—Rapp vonalából. Litkénél a támadás könnyen haladt előre, egy szd. északfelé kanyarodva elősegítette a

¹ A posztó-nyersanyagra vonatkozólag a lap alján a következő megjegyzés olvasható: „Lásza anyagi csop.” Az anyagi csoport megjegyzése: „Molczer elvtárssal (Hünb. II. csoport vezetőjével) az ügy szóbelileg megbeszéltetett. A Hünb. intézkedni fog, hogy a Losoncon előtalált anyag a legcélszerűbben felhasználtassék. VI. 1.” — Olvashatatlan aláírás.

Kalondáról jövő szd. előnyomulását; Vilkét del. 10^h-kor elfoglalták, Rappnál igen erős volt az ellenséges ellenhatás, Panyidarócból erős gp. tűz, csak a trig. 284 elfoglalása után, az onnan jövő nyomás hatása folytán vonultak vissza a csehek, akik azután miksi-koháry hegy vonalában fejtettek ki ellenállást, melyet az V. zlj. dut. 4^h-kor tört meg. A 46. ddr. támadási területén eleinte a csapatok ellenállás nélkül érték el I/101. Persét, I. IV/46. Sávolyt, III/46. Csurgóvölgyet. Az I/munk. zlj. Nyíresd-oldalt, Árnyéktetőt szállotta meg. Del. 10^h-kor harc árán a III/46. zlj. a Csicskahegyet foglalta el, a Bükkerdőre nem sikerült feljutniok. Sávolyból az előretörés Ipoly, Nyitra felé a Bükkerdőről jövő oldaltűz miatt megghiúsult. A persei I/101. zlj.-at a Bozita-pusztán beásott 35. cseh és 2 gp.-ból álló védőrség feltartotta. Bozita-pusztta ellen erős tüzérségi előkészítés után (4 üteg) del. 12^h-kor és dut. 2^h-kor összesen 3 zlj.-jal (2 Sávolyról, 1 pedig Perséről) támadás rendeltetett el, a támadások azonban, az egyébként kiváló csapat teljes támadási kedvtelenségén, eredménytelenek voltak. Végre dut. 6^h-kor sikerült részben az újbóli erős tüzérségi tűzzel a cseheket visszavonulásra bírni, részben hosszas rábeszélés és személyes példaadással a csapatokat előrerántani. Ezekután a 46. ddr. csapatai ellenállás nélkül Apátfalva, Pinc, Magoshegy, Nagykeresztúr, Csicskahegy vonalat érték el. A tüzérség a harcok folyamán igen jól működött, a tűzvezetés természetesen igen merev (rossz összeköttetés), a páncélvonatok, a 8-as és 6-os működése akadályok (sínek és híd rongálása) miatt határok közé volt szorítva. A 46. ddr. sebesültjeinek száma 21 és 20 a légnyomásos. A foglyok száma a 46. ddr.-nál 10; 80. ddr.-nál 25—30, zsákmány 4 gp. (kettő a Csicskahegyen) és egy mozgó konyha (80. ddr.-tól már jelentve).

3. ho.-pság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. (3. hadosztály 106. f/13. op. sz.) — Távirat

155

1919 május 31

A 80. DANDÁRPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A LOSONC VISSZAFOGLALÁSÁÉRT FOLYTATOTT HARCOKBAN KITÜNT NEMZETKÖZI EZREDRŐL

Az I. budapesti nemz. vörösezer. — II., III. és V. zlj. — a Losoncot szívósan és teljes elismerést méltóan védő ellenségre való támadásnál egymással vetélkedve harcoltak. Különösen elismerést érdemel a rapi hidakat rohamozó 11. század és I. (orosz) zlj. Vilke és Panyidaróc

elleni ellenséges ágyútűz alatt végrehajtott merész támadása¹. A II. zlj. 6. századának Rapptól nyugatra való energikus beavatkozása is kiemelendő, mert nagyban elősegítette Losonc gyors elfoglalását. Személyenként dicséretet érdemelnek Kiss Zsigmond a II. zlj. parancsnoka, továbbá Kuti jelentőlovas és Kovács Szilárd géppuskás szakasparancsnok, zsákmány 10 géppuska, egy teherautó, sok fegyver, lőszer, kézigránát és egyéb katonai felszerelési tárgyak. Egy páncélvonat szerelvénnel előreláthatólag még kezünkbe kerül.

80. ddr.-pság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. (80. dandár. 1067/10. op. sz.) — Távirat.

AZ ÉSZAKI HADJÁRAT HADMŰVELETEINEK MEGKEZDÉSE. TOVÁBBI SIKEREK AZ ÉSZAKNYUGATI ARCVONALON

156

1919 május 31

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ELRENDELI A TÁMADÁS MEGKEZDÉSÉT, ÉS KITŰZI A CSAPATOK TOVÁBBI FELADATAIT²

1. a) III. hadtest az 1. és 4. ho.-al³ a Hernád-átkelést június 1-én hajtsa végre, s az ellenséget verje vissza — a visszaverés után a legerélyesebben Szerencs felé üldözz.

¹ A 3. hadosztályparancsnokság 1919 június 2-án szemlét tartott az 1/1. orosz zászlóaljnál. Ugyanezen a napon jelentést tett a Hadseregparancsnokságnak a zászlóalj helyzetéről, majd a következő javaslatot tette:

„Az orosz zlj.-at érdemes elismerésképpen megdicsérni, és az alábbi szöveget napilapokban közzétenni kérem: »1/1 nemzetközi orosz zlj. május 29. óta folytonos harcok között törte le az ellenség szívós ellenállását. A szakali szakaszban, Alsó-sztrégovánál dacára elég súlyos veszteségének és az ellenséges túlerőnek, állandóan szívósan tért nyert a neki kijelölt irányban. Parancsnoka Kablukow (megj.: saját névalírása szerint: Kublikoff. — H.T.) elvtárs, melléje az első ezredtörzsből beosztott politikai megbízottakkal fáradhatatlanul a csapat élén van...« (HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó.)

² A Hadseregparancsnokság a támadás megkezdését eredetileg május 30-ra tűzte ki, melyre a parancsot ki is adta. A támadás megkezdődött, de az 1. és 4. hadosztály szakaszában nem járt sikerrel. Ezért a Hadseregparancsnokság május 31-én támadási parancsát megismételte, és a támadás megkezdését június 1-re tűzte ki.

³ A Hadseregparancsnokság 1919 május 27-i 527/1. hdm. számú intézkedésében utasítja a kecskeméti felvonulásban részt vett 4. és 6. hadosztályt, hogy csapatait Miskolc környékén összpontosítsa.

b) A 6. ho. és a 10. ddr. előnyomulását a Hernád, illetőleg Bodva völgyében az eddigi parancsoknak megfelelően folytassa. Az ellenségnek nem szabad időt engedni, hogy ismét összeszedje magát.

c) A 3. ddr. lehetőleg még az éj folyamán Szikszóra tolandó el, ennek a ddr.-nak június 1-én az a feladat jut: hogy Megyaszó felé előnyomulva a Hernád keleti partján levő ellenség északi szárnyát veszélyeztesse, és előnyomulása által a 6. h. o.-nak hátát biztosítsa. —

2. 5. hadosztály.

a) A Nyárádon levő biztosító különítmény Rudabányán át Szendrő felé nyomuljon elő, a III. hadtest balszárnyának támogatására. —

b) A Sajókaza Dubicsány területén levő csapatok mai állásukban maradjanak, és az összes operatív előkészületeket tegyék meg, hogy június 2-án újabbi támadásra alkalmazhatók legyenek.

c) A Bánrévei csoporton egy különítmény (egy gyenge zlj.) géppuskával és egy löveg szakasszal, gyalogság, lehetőleg kocsin, Pelsőcz—Rozsnyó felé, amennyire csak lehet nyomuljon elő. A csoport zöme június 1-én jelenlegi helyzetében maradjon meg, és szintén ezt a napot további előkészítésére használja fel.

d) A rimaszombati csoport erejének zömével Rimaszombaton visszamarad, ezt tartja, és az ellenséget csak egy erősebb különítménnyel üldözze Tiszolc felé.

3. 3. hadosztály.

a) A ho. zömével a Losonctól északra megállott ellenséget vesse Zólyom felé vissza, és azt páncélvonalat és vasúton szállítandó különítménnyel Zólyom felé üldözze.

b) Fenti feladatok végrehajtása után a ho. zöme Losoncon egyesítendő.

c) A 6. ho.-nak a 3. ho.-hoz beosztott csapatai lehetőleg 1. folyamán Losoncon összevonandók.

Terveztetik ezeket június 2-án hadosztályukhoz szállítani. A hadosztályparság június 1-én dut. 2^h-ig jelentse, hogy a 6. ho. csapatainak az elszállítása a harcászati helyzetre való tekintettel rövid idő alatt végrehajtható-e vagy sem.

4. 1 ddr.-prság

a) Kékkő—Litaván át Zólyom felé kocsin kis különítményeket (egy-egy század egy-egy géppuskával) üldözésre előretolni.

b) Felvidéki ezredet a vasúton június 1. folyamán Ipolyságon egyesíteni.

c) Ipolysági csoportból egy gyenge üldöző különítményt (páncélvonalat némi gyalogsággal) Korpona—Zólyom, illetőleg Németi—Selmebánya felé előretolni, egy erős különítmény tüzérséggel is erélyesen Léva felé nyomuljon elő, hogy azt birtokába vegye.

d) Az Ipolyságnál egyesített zöme a ddr.-nak minden előkészületet tegyen meg, hogy június 2-án előnyomulását az egész zöm Lévára folytassa.

e) A Garam-vonalon és Párkányánán levő részek egyelőre előnyomulásukat ne folytassák¹.

Hadsergőfőparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 50. csomó. (VHP 531/11. hdm. sz.) — Eredeti tisztárat.

157

1919 június 1

A III. HADTESTPARANC SNOKSÁG TÁJÉKOZTATJA ALÁRENDELT CSAPATAIT A TÁMADÁS KEZDETI SIKEREIRŐL, ÉS PARANC SOT AD A FOLYAMATOS ELŐNYOMULÁSRA

1. Ellenség Hernád menti állásaiból visszavonul. Repülőink jelentése szerint az ellenség a gesztely—szerencsi és hernádnémeti—tiszalúci úton pánikszerűen özönlik vissza.

32. ezred Gesztelyt del. 8^h-kor elfoglalta.

2. A hadtest előnyomulását az egész vonalon legerélyesebben folytassa. — Nem szabad megengedni, hogy az ellenség utóvédjei folyékony előnyomulásunkat késleltessék. — A legerélyesebb üldözés által egy második csatát takarítunk meg².

3. Mai napon elérendő:

a) Különítmények által — melyek járműveken (vasúton) szállítandók előre:

4. ho.-tól Taktaszada.

3. dandártól Bekecs és Legyesbénye. A 3. ddr. mindent kövessen el, hogy Szerencset is elérje.

6. ho.-tól Monok—Golop—Abaújszántó.

b) A hadosztályok alábbi körletet ériék el:

4. ho. Taktaharkány—Újliska—Tiszalúc.

3. dandár (23. és 32. ezred és 24. ezred 1 zlj. Harangod Csillag-tny.—Pusztá Újvilág—Ósiska.

¹ A Hadsergőparancsnokság hadműveleti naplója a támadó csapatok hangulatáról a következőket írja: „Csapatok hangulata: 1. ho.: gyenge és rossz. 4. ho. hangulat emelkedett ... 5. ho. ... Csapatok hangulata kitünő ... 3. ho. ... Csapatok hangulata általában jó ... 1. ddr. ... Csapatok hangulata lelkes!” Az 1. hadosztály rossz hangulata az előző napi kudarcnak tudható be.

² A Hadsergőparancsnokság 601/14. hdm. számú intézkedésében ugyanezt az elvet hangsúlyozza: „Elvül szolgál a jelenlegi hadműveleteknél: Ellenséget csapatok teljes kihasználásával üldözni.” (Hadsergőparancsnokság hadműveleti naplója alapján.)

1. ho. Gesztely—Hernádnémeti—Külsőböcs.
 6. ho. hernádkércsi csoportja¹...puszta.
 6. ho. hernádvölgyi csoportja Forró-Pétek, és valamilyen vállalkozó osztaggal Novaj —
 Homrogdi-csoport Selyeb—Kupa—Tomor.
 10. ddr. Szendrő.
 c) Ho.-parságok álláspontja:
 4. ho. Tiszalúc.
 1. ho. Alsózsolca.
 3. ddr.-par. Gesztely.
 6. ho.-par. Halmaj.
 Hadtestparság 1-én este Miskolcra (tiszai személy p. u.) megy.
 Kiadatik 1., 4., 6. ho. és 3. ddr.-nak.

III. hadtest²

HIL M. Tan. Közt. iratai. 70. csomó. (III. hadtest. 601/5. hdm. sz.) — Fogalmazvány.

158

1919 június 1

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A TÁMADÁS ELSŐ NAPJÁN ELÉRT EREDMÉNYEKRŐL

Cseh—tót arcvonal:

A III. hadtest ma reggel a Hernádtól keletre álló román erőket megverte, melyek teljes felbomlásban és pánikszerűen vonulnak vissza keleti irányban. Délelőtt folyamán saját csapataink Tiszalúcot elfoglalták, és az ellenség üldözését folytatják.

Hernád völgyéből Hernádkércsen át Abaújszántó felé két zlj.-ból álló oszlopunk nyomul előre.

6. ho. A hatodik hadosztály előnyomulását a Hernádvölgyben folytatja és Forró—Dete—Selyeb és Kupa vonalát érte el.

10. ddr. Szendrő irányában halad előre.

5. ho. 65. ddr. 1. zlj.-a Rudabányán át Szendrő felé előnyomulva támogatja a 10. ddr. balszárnyát. Sajó völgyében csapataink észak felé szintén tért nyertek.

¹ A dokumentum megrongálódása miatt a szöveg olvashatatlan.

² Lap alján Julier kézjegye. — Más írással a következő megjegyzés: „Tiszalúc—Hernádnémeti—Alsózsolca vasút v. hídja Bársonyos-puszta... (olvashatatlan) szét van löve. Kijavítására intézkedés történik. 12. sz. páncélvonat — Miskolcon, 1. ho. — nincs, mai napon alkalmazhatja Szikszó felé.”

39. ddr.-ral, mely Rimaszombattól északra áll, a telefonösszeköttetés megszakadt.

5. ho. a támadást Losonctól északnyugatra felvette, és Tamási—Gácsfalva—Lupocs vonalát érte el.

Első ddr. szakaszában különítményeink Kékkő—Litva és Léva irányában nyomulnak elő.

Esztergomnál vörösőreink és határvéd-zászlóaljunk a Dunán átkeltek, és Párkányánát elfoglalták. A csehek északi irányban vonulnak vissza.

Román arcvonat:

Délszláv arcvonat:

Hadihajós helyzet:

V á l t o z a t l a n.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. (VHP 6012. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

159

1919 június 1

LÉVA FELSZABADULÁSÁRÓL AD TUDÓSÍTÁST A BARSMEGYEI NÉPSZAVA

A kommunista forradalom diadalmas napja volt június 1-én, vasárnap; e napon vették be a Vörös Hadsereg katonái Léva városát, hol az ujjongó nép örömeiben sírva, lelkesedve, kendőket lobogtatva várta.

Péntek óta éltünk állandó izgalmakban. Valami forrott a levegőben. A hangulat izzó volt. Ide-oda szaladgáltak a csehek. Délután a kaszárnyából a tót katonák elszéledtek, és egy titkos sejtelmmel a lelke mélyén várta mindenki, hogy mikor indul meg a Vörös Hadsereg bátor katonáinak támadása, mikor szabadítják meg ezt a négy hónapos cseh invázió alatt gúzsba kötött, elnémított Léva városát, amelynek hangtalan sóhaját, boldogtalanságának összes keservét, könnyek megszentelt vágyait a lévai fiúk vitték hírül a Vörös Hadseregnek, amelyben ők szolgálták munkájukkal, erejükkel, ha kellett vérükkel és életükkel a szent ügyet.

Ezekben bízott és reménykedett a lévai nép, hogy meghallják a túlsó oldalon is a mi rabságból előtörő panaszainkat, s diadalmas fegyvereik ismét szabaddá teszik ezt a földet a mi számunkra, s összetörik a ránk rakott bilincseket.

Ime a reménység valóra változott. Ma már a diadalmas forradalmi zászló leng a városházán, s örömujjongó nép előttte a Kossuth Lajos téren és szerte az utcákon.

A csehek ellenállás nélkül menekültek el. Pedig pénteken összefogdostatták internált embereinket és a volt katonatiszteket, s ott tartották a városháza nagytermében. Ravasz Viktor, a Lévára kirendelt hlavny slusny, cseh kormánybiztos még reggel kocsin elutazott, de úgy látszik, hogy jó híreket kaptak, mert visszajöttek a városházára. A Kossuth Lajos téren a cseh katonák s egy-két felfegyverzett vasutas lövöldözött, hogy elsimítsák a csoportosulástól az összeverődő s izgatottan tárgyaló közönséget. Sőt, annyira biztonságban érezték magukat, hogy szombaton már enyhítették a statáriumot, s tíz óráig engedélyezték a lévai népnek a kimaradást.

Azonban a lévai nép már tudta az ipolysági eseményeket. Csátáról is az érkező emberek jelentették a hidvégi áttörést, s így minden jel arra mutatott, hogy nagy események vannak készülöben, vasárnap délelőtt már tudták, hogy előőrseink Csank és Kereskény környékén járnak. Úgy látszik, hogy a csehek is megéreztek valamit, mert amíg szombaton egész nap minden cókmojkjukkal szállingóztak vissza, most hirtelen egyenként eltűnedezték.

Vasárnap délután 4 órakor kidobolták, hogy minden ember hazamenjen, s az utcán ne tartózkodjék. S nyomban a levegőbe való lövéssel iparkodtak ismét a félelem érzetét felébreszteni az emberekben. De akkor már Siklós felől megszólaltak a magyar ágyúk, s jelentették, hogy az állomást lövik, ahol öt gép volt két nap óta fűtve, állandó készenlétben. A nép a házak előtt várta az események fejlődését. Harcra azonban nem került a sor, mert a cseh tüzekek, kik még pár perce három ágyúval vágattak a bái part felé, már a főtéren megfordultak, s visszafelé iparkodtak egérutat nyerni.

Nyomban ezután egy rúdra kötött fehér lepedő jelezte, hogy a csehek elvonultak, s pár perccel később megjelent az első vöröskatona, lévai fiú, Béres István több társával, s kitűzték a vörös zászlót a városház erkélyére, ahonnan harsány hangon jelentették Ipolyság elfoglalását. Ebédelni akartunk — mondta a szónok —, de a fiúk azt mondták, hogy majd csak Léván ebédelnek. Pedig amikor megérkeztek, 6 óra volt délután.

Ujjongó szeretettel köszöntötte a bátor fiúkat a lévai nép. Sok derék lévai gyerek van közöttük, kik szomorúan jelentették, hogy Ipolyságnál és Hidvégnél lévai elvtársak is hősi halált haltak.

Hasonlóképp szeretettel fogadta a nép a megérkezett pártvezéreket, kik nyomban működésbe léptek a városházán, amelyet birtokukba vettek, s még aznap este az alább közölt rendeleteket adták ki.

Most már övék az intézkedés joga. De most már láthatja a nép, hogy micsoda mesével tömték tele a hiszékeny népet azok, akik nem ismerték vagy félre ismerték a Vörös Hadsereg katonáit. Egység és szeretet minden vonalon. Érző és gondolkodó emberek, akik ember-

társaik sorsát szívükön viselik. A nagyvilágban mindenkinek helye van, aki dolgozni akar. Ez a jelszavuk. Ezért törekvésük, hogy ne legyenek elnyomók és ne legyenek elnyomottak.

Léva város népe most már megértéssel s bizalommal fogadja intézkedéseiket, hogy segítsen megvalósítani ezt a munkaprogramot, amellyel a felszabadított emberiség igaz történelme kezdődik.

Bars megyei Népszava, Léva, 1919 június 3. A forradalom diadala.

160

1919 június 1

PÁRKÁNY FELSZABADULÁSA

— AZ ESZTERGOMI NÉPSZAVA TUDÓSÍTÁSA —

Május 30., 31. és június 1. nevezetes napok maradnak Esztergom történetében: a proletárhadsereg megfutamította a cseh imperializmus zsoldosait, s e nagyszerű haditény következtében kiverték a cseheket Párkányból is, minek következtében az Esztergommal annyira összenőtt helyiség visszakerült a Magyar Tanácsköztársaság hatalma alá.

Ma már proletártestvéreink messze üldözik a menekülő cseheket, akik az Ipolytól a Hernádig terjedő frontvonalon mindenütt visszavonultak.

Szombati és vasárnapi számainkban hadiérdek szempontjából nem írtunk még arról a harcról, amely városunkban folyt le, de mai számunkban jelentést közlünk már mind a három elmúlt forró napról, különösen pedig a május 30-i eseményekről, amely a legfontosabb volt.

Tudósításunk a következő:

Esztergom ébredése

Május 30-án, pénteken a városban a hajnali órákban, amikor az ágyúk dörgése nyilvánvalóvá tette, hogy a Duna túlsó partján megkezdődött a harc Párkány birtokáért, természetesen a kétség, aggodalom és a reménység vegyes érzelmei szorongatták a szíveket.

Hajnali fél három órakor dördült el az első ágyúlövés, amely Esztergom felől jelentette a cseheknek, hogy készen vagyunk a Párkány birtokáért való élethalálharcra. Ez időtől kezdve kevés szünetet tartva majd egész nap szóltak az ágyúk.

Reggel 7 óra tájban már mindenki tudta, hogy mi indítottunk

offenzívát a csehek ellen, és a hadiszerencse a Vörös Hadseregnek kedvez. Már akkor lehetett hallani az utcákon:

Kilenc órakor már mienk lesz Párkány.

A felszabadított Párkányban

Még kétséges volt Párkány sorsa. A lakosság házaikban tartózkodva, szívremegve várta a felszabadulás boldog pillanatait. De alig tisztították meg az elvtársak a várost az imperializmus hitvány zsoldosaitól, az első virággal díszített vörös lobogó láttára legott kitárltak a lefüggönyözött ablakok, kinyíltak a kapuk, és a lakosság apraja-nagyja az utcákra tódult.

Leírhatatlan lelkesedéssel üdvözölték a párkányiak a rajvonallal felé siető vöröskatonákat, akik az ellenség üldözését folytatva nem maradhattak a helységben. Virágokkal halmozták el a vöröskatonákat, különösen sok pünkösdi rózsa került szép nők kezéből a proletárkatonák sapkájára...¹

Előre rajvonallal

A vámhelyiség, amely reggel kilenc óra előtt már megtisztult a csehektől, még egész nap magán viselte a hadszíntér élénk képét, bár ekkor már a határban nyomultak előre a bátor vöröskatonák. A szenttamási hegy tetejéről messzelátóval nagyszerű látványt nyújtottak a rajvonallal előrehaladó vöröskatonák, amikor gyors menetben üldözték a menekülő cseheket. Majd egy néhány percre az egész hosszú rajvonallal hasra feküdt a földön, tüzelt, majd ismét előre nyomult, közben a gépfegyverek is derekasan működtek. Derék vöröseink nagyszerű munkát végeztek. Az elszánt proletárok arcán égett a harci vágy, amelyet még fokozott a menekülő ellenség futása felett érzett öröme.

A foglyok

A csehek rendetlen futásban kerestek menedéket, s ezért sok veszteségük volt halottakban, sebesültekben, s a foglyokat is egyre-másra kísérték visszafelé vöröskatonáink a rajvonallal felől. Emberileg szép, bajtársilag megható volt, hogy proletártestvéreink foglyokkal milyen előzékenyen bántak. A foglyokkal való bánásmódnál sehol semmi erőszakos fellépés, durva szó vagy gúnyolódás.

A dunai híd

Nagyszerű dunai monitorjainknak kiváló szerep jutott a Párkány körüli harcoknál, ezen teljesítményekről a hivatalos harci jelentés is elismerőleg nyilatkozott.

¹ A kihagyott részben a cikk beszámol a vöröskatonák fogadásáról és ünnepléséről, az esztergomi mentők harcáról, a cseh csapatok tevékenységéről és meghátrálásáról.

A dunai híd sértetlen állapotban került birtokunkba, csupán egy telitalálat érte a párkányi oldalon levő cseh katonai hídőrség bódéját, de ezáltal a hídban semmi kár nem esett, de a kívánt eredmény el lett érve, mert a cseh őrség több halottat és néhány súlyos sebesültet hagyott a bódé körül hátra, amikor Esztergomból nyomultak be fegyveres proletárelvtársaink Párkányba.

A párkányi munkástanács

Az elsők között voltak, akik a hídon átmentek Párkányba Zigerits kormányzótanácsai biztos és az esztergomi direktórium tagjai.

A helység elfoglalása után alig két-három órára már megjelent oldalán dobbal, sipkáján piros pünkösdi rózsával egy vöröskatona, és hangos dobszó útján közhírré tette az első tanácsköztársasági rendeletet, amely elrendeli, hogy legott válassza meg a helység lakossága a munkás- és katonatanácsát. Tehát alig múlt el a veszély órája, a proletárrend fenntartása érdekében legott megtörtént a hivatalos intézkedés a helység igazgatásá[ra], bár [az] még ugyancsak hadszíntérnek volt mondható, mert közben még folyton dörögtek a vöröságyúk és a vörösgépfegyverek.

Még délután ágyúk dörgése, gépfegyverek és puskák ropogása között megalakult a községházán a párkányi direktórium, amelynek a következők lettek tagjai: Kiss Sámuel, Sklenar Ferenc, Klész József és Tóth Sándor.

A direktórium azonnal megkezdte működését. Vasárnap már zavartalanul akcióba lépett a szocializálás és az élelmiszer arányos szétosztása. Életbe lépett természetesen a szesztilalom is, amelyet még pénteken délelőtt doboltak ki.

A hős postás elvtársak

Mint kiváló teljesítményről kell megemlékezni postás elvtársaink működéséről, akik péntek délelőtt átmentek Párkányba, s ott hősiek önfeláldozással a legnagyobb golyózáporban s igazán a legsúlyosabb körülmények között dolgoztak, hogy a község és a meg nem szállott területek között helyreállítsák a megszakított táviró- és telefonösszeköttetést. Ebben a halálmegvető, egyedül a kötelesség teljesítést szem előtt tartó hősi munkában előljártak Klein Lajos és Német Béla postai politikai megbízottak, Kovács és Bálint elvtársak, akik ezért, minden proletár elismerését és becsülését érdemelték ki, és ez valószínűleg becsesebb lesz előttük, mint a kretén Károly keresztje.

A csehek erősítést kapnak

Délutáni órákban a csehek nagyobb erősítéseket kaptak, de proletártestvéreink mindazonáltal erősen tartották a tűzvonalat. Este fél 7 óra tájban a csehek több ágyút is kaptak, amelyekkel elő-

ször is a mi rajvonalunkat lőtték. Természetesen az esztergomi ágyúk és a monitorok élénken viszonzták az ágyútűzet.

Most már nyilvánvaló volt, hogy egy tüzerpárba van kifejlődőben, s nem volt célja annak, hogy rajvonalunkat, amely fedezék nélkül vonult végig a mezőn, továbbra is otthagyjuk, tehát visszavonultak a falun, s az esztergomi hídfőt tartottuk. De a csehek egy lépést sem haladtak, csak egy-két előőrsrük merészkedett a falu szélére.

Az ellenség nemtelen bosszúja

A Párkányból kivert csehek tehetetlen dühükben a sötét beálltával a várost kezdték srapel tűz alá fogni, a péntekről szombatra virradó éjjel a vörös és a cseh ágyúk szüntelenül dörögtek. A csehek több mint kétszáz srapel lőtték Esztergomra, anélkül, hogy ennek a gáztettnek lett volna valami eredménye. Csupán egy ember, a saját vigyázatlansága folytán sebesült meg halálosan. Házak vakolatait ugyan több helyen megrongálták a lövedékek, sőt itt-ott a fal is bezúzódt, de a kár túl nagynak nem mondható.

Ez a cseh őrvongás egész éjjel tartott, sőt elvértve még 31-én, szombaton is lőtték a várost. De a szombati nap kizárólag tüzerségi párbajban folyt le, melyben részt vettek még mindig derék monitorjaink. Egyébként a szombati napnak nevezetes eseménye nem volt. A szegény párkányiak egész nap kénytelenek voltak házaikba zárkozni.

Elűzik a cseheket

Szombatról vasárnapra virradó éjjel fél kilenc órakor a csehek ismét lőni kezdték a várost, de már nem olyan erővel mint az előző éjjel.

Hajnali 5 órakor már végleg el is hallgattak, úgy látszik elfogyott a muníciójuk, mert azután csak elvértve dördült el egy-egy ágyújuk.

Június 1-én, vasárnap délelőtt proletártestvéreink a legnagyobb nyugalommal és hősiességgel bevonultak ismét Párkányba, hogy ismét felvegyék a harcot a cseh rajvonallal. Ez a nap azután meghozta a döntést. A csehek hátrálva futottak vöröskatonáink fegyverei elől Muzsla irányába, s Párkány végleg megszabadult a cseh hordák járma alól.

Június 2-án már messze űzik proletártestvéreink a szálnalmas csehszlovák hordákat. Párkányban átalakul az élet, s úgy ott, mint itt ismét nyugalom lesz a három napos harc után.

Egy prágai levél

Érdekes és a cseh viszonyokra felette jellemző levél jutott az esztergomi direktórium kezéhez. A levél Prágában kelt az utóbbi

napokban, cseh nyelven van írva, s az írást az egyik cseh katonai irodában találták.

A levél részletesen elmondja, hogy Masaryk kormánya inog, csak napok kérdése, hogy megbukik, mert egyre erősödik a forradalmi szellem nemcsak Prágában, hanem az egész volt Csehországban, nem számítva ide az északi részeket (Deutsch-Böhmen), az Észak-Magyarország megszállott területeit, ahol a csehek el vannak készülve arra, hogy minden órában kiverhetik őket.

Esztergomi Népszava, 1919 június 3. Párkány felszabadulása.

161

1919 június 5

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG DICSÉRETBEN RÉSZESÍTI AZ I. ÉS 8. SZÁMÚ PÁNCÉLVONAT KATONÁIT A VISSZAVONULÓ ELLENSÉGES CSAPATOK ÜLDÖZÉSÉBEN ELÉRT EREDMÉNYEKÉRT¹

A legutóbbi napok győzelmes harcaiban az I. és 8. sz. páncélvonatok különösen kitüntették magukat. Fáradtságot és félelmet nem ismerő lendülettel, valódi proletárönfeláldozással vetették magukat a visszavonuló ellenség után, s ezáltal lényegesen megkönnyítették a gyalogság munkáját, s nagyban hozzájárultak az elért szép eredmények kivívásához.

Elismerésemet és köszönetemet fejezem ki ezen két páncélvonatnak, s követendő mintaképül állítom őket a Vörös Hadsereg minden tagja elé.

Hads.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. 298. sz. (VHP 605/5. hdm. sz.) — Eredeti fogalmazvány.

¹ A hadseregpárancsot megküldték az I. dandárpárancsnokságnak Ipolyságra és a 3. hadosztályparancsnokságnak Losoncra. A fogalmazványon Böhm és Stromfeld kézjegye. Megjegyzés a lap szélén: Hangay sajtó. 605/204 sajtó sz. alatt elintézve. Hangay.

162

1919 június 2

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG PARANCSOT AD A TOVÁBBI ELŐNYOMULÁSRA; HANGSÚLYOZZA A TOKAJI TISZA-HÍDON VALÓ ÁTKELÉS FONTOSSÁGÁT¹

I/ III. hadtest:

1. Sátoraljaújhely felé az előnyomulást a 3. dandár veszi át, és igyekszik ebben az irányban lehetőleg messze előnyomulni. A dandár két üteggel látandó el. (Lehetőleg I/10. osztálytörzs, 2/10. és 4/1. ütegek.)

2. A 6. hadosztály és a 10. dandár csoportjai eddigi feladatukat megtartják.

3. Az egész 4. hadosztály igyekezzék Tokajnál a Tiszát átlépni, és Rakamaznál egy támadó hídfőben Nyíregyháza felé előnyomulásra csoportosulni. Ha [a] tokaji hidak le lennének rombolva, az átkeléshez az előkészületek megteendőek. Ebben az esetben a további intézkedések előtt a III. hadtestparancsnokság a Hadseregparancsnokság elhatározását kérje ki.

4. Ha a 4. hadosztály a Tiszán átkelt, akkor az 1. hadosztály a 4. hadosztályt közvetlenül kövesse.

5. Felvonulásban levő 8. hadosztály, mint már elrendeltetett, hadseregtartalék.

II/ 5. hadosztály:

5. hadosztály szándékának megfelelőleg az ellenséget a Rima és Sajó völgyében erőlesen üldözze.

III/ 3. hadosztály:

3. hadosztály szándékolt előnyomulását Zólyom felé folytassa.

IV/ 1. dandár:

a) Igyekszik egy páncélvonatot és egy kiválogatott kis, de kiváló emberekből összeállított különítményt a páncélvonattal egyidejűleg Zsarnócán át Zólyomba, az ellenség hátába irányítani. Ha ez a vállalkozás sikerül, azok, akik benne résztvesznek, rendkívül hasznos szolgálatot tesznek az egész hadseregnek.

b) A lévai csoportból egy különítmény kocsikon lehetőleg Verebélyt érje el. A zöm Léván visszatartandó, hogy azután vasúton, Anyosmaróton át szállítható legyen.

¹ A dokumentum eredeti címe: Intézkedés június 3-ra — Az I. alatt levő 1., 3., 4., 5. pontok a lap szélén megjelölve zöld ceruzával.

- c) A 3. ezred zöme Csata, Bély környékén gyülekeztetendő. Szándék: ezeket vasúton Párkánynánán át Érsekújvárra irányítani, egy páncélvonat fedezete alatt.
- d) Párkánynánai hídfő mai helyzetében megtartandó.
- e) Dunahajó-raj mint eddig, kihasználendő.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. (VHP 602/12 hdm. sz.) — Tisztázat.

163

1919 június 2

A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG JELENTÉST TESZ A HADSEREG-PARANCSNOKSÁGNAK A NAP ESEMÉNYEIRŐL

Helyzet június 2-án dut. 9 órakor: a 10. ddr. egész napon át erős harcban állott Szendrőnél. Ellenséges ellentámadás dut. 5 órakor a már Szendrő déli részébe benyomult 10. ddr. részeit visszavetette Garadna-psz—Büdöskút-psz. vonalába.

Ugyancsak Abodnál állott fél zlj.-at egy zlj. erejű ellenség déli irányban visszavetette. 10. ddr. megerősítésére a ddr. parság felhatalmaztatott, hogy Sajókazincnál vasúti elszállításra készenlétbe helyezett II/13. zlj.-at, ha még eléri, vonja magához, azonkívül 6. ho. utasított, hogy Felsővadászról legalább egy fél zlj.-t június 3-án kora reggel Abodon át Szendrőre irányítson. 6. ho. Magashegyen állott csoportja ismételt ellentámadások kivédése után túlerő elől dut. 5 órakor közvetlen Magashegytől délre új állásba vonulni kényszerült. 6. ho. hernádvölgyi csoportja Göncz—Garadna—Futó-kércs-vonalat érte el. A Magashegy visszafoglalása céljából az ott álló csoport megerősítésére kettő zlj. Forróról Baktán át Magashegyre irányított. Hernádvölgyi csoport Hidasnémeti felől ellenséges tüzérségi tüzet kapott. 3. ddr. helyzete ismeretlen, valószínűleg elérte Abaújszántó—Tálya körletét. 4. ho. del. óta harcban Tarcál és ettől északra elterülő magaslatokon levő ellenséggel, mely erős tüzérséggel Tokaj magaslatot tartja megszállva. III/39. zlj. biztosítja a Tisza-vonalat a 4. ho. mögött. 1. ho. Megyaszó—Monok—Bekecs-körletben éjjelezik.

III. hdt.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. 131. sz. (III. hadtest. 602/17. hdm. sz.) — Távirat.

162

1919 június 2

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG PARANCSOT AD A TOVÁBBI ELŐNYOMULÁSRA; HANGSÚLYOZZA A TOKAJI TISZA-HÍDON VALÓ ÁTKELÉS FONTOSSÁGÁT¹

I/ III. hadtest:

1. Sátoraljaújhely felé az előnyomulást a 3. dandár veszi át, és igyekszik ebben az irányban lehetőleg messze előnyomulni. A dandár két üteggel látandó el. (Lehetőleg I/10. osztálytörzs, 2/10. és 4/1. ütegek.)

2. A 6. hadosztály és a 10. dandár csoportjai eddigi feladatukat megtartják.

3. Az egész 4. hadosztály igyekezzék Tokajnál a Tiszát átlépni, és Rakamaznál egy támadó hídfőben Nyíregyháza felé előnyomulásra csoportosulni. Ha [a] tokaji hidak le lennének rombolva, az átkeléshez az előkészületek megteendőek. Ebben az esetben a további intézkedések előtt a III. hadtestparancsnokság a Hadseregparancsnokság elhatározását kérje ki.

4. Ha a 4. hadosztály a Tiszán átkelt, akkor az 1. hadosztály a 4. hadosztályt közvetlenül kövesse.

5. Felvonulásban levő 8. hadosztály, mint már elrendeltetett, hadseregtartalék.

II/ 5. hadosztály:

5. hadosztály szándékának megfelelőleg az ellenséget a Rima és Sajó völgyében erőlyesen üldözze.

III/ 3. hadosztály:

3. hadosztály szándékolt előnyomulását Zólyom felé folytassa.

IV/ 1. dandár:

a) Igyekszik egy páncélvonatot és egy kiválogatott kis, de kiváló emberekből összeállított különítményt a páncélvonattal egyidejűleg Zsarnócán át Zólyomba, az ellenség hátába irányítani. Ha ez a vállalkozás sikerül, azok, akik benne résztvesznek, rendkívül hasznos szolgálatot tesznek az egész hadseregnek.

b) A lévai csoportból egy különítmény kocsikon lehetőleg Verebélyt érje el. A zöm Léván visszatartandó, hogy azután vasúton, Anyosmaróton át szállítható legyen.

¹ A dokumentum eredeti címe: Intézkedés június 3-ra — Az I. alatt levő 1., 3., 4., 5. pontok a lap szélén megjelölve zöld ceruzával.

A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG ISMERTETI AZ ALÁRENDELTEK CSAPATOK JÚNIUS 3-I FELADATÁT

1. Saját csapataink június 1-re elrendelt éjjelezési körleteket elérték, kivéve a 10. dandárt, mely Szendrő birtoklásáért még június 2-án del. 3^h-kor harcolt.

Június 2-án délelőtt az alárendelt erők előnyomulásukat folytatták, jelenlegi helyzet (dnt. 2^h) összeköttetés hiányában csak a 6. és 4. ho.-nál ismeretes, előbbi Magashegy Δ 322 (Szikszótól 25 km-re északra), Felsőnovaj—Vizsoly vonalát délben elérte.

A 4. ho. Szerencstől keletre a 14. és 22. ezredekkel harchoz fejlődött a tokaji magaslaton álló ellenség ellen.

2. Azon feltevésben, hogy az alárendelt seregtestek a június 2-ra elrendelt körleteket — ha kell harc árán is — elérik, június 3-ra alábbi irányelvek szolgáljanak:

a) Június 3-án a hadtest az előnyomulást folytatja. A hadtestparság tudatában van a csapatok által végrehajtott nagy harci és menetteljesítményeknek, de ennek dacára fokozott menetteljesítményeket követel a következő napokban is, mert csak ezáltal lesz lehetséges a csapatokat a várható nehéz harcoktól és vérveszteségtől megkímélni, ami most látszólag kíméletlenség, az tényleg emberéletben nagyfokú kíméletet fog eredményezni. — Tehát előre! — Parnokok és politikai megbízottak ily értelemben a csapatokat világosítsák fel.

b) *Június 3-án elérendő:* 4. ho. által — melynek egy vegyes különítménye Tokaj—Rakamaznál a híd offenzív biztosítására visszahagyandó — felderítő különítménnyel Sárospatakot, a ho. zömével Bodrog—Olaszi—Tolcsva—Olaszliszka-körletet érje el.

A 4. ho.-nak Tokajtól nyugatra levő Tisza-szakaszban netán visszahagyott részei bevonandók, minthogy a Miskolc környékén felvonuló 8. ho. élezrede (44.) ma, június 2-án Tiszalúra beérkezik.

Amennyiben az ellenség netáni behatása Tokaj, illetve a Bodrogtól délre eső területből a ho. vonalának előmozgását megnehezítené, úgy a vonat Szerencs—Abaújszántón át Erdőbényére, kerülő mozdulattal zárkozzék fel a hadosztályhoz.

Az 1. ho. június 3-án Tokaj—Tarcál—Bodrogkeresztúr—Mezőzombor—Mád-körletbe vonuljon, a tokaji hídfőben álló 4. ho.-beli különítményt váltsa fel, a felderítést Nyíregyháza felé mielőbb vezesse be.

A 3. dandárparság, a 23. ezred és egy 24-es zlj. június 3-án

Abaújszántón át Vilmány—Vizsoly-körletbe vonul, és ezen körletbe való beérkezése után a 6. ho. parságnak alárendeltetik. — A 3. dandárnál levő 32. ezred Mádra vonuljon, és az 1. ho. kötelékébe visszalép.

A 6. hadosztály június 3-án Abaújszina—Abaújvár—Hidasnémeti—Perény-körletben felzárkóztatandó, különítmények Nagyida és Alsómislyét ériék el, ezen pontoknál a vasútvonalat könnyen rombolják meg.

Felderítés Kassa felé bevezetendő.

A 10. dandár — mely további parancsig ismét hadtest-közvetlen — ha csak lehetséges a Bodva völgyében folytassa előnyomulását, és igyekezzék Szepsi—Torna felé tért nyerni.

A 6. ho. bal oszlopa (Krasznokvajda környékén) és a 10. dandár egymás között kölcsönösen keressék az összeköttetést Rakacánál.

3. A 4. és 6. hadosztályok árkász-századai Tiszalúcia¹ irányítandók, hol legkésőbb június 4-ig beérkezzenek. Ezen két árkász-szd. Jakobi árkász-parancsnok vezetése alá lép.

4. A hadosztályparságok (10. dandárpar.) minden eszközt használjanak ki, hogy a hadtestparsággal az összeköttetést fenntartsák, illetve, hogy álláspontjukat a hadtestparság tudomására hozzák.

5. A hadtestparság egyelőre Miskolcon (Tisza-pályaúdváron) marad.

6. Kiadatik: 1., 4., 6. hadoszt. és 10. dandárparságnak. — A 3. dandár részére ezen parancsot az 1. ho.-parság továbbítsa.

Hadtestparancsnok helyett:

Julier

HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. (III. hdt. 602/6. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

165

1919 június 3

A 4. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTÉST TESZ A III. HADTEST-PARANCSNOKSÁGNAK A 14. ÉS 22. MUNKÁSEZRED KIVÁLÓ TELJE-SÍTMÉNYÉRŐL ÉS TOKAJ ELÉRÉSÉRŐL

A 22. csepeli munkásezr. különítménye tegnap dut. 8 órakor Pehrogyot elfoglalta. Ellenséges túlerő (legalább 2 zlj.) csak nehéz harc után hátrált. Eredmény a különítmény kiváló kitartásának és

¹ Eredetileg Hernádnémeti volt beírva.

parancsnokok személyes befolyásának tulajdonítható. Zsákmány több fogoly, 4 gépfegyver, nagy mennyiségű lőszer stb.

Ezen ezred többi része tegnap délután Mezőzombort elfoglalta, és ma folytatja előnyomulását Tarcál—Tokaj felé. Említésre méltó a 14. északi Ganz munkásezred teljesítménye. A visszavonuló ellenség Tokajon át üldöztetik. Szándék: [ha] a rakamazi híd megvan, úgy a Tiszán átkelni és a hídfőt megszállni. Gyors előnyomulást vasút hiányában jelenlegi vonat csekély létszáma akadályozza. Vasúti híd helyreállítása Böcsnél elsőrendű érdek. Járművek itt nem kaphatók, mert a románok a legnagyobb részét elhajtották.

Hadosztály táv.-szd. vasút mentén tel.-vonalak[at] Böcsig kijavította. Anyag hiányában nem építhet.

Kérem az összeköttetés helyreállítása végett ezen osztaggal szemben vonalak[at] sürgősen helyreállítani.

Tegnapi veszteség: kb. 5 halott és 15 seb.

4. ho.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 71. csomó. (4. hadosztály. 603/1. hdm. sz.) — Távirat.

166

1919 június 3

A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG PARANCSA A TISZAI ÁTKELÉS ELŐKÉSZÜLETEIRE ÉS SÁTORALJAÚJHELY ELFOGLALÁSÁRA

1. Tokaji hidakat ellenség felrobbantotta. A 4. ho. Tokajnál az összes előkészületeket az átkelésre tegye meg, olyképp, hogy az átkelést mielőbb végrehajthassa¹. A hadtestparság az átkeléshez szükséges hadikészletek rendelkezésre bocsátásáról gondoskodni fog, a ho.-parság mielőbb jelentse a szükségleteket.

A 4. ho. átkelési időpontjától függetlenül kisebb felderítő járőrök a Tiszán előtalálható eszközökkel a Tisza túlsó partjára átszállítandók felderítés céljából. — A 4. ho. zöme és az 1. ho. a jelenlegi körletben marad.

2. Schrédel ddr.-parancsnok vezetése alatt a 3. ddr. (23. és 24. gy.-ezr.), valamint az 1. ho.-parság által utasítandó 7. m. ezred, továbbá a 4. ho.-tól a 3/20. üteg, a 38. t. ezr. 2 ütege (közülük az egyik 4/38. üteg) és az 1. ho.-tól a 3/32. üteg június 3-án estig Olaszliszka, Erdőbénye, Szegilong körletbe jusson.

¹ A Hadseregparancsnokság hadműveleti naplójából: „4. ho. Tokajt és Bodrogeresztúrt elfoglalta, és a románokat Tiszától keletre visszavetette.” (Esti helyzet-jelentés június 3-án.)

Ezen csoport feladata Sátoraljaújhely elfoglalása, amely célból a felderítést mielőbb vezesse be, és az előnyomulást június 4-én Sátoraljaújhely felé, ameddig csak lehetséges folytassa.

Schrédél ddr.-parnok csoportja a 4. ho.-parsággal drótösszekötést tartson fenn. Ezen csoport anyagi ellátás tekintetében a 4. ho.-hoz tartozik.

3. A 6. ho. előnyomulását Kassa felé folytassa, és igyekezzék Torna felé kitolandó különítménnyel a 10. ddr. előnyomulását a Bodva völgyében ezáltal előmozdítani.

hdt. vk. főnök helyett:

*Schwarz*¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 5r. csomó. (III. hdt. 603/20. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

AZ ÉSZAKI HADJÁRAT HADMŰVELETEINEK KIBONTAKOZÁSA. A HELYZET KASSA FELSZABADÍTÁSA UTÁN

167

1919 június 4

(Délután 12 óra 30 perc).

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE A CSAPATOK DÉLI ÉS ESTI HELYZETÉRŐL

Cseh—tót arcvonal:

III. hadtest:

4. *hadoszt.* Tokaj—Borsodkeresztúr—Olaszliszka és Tarcál tájékán. A hadosztály részei Olaszliszkanál a Bodrogon átkelőben Zalkod felé. — A 3. *dandár* útban Olaszliszkan át Sárospatak felé.
6. *hadoszt.* jobb szárnya Göncöt érte el, ahol az ellenséggel harcban áll. A hadoszt. bal szárnya Krasznikvajdán át Buzita és Jánok felé nyomul előre.
10. *dandár* jobb szárnya Galvács és Bestavölgyi-pszt. vonalában harcban áll. — Szendrőt az ellenség még tartja.
5. *hadoszt.* A 19. gy.-ezred Rudabányából északi irányban visszavonuló ellenséget követi. — A Rima és Sajó völgyében saját csapataink erős harc után Rimaszombat felé, illetve Tornaljára vonultak vissza.

¹ A lap alján: „6. ho.-parságnak bediktálva VI. 4. 1^h del. Gb.”

3. *hadoszt.* Egy zlj. és egy üteg Losonctól északkeletre Breznicska községet érte el. — 4 zlj. három üteggel a Losonc völgyében az ellenséget viasszaszorította és Detvától délkeletre áll. A nemzetközi ezrednek egyik zászlóalja Abelovából Végles felé nyomul előre.

1. *dandár* jobb szárnya Kékkőtől északra ellenséggel harcban áll. *Korponai csoportunk* Teszéken át Németi felé nyomul előre. — A *dandár* bal szárnyán a helyzet változatlan.

Román arcvonal:

Szolnoknál ellenséges géppuska- és tüzérségi tűz.

Délszláv arcvonal:

Helyzet változatlan.

Hadihajós helyzet:

A dunai hajórajunk a Zsitva torkolatánál csapatunk előre nyomulását támogatja.

Összefoglaló helyzetjelentés

1919 június hó 4-én dut. 10^h-kor

Cseh—tót arcvonal:

III. hadtest:

4. *hadoszt.* Tokaj—Tarcal—Bodrogkeresztúr—Szegilong környékén, egy része Olaszliszkánál a Bodrogon átkelve Zalkod és Szabolcs felé előnyomulóban. — A 3. *dandár* részei és a 7. ezred Bodrog-olaszit érte el.

1. és 8. *hadoszt.* helyzete változatlan.

6. *hadoszt.* Abaújvárt érte el, de ellenséges támadás által Göncre viasszaszorított. — A *hadoszt.* egy csoportja Tornyos—Haraszt-domb és Perény vonalát érte el. A *hadoszt.* bal szárnya Buzita község északi szegélyén áll.

10. *dandár* jobb szárnya Abódról Besenyő-pusztára szorítottatott vissza, a *dandár* többi része Szendrőtől délre Suhogy vonalában harcban áll.

Ellenséges helyzet: Tiszadob—Tiszalök—Tiszaeszlár és a Tisza partja Rakamaztól nyugatra ellenség által megszállva. *Ellenség* Sárospatakról Sátoraljaújhely felé viasszavonulóban. Sátoraljaújhelytől Kassa felé eltolások. A 6. *hadoszt.* és a 10. *dandár* az ellenséggel érintkezésben. A hidasnémeti vasúti híd (Hernádvölgy.) ép, a közúti híd leégett.

5. *hadosztály* Suhogynál a 10. *dandárral* az összeköttetést helyreállította. A *hadoszt.* jobb szárnya Rudabányától északra az ellenséggel harcban áll.

A 65. *dandár* csapatai a Sajóvölgyben az ellenséges átkaroló

támadás folytán Sajólenke—Méhi és Füge vonalában voltak kénytelenek visszavonulni. (Tornaljától délre.)

A 39. dandár Rimaszombattól északra fekvő magaslatokon még harcban áll.

3. *hadoszt.* az összeköttetést a 39. dandárral helyreállította. A *hadosztály* jobb szárnya Poltár—Bisztricska vonalát érte el. A 8. számú *páncélvonal* Zlatnóig (Rimakokovától délre) kifutott, és két cseh századot széjjelugrasztott, sok halottat és sebesültet hagyva vissza.

Ellenség pánikszerűen menekül.

A 80. dandár Detvától délkeletre levő útelágazást érte el.

1. dandár jobb szárnyán és Lévánál a helyzet változatlan.

Pálmay-csoportnak egy különítménye Verebélyig hatolt előre, ahol az ellenséggel harcban állott. A tolmácsi híd (Lévától északnyugatra) saját birtokunkban van.

1. számú *páncélvonalunk* Érsekújváron túl Tótmegyerig üldözte a visszavonuló ellenséget.

Saját csapataink Érsekújvár—Ógyalla—Hetény és Kurtakeszi vonalát érték el. Egy *határvéd zászlóaljunk* a Duna mentén halad előre.

Délszláv arcvonal:

Helyzet változatlan.

Román arcvonal:

Helyzet változatlan.

Hadihajós helyzet:

Saját monitorunk a Zsitva torkolatáig nyomult előre, és támogatta gyalogságunk előnyomulását.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. (604/2. hdm. és 644/75. hdm. sz. összevont jelentés.) — Eredeti tisztázat.

168

1919 június 4

A III. HADTESTPARANC SNOKSÁG A CSEHSZLOVÁK HADVEZETÉS TERVEINEK ISMERETÉBEN ELLENINTÉZKEDÉST AD KI, ÉS TOVÁBB FOLYTATJA A MEGKEZDETT HADMŰVELETEKET

1. A Tisza mentén működő csapatok a Tiszán való átkelésre előkészülnek. A 6. ho. a mai napon Gönc és Krasznikvajda környékén az ellenséget visszavonulásra kényszerítette. Saját csapataink Göncről további előnyomulásban a jövő műveletekre kiváló fontossággal bíró hidasnémeti vasúti hídát birtokba vették. A híd ép.

2. A 6. ho. és 3. ddr. mai napon két cseh parancsot fogott el. Ezen parancsok a Kassán és Sátoraljaújhelyben székelő cseh ho.-parságok június 4-ére szóló intézkedéseit tartalmazzák, és lényegében a csehek azon szándékát mutatják, hogy az ellenség Kassától délre nagyobb erőket von össze, melyekkel a Hernád völgye felé déli irányban ellentámadást akar végrehajtani. Ezen célból a Sátoraljaújhely környékén álló csapatokat az ellenség Kassa felé tolja el.

3. Az ellenség tervét megdöntendő június 5-re az alábbiak szerint intézkedem:

a) A Schrédli-csoport (3. ddr. része, 7. gy. e. és 5. üteg) előnyomulását Sátoraljaújhelyre fokozott menetteljesítménnyel folytassa, és iparkodjék Sátoraljaújhelyt még a holnapi nap folyamán elfoglalni.

b) A 6. ho. zömével Perény—Buzita vonalából erélyes támadást hajtson végre Nagyidán át Kassa irányában. A hidasnémeti híd feltétlen biztosításáról gondoskodjék. Utóbbi célból a hadtestparság még ma éjjel egy szabványos gyal. vonatszerelvényt fog Miskolcra Hidasnémetin át Mád vasúti állomásra irányítani, mely az I/9. zlj.-at Hidasnémetire fogja szállítani az ottani hídbiztosító csapatok megerősítésére.

Az 1. ho.-parság az I/9. zlj.-at del. 6^h-kor Mád vasúti állomáson elszállításra helyezze készen. Ezen zlj.-nak részletes felhasználását a 6. ho.-parságra bízom, de kizárólag a hidasnémeti híd biztosításának feladatával. A zlj. Hidasnémetire való beérkezésétől a 6. ho.-parságnak alárendeltetik.

c) A 4. ho. a Tiszán való átkelésre az előkészületeket folytassa.

d) Az 1. ho. jelenlegi körletében megmarad, a parnokok részben a tokaji, részben a tiszadobi átkelő pontoknál tájékozódjanak.

e) A 10. ddr. kiutalt feladatát megtartja. Ezen ddr. szárnyának támogatására a 6. ho.-parság legalább egy századot Krasznik-vajdáról—Rakacán át—Szendrő felé rendeljen ki.

A 10. ddr. jobb szárnyán álló II/13. zlj. ezen intézkedés kiadásakor (6/4. dut. 8^h) Abódról visszavonulásra kényszerített a Besenyőpsz.-tól északra fekvő magaslatokra.

4. A 12. sz. páncélvonat még ma éjjel Hidasnémetin át Szerencsre irányíttatik a Mádra menő gyalogsági szerelvény kíséretével.

Ezen páncélvonat további intézkedésig a 6. ho. parságnak ismét alárendeltetik.

A 30,5 mozsár még ma éjjel Forró—Encsre irányíttatik a 6. ho. rendelkezésére.

5. A 38. tüz. ddr.-parság (Szabó elvtárs) és a 38. tüz.-ezred a 8. ho.-nak rendeltetik alá, és f. hó 6-ára a 8. ho. körletébe érkeznek be. Elhelyezés: 38. t.-ddr.-parság Tiszalúc, I., II/38. t.-osztálytörzs és 2,3/38. ütegek Harangod-Csillag-tn., 4/38. üteg Disznós-tn., 5/38. üteg Bazsi-psz., 6/38. üteg Hernádnémeti-tn., 7/38. üteg Ósiska-psz. (utóbbi

üteg útban). A Schrédli-csoportnál levő 38-as üteg Sátoraljaújhely elfoglalása után.

6. Kiadatik az 1., 4., 6. ho. 10. ddr.-parság és a 4. ho.-parság útján a 3. ddr.-parságnak.

Julier

hdt. vezérk. főnök

HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. (III. hdt. 604/19. hdm. sz.) — Fogalmazvány.

169

1919 június 5

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG A TÁMADÓ CSAPATOK TOVÁBBI ELŐ- NYOMULÁSÁT SZORGALMAZZA

1. A csapatok általában eddigi feladatukat megtartják.

2. III. hadtest. — Ha Tiszadobnál az átkelés sikerül a Hadseregparancsnokság szándéka a 8. ho.-t és esetleg utána az 1. ho.-t is Büdszentmihályra irányítani a jobb szárnyat dél felé biztosítva. Sátoraljaújhely—Kassa—Torna felé az előnyomulás folytatandó. A 13-as ezrednek két zászlóalja és egy ütege mint hadseregtartalék Miskolcon továbbra is vasúti elszállításra készen megmarad.

3. 5. ho. — Az előnyomulást észak felé folytatja.

A 3/10. üteg Miskolcra Putnokon át vasúttal a ho. rendelkezésére útbaindítatik.

4. 3. ho. — Az eddigi feladatát megtartva Losonc környékén levő két zászlóalj [és] egy üteg akként tartandó készenlétben, hogy vagy Detva felé, vagy pedig Rimaszombat felé gyorsan útbaindítható legyen.

A Susány—Ósgyán környékén levő csoport kész legyen az 5. ho. balszárnyával összműködve vagy Rimaszombat felé, vagy Rimabánya—Rahó irányában előnyomulni.

5. 1. ddr. — Zólyom felé az előnyomulás folytatandó. A Garam-vonalban lévő erők Léván összpontosítandók. A Hadseregparancsnokság szándéka ezen erőknek Léván való összevonása után Verebélyen át Nyitrára előnyomulni, és az ottani cseh erőket visszaverni. Ennek megfelelően a felderítés bevezetendő.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. (VHP 604/12. hdm. sz.) — Tisztázat.

170

1919 június 5

A 6. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A III. HADTEST-
PARANCSNOKSÁGNAK A HARASZTDOMBON ÉS NAGYIDÁÉRT FOLY-
TATOTT NEHÉZ, DE EREDMÉNYES HARCOKRÓL

Leőchey-csoport a Harasztombon (háromszögelési pont 280) beásott, szívósan védő és offenzív[e] fellépett ellenséges erőket (kb. egy zlj.) mindkét oldalról átkarolólag nagy lendülettel végrehajtott támadással Abaujszina felé visszavetette, és a magaslatot — dacára a Felsőkéked (Hernád keleti partján) felőli erős oldalán tűzérési tűznek — végérvényesen birtokába vette. Ezen fontos ütközetben, amely a Hernádvölgy kijáratát megnyitotta, különösen kitűnt a 101. gyalogezred és ennek testvérezrede, a 101. tűzérezred. Saját veszteség 6 halott és 18 sebesült. Zsákmány 2 géppuska. A csoport két előretolt százada Abaujszinán át üldözte a menekülő ellenséget, és e község északi szegélyét megszállta.

1. Polyakovits-csoport 4. zlj.-a az ellenséges helyzetre való tekintet nélkül, különösen a 46. ezred, nagy iramban Buzitán át Nagyida felé előtörve Komoróc területét megszállták, és mind [a] négy zászlóalj tűzérési tűz támogatás mellett dut. 7-kor a még Nagyidát szívósan védő ellenséget megtámadta, és Nagyidán át üldözte a menekülő ellenséget, és a község északi szegélyét megszállta.

2. Polyakovits-csoport 4 zlj.-a a területén egész napon át erős harcban áll a Cervený—Hrumeč-magaslat 305 — Felsőerdő — Tribota, háromszögelési pont 300, Csonkás vonalában beásott ellenséggel. Ezen ellenséges erők visszaverésére erős jobbszárnnyal Reste területéről Jánok irányában holnap reggel erélyes támadást rendelt el a ho.-parság.

3. Juliska¹ és 6/69. üteg beérkezett.

4. 12 számú páncélvonat, mely dut. folyamán ideérkezett, a Hidasnémeti—Abaujszántó-vasútvonal használhatóságát derítette fel.

6. ho.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai, 71. csomó. (6. hadosztály. 605/27. hdm. sz.) — Távirat.

¹ A 30,5 cm-es mozsárágyú beceneve. Azonos az I. világháború „Bertá”-jával.

171

1919 június 6

A 6. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG BESZÁMOL A HADSEREG- PARANCSNOKSÁGNAK A KASSA FELSZABADÍTÁSÁÉRT FOLYTATOTT HAT NAPOS KÜZDELEMRŐL

A 6. h.o. kitűzött feladata sikeres teljesítésének biztos tudatában kezdte meg 30-án del. 5^h-kor a győzelmes harcok egész sorozatát. Ezen tudat hatotta át minden katonáját, és ezt megszilárdította az első győzelmünk, Szikszó és Frankhegy elfoglalása. A terepszakaszonként hátrább álló, de ellenállásra igyekvő ellenséget a h.o.-csapatok minden egyes alkalommal megverték. Nagyobb döntő csatákat vívott a 33. ezred a Magashegy 322 $\diamond$ birtokáért, amelyről az ellenség ellentámadása — bár rövid időre visszavetette —, de a kiváló 101-es tüzérek támogatásával csakhamar véglegesen saját kézbe került. Lőcsei-csoport Bakta és Forró vonalában mért súlyos csapást az ellenségre, mely ennek következtében csak Szurdok magasságában tudott megállni. Ezen harcokban az újonnan megszervezett 101. gy.-ezr. mutatta meg harci értékét. A Hernádvölgyben való további előnyomulás lehetőségét a 31. gy.-ezr. döntötte el a Hernádkércsnél történt folyóátkeléssel és Abaújszántó elfoglalásával. Az ellenség 3 egymás mögötti vonalban és aznap beérkezett megerősítések bevetésével hiába védekezett. Abaújszántó elestével a Pogány-csoport — Gönc—Abaújvár felé való előnyomulásával — a h.o. jobboldalát biztosította a Hernád keleti partján. Ezen feladatának végrehajtásában a 31. ezr. a legnehezebb, de győzelemteljes harcát a Hernád kel[eti] partján, Göncruszkánál vívta, hol, amint az később megállapítást nyert, összevont ellenséges erők támadásait megghiúsítva, ellentámadással visszavetette az ellenséget. A döntés sikeréhez nagyban hozzájárult a Meisl-csoport június 3-i esti újabb győzelme, amely nemcsak zsákmányt eredményezett, hanem az ellenséges 6. h.o. írásbeli intézkedéseit is kezünkre juttatta, mely szerint a francia vezetőség terve az volt, hogy a Hernád- és Bodvavölgy kijárait minden erejével védve, nagyobb erőket von össze Hernádcsány—Hernádsadány területén, s azokkal a Hernád keleti partján ellentámadást hajt végre. A h.o.-parság ennek alapján elhatározta, hogy a vasúton beérkezett 46. dandár bevetésével a már megingott ellenségre Nagyidánál döntő csapást mér, még mielőtt annak ellentámadása érvényesülhetne, hogy így az utat Kassára megnyissa, mert megállapítást nyert, hogy Kassa védelmére Sátoraljaújhely környékéről is vont el az ellenség erőket. A h.o. jobb szárnyának biztosítását a

Pogány-csoport megerősítésére felrendelt 1. h.o. vette át, amely VI. hó 5-én Vizsoly—Abaújszántó területére érkezett be.

A Kassa birtokáért vívott 6 napos csata — melyben a h.o. csapatai a 6. csehszlovák ho.-t és annak erősítésére küldött csapatokat megverték — döntő fázisa június 5-én del. 5^h kezdődött, amidőn habár a 33. és 24. ezredek előnyomulását a Reste-Csonkás-hegy (300 Φ) vonalban beásott ellenség erős ellenállása feltartotta, a 46. ezred kisebb ellenséges erőket Buzitából kiverve, a Reste körül folyó erős harcokra való tekintet nélkül, Nagyida környékét merész előretöréssel birtokba vette. Ez a merész elhatározás és annak tervszerű végrehajtása döntötte el a kassai csatát. A végső siker kivívásában a 46. ezr.-el vetekedett a 101-es gy.-ezr. a Haraszdombért vívott harcával, melynek eredménye még csak ma volt áttekinthető, midőn a helyszínen a h.o.-parnok személyesen megállapította, hogy kb. 100—150 ellenséges hulla maradt a csatatéren, és megállapítást nyert, hogy ezen ütközetben a 23. légionárius, a 18. és 12. csehszlovák gyalogezredek egy-egy zlj.-a, továbbá az 5. tűz. ezred 14 ágyúja vett részt. Lakosok bemondása szerint saját tűzérségünk és gp. kiváló sikerrel működtek, és teljesen felbomlasztották az ellenséget, úgyannyira, hogy további ellenállást kifejtteni nem voltak képesek. Ezen győzelem a Hernád keleti partjára is kihatással volt, és az ellenség az éjjel Abaújvárról is visszavonult. A Nagyidát megszállva tartó 46. ezr. még VI/5-én este visszavert egy ellenséges ellentámadást. Az ellenség VI/6-án a még összeszedhető erőkkel és pl. 21. ezr. II. zlj.-a egy 12. és 88. ezredbeli zlj.-akkal Nagyida visszafoglalását megkísérelte, de ezen négy zlj. támadását a 46. ezred könnyen visszaverte és az ellenséget Szakály patakig üldözte. Június 6-án del. folyamán ellenséges tűzérség még néhány lövést adott le Hernádcsány környékéről Felső-Alsó-Kéked környékére. Saját különítmények del. Hernádcsány, Enyicke, Abaújszakály, Sacára előre küldettek. Dut. 12^h 40-kor sikerült Reste területéről Jánok irányában megindított erélyes támadással a még ezeket az ellenálló ellenséges erőket is megverni. A 24. ezred az üldözést Jánokra folytatja, Jánokot és Szepsit birtokba veszi. A 33. ezred Nagyidára felzárkózik. A győzelmet kihasználható a h.o. még mai nap folyamán Miszlók-patakot óhajtja elérni, bár tudatában van annak, hogy igen nehéz feladatot fog róni ezen menetteljesítmény a nehéz harcokban már kifáradt gyal[ogságra].

Bár a h.o. a kassai harcokban az ellenségnek nagy veszteséget okozott, azonban a saját csapatok vesztesége is érzékeny. A h.o. összvesztesége halottakban, sebesültekben és betegekben, kb. 1500—2000 embert tesz ki, melynek pótlása a 6. h. o. harcértékének fenntartása érdekében különösen fontos. A h.o. harcaiban a következő ellenséges csapatokat verte meg: 1., 2., 18., 21., 42., 98., 88. gy.-ezr.

továbbá 31., 23. leg. ezr. III. löv.-ezr. egy kombinált vadász-zlj. összesen 17 zlj. és 5—6 üteg¹.

6. h. o.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 70. csomó. (6. ho. 606/17. sz.) — Átmenő távirat másolat.

172

1919 június 6

A PROLETÁR HADSEREG TUDÓSÍTÁSA KASSA FELSZABADULÁSÁRÓL

Kedden zajlott le Kassán az a gyönyörű, lélekemelő ünnepély, amelyet a felszabadult város rendezett a Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsa és a Budapesti Munkás- és Katonatanácsok, valamint a párt- és szakszervezetek kiküldötteinek fogadására. Nemcsak a felszabadulását üdvözölte ezzel a cseh imperialista rablók nyomasztó uralma alól, hanem a Magyar Tanácsköztársasághoz való csatlakozását is.

A tót proletárság csatlakozása

Az a páratlanul szép, lelkes ünnepség, amellyel fogadta és az a szeretet, amellyel elárasztotta a Tanácsköztársaságot, a budapesti proletártestvéreinek a képviselőit, bizonyítéka a tanácsrendszeren alapuló proletáruralom hódító erejének és napról napra megdönthetetlenebb szilárdságának.

Nemcsak Kassa fogadja ilyen példátlan lelkesedéssel a felszabadulást, hanem minden falva és minden városa Észak-Magyarországnak. A csehek megszállása nemcsak a magyar ajkú proletárságot győzte meg a kapitalista és imperialista uralom minden jogra és szabadságra rátipró voltáról, hanem a tót ajkú proletártestvéreket is, akiket a csehek „felszabadítani” akartak, s akik ettől ugyancsak megcsömörlöttek. Kifosztották, kirabolták őket, olcsó munkaerőknek fogták be őket — hiszen ezért kellett nekik a „testvérek” —, és most gyűlölettel beszélnek ők is a cseh rablók hordák erőszakosságairól. A diadalmas Vörös Hadsereget ők is lelkesen, a valódi felszabadulás érzésével fogadják, és mind többen önként lépnek be a Vörös Hadseregbe.

Ez a tudat természetesen még fokozottabb, még ellenállhatatlanabb erejűvé acélozza a proletárhadsereg harcrakészségét és törhetetlen akarátát, hogy kiveri az idegen kapitalista hordákat, és

¹ A táviratmásolatot jelentős mértékben átjavították. Az itt közölt szöveg az átjavított végleges forma.

diadalmas fegyvereivel megteremti és biztosítja a lehetőségét annak, hogy a Magyar Tanácsköztársaság megerősödésével hozzáfoghassunk a minden szegény ember egyforma jólétét és boldogságát megteremtő szocialista társadalmi rend végleges kiépítéséhez.

Nincs megállás

Az a hadsereg, amely olyan rövid idő alatt olyan csodálatos nagy eredményeket ért el, és a diadalok egész sorozatát vívta ki tüneményes gyorsasággal, az a hadsereg nem fog megállni a végső győzelemig. Nem ismerve távolságot, szinte bravúrral oldja meg a rája bízott feladatot, nem ismer csüggedést, nem ismer megállást, és sokkal hamarabb összeomlik egész Európában a pusztulásra teljesen megérett kapitalizmus, s föllobban minden ország proletárságának világforradalmi hangja, mint ez a nagyszerű proletárhadsereg kifáradna, csapást csapásra mérni minden külső és belső ellenségére.

A 46-osok bravúrja

Gyönyörű bravúrja volt Kassa elfoglalása is a nagyszerű 46. ezred vöröskatonáinak.

Kassa elfoglalása pénteken délután történt.

A helyzet még nem is volt érett a kora délutáni órákban a város birtokáért megindítandó utolsó rohamra.

Az itt előnyomuló seregrészek egyik csapatrésze még ekkor Nagyidán volt, amely előtt északra húzódtott a vonal. Bent a faluban pedig a tartalékcsoportok pihentek, köztük a 46. gyalogezred vöröskatonái.

Az erő és biztonság tudata oly nagy volt bennük — mint ahogy minden vöröskatonában —, hogy sokan közülük levetkőzve aludtak csütörtökön éjszaka bent a falu házaiban.

Pénteken hajnalban azután arra ébredtek, hogy a cseheknek mintegy 3 zászlóalja alattomosan megkerülve és berontva a faluba, megtámadta őket.

Minden vöröskatona pillanatok alatt kint volt a házakból, úgy ahogy lefeküdtek, felső ruha és cipő nélkül. Hihetetlen fegyelmetzettséggel alkották meg önmaguk támadó soraikat, és a túlnyomó cseh seregére olyan példátlan erővel vetették rá magukat, hogy rövid utcai harc után azok sorai teljesen fölbomlottak. Összekeveredve, fejvesztetten, kétségbeesett meneküléssel hagyták el a falut, és menekültek észak felé.

A vöröskatonák pedig utánuk.

173

1919 június 4

AZ I. DANDÁRPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREGPARANCS-
NOKSÁGNAK CSAPATAINAK SELMECBÁNYA, KORPONA ÉS ZÓLYOM
IRÁNYÁBAN FOLYTATOTT ELŐNYOMULÁSÁRÓL

Kékkő és Csábnál egy-egy gyenge század [a] visszavonuló cseheket Zólyom irányába üldözte; az Alsó- és Felsősipekig előnyomult gyengébb oszlopot ellenség megtámadta. Teszéri század kettő századdal megerősítve és Lévára Szántó—Magyarod—Apátmaróton át egy 16-os zászlóalj, valamint vasúton Kisoroszkán, Ipolyságon át egy lövegszakasz irányítva azon feladattal, hogy az ellenséget erősen támadva Losoncig nyomuljon előre. 16. gyalogezred Berencsfalura irányítva, hogy egyrészt a Teszértől északra levő ellenségnek visszavonulási útját elvágja, másrészt a Selmecebányán levő 900 munkást, kiknek elrejtett fegyvere és géppuskái vannak, gyorsan megszervezze, és ezekkel szintén Zólyomba nyomuljon előre. Léván a 16. ezred egy zászlóalja és a Pálmay-zlj. van kettő üteggel, ebből egy század Tolmácson a vasúti hídnál, egy-egy szakasz a kiskálnai és a váradi vasúti hídnál. Egy század Verebély felé előretolva tegnap harcban állott a csehekkel Verebély közelében. Csatán a Bartoffy-ezred 4. százada, egy géppuskaszázad és egy $\frac{1}{2}$ taracküteg. Esztergomi vörösőrök egy zászlóalja Lovász parancsnoksága alatt Érsekújvár—Bajcs—Perbeten a Surány felé visszavonuló ellenséget üldözte. 1. sz. páncélvonat Ógyalláig előnyomult tegnap, az ottlevő ellenség a lakosság bemondása szerint Naszvadra vonult vissza, ma pedig Tótmegyer állomáson túl üldözte az ellenséget. Ógyallán, Szentpéteren kevés ellenség, Mocsánál kisebb harcok. Duna-flotta Komárom felé kifutott. Kérem az 1. számú páncélvonatot különösen kifejtett tevékenységéért s fáradságot nem ismerő munkájáért elismerésben részesíteni.

I ddr.-prság

174

1919 június 5

A FELSZABADÍTOTT TERÜLETEK MUNKÁSAI TÖMEGESEN JELENTKEZNEK A VÖRÖS HADSEREGBE — JELENTI AZ I. DANDÁR POLITIKAI MEGBÍZOTTJA A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

Előnyomulási területünkön a proletártömegek igen nagy számban szervezett munkások. Százával jelentkeznek a Vörös Hadseregbe, és rögtön az első harcvonalba kívánnak menni. Erre való tekintettel kérem szíveskedjék elrendelni, hogy Ipolyságra azonnal útba indíttassék ötezer teljes felszerelés. Kérésem elintézhetségéről kérem engem táviratilag értesíteni.

Vida

i. dandár pol. megbízottja¹

PI Arch. Böhm-irattár. 138. dosszié. 6. pallium. — Fotomásolat.

175

1919 június 6

AZ I. DANDÁRPARANCSNOKSÁG KORPONA VISSZAFOGLALÁSÁT JELENTI A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

A felvidéki 16. vörös gyalogezred tegnap dut. 5-kor Korponára bevonult². Egy 8 cm ágyút és kisebb élelmiszerraktárt zsákmányolt. — Szembeszálló csapatok 34-es légionisták. — Lakosság hangulata kedvező.

i. ddr.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. (i. dandár. 601/1. hdm. sz.) — Távirat.

¹ A lap alján Böhm kézjegye és kézírásos megjegyzés: „Szántónak!”

² A Hadseregparancsnokság hadműveleti naplójából: „Esti helyzet: i. ddr. Selmezbányát elfoglalta, és csapataink félúton van[nak] Korpona és Zólyom közt.” (Június 6. — Az itt említett — „félúton” levő — csapatok nem a 16. gyalogezred csapatai.)

176

1919 június 6

A KASSAI VÖRÖS UJSÁG CIKKE A CSEHSZLOVÁK INTERNACIONALISTA VÖRÖSKATONÁK HELYTÁLLÁSÁRÓL, ÉS KORPONA, SELMEC-BÁNYA VISSZAFOGLALÁSÁRÓL

A Hadsereg főparancsnokság szombati hivatalos jelentése számolt be a Vörös Hadsereg legutóbbi nagy győzelmeiről: Kassa, *Korpona* és *Selmezbánya* visszafoglalásáról. Ennek a nagy eseménynek a méltatása már kinyúlik a lap kereteiből: Budapest és az egész Tanácsmagyarország proletariátusa lelkesedéssel, rajongással ünnepli a hősokeket, akik ezt a hármass diadalt szerezték meg nekünk.

Amilyen becsesek számunkra az elért eredmények, olyan súlyos veszteséget jelentenek azok a cseh imperializmus számára. Amint jelentéseiket olvassuk, föllevenedik előttünk a régi imperialista háború jelentéseinek stílusa, a homályos kitételek, a folyó- és helységnevekkel, jelentéktelen részletekkel való zsonglőrködés, amivel balsikereiket leplezni igyekeznek. Hiába, az imperialistáknak a természete nemcsak a lényegben, hanem külsőségekben is megegyezik.

A cseh források még mindig a szlovák területekről kényszerrel besorozott cseh sorkatonaság magatartását tárgyalják. A Vörös Hadsereg főparancsnokságának szombati jelentése adja meg a választ arra a kérdésre, hogy jó katonák-e a szlovákok. A gömöri, zólyomi szlovák ajkú proletárkatonák érték el balszárnnyukon azokat a sikereket, amelyeknek Korponát és Selmezbányát köszönhetjük. Szlovák proletártestvéreink a proletárszabadságért harcoltak a cseh imperializmus ellen, amely a fajegység leple alatt surrant a tótságához, nyakába vetette a hurkot, hogy erkölcsileg és gazdaságilag megfojtsa. A szabadság eszménye lelkesítette a tót proletárokat és tette jó katonává. A szolgaság és kényszer a legbátrabbakból is élettelen bábót csinál. Ezért harcolnak a Vörös Hadsereg katonái mint hősokek, és ezért hagyják ott a frontot a cseh imperializmus által erőszakkal besorozott tótok.

177

1919 június 8

A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREG-PARANCSNOKSÁGNAK ZÓLYOM ELÉRÉSÉRŐL

S. m.¹ ezred Kokova felé előnyomulóban és gyengébb elsg.-et üldözve del. 8^h-kor élével e helységtől kb. 3 km-rel délre levő útelágazást érte el. V. Vadász-zlj. az Ipoly völgyében tegnap este Lubenkat érte el. Soltiskan egy cseh járőrt ugrasztott szét. Egy szksz. Detvahutánál. 8o. ddr.-tól jelentés nem érkezett, élcsapatok valószínűleg Zólyomban². III. nk. zlj. Véglesen. IV. nk. Detván ho.-tartalék. III/II. zlj. a 8o. ddr.-nak alárendelve. Visszamaradt útegek Losonc körül bevagonírozásra készen. II/II. zlj. tegnap del. helyett csak ma del. 9^h 20'-kor indul N. Batonyról. Vasút egyelőre csak E. St. Krivanyig használható. Javítás folyamatban. I. nk. és I/II. zlj.-ak helyzete ismeretlen. Végles, illetve Zólyomra elővonásukra intézkedés megtéve³.

3. ho.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. (3. hadosztály. 114. L/1. hdm. sz.) — Távirat.

178

1919 június 7

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDÉSE A KASSA FELSZABADÍTÁSÁVAL ELÉRT EREDMÉNYEK BIZTOSÍTÁSÁRA ÉS A TISZAI ÁTKELÉS ELŐKÉSZÜLETEINEK FOLYTATÁSÁRA

A Hadseregparancsnokság szándéka a Bodrog—Tisza-vonaltól északra egyelőre az erre szánt erők zömét Sátoraljaújhely—Kassa—Rozsnyó vonalában visszatartani, erős különítményeket Csap—Gálszécs—Abos—Igló—Dobsina vonaláig előretolni.

¹ Salgótarjáni munkásezred.

² A Hadseregparancsnokság június 8-i sajtójelentése már megerősíti Zólyom elfoglalásának hírét: „Felvidéki 16. gyalogezredünk tegnap este Zólyomba vonult be. Kassától északra Abost értük el. Munkás- és vörössőrzászlóalj Sátoraljaújhelyen túl a visszavonuló ellenség sarkában vannak.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó.)

³ 1919 június 14-én a 8o. ddr. politikai megbízottja a következő jelentést adta le a Hadseregparancsnokságnak: „Zólyomi fegyverképes munkásságot evakuáltam. Valamennyien beléptek a Vörös Hadseregbe. Kérem sürgősen 500 emberre fegyvert és felszerelést, a megfelelő számú parancsnokokat Losoncra a zólyomi direktorium címére küldeni.” Meg kell jegyeznünk, hogy a zólyomi munkások evakuálására való-

A végrehajtásra a következő irányelvek mérvadók:

1. A Bodrog és Kassa—Margittalva között fekvő területre e célból az 1. hadosztályparancsnokság parancsnoksága alatt mint 1. hadosztály a következő erők bocsáttatnak rendelkezésére:

a) Gyalogság! Az első hadosztály szerv.-szerű gyalogsága, a 3. ddr.-parancsnokság, a 23. és 24. gyalogezerdek.

b) Tüzérség! A 32. tüzérezred és pedig ezredparság I., II. osztály-törzs, 1. 2. 3. 4. ütegek.

c) Az 1. hadosztályparancsnokság szervezett szerű lovassága és intézetei.

Az 1. hadosztályparság a fent rendelkezésére bocsáttatott erőt két csoportban összpontosítsa, és pedig 3. ddr. zömét Sátoraljaújhely környékén, az 1. hadosztály zömét Kassán és környékén.

Ennek a hadosztálynak feladata az előretolt vonalig terjedő területnek tényleges birtokbavétele, ellenséges támadás esetén pedig támadólagos előnyomulása által az ellenséget visszaverni. A vonalak megszállásáról szó nem lehet.

Fenti csoportosítás felvétele természetesen csak a Kassa—Sátoraljaújhely körül még folyó harcok befejeztével hajtandó végre. A végrehajtás módját III. hadtestparság rendeli el.

Mihelyt az 1. hadosztály feladatához való csoportosítás[t] befejezi, az 1. hadosztály parsága a III. hadtestparság kötelékéből kilép, és a Hadseregparságnak közvetlenül rendeltetik alá. Az új időpontot a Hadseregparság fogja meghatározni.

2. Az első pontban elrendelt csoportosítással egyidejűleg a 6. hadosztály mint hadseregtartalék Kassán és attól délre gyülekezendő.

A 6. hadosztály kötelékében levő összes 69-es és 101-es ezredbeli tüzéralakulások megmaradnak. — A Hadseregparancsnokság szándéka ezt a tüzérséget néhány napi pihenő után a III. hadtest rendelkezésére bocsátani.

A 3. ddr.-nál levő 4/1., 4/38. és 3/20. ütegek, továbbá a 30,5 cm-es mozsár felett a III. hadtest rendelkezik. Míg az 1/10. osztály-törzs és 2/10. üteg az 5. hadosztály rendelkezésére Miskolcra tolandó.

A 6. hadosztályparság Kassán — egyszersmind ott állomás-parancsnokság.

Abban az időpontban, midőn az 1. hadosztályparság a III. hadtest kötelékéből kilép, a 6. hadosztályparság is hadsereg-közvetlen lesz.

3. A III. hadtestparancsnokság parancsnoksága alatt maradó

szerűleg az adott okot, hogy a csehszlovák csapatok nagyon megközelítették a várost. (A Hadseregparancsnokság hadműveleti naplójában június 14-én a következő bejegyzés olvasható: „80. ddr. Ellenség Zólyomtól keletre a magaslatokat tartja megszállva. Saját csapataink Véglestől keletre a magaslatokon.”) (HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó. 194. sz.)

4. és 8. hadosztályokkal a hadtestparság feladata Tokajnál a Tisza átkelés kierőszakolására minden előkészületet megtenni.

A Hadseregparancsnokság arra számítt, hogy az előkészületek e hó 15-ig befejeztetnek.

A 8. hadosztály ezen parancs vételével a III. hadtestparancsnokság parancsnoksága alá lép.

Az 53. gyalogezred mint hadseregtartalék Miskolcra vonandó, s oda legkésőbb június hó 9-én, déli 12 óráig beérkezzék. A III/39. zászlóalj 2. ddr. kötelékébe lép.

A III. hadtest parancsnokság addig, míg az 1. és 6. hadosztály parancsnoksága alatt áll, Miskolcon maradjon, később Szerencsre helyezendő át. — Az összeköttetésekről erre az esetre már most gondoskodni kell.

4. A Bodva völgyében jelenleg előnyomuló 10. dandár feladata Rozsnyó felé előnyomulva azt birtokába venni, és egy a Sajó völgyében nehezen előre jutó erő előnyomulását támogatni.

5. Anyagi intézkedések következnek.

Stromfeld s. k.
vezérkari főnök

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. (VHP 607/10. hdm. sz.) — Tisztázat.

179

1919 június 8

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG TOVÁBBI TÁMADÓ HADMŰVELETEKET KÉSZÍT ELŐ AZ ÉSZAKNYUGATI ARCVONALON

A Hadseregparáság szándéka a hadműveletek folytatására a következő:

1. A 80. ddr.-parság a nemzetközi ezredekkel és három üteggel Ruttká környékét érje el, ott összpontosítva marad, a vasúti közlekedést elzárja, és ellenséges előnyomulás esetén az ellenséget összetartott erővel megtámadja és visszaveri.

Garamberzence környékén egy zlj. és egy üteg erejű különítménye nyugat felé biztosít.

A garamberzencei csoport a 80. ddr.-parságnak marad alárendelve.

Egy később meghatározandó időben a 80. ddr. a Hadseregparáságnak közvetlenül rendeltetik alá.

2. A Garamberzencétől a Dunáig terjedő szakaszban levő csapatok folyó hó 10-én, déli 12 órakor a 3. ho.-parság alá lépnek. Ezen csapatok hadrendje a következő.

3. hadosztályparság, 1. dandárparság, 3., 16., 53., 11., gyalogezred, IV. és V. vadász-zászlóaljak, I/1. tüzérsztály-törzs, 1., 3., 6/1. ütegek, 6/68. nehéz, 7/32. tábori tarackütegek (utóbbi két üteg útban Ipolyságra. 53. ezred f. hó. 10-től Ipolyságra vasúton beérkezik).

Egy felállításban levő dandárparság Párkányánána.

Vörösőr-csoport Párkányánána és Érsekújvár között.

A hadosztály sorcsapatainak zöme Garamszentbenedek—Léva—Nagysalló környékén gyülekeztetendő.

3. A ho. feladata leendő a gyülekezés befejeztével a Hadsereg-parság parancsára Nyitra felé előnyomulni, és azt birtokába venni. Ha az ellenség a gyülekezés alatt Léva irányában támadólag előnyomulna, az ellenségnek Garamon való átkelése feltétlenül megakadályozandó. A támadás visszaverése után pedig szintén összetartott erővel ellentámadásba kell átmenni, és ezzel egyidejűleg a Nyitrára való támadást végrehajtani.

Az Érsekújvár felé való előnyomulás, vagy az Érsekújvár felől előnyomuló ellenség feltartóztatása elsősorban a vörösőralakulatokra bízandó, melyeknek tüzérséggel való megerősítése szükségesnek látszik.

Hadseregparancsnokság
Stromfeld s. k.
vezérkari főnök

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. (VHP 608/13. hdm. sz.) — Tisztázat.

180

1919 június 9

(Délután 12 óra)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE EPERJES FELSZABADÍTÁSÁRÓL

1. ddr. szakasza: ellenség koncentrikus támadása Léva ellen visszaveretett. Garam folyó kezünkben.

3. hadosztály szakasza: 80 ddr. előnyomulását Besztercebánya és Körmöcbánya irányába délben megkezdte.

5. h. o. szakasza: Rima völgyében a 39. ddr. éle Hacsót érte el. Ellenség Tiszolctól délre Rimafürész-körletben még ellenállást tanúsít. 65. ddr. Jolsva, Csetnek, Pelsőc, Szilice vonalában.

III. hdt. szakasza: 10. ddr. Tornánál. 101. ezr. egy különítménye bevonult Eperjesre, különben változatlan.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. (VHP 609/3. hdm. sz.) — Tisztázat.

181

1919 június 9

EPERJES FELSZABADULÁSA

— A KASSAI VÖRÖS UJSÁG CIKKE —

A felszabadító magyar csapatok június 9-én érkeztek Eperjesre. A város lakossága már a reggeli órákban elindult a pályaudvar felé, ahonnan katonavonat érkezését jelentették. Ezernyi ember tarkállott már az állomáshoz vivő országúton, s még mindig ontotta a széles Kassai út az ünnepváró embereket. Széles, tarka szallag, embervirágos mintákkal. Férfiak, piros gcmbokkal az ünnepi ruha hajtókáján. A sok világos folt — leányok, asszonyok és piros pünkösdi rózsák égtek sűrűn, és fehér margaréták roskadoztak dúsan.

És vártak. Piros arccal és pirosra gyúlt szívekkel.

Végre 10 óra tájban megjelentek az előőrsök. Lehetek vagy húszan. Gyalogos, poros, bronzképű magyar fiúk.

Egyszerre megmozdult az országút. Ezertorkú „Éljen!” robbant ki a tömegből. Az első szabad, szünni nem akaró éljen-mennydörgés. Mindenki látni akarta őket, megszorítani a kezüket, s a húsz ember elveszett a virágos, hangos szeretetben. Felejthetetlen diadalmenetben vitték őket a városba, a „Marseillaise” hangjai mellett. A Fő utca ablakai virág- és zászlódíszben fogadták a lelkes Vörös Hadsereg előhírnökeit. Leírhatatlan az a lelkesedés, spontán öröm, ami végigkísérte őket a városon. Nem volt ott tót és nem volt magyar, csak felszabadult lelkű ember[ek], akik egy eljövendő, világosabb, szebb idő első virágait köszöntötték a vöröskatonákban.

A Fő utca közepén egyszerre lövések riasztották szét az ünneplő tömeget. Néhány lovas légionárius tűnt fel a Szebeni út végén, azokra lőttek a szemfüles polgárőrök, mire elnyargaltak. A megzavart verőfényes hangulat csakhamar helyreállt.

Délfelé a csehek által megrongált vasúti síneket helyreállították, s a 101-es ezred csapatonként vonult be. Virágzapor, frissítők, szerető szavak és szerető szívek fogadták a mind sűrűbben érkező csapatokat.

A városháza erkélyéről Botha elvtárs üdvözölte őket a város proletárjai nevében.

Majd zenészőval kísérték a kollégium épületében elszállásolásra. Egyetlen hosszú ünnep volt június 9. és 10., mialatt a vöröskatonaság lovassággal, trénnel egyre érkezett. Az emberek ünneplőben várták őket, a Fő utca reggeltől, estig emberektől tarkállott. És nem fogytak ki a kérdezősködésből, szíves szóból, virágból az eperjesiek. Vacsorára a város vendégei voltak.

A cseh imperializmus fojtó nyomása alól felszabadult lakosság

olyan örömmel öleli szívére a bátor, fegyelmezett, öntudatos vöröskatonákat, amire példa még alig volt. Nem szalmaláng ez. Egy új, szabadabb, emberibb jövődöbe vetett erős bizalom.

Az új társadalmi berendezkedés fiatalos energiával folyik, szakszervezetek egymás után alakulnak.

Az egészségügyi szakmunkások már is bámulatos kitartással és eszközökkel végzik a sebesültek ellátását. A városi kórház órák alatt alakult át sebesült katonák befogadására és kezelésére. Permanens és becsületes munka folyik éjjel-nappal, egészséget adni az értünk vérző vöröskatonáknak.

Ahogy az eperjesiek fogadják és ellátják őket, az a lelket betöltő nagy ünnepi öröm, a minden arcra feléjük ragyogó, végtelen bizalom minden vöröskatonának legszebb jutalma.

Kassai Vörös Ujság, 1919 június 15. Piros pünkösdi Eperjesen. A felszabadító Vörös Hadsereg bevonulása.

182

1919 június 9

A BÉCSI MAGYAR KÖVETSÉG KÖZLI ÁLLÁSPONTJÁT A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁGGAL AZ ANTANT JEGYZÉKÉVEL KAPCSOLATBAN, ÉS KÉRI AZ ELLENÁLLÁS FOLYTATÁSÁT

Stromfeld vezérkari főnök, főhadiszállás¹.

Czöbel közli, hogy az antantnak a mi közelünkben semmiféle komoly katonai ereje nincs. Ha pedig hozni akar, ezt csak hosszú ideig és nagy nehézségek után tudná megtenni. Ha a Tanácsköztársaság az ellenállást határozta el, akkor emiatt a jegyzék miatt semmi esetre sem hagyja abba, mert ez a jegyzék bennünket is épp oly tárgyalásra hív csak, mint a németeket és a német-osztrákokat. Ennek a tárgyalásnak is épp olyan imperialista és kapitalista alapja van, mint a német és német-osztrákokkal folytatott tárgyalásoknak. A tervezet, melyet el akarnak fogadtatni a románok és csehek teljes győzelmét veszi alapul. A bécsi ellenforradalom nagyon gyenge, a legkomolyabb momentuma a megvásárolt emberek kiszállítása az országból. Az e hó 15-re tervezett fegyveres tüntetés, bár az eddigieknél nagyobb szabású lesz, a végleges eredményt mégsem fogja meghozni².

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. (VHP 609/257. sz.) — Távirat.

¹ A táviratot a Hadügyi Népbiztosság továbbította a Hadseregparancsnokság címére.

² A távirat alján Stromfeld kézjegye.

1919 június 9

AZ ANTANT-HATALMAK A MAGYARORSZÁG ELLENI INTERVENCIÓ SIKERE ÉRDEKÉBEN A CSEH—ROMÁN ELLENTÉTEK GYORS MEGSZÜNTETÉSÉT KÖVETELIK

A legfőbb haditanács azt véli, hogy a szövetségesekre nézve méltatlan, ha ahelyett, hogy egymáson segítenének, vitatkoznak. A tanács sürgős kívánsága, hogy a románok és csehek közötti ellentétek beszüntessenek. A nagy cseh—tót támadás néhány nap múlva megindul¹.

A tanács azon feltétlen parancsot adja, hogy a román támadásnak a Tisza mentén ugyanazon időpontban kell megkezdődnie. Most egész Európa sorsáról van szó, sőt az egész világ sorsáról. Ha a szövetségesek ezen pillanatban nem mutatják teljes összhangzásukat, a bolsevizmus kétség nélkül a szövetségeseknél is behatol. A szövetséges csapatok már annyira meg vannak mételyezve a bolsevizmus által, hogy legfőbb ideje, hogy a bolsevizmussal végezzünk.

A tanács elrendelte, a cseh hadügyminiszternek, hogy a cseh—tót csapatok hadrendjét a szövetséges csapatok parságának Erdélybe átküldje. Ezen parság saját hadrendjét szintén tartozik a cseh Hüm.-nek Prágába [megküldeni].

A tanács kényszerítve van a mai naptól kezdve a magyarországi szövetséges csapatoktól elszámolást követelni.

Dufresne ezr. s. k.²

HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó. (VHP 614/167. sz.) — Távirat/ordítás.

¹ Az utalás valószínűleg a Lévánál ebben az időpontban bekövetkezett támadásra vonatkozik.

² A Hadseregparancsnokság hírszerző osztálya által felfogott távirat még a következő adatokat tartalmazza:

Francia misszió. (Külf. kat. titk. szolg.) Wiln.

A táviratot küldte: „Hadügyminisztérium Párizs”

7. osztály 59 438. — O II./21.

Elosztó: Auh-tól Hüm. Prága

SHS Hüm. Beograd

Román Hüm. Bukarest

Szövetséges csapatok parsága Bukarest

” ” ” Tótságban

” ” ” Erdély

184

1919 június 9

A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG JAVASLATA A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A TOVÁBBI HADMŰVELETEKRE VONATKOZÓAN

Az utóbbi napokban kialakult általános helyzet és a hadseregpar. 607/10. hdm. sz. irányelveiből kifolyólag a III. hadtestparság kötelességének tartja alábbiakat jelenteni és javasolni:

1. A csehek nincsenek még tönkreverve, érzékenyebb veszteségeket csupán utóvédharcokban okoztunk nekik. Amennyiben a szépen megindult hadműveleteket a csehek ellen nem, vagy csak alárendelt erőkkel folytatnak, úgy nincs kizárva, hogy visszacsapásban lesz részünk. A hadtestparancsnokság megfontolása szerint kivihetetlennek látszik, hogy a Tiszántúlon a románok ellen kezdjük meg a hadműveleteinket, még mielőtt a csehekkel végleg le nem számoltunk. A tiszántúli hadműveletekre a 4. ho., valamint a 8. ho. megmaradt egy ddr.-a plusz az 1. hadtest kevés. A megviselt és állományban lecsökkent 6. ho. csak 1—2 hét múltán jöhet ismét számításba hadművelati célokra a Tiszántúl. Kassa végleges biztosítása, mely politikai szempontból igen fontos, szintén megköveteli, hogy a cseheket legalábbis a Vág völgyébe visszadobjuk, ebből kifolyólag javasoltatik, hogy a III. hadtest a csehek elleni hadműveleteket teljes erejével folytassa, és a románok ellen tervezett műveletet csak a cseheknek teljes leverése, illetve az ország területéről való végleges kiűzése után kezdessék meg. A csehek elleni művelet folytatását a hadtestparság a 6. és 1. és 4. ho.-kkal fő erőkkel Poprádon át Túrócon — Szentmárton irányában, kisebb erőkkel Eperjes—Ólublón át Poprád felé hajtaná végre, a 8. ho. fennmaradt egy ddr.-a és a 3. ddr. a 8. ho. parság önálló vezetése mellett általános iránnyal Ungvár—Munkács felé operálhatna, illetve a Tisza megfigyelését Tiszafüred—Csap-szakaszban megszervezhetné. A javasolt hadművelati terv végrehajtása esetén az 5. és 3. ho.-ok a III. hadtestnek az Alacsony és Magas Tátra között kifejtett nyomása folytán mielőbb véglegesen felszabadulhatnának, ezen két hadosztály Miskolc környékén összpontosítható volna, és 2—3 hét múlva a III. hadtesttől is felszabaduló 1—2 ho. megerősítéssel egy tiszántúli hadműveletre felhasználható volna.

2. Amennyiben Kassa környékén a hadműveletek nem folytattnának, úgy előreláthatólag a Miskolc visszafoglalása után bekövetkezett ellenséges ellentámadással kell számolnunk Kassánál is. Saját csapatok kétségtelenül nagy támadó lendülettel bírnak, de védelemre abszolút nem alkalmasak. Ezen körülmény egy okkal több, hogy

a hadműveletek a csehek ellen folytattassanak, és ne vesztegessük az időt, melyre a Tiszán való átkelés előkészületei miatt amúgy is kárhoztatva vagyunk. Kérjük a Hadseregparaság sürgős döntését, hogy gyorsan cselekedhessünk.

III. hadtestparaság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 51. csomó. (VHP 609/3. hdm. sz.) — Tisztázat.

185

1919 június 9

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG A III. HADTESTNEK KIADOTT INTÉZKEDÉSÉBEN ELŐTÉRBE HELYEZI AZ ÉSZAKNYUGATI ARCVONALON TERVBE VETT TÁMADÁST, UGYANAKKOR FOLYTATJA A TISZÁNTÚLI HADMŰVELETEK ELŐKÉSZÍTÉSÉT IS

Az általános helyzet megköveteli, hogy mielőtt a hadsereg zöme a Tiszán átkelve a román haderő ellen fordulna, a cseh hadsereggel hosszú időre leszámoljon.

Ennek folytán a Hadseregparancsnokság elhatározza, hogy a Dunától északra egy nagyobb erőcsoportot von össze, és ezzel nyugati irányban támadólag lép fel, míg a Hernád és Felsővág-völgybe jelenleg visszavonuló erőket csakis megfigyeli és egy csoportnak Ruttká felé való előretolása által a Vág völgyének kiürítését kierőszakolja.

A hadműveletek ezen fázisára a III. hadtestparancsnokságnak alárendeltetnek:

2. ddr., 3. ddr., 1. ho., 17. ddr.

Ezen erőkkel a III. hadtest feladata:

- a) Az ellenségnek esetleges átkelését a Tiszán megakadályozni.
- b) A visszavonuló ellenséget vegyes különítményekkel követni, és őt a visszavonulásban zavarni.
- c) Az alárendelt csapatoknak zöme azonban Tokaj—Sátoraljaújhely—Kassa—Rozsnyó gócpontokban, mint az már elrendeltetett, visszatartandó, tovább kiképzendő és fegyelmezendő.

A hadtestparancsnokság a leendő hadműveleteknél ezekkel az erőkkel is számít.

A III. hadtest területén marad mint hadseregtartalék:

Kassa környékén a 6. h. o., Miskolc környékén az 5. h. o.

Ezek közvetlenül a Hadseregparancsnokságnak maradnak alárendelve.

Az egész 4. h. o. mielőbb gyalogságával Szerencsről vonatjáró

műveivel és tüzérsegével Miskolc környékéről Hatvan felé elszállítatják.

Fenti irányelveknek megfelelően a hadtestparancsnokság:

a) továbbra is megtartja a 2. dandár, 3. ddr. és az 1. hadosztály fölött a parancsnokságot. Ezen seregtestek alkalmazásánál a kiadott parancsoknak megfelelően gondoskodik.

b) a 17. ddr. felett (Rozsnyó) a parancsnokság átvételének időpontját a Hadseregparancsnokság fogja megállapítani.

c) Gondoskodik és irányítja a 4. h. o. elszállítását.

Megjegyeztetik, hogy a 4. h. o. gyors elszállításától függ első sorban a meglepetés, és így a sikernek az alapja.

d) A tokaji átkelésre vonatkozó előkészületeket folytatja, s mindent akként készíti elő, hogy az átkelés az 5., 6. és egyéb hadosztályok felszabadulása után rövid időn belül végrehajtható legyen. A hadihíd-készletek azonban egyelőre a Füzesabony—Eger-vonalra tolandók, és bevagonírozva maradnak.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. (VHP 609/8. hdm. sz.) — Tisztázat.

186

1919 június 10

A CSEHSZLOVÁK HADVEZETÉS PARLAMENTEREKET KÜLD KI A VÖRÖSCSAPATOK FÉLREVEZETÉSÉRE¹

A csehek több helyen csapatainkhoz parlamentert küldtek át, azon üzenettel, hogy az ellenségeskedést szüntessük be, mert a magyar és a csehszlovák kormány megegyezésre jutott, és fegyverszünetet kötött volna. Ez nem igaz. Elrendelem, hogy az üldözés mindenütt erélyesen folytatandó. A cseh csapatok csak feltétlenül² megadhatják magukat.

Hds.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. (VHP 610/11. hdm. sz.) — Távirat.

¹ A táviratot a csehszlovák arcvonalon álló valamennyi parancsnokság megkapta „azonnali kihirdetés végett”.

² Értsd: feltétel nélkül.

187

1919 június 10

(Délután 10 óra)

AZ 5. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG ROZSNYÓ FELSZABADÍTÁSÁT JELENTI A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

A 65. ddr. Sajóvölgyi csoportja az ellenség szívós ellenállását megtörve du. 7^h-kor Rozsnyóra bevonult. A francia parság alatt álló kb. kettő zlj. erősségű ellenség Betlérre vonult vissza. A lakosság öröme határtalan volt. Vöröskatonáinkat virágessóval halmozták el, és első járőreinket végigcsókolták. A szilicei fennsíkon előnyomuló csoporttal az összeköttetés helyreállítva.

5. ho.-pság

HIL M. Tan. Közt. iratai, 52. csomó. (5. ho. 610/12. sz.) — Távirat.

188

1919 június 10

A III. HADTEST HELYZETE EPERJES FELSZABADULÁSA UTÁN. JELENTÉS A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

4. ho.: ellenséges tüzérség szórványosan lőtte Zalkod környékét. Dessewffy-tn. leégett. Ellenséges repülő du. 7^h-kor Tokaj—Szerencs—Miskolc-körletben felderített. 4. ho. részei felváltásban a 2. ddr. által és útban a berakodó állomásokra. Az útegek felváltása előreláthatólag csak 11-én este lesz fogatosítható.

1. ho.: 8. és 32. ezred zöme és tüzérség Eperjesen; egy-egy zlj. előretolva Kisszeben és Szinyen. ½ szd. Bártfán. Ellenség Héthárs—Siroka felé visszavonulóban. Lakosság bemondása szerint Sirokától nyugatra levő magaslatokon előkészített állások.

10. ddr.: Kettő zlj. Torna, egy zlj. Szádalmás, Hárskút és Szádalmás közötti hegyen ellenség, egy zlj. Szepsi, egy zlj. Jászómecezenfőltől nyugatra még ellenség. Mecenzéfen zsákmányoltatott 6 vagon gyal. és tüz. lőszer.

6. ho.: változatlan.

3. ddr.: változatlan.

Általános: utolsó zlj. 53. ezred ma éjjel Miskolcra elrobog. Ma

dut. Poprád—Ruttka felé a hdg. parancsára kiküldött 169., 203. sz. gép, pilóta Maurer, megfigy. Schuf nem érkezett vissza.

III. hdt.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. 209. sz. (III. hadtest. 610/12. hdm. sz.) — Távirat.

189

1919 június 10

(Délelőtt 10 óra)

A CSEHSZLOVÁK CSAPATOK BÁRTFA, BRANYISZKÓ KÖRNYÉKÉRŐL VISSZAVONULNAK. A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A HADSEREGPARANCSNOKSÁG, AZ I. HADTEST ÉS AZ 5. HADOSZTÁLY RÉSZÉRE

1 hadosztály eltolásban Eperjes—Kisszeben területére. Eperjestől nyugatra az I/9 zlj. éjjelig ellenséges utóvéddel harcban állt, ellenség hajnalban Branyiszkó felé visszavonult.

Bártfai polgármester éjjeli telefonjelentése szerint Tapoly és Ondava völgyéből kisebb ellenséges csoportok fehér zászlót lengetve Bártfán át nyugati irányban átvonulnak.

6. hadosztály változatlan.

II/23-as zlj. ma Kassáról Sátoraljaújhelyre vasúton elszállítatik.

4. hadosztály változatlan. Rakamaz község a hajnali órák óta lángban áll. Tokajjal szemben az ellenség erősödik.

8. hadosztály és 10. ddr. változatlan.

53. ezred vasúton elszállíttatott.

III. hadtestpar.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 71. csomó. (III. hadtest. 610/1. hdm. sz.) — Távirat fogalmazvány.

190

1919 június 10

A VÖRÖS HADSEREG VEZÉRKARI FŐNÖKÉNEK ÖSSZEFOGLALÓJA AZ ELLENSÉGES ERŐK VÁRHATÓ FELLÉPÉSÉRŐL

Cseh arcvonal:

Cseh—román erők széjjelválasztása, a kassai és zólycmai cseh erők leverése után, valamint Lévára történt előnyomulásunk folytán a

csehek Zólyomtól keletre az egész arcvonalon erős utóvédek fedezete alatt visszavonulnak.

Bel- és külpolitika:

A vereség nagy elkedvtelenedést idézett elő egész Csehországban. Különösen a nemzeti szocialisták, a szociáldemokraták passzív magatartásának tulajdonítják a vereséget.

Az olasz tiszteket szabotázzsal vádolják, és hogy a magyarokkal rokonszenveztek.

A románokkal való összműködés szükségessége csak most lesz különösen hangsúlyozva.

Katonai rész:

A vereség hatása alatt elrendelt sorozás, a nemzeti eszme hangsúlyozása mellett, cseh hírek szerint állítólag nem remélt eredményt ért. Az önkéntes jelentkezés nagymérvű. Semleges jelentések szerint azonban a lakosság a bevonulással szemben a legnagyobb ellenállást fejt ki.

Jelenleg a cseh Hüm. rendelete szerint csak a 22—32. éves korosztályok volnának katonakötelesek. Az idősebb, illetve fiatalabb évfolyamok szabadságolása azonban mind ez ideig még nem hajtatott végre.

A Felvidéken a katonai diktatúra a legszigorúbb rendszabályokkal lett kihirdetve, és a tótság védelmére, illetve a veszteségek pótlására a magyar arcvonalon hat korosztályt hívtak be.

Parancsnoklási viszonyok:

A Hadsereg főparancsnokságot Pellé tábornok vette át. A nyugati és közép szakaszt Mittelhauser tábornok, a keleti részt (rutén parancsnok) Hennocque tábornok vezényli.

Valószínű, hogy a légiós ezredeknel a dandár- és ezredparancsnokok is francia tisztek.

Visszavonulás:

Kezdetben általában rendben hajtatott végre. A nyugati szárnyon Zólyom—Korpona—Léva-körletben már ekkor is a kötelékek erős összekeveredése volt megfigyelhető. Az állandó és jelenleg hegyi utakon élelmezés nélküli területen végrehajtott visszavonulás minden esetben teljesen bomlasztóan hat.

A támadás által a nyugati szárnyon levő 7. légiós hadosztály volt legkevésbé érintve (csak egy ezrede vett részt a harcban), ezért ezen hadosztály volt először képes ellentámadások végrehajtására.

Erősítések beérkezte Komárom—Nyitra és állítólag Peczonyba, valamint a hátszág közelsége, kedvező vasúti összeköttetések és

támadási irány hatásos volta egy cseh ellenintézkedésre enged következtetni ezen körletből.

A jelenlegi csoportosítást a mellékelt 1. számú vázlat mutatja.

Cseh gyalogság:

Ellenállóképessége erősen csökkent, harcikedv kevés. A csapatkötelékek azonban nem bomlottak fel.

A tót csapatkötelékek harcra egyáltalán nem jönnek tekintetbe, és csak a kényszer, valamint a fogságba jutás félelme folytán tartathók egy ideig össze.

Felszerelés nagyon jó, géppuskás felszerelés bőséges.

Tüzérség:

Fogatolás hiánya folytán a cseh tüzérség gyenge, állítólag minden dandár egy-két fogatolt tábori üteggel rendelkezik. Alkalmazása rendszerint szakaszonként történik.

Műszaki:

Beérkezett hírek szerint páncélautók felléptével is számíthatunk. Repülő kevés van.

Erőelosztás:

Az egész felvidék hadműveleti területén (beleszámítva Ruszinkrajnát) 67—73 zászlóalj volt elosztva. Ezen zlj.-ak közül kb. 42 zászlóalj már be lett vetve a harcba.

A tót csapatok közül harcba léptek: a 71., 67., 1. lövész és kombinált vadász-zászlóaljak. Harc előtt széjjeloszlott a 26. és 72. ezred. A tót csapattestek fenti adatoknál nem vétettek figyelembe. Erősítések beérkezett hírek szerint Zsolna—Ruttkán át VI/1—VI/3-ig terjedő időben nem szállítottak. Ilyenek beérkezése Nyitra—Komárom és Pozsonyba jelentve.

Csehország pöttesteinek háromnegyed része már Észak-Csehországban, a bajor határon és Lengyelország ellen, valamint a felvidéken képviselve van. Pótlásra a legutóbbi jelentések szerint már csak kb. 40 menetszázad jöhet tekintetbe.

Ezen körülmény magyarázza a románokkal való összműködés hangsúlyozását, ami Pellé tábornoknak a románokkal való táviratváltása, valamint román csapatoknak Csap körüli gyülekezése folytán valószínűnek látszik.

Román arcvonal:

Első sikereink után a román és cseh hadvezetőség abban egyezett meg, hogy a románok tartalékban levő csapataikat általában Csap—Rakamaz környékére összevonják, és június közepe felé a csehekkel együtt ellentámadásba mennek át, hogy a mi támadó hadműveletünket ellensúlyozzák. E célból a románok a front mögött tartalékban levő 2. vadászhadosztályt 8 zászlóaljjal és Romániából 4 gyalogezre-

det és 2 tüzérezredet Bukarest és Krajovából felhoztak. Ezen csapatok most vonulnak fel. Azonkívül a francia gyarmati csapatok részének eltolása Segesről északi irányba volt észlelhető, látszólag azon szándékkal, hogy a fentemlített ellentámadással egyidejűleg a Tiszafronton is a támadás megindítható legyen.

A csehek déli szárnyának (Ungvár környékén) gyenge cseh tüzérsége egy román tüzérezreddel való megerősítése vétegetett tervbe.

Ezen idő óta elért sikereink a hadvezetőségeket egy új helyzet elé állította. A román hadvezetőség szándékairól még tiszta kép nincsen. Azonban nem valószínű, hogy a románok egyedül nyitott északi szárnyal az előnyomulást megkezdik.

Eredetileg a főhadiszállás összbenyomását a következő szavakba foglalta össze: A románok Rakamaz—Nyíregyháza között, egyelőre defenzív, Csap—Ungvár között offenzív szándékkal erőket összpontosítanak, mely[ek]nek felvonulása a következő napokban befejezettnek tekinthető¹.

Eddig francia csapatok eltolásáról vagy beérkezéséről a Tiszától keletre pozitív hírek nincsenek. Valószínű azonban, hogy egyes francia kontingensek, mint pl. 5. askári ezred Rakamaz környékén beérkeztek.

Szólnoknál felváltások történtek. Szegedről az utóbbi időben a franciák csapatokat eltoltak. Az összbenyomás az, hogy a francia főerőcsapatokat elszállítják. Valószínű a francia főerőcsapatoknak az anyaországba való visszaszállítása, úgyhogy esetleg Szeged környékéről meginduló támadás esetén a Hadseregparancsnokság csak gyarmati csapatok működésére számít. Ezen csapatok ereje legfeljebb 10—15 000 fegyver.

Szerb erők:

Miután a szerbek erők legnagyobb részét május hó első felében Laibach felé eltolták, jelenleg nagyobb erők arcvonalunkkal szemben nem állanak.

Jelenlegi helyzet:

A Duna és Tisza között a Duna ho.-parság és a 9. szerb ezred Szabadkán. Azonkívül a Tisza-hadosztály mint territorialis alakulás az odaváló szerb lakosságból alakítva. Az ehhez tartozó 27. (óbecsei) gyalogezred kétségen kívül megállapítva.

A Dunától nyugatra (Baranyában) a 4. és 6. szerb gyalogezred, egy népfölkelő ezred és 4000 arnauta.

A fenti erőviszonyokból kifolyólag valószínű, hogy a szerbek valószínűleg támadni nem fognak, illetőleg, hogy esetleges antant-támadáshoz nem csatlakoznak. Folyó hó 3-áról kelt jelentés ugyan azt állítja, hogy e hó közepe táján a szerbek támadnának, de ez a

¹ Ez a bekezdés idegen írással utólag beszúrva.

hír meg nem erősítettett, és valószínűségében sem nyer, miután csapaterősítésekről jelentések még nem érkeztek.

Osztrák erők:

Mint ilyenek, csakis politikai célokat szolgáló alakulások jönnek tekintetbe. Legutóbbi hír szerint (VI/8-áról) mint ellenforradalmi csapatok kb. 9—10 000 ember (kiket Wien, Wiener-Neustadt és Grázban toboroztak) gyülekeztek Steinbrück környékén. Céljuk a Muraközön át a Dunántúlba betörni. Ezen hír azonban még megerősítésre szorul, és legalábbis túlzott.

Francia erők:

A Tiszától nyugatra:

A Drávától délre és északra: egy jel sem mutat arra, hogy ezen területen francia hadműveleti egységek állanának. Valószínűnek látszik, hogy azon tetemes erők, amelyek kezdetben Zágráb—Gyékényes és Károlyváros területén vonultak fel, csak átmenetileg tartózkodtak ott, és kelet felé tolattak el. Ma már a fenti területen csak politikai okokból maradhattak egyes csapatkötelékek vissza. A Baranyában felvonuló hadosztályról szóló egyszeri hír semmiféle megerősítést nem nyert.

A Duna—Tisza köze:

Két ízben érkezett arról hír, hogy Bajára francia csapatok érkeztek, ezen hírek azonban még megerősítésre szorulnak.

A fentiekből következtethetjük:

a) hogy a Dráva vonaláról francia erők fellépésétől nem kell tartani;

b) hogy a Duna és Tisza között francia erők előretörése, kivéve Szeged környékét, nem valószínű¹.

Stromfeld s. k.
vezérkari főnök

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. (VHP 610/5. hdm. sz.) —Tisztázat.

191

1919 június 11

A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTI A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A CSEHSZLOVÁK HADSEREG LÉVA ELLENI ISMÉTELT TÁMADÁSÁT, ÉS BESZÁMOL A CSAPATOK HARCI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

A hajnali órákban erős ellenség a Léva körül a Garam átjáróinál álló biztosító osztagokat megtámadta, s Alsóváránál és N. Kalnónál

¹ Az összefoglalóhoz öt helyzetvázlat tartozik, melyek a tisztázat mellett nem találhatók.

del. sikerült is Nagy- és Kisszecse községeikig tért nyernie. A 3. ezred és IV. vadász-zlj. támadása az ellenséget a déli órákban a Garamon túl visszavetette. Az 53. ezred egy százada N. Sallóról Alsóváradra támadva közreműködött a harcban. — Miután azonban idő közben a csehek Tolmács és Óbars között átlépték a folyót, s Garam—Kelecsény—Garamkeszi vonaláig jutva a saját támadó csoport jobb oldalát fenyegette, elrendeltetett a Solymos és Bátnál álló két 16-os zlj.-nak és egy ütegnek közbelépése; az ellenség eddig nagyobbbrészt a Garam nyugati partjára dobott vissza. Ellenséges páncélos repülő bombákat dobtak Lévára. — A Selmezbánya felé tervezett akció a lévai események folytán a mai napon jelentőségéből veszítve a III/16. zlj. Oberprandorfnál visszatartatott, s átvette a biztosítást észak és északkelet felé. — Holnap az akció be lesz vezetve. Az ellenségnek súlyos veszteségei voltak. Saját veszteségek kisebbek. A I. és II/16. zlj.-ak trig. 276 és Óbars között, a 3. ezred zlj.-ai innen Nagyodig biztosítják a Garam-átjárókat. IV. vadász-zlj. tartalék Lévától északra, a tüzérség zöme Léva körül. Az 53. ezred I. és II. zlj.-a, V. vadász-zlj. és 6/32. üteg N. Sallón, III/53. zlj. még nem érkezett be. — A 11. ezred II. és III. zlj.-a dut. Farnad — N. Ölved és Szőlgyén vonaláig tolatott előre, menetelőik elérése még nincs jelentve. — Kossányi-ddr.-parság dut. ért Párkányra. I/49. zlj. Bélára beérkezett. — II/30. tüzérszt.-parság és V/30. üteg ho.-tart. Vámosmikolán. 4/30. üteg a Kossányi-ddr.-nak fog átadatni. 4. II/26. zlj. 16. vadász-zlj. Budapest II. ker. vadász¹ ö. és karh. zlj. helyzete változatlan. A hadsereg vez. főnök telefonparancsára az ellenség helyzetét 117/21. hdm. szám alatt jelentettem. — A 3. eزر. és IV. vadász-zlj. tegnapelőtt és ma erős harcban állottak, a 16. ezred zlj.-ai pedig napok óta erős menetteljesítményeket mutattak fel, s ma harcoltak is, harcértékük azonban nem ezáltal, hanem a folyton csökkenő kis létszám miatt erősen alábbszállt, miertis sürgős pótlásukat kérem (ezredenként 1—1 menetzlj.-at). — A 11., 53. ezredek és V. vadász-zlj. harcértékéről ma nem volt alkalmam meggyőződést szerezni. — Az ideirányított 8. számú páncélvonal időközben használhatatlanná válván, Budapestre futott. Pótlását kérem.

3. ho.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó 19. sz. (3. ho. 117/30. hdm. sz.) — Távirat.

¹ Nyilván elírás, a „Vörös Őrség”-ről van szó.

192

1919 június 12

(Délután 8 óra)

**A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG A MÁSODIK LÉVAI ÜTKÖZET
GYŐZELMES BEFEJEZÉSÉT ÉS A CSEHSZLOVÁK CSAPATOK VISSZA-
VERÉSÉT JELENTI A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK**

A második lévai ütközet ma del. csapataink teljes győzelmével végződött. Az ellenség a Garam nyugati partjára visszadobva. Del. óta a Garam mentén csend. Az ellenség súlyos, véres veszteségeket szenvedett. A siker nagyrészt a tüzérség, különösen Hanke volt szds.-nak és a 3/1., 6/1. ütegnek köszönhető, melyek a harcban 3000-nél több lövést adtak le. Dacára annak, hogy ellenséges repülőgéppuskákkal és bombákkal támadtak rájuk s az ellenséges gyalogság tüzelve egy ízben 150 x-re közelítette meg őket. A 9. páncélvonat működését szintén dicséretesen kell kiemelni. — A budapesti 3., a honti vadászok és a felv. gy.-ezr. magatartása is elismerésre érdemes. — Jelenleg a 16. ezred I. zlj.-a biztosítja a Garam-átjárókat Teszér és Óbars között, a II. zlj. Csejkőn, a III. zlj. Solymoson tartalék, műszaki szd. Prandorfon biztosít és felderít Bakabánya felé. — 3. ezred I. zlj.-a a Garam mentén biztosít Óbars és Nagyod között, II., III. zlj. és IV. vadász-zlj. Léva körül tartalék. — Tüzérség zöme Léva körül I. és III/53. Nagytőre—Salló vonalában, II. és III/11. zlj.-ak Farnad—Szölgyén vonalában. Biztosítás e községektől kb. 2 km-re nyugatra fekvő magaslatokon. Egész nap csatározás ellenséges járőrökkel. A karhatalmi 1/2. zlj. ma del. a csehek Kürt felől jövő támadását visszaverve, elfoglalta Szölgyént. Az 1. páncélvonat Kőbölkútig jutott. Ellenség elűzésében sikeresen közreműködött. V. vadász-zlj. vasúton Szalatnyára szállítatott, onnan gyalogmenetben Zsemberre irányítva, beérkezését még nem jelentette. Holnap indul Selmecebányára. II/53. zlj. Drégelypalánkra érkezett, Szalatnyáig szállítatik, honnan holnap Bátra menetel. Tegnap veszteségek 50 sebesült, 70 beteg, mai veszteségek még nem ismeretesek, de az eredményhez képest nem nagyok. A 3. ezr. egyes századainak állománya alig 40—50 ember¹.

3. ho.-pars.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó. 78. sz. (3. ho. 118/16. hdm. sz.) — Távirat.

¹ A szöveg alatt a következő megjegyzés: „Lássá Horváth is! Létszámszaporítás szükséges lenne.”

193

1919 június 10

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG KIEMELKEDŐ TELJESÍTMÉNYE MIATT
DICSÉRET BEN RÉSZESÍTI AZ I. DANDÁRT, PARANCSNOKÁT ÉS
POLITIKAI MEGBÍZOTTJÁT

A hadseregnek május hó 30-a óta lefolyt nehéz de eredményteljes és teljes dicsőséggel vívott harcai után örömmel állapítom meg az I. ddr.-nak a kiváló működését.

Nehéz feladat elé állítva, aránylag gyenge erővel a ddr. oly szép és döntő sikereket ért el, melyek világosan mutatják a dandár csapatainak pompás szellemét és nagy benső értékét. Különös elismeréssel adózom a ddr. kiváló parancsnokának Schwartzert elvtársnak, kinek ügyes, körültekintő és szakavatott vezetése vitte a dandár csapatait diadalról diadalra.

Ugyancsak teljes elismeréssel adózik Vida . . . ddr. politikai megbízottnak, ki fáradhatatlan munkájával és lelkesedésével a csapatok fegyelmét és harckész állapotba való helyezését nagyban elősegítette¹.

Példát állítok ezzel a hadsereg elé; ott ahol a csapatok belső értéke és fegyelme párosul a kiváló vezetéssel, a siker nem maradhat el.

A proletárhaza hálája és elismerése illeti meg mindnyájukat².

Böhm

HIL M. Tan. Közt. iratai. 52. csomó. 303. sz. (VHP 610/16. sz.) — Fogalmazvány.

194

1919 június 20

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG RENDELETE HADIKITÜNTETÉS
BEVEZETÉSÉRŐL

A Hünb. 9729/eln. 7. számú rendeletét alábbiakban közlöm:

A Tanácsköztársaság mindazokat, akik a proletariátus diadaláért és a proletárhazáért az imperialista és a kapitalista ellenség

¹ A politikai megbízottnak szóló dicséret a fogalmazványon *utólag* beszúrva Stromfeld kézírásával. Mellette Stromfeld kézjegye.

² A dicséretszöveg után: „Schwartzert és Vida pol. megb. példányához pótlólag: Midőn a ddr.-parnok elvtárs eddigi működését a fentiekben őszinte örömmel elismerem, azon reményemnek adom kifejezését, hogy a legközelebb alkalmat adhatok arra, hogy jól bevált képességeit egy magasabb parancsnoki helyen értékesíthesse.”

ellen folytatott nehéz harcokban személyes bátorságukkal és önfeláldozásukkal vagy vezetői érdemeikkel különösen kitűnnek, látható jellel is jutalmazni óhajtja.

E célra a „hadi kitüntetést” rendszeresítettük. Elrendeljük, hogy mindazok a katonák és parancsnokok, kik valamely ütközetben különös személyes bátorságot tanúsítanak, vagy valamely kiváló fegyvertényt eredményesen vezetnek, hadi kitüntetésre javaslatba hozassanak. A proletár-kötelességteljesítés, valamint a minden vöröskatonától elvárható bátorság még nem ok a kitüntetésre, úgyszintén nem részesítendő az sem kitüntetésben, aki saját személyét vagy katonáit céltalanul csak azért teszi ki veszélynek, hogy ezáltal kitüntetést szerezzen.

Kitüntetésre a javaslatot a közvetlen előljáró parancsnok teszi meg, a közbeeső parancsnokok véleményezik.

Kitüntetést követelni senkinek sincs joga.

Minden kitüntetési javaslatot beható és pártatlan vizsgálat előzön meg. Az alosztályparancsnokok minden harc után hallgassák meg alparancsnokaikat és katonáikat, hogy az érdemeseket kiválaszt-hassák, mert kitüntetés csak akkor bír morális hatással, ha tényleg csak azok kapják, akik azt igazán megérdemlik és ha gyorsan kapják. Az érdemesek kiválasztásánál a politikai megbízottak a parancsnokokat lelkiismeretesen támogassák.

A kitüntetési javaslatok a pontos személyi adatokon kívül röviden a fegyvertényt, annak helyét és idejét tartalmazzák. Az adatok helyességéért a javaslattevő személyesen felelős.

A kitüntetések a hadseregparancsnok adományozza.

A kitüntetettek igazolvánnyal látandók el, és az adományozott kitüntetések a „Vörös Hadsereg rendeletei”-ben közzéteendők.

A kitüntetés semmiféle díjazással nem jár, elesetté a legközelebbi hozzátartozóknak adandó ki¹.

Stromfeld s. k.
vezérkari főnök

*HIL M. Tan. Közt. iratai. 54. csomó. 227. sz. (1297/Sz. ü.—1919. sz.) — Nyom-
tatott tisztázati.*

¹ Hadikitüntetések kiadására valójában már nem került sor.

A VÖRÖS HADSEREG GYŐZELMEINEK EREDMÉNYEKÉNT MEGALAKUL A SZLOVÁK TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

195

1919 június 16

A KASSAI VÖRÖS UJSÁG A SZLOVÁK TANÁCSKÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSÁNAK JELENTŐSÉGÉRŐL ÉS A KIADOTT PROKLAMÁCIÓRÓL

Eperjesen tegnap Böhm Vilmos hadseregfőparancsnok jelenlétében kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot.

A nacionalista hazugságok, a martalóc kapitalista garázdálkodások után a sokat szenvedett szlovák nép is elérkezett végre az igazság, az igazi élet, a proletárjogok ígéretföldjére.

Hosszú út vezetett ideig. Az évtizedes elnyomatás vérvérítékes útja. A kétszeres elnyomatásé, mert a dolgozó szlovák milliónak nemcsak testi erejét, generációk életét zsákmányolta ki a magyar kapitalizmus, hanem elnyomta, lenyűgözte nemzeti érzéseket, nemzeti életöket is.

A magyar kapitalizmus évezredes, őszintén erőszakos uralma után még veszedelmesebb elnyomatás következett el a szlovák népre. A cseh impériumé, amely a fölszabadítás és a nacionalizmus hazug köntösében követel újabb, még nagyobb véradót a cseh nagytőke számára.

Azt hazudták, hogy fölszabadítani jöttek, holott olcsó rabszolgahad toborzása volt a céljuk; demokráciát hirdettek, holott a legvakmerőbb zsarnokuralmat honosították meg; mindenféle támaszt és anyagi javak[at] ígértek, holott rendszeresen fosztogatták, rabolták az elerőtlenedett szlovák nép szegényes éléskamráját.

A hazugság ereje végre is megtört, és eljött az igazi fölszabadítás.

A cseh imperializmus és kapitalizmus hadserege, a megtévesztett csehszlovák proletárok belső erő nélkül való frontja fölbomlott, megnyílt a magyar Vörös Hadsereg acélgyűrűje előtt, mely az igazság fegyverével dübörgött a megfutamodó cseh kapitalisták vértelen, tolvaj „hódításai” felé.

De a vereség nem a szlovák népé, a szlovák népet nem legyőzni akarta a Vörös Hadsereg, hanem új életre kelteni, megújhódásához segíteni az Internacionálé világot boldogító, hatalmas erejében.

A magyar kapitalizmus bűneit jóvá teszi a magyar proletariátus, amikor frontot állít, diadalmas frontot a szlovák földön, s megadja a szlovák nép számára az igazi önrendelkezés jogát, az elnyomatásá-

ban az orosz testvér szlovák proletariátus életének legszebb lehetőségeit.

A Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása alkalmából a következő proklamáció jelent meg:

A világ proletárhajhoz !

A győzelmes és feltartóztathatatlanul előnyomuló világforradalom újabb nagy eredménnyel gazdagította eddigi sikereit. Az imperializmustól megtisztított szlovák földön a mai napon megalakult az önálló Szlovák Tanácsköztársaság. A cseh nacionalizmus igája alól felszabadult proletariátus első önkéntelen, ösztönszerű cselekedete az volt, hogy az elnyomói által fennhirdetett, de a valóságban álnokul megcsúfolt önrendelkezési jogot valóra váltotta. Ezzel a megmozdulással a szlovák munkások, katonák és földproletárok tovább építették azt a forradalmi frontot, amelynek útjait az Orosz és a Magyar Tanácsköztársaságok egyengették, további tért nyertek a világszovjet nagy eszméje számára. Az újszülött Szlovák Tanácsköztársaság természetesen szövetségeseinek tekinti diadalmas testvéreit, az Orosz és Magyar Tanácsköztársaságokat és a nemzetközi proletariátus erejének, körvonalaiiban mind élesebben kiemelkedő egységes és szolidáris munkásinternacionálénak oltalma alá helyezkedik. Első üdvözlése a még elnyomott cseh proletárvéreinek szól.

A Szlovák Tanácsköztársaság is legszélesebb terjedelemben a proletárdemokrácia alapján áll építő munkájának alapelvei tekintetében, de ezzel szemben leszögezi a kíméletlen diktatúra fegyverét mindazok ellenében, akik ezt az igazi, hamisítatlan demokráciát, ezt a csorbíthatatlan önrendelkezési jogot veszélyeztetik. Ebből a célból lerombolja a kapitalisták és imperialisták minden erőszakszervezetét, kiirtja a kizsákmányolás minden lehetőségét, és előkészíti a dolgozók hatalmas és világtársadalmát. Rendíthetetlenül és megalkuvás nélkül végzi a szlovák proletariátus a maga történelmi hivatását, hogy kellőképpen illeszkedjék az elődök munkájához, hogy saját példájával is buzdítsa az elkövetkezőket, hogy méltó legyen a proletárnévre. Éljen a világforradalom, éljen a Kommunista Internacionálé!

Kassai Vörös Újság, 1919 június 17. Szlovák Tanácsköztársaság. Tegnap kiáltották ki Eperjesen a „Slovenska Krajná”-t. Proklamáció a proletariátushoz.

196

1919 június 20

A SZLOVÁK FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS MEGALKULÁSA

— A KASSAI VÖRÖS UJSÁG CIKKE —

A szlovák sajtóiroda jelenti Kassáról jún. 20-án: A Szlovák Forradalmi Intéző Bizottság ma délben tartotta első ülését, melyen megalakította a Forradalmi Kormányzótanácsot. A Forradalmi Kormányzótanács tagjai lettek: Elnök: Janousek Antal, külügy: Pór Ernő és Janousek Antal, hadügy: Vavricza János és Kovács Gyula, pénzügy: Hansik József és Baján Vilmos, belügy: Fehér Ferenc és Szluka József, földművelésügy: Mokrány István és Csapaj József, kereskedelem, vasút: Hirossik János és Varecha József, igazságügy: Ungár Miklós és Cezrny Vladimír, szocializálás: Csapó Samu és Fleischer Gusztáv, közoktatás: Suk Vencel és Krompaszky Ede, közellátás: Stehlik István, közegészségügy és népjólét: Jakab Lajos.

A népbiztosok a szlovákföld lakosságának megfelelően a szlovák, német és magyar proletariátus köréből kerültek ki. A tanácsülés azután megállapította a Tanácsköztársaság címét, mely így hangzik:

Szlovák Tanácsköztársaság

A Tanácsköztársaságot képviseli a népbiztosok kormánya, melynek címe: Szlovák Forradalmi Kormányzótanács.

A tanácsülés harmadik pontját a nyelvkérdés képezte. A szlovák földön használt nyelvek mindegyike egyenrangú. Ehhez képest a Kormányzótanács rendeletei az illető vidéken használt nyelven tétetnek közzé. A Szlovenskón élő proletár[ok], nyelvre való tekintet nélkül, egyazon jogokat élvezik. A tanácsülés ezután belügyi, külpolitikai és katonai kérdéseket tárgyalt. A kormány megalakulásáról a Kormányzótanács kiáltványt bocsátott ki. A kormányzótanács megalakulása alkalmából meleg hangú táviratban üdvözölte Lenin elvtársat és a magyar Forradalmi Kormányzótanácsot.

Kassai Vörös Ujság, 1919 június 21. Megalakult a Szlovák Forradalmi Kormányzótanács.

HADMŰVELETI TERVEK A CSEHSZLOVÁK BURZSOÁ HADSEREG TELJES MEGSEMMISÍTÉSÉRE. A CSEHSZLOVÁK CSAPATOK TÁMADÓ FELLÉPÉSE ÉS A 3. LÉVAI ÜTKÖZET

197

1919 június 12

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ISMERTETI SZÁNDÉKÁT AZ V. HADTEST- ÉS A KÖTELÉKÉBE TARTOZÓ 3., 4. ÉS 8. HADOSZTÁLY-PARANCSNOKSÁGOKKAL; INTÉZKEDIK A CSAPATOK FELVONULÁSÁRÓL ÉS ANYAGI ELLÁTÁSÁRÓL

A Hadseregparancsnokság szándéka egy nagyobb erőcsoportot a Lévától nyugatra fekvő és Párkányánána—Érsekújvár vasútvonal között fekvő területen felvonultatni, és a felvonulás befejeztével ezen erőkkkel nyugati irányban előnyomulva a szemben talált elleniséget megverni¹.

A szándék végrehajtása:

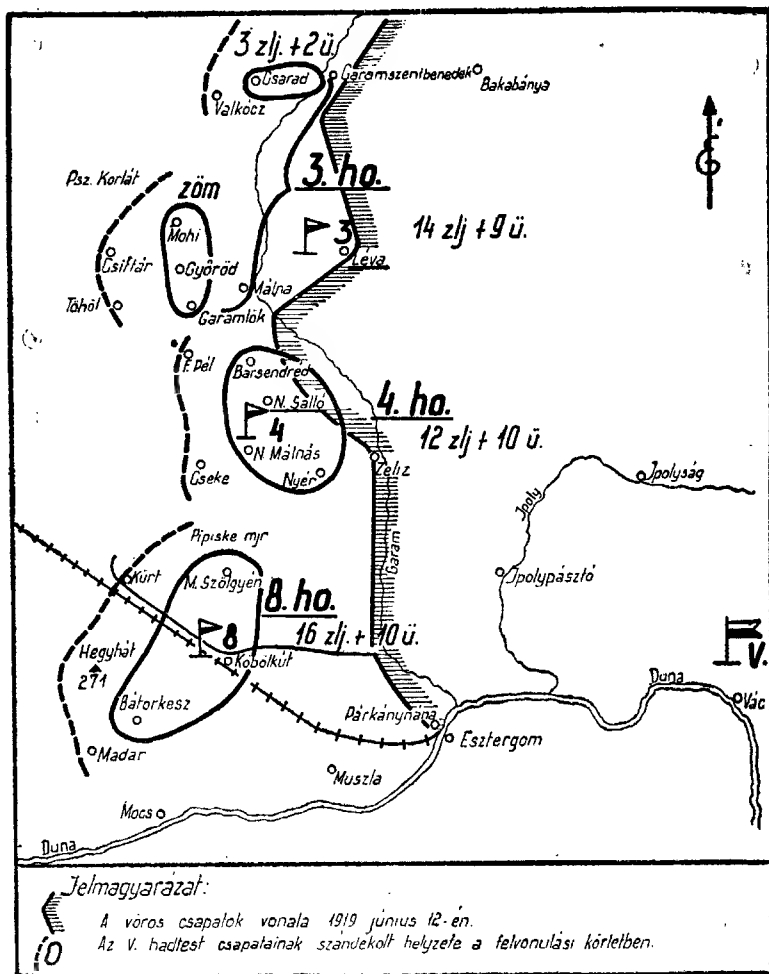
I. Az erőcsoport összeállítása!

a) 3. hadosztály,

¹ A parancs kiadását megelőző napon a Hadseregparancsnokság hadműveleti osztálya kidolgozta a támadás tervét, és részletezte a hadműveletek célját. Az előzetes terv a következőket tartalmazza:

„Jelenleg Ruttká felé kedvezőtlen irányban előnyomuló, már kezdettől fogva gyenge oszlop, mely elhasznált harci erejével a Vág völgyében utat törni alig képes, a legrövidebb és főútvonalra tereltetik, és annyira megerősíttetik, hogy saját erejéből sikeresen oldhatja meg azon feladatot, hogy a Vág völgyébe betörjön és Ruttkát mielőbb elfoglalja, továbbá, hogy ezen fontos gócpontot, valamint Csehországból a Kárpátokon át odavezető átjárókat biztosítsa. A 8. hadosztály szükség esetén a Vág völgyében való előnyomulása által a II. hadtestnek előnyomulását is elősegítheti.

A II. hadtest feladata zömével Pozsonyot és Nagyszombatot egy oszloppal Trenčsént elfoglalni, a Vág völgyét és Kárpátokon átvezető átjárókat biztosítani. A hadtest az eredeti tervvel szemben 6 zászlóaljjal (beszúrva: vagyis a 16. és 44. ezrednek a fentiek szerint a ruttkai csoporthoz csatolt 3—3 zlj.-ával) gyengítettik. Ezen gyengítés azonban elengedhetetlen szükséges, mert a hadtest előnyomulása nyugat felé a 8. hadosztálynak Zsolna felé való térnyerésével szoros relációban van. Könnyen megtörténhet esetleg, hogy a zólyomi csoport tért nem nyerhet, úgy az előnyomulás folyamán kellene az események által megerősíteni, melyek meglehet, hogy későn érkeznének és az egész hadtest előnyomulása ennek következtében fennakadhatna. A II. hadtest gyengítése tehát csak látszólagos, mert az elvett hat zászlóalj a II. hadtest előnyomulását esetleg a Túróc völgyében jobban segítheti, mint hogy ha közvetlen a hadtest kötelékében harcolna...” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó. sz. nélk. — E terv készítése és a felvonulási parancs kiadása közti időben történtek módosítások, melyek megállapíthatók a két dokumentum egybevetéséből. Az említett II. hadtest azonos az V. hadtesttel. Lásd ugyanezen dokumentum következő jegyzetét.)

- b) 4. hadosztály,
- c) 8. hadosztály.

Az egész erőcsoport az V. hadtestparancsnokság parancsnoksága alatt¹.

Az egész erőcsoport hadrendje mellékelve. (1 mell.)

II. Felvonulási körletek !

A mellékelt vázlat a Hadseregparancsnokság szándékát fejezi ki. Mivel a felvonulási körlet elérése ellenséges behatás alatt történhetik, a felvonulási körletek elfoglalása esetleg harcászati ténykedéseket követel meg.

Ezeknél a harcászati ténykedéseknél a hadosztályparancsnokságokat a következő irányelvek vezessék:

- a) Sohasem védeni, hanem biztosítva, csoportosulva lenni, és ellenséges támadás esetén túlerővel ellentámadásba átmenve, az ellenséget visszavetni és azután üldözni.
- b) A támadások alkalmával *összetartott csoportokkal* átkarolólag dolgozni.
- c) A hadosztályok egymást öntevékenyen és kölcsönösen támogassák.

III. Időpontok !

A Hadseregparancsnokság azzal számít, hogy a felvonulási körletek elfoglalása folyó hó 14-én estig befejezést nyer, és az előnyomulás folyó hó 15-én megkezdhető lesz.

IV. Különleges rendelkezések !

Az V. hadtestparancsnokság beérkeztéig a hadosztályok közvetlenül a Hadseregparancsnokságnak maradnak alárendelve. Folyó hó 13-án dut. 6^h-tól Párkányánána vasúti állomáson a Hadseregparancsnokság egy összekötő vezérkari szakközege fog tartózkodni, ki a Hadseregparancsnokság szándékairól részletesen tájékozva lesz, s így a hadosztályparancsnokságnak felvilágosítást nyújthat.

V. Anyagi intézkedések !

Intézkedések az összeköttetés helyreállítására mellékelve.

¹ Az V. hadtest törzsének megalakítását a Hadseregparancsnokság június 12-én rendelte el. A rendelet kimondja: „A 612/6. hdm. sz. értelmében az V. hadtestparancsnokság Párkányánána székhellyel átveszi a Dunától északra felvonulásban levő csapatok feletti parancsnokságot. Az V. hadtestparancsnokság vezérkari főnökévé a II. hadtest vezérkari főnökét nevezem ki. A II. hadtestparancsnokságnál csak a legszükségesebb személyzet visszahagyandó, a többi személyzetből az új V. hadtest törzse alakítandó.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó. VHP 612/12. hdm. sz.)

A II. hadtest vezérkari főnöke Craenenbrock Edgár vk. alezredes volt. Az V. hadtest parancsnokává Pogány Józsefet nevezték ki.

Anyagi intézkedések a 612/6. sz. rendelethez.

Élelmezés:

Felvételező állomások Vácott a 8. ho. részére (már működésben), Ipolyságon a 3. és 4. ho. részére 13-án este a kiadást megkezdi.

Élelmezési állomás: Párkányánán és Ipolyságon. Csakis kisebb, mozgókonyhával el nem látott szállítmányok részére. A szükséges étkezés idejekorán igénylendő.

Egészségügy:

Betegleadás 8. ho. Vác, 3. és 4. ho. Ipolyság.

Ugyancsak Vácra és Ipolyságra egy-egy sebészi csoport is be fog érkezni.

Hadtápberendezések:

Hadtápállomás-parancsnokságok Vácott és Ipolyságon.

Pályaudvar-parancsnokságok: Párkányánána, Ipolyság, Vác, Balassagyarmat, Csata.

A Hadseregparancsnokság szándéka az előnyomulás után utánpótlást minden tekintetben a Vác—Párkányánána—Érsekújvár vasútvonalra felépíteni.

Ezen célból kellő időben megfelelő hadtápberendezések először Párkányánánára fognak előretolatni.

A 8o. ddr. utánpótlása mindaddig minden tekintetben Losoncról történik.

Lőszer:

A hatvani lőszertelep Vácra helyeztetik át. — Készleteiből 1 J. + 2 Gkn. + 2 Hb + 1 aHb. felett további igénylés nélkül a 8. ho. parancsnokság rendelkezik; 1 J. + 2 Rn. + 2 Hb. + 2 sHb. pedig a 3. ho. rendelkezésére Ipolyságra tolandó¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó. (VHP 612/6. hdm. sz.) — Tisztázat.

¹ Különböző típusú lőszerrel rakott vasúti kocsik.

198

1919 június 13

**A HADSEREGPARANCSNOKSÁG TÁJÉKOZTATJA AZ I. HADTEST-
PARANCSNOKSÁGOT A TERVEZETT ÉSZAKNYUGATI HADMŰVELETEK-
RŐL, ÉS A HADTESTNEK FELADATUL ADJA A FELVONULÓ CSAPATOK
HÁTÁNAK BIZTOSÍTÁSÁT**

I. Tájékoztatás a jelenlegi helyzetről és a Hadseregparancsnok-
ság szándékáról.

1. A Dunától északra és a Garamtól nyugatra felvonulásban
levő 3., 4. és 8. hadosztályok az újonnan alakult V. hadtestparancs-
nokság alatt folyó hó 15-én (legkorábbi időpont) a támadó előnyo-
mulást nyugati irányban megkezdi[k].

2. A támadó csoportot Zólyom környékén a gyenge 80. dandár
biztosítja.

A Hernád és a 80. dandár között csak kis megfigyelő csapatok.

3. Az 5. hadosztály Miskolcon, a 6. hadosztály Kassán had-
seregtartalék. Ismét alkalmazhatók e hó vége felé lesznek.

4. A III. hadtest:

a) A Tisza-fronton az ellenséges átkelést megakadályozza (2.
dandár, zöme Tokajnál).

b) Az 1. hadosztállyal az üldözést Kassától északra és észak-
nyugatra folytatja.

c) Sátorlajaujhelyi különítmény (3. dandár) keletre és észak-
keletre felderít és biztosít.

II. Az I. hadtest feladata a legközelebbi időben:

1. A Tisza-fronton az ellenség átkelését megakadályozni.

2. Dél felől esetleg meginduló ellenséges támadás esetén:

a) Az összes nélkülözhető csapataikat összevonva az ellenséget
megtámadni, visszavetni és üldözni.

b) Ha az ellenséges túlerő oly nagy volna, hogy a támadás
sikere igen kétségesnek mutatkoznék, a hadtest csapatait úgy alkal-
mazza, hogy az ellenség előnyomulása késleltessék. Ez esetben azon-
ban a Hadseregparancsnokság arra számít, hogy ezen csapatok egy
egységesen bevezetett ellentámadásra még mint támadó erők fel-
használhatók legyenek.

III. Ha ellenséges támadás a hadtest arcvonalán nem követ-
kezik be, a Hadseregparancsnokságnak szándéka a 2. hadosztálynak
gyalogezredeit szükség esetén más fronton alkalmazni. Ezen célból
a csapatok szervezése erélyesen folytatandó, és a gyalogezredek az

alakuló állomásai[ko]n vasúti elszállításra akként készenlétbe helyezendők, hogy egy parancs vételétől számított 12 óra után berakhassanak.

*Hadseregparancsnokság
Vezérkari főnök*

HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó. (VHP 613/5. hdm. sz.) — Tisztázat.

199

1919 június 14

(Délután 12 óra¹)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A FELVONULÓ
CSAPATOKRÓL ÉS AZ ÉSZAKNYUGATI ARCVONAL ESEMÉNYEIRŐL

Csehszlovák arcvonal:

3. *hadosztály*: Garamszőlős ellen az éj folyamán intézett cseh támadás visszaveretett, a délelőtti folyamán pedig a csehek a Garam nyugati partjára úzettek vissza. Nagykálna és Várad elfoglalva. Délután folyamán sikerült az ellenségnek Óbarsnál, a Garam keleti partján lábát megvetni, egy azonnal megindított ellentámadással azonban visszaveretett. A II. ezred II. és III. zlj.-a ma délután Csatán bevagonírozott, Németire szállíttatott.

4. *hadosztály*: 8 zászlóalj és 2 üteg felvonulási körletbe beérkezett. A hadosztály többi része, részben kirakás alatt, részben pedig még szállítás alatt van.

8. *hadosztály*: 6 zászlóalj és 4 üteg a fölvonulási körletbe beérkezett. A hadosztály többi része szállítás alatt van. Kivéve a 18. ezredet, mely csak holnap rakodik Muraszombatban.

Ellenség: Garamlök vasúti állomásra egy kb. 40 tengelyből álló vonat érkezett be. Egyéb megfigyelés az ellenségről nincs.

80. *ddr. szakasza*: Ellenség Zólyomtól keletre magaslatokat tartja megszállva. Saját csapataink Véglestől keletre a magaslatokon.

5. *hadosztály szakasza*: Változatlan.

III. *hadtest szakasza*: I. és 6. ho. szakaszai az ellenséget Zimnavora 665 magaslatról leszorították, és a támadást Kluknó irányában folytatják. (Korompától keletre.)

3. *ddr.-nál* Nagymihálynál előretolt különítményünk a csehekkel harcban áll.

Kiskörénél, Tiszaburánál és Tiszasülynél ellenséges járőrök a Tiszán átkeltek. Kiskörénél kb. egy szakasz még a jobb parton van,

¹ Dátum után megjegyzés: „Ma délben helyzetjelentés nem lett kiadva.”

a többi helyen az ellenség visszaveretett. Tiszaburánál és Tiszasüly-nél ellenség csapatait megerősítette és állítólag átkelési előkészületeket tesz.

Délszláv arcvonal: Változatlan.

Hadihajózás: Változatlan.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó. (VHP 614/2. hdm. sz.) — Tisztázat.

200

1919 június 15

(Délután 12 óra¹)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE AZ ÉSZAKI ÉS ÉSZAKNYUGATI ARCVONAL ÉLÉNKÜLŐ HARCI ESEMÉNYEIRŐL.
A TÁMADÁS MEGINDÍTÁSÁT A HADSEREGPARANCSNOKSÁG
KÉSŐBBRE HALASZTJA

Csehszlovák arcvonal:

V. hadtest: 8. hadosztály: Földerítés folyamatban, különben a helyzet változatlan.

4. hadosztály: Pozba községet elfoglalta, foglyul ejtett egy tisztet és 40 embert, zsákmányolt 5 mozdonyt és 60 megrakott vasúti kocsit, ezek között 6 db. 15 cm-es löszerezrel megrakottat.

3. hadosztály: A 16. ezrednek Garamszentbenedeknél a Garamon átkelni úgy látszik nem sikerült.

Az V. hadtestparság javaslatára a tervezett előnyomulás nyugatra 17-ére tolatik el, az előnyomulás észak felé azonban holnap meg fog kezdődni².

80. ddr. szakasza: Állásainkat Véglestől keletre a csehek megtámadták. Délszláv zlj. a támadást visszaverte, és a cseheket Véglesen túl üzte.

5. hadosztály szakasza: Ellenség ismételt támadások után Tiszolcot elfoglalta. Saját csapataink Rimafűrész—Klenóc körüli magaslatokon. Rimakokovát ellenség megszállotta.

III. hadtest szakasza: Mecenzéfet az ellenség megszállotta. Zimnahóra magaslat váltakozó harcok után saját kezünkben maradt.

¹ Dátum után megjegyzés: „Helyzetjelentés ma délben nem lett kiadva.”

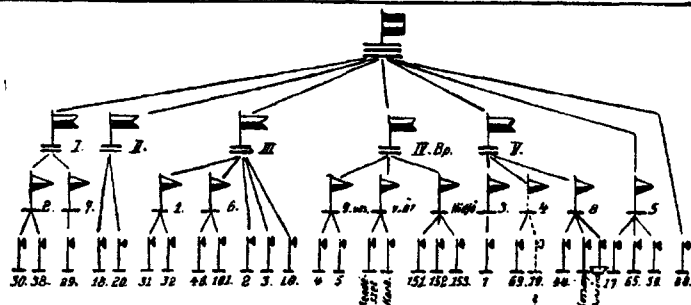
² Ugyanezen a napon a 615/10 hdm. számon kiadott intézkedésében a Hadseregparancsnokság a következőket mondja: „A hadtest zöme az eddigi intézkedések értelmében június 16-án a támadó előnyomulást megkezdje, éspedig a 4. ho.-val Nyitra felé, a 8. hadosztállyal Érsekújvár felé.”

Hadseregparancsnokság615/60. hdm. számhoz.2. sz. melléklet.

Hadrend.

Lezárva, 1919. június 15. én.

Hadsereg par. nok : **Böhm Vilmos** 1223 pp. sz. T. lov. sz. sz. T. r. k. d. o. 70.
 Hasy. vezérkari főnök : **Stromfeld Aurél**

A hadsereg hadereje:

168 zlj., 127 $\frac{1}{2}$ gpszd., 9 $\frac{1}{2}$ lov. szd., 25 áu., 7 hau., 37 kü., 15 nü., 13 $\frac{1}{2}$ ark. szd., 9 rep. szd.,
 60218 p., 964 gp., 1343 lov., 37 á., 29 há., 148 l., 39 n., 1433 ár. k., 22 rep. gép.
 308 főreg.

A Vörös Hadsereg Hadrendje 1919 június 15-én

Pécsújfalu és Héthás között járőr-csatározás. Nagymihály saját csapatok által újra megszállva.

Román és délszláv arcvonal: Változatlan.

Hadihajózás: Változatlan.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 53. csomó. (VHP 615/2. hdm. sz.) — Tisztázat.

201

1919 június 16

DUFRESNE EZREDES A NÉMETORSZÁGI KÜLPOLITIKAI ESEMÉNYEK MIATT A MAGYARORSZÁG ELLENI TÁMADÁS MEGKEZDÉSÉT SÜRGETI

A támadás Magyarország összes vonalain a lehető leggyorsabban kezdendő meg. Legnagyobb eréllyel arra kell törekedni, hogy a bolsevik ellenes hadjáratot a lehető legrövidebb idő alatt végrehajtsák.

Miután a békeegyezmény a németek által nincsen elfogadva, egy németországi demarche előkészítésére vagyunk kényszerítve.

Mivel Franciaországban levő csapataink nem nagyon megbízhatók, már vissza is lettek irányítva és le is vannak szerelve, legnagyobb fontossággal bír, hogy a jelenleg Magyarországon levő csapatokat fenti célra felhasználhatók¹.

Legpontosabb jelentést kérünk, hogy mikor és hány csapatot lehetne a Rajna vidékére elszállítani.

Dufresne
ezredes²

HIL M. Tan. Közt. iratai 55. csomó. (VHP 621/162. sz.) — Táviratfordítás.

202

1919 június 16

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG A CSEHSZLOVÁK HADSEREG ÁLTALÁNOS TÁMADÁSÁRÓL TÁJÉKOZTATJA A PARANCSNOKSÁGOKAT, ÉS INTÉZKEDIK A TÁMADÁS ELHÁRÍTÁSÁRA

A csehek több helyen, úgy látszik, tervszerűleg támadásba mentek át, éspedig:

Kisszebennél az 1. hadosztály ellen, Dobsina felől Rozsnyó környékén a 17. ddr. ellen, Tiszolcon át déli irányban a 39. ddr. ellen, Zólyom környékéről délre és a 3. hadosztály északi szárnya ellen Léva környékén.

Elrendelem:

1. A III. hadtest az 1. hadosztállyal az ellenséget a hadtestparság eddigi intézkedései értelmében vesse vissza.

A 17. ddr. az 5. hadosztály parsága alá lép.

¹ Az eredetiben ugyanígy.

² A Hadseregparancsnokság hírszerző osztálya által felfogott távirat még a következő adatokat tartalmazza:

Wieni francia misszió. (Külf. titk. kat. szolg.)

A táviratot küldte: „Párizsi Hadügymín. 7. osztály 101 812-K/30. 6. másolat.

Elosztó: 1. másolat a párizsi hadügymín marad.

2. " román kir. hadügymín. Bukarest

3. " SHS hadügymín. Belgrád

4. " Cseh—tót " Prága

5. " Wiener olasz misszió

6. " " francia "

7. " Erdélyi szövetséges csapatok prság.-a

8. " Tótországi " " "

Vettem 1919 VI. 17. Kat. titk. szolg. 15 227."

2. Az 5. hadosztályparság a 17. és 39. ddr. feletti parságot ezen parancs vételével ismét átveszi. — A hadosztályparság Putnokon maradjon.

Mihelyt a hadosztály Miskolcon levő erői ismét alkalmazhatók, ezekből egy erős csoportot egységesen a Sajóvölgyben bedobva Rozsnyó ismét visszafoglalandó.

A 39. ddr. az odairányított vadász-zászlóaljja az előnyomulást Tiszolc felé ismét kezdje meg.

3. A 80. ddr. eddigi feladatát megtartja.

4. Az V. hadtest a 3. hadosztállyal és a 4. hadosztály közreműködésével az ellenséget a hadtestparság jelen intézkedései értelmében támadja meg. Zólyom környékének elérése, a helyzetre való tekintettel, egy erősebb csoport által szükséges¹.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 54. csomó. (VHP 616/17. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

203

1919 június 18

AZ V. HADTESTPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A HARMADIK LÉVAI CSATA GYŐZELMES BEFEJEZÉSÉRŐL

A lévai csatát megnyertük. A Hadseregparagságtól vett értesítés szerint a csehek úgy, mint Léva körül a 3. és 4. ho. elől, az egész arcvonalon gyors visszavonulóban vannak. Ennélfogva az üldözés a legerélyesebben folytatandó. Úgyes vezetés mellett egyes századok és ütegek is elegendők, melyek feladata az ellenséget nyomon követni és vele az érintkezést fenntartani, míg a zömök, mint zárt oszlopok nyomuljanak elő. A 4. ho. feladata a Garam völgyében előretörni, és zömével mielőbb a Garamkeresztet elérni. Egy ezredet Aranyosmarót biztosítás[a] végett Verebély felé különítsen ki. Ezek később a ho. zöméhez be fognak vonatni. A 3. ho. egy különítménnyel az ellenséget Pukkancon át Selmezbányáig üldözi, a ho. zöme és a 18. ezred Léva körül gyülekeztetendő. A hadosztályt a nehéz és derekasan viselt harcok után pihentetni fogom, míg a kötelékek rendezésre s létszámuk erősítésére használandó[k] fel. A 8. ho. az eddigi intéz-

¹ A tisztázatra külön rávezetve:

„Csak a III. hadtestnek: A 6. hadosztály egységes bevetése a Hadseregparancsnokság szándékában még nem áll. A hadosztály mint hadseregpartalék a jelenlegi elhelyezési körletében megmarad.”

kedések értelmében Nagysurányt, Érsekújvárt és Ógyallát mielőbb vegye birtokába. A két páncélvonat az üldözésnél a legerélyesebb módon használandó fel.

V. hadtestparság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 54. csomó. 112. sz. (V. hdt. 618/13. hdm. sz.)

204

1919 június 19

AZ V. HADTESTPARANCSNOKSÁG ALÁRENDELTE CSAPATAINAK AZ ELLENSÉG TOVÁBBI ÜLDÖZÉSÉRE AD PARANCST

Lévánál az ellenség támadásait beszüntette, és Pukkanc irányában a Garam völgyében és Aranyosmarót felé visszavonulóban van. A 8. ho. harcok után a Nyitra folyó elé érkezett, és estig valószínűleg ezt át is lépi. A Hadseregparság 616/21. számú bevezetése után az V. hadtest holnap a visszavonuló csehek üldözését felveszi. A 4. ho. egy dandárát Verebély—Aranyosmarótra előretolja, és a vasútszállítás alatt levő erősítések tervszerű felvonultatására előkészítő mozdulatokat tesz. Ebből kifolyólag a következőket rendelem el:

1. A 4. ho. parsága alatt, mely székhelyét Lévára teszi át, üldözés következő oszlopokkal: 11. ezred zömével és 2 üteggel Prencsfalu—Selmezbánya felé, egy mellékoszlop Korpona—Zólyom. 14. ezred, 18. ezred egy hegyi ágyús, egy tábori ágyús és egy tarackos üteggel Pukkanc, Kőpatak, Selmezbányára, ezen oszlop Bátról egy zlj. és a hegyi üteget a hegyen át Prencsfalura irányít a 11. ezreddel való összeköttetés céljából. A Garam völgyében a 2. munkásgyalogezreddel egy tábori ágyús és egy nehéztarack üteggel Königsberg—Zsarnóca—Garamszentkeresztre nyomul előre. A 9. számú páncélvonatot e célra alárendelem.

2. 69. ddr.-parság 6. és 22. ezred és a 4. ho. fennmaradó tüzérsége Verebélyre nyomul előre, az attól nyugatra eső magaslatokat trig. 239 hídfőszerűen kezébe veszi. Egy zlj. egy üteggel Aranyosmarótra küldendő ki, melyek elérése után Kistapolcsány és Nagyszelezsény felé biztosító osztagokat küld ki. Ezen ddr. közvetlen a hadtestparságnak van alárendelve, távbeszélő összeköttetést a 4. hadosztályon keresztül létesít, anyagi ellátás a 4. ho. dolga.

3. 3. ho. csapatait Ó-Újbars—Szecse—Kálnó—Várad—Garamlők helységekre vonja pihenőre. Kötelékek rendezendők. Június hó 21-én dut. a ho. harckész legyen. A 3. ho. parság Váradra.

4. 8. ho. Érsekújváron felzárkózik, erős, vegyes különítményeket Nagysurány és Tótmegyerre előreküld, és hadműveletek folytatására Vágsellye irányában felkészül. Koffler-csoport Érsekújvártól Zsitvatő-pusztáig biztosít és megfigyel. A Nyitra és a Dunához igyekezzék minél közelebb férkőzni, ebben őt a Duna-hajóraj minden erejével támogassa. Az 1. és a 3. számú páncélvonatok a 8. ho.-parságnak maradnak alárendelve.

5. A vasútszállítás alatt levő 2. ho.-t Nagysurányban szándékom felvonultatni.

[Aláírás nincs]

HIL M. Tan. Közt. iratai. 54. csomó. (V. hdt. 618/20. hdm. sz.) — Távirat.

A Vörös Hadsereg hadműveleteit ezekben a napokban szüntette be. Ezen időpontig szenvedett veszteségekről a következő jelentés áll rendelkezésre:

„Hadseregszámvetés

Egészségügyi főnök

Egészségügyi helyzet.

1. Május hóban	sebesült	866	
	beteg	2267	
2. Június hóban	sebesült	2825	
	beteg	4710	
2 hónap alatt:	sebesült	3691	} 10668
	beteg	6977	
Június hó elsején kórházi ágyak száma		3000.	

(PI Arch. Böhm-irattár. 150. dosszié. 13. pallium. — Másolatról készült fotomásolat.)

205

1919 június 19

FOCH MARSALL ÁTIRATA PELLÉ TÁBORNOKNAK A ROMÁN HADSereg
MAGYARORSZÁG ELLENI TÁMADÁSÁVAL KAPCSOLATBAN

1. Foch átirata Pellének. Párizs június 19. Egyetértés a dr. Scheinerhez intézett átirattal. Annak visszalépése a legjobb megoldás volt. Most Kun Béla ellen is más határozat szükséges. Ha a francia átirat nem fogadtatik¹, az offenzíva Magyarország ellen azonnal megkezdendő. Egyúttal Romániában közbelépni a Tisza-offenzíva mielőbbi megkezdése miatt. 24-én Románia, Petain, Mardarescu,

¹ Clemenceau június 9-i, illetve 13-i jegyzéke.

Presn és Panei között tanácskozás lesz. Az eredmény Foch által Pellé tábornoknak közölve lesz...¹

HIL M. Tan. Köst. iratai. 55. csomó. 255. sz. (VHP 626/174. sz.) — Távirat fordítás.

AZ ANTANT-HATALMAK NYOMÁSÁRA FOLYTATOTT DIPLOMÁCIAI TÁRGYALÁSOK A FELSZABADÍTOTT TERÜLETEK KIÜRÍTÉSÉRŐL. A DOLGOZÓK TILTAKOZÁSA AZ ANTANT HATÁROZATA ELLEN

206

1919 június 21

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG A CSEHSZLOVÁK ÉS ROMÁN HADSE- REG TÁMADÁSAI MIATT ELRENDELI A HADMŰVELETEK FOLYTATÁSÁT

Az antant és a magyar kormány közötti táviratváltással kapcsolatban² a csapatok felvilágosítandók, hogy a cseh és a román csapatok az egész vonalon támadást intéztek csapataink ellen,

¹ A távirat 2. pontja a román kormányválságra, a 3. az Allizé által Clemenceau-nak küldött és az ausztriai magyar követség kiutasítására utaló jelentésre vonatkozik. Az utóbbi pont nincs befejezve. A táviratokat a Hadseregparancsnokság hírszerző osztálya fogta fel 1919 június 26-án.

² Az utalás Clemenceau június 9, illetve 13-i jegyzékére és a magyar kormány ezekre adott válaszára vonatkozik.

Mint ismeretes Clemenceau, a békekonferencia elnöke, jegyzékében ígéretet tett, hogy a magyar kormány képviselőit meghívják a konferenciára. A magyar kormány ezt örömmel fogadta, ugyanakkor visszautasította azt a rágalmat, hogy a Vörös Hadsereg támadólag lépett volna fel. Mint válaszjegyzékében írja: „Sajnálattal állapította meg azonban, hogy a szövetséges államok presztizsét felhasználva, a Csehszlovák Köztársaság, a Jugoszláv és Román Királyságok csapatai a november 13-án kötött katonai konvenciót is megszegve, betörték a Magyarországi Tanácsköztársaság területére, és már-már megfojtással fenyegettek bennünket, amidőn a végső szükségstől kényszerítve, fegyverhez nyúltunk. Örömmel vesszük tudomásul, hogy a szövetséges államok megparancsolták a Csehszlovák Köztársaságnak, a Román és a Jugoszláv Királyságoknak, hogy támadásukat szüntessék meg, de kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy a nevezett államok a szövetségesek parancsait nem teljesítették, offenzívájuk csupán a mi ellentámadásunkon tört meg, és azt is, hogy a csapataik még ma is a november 13-i konvencióban megállapított demarkációs vonalon innen állanak.

A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya ismételtén kifejezi készségét arra, hogy az ellenségeskedéseket, fölösleges vérontás elkerülése céljából mindez álla-

miért is saját csapataink biztonsága és a Tanácsköztársaság létfenn-tartása érdekében a hadműveletek változatlanul továbbfolytatandók.

Kiadom az összes hadtestparancsnokságoknak 5. ho.-parságnak és 80. dandárparancsnokságnak. Ezen parancs a csapatokkal mielőbb közlendő.

Böhm s. k.
hadseregparancsnok¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. (VHP 621/9. hdm. sz.) — Eredeti tisztázai.

207

1919 június 22

PELLÉ TÁBORNOKNAK, A CSEHSZLOVÁK HADSEREG FŐPARANCSS-
NOKÁNAK ULTIMÁTUMA A MAGYAR HADSEREG PARANCSNOKSÁGÁ-
HOZ A FEGYVERSZÜNETRŐL ÉS A MAGYAR CSAPATOK VISSZA-
VONÁSÁRÓL

A szövetséges és társult kormányoktól: a kiürítésről. Először: a csehszlovák és magyar csapatok június 24-én reggel öt órakor abbahagyják az ellenségeskedéseket. Rögtön e dátum és ezen óra után a magyar csapatok, melyek jelenleg a fronton vannak, a szövetséges hatalmak június 13-i elhatározásában meghatározott vonalon túl vissza fognak vonulni egy oly vonal mögé, mely legalább 15 kilométerre hátrább van az általuk június 24-én reggel 5 órakor elfoglalt frontnál. — E mozdulatnak be kell fejezve lenni június 24-én délben.

Harmadszor: (A második pont hiányzik.) A magyar csapatok e visszahajló mozdulata tovább folytatódik, akként, hogy június 26-án este 11 óra 50 perckor (tizenegy óra ötven perckor) az összes a Bártfa—Nagysáros—Margitfalva—Szepsiújlak—Szanticska-vonaltól nyugatra levő csapatoknál és június huszonnyolcadikán este tizenegy óra ötven perckor az összes ezen vonaltól keletre levő csapatoknál teljesen be legyen fejezve.

mokkal szemben haladéktalanul megszünteti, hogy a szövetségesek parancsaiknak a Csehszlovák Köztársaságban, a Román és Jugoszláv Királyságokban érvényt szerez-hessenek . . ." (Vörös Ujság, 1919 június 10. — A párizsi konferencia jegyzéke a magyar tanácskormányhoz.)

Az antant és szövetséges csapatai azonban nem szüntették be a hadműveleteket, és ezért a tárgyalások idején a Vörös Hadsereg Parancsnokság is kénytelen volt csapatait — a Magyar Tanácsköztársaság védelme érdekében — a hadműveletek folytatá-sára utasítani.

¹ A lap alján Stromfeld kézjegye.

Negyedszer: E mozdulat végrehajtását az általam kiküldendő angol, francia és amerikai tisztek fogják megállapítani. E végből az általam kijelölt angol—francia és amerikai tiszteknek szabadon kell közlekedniök a szövetségesek június tizenharmadiki rádiógram-jában meghatározott határtól északra levő területen.

Ötödször: Semmi kiűrtés, semmi fosztogatás, semmi erőszakos cselekmény nem követhető el a kiűrtett területen levő lakók vagy tulajdon[a] ellen. E tény megállapítása szükség esetén a helyszínen levő angol, francia és amerikai tisztek által fog történni.

Hatodszor: A magyar parancsnokság felelős lévén (zavart)¹ az előzők betartásáért, tartozik a szükséges rendőri közegeket hátrahagyni a különböző helyeken, a szövetségesek tisztjeinek ellenőrzése mellett. Az e szolgálattal megbízott embereknek frással kell ellátva lenniök, mely ezt tanúsítja. Ezek semlegeseknek fognak tekintetni, és tartoznak vonalaikba visszatérni, mihelyt a csehszlovák csapatok által eléretnek.

Hetedszer: Van szerencsém kérni, hogy tudassák velem, hogy szándékoznak-e (zavart) teljesen alkalmazkodni az itt fent tett javaslathoz. Amennyiben nem érkezett volna június 23-án este három órakor teljesen kielégítendő válasz hozzám, jelentést fogok tenni a szövetséges és társult kormányoknak küldetésem megghiúsulásáról.

Pellé
tábornok²

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. 82. számú. (VHP 622/190. d. sz.) — Távirat.

208

1919 június 23

BÖHM VILMOS HADSEREGPARANCSNOK — A KORMÁNYZÓTANÁCS
DÖNTÉSÉNEK MEGFELELŐEN — ELFOGADJA AZ ANTANT ULTI-
MÁTUMÁT

2984. számú táviratára van szerencsém az alábbiakban válaszolni:

Kormányom parancsának megfelelően kinyilatkoztatom, hogy Foch tábornagy által hozzánk juttatott feltételeket³ kész vagyok

¹ A „zavart” megjegyzés a vételi viszonyokra vonatkozik.

² A táviratot a Hadügyi Népbiztosságnak továbbította a Hadseregparancsnokság II. csoportja.

³ Lásd az előző dokumentumot.

teljesíteni. Jóakaratomnak bizonyítékát adandó, a hadműveleteket a megállapított időpontban, június 24-én dut. 5^h-kor befejezem, és kérem a cseh—tót csapatok főparancsnokát, hogy ellenértékül hasonlóan járjon el. Ily irányú parancsaimnak megfelelően kérem Önt, hogy velem tudatni szíveskedjék, június 24-én dut. 3^h-ig rádió úton azokat a parancsokat, amelyeket Ön hasonló értelemben adott¹. Clemenceau úr által június hó 13-án a Magyar Tanácsköztársaság kormányának küldött jegyzék szerint kérem, hogy küldje el megbízottait, hogy a jegyzékben megjelölt határeltolások és javítások végrehajthatók legyenek.

Végül kérem Önt, hogy tudassa velem, hogy milyen biztosítékot tud Ön nyújtani, hogy a román csapatok Clemenceau úr jegyzékében említett területeket ki fogják üríteni, és hogy az általuk okozott károkért kárpótlást adjanak. A Tisza-hidaknak folyó hó 20-ról 21-re virradó éjjelén való szétrombolása által a román csapatok nemcsak hogy lehetetlenné tették a saját csapatainknak, hogy elfoglalják azokat a területeket, melyet a románoknak ki kell üríteni, de ezenkívül még helyrehozhatatlan károkat is okoztak, úgy anyagiakban, mint emberekben.

Böhm
hadsereg főparancsnok

HIL M. Tan. Könt. iratai. 55. csomó. 122. sz. (VHP sz. nélkül.) — Tisztázat.

209

1919 június 23

(Délután 10 óra 20 perc)

PELLÉ TÁBORNOK, A CSEHSZLOVÁK HADSEREG FŐPARANC SNOKA
BÖHM HADSEREGPARANC SNOKHOZ ELJUTTATJA A MAGYAR CSAPATOK
VISSZAVONÁSÁRA KIADOTT MEMORANDUMÁT

Van szerencsém elismerni Önnek június 23-án kelt 280. számú rádiótelegramját és a 20 órakor áttett helyesbítést².

1. Cseh—tót csapatoknak azon parancsot adom, hogy június 24-én del. 5 h-kor a hadműveleteket fejezzék be.

¹ Az eddig leadott szöveget — a távirat elküldése után — helyesbítették. A helyesbített szöveget 1919 június 23-án este 8 órakor továbbították: A németül leadott szöveg magyar fordítása a következő: június 24-én reggel 5 órakor beszüntette a hadműveleteket. Megjegyzem, hogy ez az időpont a mi nyári időszámításunk szerint értendő. Természetes, hogy válaszáat reggel 3 óráig kértem, és nem délutánra. — Böhm hadsereg főparancsnok.

² A helyesbített eredeti német szöveg magyar fordítását lásd az előző dokumentum jegyzetében.

2. Számítok arra, hogy azon biztosításnak megfelelően, melyet Ön ad nekem azáltal, hogy végre akarja hajtani Foch marsall feltételeit, Ön azokat és a június 22-én kelt rádiótelegramban a 2., 3., 4., 5. és 6. pontban megállapított feltételeket részletekben végre is fogja hajtani. Vagyis a magyar csapatok visszavonulásukat június 24-én del. 5h-kor megkezdik, és ezen visszavonulás részükről teljesen befejezendő azon pontokra, melyek a június 13-i jegyzékben megállapított vonalról délnek esnek — az összes csapatok által, melyek a Bártfa—Nagysáros—Margitfalva—Szepesújfalú—Szanticska-vonaltól nyugatra esnek *jún. 26-án dut. 11h 59 perckor és június 28-án dut. 11h 59 perckor* az összes csapatok által, melyek ettől a vonaltól keletre esnek.

3. A cseh—tót csapatoknak elrendelem, hogy ezen visszavonulást nyugtalanítaniok és hogy előre mozgásaikat megkezdni nem szabad, csakis *június 26-án dut. 11h 59 perckor* azon csapatok által, melyek a Bártfa—Nagysáros—Margitfalva—Szepesújfalú—Szanticska-vonaltól nyugatra állanak, és *június 28-án dut. 11h 59 perckor* azon csapatok által, melyek ezen vonaltól keletre állanak.

4. Ami a delegáltak elküldését illeti, hogy a határok részletei megállapíttassanak, nem tartozik a hatáskörömbé, és azt átadom a cseh—tót kormánynak és a békekonferencia elnökének.

5. Mindenesetre, hogy elkerültessek súrlódások lehetősége a két nemzet csapatai között, ajánlom önnek, hogy határozza el, hogy a magyar csapatok az itt megjelölt időtartamban vonuljanak vissza 2 km-re legalább [a] június 13-án említett vonaltól délre, és hogy a cseh—tót csapatok ürítsék ki legalább 2 km-re ezen vonaltól északra fekvő területet. A közbeeső 4 km zóna az újabb szabályozásig semleges és tilos legyen csapatok és a két nemzet egyes fegyveres katonái számára.

6. Ajánlom, hogy ezen semleges zónának a határai általunk és Önök által elküldött delegátusok részéről állapíttassanak meg, kik *június 25-én del. 11h-kor* Pozsonyba találkoznak.

7. Azon kérést, hogy ami a románok által megszállott területek kiűrtését és az ezekért szóló biztosításokat illeti, azt a békekonferencia elhatározása elé terjesztem.

8. Kérem Önt, hogy *június 24-én dut. 3h-ig* adja tudtomra, hogy hozzájárul-e az itt felsorolt pontok teljességéhez és részleteihez.

Pellé

210

1919 június 23

(Délután 12 órakor)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A CSEHSZLOVÁK ARCVONALON TÖRTÉNT HADMŰVELETI ESEMÉNYEKRŐL

Csehszlovák arcvonal:

V. hadtest:

Békési-csoport: (14. és 6. gyalogezred) Ipolyságra tartalékviszonyba visszavonult.

3. hadosztály: Helyzete változatlan.

69. dandár: Muhi és Győrödtől nyugatra levő magaslatokat indokolatlanul elhagyta.

2. hadosztály: A 69. ddr. által elhagyott állásokat csapatainak egy részével átvette. A ho. zöme Pél és Kálna körül.

8. hadosztály: Az ellenség déli órákban gyengébb erőkkel és egy páncélvonattal Rendve felé előnyomult, egy századunk ellen-támadásával azonban visszavonult. Bojcs község visszafoglalása, valamint Ógyalla és Komáromszentpéter újbóli birtokba vétele saját csapataink támadási kedvének híján nem volt végrehajtható.

Ellenség Prándorfot erősebb erőkkel, Bátot gyöngébb erőkkel szállta meg. Cséffártól nyugatra Győröd felé járőrökkel nyomult előre, melyet saját tüzéségünk tűzzel visszavert. A Garam völgyében előretolt járőreink Tolmácstól 4 km-re északra ellenséggel nem találkoztak.

III. hadtest:

I. hadosztály: Helyzet változatlan.

6. hadosztály: Váltakozó harcban áll.

5. hadosztály: 80. ddr. helyzetében nincs változás.

Ellenséges repülőraj az utóbbi napokban Lévát ismételten bombázta. — A mai napon végrehajtott bombázás alkalmával egy gyermek meghalt és kettő megsebesült.

Román — délszláv és hadihajós:

Változatlan.

Karhatalmi rész:

Dunamentén kitört ellenforradalom letörésére kiküldött Szamuely-különítmény Dunaföldvár—Dunapataj vonalát érte el. Utóbbi helység komoly harc árán került birtokunkba. Mindkét részről elég erős veszteségek.

Hadseregparancsnokság

211

1919 június 24

KUN BÉLA KÜLÜGYI NÉPBIZTOS CLEMENCEAU-HOZ, A PÁRIZSI BÉKEKONFERENCIA ELNÖKÉHEZ INTÉZETT JEGYZÉKÉBEN BIZTOSÍTÉKOKAT KÉR A TISZÁNTÚLI TERÜLETEK KIÜRÍTÉSÉRE

Közlöm Önnel, hogy Clemenceau-hoz megbeszélésünk értelmében a következő jegyzéket küldtem¹. Clemenceau úrnak a békekongresszus elnökének, Párizs: Hivatkozással június hó 22-én kelt táviratára, tisztelettel közlöm a Pellé tábornok úrnak a csehszlovák haderők főparancsnokának táviratára Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok úr által küldött választ (mihelyt franciára fordították, azonnal küldöm is²). Eerre a válaszra a mai nap folyamán Pellé tábornok úr elrendelte a hadműveletek megszüntetését, de a garanciákra vonatkozólag nem nyilatkozott, hanem jelezte, hogy az ebbeli kérdéseket elnök úrhoz terjeszti fel. A Magyarországi Tanácsköztársaság kormánya véget vetendő felesleges vérontásnak, respektálva a szövetséges kormányok óhaját, megállította csapatait: aggodalmasnak tartja azonban a jelenleg elfoglalt vonalról való visszavonulást mindaddig, míg nem lát garanciát arra, hogy a román királyi csapatok az elnök úrnak június 13-i szikratáviratában közölt területeket valóban ki is fogják üríteni, és a szövetséges kormányok parancsának valóban engedelmeskedni is fognak. Eerre az aggodalomra joggal szolgáltatott okot az a körülmény, hogy mind a román királyi, mind a csehszlovák köztársasági csapatok az ellenségeskedést és előnyomulást megkezdték, és a csehszlovákok folytatták annak utána is, hogy a szövetséges kormányok a hadműveletek megszüntetését parancsolták. Az a körülmény, hogy a Tisza-hidakat felrobbantották a román csapatok, hogy ezáltal megakadályozzák azt, hogy csapataink az általuk kiürítendő területet megszállják, valamint az egész román sajtó magatartása, mely nyíltan állást foglal a szövetséges kormányok parancsának teljesítése ellen, joggal kelti a Magyarországi Tanácsköztársaság kormányában azt az aggodalmat, hogy a román királyi kormány a szövetséges államok parancsait ismét nem fogja teljesíteni. Ugyancsak aggodalmat kelt a Magyarországi Tanácsköztársaság népében, és joggal kelt aggodalmat az a körülmény, hogy Magyarország déli határa[i] elnök úr egyik szikratáviratában sincsenek precizírozva. Mind a tekintetben, mind Magyar-

¹ A közlés Böhm Vilmosnak szól. U. i. a Clemenceau-hoz intézett távirat szövegét Kun Béla a Hadseregparancsnokságnak is megküldte. Az itt közölt szöveg a Hadseregparancsnokságra beérkezett távirat másolatáról készült.

² Lásd előbb.

országnak a békekonferencia elé való meghívásának időpontja tekintetében a legteljesebb bizonytalanság uralkodik. Arra kérjük elnök urat, szíveskedjék mind a román királyi csapatok által nyújtandó garanciát, mind Magyarország déli határai és a békekonferencia elé való meghívásának ügyében sürgősen intézkedni, hogy csapatainknak a határainkra való visszavonása iránt az intézkedéseket megtehessek.

Kun

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. 142. sz. (VHP sz. nélk.) — Táviratmásolat.

212

1919 június 24

**A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE AZ ELLENSÉGES-
KEDÉSEK BESZÜNTETÉSÉRŐL ÉS AZ ARCVONALAKRA ÉRKEZETT
ANTANT KATONAI MISSZIÓKRÓL**

Cseh—tót arcvonal:

A cseh—tót kormányval kötött megegyezés folytán ellenségeskedés ma délelőtt 5 órakor beszünttetett.

Csapataink a fegyverszünet folytán előírt vonalban állanak. V. hadtestnél Bátnál és Tolmácsnál, a III. hadtestnél Kassára, antant-tisztek érkeztek.

Román arcvonal:

Szolnok és Alpár között ellenséges gyalogság és tüzérségi tűz. Ezen szakaszban több ellenséges járőrvállalkozás visszaveretett.

Délszláv arcvonal és hadihajós helyzet:

Változatlan.

Karhatalmi rész:

1. Budapesti ellenforradalmi puccsról jelentések még nem érkeztek meg.

2. Szamuely-csoport Kalocsától északkeletre [az] ellenforradalmárokat Kecelig szorította vissza. Dunától nyugatra Dunaföldvárat ellenforradalmárok megint elfoglalták.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. (VHP 624/3. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

213

1919 június 24

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG A CLEMENCEAU-TÓL VÁRT VÁLASZ
BEÉRKEZÉSÉIG CSAK A FEGYVERSZÜNETET ISMERI EL
ÉRVÉNYESNEK¹

A Kassára beérkezett amerikai misszió parnoka értesítendő, hogy a budapesti kormány ma délután a párizsi kormány elnökéhez, Clemenceau-hoz rádiójegyzékkel fordult a románok részéről adandó biztosítékok felől, az ő részükről kiűrtendő területekre vonatkozólag.

Egyben Pellé tábornok is értesítettet, hogy míg Clemenceau válasza meg nem jött, a parsága alatt álló haderőket jelenlegi helyzetükben tartsa, vagyis a fegyverszüneti feltételek érvényben maradjanak.

Hadseregparaság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. (VHP 624/8. hdm. sz.) — Eredeti¹ fogalmazvány.

214

1919 június 24

KASSA DOLGOZÓI TILTAKOZNAK CLEMENCEAU IMPERIALISTA
BÉKÉJE ELLEN

— KASSAI VÖRÖS UJSÁG —

...²Dacára a kedvezőtlen időjárásnak, hatalmas tábora a proletároknak helyezkedett³ el a városháza előtti térségen. Felharsant az „Internacionálé” és tízezernyi ember zúgta utána: Fel, fel, te éhes proletár! Azután a „Marseillaise” következik, s alighogy véget ér, harsány éljenzés közepette megjelenik Szőnyi Sándor elvtárs a városháza erkélyén, s a munkás- és katonatanács intéző bizottságának nevében megnyitja a gyűlést. Az első szónok, aki tartalmas és gyűjtő beszédében megdönthetetlen tényekkel bizonyította: mit jelent az antant által ránk kényszerített békét elfogadni. Párizs és Versailles krisztusi jelszavakkal kezdte a világot megváltani,

¹ A Hadseregparancsnokság az üzenetet sürgős táviratként a III. hadtestparancsnokságnak küldte el.

² A cikk bevezető része általánosságban foglalkozik a csehszlovák hadsereg vereségével és az antant követelésének jelentőségével.

amelyet a valóságban úgy akarnak azonban keresztül vinni, hogy örök nyomorúságba, éhínségbe, rabszolgaságba kárhoztassák a dolgozó milliókat.

A magyar állam a háború előtt 2 és egynegyed milliárd budgettel dolgozott. A versailles-i parancs 25 milliárd hadisarcot rótt ki ránk. Ennek évi törlesztése 2 milliárd. Ha ehhez hozzávesszük azon kötelezettségeket, amelyek a háború sebesültjeinek, rokkantjainak, özvegyeinek és árváinak eltartása révén reánk hárul, 11 és fél milliárdot kellene ennek a kis Magyar Tanácsköztársaságnak [kifizetni], amelynek üttöerét elvágták, amelyet megfosztottak erdeitől, bányáitól, vas- és érctelepeitől, állatállományától, s amelynek verejtékes munka árán kell veszteségeit amúgy is pótolnia.

Ez[েকে]t a feltételeket teljesíteni nem lehet. Ha kenyéren és vizen élne ebben az országban mindenki, ha rossz daróban járna, ha összezsúfolt tömeglakásokban laktánk és szalma lenne fekvőhelyünk, a legborzalmasabb nélkülözések árán sem tudnánk előteremteni azt, amit kívánnak tőlünk.

Ez az ország a kalandorok, a földönfutók országa lenne, ha elfogadnánk az antant határmegállapításait. Választanunk kell az örökös nyomorúság és szegénység között, vagy rálépünk az egyetlen kivezető útra, és megvalósítjuk a kommunista termelő rendet, amely nem ismer földrajzi határokat. Százmilliók nem azért fognak dolgozni, hogy tízezrek kényelemben, bőségben éljenek. (*Zajos helyeslés.*)

Nincs szükségünk a cseh imperializmusra. Itt állnak mellettünk szlovák testvéreink, akik ezer év óta békességben, testvéries megértésben élnek velünk, s akik most kiáltották ki az Eperjestől Pozsonyig terjedő Szlovák Szovjetköztársaságot. (*Lelkes éljenzés.*) Eljöttek a cseh és szlovák kommunista párt vezérei, akik sovinszta és nacionalista eszméktől menten egy sorban küzdenek magyar és orosz proletártestvéreikkel. Akik nem ismernek nemzetiséget, nyelvi, faji, vallási különbségeket, nem ismernek demarkációs vonalakat, és egyek velünk abban a küzdelemben, amellyel milliók fölszabadításáért harcolunk.

Gádor elvtárs szavait szűnni nem akaró éljenzés követte. Utána Janousek Antal, a Szlovák Forradalmi Kormányzótanács elnöke beszélt nagyszerű szónoki készséggel és hatással cseh nyelven a népgyűléshez. Elmondotta, hogy a cseh imperializmus üldözése elől menekült. Izzó szenvedéllyel hirdetett harcot az imperialista rablóbandákkal szemben a cseh proletártestvérek érdekében is. Harcot, amely nem fog addig véget érni, míg Prágában is ki nem tűzik a világot megváltó piros lobogót. Most csak egy kötelesség van: fegyvert fogni és harcolni a cseh imperializmus ellen. (*Nagy taps, éljenzés.*)

Hírossik János, a Szlovák Forradalmi Kormányzótanács belügyi

népbiztosa a szlovák proletárság öntudatos lépését és hatalmas elhatározását méltatta, amellyel talpra állt és odaállt a küzdő magyar proletariátus elé, hogy gátat emeljen az antant rabló politikája ellen, hogy testével, vérével, életével védje meg azt, amit a magyar Vörös Hadsereg törhetetlen ereje, proletáröntudata és akarata mostanáig kiküzdött a részére. A nemzetközi imperialista rablóbanda le akarta tiporni a magyar proletariátus titáni harcát, s erre méltó feleletképpen a Felvidék szlovák proletariátusa kikiáltotta az önálló Szlovák Tanácsköztársaságot. A szlovák proletariátus továbbviszi a magyar proletariátus munkáját az egész felföldön addig, amíg azokon a területeken, ahol szlovákok laknak, egyetlen cseh is van.

Azokon a területeken belül, amelyet majd a győzelmes forradalom után határuł megjelölnek, nem lesz többé nemzetiségi elnyomatás. Népszavazás fogja eldönteni az országrészek hovatartozandóságát. Ahol szlovákok vannak többségben, szlovák impérium, ahol magyarok, azok magyar impérium alá fognak tartozni, [a] proletariátus hatalmas föderációjába[n]. (*Zajos helyeslés és taps.*)

Vavrica János, szlovák hadügyi népbiztos német nyelvű beszédben tiltakozott az új elnyomatás ellen, amely újra cseh igába akar hajtani bennünket. Mi tudatában vagyunk erőnknek, ezer és ezer férfikar áll készen, hogy fegyveres erővel védje meg a proletárdiktatúrát. A rablóbandát kiverjük az egész felföldről. Mindenki teljesítse kötelességét a Vörös Hadseregben.

Ezután Fehér Ferenc szlovák belügyi népbiztos felolvasta a Böhm hadseregfőparancsnoknak a jugoszláv szocialista pártnak, a budapesti délszláv kommunista csoportnak s a losonci munkás- és katonatanácsnak a táviratait, és bejelentette, hogy az Eperjesen most felállított első szlovák vörös ezred a tegnapi harcokban már részt is vett, és győzedelmesen vonul előre.

Hadtestparancsnokság előtt

Ezután a hullámozó embertömeg az Internacionálé hangjai mellett a hadtestparancsnokság elé vonult, ahol Farkas Zoltán kultúrbiztos méltatta meleg szavakkal a Kassát felszabadító győzelmes Vörös Hadsereg nagyszerű sikereit. A diplomáciai cselszövények hiábavalók, az ő diadalmas előnyomulásukat fel nem tartóztatja senki. A katonák nem fognak csalódni bennünk. Ott leszünk mind fegyverrel mellettük, és küzdeni fogunk velük milliók boldogulásáért. (*Élénk éljenzés.*)

Münnich Ferenc a hatodik hadosztály katonáinak üdvözlétet tolmácsolta. A párizsi konferencia parancsot küldött, hogy a proletárvérrel szerzett területeket ürítsük ki. Demokratikus jelszavakat hangoztatnak, de a régi célokért küzdenek ma is. A Magyar Tanács-

köztársaság történelmi hivatást teljesít most, de bízunk a proletariátus nemzetközi szolidaritásában, amely ha kell, fegyverrel fog mellé állani. A felszabadított területek proletariátusa lelkesedve kísértünk, és segít előrevinni a proletárforradalom ügyét. De a lelkesedés kevés. Tettek kellenek, nem szavak. Az orosz és magyar proletariátus megmutatta, hogy eredményeket csak fegyverrel a kézben lehet elérni.

A nagy éljenzéssel fogadott beszéd után Jakab Lajos elvtárs, a Szlovák Forradalmi Kormányzótanács közegészségügyi és népjóléti népbiztosa beszélt arról, hogy az egész világot forradalmi tűz hatja át. Az öt éves háborút a kapitalisták érdekében küzdötték végig, s a kapitalisták uralmát saját bőrünkön éreztük meg. Egy proletártestvérünket azért lőtték itt le, mert nevetni mert. S egy tizenöt esztendő gyermekét egyetlen ártatlan mondasáért szemünk előtt lőtték le az utcán, mint egy kutyát.

A mi létünk, életünk, boldogulásunk a proletárral van elválaszthatatlanul egybeforva. Segítenünk kell minden erőnkkel a proletárforradalmat, mert ha nem állunk mellé, proletártestvéreink kiontott vére hiábavaló volt.

Ezután Farkas Zoltán elvtárs felszólította a jelenlevőket, fejezzük ki bizalmunkat a Szlovák Tanácsköztársaság iránt, s azt, hogy a kassai proletariátus egy szívvel, lélekkel fog csatlakozni szlovák testvéreihez abban a harcban, amit a cseh imperialisták ellen vív.

Farkas elvtárs szavait hatalmas lelkesedéssel kísérte a sok ezernyi proletár, aki dacára a zuhogó esőnek impreczán, hatalmas tömegben vonult fel, hogy az antant imperialista és kapitalista törekvései ellen tiltakozását kifejezze.

Kassai Vörös Ujság, 1919 június 24. Kassa dolgozó népe tiltakozik Clemenceau imperialista békéje ellen.

215

1919 június 25

A SZLOVÁK FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS TAGJAI ÉS KASSA DOLGOZÓI HITET TESZNEK A SZLOVÁK TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MEGVÉDÉSÉRE

— A KASSAI VÖRÖS UJSÁG TUDÓSÍTÁSA —

A városban tegnap futótűzként terjedt el a hír, hogy a cseh Hadseregparancsnokság kezdeményezéséből az északi fronton a hadműveletekben szünet állott be. A fegyvernyugvás kedden reggel

5 órakor vette kezdetét. Nemsokára híre terjedt, hogy a fegyverszüneti feltételek részletes megállapítása céljából egy antantbizottság keresi fel Kassát. Alighogy ezek a hírek a lakosság tudomására jutottak, nyomban minden ház, minden utcai ablak és minden erkély vörös díszbe öltözött. A városház előtt állandóan óriási tömeg hullámozott, amely kíváncsi érdeklődéssel várta a jelentős fordulat újabb fázisairól érkező jelentéseket. Egyelőre azonban hiába vártak hiteles híradásokat, és így meg kellett elégedni a fantázia csapongásán kívül azokkal a magánértesülésekkel, amelyek tudni vélték a csehek érsekújvári döntő vereségéről és arról, hogy Prágában kitört a proletárforradalom — de ezeknek a híreknek megerősítése késett. Bizonnyos azonban, hogy nagy dolgoknak kellett történni, hogy a csehek fegyvernyugvást kértek.

Az antant-bizottság, amely négy amerikai tisztből és a kísérő személyzetből állott, délután 5 órakor két automobilon érkezett a hadtestparancsnoksági épület elé. Az autókön a csillagos amerikai lobogót lengette a szellő. A tiszti bizottság nyomban tárgyalásokba bocsátkozott a délvidéki hadosztály hadműveleti osztályával. A külföldi vendégek érkezését hamarosan megtudta a közönség, és így rövid idő múlva hatalmas tömeg hullámozott az épület előtti térségen, amely viharosan abcúgolta a cseh imperializmust, és lelkesen tüntetett a Magyar és Szlovák Tanácsköztársaság mellett.

Az egyre növekvő tömeg kívánságára Zsoldos Péter, a hadosztály politikai megbízottja tájékoztatta Kassa dolgozó népét arról, hogy mi a folyamatban levő tárgyalások célja és jelentősége, majd felhívta a megjelentek ezreit, hogy komoly és férfias magatartással dokumentálják az amerikaiak előtt, hogy ez a város nem hajlandó behódolni a cseh imperializmus előtt, hanem vére hullásával is kész megvédeni a várost a tanácsállam részére. Impozáns látvány volt a tömeg magasbatörő lelkesedésének megnyilatkozása.

Utána Erdelács elvtárs mondott beszédet, és beszéde alatt az amerikai tisztek is megjelentek az erkélyen. A dolgozók ezreinek spontán lelkesedése láthatólag nagy hatással volt rájuk, és ki is jelentették a beszéd tolmácsolása szerint, hogy Kassa lakosságának igaz hangulatáról meggyőződve kötelességüknek tartják, hogy erről a békekonferenciát azonnal értesítsék. Farkas Zoltán beszédében nyomatékosan hivatkozott az amerikaiaknak erre a kijelentésére, majd felhívta a tömeget, hogy rendben oszoljon szét.

Az ezrek áradata megindult a Fő utca felé, majd a városháza előtt megállottak, ahol az éppen ülésező munkás- és katonatanács tagjai megjelentek az erkélyen, és közülök Jakab Lajos elvtárs tartott szlovák beszédet. Közben arra hajtottak az amerikai autók, és a tömeg utat nyitva tüntetett a külföldiek mellett.

Az amerikai katonai bizottságot Colonel *Gosman* vezeti, a bizottság tagjai pedig Colonel *Bankhead*, Captain *Wheeler* és Lieutenant *Beifield*.

Este 8 órakor megmozdult Kassa népe, és a Szovjetház elé vonult. Legalább tizenötezer főnyi tömeg feketéllett az utcán, amelynek óhajására nagyszabású népgyűlést rögtönöztek. Az erkélyről elsőnek *Varecha* József szlovák népbiztos magyarul, majd *Janousek* Antal, a Szlovák Forradalmi kormányzótanács elnöke cseh nyelven, *Czápai* József népbiztos szlovákul, *Üngár* Miklós igazságügyi népbiztos magyarul, *Mokrány* István népbiztos szlovákul, *Szluka* József népbiztos magyarul beszéltek a néphez, valamennyien kiemelve a proletárforradalom jelentőségét és vívmányait, a szlovákok felszabadítását a cseh impérium gázságai alól. A magyar munkások felszabadító munkáját a szlovák földön most átveszik a szlovákok, és minden erejükkel védeni fogják a proletárforradalmat. Néhány nappal ezelőtt lehetetlennek látszott volna, hogy Kassán cseh és szlovák nyelven beszéljen valaki a néphez. Kizártnak látszott, hogy a kassai proletariátus ezen az eddig gyűlölt nyelven történt felszólalásokat ilyen határtalan lelkesedéssel fogadta volna. Ennek az oka az, hogy a cseh imperialisták beszédeikben a gyűlöletet, az elnyomást, a másnyelvűek letiprását hirdették, addig a Szlovák Tanácsköztársaság a szabadságot, a testvériséget hirdeti, és a Felvidék népeit a munka és a szeretet nevében akarja egyesíteni.

Nagy hatást keltett *Fehér* Ferenc szlovák belügyi népbiztos magyar beszéde, aki hangsúlyozta, hogy semmiféle tárgyalásokba nem bocsátkoznak a cseh imperialistákkal, és nekik nem kell semmiféle új demarkációs vonal. Ezt a játékot az uraknak hagyják. A dolgozók meg fogják tudni teremteni a munkásmilliók egyetértését és békéjét, országhatárookra való tekintet nélkül.

Ezután *Bankhead* amerikai ezredes intézett angol nyelven néhány szót a tömeghez, amelyet Beifield hadnagy tört magyarsággal tolmácsolt. Annak a reményének adott kifejezést, hogy Kassa népe megérti őket, és méltányolni fogja törekvéseiket. Nekik nincs politikai szerepük, tisztán katonai ügyek elintézésére vannak hivatva. Köszönik a rokonszenves fogadtatást, és erről illetékes helyen jelentést fognak tenni. Szerencsét kíván a magyaroknak. Zúgó éljenzés válaszolt a szimpatikus szavakra.

Végül Molnár Miklós beszélt a néphez. Hivatkozott arra, hogy most másodszor hívja fel a város népét, hogy ragadjon fegyvert Kassa védelmére. Fél évvel ezelőtt nem volt foganatja a felhívásnak, és ránszakadt az öthónapos megszállás minden szenvedése és nyomorúsága. Mindenki jól vigyázzon, hogy ez a sors többé ne érheszen bennünket. Az ünnepnek ma vége, holnap mindenki munkában legyen és álljon be a Vörös Hadseregbe.

Tomboló éljenzés zúgott fel e szavakra, majd a beláthatatlan tömeg az „Internacionálé” és a „Marseillaise” hangjai mellett a legnagyobb rendben szétoszlott.

Kassai Vörös Ujság, 1919 június 25. Szünetelnek a hadműveletek.

216

1919 június 25

A KASSAI VÖRÖS UJSÁG BESZÁMOL EPERJES DOLGOZÓINAK TILTAKOZÓ NÉPGYÜLÉSÉRŐL

Eperjes, június 26. Tegnap délután 2 órakor érkezett Eperjesre az amerikai bizottság autója, melyet néhány perc alatt hatalmas tömeg gyűrűzött körül. Csakhamar az egész városban szétfutott a bizottság megérkezésének híre, mire Eperjes egész proletariátusa tömegével özönlött a Fekete Sas elé.

A pártvezetőség a proletariátus kívánságára népgyűlést rögtönzött, melyet a kivonult katonazenekar az „Internacionálé” hangjaival vezetett be.

Szabó Ferenc volt a népgyűlés első szónoka, aki a szlovák nép önrendelkezési jogát fejtegette. A szlovák nép függetlenül, sorsának intézését kezébe vette, s nem tűri többé, hogy az imperializmus igájába hajtsák. Kész életével is megvédeni azt a földet, melyet ezeréves rabszolgaság után végre fölszabadított. Kéri a kiküldötteket, hogy tolmácsolják a szlovák nép elhatározását.

Hajduk András szlovák nyelven jelenti be az amerikai misszió megérkezését.

Csillag Ferenc az amerikai misszióhoz intézi szavait. A sokat szenvedett s a háború által lesújtott szlovák népet újból megszállás alá akarják kényszeríteni. Tiltakozik ez ellen az igazságtalan büntetés ellen. Fölhívja a missziót, tekintsék meg, milyen módon bánt az a proletár a burzsoáziával, amelyik attól csak szenvedést kapott osztályrészlül.

A proletariátus nem vérontást, hanem békés munkát akar. Kívánja, hogy az eddig megalakult három szovjetet ismerjék el, mert máskülönben harc lesz az utolsó csepp véréig.

A viharos tetszéssel fogadott beszéd után a zenekar az „Internacionálét” játszotta, melyet a népgyűlés közönsége vele énekelt...¹

Kassai Vörös Ujság, 1919 június 27. Az amerikai misszió Eperjesen.

¹ A cikk befejező része Einzig Géza vöröskatona, Ungár Miklós szlovák igazságügyi népbiztos és mások felszólalásával, valamint az amerikai misszió tagjainak fogadásával foglalkozik.

IV. FEJEZET

A KÜLSŐ ÉS BELSŐ ELLENFORRADALMI ERŐK SZERVEZKEDÉSE A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MEGDÖNTÉSÉRE. A VÖRÖS HADSEREG TISZÁNTÚLI HADMŰVELETEI ÉS AZ ÖSSZEOMLÁS

1919 július 1—augusztus 1

217—274. dokumentum

A FELSZABADÍTOTT TERÜLETEK FELADÁSA. KATONAI VISSZAVONULÁS. A HADSEREG HANGULATA

217

1919 június 26

A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG A FEGYVERSZÜNET ELLENÉRE FOLYTATOTT CSEHSZLOVÁK TÁMADÁSRÓL TESZ JELENTÉST A HAD- SEREGPARANCSNOKSÁGNAK

Az ellenség parlamentereinknek tett ígérete ellenére Garam-újfalut, Solymost és Derzsenyét járőrökkel megszállta. Tüzérségünk néhány lövéssel őket a falvakból kiűzte, és tűzzel üldözte. Berencsfaluról Kralocon át egy ellenséges járőr Devicse községbe vonult be, szintén visszaűzetett, Szebelléb községből is jelentették egy ellenséges járőr megérkezését. Ellenrendszabályok folyamatban a Bátnál átadott átirat átvételét a csehek elismerték, és tudatták annak rendeltetési helyre való továbbítását¹.

3. ho.-psg.²

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. 238. sz. (3. ho. 132/11. hdm. sz.) — Távirat.

218

1919 június 29

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG SZABÁLYOZZA A CSAPATOK VISSZA- VONÁSÁNAK MÓDJÁT, ÉS PARANCSOT AD A KIÜRÍTÉS MEGKEZDÉSÉRE

I. Folyó hó 30-án az északi front összes csapatai del. 5 h-kor a mozgást megkezdik, és délig 15 km-nyi utat tesznek meg az új határ felé.

II. A I. alatt elrendelt mozdulatok befejezte után:

¹ Az antant-misszióknak juttatott jegyzékről van szó. Lásd az előzőkben.

² A lap alján Stromfeld és Böhm kézjegye.

1. A III. hadtest parancsnoksága, a 3. és 2. dandár és 1. hadosztály átcsoportosítását gyalogmenetben és vasúton, a 6. hadosztály átcsoportosítását kizárólag vasúton hajtassa végre.

Torna—Bártfa vonalától keletre álló csapatok az új kierőszakolt határ vonalát július hó 4-én dut. 11 h. 59 p.-ig át kell hogy lépjék.

2. Az 5. hadosztályparancsnokság és a 80. dandárparancsnokság az új csoportosítást lehetőleg szintén vasúton hajtásák végre.

Az 5. hadosztály és a 80. dandár csapatai az új kierőszakolt határt július 2-án dut. 11 h. 59 p.-ig tartoznak átlépni.

3. Az V. hadtest részéről az új kierőszakolt határ szintén július 2-án dut. 11 h. 59 p.-ig lépendő át.

A mozdulatok ennek megfelelően szabályozandók. — A 3. és 4. hadosztály az új csoportosítást kizárólag gyalog, a 2. és 8. hadosztály vasúton hajtssa végre. — A bevagonírozási helyek a kitűzött időnek megfelelőleg vagy a kierőszakolt határon túl, vagy azon innen állapítandók meg. — A 8. hadosztály berakási helye Esztergom. A vasúti szállítás az illetékes vasúti vonalparancsnoksággal megállapítandó.

III. A csehszlovák csapatok jelenlegi helyzetükből mozdulataikat később kezdik meg, ennek folytán a saját csapatok hátravonása és az ellenség előnyomulása közt fekvő terület egy ideig megszálló csapat nélkül marad. — A rend fenntartása érdekében az egyes városokban a város nagyságának megfelelő egyéniség mint rendőri közeg egy néhány segéddel visszahagyandó, kiknek feladata antant-tisztek ellenőrzése mellett a rend fenntartására szükséges intézkedéseket megtenni.

Az ezen szolgálatra alkalmazott emberek előljáró parancsnokságuk által egy a szolgálatukat feltüntető okmánnyal látandók el.

Nevezett egyének semlegeseknek tekintetnek, és amint a csehszlovák csapatok valamely helységbe bevonultak, saját csapattestükhöz visszatérni tartoznak.

IV. Az összes mozdulatok végrehajtását a csehszlovák főparancsnokság által delegált angol, francia és amerikai tisztek fogják ellenőrizni. — Ezeknek a tiszteknek jogukban áll a kierőszakolt határtól északra eső területen szabadon mozogni.

V. A kiűritendő területek személyei és az ott levő javak ellen semmiféle pusztításnak, fosztogatásnak nem szabad történnie.

Az utóbbi pont a parancsnokok és politikai megbízottak által a vöröskatonáknak behatóan megmagyarázandó.

Kiadatik: I., II., III., V. hadtestparságnak, 5. és 4. hadosztályparságnak és 80. dandárparancsnokságnak.

Böhm
hadseregőfőparancsnok

219

1919 július 1

A KASSAI VÖRÖS UJSÁG BESZÁMOLÓJA A VÁROS KIÜRÍTÉSÉRŐL

Kassa városa újból súlyos sorsfordulat előtt áll. A huszonöt napos magyar élet után megint cseh csapatok veszik birtokba a várost, s a Vörös Hadsereg visszavonul a Clemenceau jegyzékében megjelölt demarkációs vonalra.

Mint az intéző bizottság hirdetménye mondja, a Magyar Tanácsköztársaság létének biztosítása kényszerítette a kormányt Kassa kiürítésére.

A külpolitikai helyzet a német békeszerződés aláírásával rendkívül súlyossá vált a Magyar Tanácsköztársaság számára, mely a proletárdiktatúrával most teljesen izoláltan áll az imperialista világáramlatok közepette. A magyar kormánynak nem volt más választása, mint hogy teljesítse az antant követelését.

Kassa lakosságának erős lélekkel és a föltámadás törhetetlen hitével kell elébenéznie a nehéz jövődönnek. És újból tanúságot kell tennie, hogy a súlyos órákban komoly fegyelmezettséggel és méltósággal teljesíti városával és embertársaival szemben tartozó kötelességét.

A legnagyobb nyugalomra és higgadtságra van szükség, hogy ez a ránk kényszerített átalakulás nagyobb veszedelmek és bajok nélkül múljon el fölöttünk. Hogy egyesek meggondolatlansága ne tehesse ki a tragikus következményeknek ezt a sokat szenvedett várost.

Hisszük viszont, hogy a francia főparancsnok érvényt fog szerezni ígéretének, mellyel a lakosság védelmét garantálta, s az ideérkező antant-bizottsággal együtt meggyőzi a megszálló hatalmat arról, hogy itt a régi politikát nem folytathatják, hanem emberségeknek és toleránsoknak kell velünk lenniök, ha tőlünk mérsékletet és toleranciát kívánnak.

A kiürítés elrendelése

Tegnap délelőtt a Hadsereg főparancsnokság a következő harctéri jelentést adta ki:

Budapest, június 30. Az antant jegyzéke értelmében visszavonjuk csapatainkat a kierőszakolt határokig. A kiürítést ma reggel 5 órakor megkezdjük. A többi harctéren nincs újság. — Hadsereg főparancsnokság.

A katonai kiürítés — mint értesülünk — két nap alatt befejezést

nyer, a cseh csapatok azonban szombatnál előbb nem szállják meg a várost. A csehek bevonulását megelőzőleg hír szerint egy antant-bizottság érkezik Kassára.

Az abaúji határok

Az a határvonal, melyre a Vörös Hadsereg visszavonul, körülbelül megfelel a régi hidasnémeti demarkációs vonalnak.

A csehszlovák határ Zemplénből kiindulólág Abaúj-Torna megye területén Clemenceau jegyzéke szerint a következőképpen húzódik¹:

Statárium

Ma a város utcáin a következő falragasz jelent meg:

Statárium !

Kassán és környékén június hó 30-ától kezdve kivételes állapot lép életbe.

Mindenféle csoportosulás tilos, háromnál több ember az utcán együtt nem tartózkodhat, esti 10 órán túl az utcán csak igazolvánnyal ellátott egyének járhatnak.

Ki a Tanácsköztársaság ellen vét, a Vörös Hadsereg érdeke ellen cselekszik, ellenforradalmi akciót kezdeményez, abban részt vesz, rendet bont, fosztogat, gyújtogat:

Halállal bűnhődik, a helyszínen agyonlövetik.

Kassa, 1919. évi június hó 29.

Rögtönítélő törvényszék

Az intéző bizottság kiáltványa Kassa népéhez !

A kassai munkás- és katonatanács tegnapi üléséből kifolyólag az intéző bizottság a következő kiáltványt adta ki a délután folyamán:

Munkások ! Katonák ! Elvtársak !

A külső és belső politikai események a Magyar Tanácsköztársaság létének biztosítása okából arra kényszerítették a Forradalmi Kormányzótanácsot, hogy Kassa város katonai kiürítését rendelje el.

Kassa város Forradalmi Munkás- és Katonatanácsa elhatározta, hogy a katonai kiürítés befejezése után Kassa város belső rendjének és biztonságának megóvása céljából a megszálló csehszlovák csapatok bevonulásáig az itt maradó karhatalmi őrség parancsnokságát Hegedűs Pál elvtársra ruházza.

A megszálló csapatok francia főparancsnoka kötelezte magát, hogy az itt maradó lakosság védelméről gondoskodik, és hogy az internáltak szabadon bocsáttatnak.

¹ A kihagyott részben a megállapított új demarkációs vonal leírása szerepel. Lásd u. e. a következő dokumentumban.

Munkások! Katonák! Elvtársak!

Nehéz idöket élünk, de csüggednünk nem szabad. A proletariátus világforradalma dübörgő lépésekkel közeledik. Ha ma Kassán taktikailag tért veszítünk is, ez csak múltó esemény a proletariátus felszabadulási harcában. A Magyar Tanácsköztársaság sziklaszilárdan áll, a világ proletariátusa mindenütt megingatta a halódó kapitalizmus alapjait. Fegyelem, öntudat irányítsa Kassa város proletárjait e nehéz napokban. A végső győzelem csak a mienk lesz.

Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!

Éljen a nemzetközi proletárforradalom!

Éljen a tanácsok nemzetközi köztársasága!

Intéző bizottság...¹

Újból megalakul a városi őrség

A munkás- és katonatanács a kivonulástól a megszálló csapatok bevonulásáig terjedő időre Hegedűs Pál volt tábornokra bízta a város parancsnokságát, aki a cseh kiűrités idején energikus kézzel már betöltötte ezt a tiszteletet.

Hegedűs Pál haladéktalanul megalakítja a kétszáz főnyi városi őrséget, mely a város rendjét a karhatalmi század 300 emberével együtt fogja fenntartani. A karhatalmi század az utolsó csapattal elvonul a városból, s ezután a cseh bevonulásig egyedül a városi őrségre fog hárulni a rendfenntartás munkája.

A csehszlovák csapatoknak Pellé francia tábornok a főparancsnoka. Kassára valószínűleg Hennocque és Chabord tábornokok térnek vissza.

Kassai Vörös Ujság, 1919 július 1. Kassát kiűrtli a Vörös Hadserég.

220

1919 július 4

A SOPRONI VÖRÖS UJSÁG BESZÁMOL A DEMARKÁCIÓS VONAL MEGÁLLAPÍTÁSÁVAL KAPCSOLATOS POZSONYI TÁRGYALÁSOKRÓL

A Magyar Távirati Iroda jelenti: Arra a jegyzékre, melyet Clemenceau, [a] francia konferencia elnöke június 13-án a Magyarországi Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsának kül-

¹ A kihagyott rész az intéző bizottság egy meg nem nevezett tagjának a nyilatkozatát tartalmazza a város kiűritéséről, a rendfenntartásról és egyéb szükségintézkedésekről.

dött azzal a felhívással, hogy a Tótföldön harcoló magyar hadsereget a jegyzékben megállapított határok mögé vonja vissza, a Kormányzótanács nem zárkózott el attól, de válaszjegyzékében kijelentette, hogy mindenekelőtt tisztában akar lenni a határookra vonatkozó előterjesztésekkel, és mindazon közigazgatási és gazdasági-politikai kérdésekkel, melyek a határkérdésekkel összefüggésben vannak.

Clemenceau egy újabb jegyzékben megsürgette a területek kiürítését, és azzal fenyegetődött, hogy ha a magyarországi tanácskormány a jegyzékben felállított követeléseknek nem tesz eleget, akkor szembe találja magát az antant egész fegyveres haderejével. A jegyzék szerint Clemenceau a továbbiakkal Foch tábornokot bízta meg...¹

A két fél megbízottai, csehszlovák részről Mittelhauser francia tábornok és kíséretében Faucher francia alezredes, vezérkari főnök és a melléje beosztott Duschek csehszlovák kapitány, magyar részről Ágoston Péter népbiztos és kíséretében Mayer Csejkovits Károly volt vezérkari alezredes és Steinitz Dezső dr. június 25-én találkoztak Pozsonyban, ahol június 25-én és 26-án², továbbá július elsején folytatott tanácskozások után a csehszlovák kormány és a Magyarországi Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsának notifikálása fenntartásával fegyverszünetet kötöttek, és a semleges zóna határaitban megállapodtak.

A Pozsonyban folytatott tanácskozások megállapításai a következő jegyzékben foglaltattak össze:

A semleges zóna

A semleges zóna határait jelző helységek jegyzéke a következő:

A Pellé tábornok által 1919 június 24-én szikratáviratban említett semleges zóna demarkációs vonala ügyében hozott határozat jegyzőkönyve:

A lentebb felsorolt helységeket a csapatok megszállhatják, ám semmi szín alatt nem léphetik át azoknak az ellenség oldalára néző szélét. Az ellenőrzést a semleges zónában székelő négy vegyes bizottság végzi. Az első bizottság székhelye Vác, a másodiké Losonc, a harmadiké Miskolc, a negyediké Munkács.

A Duna fő hajózási irányának az Ipoly torkolatától nyugatra eső részt követő határvonalán megmarad a jelenlegi helyzet, és maga a folyam a semleges zóna.

¹ A cikk a továbbiakban a jegyzék elfogadásának körülményeivel foglalkozik.

² 1919 június 27-én a tanácskormány a csehszlovák kormánynak küldött táviratában a már folyó katonai tárgyalások mellett gazdasági tárgyalások megkezdését is javasolja. (HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. 298. sz.)

A semleges zóna további határvonala a csehszlovák oldalon: Sasvár, Tiszaújhely, Karácsfalva, Tizsakeresztúr, Borzsova, Geecső, Kisbakta¹, Zápszony, a bátyúi állomás, Aggtelek, Kisdobra, Bodrog-szög, Csókás, Fürdőház, Szalánchuta, Jablonca, Tornagörgő, Korpóna, Garamkövesd, a párkányi vasútvonalon a Garam vasúti hídjától két kilométernyire.

Magyar részről: Kispalád, Kölcse, Vámosalja, Tizsakerecsény, Kislónya, Eperjeske, Hernádpéteri, Zádorfalva, Putnok, Salgótarján északi része, Karancsapátfalva, Márianosztra, Szécsény, Zebegény.

Soproni Vörös Ujság, 1919 július 4. Pozsonyban megállapították a semleges zónát.

221

1919 június

STROMFELD AURÉL VEZÉRKARI FŐNÖK — AZ ANTANT ULTIMÁTUMÁNAK ELFOGADÁSA MIATT — BEADJA LEMONDÁSÁT

Az ultimátum elfogadása kapitulációt jelent. Ennek következménye egy életképtelen állam, amelynek minden tagja a csecsemőtől az aggastyánig tönkremegy. Lassú, de biztos halált jelent ez. Katonailag olyan határok vannak megállapítva, amelyek a védekezést, a megfojtás elleni intézkedéseket lehetetlenné teszik. A győzelmesen előrenyomuló csapatok visszavonulása szétzúllásra vezet, amelynek folyománya az anarchia. Ha az ultimátumot nem fogadjuk el, akkor végtelenül nehéz napok elé kerülünk, ha a proletariátus átérzi történelmi hivatását, még a győzelem lehetősége is megvan, de ha le is győzik, csak időlegesen van legyűrve.

Közl: *Böhm Vilmos*. Két forradalom tüzeiben. Budapest 1946. 327. old.²

Stromfeld lemondását a Forradalmi Kormányzótanács elfogadta. A katonai visszavonulás idején azonban Stromfeld nem távozott a főhadiszállásról, mint írta: „... Magyarország jövőjére annyira fontos lépésnek végrehajtása alatt törzsemmel helyemen maradok, mert bajtársi kötelességemnek tartom azon hadsereget, amely az általam tervezett hadműveleteket... oly dicsőségesen oldotta meg, a mostani súlyos és válságos lépésen átszűrtem, míg a további feladataira alkalmas helyzetbe jut.” (Vörös Hadsereg Parancsnokság, 629/4. hdm. sz.)

Stromfeld távozása súlyos veszteséget jelentett. Lemondásának helytelen voltát a Tanácsköztársaság bukása után maga is belátta.

¹ Geecső és Kisbakta a Helységnévtárban nem szerepelnek.

² Böhm könyvében a dokumentum jelzeteként „A Vörös Hadsereg irattára”-t adja meg. Az eredeti dokumentum a megadott helyen nem található.

1919 június 23

A III. HADTEST AZ ANTANT-HATALMAKKAL FOLYTATOTT DIPLOMÁ- CIAI JEGYZÉKVÁLTÁSOK NYOMÁN KIALAKULT POLITIKAI HANGU- LATRÓL JELENT A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

A hadműveletek folytatása szempontjából szükségesnek tartom alábbiakat jelenteni: az 1. hadosztály parnoka a következőket jelenti hivatalosan: a 21. sz. 2. dandár csapatait ma meglátogatva, a következőket tapasztaltam: a határokat illető diplomáciai jegyzékváltásnak a lapokban való közlése, különösen pedig a 8. munkás-ezred példája kezd a többi ezredekre is átragadni. 2. dandár parnoka jelenti, hogy a 6. hadosztály Klukné előtt álló csapataiból ott csak 10 parnok és a tüzérségi megfigyelők állnak, a többi elszéledt. A 23. és 24. ezred zászlóaljait a székelyekkel kell őriztetni, hogy a frontról meg ne szökjenek. 2. ddr.-parnok nem meri az előnyomulást elrendelni, mert a székelyeken kívül a többiek visszamaradnak. A parnokok igyekeztek a katonákat megnyugtatni, ami ideig-óráig sikerül is, azonban az elégtelenség folyton nagyobb erővel tör elő. Katonák azt mondják, hogy a határok meg lévén állapítva, azon a mi kormányunk változtatni mit sem tud, tehát vissza kell menni. 8. ezred példája azért hat metelyezőleg, mert ők lázadásukért jutalmat kapnak. Pihenőbe, azaz a biztos Tisza-vonal mögé mennek vissza. Egyedüli kivezető út a legtöbb parnok véleménye szerint a 8. ezred példás megbüntetése és azonnali visszahelyezése azon frontrészbe, melyet elhagyott. Kivonása pár nap múlva lenne kiviendő. A benyomásom a helyszínen: a Branyiszkón igen gyenge ellenség, megbízható csapatokkal még ma átléphetnők. Az 1. ho.-parság. 623/6. hd. szám. — A 6. ho. csapatainál a hangulat ugyancsak nyomott. Az eddig kiváló lendülettel támadó csapatok hangulata rohamosan alászállt. Az arcvonalból kivont és Abosra rendelt 46. ezred követeli, hogy a románok ellen alkalmaztassék. A sajtóban közölt jegyzékváltások kétségtelenül bomlasztó hatással vannak a harcoló csapatokra. Igen hátrányosan érezhető jelen pillanatokban, hogy a kormányzótanács vezető férfiai a harctértől távol, Budapesten tartózkodnak. Így jelenleg a csapatokat a politikai helyzetről senkinek nem áll módjában félreérthetetlenül felvilágosítani. Nézetem szerint okvetlenül szükséges, hogy a Kormányzótanács a Vörös Hadsereg számára egy kiáltványt adjon ki, mely minden diplomáciai fogástól ment legyen, és határozottan kifejtse a Vörös Hadsereg további feladatát, illetve a Kormányzótanács szándékát. Nem zárkozhatom el jelenteni, hogy a jelen pillanatokban a nemzeti érzés felkeltése

nélkülözhetetlenül szükséges. A Sátoraljaújhely körül toborzott egynek a nemzeti szalag viselését követelik. Hasonló jelenségek a harcoló csapatoknál is előfordultak. Amennyiben rövidesen radikális irányzat nem nyilvánulna a Kormányzótanács részéről, úgy a frontbomlás elkerülhetetlen lesz.

III. hadtest v. főnök¹

PI Arch. Böhm-irattár. 150. dosszié. 9. pallium. — Fotómásolat.

223

1919 június 24

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDÉSE AZ ENGEDELMESSÉGET MEGTAGADÓ 8. MUNKÁSEZRED LEFEGYVERZÉSÉRE

A 8. m.-gyalogezred, mely Abosnál volt, az engedelmességet megtagadta — nem akar tovább harcolni —, le lesz fegyverezve és Aszód környékére szállítva.

[Aláírás nincs]

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. (VHP 624/51. hám. sz.) — Fogalmazvány.

A 8. munkásezred kapott parancsot, hogy június 22-én hajnalban támadja meg a Dubje-hegyen beásott ellenséget, és foglalja el a hegytetőt. A támadás célja a Branyiszko felé vezető út megtisztítása volt. A katonák ekkor már ismerték a második Clemenceau-jegyzékben foglalt követeléseket, és tudomásuk volt a folyamatban levő fegyverszüneti tárgyalásokról is. Ezek hatása alatt az ezredparancsnok és politikai megbízott mellőzésével gyűlést tartottak, amelyen elhatározták, hogy az arcvonalból visszavonulnak, a harcot tovább nem folytatják. Elhatározásukat azzal indokolták, hogy az antant mindenképp érvényesíteni tudja akarátát, tehát a további harc értelmetlen. A visszavonulásra nyomban sor került, mire a Hadseregparancsnokság intézkedett lefegyverzésükre. Meg kell jegyezni, hogy az ezred géppuskái kitarítottak, és egyes csapatrészek ismét részt vettek a júliusi tiszai offenzívában.

¹ A távirati jelentés fejlécén: III. hadtestparság, VI. 23. dut. Sürgös, hadseregparancsnokság vezérkari főnökének azonnal átadni. Gödöllő.

224

1919 június 30

A 6. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTI A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK, HOGY A KIÜRÍTÉSI PARANCSOT A CSAPATOK FELBOMLÁSÁNAK VESZÉLYE MIATT NEM HIRDETTE KI

Csapatok del. 5^h-kor az eddigi álláshelyeiket kiürítették. Érintkezés az ellenséggel megszűnt. — Vasúti szállítás folyamatban, jelenleg berakodás közben a 46. gy.-ezred, 101. tüzérezred és ho. lovasszázad-csapatoknak a szomorú tény, hogy a súlyos áldozatok árán elfoglalt területeket ki kell üríteni, nem lett kihirdetve, nehogy a hangulat csökkenjen, és hogy a kiürített terület kifosztása elkezdüljön. Csapatok azon parancsot, hogy a ho. Tiszához lesz elszállítva, örömmel fogadták.

6. ho.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. 408. sz. (6. hadosztályparancsnokság. 630/9. hdm. sz.) — Távirat.

225

1919 július 3

AZ 5. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A VISSZAVONULÓ CSAPATOK HANGULATÁRÓL

39. ddr.-pars. Sajószentpéterre beérkezett. A hadosztály összpontosítása befejeződött. A Hadseregparáság 701/3. hdm. rendeletre. A csapatoktól jelentések az átcsoportosítás folyamata miatt még nem érkeztek. Csapatoknál a hangulat nyomott.

5. ho.-p.¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 56. csomó. 55. sz. (VHP 703/2. hdm. sz.)

¹ A jelentés „sürgős” jelzéssel érkezett.

AZ I. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE EGYES MUNKÁSEZREDEK POLITIKAI HANGULATÁRÓL, AZOK OKAIRÓL ÉS A SZÜKSÉGES INTÉZKEDÉSEKRŐL

Az I. ho.-parság alábbi jelentését, melynek valódiságáról a helyszínen személyesen is meggyőződtem, teljtartalmúlag előterjesztem: — Ma Mimich elvtárs jelenlétében a hetedik munkásezred egyik századát meglátogattam. E századnál észleltek világosan mutatják, hogy a hetedik ezreddel nem lehet harcba menni. Kijelentették, hogy ők a proletárság első mozgósításakor csak egy nyomásra jöttek ki, mint ahogy nekik a népbiztosok ígérték, azóta pedig folyton harcban állanak — a népbiztosok havonta két heti szabadságot ígérték, ők követelik, hogy bocsássák őket haza és szereljék le, mint a postásokat, hajógyáriakat, a 8. és 1. m.-ezredbelieket. A leszerelt csapatok emberei a postánál és a gyárakban kényelmes állásokban el vannak helyezve, ők pedig még mindig kinn szenvednek a harctéren, családjaikkal a szakszervezetek rosszul bánnak, az egyik-másik családja egyáltalán nem kap élelmiszerjegyet, az egyik elesett bajtársuk felesége nem kap özvegyi ellátást és hadisegélyt, ugyanezt kényszeríteni akarták egy nyilatkozat aláírására, hogy férje önként vonult be katonának. A vöröskatona igazolványa Budapesten a bevásárlásuknál nem lesz tekintetbe véve, mivel a megvédőik, a férjeik nincsenek otthon. Családjaik, a szakszervezetben folyó izgatás következtében elárasztják őket levelekkel, hogy jöjjenek haza, mert mindenki otthon van — csak aki akar, van a harctéren — már közmondásossá vált: hogy nincsenek Pesten szamarak, mert már elmentek a frontra. Gyakorlatozni és a katonai kiképzésben részt venni nem akarnak, sőt világosan kijelentették, hogy ők tovább harcolni nem fognak. Azon kérdésemre, hogy ki fogja hát akkor a proletárság érdekeit megvédeni, vállvonogatva kijelentették, hogy ők bizony nem, mert őket nem érdekli. A látottak folytán nyilvánvalóvá vált, hogy a munkásezredek [a] szakszervezeti mozgalmaknak mintegy folytatását képezik, és ugyanolyan politikát folytatnak, mint a szakszervezetekben, vagyis sztrájkoló és opponáló magatartást. Megjegyzem, hogy az I. hadosztály munkásezredeivel ez az alkudozás és ígéretés már a kezdettől folyt, az ígéretek nem voltak beválthatók, és mivel a szökések, továbbá az első engedelemmegtagadások nem lettek példásan megtorolva, a hiányok megszüntetve, főleg azonban az, hogy a munkásezredek az eddigi hadjáratot pótlás nélkül csinálták át, okozták, hogy a munkásezredek katonai szelleme

teljesen felbomlott és szervezetük szétzüllött. Fentiek folytán javaslom: 1. kizárólag egy szakszervezetből avagy gyárból való kiegészítés szűnjék meg; 2. a (hazamentek) leszereltek példásan büntessék meg és taszítsák ki a szakszervezetekből — jövőben különösen a harc alatt fellépő engedelem megtagadását példásan, tehát halállal is büntetni; 3. a városi és földműves-elemet keverni kell; 4. a kényszerrel besorozottak ne kapjanak munkabér-megtérítést; 5. a katonai bűntények felett ne az egyes ezredek és zlj.-ak forradalmi törvényszékei, hanem elfogulatlanokból alkotott és a proletárdiktatúrát képviselő hadosztály forradalmi törvényszékek ítélkezzenek; 6. politikai megbízott ne az illető gyárból vagy szakszervezetből, hanem idegen neveztessék ki; 7. az asszonyoknak a frontra való utazását minden eszközzel meg kell akadályozni; 8. a levélcenzúrát nagyobb szigorral kezelni; 9. az elesettek hátramaradottjairól nagyobb szeretettel és bürokratizmus nélkül gondoskodni (gyorssegélyek stb. stb.); 10. a harctéren levő katonák családjai részére Budapesten külön bevásárló, illetőleg áruelosztó üzleteket szervezni, és ezeket minden más proletárral szemben az áruelosztásban előnyben részesíteni; 11. a proletárság harcolni vágyására építeni nem lehet, a csapat harcértékét csakis erős fegyelemre, mely az előljárók és politikai megbízottak kezében nyugodjék, továbbá a jó katonai kiképzésre fektetni, mindezek mellett a proletár-osztályöntudat és harci kedv felébresztése igen fontos marad; 12. a munkásezredek mindenféle lehetetlen szakasz- és századparnokokat magukkal hoztak, kiknek sem tekintélyük, sem katonai tudásuk nincsen. A harcoló csapat pillérei a szakasz- és századparancsnokok, a tűzben ezek köré gyülekeznek a harcolók, ezek példája dönti el a harcot. Ezek kvalitását emelni kell sok volt alantos tiszt és erkölcsileg magasan álló elemek beállítása által. Nemcsak a szakasz és század, hanem a rajparnoki állás elérését kívánatosná kell tenni az ezeknek járó parnoki illetékek felemelése és egyéb tekintetben is (például arányos fizetés). A szemlénél jelen volt parnokok és politikai megbízottak meggyőződtek, hogy a 7. ezred mostani állapotában harcra nem használható. A MÉMOSZ (III/9) zlj.-nál majdnem ilyen állapotok uralkodnak. I. és II/9. még frissek, számolni kell azonban, hogy jókedvük az első tűz után leohad. A 32. ezred igen gyenge harcértékű. A 13. vadász-zlj. elég jó. A 32. tüzérezred jó. A hadosztályt ilyen összetételében további harcokra, különösen a Tisza-vonal forszírozására teljesen alkalmatlannak tartom. Ezért javaslom: 1. a 32. ezrednek nagyszámú, kizárólag földművesekből álló pótlást kiutalni; 2. a 7. ezred legénységét felosztani más ezredekbe. A 7. ezred meglevő parnoki és anyagi keretéből a már vázolt elvek alapján egy új ezredet szervezni; 3. a 8. m.-ezred helyébe egy teljesen újonnan felállítandó ezredet a hadosztálynak kiutalni, ha a hadsereg harc ké-

pességét biztosítani, fenntartani akarjuk. Döntő jelentőségű, hogy a fenti pontokban javasoltak ne maradjanak teóriának, hanem a gyakorlatban megvalósuljanak.

III. hadtestpar.¹

PI Arch. Böhm-irattár. 150. dosszié. 9. pallium. — Fotómásolat.

227

1919 július 13

A 3. HADOSZTÁLYPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREG-PARANCSNOKSÁGNAK CSAPATAI DEMORALIZÁLÓDÁSÁRÓL

A Bpest balparti vasútvonalpság.-hoz következő megkérését intéztem: A hadosztály csapatainak közeljövőben történő vasúti elszállításánál kérem az irányítást akként eszközölni, hogy az 53. gy.-ezred Bpest elkerülésével jusson rendeltetési helyére. Ha ez így lehetséges nem volna, úgy kérem akként intézkedni, hogy ezen ezred szállítmányai a bpesti pályaudvarokon megállás nélkül fus-sanak át. Az ezred katonái ugyanis túlnyomólag Budapestre valók, s így a katonák hangulata folytán nincs kizárva az, hogy Budapest érintése vagy a pályaudvarokon való tartózkodásuk esetén csapat-testüket nagy számmal önkényüleg elhagynák, ami azután az ezred harcképességét teljesen kérdésessé tenné. Ehhez jelentem, hogy fenti intézkedés azért vált szükségessé, mert az eddigi tapasztalat szerint pl. a demarkációs vonalra történt visszavonulás is az állományok tetemes csökkenésével járt a katonák önkényű eltávozása stb. folytán. Félő tehát, hogy a keleti arcvonalra történő vasúti szállítás alatt is, mivel a ho. csapattesteinek legutolsó pótlásai Budapestről származnak, ugyanezen eset fog beállni. A 3. ezred létszáma pl. június végétől mai napig 1500 főről kb. 1050 főre csökkent.

A katonai elszéledések megakadályozására a hadosztálypság a pol. megbízottak, valamint egyéb központi kiküldöttek — tartott és tartandó — felvilágosító előadások tartásával, felvilágosító röpiratok terjesztésével stb. saját hatáskörében minden lehető elkövet[nek].

3. ho.-psg.

HIL M. Tan. Közl. iratai. 57. csomó. 66. sz. (VHP 713/-sz.) — Távirat.

¹ Az 1. hadosztály jelentését a III. hadtestparancsnokság terjesztette fel a hadsereg vezérkari főnökének.

NEMZETKÖZI INTERVENCIÓ ELŐKÉSZÍTÉSE A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MEGDÖNTÉSÉRE

228

1919 július 6

PETAIN TÁBORNAGY JELENTÉSE A FRANCIA HADÜGYMINISZTERIUM-
NAK AZ ERDÉLYBEN TARTOTT ÉRTEKEZLETRŐL, MELYEN HATÁRO-
ZATOT HOZTAK A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ELLENI ÚJABB
TÁMADÁSRÓL

Nagyszeben, 1919 július 6.

Hadügyminisztérium, Párizs. VII. osztály
Dufresne ezredes kezeihez

A Magyarország elleni támadás ügyében július 5-én tartatott meg az értekezlet. Részt vettek a tárgyaláson Franchet d'Esperey, Presan, Mardarescu tábornokok, Horthy tengernagy, Ghiurghiu helytartó, mint a román királyi Hadügyminisztérium megbízottja, Vichel ezredes, mint Grafiani tbk. megbízottja és Venére ezredes (alezr.), mint Boriuss tbk. megbízottja.

Ezen az értekezleten elhatároztuk, hogy a minden áron való támadást kérjük. Minden készen van az előnyomulásra, a tartalékok beérkeztek, és azonnal a vonalba küldettek. Mi csak a megkezdés jelére várunk, és a támadás az egész vonal hosszában megindul.

Menlé vezérkari alezredes által szerkesztett hadrend elfogadtatott. A parancs Esnault hadnagy futár útján átküldetett. Július 12-én érkezik Párizsba, és a parancsot Foch tábgy. úrnak előterjeszti, aki amint remélem hozzá fog járulni.

Pétain
tábornagy¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 57. csomó. 170. sz. A francia távirat korabeli fordítása.

¹ Az iraton a következő adatok találhatók: A távirat feladója: „Antant-csapatok psága Erdélyben. Vezérkari iroda B1-2395/II. sz.” A francia Hadügyminisztérium vettemezése: „Kat. titk. szolg. 15 761. sz. Ér. 1919 július 10.” „Szigorúan bizalmas!”

229

1919 július 11

DUFRESNE EZREDES TÁJÉKOZTATJA A BÉCSI FRANCIA MISSZIÓT A
PÁRIZSI BÉKEKONFERENCIÁNAK A MAGYAR KÉRDÉSBEN
ELFOGLALT ÁLLÁSPONTJÁRÓL

Misszió Wienben. Murat szds. kezeihez.

Az ötök tanácsa ma összeült, hogy Magyarország blokádjának ügyét és a Kun-kormány elleni támadás problémáját megvitassa. Foch tábornagy úr és az antant katonai képviselői is részt vettek az értekezleten. Még nem vagyunk abban a helyzetben, hogy megállapíthassuk, hogy a támadás meglesz-e vagy sem.

Ami a blokádöt illeti, itt vagy két érv hozatott fel. Az egyik a blokád szigorítását, a másik, ellenkezőleg, Magyarország élelmezését követelte. Hosszú vita után az értekezlet elhatározta, hogy ez irányban nem tesz semmit, és a status quohoz tartja magát.

A támadásra vonatkozólag a tanácskozások még nem fejeződtek be.

Csak a román és a cseh haderőre számíthatunk. Még nincs módunkban francia erőket visszahelyezni. A hadsereg leszerelése a munkásszövetségek okvetlen követelése.

A szocialisták nem akarnak magyar testvéreik ellen harcolni. A gyarmati csapatok nem használhatók, mert azokra esetleg Franciaországban lesz szükség. Olaszország semmi esetre sem fog részt venni. Ez nem csoda, miután a fiumei események eltávolítottak minket Olaszországtól.

Amerika még kevésbé óhajt beavatkozni a magyar belpolitikába. Nagy-Britannia csak arra hajlandó, hogy a német—osztrák határt elfoglalja, hogy megakadályozza a bolsevikiek támadását. Nem maradnak csak a románok meg a csehek. Nem hisszük, hogy a jugoszlávokat komolyan lehetne venni.

Minden esetre, ha az egyesültek megegyeznének is a Kun Béla kormánya elleni támadásban, az nem kezdődhetne előbb, mint jövő hónapban.

A tanácskozások még előreláthatólag tíz napig fognak tartani.

Dufresne¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 57. csomó. (VHP 716/167. sz.) — Másolat. A francia szöveg korabeli fordítása.

¹ Az átiratot Dufresne küldi a párizsi Hadügyminisztériumból 101 911-5/12-VII. szám alatt, „szigorúan bizalmas” jelzéssel.

Július 9-én a tizek tanácsa foglalkozott a magyar kérdéssel. A Magyar Tanácsköztársaság elleni intervenció tervét elvileg ekkor elfogadták. A tanácskozást azzal zárták, hogy július 11-én újra összeülnek, és az ülésre meghívják a csehszlovák, román és jugoszláv küldöttséget, valamint Foch marsallt, aki az intervenció támadás tervét dolgozza ki. Az „illetékesek” meghallgatása után döntenek majd a támadás idejéről. Július 17-én már a hadianyag-szállítások kérdéséről folyt a vita. Július 18-án Foch marsall betérjesztette az intervenció hadjárat tervét.

Az események a magyar Vörös Hadsereg tiszai offenzívájának megkezdése miatt másként alakultak,

230

1919 július 20

A BÉCSI FRANCIA MISSZIÓ TÁJÉKOZTATJA A CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG HADÜGYMINISZTERÉT A JÚLIUS 14-I NAGYKIKINDAI TANÁCSKOZÁSRÓL

Az erdélyi hadsereg hadrendjének másolata:

A július 14-i nagyikikindai tanácskozás az összes szövetséges missziókat egyetértésben találta az offenzíva kérdésében.

A szövetségesek készen vannak a támadás megkezdésére¹.

Egy interaliát² katonai misszió Lobit tábornok vezénylete alatt bejárta vonalainkat, és a bizottság megfigyelései a legnagyobb szolgálatokat tették nekünk.

A tanácskozás határozatai a következők.

1. A Tisza-vonalat megerősítik, és mint defenzív vonalat tartják. Már régóta felrobbantottuk a hidakat, és állásaink most a folyó bal partján vannak.

2. A döntő ütközetet a Duna és Tisza közt vívják meg, egyidejűleg csapataink oldalról is elő fognak nyomulni a Duna jobb partján.

A hadművelet céljai a következők:

- a) A közlekedési utak szétrombolása.
- b) A főváros bekerítése.
- c) Összeköttetés Nyugat-Magyarországgal.

¹ A magyar Vörös Hadsereg a tiszai offenzívát július 20-án megkezdte, mielőtt a szövetségesek támadása megindult volna. Július 20-i bécsi hírügynökségi jelentésre hivatkozva a „Kassai Híradó” 1919 július 21-i száma a következő hírt közli: „A magyar tanácskormány ellen indítandó antant offenzíva megkezdésének időpontja pár nappal kitolatott. Angol csapatok érkeznek Wienre keresztül. A franciák főként technikai csapatokat küldenek. Az olaszok az akcióban nem vesznek részt. Ezt Versailles-ben azzal vették tudomásul, hogy nem tekintik barátságtalan cselekedetnek.”

² A tanácskozás résztvevőiből alakított bizottság

3. A lényeg az, hogy a magyar hadsereg a Tisza mentén vonuljon vissza. Az oldaltámadás révén a folyó jobb partja csakhamar kezünkben lesz, és ebben az esetben a Vörös Hadseregnek Magyarország északkeleti részén levő része is. Ebben a helyzetben, azaz a diagonális vonalon az összes kijáratok meg vannak semmisítve, és a Vörös Hadsereg nem fog más utat találni, mint visszavonulni a főváros védelmére.

4. A csapatok elosztása:

a) Szemlét tartottam a parancsnokságom alatt álló csapatok felett. Kénytelen voltam elküldeni a román hadsereg 5600 emberét és az SHS-hadsereg 3700 emberét mint arcvonalbeli szolgálatra kétségeset.

b) Következő csapatok állanak rendelkezésemre:

a román kir. hadsereg	86 000 embere
az SHS	32 000 "
a francia	56 000 "
	174 000 ember

c) E csapatok elosztása:

A Duna és Tisza közti szakaszon:

- 4. román ho. (Nagykikinda)
- 11. francia ddr. (Nagykikinda)
- 19. francia ddr. (Zombor)
- 5. francia ddr. (Szabadka)

A Duna és Kotor közti szakaszon:

- 3. SHS-ddr. (Pécs)
- 7. SHS " (Gyékényes)
- 12. SHS " (Barcs)
- 1. SHS " (Villány) } tartalék

A Tisza és Gyoma közötti szakaszon:

- 2. román kir. dandár (Szeged)
- 9. " " " (Orosháza)
- 10. " " " (Gyoma)
- 24. francia " (Békéscsaba)
- 16. " " (Gyula)
- 3. román kir. " (Mezőhegyes) } tartalék

A Gyoma és Debrecen közötti szakaszon:

- 7. román kir. ddr. (Debrecen)
- 18. " " " (Dévaványa)
- 14. francia " (Püspökladány)
- 31. " " (Derecske)
- 26. román kir. " (Szeghalom) } tartalék

Olasz csapatok részvételét feleslegesnek találom. A déli vonalon nem használhatom őket a jugoszlávok miatt, a keleti vonalon sem, mert ebben a szakaszban, mely fontosabb, csak biztos csapatokra van szükség. Ezen kívül Mardarescu tábornok úr is határozottan visszautasította, hogy olasz csapatokat alkalmazzon, nincs szükségünk csak angol és amerikai csapatokra.

d) A.-dandár (Soós)¹ 9000 ember mint rohamcsapat a Duna és Tisza közti vonalon. 3000 ember, mint tüzérség a Tisza menti szakaszokon. 2500 ember a szolnoki szakaszban. A rohamcsapatok legnagyobb részben a volt osztrák—magyar hadsereg tisztjeiből állottak. A tisztek teljesen megbízhatók, csak nem egészen engedelmeseek.

e) B.-dandár. Még nincs teljesen felfegyverezve. Csapatai tartalékul fognak használtatni, a dandár csak 3700 emberből áll, a többi része tolmács és hivatalnok.

5. Fegyverek és hadianyag.

a) A szövetséges csapatok fegyverzete rendben van.

b) A SHS-hadsereg fegyverzete nem teljes, lőszerben és nehézlövegekben van hiány. A lőszer és nehézlöveg-szállítmányok Krajevából (L. 9542., L. 9543., B. 315) július 10-én megérkeztek Belgrádba. Racic tábornok úr vette át őket. Olaszország először megtagadta, hogy az eredetileg Romániának szánt lőszert a SHS hadseregnek szállítsa. Wickerhausen hajóskapitány úr közbenjárására a nézeteltérés helyre volt hozható.

c) A magyar csapatok jelen percreg tökéletlenül vannak felfegyverezve. A teljes felszerelést csak 24 órával az előnyomulás előtt engedik meg nekik².

d) Az anyagutánpótlás tökéletesített. Csak repülőgépek számára kellenek elemek és az úszóaknak raktárához.

6. Értesüléseink az ellenségről:

A Vörös Hadsereg kb. 150 000 emberből áll. A parancsnokválasztás megerősítette a csapat szellemét³. Mégis mintegy 5000 szökevényt kaptunk az utolsó napokban, kiket rögtön besoroztunk a B. dandárba⁴.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 57. csomó. 310. sz. (VHP 720/171. sz.) A francia szöveg korabeli fordítása.

¹ Soós tábornok, a szegedi ellenforradalmi hadsereg szervezője.

² A szegedi ellenforradalmi csapatokra vonatkozik.

³ Az utalás valószínűleg arra vonatkozik, hogy Landler Jenő vette át a hadseregparancsnokságot.

⁴ A nagykikindai tanácskozás idején a résztvevők előtt még nem volt ismeretes a Vörös Hadsereg hadrendje. Pontosan egy héttel később táviratozta Franchet d'Esperey Foch marsallnak, hogy a Vörös Hadsereg hadrendjét megszerezték: „Meg vagyunk győződve, hogy a magyar offenzíva már kezdetben össze fog omlani. Már tegnap jelentettem, hogy az összes képzelhető ellenintézkedéseket megtettem. Különben a Vörös

MAGYAR ELLENFORRADALMI ERŐK SZERVEZKEDÉSE SZEGEDEN

231

1919 június 29

A HÍRSZERZŐ OSZTÁLY TÁJÉKOZTATJA A HADSEREGPARANCSNOK- SÁGOT A BÉCSI ÉS SZEVEDI ELLENFORRADALMI TISZTI SZERVEZKEDÉSRŐL

A román csoportnak Bécsben kirendelt hírszerzője a következő *első* ismertető jelentést küldi:

¹...Ami a wieni magyar fehér akciót illeti, csak annyit, amit egy volt vezető állásban levő magyar politikus kijelentett: „Az egész-ből nem lesz semmi, mert mindenki egyszerre miniszter akar lenni, és dolgozó szerepet nem akar senki sem vállalni. Ugyanaz az úr elpanaszolta, hogy igen sok tiszt, aki szolgálattételre a fehérgárdához jelentkezett és a 2—3000 korona segélyt felvette, nem akart lemenni Szegedre. Szegeden állítólag már 10 000 emberük állana fegyverben. További 5000 ember kész bármelyik pillanatban a bevonulásra.

Hadsereg hadrendjének másolatát már Komlós ügynök elhozta nekünk. Ezzel teljesen tájékozva vagyunk a Magyarországon történő eseményekről.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 54. csomó.) A hadrendet — egyes források szerint a tiszai offenzíva tervét is — a Hadseregparancsnokságon vagy valamelyik magasabb parancsnokságon beosztott tiszt juttatta ellenséges kezekbe. Az áruló nevét — hiteles adatok hiányában — eddig nem sikerült megállapítani. Az árulás tényét viszont több adat támasztja alá. Arra vonatkozóan, hogy a Vörös Hadsereg hadrendje Horthyék kezébe is eljutott, egyik fontos bizonyíték a szegedi ellenforradalmi Hadügyminisztérium iratanyagában ma is megtalálható hadrendmásolat. Ugyancsak a *hadrend* kiszolgáltatásának tényét támasztja alá Böhm Vilmos „Két forradalom tüzeiben” című könyvében. Böhm júliusban bécsi követ volt, és tárgyalásokat folytatott Cunninghame-el, Anglia bécsi megbízottjával. Július 23-i tárgyalásáról írja: „... íróasztalán láttam — a hadosztályparancsnokok és csapatparancsnokok nevének feltüntetésével! — a Vörös Hadsereg legújabb hadrendjét is (A Vörös Hadsereg legújabb hadrendje július 20-i keltezésű. — H. T.), amiből arra következtethettem, hogy az antant kémrendszere vezérkarunkig terjed... Tárgyalásaimról telefonon és írásban referáltam Kun Bélának, amelyben szó szerint ismételtam a tárgyalás részleteit. Azt is tudattam vele, hogy hadrendünk Cunninghame-ék kezében van, s így gondoskodjanak arról, hogy az ebből keletkező veszelmek elháríttassanak. (Id. mű. 444—46. old.)

A *haditerv* kiszolgáltatására utal e kötet 263. számú dokumentuma. Az elfogott román parancs bevezetőjéből arra következtethetünk, hogy a haditerv vagy annak legfontosabb részei ismertek voltak a román hadvezetőség előtt.

A hadrend és a haditerv együttes kiszolgáltatására utal a Hadseregparancsnokság hírszerző osztályának 629/171. sz. jelentése is, amely a következőket mondja: „Sokat beszélnek arról a franciák, hogy 300 000 koronáért megvették Gödöllőről a magyar sereg hadrendjét és felvonulási terveit.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó.)

¹ A jelentés első része a bécsi politikai és gazdasági helyzettel foglalkozik.

Ezeknek az embereknek a fegyverzetük és felszerelésük szintén Szegeden volna deponálva. A fehérékhez jelentkezett összes tisztek létszáma állítólag 2000, Szegeden azonban a hangulat nem harcias. Nagy kártyázások és ivások folynak.

Sopronban és Győr vidékén az a hír volt elterjedve, hogy Német-Ausztria Nyugat-Magyarország ellen támadást tervez, és hogy a határ mögött nagyobb csapatösszevonások lennének. Tény: szigorúbb határzár az egész német—osztrák határon, de csak osztrák katonák által. Csapatösszevonások itt még nincsenek. Kovács értesülése szerint pár hét múlva tényleg jönnek kisebb angol erők, de csak a határ megszállására.

Cseh vezető körökből nyert értesülés szerint:

A csehek nagyon örülnek annak, ha a magyarok visszamennek a legutóbbi jegyzékben jelzett vonalra, mert nekik sem, az antantnak sem lett volna elegendő ereje offenzívára, mivel a katonák nem akarnak harcolni, a románok pedig valószínűleg nem fogják könnyűszerrel a Tisza-vonalat kiűriteni. Az egész jegyzéket egy jó fogásnak tartják, amelynek a magyarok beugrottak.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. (VHP 629/174. sz.) — Eredeti tisztázata.

A szegedi ellenforradalmi szervezkedéssel kapcsolatban érdemes idézni a „Csongrádi Proletár”-nak egy május 27-i cikkét:

„... Amikor a Tanácsköztársaság izolálására az antant imperializmus szoros zárt vont Szeged köré, kibújtak rejtékhelyeiről a munkásság, a szocializmus bectelen ellenségei, és megkezdették munkájukat fegyveres támogatással felállított kémszervezetükkel. Üldözték a proletárdiktatúra szellemi vezetőit, figyeltették lakásaikat, s ha valaki közülük becsületes proletárkötelességét teljesíteni akarva munkához látott a városban, elfogták, bebörtönözték, s az utolsó gonosztevőt sem érdemlő elbánásban részesítik őket. Több mint hetven elvtársunk — mind régi szervezett munkás — sínylődik nedves pinceoduban, csak azért, mert diadalra akarták juttatni minden hatalom ellenére a munkásság uralmát...

Bertrix francia ezredes, katonai és politikai kormányzó visszaállította a városban a régi rendet, s a Tanácsköztársaság rendelkezéseit megsemmisítette. A „Szegedi Vörös Ujság” és „A Proletár” a régi címen kötelesek megjelenni. Háromnál több embernek az utcán együttjárni tilos, s ha a proletártestvériséget ápoló elvtársaink összekerülnek, puskatussal, botokkal szétverik őket.

A francia imperializmus segítségére sietett a szegedi fehérgárda. Az aktív tisztekből toborzódott, s ahelyett, hogy becsületesen teljesítette volna kötelességét azzal, hogy minden akadályon keresztül is kivezeti az elzárt városból a tettere kész és harcvággyal teli közel ötszáz főnyi vöröskatona-tömeget — a Csillag-börtönbe záratta, és maga őrzi.

Tabódy ezredes magakadályozta, hogy ez a vöröskatona-tömeg kiszökhesse valamilyen módon a városból, s a fehérgárdával együtt a franciák kezére játszotta a vöröskatonák által elásott ágyúkat, fegyvereket, muníciót, s ezzel lehetetlenné tették a munkásságnak esetleges felkelését a szemérmetlen ellenforradalom és elnyomás ellen. A katonatisztek fehérgárdája szorgalmasan toboroz, a szegedi burzsoák a kizsákmányolásból szerzett pénzzel bőven ellátják a minden alja szolgálatra kész csirkefogókat...

Az ellenforradalmi elemek május elsején megalakították a „szegedi komitét”. Ennek a nyomorult társaságnak piszkos vezére Kelemen Béla, nyugalmazott főispán, Zadravecz István ferencrendi házfőnök, a keresztény-szocialisták vezére és Back Bernát, a város leggazdagabb polgára. Ezek a minden aljas szolgálatra kész, hétrét hajlongó, kezét csókoló és királyhű hazafiak minden eszközt felhasználnak, hogy a várost teljesen a franciák kormányozzák, s hogy francia támogatással nyíltan felléphessenek a tanácsköztársaság, a dolgozók uralma ellen, hogy a franciák a várakozással hagyjanak fel, s támadásba menjenek át csapataik...

S amíg Szegeden a burzsoá ellenforradalom a Tanácsköztársaság megdöntésére szervezkedett, addig a Szegedhez tartozó községekben paraszti tömegek tettek hitet a Magyar Tanácsköztársaság mellett. Erről számol be a „Vörös Ujság” június 12-i tudósítása: „A Szeged külterületén fekvő Felső- és Alsótanya községekben pünkösöd vasárnapján délelőtt tíz órakor hét-nyolc ezer földmunkás elvtárs részvételével népgyűlés volt, amelyen Szabó és Szalai elvtársak tartottak beszédeket. A Felsőtanyán Walich Kálmán elvtárs a politikai és a hadihelyzet ismertetésénél rámutatott a budapesti munkásság halálmegvető elszántságára, ahogy bányáink és gyáraink felszabadításáért harcol, hogy a föld népe mindazt az ipari cikket megkaphassa, amelyre feltétlenül szüksége van. Udvardi elvtárs lelkesítő beszéde végén a következő határozati javaslatot terjesztette elő:

Szeged külső város dolgozó népe folyó hó 8-án tartott nagygyűlésén kimondja, hogy akkor, amikor benn Szegeden a cirkuszkormány és a francia imperializmus pressziója a munkásságot éhségstrájkba kergeti, és akkor, amikor a szegedi burzsoázia a Szegedhez tartozó tanyai lakosságot ellenforradalmi mozgalmak által akarja befolyásolni, a nagygyűlés feleletképp e gazságokra testvéri üdvözlétet küldi a fronton harcoló proletártestvéreinek, és kimondja továbbá, hogy minden élelmiszer-főlöslégét a Vörös Hadseregnek és a városi proletárságnak küldi, hogy ezzel hozzájáruljon a végső és biztos győzelemhez...”

1919 július 11

GÖMBÖS GYULA LEVELE JULIER FERENCHEZ, A VÖRÖS HADSereg
VEZÉRKARI FŐNÖKÉHEZ, AMELYBEN A KATONAI
ELLENFORRADALOM SZERVEZÉSÉRE SZÓLÍTTJA FEL

Kedves Franci!

Őszinte örömmel fogadom a hírt, mely szerint Stromfeld távoztával a Vörös Hadsereg vezetését Te vetted kezedbe. Régi barátságunk alapján érzem magam arra feljogosítva, hogy a jelen pillanatban bpesti eszmecserénk fonalát felvéve teljes nyíltsággal és őszinteséggel forduljak Hozzád.

Magyarország sorsa világosan bontakozik ki előtttem. Az antant félre nem érthető módon jelentette ki, hogy Kun Bélával nem tárgyal, ez a határozat a szovjet rezsim halálos ítéletét jelenti. Antant nélkül ma, a német békekötés után sem élni, de talán halni sem lehet. Vörös Magyarország ereje már csaknem elapadt, s ha ennek dacára is lehetséges volna még egy vagy más irányban eredményeket elérni, a cseh front elleni offenzíva sorsa mutatja legjobban, hogy az elért sikereket biztosítani nem lehet.

A külpolitikai nehézségeket a belpolitikai helyzet reménytelenségben még felülmúlja, az elégedetlenség az egész országban akkora, hogy a megkezdett s folyamatban levő ellenforradalmi akciók megszűnni többé nem fognak; rengeteg vér, mégpedig magyar vér fog ennek nyomán folyni, s ami javakban eddig megmaradt, feltétlenül elpusztul.

Velem fogsz érezni, s bizton igazat adsz nekem, ha azt állítom, hogy e szörnyű helyzetben a magyarság érdekében össze kell tartanunk, meg kell mentenünk azt, ami még megmenthető.

A kibontakozás útját könnyen találhatjuk meg. Horthy ellentengernagy Szegeden megalapozta a magyar nemzeti hadsereget, csatlakozzál hozzá a Vörös Hadsereg nemzeti érzelmű részeivel. Íme, itt az alkalom megmutatni, hogy csak azért álltál a Vörös Hadseregbe, hogy a magyar hazát szolgáljad, most lehet talán utoljára megmenteni a sok akarata ellenére a nemzetköziség szolgálatába hajtott tisztet, s őket igazolva, jövőjüket s becsületüket biztosítani, most óvhatjuk talán még meg az ország eddig meg nem szállott részeit a román, cseh stb. kifosztástól. És gondold a jövőre is. Nekünk nem lehet fő feladatunk a vörös-magyarok leverése. Hazánk határai lebegnek szemem előtt, egy élni tudó Magyarország, amely csak azt

adja oda az ellenségnek, ami életszükségleteihez nem okvetlenül szükséges. Egy feladat, mely csak egy egységes Magyarország által lesz keresztülvihető.

Vedd kezébe az ellenforradalom ügyét, tisztítsd meg a Budapest—Szolnoktól délre fekvő Duna—Tisza között a vörös érzelmű csapatoktól, csoportosítsd itt a nemzeti érzelmű hadosztályokat Budapest irányában, s légy kész ezekkel egy Részedről meghatározandó napon az ellenforradalom megkezdésére s Horthyhoz való csatlakozásra. [olvashatatlan] ...napra a zendülést a Dunántúlon s az észak-magyarországi fronton elő, s közöld velem megbízható emberrel részletes terveidet.

Tudom mily nehéz és veszedelmes tervem keresztülvitele, épp ezért fordulok Hozzád, hiszek Benned, Tőled várom a testvérharc megakadályozását. Ha csatlakozol, vér nélkül alapozzuk meg nemzeti hadsereggel az új nemzeti Magyarországot¹.

Baráti üdvözléssel ölel²:

HIL Hadügyminisztérium (Szeged) 1919. — szám nélkül. — Fogalmazvány.

Gömbös Julierhez írt levelének fogalmazványán egy papírszeletre ragasztva, tintával írva olvasható Julier válaszüzenete. Az üzenet szövege a következő:

„Válasz beérkezett 1919 július 24-én Hambrus fhgy. útján. Franci olvasta. Izeni. Mindenkor csakis a ti érdekeiteket tartja szem előtt. Indítványodról most konkrét formában nem lehet tárgyalni, mert megkezdődött. (Az utalás a tiszai offenzíva megkezdésére vonatkozik. — H. T.) Utána helyzet és körülmények fogják megadni, hogy mit lehet tenni.”

¹ Beszúrás tintával: Belitska is itt van. Bizalmas. Kiadás külön intézkedés szerint. Oldaljegyzet: Hambrus fhgy. útján.

² Aláírás a fogalmazványon nincs. A levelet Gömbös írta, amit a következők támasztanak alá:

1. A levél fogalmazványa a szegedi Hadügyminisztérium iratanyagában található, a fogalmazványi ív alapján az iratok közé beilleszthető — tehát a levelet Szegedről írták.
2. A következő (233.) dokumentumon levő jegyzetek.
3. Gömbös tanúvallomása Stromfeld 1920. évi perében, ahol a következőket mondta: „Szegedről felszólítottuk, hogy tegyék fehérré a Vörös Hadsereget; ezt a levelet azonban nem kapta meg az ezredes úr. (Mármint Stromfeld. — H.T.) A futár nem kézbesítette, mert terroristák közé került, s félelmében megsemmisítette. Julier megkapta.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. Stromfeld-per anyaga.)
4. Ugyanezt megerősíti Gömbös 1920-ban írt könyvében is: „Június elején a szegedi kormány az összes ellenforradalmi mozgalmak irányítója volt... A Vörös Hadsereg Főparancsnoksággal és egynémely frontalakulattal felvetjük az érintkezést. Stromfeldnek és Juliernek személyesen írtam. Stromfeld levelemet nem kapta meg. Julier kitérő választ adott.” (Gömbös Gyula. Egy magyar vezérkari tiszt bíráló feljegyzései a forradalomról és ellenforradalomról. Budapest 1920. 55. old.)

GÖMBÖS UTASÍTÁSA A VÖRÖS HADSEREG VEZÉRKARÁBAN LEVŐ ELLENFORRADALMÁR TISZTEKHEZ

A szegedi nemzeti hadügyi kormány a hozzá Hamersberg hgy. útján intézett kérdésekre a következőképpen felel:

1. A vöröselemek a hadseregből távolíttassanak el.
2. Az ekként megtisztított hadsereg ne támadjon.
3. A Szolnok—Budapest vasúti vonaltól délre elhelyezett hadosztályok feltétlen nemzeti érzelmű csapatokból álljanak, ezek ellenforradalmat csinálnak. Gödöllő állapítja meg, mely napon lesznek nevezett hadosztályok ellenforradalomra készen, a végleges dátumot Szeged határozza meg.

Részletes terv:

- a) Pol. biztosok és megbízhatatlan parancsnokok letartóztatása.
- b) Horthy parancsnoksága alatt álló nemzeti hadsereghez való csatlakozás kikiáltása.
- c) Felvonulás Szolnok—Cegléd—Kuntszentmiklós-vonalakban, front Bpestre.
- d) A IV. határvédelmi (kiskunfélegyházi) kerület vörös érzelmű zászlóaljainak lefegyverzése.
- e) Zendülés a Dunántúlon és az észak-magyarországi fronton.
- f) Ha c) nem volna keresztülvihető, átpártolás a szegedi Horthy-hadsereghez¹.

HIL Hadügyminisztérium (Szeged) 1919. — szám nélkül. — Fogalmazvány.

¹ A fogalmazványban áthúзва a következő szöveg: „Mellékelve egy hasonló szellemben Julierhez intézett levél, melynek kézbesítését, valamint puhatolózást kérünk, mennyiben hajlik Julier a terv keresztülvitelére. Lehető gyors válasz.” A szöveg alatt tintával — más írás — még a következő olvasható: „Egyidejűleg Gömbös írt Juliernek. Julier magatartása? Tehát óvatosan puhatolózni. Választ kérünk.” Olvashatatlan aláírás. — A „Gömbös írt” szavak zárójelbe téve és fölé írva: „írtam”. Ez az írás megegyezik a fogalmazvány írójának írásával, tehát ez a levél is Gömböstől származik.

A fogalmazványon még a következő megjegyzések találhatók: „Bizalmas. Kiadás külön intézkedés szerint.” Széljegyzet: „Hambrus fhgy. útján.”

1919 július 20

GÖMBÖS ÉS SOÓS TÁBORNOK UTASÍTÁSA A VÖRÖS HADSEREG II. HADTESTÉNEK ELLENFORRADALMI TISZTJEIHEZ ÉS VEZÉRKARI FŐNÖKÉHEZ

Nagyságos Craenenbrock Edgar vezérkari testületbeli alezredes úrnak.

II. vörös hadtest magyar érzelmű tisztjeihez.

A nemzeti hadsereg főparancsnoksága örömmel veszi tudomásul azt a tényt, hogy Ön és az Ön közvetlen és közvetett parancsa és befolyása alatt álló tisztjei és csapatai megtalálták a módját annak, hogy a nemzeti kormánnyal és annak főparancsnokságával az érintkezést felvegyék, s annak szolgálataikat felajánlják magyar hazánk megmentése érdekében.

A nemzeti hadsereg főparancsnoksága elégtétellel rögzíti meg azon körülményt, hogy ezen lépés kezdeményezői Önök voltak, mert ebben látja a garanciáját annak, hogy komoly emberek meggyőződés szülte akciójával áll szemközt.

Ezen alapon a főparancsnokság Önnel, alezredes úr, az érintkezést felveszi, és kijelenti, hogy Önt, tisztjeit, és mindazokat, akik a Vörös Hadsereg kötelékében szolgálnak bár, de Velünk együtt a közös, szent cél érdekében hajlandók működni: a nemzeti hadsereg exponált tagjainak tekinti, akik önfeláldozó tevékenységükért a nemzet hálájára számíthatnak.

Alábbiakban következnek azon irányelvek és utasítások, amelyeket a főparancsnokság a közös, sikeres akció érdekében fontosnak tart.

1. Szükséges egy teljesen tájékozott, felhatalmazott vezérkari tiszt leküldése Szegedre, hogy azzal részletes terv dolgoztassék ki. Ezt a tisztet futárunk vezeti, garantálható, hogy Szegeden léte titokban fog maradni.

2. Szükségesnek látom a többi vörös hadtest megbízható vezető elemeivel a lehetőleg szoros érintkezés megteremtését. Egy erre vonatkozó kész tervezetet az 1. szerint felhatalmazott tiszt hozzon magával. Részletes direktívák megküldéséig kezdődjék meg a feltétlen nemzeti érzelmű csapatoknak, főleg tűzérségnek a csoportosítása Baranya és Tolna megyei, úgyszintén a Felbachhal szemben fekvő területekre.

3. Bécsben összeköttetés létesítettett a 20. ddr.-csoporttal (Habacher), amely VIII/1-től kezdve várja azt, hogy Siófokról vele felvegyék az érintkezést.

4. Az 1. alatt megjelölt tiszt részletes tervvel fog alezredes úrhoz visszatérni, mely tervekben úgy a szegedi nemzeti hadsereg, mint az alezredes úr parancsnoksága alatt álló hadseregrészek feladata pontosan meg lesz határozva¹.

HIL Hadügyminisztérium (Szeged) 1919. (Hüm. 9. II. hrszám 1919.) — Fogalmazvány.

A BELSŐ ELLENFORRADALOM TÁMADÁSA A PROLETÁRDIKTATÚRA FELSZÁMOLÁSÁRA

235

1919 június 24

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDÉSE A BUDAPESTI JÚNIUS 24-I ELLENFORRADALOMMAL KAPCSOLATBAN

Az ellenforradalomnak egy néhány elszánt embere puccsszerűen egy rövid időre hatalmába kerítette a budapesti József-központ interurbán telefonállomását, és onnan több vidéki városba azt a hamis hírt adta le, hogy Budapesten kitört az ellenforradalom, elkergette a tanácskormányt, és csapatokat kért az ellenforradalom támogatására. — Derék budapesti vasas hadosztályunk egy különítménye rövid idő alatt a József-központot visszafoglalta, az ellenforradalmárokat elfogta, akikkel érdemük szerint a forradalmi törvényszék fog statáriális módon elbánni. — Bármely csapatparság, amely a hamis távirati jelentést vagy az ellenforradalmároknak csapatokat kérő táviratát megkapta, az eredeti táviratot haladéktalanul küldje be a főhadiszállás különvonat címre. — Meg vagyok győződve róla, hogy Vörös

¹ A fogalmazványon sokat javítottak, igen sok a törölt rész. Az eredeti fogalmazásban a szöveg így hangzik: „1. Igen fontos lenne egy teljesen tájékozott felhatalmazott vezérkari tiszt leküldése Szegedre, hogy azzal részletes terv dolgoztassék ki. Annak megítélése, hogy ez lehetséges-e, tekintettel arra, hogy annak vissza kellene térni, a főparancsnokságon kívül esik, s csak annyiban adható biztosíték, hogy az illető akadálytalanul vezetettik Szegedre ezen futár által, akadálytalanul jut vissza, s itt léte titokban tartható.” A 2. és 3. pontban nincs jelentős változás. A 4. pont eredetileg így hangzott: „Amennyiben az 1. alatti kivihetetlen volna, súlyt helyez a főparancsnokság arra, hogy ezen futár által mindazon adatok elküldessenek, amelyek a hadrendre, morális és egyéb tényezőkre stb. vonatkoznak, s amelyek felvilágosítanak arról, hogy az alezredes hatáskörébe eső csapatok miképpen és mennyire volnának a mi hadműveleti tervünkbe beilleszthetők.”

Hadseregünknek ezt a gaz hátbatámadását minden vöröskatona a legélesebben elítéli, és fegyelmezett Vörös Hadseregünknek egyetlen parsága és katonája sem ült fel ennek az áttetsző ellenforradalmi táviratnak, és egyetlen katona sem indíttatott útba. — Természetesnek találom, hogy a jövőben is minden parság ismerni fogja kötelességét, és a fennálló rendeletek értelmében mindenkor csak a Hadsereg-főparság rendeletére és intézkedésére fog csapatokat bármely irányban útbaindítani. — A tanácskormány utasított engem, tudassam a parancsnokságokkal és csapatokkal, hogy a proletárság elszánt akaratához híven, minden erővel és eszközzel keményen le fog sújtani minden ellenforradalmi törekvésre, és biztosítani fogja a Vörös Hadsereg hátát minden támadással szemben. — Egyben tudatom a parságokkal és vöröskatonákkal, hogy Budapest munkássága egy rövid néhány perc alatt tízezerrel lepte el fegyveresen az utcákat, és biztosította Budapestet minden ellenforradalmi puccsal szemben. — A budapesti proletárság méltónak mutatkozik Vörös Hadseregünk szelleméhez¹.

Hadsereg-főparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. sz. csomó. (VHP 624/II. hám. sz.) — Távirat.

236

1919 június 25

AZ V. HADTESTPARANC SNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREGPARANC SNOKSÁGNAK A DUNAI HAJÓFLOTTA ELLENFORRADALMI LÁZADÁSÁRÓL ÉS A PARANC SNOKI KAR ÁRULÁSÁRÓL

A dunai hajóraj parsága telefonon jelentette az V. hdtst.-parságnak, hogy a bpesti hajóraj-főparságtól kapott parancsot arra, hogy a hajókat a Szamos kivételével Bpest-re útbaindítsa. Ezt mint befejezettényt közölte a hadtesttel. A dunai hajóraj parnokával most személyesen is beszéltem. Azt jelenti, hogy az elindulási parancsot Csicseritől, a bpesti hajóraj-főparság vezérkari főnökétől kapta. A parancsot Illés vette, a dunai hajóraj vezérkari főnöke, aki Csicseri hangját a telefonon megismerte, tehát a parancsot habozás nélkül

¹ A parancsot „rendkívül sürgős, mindent megelőző” jelzéssel továbbították a Hadseregparancsnokság különvontatóról, s minden hadtest, hadosztály és önálló dandárparancsnokság megkapta. A szövegrész után a következő megjegyzés olvasható: „ezt kérem Böhm főparancsnok elvtárs parancsára mindenhová, ahová szól, haladéktalanul továbbítani, és továbbításról óra, perccel jelentést kérünk.”

teljesítette. Beszéltem telefonon az ottani politikai megbízottal is, aki azt jelenti, hogy Böhm Kozimusz és Csicseri a Maroson, Ankner a Csukán, Zempléni és Benkő a Pozsonyon vezetik az ellenforradalmi mozgalmat. Csak a Szamos maradt hű a proletárforradalomhoz. Az ellenforradalmi mozgalom bevallott célja a szovjet kormány lemondtatása és tiszta szocialista kormány felállítása, de nemzeti alapon, általános választójogú nemzetgyűléssel.

Pogány

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. 200. sz. (VHP 625/? sz.) — Távirat.

237

1919 június 25

**BÖHM VILMOS HADSEREGPARANCSNOK A POLITIKAI MEGBÍZOTTAK-
RA HÁRÍTJA A FELELŐSSÉGET, MERT EGYES PARANCSNOKSÁGOKBAN
AZ ELLENFORRADALOM FELÜLKEREKEDETT**

A június 24-én Budapesten lezajlott ellenforradalmi puccs folyamán azt a tapasztalatot tettem, hogy egyes parancsnokok és politikai megbízottak a legnagyobb jóhiszeműség mellett sem ismerik kötelelességeiket.

Főként vonatkozik ez a tapasztalás a politikai megbízottak hatáskörére vonatkozóan. A politikai megbízottak köteleessége a legszélesebb körű ellenőrzés és a hadsereg fegyelmének biztosítása. Az ellenőrzés a legszélesebb alapokon teljesíthető, s ez még mindig nem jelenti, hogy a politikai megbízottak beavatkoznak hadműveleti kérdések intézésébe. A hadműveletek intézése a szakközegek kötelelessége, akik ezt a Hadsereg főparancsnokság intenciói és irányítása alapján végzik. A politikai megbízottak a hadsereg főparancsnoknak, illetve a Tanácsköztársaság kormányának megbízottai, és mint ilyenek kötelesek a csapat szellemét irányítani, arra a tanácskormány intenciói szerint befolyást gyakorolni, másfelől ellenőrzést gyakorolni oly irányban, hogy a csapatok más célra ne legyenek felhasználhatók, mint amely célt a Hadsereg főparancsnokság az illető csapat számára kijelölt. Az ellenforradalmi puccs kapcsán megállapítást nyert, hogy egyes parancsnokok és volt tisztek ellenforradalmi hűtlenséget követtek el a tanácskormánnyal szemben. Visszaéltek egy hadseregparancsnok nevével, és ilyenformán a proletárforradalomhoz hű vöröskatonákat egy szerencsétlen, becstelen ellenforradalmi puccsra csábították. A politikai megbízott, mint ellenőrző közeg köteles a kiadott parancsokat ellenőrizni, a kiadott parancsokat alá-

frni, s ha ilyen értelemben cselekszik, nem történhetik meg, hogy hűtlen parancsnokok visszaéljenek a rájuk bízott vöröskatonák fegyelmezettségével és bizalmával.

Mindezeknek alapján ismételten elrendelem, hogy a politikai megbízottak állandóan tartózkodjanak csapatuknál, gondoskodjanak a fegyelem fenntartásáról. Másfelől azonban a legszélesebb alapon teljesítsék ellenőrző kötelességüket, anélkül, hogy a hadműveletekbe beavatkoznának.

Az ellenőrző kötelesség teljesítésének fő kelléke, hogy minden felsőbb parancsnokságtól érkezett parancs valóságát megvizsgálják. Minden kiadott parancsot aláírnak, illetve ellenjegyeznek. Azonfelül főként csapatok elirányításánál és karhatalmi, politikai célokra való igénybevételénél a legnagyobb körültekintéssel állapítsák meg, hogy a parancsot a parancsok kiadására jogosult adta-e ki. Annál inkább tehetik ezt, mert a Tanácsköztársasághoz hű parancsnokok mindig a legnagyobb örömmel és meglelégedéssel fogják tudomásul venni, ha fenn áll az ellenőrzés, amely lehetetlenné teszi a Vörös Hadsereg[et] hátbatámadó ellenforradalmi puccsok előkészítését. Elvárom, hogy a hadtestparancsnokok, hadosztály- és önálló ddr.-paráságok politikai megbízottai behatóan és megfelelő eréllyel fogják e parancsom fontosságáról a parancsnokokat és pol. megbízottakat felvilágosítani, és az egész vonalon gondoskodni fognak e parancs végrehajtásának pontos betartásáról és ellenőrzéséről.

Böhm

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. (VHP 625/7. hdm. sz.) — Távirat.

Az ellenforradalom felülkerekedésének több oka volt, s ezek közül kétségkívül igen jelentős, hogy a politikai megbízottak hadművelati intézkedéseket nem ellenőrizhettek. Ezért vált lehetővé egyes csapatok irányítása, ellenforradalmi célokra való felhasználása — a politikai megbízottak megkerülésével. A politikai megbízottakat csak abban az esetben érhetné vád, ha joguk lett volna a kiadott katonai intézkedéseket ellenőrizni. Mivel erre nem volt joguk, Böhmnek az a kívánsága, hogy a csapatok irányítását, felhasználását ellenőrizzék — ellentmond előző intézkedéseinek, és végeredményben saját felelősségét húzza alá.

A fentieket alátámasztja a győri katonai kerületi parancsnokság politikai megbízottjának Böhm hadseregparancsnokhoz intézett levele. (A levél 1919 június 1-én, tehát az ellenforradalom kitörése előtt kelt.):

„Felhívom figyelmét arra, hogy napról napra érkeznek parancsok, amelyek alkalmasak arra, hogy a politikai megbízottak hatalmi állását szisztematice megrendítsék. Csak a Hadseregparság 342/sz. ii. parancsát említtem itt fel sok egyéb közül. Ezzel [a] vezetést visszajátsszuk a volt tisztikar kezébe, akikkel szemben vendégszeretettel tartozunk, de a proletariátus politikai hatalmát mégis a politikai megbízottak kezében kell hagyni. Itt nem téveszthet meg az, hogy egy-két elvtársunk parancsnok

címen tölt be vezető állást. Kell, hogy minden nem szorosan vett stratégiai ügyben a politikai megbízotté legyen a döntő szó. Ilyen módon kérem rendezni az ügyet, különben kénytelen vagyok állásomtól való felmentést kérni, s a kérdést a pártkongresszus és a tanácsok országos gyűlése elé vinni. — Rákos Ferenc.” (PI Arch. Böhm-irattár. 157. dosszié. II. pallium. — Fotomásolat.)

238

1919 június 26

A NÉPSZAVA TUDÓSÍTÁSA A BUDAPESTI ELLENFORRADALOMRÓL: „A FŐVÁROS PROLETARIÁTUSA LEVERTE AZ ELLENFORRADALMAT”

1... Az ellenforradalom leveréséről szól a következő részletes tudósításunk:

Budapest munkásproletariátusa kedden, 1919 június 24-én, vas-
ökölrel verte vissza a már hetek óta bujkáló, de végül mégis nyíltan
kimerészkedő ellenforradalmárok puccsát. Becsületes, nehéz küzde-
lem volt, a budapesti helyőrségnek és Vörös Őrségnek önföláldozó
lelkesedésére volt szükség, hogy végképpen letörje a reakció zsoldo-
sainak fekete lázadását. Ma már tisztán áll a helyzet. Látnivaló,
hogy az ellenforradalom titkos mozgatói ugyanazok, akik pogrom-
fölhívásokkal, ezekkel a piszkolódó írógépes papírszeletekkel, árasztották el Budapestet. A heccáplánok és volt katonatisztek titkos
szövetsége volt az, amelyik ilyen elszántsággal szembe mert helyez-
kedni a proletárok diktatúrájával. Ma már ezek ártalmatlanná téve
várják méltó büntetésüket.

Itt e helyen legelsősorban azokról kell megemlékeznünk, akik a
diktatúra zászlaja alatt nagyszerű magatartásukkal örökre kivívták
a magyar munkásság háláját.

Minden egyes ember a helyén volt

Jancsik elvtárs, a Vörös Őrség főparancsnoka és Szikra elvtárs,
ennek helyettese, maguk intézkedtek a gépfegyverek és az emberek
elhelyezése iránt. Burkus György, politikai megbízott, a Vörös Őrség
dandárparancsnokának helyettese, a József-központ előtt három gép-
fegyverrel és hatvan emberrel olyan erőteljes támadást intézett a
fehérek ellen, hogy ezek már este 8 órakor érezhették, hogy ügyük
elveszett. Nagyszerű példáját mutatták a proletárbátorságnak Mérő
István századparancsnok katonái, akik gépfegyverrel a házakról és
hasonfekve az utcáról tartották tűz alatt a telefonközpontot. Külö-

¹ A cikk bevezető része általánosságban ismerteti az ellenforradalmat.

nősen ki kell emelni a 32-esek két újoncszázadából alakult félzászlóalj lelkes, fiatal proletárkatonáinak hősi, bár veszteségteljes harcait.

A késő éjjeli órákban a volt katonatisztek által félrevezetett katonaság már tudta, hogy Haubrich elvtárs nevével az ellenforradalmárok galádul visszaéltek. Már tisztában voltak azzal, hogy egyszerű szédelgésről van szó, mert hiszen a volt tisztok nagyon jól tudták, hogy ha nyílt sisakkal szólították volna föl a katonákat a harcra, ezek nem állottak volna hazug zászlójuk alá¹.

A „Népszava” keddi számában beszámoltunk egészen a kora hajnali órákig lefolyt eseményekről, a monitorok működéséről, a József-központ ostromáról és a Ludovika Akadémia körül lefolyt harcokról. Ez utóbbi harc a kora reggeli órákig tartott.

A budapesti háziezred, a 32-esek részéről Pick parancsnok és Dankó hadügyi megbízott elvtársak vezetésével fél zászlóalj vonult ki a veszedelem óráiban a József-központ környékére, ahol sikeres ostromot kezdtek az épület ellen. A proletárság derék harcosai közül itt ketten sebesültek meg. A 32-esek zászlóaljának vitéz és eredményes küzdelme annál inkább dicséretre méltó, mert ez az alakulat főként néhány napi kiképzésben részesült újonckatonákból állott. Még több áldozatot követelt a Ludovika Akadémia körül megindult küzdelem, amely végül is az ellenforradalmárok legázolásával végződött. A Ludovikába bezárkózott lovagok először golyózáport zúdítottak a 32-esek bátor, de kis számú csapatára. Ekkor Lövy, volt hadnagy, hadügyi megbízott elvtársunkat gyilkos golyó találta, amely a 32-esek fiatal, lelkes vezérét nyomban megölte. Az éjszaka folyamán azonban a 32. ezred 1. kiképzőszázadának egy osztaga sikeresen körülvárta a Ludovika épületét, reggel felé erősítések is érkeztek, és a proletáruralom elszánt védői most már olyan határozottan támadtak, hogy az ellenforradalmár ifjoncok jónak látták Haubrich elvtárs fölhívásához képest föltétlenül megadni magukat.

¹ Az ellenforradalom valóban több helyen Haubrichnak, a budapesti IV. hadtest parancsnokának nevét használta fel. Az ismert szociáldemokrata politikust fordulat esetén katonai diktátorként akarták felhasználni. Haubrich adott is okot arra, hogy nevét felhasználják, mert közelebbi kapcsolatot tartott az ellenforradalom számos szervezőjével. (Pl. Hönig Vilmos tüzérőrnaggyal. Lásd: HIL M. Tan. Közt. iratai. Hönig Vilmos tüzérőrnagy elleni per.) A június 24-i ellenforradalom leverésében egyáltalán nem tanúsított olyan gyors és határozott magatartást, mint arról az újságok — utólagos tájékoztatás után — beszámoltak. Ellenkezőleg — a riadó-parancs kiadása éppen miatta késett, és ez akadályozta az ellenforradalom még gyorsabb leverését. Lajos Géza, aki a IV. hadtest vezérkari főnöke volt, egy vele kapcsolatos eljárás során a következőket mondta el erről: „D.u. 5 óra tájban Haubrich azt kérdezte tőlem, mi van a riadóval? Erre azt feleltem, hogy a riadóintézkedések csak írásban adhatók ki. (Mármint írásban, Haubrich aláírásával. — H. T.) Így azután 1/2 6 óra lett, mire a laktanyáknak kiment az írásbeli riadóparancs.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 102. csomó.)

A Ludovika körüli véres ostromnak, sajnos, 17 vitéz katona élete esett áldozatul.

A Ludovika Akadémia ostromáról egy szemtanú a következőket mondja:

— Este 7 órakor még száguldoztak a villamosok az Üllői úton, a Ludovika előtti kertben, és a proletárok számára megnyitott Orczy-kertben gyanútlanul sétálgattak asszonyok és gyerekek, az utcán pedig csoportokba verődve állottak az emberek és beszélgettek a városban történekekről, amikor a Ludovika Akadémia épülete előtt négyes sorokban csoportosulva fegyverrel megjelentek a fehér ruhába öltözött akadémiai növendékek. A járókelők gyanútlanul nézték a fől sorakozást, hirtelen azonban az akadémikusok fegyverükhöz kaptak, és sortüzet adtak le. Rémült futással menekült az utca népe. A lövöldözés percekig tartott, azután a fől sorakozott akadémikusok az épület felé vezető valamennyi úthoz őrséget állítottak, az Orczy-kertben levő asszonyokat és gyerekeket az épületbe terelték, és ott tartották reggelig.

Az első sortüzek után az utca teljesen kiürült. Csak néha-néha bátorkodott ki a kapuk alól egy-egy ember, hogy meginduljon hazafelé. Minden emberre sortüzet adtak, a szerencsétlenek ott az utcán hullottak el. Az első szerencsétlenül járt menekülők után senki a fegyvertelen lakosok közül ki nem merészkedett az utcára, de a ludovikai növendékek egyre tovább adták le a sortüzeket, most már a környékbeli házakra irányozva fegyvereiket. Kilenc óra után az utca elcsöndesedett. Az ég beborult, és csakhamar nyári zápor hullott alá.

Hajnali 4 óráig az akadémikusok megszállva tartották a teret. $\frac{1}{2}$ 6 óra volt, amikor a Vörös Hadsereg fáradhatatlan, lelkes katonái és a Vörös Őrség derék osztagai teljesen körülzárták az Akadémia épületét és az azt határoló kerteket. Itt sortüzet adtak le.

Reggel 6 óra 10 perckor Haubrich elvtárs, katonai főparancsnok telefonkapcsolást kapott a Ludovikával, és fől szólította az ellenforradalmárokat, hogy 6 óra 30 percig adják meg magukat, egyenként elhagyva a Ludovika épületét, különben bombáztatni fogja az épületet. 6 óra 30 perckor megadták magukat. $\frac{3}{4}$ 7 után már teljes rend volt, a „ludovikai ütközet” véget ért. A lefegyverzett akadémikusokat vöröskatonák őrizet alá vették. Amíg a Ludovika Akadémia ormára fől húzták a vörös lobogót, az Üllői út és Telepi utca sarkán egy fiatal asszony és egy vöröskatona holttestét szedték fől, akik a gaz kapitalista ellenforradalomnak tragikus áldozatai.

Gépfegyver a templom tetején

Ugyanakkor, amikor a József-központ körül folyt a harc, éber vöröskatonáink újabb ellenforradalmi fészerekre bukkantak. A Mária

utcai templom tetején gépfegyvereket állítottak föl az ellenforradalmárok. Ennek is nyomára jött a József-központot körülvevő karhatalom, és a templomban tartózkodó papot és kadétiskolai növendékeket letartóztatták.

A sertés- és közvágóhidak munkásai az ellenforradalmi csínytevés hírére azonnal fölfegyverkeztek, és egész éjjel fegyveres készenlétben állottak, szerdán pedig szünet nélkül, a legnagyobb rendben folytatták munkájukat. Az ellenforradalmárok Haubrich elvtárs nevével visszaélve, a közvágóhídról húst akartak elvinni. A munkások lefűlelték őket.

Az utca

A főváros utcáin 6 óra körül terjedt el az ellenforradalmi kísérlet híre. Nagy tömegek hullámzottak az utcákon, de azért mindenütt rend volt, a Vörös Őrség kitűnően teljesítette kötelességét. Egyes Andrássy úti házak lakói sietve vonták be a vörös zászlókat, sőt voltak olyanok is, akik gyorsan kitűzték a fehér zászlót. A volt főkapitányság épülete előtt két embert értek azon, hogy fehér kendőt lengetnek a monitorok felé, azonnal agyonlőtték őket. A Kossuth Lajos utcában egy volt főhadnagy egyik ház ablakából revolverrel lőtt a vörösőrökre, ez is rögtön elvette méltó büntetését. A színházakat, kávéházakat és a lakóházak kapuit sürgősen bezárták.

Buda utcáin is teljes volt a rend. Itt a lakók könnyebben adtak hitelt az ellenforradalom győzelmi híreinek, mint Pesten: voltak egyes házak, ahol kitűzték a három színű lobogót. Vöröskatonák mentek át, és ezeken a helyeken bevonatták a zászlókat. A vöröskatonák azt is észrevették, hogy egyes budai házakból fényjeleket adtak le. Az ekként tettenért ellenforradalmárokat részben letartóztatták, részben a helyszínen agyonlőtték.

Az ellenforradalom leverése az egész vonalon úgyszólván néhány óra alatt teljesen sikerült.

A szereplőket haladéktalanul letartóztatták, és fölöttük az állandóan permanenciában levő statáriális bíróság ítélkezik. A letartóztatottak között van Barta volt őrnagy is, a Ludovika Akadémia parancsnoka, akinek nagy része van az ellenforradalmi puccs előkészítésében. Az eddigi bizonyítékok szerint ő szervezte úgy a József-központ, mint a Ludovika megszállását.

A statáriális bíróság, amely folytatólagosan tartja üléseit, szerdán reggel ítélkezett a József-központ elleni merénylet vezetőinek ügyében, és Kiss István, Grassl József és Szabó László volt katonatisztek halálra ítélte.

Még a szerdai nap folyamán a rögtönítélő bíróság további példásan szigorú ítéleteket hozott, és Oszváth Zoltán volt tényleges szá-

zadost, a 2. tüzérezred parancsnokát, Waldinbrecht Antal volt tartalékos főhadnagyot, a 2. tüzérezred ütegparancsnokát és Imrey Ferenc volt tényleges századost, a 38. pótüteg parancsnokát kötél általi halálra ítélte ellenforradalmi puccs szervezése és vezetése miatt.

Az ítélet indokolása szerint mind a három vádlott bűnös tevékenysége alkalmas volt arra, hogy a proletariátus uralmát és a Tanácsköztársaságot a munkásság félrevezetésével és pánik előidézésével megdöntse. Üzelmüknek célja az volt, hogy katonai diktatúrával visszaállítsák a régi reakciós rendszert.

Szerdán reggelre Budapest teljesen visszanyerte mindennapi képét, az ellenforradalmi puccskísérletet végképp legyűrtük. A Vörös Őrség és a gyárak munkásszázlójainak emberei kedd óta szakadatlanul szolgálatban vannak. Az utcákon megerősített őrzérek cirkálnak, és szigorúan ellenőrzik a karhatalmi főparancsnok rendelkezéseit. Zavargások az egész városban sehol sem voltak.

Dél előtt 11 óra tájban két monitor három színű lobogó alatt lehajózott a Dunán a Szovjetház elé. Ott megállt a két hajó, de tüzelést nem kezdett. A budai partról erős és hatásos géppuskarú fogadta az ellenforradalmi lázadók utolsó menedékét. A Gellért-hegyről ütegeink ágyúlövésekkel zavarták tovább a két monitort, amely a budai part mentén horgonyzó vontató hajók géppuskatüzében folytatta útját. A Ferenc József-hídnál keresztbe állottak, és úgy néztek farkasszemet pár percig az üldözőkkel. Azután ismét továbbmentek dél felé. Délben elzárták a dunai hidakat a forgalom elől. A hídon aknavetőkkel, gépfegyverekkel, kézibombákkal felszerelt csapatok állanak őrséget.

A Dunaőrség és tengerészlaktanya munkássága az ellenforradalmárok ellen

A Dunaőrség és a tengerészlaktanya munkássága a volt budai tengerészlaktanyában szerdán reggel munkásgyűlést tartott, amelynek előadói Bajáki Ferenc, Rákos Ferenc és Hamburger Jenő elvtársak voltak. Az előadó elvtársak beszéde után a gyári munkásság egyhangú lelkesedéssel a következő határozati javaslatot hozta:

A Dunaőrség és a tengerészlaktanya munkássága, valamint a jelen lévő hajóskatonaság a legnagyobb fölháborodással vette tudomásul, hogy a hajóraj legénységének egy része fölült a közéjük furakodott volt tisztekből álló ellenforradalmár elemek uszításának, hogy megtagadta Budapest proletárjaival a szolidaritást, és judáspénzért Budapest munkássága ellen fegyvert használt.

A gyűlés követeli, hogy a proletárruralom ellen föllázadt monitorok tisztikara és legénysége haladéktalanul semmisíttessék meg, és

amennyiben az uszítók, fölbújtók és júdáspénzen megvásárolt egyének élve kerülnének kézre, őket a Dunaórség legénységének szolgál-tassák ki, hogy a gyárépület udvarán kivégezzék őket, és elrettentő például állítsák oda a magyar proletariátus elé azokat, akik a leg-válságosabb időben a munkásság árulói lettek. A Dunaórség legénységének forradalmi hírnevéhez tapadt mocsok csak a bűnösök vérével mosható le.

Elhatározta a munkásság, hogy azonnal fegyverbe lép, össze-kötötést keres a megtévesztett legénységgel, és amennyiben lehet, a fölvilágosítás eszközeivel, ha másként nem lehet, fegyveres erővel is meg fogja akadályozni további garázdálkodásukat. A Dunaórség legénysége követeli a Kormányzótanácstól a proletárdiktatúra leg-erélyesebb formáinak alkalmazását, és mindenkit, aki a diktatúra erélyes alkalmazása ellen a keddi tapasztalatok után föllázad, a proletárság ügye árulójának tekinti...¹

Népszava, 1919 június 26. A főváros proletariátusa leverte az ellenforradalmat.

239

1919 június 26

ROMANELLINEK, A BUDAPESTI OLASZ KATONAI MISSZIÓ VEZETŐ-JÉNEK BEAVATKOZÁSI KÍSÉRLETE AZ ELLENFORRADALOMBAN RÉSZTVEVTEK MEGMENTÉSÉRE

Külügyi népbiztos úrnak — Budapest

Kapitányom a tegnap este Önnel folytatott megbeszélésről azzal a benyomással távozott, hogy Ön folytatni szándékozik a meg-híúsult felkelés legerőszakosabb módon való megtorlását.

Mint az olasz katonai misszió vezetője s kormányomnak és a szövetséges és társult hatalmaknak itteni egyedüli képviselője érte-sítem Önt, hogy nem maradhatok közömbös ilyen erőszakoskodá-sokkal szemben.

Ennélfogva hangsúlyozni kívánom kormányával szemben, hogy az utóbbi események folytán kezeik közé esett túsok és politikai foglyok élete kivétel nélkül tiszteletben tartassék, még azoké is, kik fegyverrel kezükben estek kezeik közé. Oly emberek ezek, kik oly eszmékért harcoltak, melyek különböznek azon eszméktől,

¹ A cikk a továbbiakban még a következő részeket tartalmazza:

„Haubrich és Jancsik elvtársak nyilatkozata, Komárom megye munkássága üd-vözli a győztes budapesti proletariátust, Eger munkássága az ellenforradalmi akna-munka ellen. Az ellenforradalom Újpesten és Föhlívás a munkássághoz.”

melyek [az] Ön kormányát vezérlik. Az igazság megköveteli, hogy oly bánásmódban részesüljenek, mint aminőt a genfi egyezmény a hadifoglyok részére előír.

Ebben a tekintetben figyelmeztetem Önt és egész kormányát, hogy minden esetleges erőszakoskodásért egyenként és egyetemlegesen felelősségre vonatnak.

A budapesti delegáció főnöke
Romanelli s. k.
alezredes¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. 247. sz. — Másolat. — Az olasz szöveg fordítása.

240

1919 június 26

KUN BÉLA KÜLÜGYI NÉPBIZTOS VISSZAUTASÍTTJA AZ OLASZ KATONAI MISSZIÓ VEZETŐJÉNEK BEAVATKOZÁSI KÍSÉRLETÉT

Romanelli G. alezredes úrnak, az olasz misszió vezetőjének — Budapest.

Június 26-án kelt levelére a következőkben van szerencsém válaszolni.

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya visszautasít a kormány ellen irányított minden fenyegetést, és tiltakozik az ellen, hogy felelőssé tegyék olyan eseményekért, melyek tisztán Magyarország belügyét képezik. Méltatlankodva utasítom tehát vissza alezredes úr fenyegetéseit. Emlékeztetem alezredes urat arra, hogy sem Münchenben, sem Rigában, sem Ukrajna és Finnország különböző városaiban a szövetséges és társult hatalmak nevében senki sem emelte fel szavát, hogy tiltakozzék valóban ártatlan emberek legyilkolása ellen.

Nem jutott eszébe alezredes úrnak, hogy felháborodjék azon, mikor emberek hitvány zsoldért ágyúkkal és gépfegyverekkel lőtték Budapest külvárosait, kórházait, melyekben asszonyok és gyermekek voltak, és akik hatalomrajutásuk első cselekedetként nagy kiterjedésű pogromot ígértek. Természetesnek találom tehát, hogy akkor, mikor ez az aljas és barbár merénylet, mely a régi elnyomó uralom visszaállítását célozta és asszonyok és gyermekek meggyilkolását megkísérelte, sőt végrehajtotta, nem töltötte el felháborodással alezredes úr szívét, ez a szív nem táplál szimpátiát csak azokkal

¹ Pecsét: Olasz katonai misszió

szemben, akik, az ön véleménye szerint eszmékért és elvekért harcoltak, a valóságban azonban nyomorult zsold ellenében a dolgozók kizsákmányolóit támogatják, és ezeknek, naplopáson alapuló régi létét akarják visszaállítani.

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya akkor is, ha hatalmát a legszélsőbb szigorral érezteti, mindig humánusabb lesz azoknál a kormányoknál, akik az emberiségre a háború borzalmaait hozták, akik blokádjuk által asszonyokat és gyermekeket az éhhalálnak tesznek ki, és fegyvertelen tömegekre lövetnek, melyek pedig csak az elnyomatás és kizsákmányolás ellen tiltakoznak.

Végül nem hiszem, hogy kormánya felfogásának megfelelné az az elv, miszerint ellenforradalmi banditákkal szemben a genfi egyezményt kelljen alkalmazni, és ily módon ezeknek újból lehetővé tenni azt, hogy újból pogromot, asszonyok és gyermekek elleni újabb támadást indítsanak.

Olaszországnak a Magyar Tanácsköztársasággal szemben tanúsított barátságos viselkedése nem engedi meg azt a feltevést, hogy Olaszország hadviselő félnek ismerne el olyan bandákat, akik az ellenforradalom dicsőségére asszonyokat és gyermekeket akarnak megölni, a zsidókat pedig lemészárolni.

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya és igazságügyi szervei saját törvényeik szerint járnak el, s tiltakoznak az ország belügyeibe való mindennemű beavatkozás ellen.

Kun Béla s. k.
külgügyi népbiztos

HIL M. Tan. Közt. iratai. 55. csomó. 248. sz. — Másolat.

241

1919 június 28

A DUNA-FLOTTA RAJPARANCSNOKA A HADIHAJÓSOK ÚJJÁSZERVEZÉSÉT JAVASOLJA A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

Hadseregfőparancsnok Elvtárs!

Az utóbbi napok eseményeiből kifolyólag a Duna-hajóraj mindenféle szempontból újjászervezés alá essék, kérem ezt pedig azért, mert mi, akik itt vagyunk, azt a szégyenfoltot, amit egyes megtévesztett elvtársaink tettek a volt tisztek befolyása alatt, egyszer s mindenkorra tisztázni, illetve helyrehozni akarjuk.

Az elmúlt napok eseményei is csak annak tulajdoníthatók, hogy a Duna-hajórajnál egész tucat mindenféle című parancsnokság volt, amelyeknek az élén kizárólag volt tengerésztisztek állottak, ennek

azonban meg kell szűnni, és ne legyen más csak hajórajparancsnokság, melynek alárendelve legyen az állomásparancsnokság, aki a ki- és behajózást intézi, és a laktanyaparancsnokság, a hajórajparancsnokság pedig csak közvetlenül a Hadsereg főparancsnokságtól kapja az utasításokat.

Kérek gyors intézkedést, hogy a leírt újjászervezés munkáját megkezdhessük, egyben az összes szolgálatképes hajókat ágyúval és mindennemű fegyverzettel felszerelni, mert most vannak még jókarban levő hajóink, és semmiféle fegyverzet nincs rajtuk.

A fenn leírt dolgok nem személyes érdekeket szolgálnak, de a proletariátus hatalmának megvédését, ne legyünk elnézők, és ne adjon a Duna-hajóraj semmiféle reakciós tiszt bandának menedeket, mert ők mételyezték meg a többi elvtársainkat is.

Szócsy Sándor
hadihajó-rajparancsnok¹

PI Arch Bohm uattár 150 dosszie 15 pallum — Masolatról készült fotomasolat.

A TISZÁNTÚLI HADMŰVELETEK ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS KEZDETI SIKEREI

242

1919 július 5

A HADSEREGPARANC SNOKSÁG INTÉZKEDÉSE AZ I. ÉS III. HAD- TESTNEK A TISZAI TÁMADÁS ELŐKÉSZÜLETEIRE²

1. A Hadseregparancsnokság szándéka, tekintet nélkül arra, hogy a románok a tiszántúli területet kiurítik vagy nem, a hadsereg zoméval a Tiszán átkelni és *egyelőre* a reánk erőszakolt demarkációs vonalig előnyomulni³.

¹ A lap alján az alábbi feljegyzés „Korpecset A Belugyminiszteri Népbiztosság politikai osztályának különítménye Olvashatatlan aláírás osztályvezető ” Más írással megjegyzés „Korvin”

² A címzettek közé utólag beírták „II hadtest, Siófok, 3 hadosztály Vác, 6. hadosztály, Tápíószele ”

³ Landler Jenő, a Vörös Hadsereg parancsnoka a következőket írja a tiszai offenzíva elhatározásával kapcsolatban „ Sok komoly érv szolt ellene De az offenzíva megindításának elhatározása a következő súlyos megfontolásokon alapult 1. A pa-

2. Ezen hadműveletre két csoport alakíttatik:

a) Az I. hadtest parsága alatt 2., 6., 7. hadosztály Szolnok környékén és a 8. hadosztály Csongrád környékén.

b) A III. hadtest parancsnoksága alatt az 1. és 5. hadosztály, a 2. és 3. dandár Tokaj környékén.

c) az I. hadtest általános iránya Békéscsaba, egy oszloppal (6. hadosztály) Nagyvárad felé.

A III. hadtest általános iránya Debrecen, egy oszloppal (2. dandár) Nagykároly felé.

3. Tüzérség.

I. hadtest: 2. ho. hét üteg 30., 6. ho. öt üteg 69. és öt üteg 101., 7. ho. hét üteg 29., 8. ho. 4., 5/17., 3., 4/18., 4/20., 2., 2/33. és a meglevő törzsek, azonfelül a Dunántúl[on] előkészülő ütegek.

Az I. hadtest ezen felül a 3. tüzérddr.-parságot az 1. tüzérezredet hat üteggel, valamint az ötös számú 30,5 cm üteget kapja.

III. hadtest: 1. hadosztály öt üteg 32., 5. hadosztály hat üteg 10., 2. ddr. hét üteg 38., 3. ddr. két üteg 20.

A III. hadtesthez ezen felül beosztatik a 4. tüzérdandár-parancsnokság a 19. ezreddel, hat üteggel, a 68. ezreddel, hat üteggel, továbbá az 1. számú 30,5 cm és a 3. számú 15 cm-es autotarackos üteg.

Ezen felül még számftani lehet a Budapesten felállítás alatt levő ütegek egy részével (részben fogatolatlanul).

a) Árkász-csoportok átutalása iránt külön intézkedem.

4. Az I. és III. hadtestparancsnokság a hadműveletek előkészítésére vonatkozó javaslatait a Hadseregparancsnokságnak július 7-én de. 10^h-ig Hughessel szakközegek útján küldjék be.

5. A hadműveletek megkezdésére július közepe veendő tekintetbe¹.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 56. csomó. 133. sz. (VHP 705/9. hdm. sz.) — *Eredeti tisztlázat.*

rasztezredeket a románok olyan területekről verték ki, melyeket a clemenceau-i jegyzék alapján ki kellett üríteni és a katonák nyugtalankodtak, mert becsapták őket; 2. Pontos információk jöttek, hogy a románok július 23-án meg akarják kezdeni a Budapest elleni támadást." (Landler Jenő. A Vörös Hadsereg diadalmas útja és bomlása. Új március, 1926. 3—4. szám.)

¹ A kiadványt láttamozta Julier.

243

1919 július 14

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ELRENDELI AZ I. ÉS III. HADTESTNEK, VALAMINT A 80. DANDÁRNAK A TISZAI TÁMADÁS ELŐKÉSZÜLTEINEK BEFEJEZÉSÉT ÉS A TÁMADÁS MEGKEZDÉSÉT

1. A Tisza-átkelésre az előkészületek július hó 19-én befejezendők. — Július hó 19/20. éjjel az átkelés a következőképpen hajtandó végre.

a) Az I. hadtest zömével Szolnok környékén, 1 hadosztállal Szentese—Csongrád között.

b) III. hadtest Tokaj környékén.

2. A 80. ddr. az átkelést 20/21. éjjel hajtsa végre¹.

3. Az átkelés után a csapatok akként csoportosítandók, hogy további ellenséges ellenállás letörésére az előnyomulás következőképpen felvehető legyen:

a) A szentesi csoport: Békéscsaba irányában.

b) A szolnoki csoport: Nagyvárad, Nagyléta irányában.

c) A 80. ddr. Debrecen irányában.

d) III. hadtest Nagykároly irányában.

4. A 6. hadosztály az I. hadtest északi szárnyán osztandó be.

A III. hadtest egyelőre Nyíregyháza környékét érje el, úgy hogy vagy Debrecen vagy Nagykároly felé az előnyomulást folytathassa.

5. Mint hadseregtartalék a 4. ho.-nak egy ddr.-csoportja és a 4. ho.-nak egy erős különítménye, továbbá egy lovasezred a szolnoki csoportot követni fogja.

Hadseregparancsnokság

244

1919 július 20

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDÉSE AZ I. ÉS III. HADTESTNEK, 3., 4. HADOSZTÁLYNAK ÉS A 80. DANDÁRNAK A MEGKEZDETT HADMŰVELETEK FOLYTATÁSÁRA²

1. Az I. és III. hadtest csapatainak a mai nap teljesítményeiért teljes elismerésemet fejezem ki.

2. A további hadműveletekre az eddig kiadott intézkedés érvényben marad.

¹ A 2. pont utólagos beszúrás Julier kézírásával.

² A címzés felett: „Parancsör által közvetlen le.”

3. A támadó előnyomulás folytatására kiegészítőleg még a következőket rendelem el:

a) A hadtestek az előnyomulást a tüzérség zömének utánvonása után kezdjék meg.

Első hadtest fő irány az északi csoporttal Szolnok—Nagyléta és Szolnok—Nagyvárad.

A III. hadtest Sárospataknál csak egy zászlóaljat hagyjon vissza, minden többi erejével pedig általában Nyíregyházát vegye irányul.

b) A 7. lovasezredet az I. hadtestparság július 21-én a 6. ho. mögé irányítsa. Az ezrednek feladata az előnyomuláskor a 6. ho. északi szárnyát túlhaladva Fegyverneken át Kisújszállást kikerülve üldözésben mielőbb Karcagot elérni. Az ezred a 6. ho.-nál való beérkezésével ezen ho.-nak rendelendő alá. A lovasezred a beosztott tüzérséget vigye magával.

c) A 7. hadosztály Szentes környékén vonja össze csapatait, és ezen összetartott erőkkel az előnyomulást Kondoroson át Békéscsaba irányába folytassa.

d) A 8. ho. tüzérsége a 6. ho.-hoz, a 3. ho. tüzérsége a 7. ho.-hoz osztandó be.

4. A 3. hadosztály csapatai július 21-én vasúti szállítással Szolnok környékét érik el. A 4. ho. e célból a 69. ddr.-parságot, 22. gyalogezredet és 2 üteget, a 3. ho.-parság a Cegléd—Alberti-Irsa környékén levő 53. gyalogezredet, 5. vadászászlóalját, két üteget és a 3. ho. vonatát Szolnokra irányítsa. A ho. mint hadseregtartalék a Hadseregparancsnokságnak alárendelve marad.

5. A 80. ddr. az előnyomuláshoz július 21-én csatlakozzék. Irány Debrecen.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 57. csomó. 299. sz. (VHP 720/2. hám. sz.) — Eredeti tisztaírat.

245

1919 július 20

A 2. REPÜLŐSZÁZAD JELENTÉSE A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A ROMÁN CSAPATOK VISSZAVONULÁSÁRÓL

Felderítő repülés Tiszapuszta, Törökszentmiklós és Tiszavárkony között.

Eredmény: Saját csapataink Szolnoktól délre átkeltek a Tiszán, és Tószeg 91. magaslat és szandai csárda vonaláig jutottak. Az egész körzetben ellenséges gyalogságot nem látni.

Gerő mgt.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 57. csomó. 301. sz. (VHP 720/202. sz.) — Távirat.

246

1919 július 21

(Délután 12 óra)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A NAP FOLYAMÁN ELÉRT EREDMÉNYEKRŐL

R o m á n a r c v o n a l :

III. hadtest:

Első hadosztály és második dandár csapatai Tímár, Nagyfalú, Tiszaeszlár vonalában állanak. 23. bpesti vörösezred fegyelmetlensége folytán az ellenség elől meghátrált és szétszéledt. — Intő példa gyanánt felosztatása elrendelve. A 9. ezr. I. és III. zlj.-ai közelharcban kitüntették magukat¹.

I. hadtest:

A szolnoki csoport (7., 5., 6. ho.) előnyomulását keleti irányba folytatta, és beszélőhalom — pusztatényői vasúti állomásnál, Földvárihalomnál és Törökszentmiklóstól keletre a románok ellenállását megtörve, a következő vonalat érte el:

Hajlaticsárda (Tiszavezsenytől keletre) vasútvonal pusztatényői vasúti állomásig, Földvárihalom, Barta-puszta és Surjánkert (Törökszentmiklóstól keletre).

7. hadosztály délután folyamán Beszélőhalomnál (Törökszentmiklóstól délnyugatra) egy ellenséges támadást visszavert.

2. hadosztály: Szentest és Szegvárt elfoglalta. Egy különítmény Szentesről útban korányi csárda felé.

Repülőink több ellenséges üteget bombáztak, és visszamenő gyalogságot géppuskatűzzel üldöztek.

3. hadosztály: részei szállítás alatt Szolnok felé.

7. lovasezred Tiszaszajolt érte el.

Cseh és délszláv arcvonal: változatlan.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 17. sz. (VHP 721/4. hdm. sz.) — Eredeti tiszttáza.

¹ Az utóbbi két mondatot utólag írták be. Julier a felosztatást valóban elrendelte, de parancsát a későbbiek során visszavonta.

247

1919 július 22

(Délelőtt 11 óra 25 perc)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG AZ I. HADTESTNÉL A TÁMADÁS FOLYTATÁSÁT RENDELI EL

Mivel a hadosztályokhoz beosztott tüzérség zöme az egyes ho.-hoz már beérkezett, az előnyomulás folyékonyabb tempóban folytatandó.

A hadseregparancs óhaja, hogy a szolnoki csoportnak egyes hadosztályai összetartva, egyenlő magasságban a déli szárnyal, a Körös folyóra támaszkodva, az északival általában a kisújszállás—püspökladányi vasútvonal mentén nyomuljanak előre.

A hadtest előnyomulását a balszárnynon kívül és elől a 7. lovas-ezred, a jobbszárnny mögött a 2. ho. biztosítsa.

Különítmények (g.p.-val) kocsikon lehetőleg messze előtolandók.

A hadseregparancs szükségesnek tartja, hogy a hadt. parancsa a nagyobb forradalmi harcokban még részt nem vett 7. ho.-ra és eddig csak hegyesvidéken harcolt 5. ho.-ra akként gyakoroljon befolyást, hogy a ho.-knál az erők szoros összetartása és a tüzérség hatásos kihasználása által a folyékony térnyerés biztosítva legyen.

Hadseregparancs

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 33. sz. (VHP 722/2. hdm. sz.) — Eredeti fogalmazvány.

248

1919 július 22

SAJTÓJELENTÉS A TISZÁNTÚLI HADMŰVELETEK MEGINDULÁSÁRÓL ÉS AZ ELÉRT EREDMÉNYEKRŐL

Ama tiszántúli terület birtokba vétele végett, melyet részünkre a párizsi békekonferencia elnöke június 13-án kelt jegyzékében megjelölt, csapataink f. h. 20-án hajnalban a Tiszát több ponton átlépték.

Mínt hogy a románok, az antant-hatalmak garantált határozata dacára, ellenállást kíséreltek meg, a határozatnak érvényt szerzendő, megtámadtuk őket.

Tokajtól egészen Csongrádig a Tisza keleti partján mindenütt eredményesen üldözzük a visszavert román csapatokat.

Győzelmesen harcoló csapataink már eddig is nagy mennyiségű hadianyagot, számos löveget és géppuskát zsákmányoltak, valamint számos foglyot ejtettek.

Különös dicséretet és elismerést érdemelnek a kíváló 9. munkás-ezred, a tiszántúli 101/33. és 21. székely gyalogezred, valamint tü-zérségünk, árkászaink és repülőink pompás összeműködése, mely lehetővé tette, hogy a folyón való átkelés és hídverés nehéz feladatát elenyésző veszteséggel oldhattuk meg.

Hadsereg főparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 45. sz. (VHP 722/8. sz.) — Eredeti tisztázat.

249

1919 július 22

A 80. DANDÁRPARANCSNOKSÁG A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK JELENTÉST TESZ CSAPATAI ÁTKELÉSI KÍSÉRLETÉRŐL

1919 július hó 22-én du. 6^h 30-[kor] Az I. és II./27. zlj.-ak Tiszafürednél átkeltek a Tiszán, és a város szegélye felé szorították vissza a makacsul védekező, gépfegyverekkel jól felszerelt ellenséget. A beérkezett kettő menetszázad és az I/2., I/26. zlj. most követi a 27. ezredet. I/2., I/26. zlj. Dorozsmánál kel át ma este. A III/26. zlj. azon esetben, ha ismét nem tudna átkelni Ároktő és Dorozsma között, a tiszafüredi csoport mögött lesz átvezetve. Saját veszteség a váltakozó harcokban néhány halott, köztük egy századparnok (volt hadnagy) és körülbelül ötven sebesült, köztük több szakaszparnok, valamint a II/27. zlj. parnoka Rotter v. fhdgy. Ellenség vesztesége szintén súlyosnak jeleztetik. Főleg halottakban. Motorkomp a kis Tiszából alacsony vízállás (barriere) miatt még nem futhatott ki. Munkálatok civilmunkások segítségével folyamatban. Dut. 3^h-kor hosszabb megrakott katonavonat figyeltetett meg Óhat-Kócs állomástól útban Tiszafüred felé.

80. ddr.-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 42. sz. (VHP 722/- hdm. sz.) — Távirat.

250

1919 július 20

A CSONGRÁDI ÁTKELÉS TÖRTÉNETE ÉS SZENTES FELSZABADÍTÁSA

— A CSONGRÁDI PROLETÁR BESZÁMOLÓJA —

A „Csongrádi Proletár” eddig érthető okokból nem írhatott a csongrád—szentesi-front eseményeiről. Körülöttük már dörögtek a Vörös Hadsereg ágyúi, a város még ellenséges tűzhatás alatt állott, s mi hallgattunk, mert minden kinyomott betű a hadiérdek kárára lett volna.

Az ellenséges tűzhatás megszűnt. A vöröskatonák önfeláldozása és nagyszerű lendülete kivetette a románok gaz hordáit Csongrád környékéről. Az átkelés megtörtént, Szentes birtokunkban van, s a dicső vöröskatonák, akikre örök hálával fog gondolni a város sokat szenvedett lakossága, már messze túl vannak Szentesen, és maguk előtt kergetik az ellenséget. Ezek után már írhatunk. Illetékes helyen nyert felvilágosítások alapján a következőkben vázoljuk a csongrád—szentesi átkelés történetét...¹

A tűzérési előkészítés

Július 20-án éjjel fél három órakor a lakosság ágyúk mennydörgésére ébredt. De ez nem a minduntalan városba csapódó gránátok jól ismert explóziója volt, hanem a vöröságyúk koncertje. Félelmesen, nagyszerűen hatott a város különböző oldalain elhelyezett ütegek nagyszabású munkája, az ágyúkból felvillanó fények, utána a kilövés detonációja, a levegőben acélosan hasító lövegek furcsa zenéje. Az ablakok egymás után kinyíltak, s aggódó fejek hajoltak ki mindenütt, mi lesz, talán nem-e újabb megpróbáltatások várnak Csongrád népére?

A tűzérési bevezetés, amely a gyalogság átkelését a Tiszán készítette elő, pontosan három óra negyven percre tartott. A románokat meglepte az ágyútűz ereje, és már az első pillanatokban megbomlott az ellenséges sorokban a rend. Míg a mi tűzünk tartott, a néhány üteg, amely a románok rendelkezésére állott, meg sem mukkant, csak nagysokára kezdtek tüzelni Csongrádra, de pchük volt, a gránátok legnagyobb része fel sem robbant, csupán a süvöltésüket hallottuk, s ami explodált, egyáltalán nem okozott sem emberéletben, sem anyagban kárt.

¹ A cikk kihagyott részében a tiszai offenzívát megelőző katonai akciókról és azok sikeréről van szó.

Az átkelés

Három óra harminc perckor ültek csónakba több helyen részint a Körösnél, részint a Tiszán, az átkelésre kijelölt csapatok, és rövidesen bravúrosan hajtották végre az akciót a megdagadt Köröson és Tiszán.

A csongrádi átkelés páratlan az egész haditörténelemben. Még sohasem volt eset, hogy ilyen nagyobb folyón olyan primitív anyagokkal, hevenyészett kompokkal, kis csónakokkal történjen átkelés erős ellenséges ágyú- és gépfegyvertűzben, mint ahogy ez a csongrádi fronton végbement. Hiányoztak a pontonhidak, gőzkompok, hajók, hiányoztak a csongrádi „Dreadnoughtok”, ahogy béke időben tréfásan nevezték azokat a kis hajókat, amelyek a vízi közlekedésre szolgáltak. A kis hajókat előzőleg már elsüllyesztették a románok.

Mindezek dacára az átkelés úgyszólván veszteség nélkül sikerült, ami bizonyítja, hogy a Vörös Hadsereg akcióit mesterien készítik elő. Az ellenség az átkelő csapatok előtt menekülve, felszerelésének nagy részét, sok géppuskát és rengeteg lőszert otthagyt, és menekült keleti irányban. A diadalmasan előretörő vöröscsapatoknak a többek között kezébe került egy egész ezrediroda, mintegy huszonkét géppuska, háromszáz rohamsisak, több százezer darab töltény, sok fegyver és ruházati felszerelés.

A románok sikertelen ellentámadásai

Felocsudva a románok a támadás okozta első rémületükből, Magyartés környékéről három vonalban is két ízben ellentámadást próbáltak, hogy megtartsák Szentest, és elrabolhassák azt, amit még eddig el nem vittek. Az ellenséges támadások azonban nem sikerültek, a vöröstüzérek és csapatok éber magatartása miatt. Vasárnap délután azt is megtették a románok, hogy ok nélkül újból beküldtek néhány gránátot a főtérre, de ez mint mindig most sem okozott nagyobb kárt. A vasárnapról hétfőre virradó éjszaka újból több ízben próbálkoztak a románok, hogy feltartóztassák a vörösek ellenállhatatlanul előre mozgó tűzfalát, közben azonban tudták, hogy ütött a szentesi rémuralom utolsó órája, és kiürítették Szentes városát.

A szentesi bevonulás

A kecskeméti, félegyházi és csongrádi kötelékből álló vöröscsapatok hétfőn reggel, kilenc órakor vonultak be Szentesre. Mint-hogy a várost az éjszaka folyamán — mint említettük — kiürítette az ellenség, Szentes utcai harcok nélkül esett a kezükbe. Szentes város népe határtalan, rajongó lelkesedéssel fogadta a felszabadító csapatokat. Sokan sírtak az örömtől, és összevissza csókolták a katonákat.

A városból sok mindent elszállítottak a románok, akik kánaáni bőséget ígértek akkor, amikor harc és ellenállás nélkül bevonultak Szentesre egy kis rabló kalandra. A pályaudvaron már készen álltak a gabonaszákok, hogy elvigyék a termést. Ez szerencsére nem sikerült.

Hétfőn délután Szentesre bevonult már a megyei direktorium is Jócsák Kálmán elvtárs vezetésével. A város lakossága ugyancsak lelkesedéssel, mély megindulással fogadta a megyei direktorium tagjait is. Jócsák elvtárs beszédet intézett Szentes népéhez, amelyben felhívott minden proletárt, fogjanak közös erővel össze, hogy a Tiszántúl újra megteremtsék a kommunista rendet.

Mindszent bevétele

Az átkeléssel megbízott csapatok ezen kötelékei 20-án reggel 7 órakor már átkeltek a Tiszán, és megszállták Mindszentet és Szegvárt is. Mindszent lakossága ugyancsak határtalan örömmel fogadta a vöröskatonákat, amit mi sem bizonyít jobban, hogy ezerkétszáz főre gazdag ebédet készítettek nekik. Mindszent felszabadítása teljesen vér nélkül folyt le a vörösök részéről, mert a románoknak ezen a szakaszon nem volt tüzérőségük, s a mi ágyúink pedig alapos pusztítást végeztek Mindszent előtt az ellenséges lövészárkokban. Itt is tekintélyes hadianyag jutott a megszállók birtokába.

A foglyul ejtett románok előadása szerint is, az ellenségnek egyedül az volt a fő szándéka, hogy az általuk megszállott területen learatott gabonaneműt gyorsan kicsépelessék és mielőbb Romániába szállítsák, éhínségbe hagyva azt a népet, amelynek kánaáni bőséget ígértek.

Most amikor e sorokat írjuk, az utcán csönd van és áldott nyugalom. Az emberek békésen járnak-kelnek, mint hajdan, amikor nem rémített az ellenséges ágyú és gépfegyver. Csongrád népe sokat, nagyon sokat szenvedett. Azt hisszük, nem akad egy is a város lakói közül, akik a legnagyobb hálával ne gondolnának a vöröskatonákra.

Csongrádi Proletár, 1919 július 23. A csongrádi átkelés története. Szentes felszabadítása. A Vörös Hadsereg már Szentesen túl folytatja az előnyomulást.

251

1919 július 23

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG MEGKERESÉSE A HADSEREGPARANCSONOKSÁGHOZ, AMELYBEN A 7. MUNKÁSEZRED FRONTRA SZÁLLÍTÁSI KÉRELME TÖVÁBBÍJTJA

A 7. vörös munkásezred jelenleg Szombathelyen pihenés alatt. 200 főnyi pótlást és a harctérre való küldését kéri. A Hadügyi Nép-

biztosság a pótlás megadását szükségesnek tartja egyrészt azért, mert a 7. munkásezred meglevő vöröskatonái igen fegyelmezett, jó elvtársak, és amennyiben a kért pótlást megkapják, ismét erős harcosai lennének a proletariátusnak, másrészt azért, mert az ezred puskalétszáma zlj.-ként kb. 80—100 puska. Kérem a Hadseregőrparság távirati értesítését f. hó 23-ig, hogy ezen ezred részére pótlás kilátásba mikorra helyeztetett, és hogy az ezred a harctéren fog-e alkalmaztatni¹.

Hünb.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 37. sz. — (VHP 723/58. hdm. sz.) — Távirat.

252

1919 július 23

(Délután 5 óra)

AZ I. HADTESTPARANCSNOKSÁG JELENTÉST TESZ A HADSEREG-
PARANCSNOKSÁGNAK SAJÁT CSAPATAI ÉS AZ ELLENSÉG
HELYZETÉRŐL

Általános térkép. Főcsoport 6. ho. a délutáni órákban kisebb harc után Kenderest és Kisújszállást birtokba vette. 7. huszárezred Karcagtól nyugatra előmenetben, járőrjelentés szerint Túrkeván ellenség nincs. 5. ho. menetben Túrkevére, délben túrkevei Csorba-psz.-n kúria psz.-vonalat érte el. 7. ho. du. Kiskúria-psz. Kun-tn. között harchoz felfejlődött a Mezőtúrtól kb. 4 km-re [levő] műút és vasút között. Jelentett 2.-zlj. és 4. üteg ellenség ellen. Szentesi csoport 68. gye.-det 11^h-kor egy kb. dandárnyi ellenséges erős támadás és lakosság ellenséges fellépése következtében 50 százalék veszteség után Mindszent és Szegvárról a megmaradt részekkel a Tisza nyugati partjára visszavonult. Szentesi hídfőben eseményekről kép nem tiszta. Benyomás az, hogy román támadás a lakosság egyidejű agresszív fellépésével a saját csapat ellen pánikot idézett elő, melynek folyamán csapataink Szentest kiűrtették. Tóth ho.-parnok személyesen vezet ellentámadást. Eredmény ismeretlen. Hírek szerint az ellenségről Törökszentmiklósnál foglyok útján megállapítottak: 91. és 92. ezred (szászok), továbbá 1+krajovai huszárezred, ezen csoport

¹ A lap alján ceruzával írva a válasz olvasható: „Hünb. 6. oszt. Bpest. Hughes. 146 113/6.—1919. sz. A 7. m. ezred szintén a harctéren fog alkalmaztatni, pótlást azonban egyelőre nem kap, mert a felállításban levő menetszd.-ok a jelenleg harcoló csapatok hiányai pótlására sem elegendők. *Hadseregőrparság.*” Alatta Julier kézjegye.
A 7. munkásezredet a fentiek ellenére sem vitték a frontra.

Kisújszállás, illetőleg Karcag felé vonult vissza. Kunszentmártonnál 5. ezred három zlj.-a és 83. ezred részei megállapítva; menekülő lakosság bemondása szerint, kétes hírek szerint Szentes—Szegvár—Mindszent—Martély—Hódmezővásárhely-körletben 5., 83., 89. és 90. gy.-ezredek 13. műszaki ezred 35. lov. e., egy tüzérezred, továbbá erősítésként érkeztek 10-es 11. gye.

I. hadtest

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 95. sz. (VHP 724/? hdm. sz.) — Távirat.

A ROMÁN BURZSOÁ CSAPATOK ELLENTÁMADÁSA ÉS A VÖRÖS HADSEREG CSAPATAINAK VISSZAVONÁSA. JELENTÉSEK EGYES CSAPATOK FELBOMLÁSÁRÓL

253

1919 július 23

A „MAGYAR NEMZETI HADSEREG” HÍRSZERZŐ OSZTÁLYÁNAK BIZALMAS NAPIJELENTÉSE A ROMÁN HADSEREG FRANCIA SEGÍTSÉGGEL TÖRTÉNT SIKERES ELLENTÁMADÁSÁRÓL

A francia segítséggel megindított román ellentámadás eredményeként a vörösök Hódmezővásárhelyt elvesztették és a Tiszára visszaszorítottak.

Sándorfalva és Szatymaz területére az utóbbi napokban ismételt előfordult géppuska-tüzelés megtorlásáért, a franciák erős megtorló tüzelést irányítottak.

Szentes területéről Orosháza felé erősebb vörös erők előnyomulóban! Részletes hírek hiányoznak...¹

HIL M. Hadügyminisztérium. 1919. 433. csomó. (Hüm. 100/723. 1919. sz.) — Eredeti fogalmazvány.

¹ A napijelentés a továbbiakban a szegedi munkások sztrájkjával, az ellenforradalmi hadsereg szervezésével kapcsolatos problémákkal, külpolitikai vonatkozású kérdésekkel és a hírszerző osztályra beérkezett nyomozási jelentésekkel foglalkozik.

254

1919 július 24

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG UTASÍTTJA AZ I. HADTESTET:
CSAPATAIT A DÖNTŐ HARC ELŐL KITÉRVE VONJA VISSZA

1. A döntő harc elől kitérve az I. hadtest szolnoki csoportja általában Fegyvernek—E. St. Fegyvernek—Pusztanagypös vonalába veendő vissza.

2. Ezen helyzetben a csoportosítás a támadás megindítására akként, hogy Törökszentmiklós környékén és E. St. Martfű környékén legalább egy-egy hadosztály tartalékba helyezendő.

3. A 3. hadosztály az I. hadtestnek alárendeltetik.

4. A Hadseregparancsnokság szándéka [a] Szolnok környékére irányítandó újabb erősítések beérkezte után a támadást ismét felvenni.

Ezen hadműveletnél a 2. hadosztály feladata leendő Szentés környékéről északkeleti irányban előretörve a fő csoportot hatásosan támogatni¹.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 124. sz. (VHP 724/8. hdm. sz.) — Távirat-fogalmazvány.

255

1919 július 25

A SZEGEDI ELLENFORRADALMI HADÜGYMINISZTERIUM ÖSSZEFOGLALÓJÁBAN A ROMÁN HADSEREG TERVEIVEL ÉS ELLENTÁMADÁSÁVAL FOGLALKOZIK

A július 17-én ismeretes román katonai helyzetet a mellékelt vázlat mutatja.

Már július 14-én a román hadvezetőség elrendelte a Tisza-front mögött 150 km-re levő összes vasúti állomások kocsijainak Debrecenben és Nagyváradon levő összpontosítását.

Ezen intézkedés mindenestre a várható vöröstámadással függött össze.

¹ Szélgjegyzet: „Vette: Oldal. Adta: Fucsek parancsör VII. 24. 11^h 45'”. Utána: „Pro domo: Ezen parancs kiadatott 10^h 45'-kor dnt., miután az I. hadtestparságtól a jelentés leadatott, hogy Karcagról a 31. ezred, Kisújszállásról a 46. ddr., Túrkeve környékéről a 10. és 65. ddr. már visszavonulóban nyugat felé vannak. A 101. ddr. ezen időpontban Fegyvernek vasúti állomás környékén gyülekezőben.”

Jó forrásból érkezett hír szerint a románoknak az volt a tervük, hogy a vörösöket kb. 5 km-re a Tiszán átengedik, és azután a tartalékokkal ellentámadásba mennek át.

F. hó 17-én egy vöröstitzt Mindszentnél átszökött, és elárulta a románoknak a vöröstámadás idejét¹.

Pénteken (18-án) este 8 és 9 óra között, a következő erősítések érkeztek Hódmezővásárhelyre és Martélyra:

a) *Hódmezővásárhelyre*: 64 db. tábori ágyú (valósz. a 18. ho. tüzérsége). Ezen tüzérség még az este kivonult a Tisza felé.

b) *Martélyra*: Orosháza felől a 2. vadászho. 4. vadászrezreddel tüzérség nélkül.

Július 19-én (szombaton) a románok parancsot kaptak, hogy harc nélkül vonuljanak vissza Orosházára; a visszavonulás 19-én este kezdődött, tartott egészen vasárnap reggelig, és rendben, tervszerűen folyt le.

A vörösökkel való érintkezés fenntartása céljából járőrök maradtak vissza.

Így a 2. vadászho. és a 18. gyalogho.-nak Hódmezővásárhely környékén levő részei Orosházára vonultak.

A vörösök (vasárnap, 20-án) reggel 2 órakor kezdték meg az átkelést megelőző tüzelést. Ugyanakkor a román front már ki volt ürítve.

Július 21-én különösebb hadműveletekről még nem érkezett hír.

Július 22-én reggel kezdődött a románok ellentámadása, amelynek folyamán francia segítséggel délután Hódmezővásárhelyt végleg visszafoglalták.

Július 23. folyamán a vörösök nagy veszteségek közt kiürítették az egész területet Hódmezővásárhelytől nyugatra, egészen a Tiszáig.

Július 24-én a románok Mindszentet is visszafoglalták. A Körös-től északra úgy látszik nagyobb volt a vöröstámadás eredménye, amennyiben hír szerint ott egészen Mezőtúr—Gyomáig tudtak előrehatolni (júl. 24-én).

A román hadosztályoknak pontos helyzete a 17.-e óta bekövetkezett hadműveletek folytán jelenleg még nem ismeretes...²

HIL Hadügyminisztérium (Szeged), 1919. 432. csomó. (Hüm. 220. hírszám.) — Eredeti tiszttáza.

¹ Ezzel egyidőben a magyar nemzeti hadsereg hírszerző osztályára ismételtelen jelentés érkezett a Vörös Hadsereg várható támadásáról: „A már többször jelentett, a román frontra irányuló vörös támadási szándék újból jelentve. Időpont július közepe.” (Hadügyminisztérium (Szeged) iratai 1919. 433. csomó. 261. sz. Bizalmas közlések.)

² Az összefoglaló jelentés a továbbiakban a román hadsereg szervezésére, anyagi ellátására, csapatmozdulatokra vonatkozó adatokat ismerteti, majd képet ad a román hadsereg fegyelméről, hangulatáról. Az utóbbiakról többek között a következőket írja: „Július 14-én Kolozsvárra egy roham zlj. érkezett. Midőn ezen zlj.-at júl. 16-án a frontra akarták vinni, a zlj. vörös gombokkal és a vasúti műhely munkásaitól kapott

256

1919 július 25

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG PARANCSOT AD AZ I. ÉS III. HADTESTNEK, VALAMINT A 80. DANDÁRNAK A TÁMADÁS MEGÁLLÍTÁSÁRA

1. Az I. hadtest erős ellenséges támadás által kényszerítve csapatait egy kisebb hídfőbe Szolnok környékén visszavette.

2. Az I. hadtest zöme Tiszaszajol—Szandai-szőlők környéke vonalában egy hídfőt szálljon meg. A tüzérség akként helyezendő el, hogy a hídfő ellenséges támadás ellen feltétlenül tartható legyen.

A csapatok, melyek a harcban a legtöbbet szenvedtek, Abony—Újszász—Jászládány—Tápiószele környékén helyezendőek el.

A 2. hadosztály Csongrád környékén gyülekeztetendő és rendezendő.

Felhívom az első hadtestparancsnokság figyelmét arra, hogy egyes csapatrészek visszaözlése Szolnokon át meggátoltassék, úgyszintén hogy a szolnoki pályaudvaron használható szerelvény ne álljon, melyekkel esetleg csapatrészek az elszállításukat kieroszakolják.

3. A III. hadtest a támadást ne folytassa. Sötétség beálltával a III. hadtest a Tiszától keletre levő csapatait a Tisza nyugati partjára vegye vissza. A hidak lebontandók. Erős tartalékok Szerencs és Tiszalúc környékén készenlétben tartandók. Ezen tartalékok számára a megfelelő vasúti szerelvények délnyugat felé való eltolásra kéznél legyenek.

4. A 80. ddr. Poroszló környékén a Tisza nyugati partján megmarad. Felváltása iránt a közeli napokban intézkedni fogok.

5. Elvárom az összes csapatoktól, hogy az ellenségnek a Tiszán való átkelését mindenhol meggátolják¹.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 157. sz. (VHP 725/7. hdm. sz.) — Eredeti tiszatárat.

vörös szalaggal vonult ki, letépték a tisztek rangjelzéseit. Más csapatok tüzharc után lefegyverezték." Befejezésül a jelentés politikai adatokat ismertet. Mellékletek: 1 térkép a román hadsereg elhelyezéséről, a román hadsereg 1919 július 17-i hadrendje, valamint az Erdélyben elhelyezett gyalogezredekről kimutatás. Az összefoglaló jelentést 1919 július 29-én adták ki.

¹ A szöveg alatt Julier kézjegye.

257

1919 július 26

SAJTÓJELENTÉS A VÖRÖS HADSEREG TISZAI TÁMADÁSÁNAK FELADÁSÁRÓL ÉS A TISZA-VONAL VÉDELMEÉRŐL

Győzelmesen harcoló csapataink feltartóztatására a románok az utóbbi napokban Románia minden részéből összevonták egész haderejüket a Tiszántúlra.

A többszöri túlerővel való összeütközést elkerülendő, csapatainkat a Tisza mögé visszavontuk.

A szolnoki hídfőt és a Tisza vonalát biztosan tartjuk¹.

A fegyverszüneti szerződés rendelkezéseit megsértve, a csehek kisebb osztagokkal a semleges zóna néhány helységét megszállották.

Hads.-főparság²

HIL M. Tan. Közl. iratai. 58. csomó. 206. sz. (VHP 726/4. hdm. sz.) — Fogalmazvány.

258

1919 július 26

A III. HADTEST A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK KÜLDÖTT JELEN- TÉSÉBEN HANGSÚLYOZZA: A CSAPATOK VISSZAVONÁSA CSAK A HADSEREGPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDÉSE MIATT TÖRTÉNT

725/7 hdm. számú rendeletre³: A III. hadtest a parancs vétele után a Tiszán túl álló csapatok visszavonását a nyugati partra azonnal megkezdte. Az éj folyamán az egyetlen hadihídon át visszajöttek az 1. hadosztály csapatvonatai. Reggelre átkelt már az 1. hadosztálytól három nehéz üteg is. Az átkelés az 1. ho. parság felügyelete alatt történik, és egyelőre rendben folyt le. Ma reggel óta üzemben van Tokajnál egy komp is nagyobb terhek részére, továbbá Szabolcsnál egy könnyű komp, melyen át a XIII. vadászlj. már Kenézlőig jutott. Az ellenség eddig az átkelést nem zavarta. Az eddig szorongatva volt 2. ddr. arcvonala előtt (Nagyfalutól délre) csak kisebb csatározások, a 2. ddr. csapatai (21. és 39. ezredek) az utolsó két

¹ A fogalmazványba beszúrták még a következő mondatot: „A csapatok visszavonása a legnagyobb példás rendben a legkisebb véráldozat és anyagi veszteség nélkül hajtattott végre.”

² A kiadványt Julier láttamozta.

³ Lásd e kötet 256. sz. dokumentumát.

nap harcaiban hősi ellenállást fejtettek ki, állományaik rendkívül lepadtak. A csapat teljesen kimerült. Felváltásukra a 24. ezred az arcvonalba vettetett. Mögötte a 16. ezred. Szándékolva van ezen csoportot legutoljára visszavenni. A híd és a komp az utolsó zászlóaljok visszajötte előtt le fog bontatni, az anyag Bodrogkeresztúron gyűjteni. A gyalogság utolsó részei pontonokon hajóztatnak át. A hadtestparság az események ezen fordulata alkalmából megállapítani kívánja, hogy 25-én dut. az alárendelt csapatok helyzete megengedte egy erélyes támadás elrendelését Nagyfalutól délkeleti irányban, melynek ma 26-án reggel kellett volna végrehajtani. A hadtest összes csapatai (kivéve a 3. ddr. két zászlóalját) a Tisza keleti partján állottak, velük három tüzérezred. A hadtestparság kéri: 1. hivatalosan és nyilvánosan leszögezni azon tényt, hogy a mindig győzelmes III. hadtest csapatai ezen mozdulatot kizárólag az általános helyzetre való tekintettel kénytelenítettett végrehajtani. A csapatok közmében a támadási kedv az utolsó pillanatig fennállt. A csoportosítás a támadáshoz fel volt véve. 2. A székely 21. és 39. ezredek, bár óriási áldozatok árán, túlerős és ismételt ellenséges támadásokkal szemben megállták helyüket, és a mögöttük állott tüzérséggel együtt minden dicséretet megérdemelnek. 3. Intézkedést kérek arra, hogy a III. hadtest átkelésének biztosítására és levezésére az I. hadtest harci repülői is 26. és 27. folyamán akcióba lépjenek, mert itt csak egyetlen harci gép áll rendelkezésre. 4. A 80. ddr. szétzüllése folytán a Tisza megfigyelésére új határok megállapítása lesz előreláthatólag szükséges. Kérek erre nézve részletes utasításokat. 5. Mezőcsát környékén ismételt jelentések szerint erősebb román erők gyülekeznek. Pillanatnyilag nincs a hadtestparság módjában oda őreket küldeni. Tiszabábolnán parasztok a Vörös Őrséget állítólag kaszákkal és kapákkal megtámadták. Részletmegállapítások a két hírré nézve a hdt. parságnál még nem voltak eszközölhetők¹.

III. hadtestparság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 188. sz. (III. hadtestparancsnokság. 726/2. hadm. sz.) — Távirat.

¹ A szövegrész után Julier kézjegye.

259

1919 július 26

(Délután 12 óra 50 perc)

AZ I. HADTEST JELENTÉSE A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK A CSAPATOK VISSZAVONULÁSÁRÓL ÉS EGYES ALAKULATOK FELBOMLÁSÁRÓL

A tegnap délután megindult ellenséges támadások Fegyverneknél, továbbá psz. Nagypös és Martfű között, melyek a saját vonal részbeni áttöréseit eredményezték, valamint a csapatok nagyfokú elernyedése miatt az éj folyamán [a] hadtest csapatai Szolnok körül egy hídfőállásban vétettek vissza, két ho. (3. és 5.) a hídfőt tartja, két ho. pedig (6. és 7.) a Tisza nyugati partján, tüzéség zöme a nyugati parton; a csapatok nagy részénél az erkölcsi erő veszendőben. Egyes alakulásoknál a kötelékek felbomlóban. a) Szolnok-csoport hadosztálymenetben Szőlőshalom környékére, 6. hadosztály csapatai Hegyeshalom környékén gyülekeznek, 5. hadosztály Szajoltól Tenyőtanyáig a hídfőbiztosítást átvette, innen délre a Tiszáig a 3. hadosztály. b) 4. hadosztálynál a helyzet változatlan. c) 2. hadosztály a Tisza nyugati partján védőállásban, a hadosztály csapatai felszerelésben sokat vesztek. A csapat erő- és erkölcsi állapota minimális. Veszteségek megállapítás alatt.

I. hadtestparság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 193. sz. (I. hadtestparancsnokság. 267. 4. hdm. sz. jelentése) — Távirat.

260

1919 július 26

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HADMŰVELETI OSZTÁLYÁNAK ÖSSZEFOGLALÓJA A TISZÁNTÚLI TERÜLETEK FELSZABADÍTÁSÁT CÉLZÓ HADMŰVELETEKRŐL¹

A folyó hó 20-án megkezdett támadó hadművelet alap gondolata volt a Tiszán való átkeléssel a még Tiszán túlön lévő román csapatokat a párizsi békekonferencia által megállapított terület feladására kényszeríteni, és egyben a tétlenségben az összeomlás veszélye-

¹ Az összefoglaló eredeti címe: A tiszántúli területek felszabadítását célzó hadműveletek méltatása.

nek kitett fiatal forradalmi hadsereget mozgásban tartva, annak értékét és teljesítő képességét a Tanácsköztársaság érdekében fokozni.

A siker alapfeltétele a Tisza hirtelen átlépése és a meglepett ellenség gyors üldözése volt. Előbbi az előkészítés technikájától, utóbbi a csapat teljesítő képességétől és akaraterejétől függött.

Az átkelés a szándékolt pontokon július hó közepére volt tervbe véve és a legapróbb részletekig kidolgozva. A magas vízállás és a csapatok összevonásának lassúsága folytán a terminus 20-ra tolatott el, mely napon nagyszerűen s bármily hadsereg becsületére való elannal végre is hajtattott. Az előkészített híd és áthajózási anyag készenlétbe helyezése a csapatok további flott előnyomulását biztosította.

Az alábbi, az egyes átkelési csoportok szerint felsorolt események a végső konklúzió alapját képezik.

2. ho.: Csongrádtól délre és Mindszentnél július 20-án átkel a Tiszán, elfoglalja Mindszentet és a Kurca-patak vonalát, melyből 21-én Szentest éri el. A városból a délelőtti folyamán előre küldött osztagok román járőrök elől Szentesre visszahúzódnak, ahol ezalatt a csapatok az előtalált készletekből garázdálkodva részegeskednek, és hagyják magukat inferior erőktől meglepni, majd a várost pánikszerűen elhagyják. Csak nehezen sikerül a megszálló csapatot újból a városba visszavonni.

22-én sem sikerült a felső parancsnokságoknak a dús raktárak és gazdag készletekkel felszerelt városból a hadosztály csapatait keleti irányban előre küldeni. — Még felderítő osztagai is kijelentik, hogy az eső miatt az előnyomulást nem kezdhetik meg. — Az I. hadtest jobbszárnyát így, délről való biztosítás hiányában nem tudja előreterelni.

23-án az ellenség Mindszent—Szegevárt és Szentest támadja. Előbbiek feladatnak. Szentest is csak csupán a hadosztályparancsnok személyes vezetésével megindított támadással tudjuk visszavenni. De az esti órákban a csapatok minimális ellenálló képessége és harc kedve következtében önkényesen fel kell adni.

24-én az ellenség Szentesnél gyülekezve, 25-én a Kurca-pataknál levő hídfőt támadja, és rövid harc után, melyből a 15. és 30. ezredek pánikszerűleg kivonják magukat, elfoglalja a hídfőt és eléri a *Tiszát*.

I. hadtest; 20-án reggel mintaszerű előkészítés után a korai órákban Szolnok és Tiszavecsény és Szolnoktól északra levő vasúti hídnál átkel, és a keleti parton megveti lábát. 21-én és 23-án a 6. hadosztály Törökszentmiklóson át Kisújszállás—Kenderesig tör előre, a 7. huszárezred már Karcagot éri el. Ez alatt a 7. és 5. ho. részben az átkelés nehézsége miatt csak lassan nyernek tért, és nagyrészt csak a városok vonzóereje következtében érik el 22-én Túrkevét és 23-án Mezőtúrt.

24-ig sikerült a románoknak Karcag körül a Nagyváradon levő tartalékhadosztályt összpontosítani és ellentámadásra indítani.

A 6. hadosztálynak már Karcag előtt levő csapatai az ellenség erős nyomása következtében először Kisújszállás—Kenderes majd Fegyvernekig mennek vissza. 24-én dut. a Túrkevéről Kisújszállás felé a 6. ho. támogatására kiküldött 5. ho.-beli csapatok kisebb erők-től megtámadtatván, a tehermentesítést és fontos irányukat rövidesen feladják, és nyugat felé kitérnek. Ez okozta a 7. ho. visszavételét is, melynek ez időben már a jobbszárnya is veszélyeztetve volt. 25-én a román 6. ho. folytatta támadását Kenderes és Fegyvernek között és a délutáni órákban áttörte a 6. ho. balszárnyát. Ugyanekkor Ócsöd felől is tekintélyes erők léptek harcba (2. ho. magatartása következtében), és így a 7. ho. igen gyér vonala visszavonulásra kényszerült, és ezzel a hadtestnek mindaddig sikeresen védekező zömét is magával rántotta. — Egy tervezett tágabb hídfő a csapatoknak visszaroohanása következtében elfoglalható már nem volt, így a vezetésnek meg kellett elégedni, egy Szajol—Tenyő—Szanda előtt meghatározott szűk hídfő védelmével.

26-án az esti órákban ez a védelmi vonal is összeesik, a csapatok állásaikat elhagyják és partot váltanak, a keleti parton csupán egy jelentéktelen hídfő marad a saját kézben. Az 5. és 7. ho. lassú előhaladása, az ez által exponált 6. ho. viszonya, majd a csapatok ellenálló erejének hirtelen és szinte indokolatlan összeomlása oka annak, hogy a mintaszerűen bevezetett hadművelet eredményre nem vezetett.

A 80. ddr. nemzetközi csapatai a 20-ára tervezett átkelést csak 22-én tudták végrehajtani. E napon elérték Tiszafüredet, Egyeket és Csegét. 23-án, miután az ellenség meghátrált, e helységekre fő erejükkel is bevonultak.

24-én délelőtt a pár századnyi ellenség visszafordult, és Tiszafüredet megtámadta. A csapatok a helységben tartózkodtak, és nagy részük a túlságos alkoholélvezettől harcképtelen volt. A gyenge román csapatoknak így majdnem harc nélkül sikerült a Tiszafüreden levő 4. zászlóaljat a Tiszához szorítani. Állapotukra való tekintettel az első hírek szerint alig 150—200 embernek sikerült a Tiszán átmenekülni.

Ezen események kapcsán a még a keleti part más részein levő csapatok is menekülésszerűen partot váltottak.

A 80. ddr. erőteljes előnyomulása képezte az I. és III. hadtest sikereinek egyik lényeges alapfeltételét. A 80. ddr. nehézkes, időrabló, fegyelmezetlen magatartása ezen alapfeltételeket már eleve meghiúsította¹.

¹ A 80. dandárnál kétségtelenül voltak fegyelmezetlenségek. A csapatok meghátrálásának fő oka azonban az volt, hogy a löszerutánpótlással kapcsolatban szabotázs történt. A 80. dandár parancsnoka és politikai megbízottja a következőket jelentette

A III. hadtest 20-án a délelőtti folyamán kelt át fő erejével Tokajnál, a 23. ezreddel Szabolcsnál. A Rakamaznál megjelenő egy ellenséges ho. a gyülekezőben levő csapatoknál nagy zavart vált ki.

A 23. ezred részei 21-én Szabolcsra egyéni beszerzéseket folytatván, a biztosítást elhanyagolták, így könnyű volt a hirtelen megjelent román járőröknek őket megugrasztani. — Az ezred a Tokajra való visszavonulás helyett északra, Olaszliszka felé tér ki és szétoszóródik. A hadtest többi csapatai, valószínűleg előbbi pánikok befolyása következtében 21-én és 22-én kötelékek rendezésének ürügye alatt helyben marad, és a támadás előnyeit kezéből kiengedi. — 23-án sikerül végre felderítő osztagokat előre küldeni, de az ellenség a két szárny ellen már támadólag lép fel.

Az általános helyzet következtében a Hadseregparancsnokság kénytelen volt a III. hadtestet a Tisza nyugati partjára visszavonultatni¹.

Mindezen tények, bármennyire is a szerencsétlen véletlenek sorozatának tűnnek is fel, katonai szempontból könnyen megérthetők. Az öntudatos fegyelmezettségen felépített csapatok teljesítményei a számos amatőr, politikai megbízhatóságuk alapján kinevezett parancsnokok ténykedése, nagyobbrészt a szakszervezetek által pillanatnyi lelkesedése és elhatározása alapján hadbavonult katonák harci ténykedései nem tudták azokat a katonai erélyeket kiváltani, amelyekkel a militarisztikus alapon vezetett és parancsnokolt ellenséges csapatok rendelkeznek. Egy forradalmi hadsereg sikereinek alapfeltétele a megdöntendő rend véderejének felbomlása. Ez a románoknál jelen pillanatban még nem tekinthető befejezett ténynek. A cseh visszavonulás következtében megcsappant lelkesedést sem tudtuk újabb eszmékkel felkorbácsolni, a csapatok legnagyobb része idegenkedve ment a keleti frontra, ahol állítólag magyar testvéreket kellett megtámadni. Ezt a tévhitet a politikai megbízottak sok helyen nem tudták teljesen eloszlatni.

a Hadseregparancsnokságnak: „Ezen csapatok egyelőre, eltekintve a ruházat és felszerelés hiányosságától, morális okokból is harcképtelenek. A már szóbelileg jelentett tény, hogy nagyon sok kívülről „éles tőlény” felírással stb. ellátott rakaszokban, amelyek éppen e kritikus időben érkeztek a csapatokhoz, főleg géppuska gyakorló (exercir) tölényeket találtak — azt a benyomást tette, különösen az orosz és osztrák katonákra, hogy a hadvezetőség által (a katonák ilyenkor természetesen mindjárt az egész vezetőséget vádolják) „el vannak áruulva”. Ez okozta főleg a hirtelen pánikot, illetve azt, hogy azon csapatrészek, amelyekre a rajtaütés nem hatott direktre, szintén elhagyták állásaikat és visszaözlöltek.” (HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. A 80. dandárparancsnokság 206/8 hdm. sz. jelentésének melléklete.) Az ügyvel kapcsolatban Landler hadseregparancsnok vizsgálatot rendelt el, ezt azonban az összeomlás miatt nem fejezhették be. — A Tanácsköztársaság bukása után Julier egy nyilatkozatában elismerte, hogy a 80. dandár megveretésében és felbomlásztásában neki is jelentős szerepe volt. (Az Est, 1919 november 5.)

¹A III. hadtest harcaira és a csapatok visszavonására vonatkozóan lásd e kötet 58. sz. dokumentumát.

Míg az Erdélyben sorozott román csapatokkal harcoltunk, sikerünk voltak, a királyi román csapatok beérkeztével a harci szerencse rohamosan megfordult.

A parancsnokok és politikai megbízottak igen sok esetben divergáló működése is nagyban befolyásolja a csapat teljesítményeit. A legtöbb politikai megbízott a parancsnokokban, a jelen rendszerben, a született ellenséget látja, és minden ténykedését gyanakodva figyeli. A parancsnokok nagy része ennek következtében határozatlan és kedvetlen, mely tulajdonságok a vezetésben csak hátrányosak, míg a parancsnokok tekintélye a csapat előtt biztosítva nincsen, addig közelfekvő okokból teljesítményeik sekélyek maradnak.

A 2. ho. egy jelentésében említi, hogy olyan parancsnokokról, akik a katonákkal sorba állnak a konyhakocsinál, nagy öntudatot, ambíciót és tekintélyt nem lehet feltételezni.

Olyanokat, kiktől különleges teljesítményeket várunk, az átlagnívóból ki kell emelnünk.

A most folyó társadalmi átalakulásban a hadseregnek a szerepe látszólag egyelőre fontos marad. A hadsereg kiépítésének és használhatóságának alapfeltételeit és faktorait tehát revízió alá kell vennünk.

A lelkesedés és harcikedv laza formákban, különösen a magyar nép karakter tulajdonságainál egész bizonytalanná válhat. Pl. a salgótarjáni 5. m. ezred *Kun* népbiztos látogatása után kijelentette, hogy kívánja a harctérre való sürgős kiküldését; mikor tette erre került a dolog, az ezred 3 napig halogatta a bevagónírozást, és kijelentette, hogy ezen elhatározás csupán egyesek egyéni ambíciójának tudható be és vele nem szolidáris.

A hadsereg a jelen viszonyok között, főleg az erkölcsileg kedvezőtlenül végződött hadműveletek következtében mozgó harcokra egyelőre kevésbé alkalmas, miután a veszteségek nem súlyosak, feltételezhető, hogy a Tisza mögött hihetőleg rövidesen annyira retablirozható lesz, hogy katonai értékben ismét emelkedni fog.

[Aláírás nincs]

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 209. sz. — Eredeti tisztázat.

A jelentést azzal a nyilvánvaló tendenciával állították össze, hogy mentsék a vezérkar munkáját, és a felelősséget a csapatokra, valamint a politikai megbízottakra hárítsák. Legfőbb érve a csapatok fegyelmezetlenségére való hivatkozás. A rendelkezésünkre álló adatokból (többek között lásd 265. sz. dokumentumot és jegyzetét) egyértelműen megállapítható, hogy a csapatok fegyelmezetlensége és főként felbomlása az általános visszavonulás elrendelése után indult meg.

261

1919 július 27

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG INTÉZKEDIK A TISZA-VONAL
VÉDELMEÉRE¹

1. A Duna—Tisza közének, továbbá a Tisza megfigyelésére és a Tiszán való ellenséges átkelés megakadályozására a következőket rendelem:

a) I. hadtest: a 3. és 4. és az 5. hadosztállyal az eredeti hídfő Szolnoknál tartandó, és a biztosításba a százlábú híd is bevonandó. A Tisza-átjárók járőrökkel figyelendők meg. Az I. hadtest szakaszának északi határa Kisköre bezárólag. Hadtesttartalék lehetőleg 1 ho. Szolnoknál.

b) III. hadtest: 1 ho.: 2. és 80. ddr., továbbá 5. m. ezred 1. és 2. zlj.-a, mely a Hadseregparancsnokság által Poroszlóra irányíttatik. Ezen ezred a Tisza megfigyelését a 80. ddr.-tól vegye át. Utóbbi maradványai két zlj.-ba átszervezendők, és Füzesabony környékén helyezendők el. Riadó esetére a füzesabonyi csoport egyes osztagokat tartson készenlétbe. A 80. ddr. Hughes állomása az 5. ezrednek átadandó.

A 3. ddr. az 1. ho.-ba beolvad. Erre nézve, továbbá a 80. ddr. szervezésére a pótlásokat illetőleg külön rendelkezés fog adatni.

A III. hadtest megfigyelő szakasza Kiskörétől kizárólag Sátoraljaújhelyig terjed.

Hadtest-tartalék lehetőleg Miskolc környékén.

c) A Tisza-megfigyelés szervezésénél a Vörös Őrség legmesszebbmenőleg felhasználandó.

d) Hadsereg-tartalék 2., 6. és 7. ho.

Az I. hadtestparancsnokság a 2. ho. Kiskunfélegyháza—Kecskemét környékén, a 6. ho. Tápiószele—Jászládány—Újszász környékére és a 7. ho.-t Nagykőrös—Ábony—Törtel környékére irányítsa.

2. A 3. ho. kötelékébe a 16. ezred, a III. hadtestparancsnokság által Szolnokra irányítandó, hol az I. hadtestparancsnokságtól további parancsot vesz. A 22. ezred a 3. hadosztály kötelékében megmarad.

A 4. ho.-tól Csáktelekre rendelt tartalékok ismét a hadosztály rendelkezésére bocsáttatnak.

3. Tüzérség elosztása (a mellékletből).

4. A III. hadtest székhelyét Miskolc környékére, az I. hadtest Ceglédre tegye át.

¹ A parancsot megkapta az I. hadtestparancsnokság Cegléden, a III. hadtestparancsnokság Tarcalon, a 80. dandárparancsnokság Poroszlón.

5. A 2., 6. és 7. hadosztályparancsnokság mielőbb jelentse álláspontját a Hadseregparancsnokságnak.

6. A 7. huszárezred az I. hadtest által a II. hadtest rendelkezésére Székesfehérváron át elszállítandó, honnan a II. hadtest az ezredet elhelyezési körletébe irányítja¹.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 204. sz. (VHP 726/3. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

262

1919 július 27

(Délután 12 óra)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG HELYZETJELENTÉSE A ROMÁN TÁMADÁS ERŐSÖDÉSÉRŐL, VALAMINT A CSEHSZLOVÁK ÉS FRANCIA CSAPATOK KISEBB HARCÍ TEVÉKENYSÉGÉRŐL²

Román arcvonal:

Szolnoknál megszállott hídfőnket ellenséges erők az éj folyamán megtámadták, csapataink az erős nyomás következtében a Tisza jobb partján jöttek vissza. A robbantáshoz felszerelt szolnoki Tisza-híd ellenséges tüzérségi tűz következtében ma az esti órákban a levegőbe repült. Törökszentmiklós irányából Szolnok felé³ nagyobb erők fejlődtek ki. A Tisza-vonalon néhány ponton jelentéktelen román átkelési kísérletek. Az I. hadtest, valamint a III. hadtest csapatai új körletükbe a Tiszán innen beérkeztek. Tartalékok egyrészt még menetben.

Csehszlovák csapatok a mai nap folyamán folytatták az úgy látszik elrendelt megszállást a cseh semleges zónában.

Délszláv helyzet: A Duna—Tisza között elhelyezett francia csapatok eddig ismeretlen célzattal kisebb csapatmozdulatokat végeznek⁴.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 57. csomó. (VHP 727/7. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

¹ A Hadseregparancsnokság e parancsával kapcsolatban 726/412 hdm. sz. alatt kiadta anyagi intézkedéseit is.

² A helyzetjelentést 1919 július 28-án délelőtt 1 óra 15 perckor továbbították a Hüb. 6. osztálynak, a Hadseregparancsnokság II. csoportjának, az I., II., III., IV. hadtestparancsnokságnak, a 2., 6., 7. hadosztálynak, az 1. dandárparancsnokságnak és a különvonatnak.

³ A lap alján beszúrás: „a délután folyamán”.

⁴ Julier kézjegye.

263

1919 július 28

ELFOGOTT ROMÁN PARANCS MEGERŐSÍTI, HOGY A ROMÁN HADVEZETÉS ELŐRE TUDOTT A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG TÁMADÁSÁRÓL ÉS MEGFELELŐ ELLENINTÉZKEDÉSEKET ADOTT KI

Az első gyalogdandár s [a] 17. és 18. ezredekhez.

1. Az ellenség ma, f. h. 20-án hajnalban megtámadta az egész frontot, és sikerült neki Szolnoknál, Szentesnél és Tokajtól északra a Tiszán átkelni. Ebből a támadásból megerősítést nyer az az információ, hogy az ellenség fő erejével Szolnok-irányból támad s két mellékcsoporthal Tokaj és Csongrád irányból.

2. Az erdélyi csapatok parancsnoka 17/8026. op. sz. parancsával elrendelte, hogy az északi hadcsoport (16. gyalog- és 2. számú vadászho.) saját erejével ellentámadásba menjen, és minden áron tartsa magát a Tiszánál. A déli hadcsoport (18. gy. és 1. vadászho.) engedjen az ellenség nyomásának a Kisújszállás—Mezőtúr—Orosháza-vonaltól nyugatig, a tartalék pedig (2. lovas, 6. és 1. gy.-ho.) gyülekezzen július 21-ig estig a Madaras—Püspökladány—Bihar—Nagyvárad (?)—Kaba-zónában.

3. Az 1. ho.-nak a püspökladány—kabai zóna van kijelölve. E célból a ho. gyülekezése a kijelölt zónában gyalog és vonattal az alábbiak szerint történik:

a) az 1. dandár Püspökladányba megy vonattal.

b) a 2. ddr. Kabára vonattal vagy gyalog.

4. A 17. ezred lefoglalja az Érmihályfalva állomáson található szerelvényeket, és gépet vár, hogy rendeltetési helyére elszállítsa.

5. A 18. ezred az állomás környékén gyülekezik, és rögtön felszáll, mihamielyt vonatok érkeznek.

6. A zlj.-ak ki- és beszállása a legnagyobb rendben és gyorsasággal történjék, hogy a vonatok két óránál többet ne álljanak az állomáson.

7. Az ezredek annyi ütközetvonatot vigyenek magukkal, amennyi szabályszerű, és a lábasjószágból a szigorúan szükséges számú. Vigyék magukkal összes lisztjüket is, melyet zónájukba megérkezve adjanak át a tábori sütődének.

8. A maradék lábasmarhát és minden egyéb lábasjószágot gyalog vagy szekereken küldjenek egy tiszt vezetése alatt Kiskerekire, Székelyhídtól északra.

9. A ddr.-parság állomáshelye Püspökladány, a ho.-é Kaba lesz.

Az 1. gy. ddr.-parnok h.

Aleman alezredes¹

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 278. sz. (VHP 728/172. sz.) — Eredeti tisztirat.

¹ E parancs szövege után egy másik, rövid és érdektelen parancs szövegét is közlik.

264

1919 július 29

(Délelőtt)

A ROMÁN CSAPATOK TÖBB HELYEN ÁTKELTEK A TISZÁN — JELENTI A III. HADTEST A HADSEREGPARANCSNOKSÁGNAK

A románok az éj folyamán járőrökkel és felderítő különítményekkel több helyen a Tiszán ismét átkeltek:

Éspedig Szabolcs—Zalkod környékén 1 századdal, Tardos—Tiszalök környékén erős járőrökkel, Tiszadada felől Taktaharkány felé kb. 1 századdal, Taktaharkányt állítólag ellenséges tüzéség is lötte volna. Tiszadobnál járőrökkel, Tiszapalkonyánál járőrökkel.

Az Ároktónél átkelt román különítmény 2 századra becsültetik, mely Mezőcsát felé felderít és Ároktó környékén egy kis hídfőt megszállva tart.

Ellenintézkedések: A Zalkod—Szabolcs környékén átkelt különítmény ellen a 23. ezred 1. zászlóalja küldetett ki. Tiszalök—Tardos felé a 24. ezrednek egy különítménye. Taktaharkány felé a 9. és 16. ezrednek egy-egy erős különítménye, Mezőzombor és Bekecs felől, Tiszadob felé 32. ezrednek egy különítménye. Tiszalúc felől és az ároktői különítmény ellen a 9. ezred másfél zászlóalja.

Rakamaz környékén repülő felderítés csapatmozgást jelent¹.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 301. sz. — Eredeti tisztázat.

265

1919 július 29

(Délután 2 óra 15 perc)

A III. HADTESTPARANCSNOKSÁG JELENTÉSE A HADSEREGPARANCS- NOKSÁGNAK A HADTEST HELYZETÉRŐL ÉS EGYES CSAPATOK FELBOMLÁSÁRÓL

A Tisza nyugati partjára való visszavonása a hadseregnek a csapatok erkölcsi értékét, harcképességét a legnagyobb mértékben tönkretette. Ezen kudarc a csapatokban a hiábavaló küzdelem érzetét keltette a további harcra minden eredményes kilátás nélkül. Ez az oka annak, hogy egyes osztagok, századok már román járőrök

¹ Aláírás nincs.

elől elfutnak, állásukat elhagyják s a tüzérséget ott hagyják. Tömeges szökések napirenden vannak, így a 9. ezredtől kettő nap előtt kb. 300 ember távozott el, a 6/32. ütegből (MEMOSZ) csak kevés ember maradt, a többi eltávozott. A 32. tüzérezred (bpesti) többi ütegeinél is a kiszolgáló legénység egy része eltávozott. 32. gy. ezrednél is tömeges eltávozások történtek. Amily jó volt a hadosztály hangulata az offenzíva alatt, oly rossz az összhelyzetből kifolyólag jelenleg. A hadosztálynak kb. fele az 5—6 nap előtt érkezett menetalakulatokból áll. Hiányos felszereléssel és igen csekély értékkel. A 16. ezrednek vonat- és lóanyaga jóformán nincs, az ezred minden mozgásra csak úgy képes, hogy faluról falura fogadja fel a kocsikat. Ezen okból kifolyólag a hadosztály harci értéke oly minimális, hogy semminemű reményt nem nyújt arra, hogy az ellenséget feltarthassa és egy 60 km hosszú folyam vonal védelmét végrehajtsa. Teljesen lerombolta és aláásta a harckészséget még azon körülmény, hogy azon erélyes intézkedések, melyeket a csapatok már hetek óta követelnek, az elszökötték büntetése és bevonultatására még mindig nem történtek meg. A katonákra a parancsnokok és politikai megbízottak lelkesítő beszédei és a helyzetről felvilágosító magyarázatai hatás nélkül maradnak.

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 310. sz. (VHP 729/? hdm. sz.)

A csapatok bomlásával kapcsolatban a Hadseregparancsnokság hadműveleti naplójába több bejegyzés történt. Így 1919 július 29-én:

„A III. hadtest vezk. főnökének Hughes beszélgetése a hadsereg vezérkari főnökkel, melyben bejelenti, hogy a parsága alatt álló összes csapatok az engedelmességet megtagadták, harcolni tovább nem akarnak... Ilyen állapotban a vezetés illuzóriássá válik, a csapatokkal számolni többé nem lehet.”

1919 július 30-án: „II. hadtest jelentése: A 8. ho. rendkívül gyenge harckészségéről, csapatok nem hajlandók sem magukat elszállíttatni, sem harcolni.”

1919 július 31-én: „III. hadtst. vezk. főnökének jelentése, hogy csapatok teljesen szétbomlottak, mely helyzet politikai téren is egy változást kell hogy előidézzon.”

Landler Jenő hadseregparancsnok a csapatok felbomlásával kapcsolatban a proletárdiktatúra 7. évfordulójára írt cikkében a következőket mondja:

„Egyidejűleg a fronton és a front mögött olyan híreket terjesztettek, hogy az antant a diktatúra bukása esetén kész a diktatúra szociális vívmányait biztosítani és ígéretéhez híven ellátni élelemmel a magyar munkásságot. Arról is gondoskodtak, hogy Budapesten pánikot idézzenek elő avval a híreszteléssel, hogy az egész Vörös Hadsereg fogságba került. A fronton hazug híreket terjesztettek arról, hogy a hatalmat a szociáldemokraták vették át. A kommunisták ezt a hangulatot ellensúlyozni már nem tudták... Némely része a Vörös Hadseregnek, így a 6., a leg-

jobb divízió és az 1. budapesti vörösezred megtagadta az engedelmisséget... Csak egy néhány kommunista dolgozott még emberfölötti erővel a fronton, iparkodva megszervezni egy ellentámadást. Július 30-án tényleg sikerült is egy attakkal a románokat a Tisza mögé kergetni, de a románok két helyen újra áttörték a frontot. Egy újabb május 2-ra gondolni sem lehetett, hála a szociáldemokrata propaganda által keltett hangulatnak." (*Ländler Jenő*. A Vörös Hadsereg diadalmas útja és bomlása. Új Március, 1926. 3—4. sz.)

A hadsereg bomlásának másik okát a parancsnoki kar egy részének ellenforradalmi magatartásában kell keresni. A ténylegesen nehéz helyzet és a tisztek egy részének szembefordulása a proletárdiktatúrával csak mélyítette a bekövetkezett válságot. Ennek alátámasztására érdemes megemlíteni a 2. hadosztály vezérkari főnöke (Béldy) és a Hadseregparancsnokság hadműveleti tisztjei között lefolyt Hughes beszélgetést július 27-ről: "... A legutolsó harcok tapasztalatai szerint, hol a parancsnoki kar kiválóan tartotta magát, dacára ennek, oly nagymérvű eltávozásokról, betegjelentésekről van most szó, melyet szeretnék szóvá tenni egy elsőrendű ezredemnek jelentése nyomán, ez pedig: a parancsnoki kar a jelenlegi élelmező viszonyok mellett, azon magas követelményeknek, melyek a harcban és általában a vezetésnél reá hárulnak, megfelelni nem képes..." A Hadseregparancsnokságról adott válasz: "... teljesen igazad van, de hisz azért vagyunk a proletárdiktatúrában. Parancsolsz-e még valamit?" (HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 229. sz.)

A csapatok felbomlásának jellemzőjeként két körülményt feltétlenül meg kell jegyeznünk: 1. A felbomlásról szóló adatok szinte kivétel nélkül azt mutatják, hogy a folyamat a csapatoknak kiadott visszavonulási parancs után indult meg. (Erre utal a fenti III. hadtestparancsnoksági jelentés bevezetője is.) 2. A felbomlás fokozott mértékben folytatódott, amikor a csapatok előtt ismeretessé vált, hogy a román csapatok több helyen átkeltek a Tiszán.

UTOLSÓ KÍSÉRLET A HADMŰVELETI HELYZET MEGFORDÍTÁSÁRA: SZOLNOK VISSZAFOGLALÁSA

266

1919 július 30

(Délelőtt 5 óra 40 perc)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG PARANCSA AZ I., III., V. HADTESTEK- NEK ELLENTÁMADÁS MEGINDÍTÁSÁRA¹

Ellenség Fegyvernektől északnyugatra Nagyöknél hidat vert, amelyen gyalogságot, tüzérséget és vonatot von át a Tisza nyugati partjára.

Ellenség által dut. 3 óráig elért vonal Tizasüly-trig. 90 (Tiszapüspökittől északnyugatra).

Hadseregparancsnokság szándéka a románokat ellentámadással visszavetni.

Éspedig:

A 6. ho.-val Jászládány—Rékas vonalából, ahol már ellentámadásra csoportosítva van, és az első és ötödik hadtest összes rendelkezésére álló erőivel Abony körletéből. Mindkét csoport az ellentámadást egyidejűleg hajtsa végre.

Az ellentámadáshoz csoportosított összes erők Vágó hadtestparancsnoknak rendeltetnek alá, kinek vezérkari főnökévé, ezen hadműveletek tartamára, Bengyel elvtársat nevezem ki.

III. hadtest. A III. hadtest iparkodjék minden nélkülözhető erőt Kálkapolna—Kisköre vonalában (Heves tájékán) legrövidebb időn belül azon célból gyülekeztetni, hogy az ellentámadáshoz északi irányból csatlakozhasson. Az összes repülők (bombákkal) e művelethez összpontosítandók².

Az ellentámadás keresztülvitelének időpontját Vágó hadtestparnok a Hadseregparancsnoksággal és III. hadtestparancsnoksággal közölje.

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 364. sz. (VHP 730/7. hdm. sz.) — Tisztázat.

¹ A továbbításra vonatkozó megjegyzések: „Sürgős. Soron kívül.”

² Ezt a mondatot utólag Julier írta be ceruzával.

267

1919 július 30

(Délután 12 óra)

A HADÜGYI NÉPBIZTOSSÁG ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉSE A NAP FOLYAMÁN TÖRTÉNT ESEMÉNYEKRŐL

III. hadtest:

A tegnap Tiszaladány és Tiszadada között átjött gyengébb román osztagokat a hadtest csapatainak ez ideig nem sikerült visszaverni. *Vágó hadtest:* erős tüzérségi előkészítés után kb. két román zászlóalj Nagykörűnél (Szolnoktól északra) a hajnali órákban a Tiszán átkelve Tisasüly és trig. 90 (Óballától északra) között hídfőt szállott meg, napközben Nagykörűnél már hidat is vertek, és csapatokat vontak a nyugati partra. Saját csapataink Besenyszög magasságában állanak, csoportosítás az ellentámadáshoz folyamatban. Harcképesség nem minden csapatnál kifogástalan, Szolnok állandóan erősebb tüzérségi tűz alatt áll, Tisza mentén élénkebb gyalogsági tűz, Szentesnél erősebb vasúti forgalom (állítólag csapatkirakás).

Délszláv arcvonat: Szegedről Szabadkán át csapatszállítások még folyamatban. Szerbek felváltása még tart. Baranyában a szerbeknél élénkebb tevékenység.

Cseh arcvonat: A csehek állítólagos felvonulása augusztus 1-ig befejezést nyerne.

Hadügyi Népbiztosság
6. osztály

HIL M. Tan. Közt. iratai. 9. csomó. (Hünb. 6. o. összefoglaló helyzetjelentése.) — Tisz-tárat.

268

1919 július 31

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ELLENTÁMADÁST RENDEL EL AUGUSZ- TUS 1-RE SZOLNOK TÉRSÉGÉBEN AZ I. HADTESTNEK

1. Azon román erők ellen, melyek Szolnoktól északra Nagykörűnél a Tiszán átkeltek, a Vágó hadtestének valamennyi augusztus 1-én délig Abony—Jánoshida területén összpontosítható ereje az ellentámadást aug. 1-én délben hajtsa végre. 2. A III. hadtest a 2. ddr.-t

tüzérségével együtt egyelőre Hatvanra irányítsa. A Hadsereg-parság szándéka ezen ddr.-t, amennyiben még lehetséges lesz, Jászberénynél kirakatni, hogy onnan a Vágó hdt. harcaiba beavatkoz-hassék. A hdt. zöme fokozatosan Miskolc—Füzesabony-vonalra menjen vissza. 3. A II. hdt. a 8. hadosztály valamennyi bármennyire is elszállítható egységét, különösen a 18. ezredet — azonnal — szállíttassa el Bpest-en át Cegléd felé. 4. A Szolnoktól északra meg-indítandó hadművelet döntő fontosságát mindenkinek át kell érezni.

Hadsereg-parság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 413. sz. (VHP 731/31. hdm. sz.) — Távirat

269

1919 július 31

JULIER VEZÉRKARI FŐNÖK JELENTÉSE LANDLER HADSEREG-PARANCSNOKNAK AZ ÁLTALÁNOS KATONAI HELYZETRŐL ÉS A VÁRHATÓ ÖSSZEOMLÁSRÓL

Jó napot, itt 1. hadtest különvonat. Itt Julier vezérkari főnök. Kérek egy vezérkari szakközeget géphez.

Jó napot, itt Oldal vezérkari szakközeg az I. hadtestnél.

Julier: Kérem az alábbiakat Landler hdsg.-főparancsnoknak Bengyel útján átadni: A katonai helyzetet következőleg ítélem meg: a 3. hadt.-nél a helyzetet a Bokányival és Schwarzcál most folyta-tott beszélgetés alapján reménytelennek kell megítélnem. Bokányi azt mondja, hogy Garbai beszéde a székelyeknél rossz hatást váltott ki, egyébként a 3. hadtest nem fontos, ha a Szolnoktól északra elő-nyomuló románokat ellentámadásunk nemcsak feltartóztatja, hanem a Tisza túlsó partjára visszadobja. Erre azonban a Bengyel vezér-kari főnöktől nyert értesülés, valamint a csapat általános hangulata után ítélve nem sok a reménység. Teljesen tisztán kell látnunk, hogy mit jelent a nemsikerült támadás. Az én érzésem szerint a csapatok pánikszerű visszaözlésével, a cseheknek azonnali beavatkozásával, Budapesten a rend felborulásával és esetleg az antant minden oldal-ról való beavatkozásával kell számolni. Megjegyzem, hogy ez az én benyomásom és következtetésem. Ha azonban a támadás sikerül, úgy a dolog nemcsak Szolnoknál, hanem a 3. hdt.-nél is teljesen tisztázódik. A kérdés most az, hogy a feltétlenül beálló politikai bonyo-dalmakra való tekintettel az ország ügyeit vezető politikusok szük-

ségesnek tartják-e a kockázatos támadást most, amidőn minden egy kártyalapra van feltéve?

Meg kell jegyeznem, hogy a politikától teljesen távol állok, de mint hadsereg vezérkari főnök, becsületbeli kötelességemnek tartom a katonai helyzetből kifolyó politikai helyzet felől is magamnak képet alkotnom, és benyomásaimat teljesen leplezetlenül, minden hátsó gondolat nélkül az ország ügyeit intéző férfiaknak tudomására hozni.

Amennyiben a támadás végre nem hajtatnék, számos bonyodalmat, az ország megszállását stb. lehetne elkerülni, hogy aztán politikai téren történik-e vagy nem változás, annak megítélése már nem az én hatáskörömhöz tartozik.

Végül még azt akarom jelenten, hogy amennyiben a hdsg.-főparancsnok szükségesnek tartja, Ceglédre leutaznék, és a katonai helyzetről részletesebben referálnék. Kérek most egy kis türelmet, hogy elolvassam, amit idáig bediktáltam... Én azt javasolom, hogyha ma estig a csapatok hangulata határozottan nem fordul előnyösebbre, úgy a támadást ne kockáztassuk meg. Ezt nemcsak mint katona, hanem mint ember is mondom, mert az igazán felesleges vérontást elkerülendőnek vélem. Minden körülmények között azonban számolnunk kell a csapatok fokozatos züllesztésével. Az összes tünetek azt bizonyítják, hogy a csapatban sem a kellő fegyelem, sem a belső erkölcsi érték nincs meg.

Az ez ideig sikerrel folytatott agitáció mindinkább veszít értékéből. Az úgynevezett doppingolás helyenként teljesen hatástalan, más helyen pedig csak ideig-óráig tart. Ily körülmények között a hadsereg eredményteljes vezetésére garanciát nyújtani nem lehet.

Julier
hadsereg vezérkari főnök

270

1919 július 30

KUN BÉLA LENINTŐL A SZOVJETOROSZ CSAPATOK ROMÁNOK ELLENI ERŐTELJES FELLÉPÉSÉT KÉRI¹

Lenin, Moszkva.

Nagyon kérem Önt, hasson oda, hogy a románok elleni támadásokat minden erővel szorgalmazzák. Hadseregünk újjászervezése gyors léptekben halad.

Igen jó lenne, ha a románoknak, akik a mi erőtlenségünkben bíznak, jelentékeny erőket kellene Besszarábiába elvonni. Kérem a kérés sürgős figyelembevételét.

Kun

PI Arch. TK/12 (F. 21. (49) op. 1. 12.) — Fotómásolat.

271

1919 július 31

LENIN TÁVIRATA KUN BÉLAHOZ A KÉRT KATONAI SEGÍTSÉG ÜGYÉBEN

Kun Béla, Budapest

Válasz 29-én kapott 179. számú táviratra.

Lenin éjjel következők átadásával bízott meg². „Biztosítom Kun Béla elvtársat, hogy Rakovszkijt teljes C. K.-nk³ nevezte ki, és mi valamennyien meg vagyunk elégedve Rakovszkijjal. Mi megteszünk minden lehetőt magyar barátaink segítségére, azonban kevés

¹ Kun Béla 1919 július 28-án már fordult Leninhez a szovjetorosz csapatok támadása ügyében. Az üzenetet a moszkvai magyar követ közvetítette: „Közzöld Leninnek a következőket: ... Tartok attól, hogy a románok és csehek köznapokban koncentrikus támadást intéznek ellenünk, ami bukásunkat jelentené. Nem igaz, hogy hadseregünkben nacionalisták váltak volna ki, minthogy benne nacionalisták, tiszták kivételével, nem is voltak. A munkásság elitje velem együtt sikeresen tolja a dolgokat balra, mindez azonban nem segít, ha Besszaráb[ia] ellen a mi tehermentesítésünk érdekében nem indul meg komoly támadás, úgy, hogy román területeket a legkomolyabban veszélyeztetnénk. Figyelmébe ajánlom, hogy területünk oly kicsi, hogy visszavonulásra hely nincsen ...” (A 179. sz. táviratból.) PI Arch. TK/12. (F. 21. (49) op. 1. 12.)

² Lenin üzenetét Rudnyánszky, a Magyar Tanácsköztársaság moszkvai követe továbbította.

³ Centralnuj Komitet — Központi Bizottság.

az erőnk. Győzelmünk Urálban felszabadította a magyar hadifoglyokat, és sietve küldjük őket az ukrainai és román frontra. Lenin”¹...

PI Arch. TK/12 (F. 21. (49) op. 1. 12.) — Fotómásolat.

272

1919 augusztus 1

(Délután 12 órakor)

A HADSEREGPARANCSNOKSÁG ÖSSZEFOGLALÓ HELYZETJELENTÉSE A KATONAI HELYZETRŐL ÉS SZOLNOK VISSZAFOGLALÁSÁRÓL

Vágó-hadtest: Tiszafürednél és Kiskőrénél átkelt román lovasság egyes járőrökkel Kálkapolna, Füzesabony közötti vasúti vonalat elérte, és két helyen a síneket felrobbantotta.

A vasútvonal a délután folyamán helyreállítatott.

A románok Jászapátit megszállották. Különben a tegnap elért vonalat (Jászládány—Szolnok) nem lépték át.

Ma délután Abonyból Szolnok és Zagyvarékas irányában bevezetett saját támadás eddig Szolnok visszafoglalását eredményezte — hol erős utcai harc volt.

III. hadtest: Csapatai (1. ho.) Miskolc között gyülekezőben, székely ddr. egyelőre részeivel Hatvanba beérkezett. 80. ddr. megmaradt részei a vasútvonalat megközelítő ellenség elől Eger felé tért ki.

A mai kormányválságból kifolyólag a csapatoknak meghagyatott, hogy a felajánlott fegyverszünetről az ellenséget mielőbb értesítsék.

Cseh, tót és délszláv helyzet: változatlan².

Hadseregparancsnokság

HIL M. Tan. Közt. iratai. 58. csomó. 451. sz. (VHP 801/6. hdm. sz.) — Eredeti tisztázat.

¹ A távirat további részében Rudnyánszky megjegyzéseket fűz az ukrainai katonai helyzethez, majd a következőkkel zárja üzenetét: „Számíts úgy, hogy minden lehető elkövetünk segítségére.”

² 1919 július 27 — augusztus 1. közötti időben a csehszlovák, illetve délszláv arcvonalak helyzetét a Hadseregparancsnokság hadműveleti naplójában található következő feljegyzések jellemzik: „Csehszlovák csapatok az úgy látszik elrendelt megszállását a semleges zónájuknak tovább is folytatják. Délszláv helyzet: Duna és Tisza

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG BUKÁSA ÉS A VÖRÖS HADSEREG LEFEGYVERZÉSE

273

1919 augusztus 2

ROMANELLI ALEZREDES, A BUDAPESTI OLASZ MISSZIÓ VEZETŐJE ÉS CLEMENCEAU TÁVIRATVÁLTÁSA A MAGYAR TANÁCSKORMÁNY LEMONDÁSÁRÓL ÉS A HADSEREG LESZERELÉSÉRŐL

— HÉTFŐI UJSÁG —

A tanácskormány távozásáról és az új kormány hivatalba lépéséről Romanelli alezredes még a pénteki nap folyamán értesítette Clemenceau-t mint a békekonferencia elnökét. Erre a szikratávíratra vasárnap délután választ kapott Romanelli alezredes, amelyet közölt a magyar kormánnyal. Clemenceau válasza — amelyet alább szó szerint közlünk — mindenekelőtt azt a rendkívüli fontossággal bíró tényt állapítja meg, hogy a szövetségesek tanácsa úgy véli, hogy nem avatkozik be Magyarország belpolitikájába. Az antant tehát Magyarország népére bízta saját belső politikájának intézését, s csupán katonai kérdésekben érvényesíti akaratát. Ez a megnyugtató kijelentése a békekonferencia elnökének biztosítja számunkra azokat az eszközöket, amelyek e sokat szenvedett ország boldogságához elsősorban és főképpen vezetnek, tudniillik, hogy a magyar nép azoknak a kezébe teheti le az ország ügyeinek intézését, akiknek tudásában, bölcsességében és eddigi működésében megbízik.

Megállapítja ezután Clemenceau, hogy az antant és Magyarország közötti viszony alapjául részint az 1918 november 13-i fegyverszüneti szerződés, részint pedig a békekonferenciának június 13-án megállapított demarkációs vonalak szolgálnak. Ezzel szemben a szövetségesek tanácsa azt kívánja a románoktól, hogy jelenlegi vona-

közt elhelyezett francia csapatok kisebb csapatmozdulatokat végeznek." (1919 július 27.)

„Délsláv arcvonal: Szegedről Szabadkára csapatszállítások folyamatban." (1919 július 30.)

„Csehszlovák helyzet: A fegyverszünet megkötése óta 7 ho.-nyi erejükkel közvetlen a demarkációs vonaltól északra állanak. (Részletezés) mindezek az erők augusztus 3-án végzik be felfejlődésüket a Tanácsköztársaság elleni felvonulásukra." (1919 július 30.)

„Délsláv arcvonal: A szerbeknél élénkebb járőrtevékenység."

„Cseh—tót helyzet: Losonc és Szécsény között nagyobb erők gyülekeznek." (1919 július 31.)

lukon álljanak meg, míg a június 13-án megállapított demarkációs vonalra való visszavonulást csak akkor kívánja az antant a románoktól, ha a magyar kormány a fegyverszüneti szerződésnek eleget tesz. A szikratávirat végül az antant ama reményének ad kifejezést, hogy egy olyan magyar kormány hivatalba lépése, amely kötelezettségeit teljesíti és a magyar népet képviseli, siettetni fogja a békét és a rendes gazdasági összeköttetések megindulását. A jegyzék szó szerint így hangzik:

Párizs, augusztus 2.

Romanelli alezredes úrnak

Van szerencsém elismerni augusztus 1-i szikratáviratának vételét, mely közli a Tanácsköztársaság kormányának lemondását, új magyar kormány alakulását és ennek a kormánynak a nyilatkozatait, melyeket tudattunk a legfőbb tanáccsal. A szövetségesek tanácsa úgy véli, hogy nem avatkozik be a magyar köztársaság belpolitikájába, és ennél fogva nem foglalkozhatik a bécsi szövetséges missziók két tagja által előterjesztett javaslatokkal¹. A szövetséges társult hatalmak és Magyarország közötti viszony elismert bázisá[ul] egyedül a következők szolgálnak:

1. Az 1918 november 13-i fegyverszüneti szerződés, melynek feltételeit, különösen azokat, melyek a hadsereg leszerelésére vonatkoznak, az új magyar kormánynak tiszteletben kell tartania.
2. A békekonferenciának június 13-án kelt közlése annak a vonalnak a megállapítására vonatkozólag, amelyen a magyar csapatoknak a csehszlovák, és román határok mentén maradniok kell.
3. A szövetségesek tanácsa mindössze azt fogja kívánni a román kormánytól, hogy csapatait azon a vonalon állítsa meg, melyet jelenleg a magyar hadsereg részéről szenvedett támadás következtében elfoglálnak, és mindaddig nem fogja kérni arra, hogy visszavonja őket a június 13-án megállapított vonalra, míg az új budapesti kormány alá nem vetette magát mindenben a fegyverszüneti szerződés pontjainak. A szövetséges és társult hatalmak várják az új magyar kormány cselekedeteit. Remélik, hogy egy olyan kormánynak a hivatalba lépése, mely kötelezettségeit teljesíti és a magyar népet képviseli, siettetni fogja a béke és a rendes gazdasági összeköttetések helyreállításának pillanatát.

Hétféi Ujság, 1919 augusztus 4. Clemenceau távirata a fegyverszünetről.

¹ Az utalás Böhm Vilmos és az antant diplomatáinak bécsi tárgyalásaira vonatkozik. Clemenceau még egy szociáldemokratákból álló kormány gondolatát — amelyre Böhm javaslatot tett — is elvetette, és a folyó tárgyalásokat semmisnek nyilvánította.

HAUBRICH JÓZSEF A „SZAKSZERVEZETI KORMÁNY” HADÜGYMINISZTERE BEJELENTI A PARANCSNOKSÁG ÁTVÉTELÉT VALAMENNYI FEGYVERES ERŐ FELETT

A Hadseregparság 801/5. hdm. számú táviratára:

Haubrich hadügyminiszter hadseregfőparancsnok alábbi rendeletét kivonatossan közlöm: „mint az átmeneti kormány hadügyminisztere ennek a parancsnak a vétele után átveszem a teljes parancsnoklást az összes magyar haderő és az eddigi Vörös Őrség felett. A Hadseregfőparancsnokság parancsnoksága alatt maradnak: az összes eddig a Hadseregparság parancsnoksága alatt levő parancsnokságok, csapatok és intézmények, kivéve a IV. hadtestparancsnokságot, valamint ennek ezennel alárendelt 9. vasas hadosztályt, hídfő hadosztályt, vörösőr hadosztályt, munkasalakulatokat, 6. ho.-t, 7. lovasezredet és az egyéb, már Budapestre irányított alakulatokat. A Vörös Őrség országos főparancsnoksága közvetlenül a hadügyminiszter alá rendeltetik. — A legkomolyabban figyelmeztetek mindenkit, hogy az átmeneti kormány arra vállalkozott, hogy sokat szenvedett országunk rendjét és nyugalmaát biztosítsa, és így a szenvedések sorozatának véget vet. — Mindenkit felszólítok tehát, hogy ebben a nehéz munkában teljes odaadással a legteljesebb mértékben támogasson. Aki most zavart, rendetlenséget okoz, az ellensége önmagának, családjának és az országnak, és így az össz érdekében ezekkel szemben a legteljesebb szigorral kell elbánni”¹.

¹ HIL M. Tan. Közt. iratai. 69. csomó. (II. hadtest iratai.) — Távirat.

Haubrich parancsának megjelenése után két nappal — azzal ellentétben — az ellenforradalmi vezetés alatt álló dunántúli II. hadtestparancsnokság intézkedik a Vörös Hadsereg csapatainak lefegyverzésére és az ellenforradalmi karhatalom megszervezésére. A II. hadtest 805/12 hdm. számú parancsa többek között az alábbiakat tartalmazza:

„A II. hadtestparság a Hadügyminisztérium további intézkedéséig az egész Dunántúlra a Vörös Hadsereg-őrök leszerelése és a karhatalom megszervezése tárgyában a következőket rendeli el:

1. Minden ellenségeskedés azonnal beszüntetendő, semmiféle ellenséges csapattal szemben ellenállást kifejteni nem szabad.

2. A Vörös Hadsereg-őrök megszűnnek, a műszaki csapatok kivételével, a Vörös Hadsereg minden csapatteste a kiegészítő állomáshely:

¹ Aláírás hiányzik. — A parancsot a II. hadtestparancsnokság közli.

menjen, hol a szabályszerű leszerelése, illetékek kifizetése nélkül azonnal folyamatba veendő. A sorkatonaság, csendőrség, állam- és határrendőrségek, pénzügyőrség hivatásos egyénei nem szerelendők le...

3. A hivatásos tényleges állományt a 2. pontban megemlített egyének, a volt rendfokozatra tekintet nélkül, a vármegyénként karhatalmi alakulatba haladéktalanul összevonandók. Jövőbeli feladatuk irányelvül szolgáljon:

a) a közbiztonság és belrend fenntartása az okvetlenül szükséges csendőralakulatok az előbbeni csendőrszervezetnek megfelelően visszaállítandó...

b) az ez után még rendelkezésre álló egyénekből a békebeli katonai elhelyezést tekintetbe véve karhatalmi alakulatok felállítandók, melyekkel a lefegyverzés, leszerelés szorgalmazandó és a belrend fenntartandó.

4. Mindenféle más alakulatok, munkásosztagok azonnal leszerelendők, feloszlátandók..."

Országszerte megindult a forradalmi fegyveres erők leszerelése, amelyet sokfelé gátolt a munkásság politikai, helyenként fegyveres ellenállása. A felülkerekedett ellenforradalom mindent elkövetett, hogy mielőbb megszüntesse ezeket a gócokat. Ahol szükséges volt, ott a megszálló román burzsoá hadsereg katonai egységeit hívták segítségül, az ellenállást azonban hónapokig nem sikerült megtörniük.

Néhány erre vonatkozó adat a különböző katonai parancsnokságok jelentéseiből:

„Bizalmas értesítés szerint a miskolci román parancsnokság egy-két napon belül várja az elvonulási parancsot.

Tekintettel arra, hogy fegyveres karhatalmi osztagok a románok beavatkozása folytán csak igen kis számban állanak rendelkezésre, és azok is csak vidéken, márészt tekintettel, hogy a Miskolc körüli gyárakban a munkásság körében még erősek a kommunista mozgalmak és a munkásság száma nagy, a helyzet igen feszült.

A felvidéki karhatalmi parancsnokság minden intézkedést megtett arra, hogy a közbiztonságot fenntarthassa. A vidék karhatalmai megfelelő utasításra be fognak vonatni. A csendőrség helyén marad, és megbízható elemekkel fogja őrszeit megerősíteni.” (A Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsege 1647/1.—1919. ikt. számú, 1919 szeptember 13-án a Felvidéki Karhatalmi Parancsnokságtól kapott jelentéséből.)

„Nádasd községben kommunista mozgalom volt. A lakosság egy része vörös kokárdákat tűzött fel, az internacionálét énekelte, és a proletárdiktatúrát éltette. Katonai és csendőrkarhatalom kirendeltetett”.

„... A győri munkásság hangulata annyira kommunista, hogy a románok kivonulása esetén a magyar tiszték agyonverését ígérték.” (A Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsege 1919 szeptember 25—26-i (szám nélküli) helyzetjelentéseiből.)

„A munkásság naponta, éjjelenként, a gyártelepeken és más helyeken gyűléseket tart. Ezen gyűlésekről beérkezett jelentésekből kitűnik, hogy a munkásság fél a nemzeti hadseregnek Budapestre való bejövetelétől, s az általuk végrehajtandónak gondolt zsidó- és munkásüldözéstől.

Ismételten érkeznek be azon jelentések, hogy a munkásság a nemzeti hadsereggel szemben fegyveresen fog fellépni, e célra állítólag tobor-

zás folyamatban van. Nyomozóink egy ilyen toborzó helyet felfedeztek, részletek felderítésben vannak. A 16. helyőrségi kórházban állítólag hasonló tevékenység volna folyamatban". (A Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsege 1757/II.—1919. ikt. számú, 1919 október 16-án a Budapesti Államrendőrség mellett működő katonai nyomozóosztálytól kapott jelentéséből.)

„Pécs-Bányavidéken ma a Mecsektől délre 4100, a Mecsektől északra 1200 bányász — nagy percentben volt vöröskatona — dolgozik. Közöttük megbízható egyén alig található. Állandóan fenyegető magatartást tanúsítanak, a legnagyobb valószínűség szerint nagyobb számú fegyverrel rendelkeznek... A bányászok általában a proletárdiktatúra hívei, és szándékuk a szerb kivonulással egyidejűleg a diktatúrát kikiáltani, de legalábbis zavart okozni. A karhatalom szervezéséről a legnagyobb elővigyázat dacára is tudomásuk van — és ennek dacára ellenünk való fellépésükkel számolni kell." (A Magyar Királyi Honvéd Vezérkari Főnökség 2234/I.—1919. ikt. számú, 1919 november 6-án Baranya vármegye katonai parancsnokságától kapott felterjesztéséből.)

MURAIOR

barrière (fr.)	= sorompó, korlát
démarche (fr.)	= eljárás, rendszabály
deponálni (lat.)	= letétbe helyezni, megbízásra átadni
disztinkció (lat.)	= rangjelzés
dreadnought (ang.)	= sorhajó
diagonális (gör.)	= átlós
elán (fr.)	= lendület, hæv
explodál (explózió) (lat.)	= felrobban, robannás
imperatív (lat.)	= szükségszerű
imputál (lat.)	= tulajdonít
improvizált (ol.)	= rögtönzött
inferioris (lat.)	= alárendelt
intenció (lat.)	= törekvés, szándék
interaliát (lat.)	= a tanácskozás részvevőiből alakított bizottság
kote	= magassági pont (földrajzi)
lowry (ang.)	= nyitott vasúti teherkocsi
retablírozás	= újjászervezés
sicherheitskoefficient (n.)	= biztonsági együttható

¹ A kötetben előforduló ritkábban használt idegen szavakat, illetve katonai kifejezéseket közöljük.

Aba (CSK) 322	Aggtelek 417
Abara (CSK) 128, 180	Ajnácskő (CSK) 38, 280, 284, 285
Abaújnádasd (CSK)	Albertfalva 86, 266
Abaújszakály (CSK) 349	Alberti-Irsa 192, 452
Abaújszántó 320, 326, 327, 337, 339, 340, 347, 348, 349	Algyő 130, 139
Abaújszina (CSK) 340, 347	Almagyar (CSK) 292
Abaújvár 340, 343, 348, 349	Almágy (CSK) 38, 229, 233, 280, 284, 285
Abelova (CSK) 343	Almamellék 174
Abod (CSK) 337, 343, 345	Alpár 193, 209, 244, 398
Abony 29, 215, 218, 222, 223, 224, 225, 244, 463, 471, 477, 478, 482	Alsóberegszó (RNK) 133
Abonyi-pusztá 48	Alsócobor (CSK) 134
Abos (CSK) 355, 418, 419	Alsókéked (CSK) 349
Adács 276	Alsólendva (JSZNK) 182
	Alsómislye (CSK) 340
	Alsópálfalva (CSK) 280

¹ A név után zárójelben tüntettük fel, hogy a helység mely államhoz tartozik. Az egyes államok elnevezését a következőképp rövidítettük:

- CSK = Csehszlovák Köztársaság
 - FK = Francia Köztársaság
 - JSZNK = Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság
 - OK = Osztrák Köztársaság
 - RNK = Román Népköztársaság
 - SZU = Szovjetunió
- Elhagytuk a jelzést a Magyar Népköztársasághoz tartozó helységneveknél. A helységnevtárakban nem szereplő egyes kisebb helységek esetében az ország-megjelölést kénytelenek voltunk mellőzni.
- A helynévmutató a fontosabb hegycsúcsokat is feltünteti.

- Alsóremete (CSK) 107
 Alsóipek (CSK) 352
 Alsósztrégova (CSK) 325
 Alsótanya (Szeged mellett) 431
 Alsóvár (CSK) 371, 372
 Alsózsuny (CSK) 230
 Alsózsolca 293, 296, 319, 326
 Apagy 179
 Apátfalva 35, 37, 38, 39, 41, 201, 202, 280, 282, 288, 289, 291, 324
 Apáti (RNK) 22
 Apátmarót (CSK) 352
 Arad (RNK) 17, 24, 26, 121, 123, 125, 130, 158, 173, 182
 Aranyos (RNK) 288, 315, 319
 Aranyosmarót (CSK) 52, 336, 388, 389
 Arnót 43, 319
 Árnyéktető (CSK) 324
 Ároktő 355, 474
 Aszód 128, 182, 222, 245, 419
 Avas 40, 289
 Babahegy-puszta 313
 Bábonny (Sajóbábonny) 314, 319
 Bag 128
 Baglyas 285
 Baglyasalja 231
 Baja 131, 132, 183, 184, 202, 220, 275, 371
 Bajcs (CSK) 352
 Bakabánya (CSK) 373
 Bakta 132, 337, 348
 Balaton 291
 Balassagyarmat 11, 48, 49, 200, 219, 317, 382
 Balkány 181
 Balmazújváros 27, 159, 178, 181
 Balogfalva (Balogfala) 38, 280
 Bánfalva 291
 Bánhorvát 314
 Bánkeszi (CSK) 57
 Bánréve 39, 46, 48, 137, 198, 199, 201, 215, 313, 314, 315, 320, 322, 328
 Baranyavár (JSZNK) 183
 Barátka 20
 Bárna 230, 231, 233
 Baronics-puszta 287
 Bársonyos-puszta 326
 Barta-puszta 453
 Bártfa (CSK) 366, 367, 392, 395, 412
 Bata (CSK) 284
 Bát (CSK) 317, 330, 372, 373, 389, 396
 Bátka (CSK) 281
 Bátor (CSK) 398, 411
 Bátor (CSK) 181, 417
 Bazsi-puszta 345
 Bécs (lásd még Wien — OK) 65, 96, 103, 125, 132, 360, 426, 429, 436, 484
 Bekecs 327, 337, 474
 Békásmegyer 266
 Békés 124
 Békéscsaba 26, 28, 63, 86, 124, 134, 138, 158, 173, 182, 427, 450, 451, 452
 Békésgyula (lásd még Gyula) 182
 Béla (CSK) 372
 Bélapátfalva (lásd Apátfalva)
 Belényes (RNK) 19, 138, 140
 Belgrád (JSZNK) 5, 37, 132, 174, 362, 387, 428
 Belsőböcs (CSK) 43
 Benahegy 292
 Bencsehegy 317
 Benedekhegy 40, 289, 293
 Beregszász (SZU) 25, 181
 Berencsfalu (CSK) 352, 411
 Berettyószentmárton 124
 Berettyóújfalva 22, 145, 159, 181
 Besenyszög 478
 Besenyőpuszta 343, 345

Bestavölgyi-puszta 342
 Beszélőhalom 453
 Besztercebánya (CSK) 53, 55, 358
 Betlér (CSK) 366
 Bezérme 4, 228
 Bia 162
 Bialu Mare (RNK) 133
 Bihar (RNK) 473
 Biharkristyór (RNK) 20
 Biharlonka (RNK) 140
 Biri 186
 Bisztricska (CSK) 344
 Bodhely (RNK) 138
 Bodrogheresztúr 51, 339, 341,
 343, 465
 Bodrogolaszi (lásd még Olaszi)
 343
 Bodrogszög (CSK) 417
 Bogdánháza (RNK) 18
 Boján (RNK) 18
 Bojcs (CSK) 396
 Bokod 132
 Bokrihegy 280
 Bonca (-falva) (RNK) 139
 Borosjenő (RNK) 24, 139
 Borossebes (RNK) 139, 140
 Borsodkeresztúr 342
 Borsodnádásd 35, 38, 41
 Borsodnyék 199, 201, 202, 283,
 288, 315, 319, 320
 Borzsova (CSK) 417
 Bozita-puszta (CSK) 324
 Böcs (lásd még Belső- Külsőböcs)
 341
 Bököny 187
 Bökszeg (RNK) 138
 Brád (RNK) 134, 140
 Branyiszkó (CSK) 367, 418, 419
 Brassó (RNK) 271
 Breznicska (CSK) 343
 Bruck (OK) 103
 Budafok 237, 266
 Budakalász 266
 Budakeszi 266

Budaörs 267
 Budapest 10, 16, 17, 19, 23, 34,
 37, 47, 59, 64, 65, 69, 80, 86,
 87, 88, 92, 93, 94, 95, 96, 97,
 99, 103, 106, 114, 115, 116,
 117, 118, 119, 120, 121, 124,
 132, 137, 140, 144, 145, 152,
 160, 162, 163, 165, 169, 182,
 185, 192, 197, 198, 201, 209,
 211, 212, 215, 218, 226, 242,
 245, 251, 264, 265, 268, 275,
 305, 306, 307, 308, 309, 318,
 350, 354, 372, 373, 398, 399,
 401, 413, 418, 421, 422, 423,
 431, 432, 433, 435, 437, 438,
 439, 441, 442, 444, 445, 446,
 447, 450, 459, 475, 479, 481,
 483, 485, 486, 487
 Budești (RNK) 273
 Bukarest (RNK) 17, 362, 370,
 387
 Burina 50
 Bussa (CSK) 280
 Buzita (CSK) 52, 342, 343, 345,
 347, 349
 Büdöskút-puszta 337
 Büdszentmihály 346
 Bükkerdő 296, 324
 Bükkösd 141
 Cegléd 192, 193, 215, 222, 223,
 224, 225, 243, 244, 253, 265,
 279, 318, 435, 452, 471, 479,
 480
 Cered 34, 233, 284, 286
 Cervený 347
 Chladno (Kladno — CSK) 268
 Cinkota 85, 266, 307
 Czigányi (RNK) 18
 Csaba 138, 289, 290, 315, 320
 Csáb (CSK) 50, 352
 Csákány-puszta 313
 Csáktelek 471
 Csalános (CSK) 314

Csánk (CSK) 50, 330
 Csap (SZU) 24, 158, 181, 185, 199,
 201, 212, 270, 355, 363, 369,
 370
 Csata (CSK) 330, 337, 382, 384
 Csatosirtás 290
 Csege 67, 212
 Csejkő (CSK) 373
 Csenger 21
 Csepel 97, 144, 145, 240, 266
 Cserépfalva 39
 Csernovci (SZU) 274
 Csetnek (CSK) 358
 Cséffár (Csiffár — CSK) 396
 Csicska-hegy (CSK) 324
 Csillag-tanya 327, 345
 Csingés-hegy 228
 Csobád 49
 Csókás (RNK) 417
 Csongrád 46, 63, 66, 202, 212,
 215, 272, 273, 450, 451, 455,
 456, 457, 458, 463, 467, 473
 Csonkás-hegy 347, 349
 Csorba-puszta 459
 Csosna-tető 290
 Csót 86, 253
 Csucsá (RNK) 14, 19, 20, 130
 Csúz (CSK) 57
 Csüire-hegy (-magaslat) 48, 321

Daráska-hegy 228
 Dealul Mare (RNK) 19, 20
 Debrecen 18, 21, 22, 25, 27, 63,
 87, 106, 108, 120, 124, 134,
 136, 137, 138, 140, 143, 144,
 145, 158, 159, 160, 163, 178,
 181, 182, 186, 188, 427, 450,
 451, 452, 461
 Dédes 219, 292
 Dejtár 317
 Deménd (CSK) 317
 Derecske 427
 Deresk (CSK) 53
 Derzsénye (CSK) 411

Dés (RNK) 122
 Dessewffy-tanya 366
 Dete (CSK) 326
 Detva (CSK) 343, 344, 346, 355
 Detvahuta (CSK) 355
 Déva (RNK) 122
 Dévaványa 67, 427
 Devicse (CSK) 53, 57, 411
 Dézna (RNK) 20, 138
 Diósgyőr 39, 41, 242, 282, 289,
 294, 297, 314, 319
 Disznós-tanya 345
 Dobsina (CSK) 355, 387
 Dolány (CSK) 42, 287
 Dombóvár 104, 106, 131
 Dorozsma 131, 140, 215, 455
 Drégelypalánk 219, 373
 Dubicsány 322, 328
 Dubje-hegy (CSK) 419
 Dudar-hegy 292, 313
 Dunaegyháza 246, 289
 Dunaföldvár 396, 398
 Dunapataj 59, 396
 Dunapentele 120

Edelény 41, 43, 49, 291, 313
 Eger 37, 39, 41, 201, 215, 219,
 288, 365, 446, 482
 Egrespatak (RNK) 18
 Egyek 67, 468
 Egyházaspásztó (CSK) 292
 Élesd (RNK) 138
 Emőd 242, 282, 298, 320
 Endrefalva 34, 35, 229, 280, 292
 Enyicke (CSK) 349
 Eperjes (CSK) 54, 57, 358, 359,
 360, 363, 366, 376, 377, 400,
 405
 Eperjeske 417
 Erdőbénye 339, 341
 Erdőd 20, 135, 138
 Erdőkővesd 291
 Érkávás (RNK) 20, 135, 138

- Érmihályfalva (RNK) 21, 136,
 139, 140, 145, 473
 Érsekújvár (CSK) 50, 51, 52, 53,
 57, 177, 183, 337, 344, 352,
 358, 379, 382, 385, 389, 390
 Erzsébetfalva (Bp.) 266
 Esztergom 48, 201, 329, 331, 333,
 334, 352, 367, 412
 Etele-puszta 229
 Fajti (CSK) 231
 Farnád (CSK) 372, 373
 Fegyvernek 66, 452, 461, 466,
 468, 477
 Fehring (OK) 203
 Feled (CSK) 35, 37, 38, 42, 199,
 229, 231, 280, 281, 296, 322
 Felnémét 288
 Felsőerdő (CSK) 347
 Felsőkéked (CSK) 347, 349
 Felsőlendva (JSZNK) 132
 Felsőnovaj (CSK) 339
 Felsőremete (CSK) 107
 Felsősipek (CSK) 352
 Felsőtanya (Szeged) 431
 Felsőtárkány 288
 Felsővadász (CSK) 50, 337
 Felsőzsolca 43, 199, 294, 296,
 319, 320
 Félegyháza (lásd még Kiskun-
 félegyháza) 140, 270, 457
 Fiume (JSZNK) 45, 140, 425
 Forosombai-csárda 131
 Forró 49, 326, 337, 348
 Forróencs 345
 Földes 181
 Földvári-halom 453
 Frank-hegy 48, 329, 348
 Fugyivásárhely (RNK) 22
 Futókércs 337
 Füge (CSK) 344
 Fülek (CSK) 35, 36, 37, 46, 201,
 214, 229, 233, 236, 237, 280,
 291, 296, 313, 316, 323
 Fülöpszállás 59, 209
 Fürdőház 417
 Füzesabony 67, 181, 193, 244,
 278, 282, 286, 365, 471, 479,
 482
 Gács (CSK) 317, 323
 Gácsfalva (CSK) 329
 Galla 316
 Gálszécs (CSK) 355
 Galvács 342
 Garadna 50, 297, 337
 Garadna-puszta 337
 Garamberzence (CSK) 357
 Garamkereszt (CSK) 388
 Garamkeszi (CSK) 57, 372
 Garamkövesd (CSK) 48, 317
 Garamlők (CSK) 57, 384, 389
 Garamszentbenedek (CSK) 358,
 385
 Garamszentkereszt (CSK) 389
 Garamszőlős (CSK) 384
 Garamújfalú (CSK) 417
 Gáva (CSK) 67
 Gecső (CSK) 417
 Gegyhegy (CSK) 284, 286
 Gesztely 43, 289, 291, 320, 326,
 327
 Gesztete (CSK) 314
 Golop 327
 Gortvakisfalud (CSK) 314
 Gödöllő 29, 36, 128, 162, 185, 210,
 244, 246, 256, 323, 419, 429,
 435
 Gömörpányi (CSK) 51
 Gönc 337, 342, 343, 344, 348
 Göncruszka 51, 348
 Görömböly 289, 315, 320
 Grác (OK) 371
 Guszóna (CSK) 211, 316
 Gyanafalva 203
 Gyékényes 14, 141, 275, 276, 371,
 427
 Gyerk 317

- Gyetva 51, 52, 53
 Gyoma 427, 462
 Gyöngyös 246
 Győr 34, 86, 119, 120, 160, 163, 182, 200, 308, 309, 430, 440, 486
 Győröd 57, 396
 Györtelek 18
 Gyula 180, 182, 427
 Gyulafehérvár 122
 Gyulavári 182
 Hacsó (CSK) 358
 Hadad (RNK) 18, 135
 Hadadnásd (RNK) 18
 Hajdúböszörmény 24, 158
 Hajdúhadháza 181, 187
 Hajdúnánás 24, 158
 Hajdúsámson 25
 Hajdúszoboszló 26, 27, 28, 178, 180, 181, 186
 Hajmáskér 245
 Hajós 59
 Hajtati-csárda 453
 Halászi 35, 313
 Halmágycsúcs (RNK) 14, 19, 20, 129
 Halmaj 326
 Hámor 291
 Haraklány (RNK) 18, 133
 Harangod 327, 345
 Harasztomb (CSK) 343, 347, 349
 Hámospatak (RNK) 138
 Harsány 242, 282, 288, 320
 Hárskút (CSK) 366
 Hatvan 34, 181, 201, 245, 252, 253, 265, 275, 276, 279, 285, 286, 365, 382, 479, 482
 Havasmező 107
 Hegyalja 128
 Hegyeshalom 466
 Helyőbába 320
 Helyőcsaba 40
 Helyőkeresztúr 215, 314, 320
 Hereada magaslat (RNK) 133
 Hermina-puszta 235
 Hernádcsány (CSK) 348, 349
 Hernádkércs 326, 348
 Hernádnémeti 326, 327, 340, 345
 Hernádpéteri 417
 Hernádszentandrás 49
 Hernádszadány (CSK) 348
 Hetény (CSK) 344
 Hétfalva 322
 Héthárs (CSK) 366, 386
 Hévízgyörk 128, 285
 Hidasnémeti 52, 128, 180, 337, 340, 343, 345, 347
 Hidegkút 291
 Hidvég 330
 Hódmezővásárhely 22, 29, 107, 130, 202, 268, 460, 462
 Homokterenyé 39, 231, 233, 286
 Homorútető 227
 Homrogd 49, 326
 Honcót (RNK) 133, 139
 Hort 276
 Hrumec magaslat (CSK) 347
 Hugyag 291
 Huszt (SZU) 18, 123
 Ibrány 24, 27, 158, 179, 186, 187
 Igló (CSK) 53, 54, 355
 Igrici 320
 Iklad 128
 Ilk 179
 Ilova (RNK) 134
 Ipolynyitra (CSK) 35, 42
 Ipolyság (CSK) 49, 317, 326, 327, 330, 335, 352, 353, 358, 382, 396
 Irsa (lásd Alberti-Irsa)
 Isaszeg 276
 Ivánka-hegy 228
 Jablonca (CSK) 417
 Jánok (CSK) 342, 349

- Jánoshida 192, 478
 Járdánháza (Járdányháza) 38, 280
 Jászapáti 193, 246, 265, 482
 Jászárokszállás 276
 Jászberény 106, 107, 246, 265, 479
 Jászdózsa 276
 Jászládány 192, 463, 471, 477, 482
 Jászómecenéz (CSK) 366
 Jolsva (CSK) 54, 358
- K**
 Kaba 473
 Kakasnyílás 199, 201
 Kál (lásd Kálkápolda)
 Kálkápolda 193, 477, 482
 Kállai-tanya 188
 Kállósemlén 179
 Kálno (CSK) 317, 323, 389, 396
 Kalocsa 132, 398
 Kalonda (CSK) 324
 Kápolda 314
 Kaposvár 86, 121, 160, 241
 Kaposszék 131
 Kaprányi-puszta 291
 Karácsfalva (SZU) 417
 Karancs 235
 Karancsalja 221, 227, 231, 232, 235
 Karancsapátfalva 231, 417
 Karancsberény 221, 291
 Karancskeszzi 34, 35, 221, 280
 Karancsság 42
 Karcag 28, 67, 452, 459, 460, 461, 467, 468
 Károlyváros (JSZNK) 371
 Kásahegy 228
 Kassa (CSK) 41, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 57, 128, 200, 314, 315, 319, 340, 342, 345, 346, 348, 349, 350, 351, 354, 355, 356, 359, 360, 363, 364, 367, 376, 377, 378, 383, 398, 399, 401, 402, 403, 404, 405, 413, 414, 415, 426
 Kazár 286
 Kecege (CSK) 50
 Kecel 398
 Kecskemét 36, 38, 86, 131, 160, 162, 193, 243, 275, 277, 279, 318, 325, 457, 471
 Kékkő 50, 328, 329, 343, 352
 Kelecsény (CSK) 372
 Kelenföld 240, 307
 Kemence 317
 Kenderes 66, 67, 459, 467, 468
 Kenézlő 464
 Kerekhegy 290
 Kercsektető 228
 Kereskény (CSK) 330
 Kétegyháza 26
 Kijev (SZU) 64, 273
 Királydaróc (RNK) 20, 135, 138
 Királyhágó (RNK) 138
 Királyhida (OK) 103
 Kisbakta 417
 Kisdobra 417
 Kisgyőr 242, 283, 288
 Kisinyov (SZU) 273
 Kisjenő (RNK) 159
 Kiskálna (CSK) 352
 Kiskereki (RNK) 473
 Kisköre 212, 215, 244, 245, 246, 265, 283, 384, 471, 477, 482
 Kiskunfélegyháza 36, 120, 131, 277, 435, 471
 Kiskunhalas 182, 183, 184
 Kiskúria-puszta 459
 Kislőnya 417
 Kisoroszká (CSK) 352
 Kispalád 417
 Kispeszt 92, 162, 266
 Kissalgó 228
 Kisszeben (CSK) 366, 367, 387
 Kisszecse 372
 Kisszedres (RNK) 140
 Kistapolcsány (CSK) 389

- Kisterenye 38, 39, 42, 229, 230, 231, 280, 284, 285, 286, 287, 288, 292
 Kistokaj 282, 290, 319
 Kisújszállás 28, 66, 67, 452, 454, 459, 460, 461, 467, 468, 473
 Kisvárdá 187
 Klenóc (CSK) 385
 Klukno (CSK) 384, 418
 Koch-puszta 234
 Kocs-puszta 451
 Kóka (CSK) 265
 Kokova (lásd Rimakokova) (CSK)
 Kolomea (SZU) 270
 Kolozsvár (RNK) 462
 Komári 182
 Komárom (CSK) 183, 200, 309, 352, 368, 369
 Komáromszentpéter (CSK) 57
 Komoroc (CSK) 347
 Kondoros 452
 Kopácsapáti 179
 Korpona (CSK) 50, 53, 317, 326, 328, 343, 352, 353, 354, 368, 389, 417
 Kovászó (SZU) 107
 Köbölkút (CSK) 373
 Kőkaró (RNK) 20, 138
 Kölcse 417
 Königsberg (OK) 389
 Kőpatak (OK) 389
 Kőrmöcbánya (CSK) 53, 358
 Köröm (CSK) 48
 Kötegyán 26, 182
 Kővár (RNK) 317
 Kövecses (CSK) 53
 Krajova (Craiova — RNK) 370, 428, 459
 Kralóc (CSK) 411
 Krasznikvajda (Krasznokvajda CSK) 340, 342, 344, 345
 Krivacsi (CSK) 291
 Krivány (CSK) 355
 Kunhegyes 66, 283
 Kunszentmárton 159, 460
 Kunszentmiklós 435
 Kun-tanya 459
 Kupa 49, 326
 Kuria-puszta 459
 Kurtakeszi (CSK) 344
 Külsőböcs (CSK) 326
 Kürt (CSK) 57, 373
 Kürtös (RNK) 22, 26, 182
 Ládháza (lásd még Nyékládháza) 41, 289, 290, 314, 319
 Laibach (JSZNK) 45, 370
 Lajosmizse 193
 Lak 320
 Lapújtó 33, 34, 42, 227, 232
 Lasztóc (CSK) 180
 Lázoldal 227
 Leasza 133
 Legyesalsó Mihály (CSK) 128, 134
 Legyesbénye 327
 Léh 49
 Lénárdfalva (RNK) 48, 322
 Lestyó 133
 Letkés 317
 Léva (CSK) 50, 56, 57, 137, 316, 317, 326, 327, 329, 330, 331, 336, 344, 346, 352, 358, 367, 368, 371, 372, 373, 379, 387, 388, 389, 396
 Levelek 27
 Lice (CSK) 53
 Lipótvár (CSK) 200
 Litava (CSK) 328, 329
 Litke 50, 214, 280, 323
 Lóhullás (CSK) 292
 Lónyabánya (CSK) 50, 51
 Losonc (CSK) 35, 36, 37, 38, 40, 42, 46, 48, 49, 51, 52, 128, 176, 177, 229, 231, 233, 234, 236, 279, 281, 288, 312, 313, 314, 316, 317, 323, 324, 325, 328,

- 329, 335, 343, 346, 352, 355,
382, 401, 416, 483
Lubenka (CSK) 355
Lupocs (CSK) 329
- Mád 339, 340, 345
Madaras 160, 473
Magas-hegy 51, 337, 339, 348
Magos-hegy 40, 289, 293, 317,
324
Magyarcsagoly (RNK) 135, 138
Magyarkecel (RNK) 18
Magyarod (CSK) 352
Magyartés 457
Magyarzabar (lásd még Zabar)
230, 291
Magyarzsákod (RNK) 20
Majom (CSK) 35
Makó 22, 29, 124, 182
Makkosjánosi (SZU) 107
Málca (CSK) 128, 180
Málé 322
Málihegy 48
Mály (lásd Mályi)
Mályi 39, 40, 282, 288, 315, 319
Mándok 179
Mánfa 132
Máramarossziget (SZU) 107, 122,
123, 129
Marcelháza (CSK) 57
Margitfalva (CSK) 356, 392, 395
Márianosztra 417
Máriapócs 179
Marosillye (RNK) 122
Martély 460, 462
Martfű 461, 466
Mártonfalva (RNK) 42
Mátészalka 21, 24, 181
Mátramindszent 284
Mátranovák 39, 219, 231, 284,
285, 286
Mátraszele 231, 286
Mátraverebély 292
Mátyásföld 86
- Mázahegy 292
Mecenzéf (lásd még Jászómece-
zéf) 366, 388
Medvesmagassa 227
Megyaszó 328, 337
Megyer (CSK) 229
Méhi (CSK) 198, 344
Mezőcsát 34, 215, 465, 474
Mezőhegyes 427
Mezőhomok (SZU) 107
Mezőkövesd 201, 288
Mezőlaborc (CSK) 134
Mezőnyárád 292
Mezőtúr 28, 67, 193, 202, 459,
462, 467, 473.
Mezőzombor 339, 341, 474
Mikófalva 201
Miksi—Kohári-hegy 324
Mindszent 66, 202, 283, 296, 458,
459, 460, 462, 467,
Miskolc 25, 35, 36, 39, 40, 41,
43, 44, 45, 46, 121, 128, 134,
137, 160, 181, 187, 193, 199,
200, 201, 202, 205, 207, 215,
219, 279, 282, 283, 288, 289,
290, 291, 292, 293, 294, 295,
297, 313, 314, 318, 319, 320,
325, 326, 339, 340, 345, 346,
356, 357, 363, 364, 365, 366,
383, 388, 416, 471, 479, 482,
486
Miszlokpaták (CSK) 349
Mizserfa 285
Mocsa 352
Mohács 132
Monok 327, 337
Monosbél 34
Moszkva (SZU) 63, 273, 274, 481
Mozsgó 131, 140
Mucsiny (CSK) 313
Muhi 396
Mulyád 317
Munkács (SZU) 25, 107, 108, 123,
180, 181, 363, 416,

Muraszombat (JSZNK) 132, 384
Muzsla (CSK) 334

Nagybánya (RNK) 122, 129
Nagybátony 355
Nagycsalomja (CSK) 317
Nagycséc 199, 201, 320
Nagydaróc (CSK) 33, 211, 214,
215

Nagydobos 181
Nagyecsed 124
Nagyfalu (CSK) 453, 464, 465
Nagygéc 313
Nagyida (CSK) 52, 340, 345, 347,
348, 349, 351
Nagykálló 28, 159, 185, 187, 188,
189

Nagykálna (CSK) 371, 384
Nagykanizsa 197
Nagykároly (RNK) 18, 21, 24,
63, 129, 134, 136, 140, 179,
450, 451

Nagykartal 128
Nagykátá 193
Nagykeresztúr (CSK) 324
Nagykikinda (JSZNK) 36, 426,
427, 428

Nagykőmázahegy 290
Nagykőrös 193, 244, 471
Nagykörű 478
Nagylak (RNK) 29
Nagyléta 451, 452
Nagymihály (SZU) 384, 386
Nagyod (CSK) 372, 373
Nagyökö 477

Nagyölved (CSK) 372
Nagypál 26
Nagypös 466
Nagysalló (CSK) 358, 372
Nagysáros (CSK) 392, 395
Nagysurány (CSK) 389, 390
Nagyszalonta (RNK) 18, 159, 182
Nagyszeben (RNK) 17, 132, 191,
424

Nagyszecse (CSK) 372
Nagyszécsény (lásd még Szécsény)
128, 214, 229
Nagyszelezsény (CSK) 389
Nagyszombat (RNK) 379
Nagyszőlős (SZU) 24
Nagytőre (CSK) 373
Nagyvarsány 179
Nagyvárad (RNK) 18, 20, 22, 24,
63, 138, 140, 159, 160, 182,
450, 451, 452, 461, 468, 473
Nagyújfalu 280

Nagyzsolca 201
Napkor 155, 185
Nádasd 39, 280, 289, 486
Nádudvar 159
Nádújfalu 39, 229, 284, 285, 286
Naszvad (CSK) 352
Nemti 284, 285, 286
Németi 39, 51, 317, 326, 343, 384
Nógrádludány (CSK) 221
Novaj 326

Nyárad 328
Nyégerfalva (Nyegrefalva —
RNK) 138
Nyékládháza (lásd még Ládháza)
219

Nyíradony 24, 158, 159
Nyírbakta 179, 191
Nyírbátor 21, 181
Nyíregyháza 21, 25, 26, 27, 28,
47, 108, 119, 121, 143, 144,
145, 159, 163, 181, 182, 186,
187, 188, 189, 321, 336, 339,
370, 451, 452

Nyírfákó 27
Nyíres (CSK) 317
Nyírjes-tanya 188
Nyírkarász 187
Nyírmada 179
Nyitra (CSK) 53, 57, 316, 346,
358, 368, 369, 385
Nyustya (CSK) 53

Óballa (CSK) 478
 Óbars (CSK) 57, 372, 373, 384, 389
 Óbecse (JSZNK) 370
 Oberparndorf (OK) 372
 Ófehértó 179
 Ógyalla (CSK) 344, 352, 389, 396
 Óhaj (CSK) 57
 Óhat 455
 Olaszi (lásd még Bodrogolaszi) 339
 Olaszliszka 193, 339, 341, 342, 343, 469
 Ólubló (CSK) 373
 Onga 294, 319
 Ónod 41, 289, 290, 319
 Oros 188
 Orosháza 18, 139, 427, 460, 462, 473
 Oroszkő (SZU) 107
 Oroszló (SZU) 106
 Osgyán (CSK) 323, 346
 Ósiska (CSK) 327, 345
 Ósiska-puszta (CSK) 347
 Ostoros-hegy 294
 Ottlaka 180
 Ózd 39, 296, 313

Őcsöd 468
 Őrdarma (SZU) 180
 Őrdöghegy 288

Pálfalva 229
 Pallavicini-major 130
 Pálmonostor 183
 Panyidaróc (CSK) 324
 Pap 186
 Párizs (FK) 37, 44, 54, 70, 124, 362, 387, 392, 397, 399, 401, 424, 425, 454, 466, 484
 Párkány (lásd még Párkány-nána — CSK) 137, 316, 331, 332, 333, 334, 335, 372, 417

Párkány-nána (CSK) 48, 183, 327, 329, 337, 358, 379, 381, 382
 Parndorf (OK) 373
 Pásztó 222, 230, 280
 Pazony 188
 Pécel 265
 Pécs 47, 132, 174, 175, 183, 202, 220, 318, 427, 487
 Pécsújfalu (CSK) 386
 Pehogy (CSK) 340
 Pél 396
 Pelsőc (CSK) 53, 54, 291, 328, 358
 Perbete (CSK) 57, 352
 Perencsfalu (CSK) 57
 Pereszlény (CSK) 317
 Perény (CSK) 340, 343, 345
 Perse (CSK) 211, 215, 324
 Pesthidegkút 267
 Pestszentlőrinc 266, 267
 Pétek (RNK) 326
 Péterfalva (Péterfala) 280, 284
 Pétervására 38, 39, 41, 42, 219, 229, 230, 231, 245, 246, 280, 286, 287, 288, 290, 291, 313
 Petneháza 179
 Petrova Bisztra (SZU) 107
 Petrova Kraszna (SZU) 107
 Piliny 34
 Pilis 193, 246
 Piliscsaba 306
 Pinc (CSK) 317, 323, 324
 Piski (RNK) 122
 Podrecsány (CSK) 317
 Poga 314, 319, 320
 Pogony 34, 42
 Pogonyi-puszta 322
 Poklostető 40, 290
 Poltár (CSK) 344
 Pomáz 162, 266
 Poprád (CSK) 16, 53, 54, 111, 363, 367
 Poroszló 63, 66, 215, 461, 463
 Pozsoba 53

- Pozba (CSK) 385
 Pozsony (CSK) 133, 183, 184,
 368, 369, 379, 395, 400, 415,
 416, 417
 Pöstény (Pöstyén) 35, 128, 221,
 280
 Prága (CSK) 44, 65, 117, 125,
 334, 335, 362, 387, 403
 Prencsfalu (CSK) 389
 Pukkanc (CSK) 388, 389
 Pusztacseg 28, 67
 Pusztanagypös 461
 Pusztapó 202
 Pusztatenyő 453
 Pusztáújfalu (RNK) 313
 Pusztaujjenke (lásd Ujjenke-
 pusztá)
 Pusztáújvilág 327
 Putnok 39, 48, 199, 201, 281,
 282, 296, 315, 322, 346, 388,
 417
 Putri (CSK) 287
 Püspökladány 24, 27, 28, 145,
 158, 159, 178, 181, 427, 454,
 473
 Ragyolc (CSK) 285, 292
 Rahó (CSK) 52, 346
 Rakaca 340, 345
 Rakamaz 27, 29, 66, 187, 192,
 202, 336, 339, 341, 343, 367,
 369, 370, 469, 474
 Rákócz (CSK) 51
 Rákos 86, 279
 Rákosfalva 966
 Rákospalota 92, 266
 Rákoskeresztúr 266
 Ramocsaháza 27, 187
 Rapp (CSK) 46, 313, 323, 324,
 325
 Ráros (CSK) 317
 Ráros-pusztá (CSK) 316, 323
 Recsk 39, 284, 288
 Rékas 477
 Remec 19
 Rendve (CSK) 396
 Reste (CSK) 347, 349
 Rettég (RNK) 139
 Riba 317
 Riga (SZU) 447
 Rimabánya (CSK) 323, 346
 Rimafűrész (CSK) 358, 385
 Rimakokova (CSK) 344, 355,
 385
 Rimasimonyi (CSK) 35
 Rimaszécs (CSK) 38, 48, 201, 245,
 246, 280, 281, 322
 Rimaszombat (CSK) 38, 49, 128,
 201, 231, 280, 281, 313, 314,
 315, 317, 320, 328, 329, 342,
 344, 346
 Rossia (Rosia — RNK) 133
 Rozsnyó (CSK) 41, 56, 57, 315,
 328, 355, 357, 364, 365, 366,
 387, 388
 Rudabánya 51, 326, 328, 342,
 343
 Ruttká (CSK) 56, 357, 364, 367,
 369, 379
 Saca (CSK) 349
 Ságújfalu (CSK) 228, 231
 Sajóecseg 319
 Sajóhidvég 294
 Sajókaza 48, 321, 328
 Sajókazinc 14, 291, 292, 314, 337
 Sajókeszi (CSK) 53
 Sajókeresztúr 314
 Sajólád (Sajóládháza) 43, 294
 Sajólenke (CSK) 344
 Sajónémeti 313, 314
 Sajópetri 41, 289, 290, 319, 320
 Sajópüspöki 314
 Sajószentpéter 41, 43, 199, 200,
 201, 282, 291, 292, 294, 297,
 313, 314, 319, 420

Sajóvámos 46, 313, 314
 Salgó (CSK) 284
 Salgótarján 17, 33, 34, 35, 37, 38,
 39, 40, 42, 43, 44, 45, 121, 144,
 199, 205, 207, 209, 210, 211,
 212, 214, 215, 219, 220, 221,
 227, 228, 229, 230, 231, 232,
 233, 234, 235, 236, 237, 243,
 278, 279, 280, 281, 282, 284,
 285, 286, 287, 291, 292, 296,
 317, 355, 417
 Salló 373
 Sándorfalva 131, 202, 215, 460
 Sándorháza (RNK) 139
 Sáp 24, 158, 181
 Sarkad 182
 Sárköz (RNK) 135, 138
 Sarmaság (RNK) 138
 Sárospatak 49, 52, 193, 289, 339,
 342, 343, 452
 Sarud 215
 Sashalom 313, 314, 319, 320
 Sasvár (CSK) 417
 Sátoraljaújhely 50, 52, 53, 128,
 180, 193, 199, 201, 289, 315,
 319, 336, 342, 343, 345, 346,
 348, 355, 356, 364, 367, 383,
 419, 471
 Sátoros 227
 Sávolgy 316, 324
 Schlossberg (OK) 228
 Seges (RNK) 370
 Selénd (RNK) 138
 Selyeb 49, 326
 Selmezbánya (CSK) 50, 53, 57,
 317, 326, 352, 353, 354, 372,
 373, 388, 389
 Sid (CSK) 313, 316
 Siklós (CSK) 330
 Simonyi (CSK) 280, 292, 314
 Siófok 436, 449
 Siroka (CSK) 366
 Solt 209
 Solymos (CSK) 372, 373, 412

Solyom (RNK) 138
 Somoskő 34, 38, 42
 Somosújfalú (Somoskőújfalú) 42,
 219, 235, 280
 Sopron 181, 241, 415, 417, 430
 Soroksár 267
 Sóslehotá 52
 Sotiska (CSK) 355
 Steinbrück (OK) 275, 371
 Stražna Hora (CSK) 316
 Strázsahalom 319, 320
 Stryj (Szrij — SZU) 270
 Surány (CSK) 352
 Surjánkert 453
 Susán (CSK) 346

 Szabadka (JSZNK) 47, 183, 318,
 370, 427, 478, 482
 Szabadkapusztá 323
 Szabolcs 343, 464, 469, 474
 Szádalmás (CSK) 366
 Szajol 68, 466, 468
 Szakál 128
 Szakáld 320
 Szakálpatak (CSK) 349
 Szalánchuta (CSK) 417
 Szalatnya (CSK) 373
 Szalmatercs 287, 292
 Szamarkand (SZU) 96
 Szanda 468
 Szandai-csárda 452
 Szandai-szőlők 463
 Szandaszőlős 68
 Szaniszló (RNK) 24, 158
 Szanticska (CSK) 392, 395
 Szántó (CSK) 352
 Szapárfalu (RNK) 66
 Szapáriliget (RNK) 22
 Szarkatető 294
 Szarvaskő 39
 Szász-kút-tanya 188
 Szatmár (RNK) 129, 136, 140
 Szatmárnémeti (RNK) 18, 136,
 140, 141

- Szatymaz 131, 460
 Százd (CSK) 317
 Szebelléb (CSK) 411
 Szeben (RNK) 359
 Szecse (CSK) 389
 Szécsény (lásd még Nagyszécsény)
 34, 35, 42, 214, 221, 230, 235,
 236, 291, 417, 483
 Szeged 18, 36, 47, 64, 65, 86, 87,
 119, 120, 121, 125, 130, 131,
 139, 140, 141, 184, 212, 276,
 318, 370, 371, 427, 428, 429,
 430, 431, 432, 433, 435, 436,
 437, 461, 462, 478, 482
 Szeghalom 182, 427
 Szegilong 341, 343
 Székesfehérvár 89, 93, 162, 182,
 245, 253, 265, 472
 Székelyhíd (RNK) 473
 Szélszeg (RNK) 129
 Szemeréd 317
 Szendrő 49, 50, 51, 52, 320, 326,
 328, 337, 339, 342, 343, 345
 Szentendre 162, 266
 Szentés 66, 202, 451, 452, 453,
 456, 457, 458, 459, 460, 461,
 467, 473
 Szegvár 202, 453, 458, 459, 460,
 467
 Szentjakab 229
 Szentlőrinc 183
 Szentpéter (CSK) 352
 Szenttamási-hegy 332
 Szepesújfaló (SZU) 395
 Széplak (RNK) 20, 135, 138
 Szepsi (CSK) 315, 340, 349, 366
 Szepsi újlak (CSK) 392
 Szerencs 41, 46, 49, 187, 189,
 193, 288, 289, 313, 320, 325,
 327, 339, 345, 357, 364, 366,
 463
 Szigetvár 131, 141
 Szikszó 39, 43, 46, 48, 199, 282,
 291, 294, 313, 314, 320 326,
 328, 339, 348
 Szilágycseh (RNK) 129, 133
 Szilágynagyfaló (RNK) 138
 Szilágysomlyó (RNK) 126, 131,
 138
 Szilice (CSK) 53, 358
 Szilvás 291
 Szilvaskő 284, 286
 Szilvássvár 41
 Szinerváralja (RNK) 134, 136
 Sziny 366
 Szirma 40, 289, 293, 315, 320
 Szirmabesnyő 41
 Szob 48, 134, 214, 316, 317
 Szolnok 27, 28, 29, 46, 47, 50,
 63, 66, 67, 68, 86, 107, 158,
 160, 178, 182, 192, 197, 198,
 202, 209, 212, 218, 219, 222,
 225, 226, 251, 283, 321, 343,
 370, 398, 428, 433, 435, 450,
 451, 452, 453, 454, 461, 463,
 464, 466, 467, 471, 472, 473,
 478, 479, 482
 Szombathely 86, 203, 458
 Szopor 138
 Szölgyén 372, 373
 Szőlőshalom 466
 Szőreg 131
 Szőrmeg 134
 Szuhakálló 289
 Szuhogy 343
 Szulimán 174
 Szurdok (SZU) 348
 Tajti (CSK) 38, 233, 280, 284
 Taktaharkány 327, 474
 Taktaszada 327
 Talács (RNK) 133, 134
 Tállya 337
 Talp (RNK) 138
 Talpas (RNK) 22
 Tamási (CSK) 323, 329

- Tápiószele 192
 Tapolca 40
 Tapolcsány (CSK) 291, 296
 Tarcál 337, 339, 341, 342, 343, 371
 Tardos 474
 Tarnóc 316
 Tasnád (RNK) 129, 133, 136
 Tasnádszántó (RNK) 20, 135
 Técső (SZU) 14
 Téglás 24, 26, 158, 159
 Telegrad-pusztá 294
 Temesvár (RNK) 122, 123
 Tenke (RNK) 24
 Tenyő 468
 Tenyőtanya 466
 Tešin (CSK) 49
 Tesmag (CSK) 317
 Teszér (CSK) 343, 352, 373
 Timár 453
 Tiszabábolna 465
 Tiszabura 384, 385
 Tiszacsoma (SZU) 107
 Tiszadada 474, 478
 Tiszadob 202, 343, 346, 345, 474
 Tiszaeszlár 66, 67, 343, 453
 Tiszaföldvár 159, 202
 Tiszafüred 27, 29, 67, 68, 160, 192, 198, 202, 212, 215, 363, 455, 468, 482
 Tiszakerecsény 417
 Tiszakeresztúr (SZU) 417
 Tiszaladány 478
 Tiszalók 160, 343, 474
 Tiszalúc 40, 48, 49, 289, 291, 294, 313, 314, 320, 326, 327, 339, 340, 345, 463, 474
 Tiszanána 215
 Tiszapalkonya 474
 Tiszapolgár 160, 212
 Tiszapuszta 452
 Tiszapüspöki 477
 Tiszasüly 384, 385, 477, 478
 Tiszaszajol (Szajol) 453, 463
 Tiszaszentimre 202
 Tiszaújhely (SZU) 417
 Tiszaújlak (SZU) 24
 Tiszavárkony 452
 Tiszavezsény (CSK) 358, 385, 387, 388, 453, 467
 Tiszolc (CSK) 54, 56, 57, 315, 328
 Tokaj 47, 50, 51, 53, 63, 66, 189, 193, 200, 201, 212, 321, 336, 337, 339, 341, 342, 343, 345, 357, 364, 365, 366, 367, 383, 450, 451, 455, 464, 469, 473
 Tolcsva (CSK) 339
 Told 280
 Tolmács 344, 352, 372, 396, 398
 Tomor 326
 Topke-hegy 280
 Tormava (CSK) 138
 Torna (CSK) 51, 52, 128, 319, 340, 342, 346, 358, 366, 412
 Tornagörgő (CSK) 417
 Tornalja (CSK) 50, 291, 342, 344
 Tornó 343
 Tószeg 452
 Tótkomlós 124
 Tótmegyer (CSK) 344, 352, 390
 Tóketerebes (CSK) 54
 Tórincs (CSK) 280
 Törökszentmiklós 66, 159, 202, 452, 453, 459, 461, 467, 472
 Törtel 471
 Tribota (CSK) 347
 Tura 222
 Túrkeve 28, 67, 459, 467, 468
 Túrócszentmárton (CSK) 363
 Uhorszka 52
 Újbars (CSK) 57, 389
 Újdiósgyőr 319
 Újfehértó 188, 189
 Újjanka-pusztá 40
 Újjenke-pusztá 289, 290
 Újkomárom 200
 Újliska (CSK) 327

Újpest 92, 162, 266, 446
 Újszász 192, 463, 471
 Újszeged 130, 131
 Újszentanna (RNK) 22, 134
 Újszőny 200
 Újvidék (JSZNK) 309
 Ungvár (SZU) 123, 128, 176, 177,
 180, 193, 363, 370
 Üröm 266
 Vác 93, 162, 199, 246, 268, 315,
 382, 416, 449
 Vadna 314
 Vágsellye (CSK) 390
 Vaja 181
 Valkó 215
 Vámosalja 417
 Vámosgyörk 275, 276
 Vámosmikola 372
 Vámspércs 25
 Várad (CSK) 352, 384, 389
 Váradles (RNK) 24
 Varasd (JSZNK) 140
 Várgede (CSK) 46, 313, 322
 Várhegy (RNK) 228
 Vári (lásd még Gyulavári) 182
 Várkony (CSK) 314
 Vártelek (RNK) 129
 Vásárosnamény 18, 181
 Vaskoh (RNK) 19, 20, 140
 Vatta 282, 320
 Vecseklő (CSK) 221
 Vecseklő-pusztta (CSK) 227, 284
 Végles (CSK) 356, 384, 385
 Velence 201
 Velezd 46, 313
 Velkaves (CSK) 323
 Verebély 52, 57, 336, 344, 346,
 352, 389
 Verpelét 245
 Versailles (FK) 399, 400, 426
 Veszprém 245
 Vésztő 182
 Világos (RNK) 24, 134, 138

Vilke (CSK) 316, 317, 324
 Villány 175, 183, 427
 Vilmány 50, 340
 Visk (SZU) 317
 Visnyó (CSK) 289, 291
 Visóoroszi (SZU) 107
 Vízvár 220
 Vizsoly 339, 340, 349
 Vurfutamaiului (RNK) 133
 Wien (lásd még Bécs — OK) 371,
 387, 425
 Wiener Neustadt (OK) 371
 Zabar (lásd még Magyarzabar)
 280, 284, 285, 292
 Zádorfalva 417
 Zágráb (Zágreb — JSZNK) 140,
 141, 270, 275, 371
 Zagyvarékás 482
 Zagyvaróna 42, 221, 228, 233, 284
 Zalaegerszeg 120, 160
 Zalkod (CSK) 342, 343, 366, 474
 Zám (RNK) 122
 Zápszony (SZU) 417
 Zebegény 417
 Zilah (RNK) 18, 122, 123, 129, 133
 Zimnahora (CSK) 384, 385
 Zlatno (CSK) 344
 Zobák-pusztta 220
 Zombor (JSZNK) 132, 427
 Zólyom (CSK) 50, 52, 53, 316,
 317, 328, 326, 336, 346, 352,
 353, 355, 356, 367, 368, 379,
 383, 384, 387, 388, 389
 Zöldes (RNK) 133, 134
 Zsadány 26, 182
 Zsarnóca (CSK) 336, 389
 Zsember (CSK) 373
 Zsitvafödemes (CSK) 57
 Zsitvafő-pusztta (CSK) 390
 Zsolca (lásd még Alsó- Felső-
 zsolca) 320
 Zsolna (CSK) 41, 54, 200, 369, 379

A DOKUMENTUMOKBAN ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK MAGYARÁZATA¹

alez.	= alezredes
áll.	= állomás
altbgy.	= altábornagy
bk.	= belkezelési
csap.	= csapat
csop., cs.	= csoport
ddr., dr., d.	= dandár
del., de., d. e.	= délelőtt
dem.	= demarkációs
dut., du., d. u.	= délután
ezr., e., ezd.	= ezred
E. St., e. st.	= Eisenbahn Station (vasútállomás)
elg., ell., elsg., ellens.	= ellenség
eln.	= elnöki
elvt., et.	= elvtárs
felv.	= felvevő
fhdgy.	= főhadnagy
gp., gpu., gépp., gpka.	= géppuska
gyal., gy.	= gyalogság, gyalogos
gy. e., gye.	= gyalogezer
h., he.	= hegy, hegység
hads., hdsg., hg., hdg.	= hadsereg
hat.	= határ
hdm., hd.	= hadművelet

¹ A közhasználatú rövidítések az alábbiakban nem szerepelnek.

hdt., hadt., hdtst., hadts.	= hadtest
HIL	= Hadtörténelmi Levéltár
ho., h. o., hdo., hadoszt.	= hadosztály
Hüm.	= Hadügyminisztérium
Hünb.	= Hadügyi Népbiztosság
ism., i.	= ismétlőd
kat.	= katonai
kb.	= kebelbeli
ker.	= kerületi
KKL	= Központi Katonai Levéltár (Csehszlovákia)
k. m.	= kikülönített magyar
kül., klny., klt., Kltm.	= különítmény
legion., lég.	= légionista
lov.	= lovas
löv.	= lövész
M.	= Mintájú
m., munk.	= munkás
mgf.	= megfigyelő
M. N. O.	= Csehszlovák Nemzetvédelmi Minisztérium
M. Tan. Közt. iratai	= Magyar Tanácsköztársaság iratai
mun.	= muníció
neh. tar.	= nehéz tarack
népb., npb.	= népbiztos, népbiztosság
nk., n., nemz.	= nemzetközi
op.	= operatív
or.	= orosz
oszt.	= osztrák
oszt.	= osztály
ő.	= őrség
p., ,	= perc
pi., p., piszt.	= pisztoly
pk., prk.	= parancsnok
pol.	= politikai
pság, parság, par., prág, parnokság	= parancsnokság
psz., pszt.	= pusztá
pu.	= puska
rep.	= repülő
SHS	= Jugoszlávia (Szerbia, Horvátország, Szlovénia)
sz., szksz.	= szakasz
sz.	= számú

sz.	= székely
szd., szzd.	= század
szerv.-szerű	= szervezetszerű
szolg.	= szolgálat, szolgálati
szü., sz. ü.	= személyügyi
tüz., t.	= tűzér, tűzérség, tűzérségi
tny. ta., tn.	= tanya
tar.	= tarack
tart.	= tartalék
táv.	= távíró
tb. á.	= tábori ágyú
tbgy.	= tábornagy
tbk.	= tábornok
tel.	= telefon
teng., tg.	= tengerész
titk.	= titkos
trig.	= trigonometria
tt.	= tábori tarack
v., vd.	= vadász
v.	= vörös
véd.	= védelmi
VHP	= Vörös Hadsereg Parancsnokság
vk., vezk., vezr., vzk.	= vezérkari
vp.	= városparancsnok, vonalparancsnok
vszksz.	= védőszakasz
zlj., zj., z. alj., zslj.	= zászlóalj
„x”	= lépés, lépésre

<i>Liptai Ervin</i> : A magyar Vörös Hadsereg hadműveletei	5
Előszó (Hetés Tibor)	72

I. Fejezet

KIKIÁLTJÁK A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁGOT. A VÖRÖS HADSEREG SZERVEZÉSE. A ROMÁN BURZSOÁ HADSEREG TÁMADÁSA ÉS A VÖRÖS HADSEREG VISSZAVONULÁSA

1919 március 21—április 30

1—71. dokumentum

1. Mindenkihez! (1919 március 21.)	79
<i>A Vörös Hadsereg felállítása és szervezése. Intézkedések a proletár-diktatúra védelmére</i>	81—117
2. Felállítják a Vörös Hadsereget. (1919 március 24.)	81
3. A Forradalmi Kormányzótanács felhívása az Oroszországból hazatért vöröskatonákhoz. (1919 március 23.)	84
4. A Hadügyi Népbiztosság légügyi osztálya intézkedik a repülőalakulatok hadiállapotba helyezéséről és a legfontosabb feladatokról. (1919 március 24.)	85
5. A politikai megbízottaknak kiadott első működési utasítás. (1919 március 26.)	88
6. A Hadügyi Népbiztosság első intézkedése a proletárhatalom védelmére. (1919 március 29.)	89
7. A Hadügyi Népbiztosság rendelete a Vörös Hadsereg toborzására. (1919 március 30.)	90

8. A Forradalmi Kormányzótanács a Vörös Hadseregbe hívja a magyarországi volt orosz hadifoglyokat. (1919 április 1.)	95
9. A Hadügyi Népbiztosság elrendeli a csepeli vörös gyalogezred felállítását. (1919 április 1.)	97
10. A Vörös Hadsereg budapesti alakulatai tüntető gyűlésen követelik a hadseregszervezés meggyorsítását. A Forradalmi Kormányzótanács határozatot hoz a hadügyi vezetésben történő személyi változásokról. (1919 április 3.)	97
11. Miért kell a Vörös Hadsereg?	100
12. Bécsi kommunista katonák belépnek a Vörös Hadsereg nemzetközi ezredébe. (1919 április 5.)	103
13. Bosnyákok jelentkeznek a Vörös Hadseregbe. (1919 április 6.)	104
14. Román proletárok csatlakoznak a Vörös Hadsereghez. (1919 április 4.)	106
15. A jászberényi gimnázium tanulói jelentkeznek a Vörös Hadseregbe. (1919 április 13.)	106
16. A Hadügyi Népbiztosság a Ruszin Népbiztossággal egyetértésben intézkedik a ruszin vörösgárda hadosztály megszervezéséről. (1919 április 14.)	107
17. A Hadügyi Népbiztosság jelentése a csapatok létszámáról. (1919 április 16.)	109
18. Az új hadügyi vezetés felhívása a vöröskatonákhoz a szilárd fegyelem szükségességéről. (1919 április 16.)	111
19. A Forradalmi Kormányzótanács forradalmi katonai törvényszékek felállítását rendeli el. (1919 április 18.)	113
20. A Hadügyi Népbiztosság megszervezi a vörös vasas hadosztályt. (1919 április 19.)	116
21. Az Oroszországból hazatért cseh légio katonái jelentkeznek a Vörös Hadseregbe. (1919 április 30.)	117

A Vörös Hadsereg anyagi ellátása a szervezés kezdetén. 118—121

22. A Hadügyi Népbiztosság összefoglaló jelentése a hadsereg készleteiről. (1919 március 26.)	118
23. A Hadügyi Népbiztosság kimutatása a hozzávetőleges fegyverlétszámról. (1919 március 30.)	120
24. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának összefoglalója a tüzérség helyzetéről. (1919 április 1.)	120

A Magyar Tanácsköztársaság elleni intervenció közvetlen előkészítése, és a román hadsereg támadása 122—136

25. Az erdélyi kerületi parancsnokság jelentése a Hadügyi Népbiztosságnak a várható román támadásról. A hadműveleti osztály véleménye a román támadás jelentőségéről. (1919 március 29.)	122
--	-----

26. A Forradalmi Kormányzótanács tárgyalása Smuts tábornokkal, az antant-hatalmak megbízottjával. (1919 április 7.) 123
27. A burzsoá román hadvezetés nacionalista röplapok ledobásával készíti elő támadását. (1919 április 14.) 126
28. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának összefoglalója a hadműveleti, karhatalmi és politikai helyzetéről. (1919 április 15.) 127
29. Berthelot tábornok parancsa a francia és román csapatoknak Magyarország megszállására. (1919 április 24.) 132
30. A székely különítmény parancsnokság első jelentése a román támadásról. (1919 április 16.) 133
31. A Hadügyi Népbiztosságra érkezett távirati jelentés a románok támadásáról a délkeleti fronton. (1919 április 16.) 133
32. A Hadügyi Népbiztosságra érkezett vonalparancsnoksági jelentések a román támadás kibontakozásáról. (1919 április 16.) 134
33. A nagykarolyi direktórium segélykérő telefonjelentése a Hadügyi Népbiztossághoz. (1919 április 17.) 134
34. A székely különítmény parancsnokság jelentése a Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának csapatai visszavonulásáról és a veszteségekről. (1919 április 17.) 135
35. A Hadügyi Népbiztosságra érkezett jelentés a székely hadosztály ellenforradalmi tevékenységéről és a román csapatok előnyomulásáról. (1919 április 17.) 136

A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának ellenintézkedései a támadás elhárítására 137—145

36. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának összefoglaló helyzetjelentése valamennyi arcvonalról az intervenciós támadás kezdete után. (1919 április 18.) 137
37. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának taktikai utasításai a demarkációs vonalon álló csapatokhoz. (1919 április 18.) 141
38. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának vezetője taktikai utasítást ad a román hadsereggel harcban álló csapatok parancsnokságainak. (1919 április 18.) 142
39. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának intézkedései a román támadás elhárítására. (1919 április 19.) 143
40. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának összefoglalója a román támadás elhárítása érdekében tett intézkedésekről. (1919 április 20.) 145

A munkásosztály jegyverbehlása a proletárdiktatúra védelmére. Munkásezredek szervezése 146—157

41. „Veszélyben a forradalom!” A Magyarországi Szocialista Párt, a Forradalmi Kormányzótanács és a Budapesti For-

radalmi Munkás- és Katonatanács felhívása. (1919 április 20.)	146
42. AZ AMOSZ a Vörös Hadseregbe való belépésre szólítja fel a mérnököket. (1919 április 22.)	150
43. A Hadügyi Népbiztosság rendelete a munkásezredek végleges megszervezéséről. (1919 április 27.)	152

<i>A Keleti Hadseregparancsnokság megalakulása és további intézkedések a Vörös Hadsereg szervezésére</i>	158—172
--	---------

44. A Forradalmi Kormányzótanács a védelem jobb megszervezésére a keleti arcvonalon hadseregparancsnokság felállítását rendeli el. (1919 április 21.)	158
45. A Hadügyi Népbiztosság irányelvei a Vörös Hadsereg további szervezésére. (1919 április 21.)	161
46. A Hadügyi Népbiztosság elrendeli a volt tisztek és altisztek kötelező bevonulását. (1919 április 23.)	166
47. Működési utasítás a politikai megbízottak részére. (1919 április 26.)	170

<i>Jelentések a szembenálló hadseregek katondínak forradalmi hangulatáról</i>	173—176
---	---------

48. A Hadügyi Népbiztóságra érkezett hírszerző jelentés egyes francia csapatok politikai hangulatáról. (1919 április 14.)	173
49. A Vörös Ujság cikke a Pécszet megszálló szerb—francia csapatok hangulatáról. (1919 április 17.)	174
50. A Vörös Ujság cikke a csehszlovák hadsereg egyes alakulatainak forradalmi hangulatáról és csatlakozásukról a magyar Vörös Hadsereghez. (1919 április 25.)	176

<i>Védelmi hadműveletek a Tiszántúlon, és e területek kiürítése. A hadvezetőség tervei és intézkedései a Tisza-vonal védelmére</i>	177—203
--	---------

51. A 6. hadosztály politikai megbízottjának jelentése a csapatok fegyelmi helyzetéről. (1919 április 22.)	177
52. A hadseregparancsnok távirata a Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának a debreceni munkások helytállásáról és a város kiürítéséről. (1919 április 23.)	178
53. Jegyzőkönyv Nagy Pál székely dandárparancsnok ellenforradalmi tevékenységéről. (1919 április 23.)	178
54. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése a Hadügyi Népbiztóságnak a székely hadosztály visszavonulásáról. (1919 április 24.)	179
55. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának összefoglaló helyzetjelentése valamennyi arcvonatról és a frontra irányított, újonnan felszerelt zászlóaljokról. (1919 április 24.)	180

56. A csehszlovák sajtóiroda cáfolja a Magyar Tanácsköztársaság ellen indított offenzíva híret. (1919 április 24.) ... 183
57. A kiskunhalasi katonai parancsnokság táviratban értesíti a Hadügyi Népbiztosságot a szerb demarkációs vonalon bekövetkezett hangulatváltozásról. (1919 április 25.) ... 184
58. Kun Béla javaslatot tesz Böhm Vilmosnak a hadsereg egységes vezetésének megteremtésére. (1919 április 25.) 184
59. A Vörös Ujság cikke Hajdúszoboszló visszafoglalásáról és Debrecen kiürítéséről. (1919 április 25.) 186
60. A Keleti Hadseregparancsnokság értékeli a kialakult helyzetet, és parancsot ad ellentámadás végrehajtására Nyíregyháza térségében. (1919 április 25.) 186
61. Az 1. hadosztályparancsnokság jelentése a Nyíregyháza térségében folytatott védelmi harcokról és visszavonulásról. (1919 április 25.) 187
62. Az 1. hadosztály parancsnoksága jelentést tesz a Nyíregyháza előtt megindított ellentámadásról. (1919 április 26.) 188
63. Az 1. hadosztályparancsnokság jelentése a Keleti Hadseregparancsnokságnak a Nyíregyháza térségében kifejlődött harcról. (1919 április 26.) 188
64. A székely hadosztályparancsnokság megbízottai aláírják a fegyverletételi jegyzőkönyvet a 2. román lovashadosztály kiküldöttje előtt. (1919 április 26.) 189
65. Presan tábornok Magyarország teljes megszállását javasolja Foch tábornagynak. (1919 április 28.) 191
66. A Hadügyi Népbiztosság előkészíti a tiszántúli területek kiürítését és a csapatok elhelyezését a Tisza jobbpartján, valamint a Duna—Tisza között. (1919 április 27.) 192
67. A Ceglédi Népakarati tudósítása a város munkásainak harctérre indulásáról. Vágó és Szamuely népbiztosok beszéde az új harcosokhoz. (1919 április 28.) 193
68. A Keleti Hadseregparancsnokság elrendeli a tiszántúli területek kiürítését, és ismerteti a hadsereg újjászervezésére és a támadó hadjárat előkészítésére vonatkozó tervét. (1919 április 29.) 196
69. A 3. hadosztályparancsnokság cseh csapatok támadásáról tesz jelentést a Hadügyi Népbiztosságnak a hadműveleti osztályának. (1919 április 29.) 198
70. Az 5. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése a Hadügyi Népbiztosságnak a hadműveleti osztályának a cseh támadásról. (1919 április 30.) 199
71. A Hadügyi Népbiztosságnak a hadműveleti osztályának összefoglaló jelentése valamennyi arcvonalról és a május 1-ig kialakult katonai helyzetről. (1919 május 1.) 200

II. Fejezet

POLITIKAI ÉS KATONAI FORDULAT MÁJUSBAN.
 A VÖRÖS HADSereg ÚJJÁSZERVEZÉSE. MISKOLC VISSZA-
 FOGLALÁSA ÉS SALGÓTARJÁN FELMENTÉSE
 1919 május 1— május 24.

72—139. dokumentum

A május 1-i politikai fordulat és a katonai helyzet. A szolnoki hídfő és Salgótarján védelme 209—237

72. A Hadügyi Népbiztosság parancsot ad a Tisza-vonal tartására és a további ellenállás megszervezésére. (1919 május 1.) 209

73. A salgótarjáni csoportparancsnokság jelentése a 3. hadosztályparancsnokságnak a csehszlovák csapatok támadásáról. (1919 május 1.) 211

74. A Forradalmi Kormányzótanács utasítja a Keleti Hadseregparancsnokságot a további ellenállás kifejtésére. (1919 május 2.) 211

75. A salgótarjáni csoportparancsnokság megdicséri a füleki csoport harcosait. (1919 május 2.) 214

76. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának összefoglaló jelentése valamennyi arcvonalról és a május 3-ig kialakult katonai helyzetről. (1919 május 3.) 214

77. A Forradalmi Kormányzótanács felhívása a Tanácsköztársaság fegyveres védelmére. (1919 május 4.) 216

78. Az Árky-csoporttól a Keleti Hadseregparancsnokságra érkezett jelentés Abony visszafoglalásáról. (1919 május 3.) 218

79. A Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályának összefoglaló jelentése, főként a csehszlovák arcvonalon történt eseményekről. (1919 május 5.) 219

80. Böhm Vilmos Salgótarján feladását javasolja Kun Bélának. (1919 május 5.) 220

81. A 3. hadosztályparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak a salgótarjáni harcokról. (1919 május 6.) 221

82. Abony és Szolnok visszafoglalása és az ellenforradalom letörése. (1919 május 6.) 222

83. A salgótarjáni csoportparancsnokság Karancs visszafoglalása érdekében megerősíti az ott harcoló II/53. vadászszázalajat. (1919 május 6.) 227

84. A salgótarjáni csoportparancsnokság kitartásra buzdítja egységeit a felmentő csapatok beérkezéséig. (1919 május 7.) 227

85. A 6. hadosztályparancsnokság átveszi a parancsnokságot valamennyi Salgótarján környéki katonai egység felett, és ismerteti a további feladatokat. (1919 május 7.) 229

86. A Salgótarján felmentésére beérkezett 6. hadosztály-parancsnokság előzetes intézkedéseket ad ki a hadműveletek előkészítésére. (1919 május 8.) 230
87. A Hadseregparancsnokság felhívja a 6. hadosztály-parancsnokság figyelmét a csehszlovákok támadási szándékára, és utasítást ad ellentámadásra. (1919 május 9.) 232
88. A 6. hadosztályparancsnokság intézkedése a salgótarjáni medence felmentésére irányuló hadműveletek előkészítésére. (1919 május 10.) 232
89. A salgótarjáni csoportparancsnokság jelentést tesz a 6. hadosztályparancsnokságnak Karancs visszafoglalásáról. (1919 május 10.) 235
90. A Hadügyi Népbiztosság a beérkezett jelentés alapján közli a Hadseregparancsnoksággal Szécsény elfoglalását. (1919 május 10.) 235
91. A Hadseregparancsnokság közli a 3. és az 5. hadosztállyal, valamint a III. hadtesttel a 6. hadosztály jelentését a csehszlovák csapatok Salgótarján környéki visszavonulásáról. (1919 május 11.) 236
92. A Hadseregparancsnokság dicsérete a Salgótarján védelmében részt vett csapatoknak és parancsnokságoknak. (1919 május 14.) 237

A munkások tömeges felfegyverzése a proletárdiktatúra védelmére .. 237—243

93. A budafoki munkások jelentkeznek a Vörös Hadseregbe. (1919 május 6.) 237
94. A Proletár Hadsereg munkatársának tudósítása a front mögötti munkászászlóalak szemléjéről. (1919 május 9.) 238
95. A Hadügyi Népbiztosság rendelete a soproni munkások megszervezéséről. (1919 május 14.) 241
96. A kaposvári szervezett munkások felvételüket kérik a Vörös Hadseregbe. (1919 május 14.) 241
97. A Hadügyi Népbiztosság a Diósgyőri Vasgyár menekült munkásaiból megszervezi az 5. munkásezredet. (1919 május 17.) 242
98. A Hadügyi Népbiztosság intézkedése a salgótarjáni acélgyári munkások katonai kiképzéséről. (1919 május 23.) .. 243

A Vörös Hadsereg Parancsnokság megalakulása és a hadsereg újjászervezése 244—263

99. A Hadseregparancsnokság megalakulása. Intézkedés a hadsereg átcsoportosításáról. (1919 május 5.) 244
100. A Hadügyi Népbiztosság rendelete a harctéri és a háttországi ügyek intézésének különválasztásáról. (1919 május 7.) 246

101. A Hadseregparancsnokság elrendeli a forradalmi katonai törvényszék felállítását. (1919 május 7.)	248
102. A Hadügyi Népbiztosság rendelkezése a parancsnokok fegyelmi jogairól. (1919 május 8.)	249
103. A Hadseregparancsnokság intézkedése a hadsereg új szervezetének kialakítására. (1919 május 8.)	250
104. A Hadseregparancsnokság intézkedése a hadsereg politikai megbízottjainak kinevezésére és tevékenységére. (1919 május 10.)	254
105. Az 1. hadosztály politikai megbízottja javaslatot tesz Böhm Vilmos hadseregparancsnoknak a politikai munka jobb megszervezésére. (1919 május 12.)	255
106. A Hadseregparancsnokság rendelete a hadsereg végleges szervezeti formájáról. (1919 május 16.)	257
107. A Hadseregparancsnokság intézkedése a parancsnoki jelzések bevezetéséről a hadseregben. (1919 május 16.)	260
108. A Hadseregparancsnokság intézkedése a politikai megbízottak ismertető jelvényeinek bevezetéséről a hadseregben. (1919 május 23.)	263

<i>A Vörös Hadsereg anyagi ellátása</i>	264—267
109. A Hadseregparancsnokság mozgó vasúti élelmiszer-, illetve lőszerraktárak létesítéséről intézkedik. (1919 május 15.)	264
110. A Hadügyi Népbiztosság légügyi osztályának előterjesztése a repülőgépgyártásról. (1919 május 24.)	265
111. A Hadügyi Népbiztosság a Vörös Hadsereg szükségleteinek fedezésére elrendeli a ruházati anyagok beszolgáltatását	266
112. A Vörös Hadsereg a csapatok ellátása érdekében földbirtokokat vesz igénybe	267

<i>Kísérletek a szovjetorosz—magyar katonai együttműködés megteremtésére</i>	268—274
--	---------

113. Kun Béla bizalmas külpolitikai összefoglalója a Hadseregparancsnokságnak. (1919 május 5.)	268
114. Stromfeld vezérkari főnök összefoglalója Kun Bélának a szovjetorosz katonai segítség szükségességéről. (1919 május 11.)	270
115. Szamuely Tibor jelentése a román hadsereg állapotáról. (1919 május 13.)	270
116. Lenin távirata Kun Bélának ukrán szovjet csapatok Dnyeszter mentén indított támadásáról. (1919 május 15.)	271
117. A Csongrádi Proletár a szovjetorosz csapatok Dnyeszter menti támadásának jelentőségéről. (1919 május 16.)	272
118. Kun Béla értesíti a Magyar Tanácsköztársaság moszkvai követét a Dnyeszter mentén indított szovjetorosz ámadás	

kedvező hatásáról, egyúttal további segítséget kér. (1919 május 26.) 274

A Hadseregparancsnokság hadműveleti tervei és a csapatok „kecske-méti felvonulása” 275—278

119. A Hadseregparancsnokság intézkedései a déli irányból várható ellenséges támadás elhárítására. (1919 május 10.) 275
120. A Hadseregparancsnokságon tartott haditanács határozata a dél felől várható támadás elhárítására. (1919 május 11.) 276
121. Stromfeld vezérkari főnök megszervezi a déli irányból várható támadás visszaverését. (1919 május 11.) 277

Miskolc felszabadítása és a Salgótarján felmentéséért folytatott hadműveletek befejezése 279—299

122. Letovský altábornagy, a csehszlovák hadsereg, „Losonci csoport”-jának parancsnoka intézkedik Salgótarján bekerítésére és elfoglalására. (1919 május 14.) 279
123. A Hadseregparancsnokság előzetes intézkedése Miskolc felszabadítására. (1919 május 15.) 282
124. A Hadseregparancsnokság tüntető fellépésre ad parancsot a román fronton álló I. hadtestnek. (1919 május 17.) ... 283
125. A salgótarjáni csoportparancsnokság feljegyzése a csehszlovák csapatok május 19-i Salgótarján ellen indított támadásáról és a nap folyamán történekről. (1919 május 19.) 284
126. A 80. dandárparancsnokság utasítja a salgótarjáni munkásezred egységeit az ellenség feltartóztatására. (1919 május 19.) 286
127. A 3. hadosztályparancsnokság parancsot ad „az Ipoly menti állások visszafoglalására”. (1919 május 20.) 286
128. A 3. hadosztályparancsnokság repülőgépről ledobott parancsában utasítja a Salgótarjánnal bekerített csapatokat déli irányú támadásra. (1919 május 20.) 287
129. A III. hadtestparancsnokság helyzetjelentése a Hadseregparancsnokságnak a Miskolc felszabadítására indított támadás megkezdéséről és az elért eredményekről. (1919 május 20.) 288
130. A III. hadtestparancsnokság módosítja az 1. és az 5. hadosztály feladatát, és parancsot ad a Miskolc felszabadításáért indított támadás folytatására. (1919 május 20.) 288
131. Az 1. hadosztályparancsnokság ismerteti a III. hadtestparancsnoksággal a hadosztály május 20-i esti helyzetét és további terveit. (1919 május 21.) 289
132. A hadtestparancsnokság valamennyi hadtest- és hadosztályparancsnoksággal közli Miskolc visszafoglalását. (1919 május 21.) 290

133. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése az ellenség üldözéséről. (1919 május 22.)	291
134. A 3. hadosztályparancsnokság a csehek salgótarjáni visszavonulását jelenti a Hadseregparancsnokságnak. (1919 május 23.)	291
135. Az 1. hadosztályparancsnokság a III. hadtestparancsnokságnak jelentést tesz a csehszlovák csapatok Miskolc ellen indított koncentrikus támadásáról. (1919 május 22.)	292
136. A III. hadtest vezérkari főnökének visszavonulási szándéka ellenére, Stromfeld parancsot ad Miskolc feltétlen megtartására. (1919 május 23.)	293
137. Az 1. hadosztályparancsnokság helyzetjelentése a III. hadtestparancsnokságnak a csehszlovák ellentámadás sikeres elhárításáról. (1919 május 23—24.)	294
138. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése a Miskolc környéki hadműveletek sikeres befejezéséről. (1919 május 24.)	295
139. A Diósgyőr-Vasgyár-i munkások harca a csehszlovák megszállók ellen. (1919 május 24.)	297

III. Fejezet

A VÖRÖS HADSEREG ÉSZAKI HADJÁRATA

1919 május 24 — június 20.

140—216. dokumentum

Intézkedések az újjászervezett hadsereg továbbfejlesztésére..... 305—311

140. A Hadügyi Népbiztosság intézkedése a nemzetközi ezredek átszervezéséről és pótzászlóaljuk felállításáról. (1919 május 26.)	305
141. A hadsereg utánpótlásának biztosítására a Hadügyi Népbiztosság intézkedik a hátországi póttestek újjászervezéséről. (1919 május 26.)	308
142. A Hadügyi Népbiztosság elrendeli a dunántúli szervezett munkásság összeírását és katonai egységekbe szervezését. (1919 május 27.)	311

A Hadseregparancsnokság előkészületei az északi hadjárat hadműveleteire. Sikeres harcok az északi arcvonalon középső és nyugati szakaszon..... 312—324

143. A Hadseregparancsnokság támadó hadműveletekre való felkészülésre utasítja a III. hadtestet és a 3. hadosztályt. (1919 május 25.)	312
144. A III. hadtestparancsnokság parancsot ad a csapatok felvonulására. (1919 május 26.)	314

145. A hadtestparancsnokság ismerteti a támadó hadműveletek célját és a támadás lefolytatásának fő mozzanatait. A 3. hadosztály és az 1. dandár parancsot kap: a fő támadás megkezdése előtt foglalja el Losoncot, illetve Lévát. (1919 május 27.)	315
146. A 3. hadosztályparancsnokság jelentést tesz a Hadseregparancsnokságnak Losonc elfoglalásának hadműveleti tervéről. (1919 május 27.)	316
147. Az 1. dandárparancsnokság jelentést tesz a Hadseregparancsnokságnak Léva elfoglalásának hadműveleti tervéről. (1919 május 29.)	317
148. A Hadseregparancsnokság megbízza a budapesti katonai főparancsnokságot a délről várható ellenséges támadás feltartóztatására. (1919 május 28.)	318
149. A III. hadtestparancsnokság kitűzi a támadás időpontját, és intézkedik a támadás végrehajtására. (1919 május 28.)	319
150. A Hadseregparancsnokság előkészíti az I. hadtest támadó fellépését a román hadsereg ellen. (1919 május 29.)	321
151. Az 5. hadosztályparancsnokság Putnok elérését jelenti a Hadseregparancsnokságnak. (1919 május 30.)	321
152. A szellemi termékek országos biztosa jelentést tesz a Hadseregparancsnokságnak a vöröskatonák nevelése érdekében hozott intézkedésekről. (1919 május 30.)	322
153. A 3. hadosztályparancsnokság Losonc visszafoglalását jelenti a Hadseregparancsnokságnak. (1919 május 30.)	323
154. A 3. hadosztályparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak a Losonc visszafoglalásáért folytatott harcokról. (1919 május 31.)	323
155. A 80. dandárparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak a Losonc visszafoglalásáért folytatott harcokban kitűnt nemzetközi ezredről. (1919 május 31.)	324

Az északi hadjárat hadműveleteinek megkezdése. További sikerek az északnyugati arcvonalon 325—341

156. A Hadseregparancsnokság elrendeli a támadás megkezdését, és kitűzi a csapatok további feladatait. (1919 május 31.)	325
157. A III. hadtestparancsnokság tájékoztatja alárendelt csapatait a támadás kezdeti sikereiről, és parancsot ad a folyamatos előnyomulásra. (1919 június 1.)	327
158. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése a támadás első napján elért eredményekről. (1919 június 1.)	328
159. Léva felszabadulásáról ad tudósítást a Barsmegyei Népszava. (1919 június 1.)	329
160. Párkány felszabadulása. (1919 június 1.)	331
161. A Hadseregparancsnokság dícséretben részesíti az 1. és 8.	

	számú páncélvonat katonáit a visszavonuló ellenséges csapatok üldözésében elért eredményekért. (1919 június 3.)	335
162.	A Hadseregparancsnokság parancsot ad a további előnyomulásra, hangsúlyozza a tokaji Tisza-hídon való átkelés fontosságát. (1919 június 2.)	336
163.	A III. hadtestparancsnokság jelentést tesz a Hadseregparancsnokságnak a nap eseményeiről. (1919 június 2.)	337
164.	A III. hadtestparancsnokság ismerteti az alárendelt csapatok június 3-i feladatát. (1919 június 2.)	339
165.	A 4. hadosztályparancsnokság jelentést tesz a III. hadtestparancsnokságnak a 14. és 22. munkásezred kiváló teljesítményéről és Tokaj eléréséről. (1919 június 3.)	340
166.	A III. hadtestparancsnokság parancsa a tiszai átkelés előkészületeire és Sátoraljaújhely elfoglalására. (1919 június 3.)	341

Az északi hadjárat hadműveleteinek kibontakozása. A helyzet Kassa felszabadítása után 342—375

167.	A Hadseregparancsnokság összefoglaló jelentése a csapatok déli és esti helyzetéről. (1919 június 4.)	342
168.	A III. hadtestparancsnokság a csehszlovák hadvezetés terveinek ismeretében ellenintézkedést ad ki, és tovább folytatja a megkezdett hadműveleteket. (1919 június 4.)	344
169.	A Hadseregparancsnokság a támadó csapatok további előnyomulását szorgalmazza. (1919 június 5.)	346
170.	A 6. hadosztályparancsnokság jelentése a III. hadtestparancsnokságnak a Haraszdombon és Nagyidáért folytatott nehéz, de eredményes harcokról. (1919 június 5.)	347
171.	A 6. hadosztályparancsnokság beszámol a Hadseregparancsnokságnak a Kassa felszabadításáért folytatott hat napos küzdelemről. (1919 június 6.)	348
172.	A Proletár Hadsereg tudósítása Kassa felszabadulásáról. (1919 június 6.)	350
173.	Az 1. dandárparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak csapatainak Selmezbánya, Korpona és Zólyom irányában folytatott előnyomulásáról. (1919 június 4.)	352
174.	A felszabadított területek munkásai tömegesen jelentkeznek a Vörös Hadseregbe — jelenti az 1. dandár politikai megbízottja a Hadseregparancsnokságnak. (1919 június 5.)	353
175.	Az 1. dandárparancsnokság Korpona visszafoglalását jelenti a Hadseregparancsnokságnak. (1919 június 6.)	353
176.	A Kassai Vörös Ujság cikke a csehszlovák internacionalista vöröskatonák helytállásáról és Korpona, Selmezbánya visszafoglalásáról. (1919 június 6.)	354
177.	A 3. hadosztályparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak Zólyom eléréséről. (1919 június 8.)	355

178. A Hadseregparancsnokság intézkedése a Kassa felszabadításával elért eredmények biztosítására és a tiszai átkelés előkészületeinek folytatására. (1919 június 7.) 355
179. A Hadseregparancsnokság további támadó hadműveleteket készít elő az északnyugati arcvonalon. (1919 június 8.) 357
180. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése Eperjes felszabadításáról. (1919 június 9.) 358
181. Eperjes felszabadulása. (1919 június 9.) 359
182. A bécsi magyar követség közli álláspontját a Hadügyi Népbiztossággal az antant jegyzékével kapcsolatban, és kéri az ellenállás folytatását. (1919 június 9.) 360
183. Az antant-hatalmak a Magyarország elleni intervenció sikere érdekében a cseh—román ellentétek gyors megszüntetését követelik. (1919 június 9.) 362
184. A III. hadtestparancsnokság javaslata a Hadseregparancsnokságnak a további hadműveletekre vonatkozóan. (1919 június 9.) 363
185. A Hadseregparancsnokság a III. hadtestnek kiadott intézkedésében előtérbe helyezi az északnyugati arcvonalon tervbe vett támadást, ugyanakkor folytatja a tiszántúli hadműveletek előkészítését is. (1919 június 9.) 364
186. A csehszlovák hadvezetés parlamentereket küld ki a vöröscsapatok félrevezetésére. (1919 június 10.) 365
187. Az 5. hadosztályparancsnokság Rozsnyó felszabadítását jelenti a Hadseregparancsnokságnak. (1919 június 10.) .. 366
188. A III. hadtest helyzete Eperjes felszabadulása után. Jelentés a Hadseregparancsnokságnak. (1919 június 10.) ... 366
189. A csehszlovák csapatok Bártfa, Branyiszko környékéről visszavonulnak. III. hadtestparancsnokság helyzetjelentése a Hadseregparancsnokság, az I. hadtest és az 5. hadosztály részére. (1919 június 10.) 367
190. A Vörös Hadsereg vezérkari főnökének összefoglalója az ellenséges erők várható fellépéséről. (1919 június 10.) 367
191. A 3. hadosztályparancsnokság jelenti a Hadseregparancsnokságnak a csehszlovák hadsereg Léva elleni ismételt támadását, és beszámol a csapatok harci tevékenységéről. (1919 június 11.) 371
192. A 3. hadosztályparancsnokság a második lévai ütközet győzelmes befejezését és a csehszlovák csapatok visszavetését jelenti a Hadseregparancsnokságnak. (1919 június 12.) 373
193. A Hadseregparancsnokság kiemelkedő teljesítménye miatt dícséretben részesíti az 1. dandárt, parancsnokát és politikai megbízottját. (1919 június 10.) 374

194. A Hadügyi Népbiztosság rendelete hadikitüntetés bevezetéséről. (1919 június 20.) 374

A Vörös Hadsereg győzelmeinek eredményeként megalakul a Szlovák Tanácsköztársaság 376—378

195. A Kassai Vörös Ujság a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltásának jelentőségéről és a kiadott proklamációról. (1919 június 16.) 376
196. A Szlovák Forradalmi Kormányzótanács megalakulása. (1919 június 20.) 378

Hadműveleti tervek a csehszlovák burzsoá hadsereg teljes megsemmisítésére. A csehszlovák csapatok támadó fellépése és a 3. lévai ütközet 379—390

197. A Hadseregparancsnokság ismerteti szándékát az V. hadtest- és a kötelékébe tartozó 3., 4. és 8. hadosztályparancsnokságokkal; intézkedik a csapatok felvonulásáról és anyagi ellátásáról. (1919 június 12.) 379
198. A Hadseregparancsnokság tájékoztatja az I. hadtestparancsnokságot a tervezett északnyugati hadműveletekről, és a hadtestnek feladatul adja a felvonuló csapatok hátának biztosítását. (1919 június 13.) 383
199. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése a felvonuló csapatokról és az északnyugati arcvonál eseményeiről. (1919 június 14.) 384
200. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése az északi és északnyugati arcvonál élénkülő harci eseményeiről. A támadás megindítását a Hadseregparancsnokság későbbre halasztja. (1919 június 15.) 385
201. Dufresne ezredes a németországi külpolitikai események miatt a Magyarország elleni támadás megkezdését sürgeti. (1919 június 16.) 386
202. A Hadseregparancsnokság a csehszlovák hadsereg általános támadásáról tájékoztatja a parancsnokságokat, és intézkedik a támadás elhárítására. (1919 június 16.) 387
203. Az V. hadtestparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak a harmadik lévai csata győzelmes befejezéséről. (1919 június 18.) 388
204. Az V. hadtestparancsnokság alárendelt csapatainak az ellenség további üldözésére ad parancsot. (1919 június 19.) 389
205. Foch marsall átirata Pellé tábornoknak a román hadsereg Magyarország elleni támadásával kapcsolatban. (1919 június 19.) 390

Az antant-hatalmak nyomására folytatott diplomáciai tárgyalások a felszabadított területek kiűrtéséről. A dolgozók tiltakozása az antant határozata ellen 391—405

206. A Hadseregparancsnokság a csehszlovák és román hadsereg támadásai miatt elrendeli a hadműveletek folytatását. (1919 június 21.)	391
207. Pellé tábornoknak, a csehszlovák hadsereg főparancsnokának ultimátuma a magyar hadsereg parancsnokságához a fegyverszünetről és a magyar csapatok visszavonásáról. (1919 június 22.)	392
208. Böhm Vilmos hadseregparancsnok — a Kormányzótanács döntésének megfelelően — elfogadja az antant ultimátumát. (1919 június 23.)	393
209. Pellé tábornok, a csehszlovák hadsereg főparancsnoka Böhm hadseregparancsnokhoz eljuttatja a magyar csapatok visszavonására kiadott memorandumát. (1919 június 23.)	394
210. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése a csehszlovák arcvonalon történt hadműveleti eseményekről. (1919 június 23.)	396
211. Kun Béla külügyi népbiztos Clemenceau-hoz, a párizsi békekonferencia elnökéhez intézett jegyzékében biztosítékokat kér a tiszántúli területek kiürítésére. (1919 június 24.)	397
212. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése az ellenségeskedések beszüntetéséről és az arcvonalakra érkezett antant katonai missziókról. (1919 június 24.)	398
213. A Hadseregparancsnokság a Clemenceau-tól várt válasz beérkezéséig csak a fegyverszünetet ismeri el érvényesnek. (1919 június 24.)	399
214. Kassa dolgozói tiltakoznak Clemenceau imperialista békéje ellen. (1919 június 24.)	399
215. A Szlovák Forradalmi Kormányzótanács tagjai és Kassa dolgozói hitet tesznek a Szlovák Tanácsköztársaság megvédésére. (1919 június 25.)	402
216. A Kassai Vörös Ujság beszámol Eperjes dolgozóinak tiltakozó népgyűléséről. (1919 június 25.)	405

IV. Fejezet

A KÜLSŐ ÉS BELSŐ

ELLENFORRADALMI ERŐK SZERVEZKEDÉSE
A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG MEGDÖNTÉSÉRE.
A VÖRÖS HADSEREG TISZÁNTÚLI HADMŰVELETEI
ÉS AZ ÖSSZEOMLÁS

1919 július 1 — augusztus 1.

217—274. dokumentum

A felszabadított területek feladása. Katonai visszavonulás. A hadsereg hangulata 411—423

217. A 3. hadosztályparancsnokság a fegyverszünet ellenére folytatott csehszlovák támadásról tesz jelentést a Hadseregparancsnokságnak. (1919 június 26.) 411
218. A Hadseregparancsnokság szabályozza a csapatok visszavonulásának módját, és parancsot ad a kiürítés megkezdésére. (1919 június 29.) 411
219. A Kassai Vörös Újság beszámolója a város kiürítéséről. (1919 július 1.) 413
220. A Soproni Vörös Újság beszámol a demarkációs vonal megállapításával kapcsolatos pozsonyi tárgyalásokról. (1919 július 4.) 415
221. Stromfeld Aurél vezérkari főnök — az antant ultimátumának elfogadása miatt — beadja lemondását. (1919 június) 417
222. A III. hadtest az antant-hatalmakkal folytatott diplomáciai jegyzékváltások nyomán kialakult politikai hangulatról jelent a Hadseregparancsnokságnak. (1919 június 23.) 418
223. A Hadseregparancsnokság intézkedése az engedelmességet megtagadó 8. munkásezred lefegyverzésére. (1919 június 24.) 419
224. A 6. hadosztályparancsnokság jelenti a Hadseregparancsnokságnak, hogy a kiürítési parancsot a csapatok felbomlásának veszélye miatt nem hirdette ki. (1919 június 30.) 420
225. Az 5. hadosztályparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak a visszavonuló csapatok hangulatáról. (1919 július 3.) 420
226. Az 1. hadosztályparancsnokság jelentése egyes munkásezredek politikai hangulatáról, azok okairól és a szükséges intézkedésekről. (1919 július 11.) 421
227. A 3. hadosztályparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak csapatai demoralizálódásáról. (1919 július 13.) 423

<i>A nemzetközi intervenció előkészítése a Magyar Tanácsköztársaság megdöntésére</i>	424—428
228. Petain tábornagy jelentése a francia hadügyminisztériumnak az Erdélyben tartott értekezletről, melyen határozatot hoztak a Magyar Tanácsköztársaság elleni újabb támadásról. (1919 július 6.)	424
229. Dufresne ezredes tájékoztatja a bécsi francia missziót a párizsi békekonferenciának a magyar kérdésben elfoglalt álláspontjáról. (1919 július 11.)	425
230. A bécsi francia misszió tájékoztatja a Csehszlovák Köztársaság hadügyminiszterét a július 14-i nagykikindai tanácskozásról. (1919 július 20.)	426
<i>Magyar ellenforradalmi erők szervezkedése Szegeden</i>	429—436
231. A hírszerző osztály tájékoztatja a Hadseregparancsnokságot a bécsi és szegedi ellenforradalmi tisztí szervezkedésről. (1919 június 29.)	429
232. Gömbös Gyula levele Julier Ferenchez, a Vörös Hadsereg vezérkari főnökéhez, amelyben a katonai ellenforradalom szervezésére szólítja fel. (1919 július 11.)	432
233. Gömbös utasítása a Vörös Hadsereg vezérkarában levő ellenforradalmár tisztekhez. (1919 július 11.)	435
234. Gömbös és Soós tábornok utasítása a Vörös Hadsereg II. hadtestének ellenforradalmi tisztjeihez és vezérkari főnökéhez. (1919 július 20.)	436
<i>A belső ellenforradalom támadása a proletárdiktatúra felszámolására</i>	437—448
235. A Hadseregparancsnokság intézkedése a budapesti június 24-i ellenforradalommal kapcsolatban. (1919 június 24.) ..	437
236. Az V. hadtestparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak a dunai hajóflotta ellenforradalmi lázadásáról és a parancsnoki kar árulásáról. (1919 június 25.)	438
237. Böhm Vilmos hadseregparancsnok a politikai megbízottakra hárítja a felelősséget, mert egyes parancsnokságokban az ellenforradalom felülkerekedett. (1919 június 25.)	439
238. A Népszava tudósítása a budapesti ellenforradalomról „A főváros proletariátusa leverte az ellenforradalmat”. (1919 június 26.)	441
239. Romanellinek, a budapesti olasz katonai misszió vezetőjének beavatkozási kísérlete az ellenforradalomban résztvettek megmentésére. (1919 június 26.)	446
240. Kun Béla külügyi népbiztos visszautasítja az olasz katonai misszió vezetőjének beavatkozási kísérletét. (1919 június 26.)	447

241. A Duna-flotta rajparancsnoka a hadihajósok újjászervezését javasolja a Hadseregparancsnokságnak. (1919 június 28.)	448
<i>A tiszántúli hadműveletek előkészítése és kezdeti sikerei</i>	449—459
242. A Hadseregparancsnokság intézkedése az I. és III. hadtestnek a tiszai támadás előkészületeire. (1919 július 5.)	449
243. A Hadseregparancsnokság elrendeli az I. és III. hadtestnek, valamint a 80. dandárnak a tiszai támadás előkészületeinek befejezését és a támadás megkezdését. (1919 július 14.)	451
244. A Hadseregparancsnokság intézkedése az I. és III. hadtestnek, 3., 4. hadosztálynak és a 80. dandárnak a megkezdett hadműveletek folytatására. (1919 július 20.)	451
245. A 2. repülőszázad jelentése a Hadseregparancsnokságnak a román csapatok visszavonulásáról. (1919 július 20.)	452
246. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése a nap folyamán elért eredményekről. (1919 július 21.)	453
247. A Hadseregparancsnokság az I. hadtestnél a támadás folytatását rendeli el. (1919 július 22.)	454
248. Sajtójelentés a tiszántúli hadműveletek megindulásáról és az elért eredményekről. (1919 július 22.)	454
249. A 80. dandárparancsnokság a Hadseregparancsnokságnak jelentést tesz csapatai átkelési kísérletéről. (1919 július 22.)	455
250. A csongrádi átkelés története és Szentés felszabadítása. (1919 július 20.)	456
251. A Hadügyi Népbiztosság megkeresése a Hadseregparancsnoksághoz, amelyben a 7. munkásezred frontra szállítási kérelmét továbbítja. (1919 július 23.)	458
252. Az I. hadtestparancsnokság jelentést tesz a Hadseregparancsnokságnak saját csapatai és az ellenség helyzetéről. (1919 július 23.)	459
<i>A román burzsoá csapatok ellentámadása és a Vörös Hadsereg csapatainak visszavonása, jelentések egyes csapatok felbomlásáról</i>	460—476
253. A „Magyar Nemzeti Hadsereg” hírszerző osztályának bizalmas napijelentése a román hadsereg francia segítséggel történt sikeres ellentámadásáról. (1919 július 23.)	460
254. A Hadseregparancsnokság utasítja az I. hadtestet: csapatait a döntő harc elől kitérve vonja vissza. (1919 július 24.)	461
255. A szegedi ellenforradalmi hadügyminisztérium összefoglalójában a román hadsereg terveivel és ellentámadásával foglalkozik. (1919 július 25.)	461
256. A Hadseregparancsnokság parancsot ad az I. és III. hadtestnek, valamint a 80. dandárnak a támadás megállítása. (1919 július 25.)	463

257. Sajtójelentés a Vörös Hadsereg tiszai támadásának feladásáról és a Tisza-vonal védelméről. (1919 július 26.) 464
258. A III. hadtest a Hadseregparancsnokságnak küldött jelentésében hangsúlyozza: a csapatok visszavonása csak a Hadseregparancsnokság intézkedése miatt történt. (1919 július 26.) 464
259. Az I. hadtest jelentése a Hadseregparancsnokságnak a csapatok visszavonulásáról és egyes alakulatok felbomlásáról. (1919 július 26.) 466
260. A Hadseregparancsnokság hadművelleti osztályának összefoglalója a tiszántúli területek felszabadítását célzó hadműveletekről. (1919 július 26.) 466
261. A Hadseregparancsnokság intézkedik a Tisza-vonal védelmére. (1919 július 27.) 471
262. A Hadseregparancsnokság helyzetjelentése a román támadás erősödéséről, valamint a csehszlovák és francia csapatok kisebb harci tevékenységéről. (1919 július 27.) 472
263. Elfogott román parancs megerősíti, hogy a román hadvezetés előre tudott a magyar Vörös Hadsereg támadásáról és megfelelő ellenintézkedéseket adott ki. (1919 július 28.) 473
264. A román csapatok több helyen átkeltek a Tiszán — jelentí a III. hadtest a Hadseregparancsnokságnak. (1919 július 29.) 474
265. A III. hadtestparancsnokság jelentése a Hadseregparancsnokságnak a hadtest helyzetéről és egyes csapatok felbomlásáról. (1919 július 29.) 474

Utolsó kísérlet a hadművelleti helyzet megfordítására: Szolnok visszafoglalása 477—482

266. A Hadseregparancsnokság parancsa az I., III., V. hadtesteknek ellentámadás megindítására. (1919 július 30.) 477
267. A Hadügyi Népbiztosság összefoglaló jelentése a nap folyamán történt eseményekről. (1919 július 30.) 478
268. A Hadseregparancsnokság ellentámadást rendel el augusztus 1-re Szolnok térségében az I. hadtestnek. (1919 július 31.) 478
269. Julier vezérkari főnök jelentése Landler hadseregparancsnoknak az általános katonai helyzetről és a várható összeomlásról. (1919 július 31.) 479
270. Kun Béla Lenintől a szovjetorosz csapatok románok elleni erőteljes fellépését kéri. (1919 július 30.) 481
271. Lenin távirata Kun Bélához a kért katonai segítség ügyében. (1919 július 31.) 481
272. A Hadseregparancsnokság összefoglaló helyzetjelentése a katonai helyzetről és Szolnok visszafoglalásáról. (1919 augusztus 1.) 482

<i>A Magyar Tanácsköztársaság bukása és a Vörös Hadsereg lefegyverzése</i>	483—487
273. Romanelli alezredes, a budapesti olasz misszió vezetője és Clemenceau táviratváltása a magyar tanácskormány lemondásáról és a hadsereg leszereléséről. (1919 augusztus 2.)	483
274. Haubrich József a „szakszervezeti kormány” hadügyminisztere bejelenti a parancsnokság átvételét valamennyi fegyveres erő felett. (1919 augusztus 2.)	485

MUTATÓK

Idegen szavak	491
Helynévmutató	492
A dokumentumokban előforduló rövidítések magyarázata	508

A kötetet sajtó alá rendezte: Török Piroska

A kötéstervet Kondor Árpád készítette

Műszaki vezető: Szécsi Andor. Technikai szerkesztő: Heszberger Ede

A szedést 1958. XI. 15-én kezdték meg. Megjelent 1959. III. 20-án 3700 példányban. Tartalmaz 38,8 szerk. ívet. Terjedelem: 39,9 (A/5) ív.

18562. Franklin-nyomda VIII, Budapest, Szentkirályi utca 28.

Felelős vezető: Vértés Ferenc